

64736

Ben-Hur

Knjiga 1.

Cena gld. 1.20

„SVETOVNA KNJIŽNICA“

BEN-HUR

ROMAN

iz

časov Kristusovih

Angleški spisal Ludvik Wallace

Poslovenil Podravski

V GORICL.

Tiskala, izdala in zal. „Goriška Tiskarna“ A. Gabršček.

1899.

BEN-HUR

*Spisatelj
Reichenburg.*

ROMAN IZ ČASOV KRISTUSOVIH

— — — — —
ANGLEŠKI SPISAL

LUDVIK WALLACE

Poslovenil Podravski

V GORICI

Tiskala, izdala in založila «Goriška Tiskarna» A. Gabršček.
1899.

64736

IN = 030006029

Prva knjiga

I.

Gora Džebel es Zubleh, nad petdeset milj dolga, je tako ozka, da njen hrbet, naznačen s črto na zemljevidu, je povsem podoben gosenici, plazeči se od juga proti severu. Raz nje strmi hrbet, ako zreš proti solnčenemu vshodu, vidiš neizmerno arabsko puščavo, po kateri vršé od začetka svetla vinogradom Jerihe sovražni vshodni vetrovi svoje plese. Vznožje gore je pokrito s peskom, prinešenim iznad bregov Evfrata; ondi se je ta moral ustaviti, kajti gora stoji kakor varstveni nasip, čuvajoč zahodne pašnike dežel Moaba in Ammone, ki bi drugače vsaj deloma postale puščava.

Vse, kar se nahaja na jugu in vshodu Judeje, ima svoj izraz in naslov v poetičnem arabskem jeziku: v tem jeziku se imenuje Džebel oče teh neštevilnih presék in jarkov, križajočih nekdanjo rimsko cesto, od katere je sedaj — senca tega, kar je bila nekdanj — ostala samo s prahom zasuta steza za sirijske popotnike, potujoče v Mekko. Čim bolj se ti jarki oddaljujejo od gore, tem globejši se tudi kažejo očém; ob deževju pa služijo za strugo potokom, izlivajočim se v Jordan ali v Mrtvo morje.

V jednom teh jarkov, držečim iz hrbtanca Džebela proti severo-vshodni strani, se je prikazal popotnik.

Sodé po zunanosti, je moral biti star kakih pet in štirideset let. Njegova brada,

nekdanj popolnoma črna, mu je široko zakrivala prsi; tu in tam so se kazale v njej srebrne niti; bronastemu licu, podobnemu barvi oprazene kave, je delala senco rudeča kufije h (tako imenujejo bivalci puščave ruto, s katero si ovijajo glavo). Časih je dvignil velike in temne oči kvišku. Obleka mu je bila prostorna in zgubana, kakoršno navadno nosijo na vshodu, toda ni bilo mogoče videti, kako je prikrojena, kajti popotnik je sedel visoko pod malim šotorom na hrbtu velikega, belega velbloda.

Bržkone nič ne more zatreti v spominu Evropejca vtisa, ki ga je napravila nanj prikazen prvega velbloda, obloženega za potovanje po puščavi. Celo navaditi se ni lahko mogoče na njo. Pri koncu dolgega potovanja s karavano, po večletnem bivanju sredi Beduinov, se človek, prišedši od zahoda, vsikdar ustavi, da pogleda, kedar gre mimo ta resnobna žival. Njene mičnosti ne išči v postavi, katere niti ljubav ne napravi lepšo, marveč v razmerju te prečudne stvari s puščavo. Zvezana je z njo tako tajnostno in simpatički, kakor ladija z morjem. Neizmerno prostranstvo puščave in to bitje se vzajemno popolnujeta ter tvorita neko mistično in harmoniško celoto, pri katere pogledu se človek ne more ubraniti, da se ne bi zamislil.

Žival, ki se je prikazala iz jarka, je pa tudi vredna občudovanja. Njena visokost, širokost nog, žilast život, dolg in gibčen, polabudje zakrožen vrat, med očmi široka glava s tako ozkim gobcem, da bi žensko zapestnico lahko nataknil nanj, gibanje, širok in elastičen korak, krepka in tiha hoja — vse to je pričalo o njeni sirijski krvi, stari kakor so časi Cira, in dražji nad vsako ceno.

Na glavi je imel navadno uzdo s škrlastim šapeljem, zakrivajočim čelo, z nizdol visečimi bronastimi verižicami, zalšajočimi vrat, na katerih so viseli zvočni srebrni kraguljčki; toda vajetov pri tej uzdi ni bilo. Oprava na tem velblodu je bila takšna, da bi bila proslavila iznajdnika v vsakem drugem narodu. Bilo je tu dvojje predalnikov, ne daljših nad štiri stopinje, ki pa sta visela na obeh straneh hrbta, držeča popolen šotor. Prostor med njima je zavzemal naslonjač, ki je bil tako prirejen, da je jezdec na njem lahko ugodno sedel ali na pol ležal. Vse to je bilo z neštevilnimi jermeni krepko pripeto na širokem hrbtu. Tako si je hotel napraviti iznajdljivi sin Kušitov ugodno, od solnea prepekano pot v puščavi, katero je iz kakoršnega koli vzroka moral prekoračiti.

Ko je velblod prišel iz jarka, je dospel popotnik za mejo El-Beha, starodavne Ammone. Pred seboj je imel solnce, na pol zakrito z lahno jutranjo meglo in oblaki.

Ni bilo tu še kraljestvo premičnih peskov, marveč krājina s pritličnim rastlinstvom; zemlja je bila zasuta z odlomki granita, s sivim in temnim kamenjem, med katerim raste tu pa tam kaka nežna akacija ali perišče trave. Rastlo je tu še kapčevje in trnje, toda upogneno in skrivljeno. Zdelo se je, da rastlinstvo, dospevše do neke višine, nakrat zagleda puščavo, in namesto vspenjati se više, se osuplo pripogiblje k zemlji.

Tu je bil konec vsake poti in steze. Velblod je bolj nego drugekrati kazal, da ga je vodila neznana moč. Stegnil je noge, pospešil korake, dvignil glavo naravnost k horizontu (obzorju) ter krepko srkal v se zrak skozi odprte nosnice. Oprava na velblodu se je dvigala kvišku ter padala navzdol, kakor barka na valovih. Časih se je razprostirala neka vonjava, podobna vonjavi pelina, ki je

sladila ozračje. Škrjanec in lastavica sta se kosala v letanju; bele prepelice pa so žvižgaje bežale s poti. Bolj poredkoma sta se prikazali lisica ali hijena ter se požurili, da si iz varnega zavetja ogledata vznemirjevalca. Daleč na levo se je dvigalo pogorje Džebela, pokrito z biserno zaveso, katero je solnce vsaki hip spreminjalo v škrlat. Nad najvišjimi njegovimi griči je plaval na širokih krilih jastreb v čimdalje večjih kolobarjih.

Toda jezdec pod zelenim šotorom ni videl ničesar tega, ali vsaj zdelo se je, da ne vidi. Njegove zaspane oči so bile uprte v jedno točko. Človek, kakor tudi žival, zdelo se je, da imata nekakega tajnega vodnika. Več nego dve uri je šel velblod naprej z urnimi koraki in v istem smeru — proti vshodu.

Ves ta čas se popotnik ni ganil, niti pogledal ne na desno ne na levo. Sirijski velblod lahko prehodi devet angleških milj v jedni uri. Kadar dirja, prehití celo navaden veter v puščavi. To urno potovanje je tudi uplivalo na promeno vidnega kroga. Džebel na zapadu se je raztezal kakor blede-plavkast trak. Tu ali tam se je dvigal grič ali „tell“ iz gline in strjenega péska. Ponekje so dvigali bazalti svoja kamenita čela; bile so to poslednje gorske straže proti silam ravani, kajti naokrog se je razprostiral le pesek in pesek. Tu se je začelo njegovo kraljestvo. Ponekje je ležal ravno, kakor na morskem obrežju, ponekje kazal gube ali valove. Tudi stanje ozračja se je spremenilo. Solnce, popevši se že visoko, je posrkalo roso in meglo ter razgrelo vetrič, ovevajoč popotnika. Blizo in daleč se je barvalo površje z mlečno barvo, osvetljuje ob enem brezkrajno prostanstvo neba.

In znovič sta pretekli dve uri, ne da bi si popotnik počil ali krenil s poti. Sled rastlinstva je preminil. Strjen pesek je hreščal pri vsakem koraku. Džebel je zginit popolnoma, in obzorje je bilo prazno. Senca, hiteča poprej za popotnikom, se je pomaknila proti severu, da se je zdelo, da dirja pred jezdecem; popotnik in velblod nista mislila na počitek.

Radi razkošja nihče ne išče puščave. Ogrodja kostij in trupla zaznamujejo tam cesto. Najstarejši šejk čuti, kako mu urneje

bije srce, ko se nahaja sam v brezmerni puščavi. Tako tudi naš popotnik ni iskal tukaj razkošja. Isto tako ni bil podoben ubežniku, — niti se ni kedaj ozrl; sploh ni kazal bojazni niti radovednosti. Človek v samotni želi imeti tovariša. Pes in konj sta mu prijatelja. Ne sramuje se govoriti njima prijazne besede. Toda naš popotnik je le molčal.

O poludne je obstal velblod po svojem nagonu, zamukal, ali bolje zastokal, s katerim glasom je navadno protestoval proti preobloženju ali prosil počitka.

Popotnik, zdramivši se iz zamišljenosti, je dvignil zavoj šotoru ter se razgledal po okolici. Oddahnil si je, pokimal z glavo, kakor bi hotel reči: „Konečno vendar!“

Potem je položil navzkriž roké na prsih, pobesil glavo ter potihoma molil. Dovršivši svojo versko dolžnost, je zaklical: „Ikh! ikh!“ besedici, s katerimi je gotovo še Job klical svoje velblode, da naj pokleknejo. Potem je stopil živali na gibčni vrat ter zdrknil na pesek.

II.

To je bil človek zale rasti, ne toliko visok kakor močan. Razvezavši svilnat trak, s katerim je imel zvezan turban, je pokazal svoje moško in skoro črno lice. Imel je nizko in široko čelo, orlov nos, bujne, dolge, leskeče se lase, ki so se mu vsipali v številnih kodrih na rame. Taki so bili Faraoni in Ptolemeji, takšen je bil Misraim, oče egiptovskega rodú. Popotnik je imel na sebi „kamis“ — belo srajco z ozkimi rokavi, odprto na prsih a široko od spodaj, vezano na vratu in prsih; zvrhu je nosil črn volnen plašč, imenovan „abba“, s kratkimi rokavi, podvlečen s svilo in obrobljen z zlatom. Na nogah je imel opanke.

Kot posebnost na njem je bilo to, da akopprav v puščavi, v domovini levov, leopardov in tem enako divjih ljudij, ni imel pri sebi nikakega orožja. Očividno, miren na srcu in duši, je bil čudovito hraber, ali pa se je čutil pod nenavadnim varstvom...

Pot je bila dolga in utrudljiva. Popotnik si je drgnil odrevenele ude ter korakal okrog svojega tovariša, kateri, zaprši oči, je zadovoljno jel prečvekovati.

Potem si je vsaki hip zaslanjal oči ter napeto gledal v puščavo. Očividno je nekoga pričakoval. Toda kaj ga je privedlo v ta kraj?

Čez nekaj časa se mu je jela na obrazu kazati bojazen prevare, vendar je še zrl v daljavo z neomahljivo nadejo.

Približal se je k velblodu, vzel iz jednega lesenega predalnika gobo in posodo z vodo, s katero je omil velblodu oči in nosnice. Na to je izvlekel okrogel kos sukna, rudeče in belo prižastega, butaro drogov in debelo palico, ki je bila sestavljena iz različnih kosov; če se je raztegnila, je služila namesto droga. Popotnik jo je vtaknil v zemljo, razstavil naokrog druge drogeve ter jih pokrnil s prižastim suknom.

Tako je imel stanovanje, nekoliko manjše nego ga navadno imajo šeji in emiri, toda v vsakem oziru podobno. Na to je vzel razsedlo kos naslonjača, ki ga je postavil na tla pod šotorom, ter znovič šel ozirati se naokrog. Toda razun šakala, dirjajočega skokoma po ravani, in orla, letečega k zatoki Akaba, je bila puščava mrtva.

Obrnil se je k velblodu.

„Daleč sva od svoje rojstne zemlje“, se je oglasil z debelim, v tej puščavi kaj čudno zvonečim glasom, „daleč od doma, o tekmeec najurnejših vetrov; toda Bog je z nama. Imejva potrpljenje!“

Na to vzame iz malhe pri sedlu nekoliko fižola in, nasuvši ga v vrečo, jo priveže velblodu k gobcu. Ta znovič upré pogled v neobljudeno, brezmejno prostranstvo, tako pusto v obsevajočih jo solčnih žarkih.

„Prideta“, je dejal mirno. „Ta, ki je vodil mene, privede tudi nju. Treba se pripraviti.“

In začel je jemati razsedlo priprave za gostijo: pladnike, spletene iz palmovih vlaken, ter vino v malih usnjatih mehovih, posušeno in povojeno ovčje meso, sirijske margane, datelje iz El-Šelebi, kaj lepe in velike, ki so zrastle v „nakhili“, to je v palmovih sadnikih srednje Arabije; sir, podoben „mlečnim drobtinam“ kralja Davida, ter domač kruh: vse to je razložil po naslonjaču, postavljenem v šotoru. Naposled je prinesel tri svilnate robce, s katerimi odlična družba na vshodu pokriva

koleni ob času obeda. Število robecev je kazalo, da pričakuje Egipčan še dva tovariša.

Priprava je bila končana. Popotnik je stopil iz šotori: daleč tam na vshodu je bila videti temna točka. Obstal je, kakor okamenel s široko odprtimi očmi; nekak čeznatorni čut ga prezame. Točka je naraščala, kmalu je bila velika kakor roka; naposled je postala njena postava še razločnejša. Blizal se je drugi velblod, bel in velik, in na njem „hudah“ — popotno sedlo, ki se rabi v Indiji. — Egipčan prekriža roki na prsih ter pogleda v nebo.

„Bog je velik“, zakliče, z očmi polnimi solz, in z dušo prenapolneno s svetim strahom.

Blize in blize prihaja tujec; naposled obstane. Bilo je videti na njem, kakor bi se bil uprav v tem trenutku sprebudil iz snu. Zagledal je klečečega velbloda, šotor in pred njim človeka, zatopljenega v molitev. Položil je isto tako navskriž roki, sklonil glavo ter potihoma molil. Potem, stopivši z velbleda, je pristopil k Egipčanu. Gledala sta se nekaj časa ter se objela; vsak je del desno roko drugemu na vrat, z levo pa ga objel okrog pasu, položivši glavo na jedno, potem na drugo ramo.

„Mir bodi s teboj, služabnik pravega Boga“, se oglasi prišlec.

„In tudi s teboj“, odgovori Egipčan. „Dobro mi došel brat prave vere“.

Prišlec je bil visoko raščen in medle postave. Oči je imel vdrte, lase in brado belo, a lice bronaste barve. Bil je isto tako brez orožja kakor prvi. Oblečen je bil po indijskem kroju: na glavi je imel fes, ovit z gubastim šalom. Pod kratko sukujo, „abba“ imenovano, je imel na sebi široke, nagubane hlače, zvezane nad gležnji. Namesto opank je imel na nogah plitve brezpetnike. Razun poslednjih je imel vso obleko iz belega platna. Postava mu je bila vzvišena, resna in stroga. Pogled nanj je spominjal Visvamitra, največjega junaka vshodne Indije. Lahko bi ga imenovali modrijana Brahme, poosobljenega duha te vere. Samo oči so najavljale človeško bitje; ko je dvignil glavo z nad ramen Egipčana, so mu lesketale v njih solze.

„Bog je velik!“ je zaklical.

„In blagoslovljeni so oni, ki mu služijo“, odvrne Egipčan. „Toda glej, bliža se on, kogar pričakujeva“.

Zares se je od severne strani blizal tretji, isto tako bel velblod, ki je urno prihitevši obstal. Novi prišlec je stopil na tla.

„Mir bodi z vama, brata!“ je dejal, objemši Indijana.

„Naj se zgodi božja volja!“ odvrne Indijan.

Tretji tovariš poprejšnjima v ničemu ni bil podoben. Bil je šibkejše rasti in belega obraza; množica jasnih las mu je obsipala majhno, toda zalo glavo. Njegove plave oči so razodevale mehko ter odkritosrčno, pri srčno narav. Bil je isto tako kakor ona dva brez orožja; na sebi je imel sirijski plašč, pod katerim je bila videti tunika*) s kratkimi rokavi, prepasana s trakom ter segajoča do kolen. Vrat, roke in noge je imel gole. Na nogah je nosil opanke. Petdeset let je že prešlo nad njegovo glavo, ne pustivši za seboj drugega sledu, nego krepak značaj v obče vanju in premišljenost v razgovoru. Niso se dotaknila ni močij telesa niti razpoložnosti duše. Na prvi pogled je bilo očitno, da, ako ne on, so pohajali vsaj njegovi predniki iz slovečih atenskih gajev.

Po končanih pozdravih spregovoril Egipčan: „Gospod me je privel semkaj prvega, iz česar razvidim, naj bom sluga svojim bratom. Šotor je razpet, kruh za lomljenje pripravljen; dovolita mi, da izpolnim svojo službo“.

Po teh besedah ju prime za roke ter ju pelje v šotor, sname jima opanke ter umije noge, naliije vode na roke ter obriše z ruto. Omivši še svoji roki, reče:

„Okrepčajmo se najpoprej, bratje, da zadobimo moči za izvršitev svojih dolžnostij. Pri jedi poizvemo vzajemno drug od drugega, odkod smo in kako nas inenujejo“.

Posadi ju sebi naproti. Vsi trije ob enem sklonijo glave, sklenejo roke ter molijo skupno zahvalno molitev.

„O Bog in naš oče! Kar imamo, prihaja od Tebe. Sprejmi našo zahvalo ter blagoslovi nas, da bomo mogli izpolniti Tvojo voljo!“

*) Tunika — staro rimsko oblačilo.

Pri poslednjih besedah se začudeno pogledajo; vsakteri njih je molil v drugačnem jeziku, neznanem v njihovem kraju, a vendar so se razumeli. Sveto spoštovanje je prešinilo njihove duše; čutili so navzočnost božjo.

To se je godilo 746. l. rimske dōbe, v mesecu grudnu, med tem ko je v pokrajini Sredozemskega morja vladala zima. Potovanje ob tem času po puščavi človeka zlačni. Naši popotniki so molče jedli in še le po vinu začeli razgovor:

„Nič ni na svetu tako sladkega, kakor slišati v tujini svoje ime iz ust prijatelja“, se oglasi Egipčan. „Odslej prebijemo v družbi več dnij. Napočil je čas, da se vzajemno spoznamo. Naj torej, ako mu je volja, oni, ki je prišel poslednji, prvi povzame besedo.“

Grk je začel, iz početka počasi, kakor bi tehtal vsako besedo.

„Draga brata! To, kar vama imam povedati, je tako čudno, da sam ne vem, kako začeti in kako izraziti z besedami. Jaz sam ne razumem vsega. Samo tega sem prepričan, da vršim voljo Gospodovo in da je ta služba neprestano zamaknjenje. Premišljuje o cilju, h kateremu težim, čutim v sebi neizmerno veselje; torej vem, da je to volja božja ...“

Ganutje mu pretrga za trenutek govorico. Ona dva, navdahnena z istimi občutki, povesita oči.

„Daleč na zapadu“ — začne znovič Grk — „je dežela, katere spomin nikdar ne izgine radi tega, ker uprav ona je dala ljudem marsikaj, kar jim dela najčistejše veselje. Imenujem samo umetnost, poezijo, modroslovje, govornišvo. Toda, o brata! poglavitna njena slava se ovekoveči v dovršenem jeziku one dežele, v katerem bo oglašen svetu On, katerega iščemo. Dežela, o kateri govorim, je Grška. A jaz sem Kašpar, sin Kleanta iz Aten. Narod moj — nadaljuje — ljubi znanost, in tudi jaz sem ji strastno udan. Iz množice zagonek, za čijih rešitev se boré razne šole, sem izbral dve, ki sta jedino vredni rešitve; iz cele čete modrijanov sem našel dva, od katerih jeden uči o človeški duši in njeni neumrljivosti, drugi — o jedinem neskončno pravičnem Bogu. Spoznal sem, da je zveza med Bogom in dušo. V tem zmislu človek lahko razmišlja le do neke

meje, toda nakrat naleti na nepredoren vāl in ne preostaja mu nič drugega, nego klicati na pomoč. To sem tudi učinil, toda nijeden glas ni odgovoril na moj klic. Ves obupan sem zapustil mesto in šole“.

Na te besede je razjasnil resnoben smehljaj zagorelo Indijanovo lice.

„Na severni strani moje dežele, v Te-saliji“, — nadaljuje Grk, — „je gora, ki slovi kot bivališče bogov, bivališče Zeusa, najvišjega med njimi. Zove se Olimp. Napotil sem se tjekaj ter se nastanil v votlini, kjer sem se zatopil v premišljevanje, ali bolje, kjer sem pričakoval tega, za kar sem prosil z vsakim vzdihljajem — razodenja. Verujoč v nevidnega, najvišjega Boga, sem tudi verjel, da koprneč po njem z vso dušo, dobim njegovo usmiljenje in luč iz višine“.

„In On ti jo je dal!“ zakliče Indijan, stegnivši roko k nebu.

„Čujta, brata“, nadaljuje Grk. „Nekoč sem opazil človeka, vrženega z ladije, ki je priplaval blizo moje votline. Dospel je na obrežje. Sprejel sem ga in mu postregel. Bil je to žid, poučen v zgodovini in postavah svojega národa. On mi je pojasnil, da Bog, kateremu sem pošiljal svoje prošnje in molitve, zares živi, da je že od pamtiveka njih postavodajalec, sodnik in kralj. Kaj je bilo to drugega nego razodenje, o katerem sem sanjal? Vera moja je bila nagrajena, Bog mi je poslal svojo luč“.

„Tako, kakor jo pošlje vsakomur, kdor se obrača k njemu s tako vero“, odgovori Indijan.

„Samo málo je takih, ki bi spoznali, kedaj On govori k njim“, doda Egipčan.

„Toda, to še ni vse“, nadaljuje Grk. Oni človek mi je odkril še več tajnostij. Pre-roki, ki so v prvih časih po razodenju govorili z Bogom, so zapustili obljubo, da On pride znovič. Imenoval mi je preróke ter mi navajal njih poročila iz svetih knjig. Naposled mi je naznanil, da ta drugi Njegov prihod uprav sedaj pričakujejo v Jeruzalemu“.

Grk umolkne in lice se mu zmrači.

„Resnica, oni človek je dejal, da kakor prvo, tako tudi to drugo razodenje ima biti poslano izključno le židom. Ta, ki pride, ima biti kralj židovski. — „Ali za ostali svet ni

nikakega upanja?“ ga vprašam. „Ne“, odgovori ponosno, „mi smo izvoljeni narod“. Vendar pa nisem izgubil upanja. Ali mar more Bog omejiti svojo ljubezen samo na jeden rod? V tej reči sem hotel dobiti pojasnila. Po dolgem moledovanju sem nadkrilil ponos tega človeka, priznal mi je, da predniki njegovi so bili izbrani, da ohranijo resnico, katero ima spoznati ves svet v svoje rešenje.

Ko je žid odšel, sem si okrepčal dušo z molitvijo, prošé, da bi mogel videti in počastiti Kralja. Ko sem sedel nekega večera zatopljen v premišljevanje teh tajnostij pred svojo votlino, sem zapazil nakrat zvezdo, nenavadno leskečo, kakor bi veslala čez morje; polagoma se je dvignila, se približala, naposled pa je obstala nad mojo glavo, tako, da je njen žar padal naravnost na-me. Padel sem na tla ter zaspal; v sanjah sem slišal glas:

„Tvoja vera je zmagala, bodi blagoslovljen. Ti in še dva druga iz najoddaljenejših koncev sveta ste poklicani, da zagledate in daste spričevanje Onemu, ki je obljubljen. Vstani ter idi njima naproti in zaupaj Duhu, ki te popelje“.

Ko sem se sprebudil, sem začutil v duši jasnost, kakor bi sijalo vanjo solnce. Slek sem puščavniško obleko ter jo zamenil s svojo poprejšnjo. Na to sem vzel iz skriališča zaklad, kateri sem prinesel seboj iz mesta. Prva ladija, na katero sem naletel, me je peljala v Antijohijo, kjer sem si kupil velbloda, in ta me je prinesel čez Emezo, Damask, Bostro in Filadelfijo semkaj k vama. To, brata, je moja pripoved. Sedaj pa povejta vidva svojo“.

III.

Egipčan in Indijan se pogledata, in prvi dá z roko znamenje, na kar začne drugi:

„Najin brat je dobro govoril. Da bi bile le moje besede tudi tako modre!“ Po kratkem pomisleku nadaljuje:

„Draga brata! Jaz se imenujem Melhior. Moj jezik, ako ne najstarejši na svetu, se je rabil vendar prvi v pismu, mislim jezik sanskritski. Jaz sem Indijan. Moj narod je prvi stopil v svetišče véde. Naj pride kar hoče,

knjige véde vstrajajo do konca, kajti v njih se nahaja vir prvotne vere in véde.

Jaz sem rojen brahman. Navzlic mnogovrstnemu učenju in postavam, puščala je vendar ta vera v moji duši neko praznoto. V svoji zapuščeniosti sem iskal kraja, kjer bi mogel biti sam z Bogom. Potoval sem ob reki Ganges proti njenemu viru in tako sem dospel v pogorje Hímalaja. Tam, daleč od ljudij, sem se nastanil ter občeval z Bogom v molitvi, premišljevanju, postu in trpinčenju in se tako pripravljaj na smrt. Nekega večera, ko sem tako samcat taval naokrog, zakličem poln srčnega koprnjenja: „Kedaj prideš, o Bog! ter me rešiš? Ali res ni rešenja?“ Tu se v temi nakrat zablišči luč. Zagledal sem zvezdo, dvigajočo se kvisku, ki se je približala ter obstala nad menoj. Padel sem na tla, in glas, poln rajske miline, mi zakliče: „Tvoje zaupanje bo poplačano. Bodi blagoslovljen, sin Indije. Rešenje je že blizu. Poklican si, da z dvema zagledaš Odrešenika ter daš o Njem spričevanje. Pojdi njima naproti ter zaupaj Duhu, ki te popelje“. In od onega trenutka sem videl nad seboj zvezdo, očitvidno to znamenje navzočnosti Duha. Podal sem se na pot čez Lahoro in Kobot. Za dragoceni, na poti najdeni kamen, sem si kupil v Ispohamiji velbloda, ki me je prenesel v Bagdad. Odtod, ne čakaje karavane, sem potoval sam, brez bojazni, kajti Duh je bil z menoj in je še sedaj. Kakošno veselje nas čaka! Videli bomo Izveličarja ter se mu poklonimo in ga počastimo. Končal sem, brata“.

Ganjen Grk jame mu takoj z znamenji kazati svojo radost, Egipčan pa se oglasi resno, kakor po navadi.

„Pozdravljam te, brate; trpel si mnogo, torej se še bolj radujem, da ti je izteklo vse po sreči. Ako je vama prav, povem vama, kdo sem in kako sem bil pozvan, toda poprej naj napojim žejne velblode“.

Vrnavši se čez nekaj časa, zasede zopet svoj sedež v šotoru.

„Vajine besede, brata, prihajajo od Duha, — nadaljuje — „in Duh mi je dal jih razumeti. Vsakteri od váju mi je pravil o svoji domovini. V tem tiči nekaj skrivnostnega, kar moram pojasniti. Toda hoteč, da bi bilo

to razumljivo, moram govoriti najpoprej o sebi in svojem národu. Jaz sem Baltazar, Egipčan“.

Poslednje besede je izrekel mirno, toda slovesno, da sta oba poslušalca nehoté sklonila glavi.

„Ime mojega naroda vzbuja spomin na celo vrsto zaslug, ki so mu pridobile neumrljivo slavo. Rodil sem se v Aleksandriji. Kot potomec knežjega in duhovskega rodú sem bil odgojen primerno svojemu stanu. A vendar kmalu sem se čutil nezadovoljnega. Naša vera uči, da duša, ko zapusti telo, začne znovič potovanje od najnižjih do najvišjih stopinj (kast), brez ozira na to, kakošno je bilo človeško življenje na zemlji. Sčasoma sem čul o veri Perzijanov, o kraljestvu svetlobe, o njihovem raju, o hoji čez most Chinerat, ki je pristopen edino le dobrim. Misel na to me je pregnjala neprestano; po dnevu in po noči sem primerjal ti dve ideji: prehoda duš in večnega življenja v nebesih. Ako je Bog pravičen, kakor me je učil moj učitelj, čemu ne stori razlike med dobrim in hudim? Naposled sem spoznal, da smrt je ločitev, v kateri hudobni ginejo, dobri pa vstanejo k boljšemu življenju. To odkritje me je spodbodlo k daljšemu iskanju. Čemu naj resnica še nadalje ostane skrita? Modroslovje nam je prineslo strpljivost. V Egiptu je zavladal Rim. Nekega dné jamem javno govoriti v Brucheionu, v najlepšem in najbolj obljudenem okraju Aleksandrije. Dijaki, hiteči v šolo, duhovniki Serapiona, patroni dirkališč, dà, cele tolpe naroda so obstale, da bi me poslušale. Govoril sem jim o Bogu, o duši, o dobrem in hudem, o nebesih in o nagradi čednostnega življenja. Moji poslušalci so se iz početka čudili, potem pa so se jeli smejati. Ne zmené se za to, sem poskušal znovič ganiti njih srca in duše — pa so se mi jeli posmehovati. Osmešili so mojega Boga, s psovkami zatemnili nebo“.

„Človek je sovražnik človeštva“, odgovori Indijan, globoko vzdihnivši.

Baltazar je molčal.

IV.

„Dolgo sem premišljeval, kaj je bilo vzrok, da se mi ni posrečilo, naposled sem

ga našel. Za jeden dan daljave od Aleksandrije, poleg reke, leži vas, v kateri prebivajo pastirji in vrtnarji. Sedem v ladijo ter se peljem tjekaj, kjer takoj skličem národ, moške in ženske, najubožnejše med ubogimi. Jamem jim govoriti iste besede kakor prebivalcem v Brucheionu. Tú nisem slišal smeha. Drugi večer sem jim govoril znovič, in oni so verjeli, se veselili ter raznesli naokrog to novico. Tretjega večera so se zbrali k skupni molitvi. Vrnil sem se v mesto. Veslaje po reki, v kateri se je odbijalo nebo, posuto z zvezdami tako jasnimi in tako blizu kakor nikdar ne poprej, sem spoznal, da, ako hočem spreobrniti ljudstvo, naj ne hodim k velikim in bogatim — marveč rajše k malim in ubogim. Napravil sem načrt, kateremu sem posvetil življenje. Vredil sem imetje tako, da so njega dohodki donašali olajšavo ubogim v revščini in trpljenju. Na to sem prehodil Egipt, pridigujé o Bogu in o plačilu v nebesih. Učinil sem marsikaj ter vem, da ta del sveta je pripravljen sprejeti Onega, katerega iščemo.

Samo jedna misel me je vznemirjala. Kaj bo, kadar mene več ne bo? Večkrat sem premišljeval in poskušal osnovati obliko in jedinstvo mojemu delu, toda ni se mi posrečilo. Brata, v stanu, v kakršnem se sedaj nahaja svet, ko bi hotel vzbuditi kdo vero Mizrajma, bi moral nastopiti ne v svojem, marveč v imenu božjem, podpreti svoje besede z dokazi, dokazati vse, kar trdi, celo Boga. Človeške duše so popolnoma zamaknene v pozemeljske reči, množica krivih božanstev napolnuje nebo, zemljo in ozračje, da se prava vera more vrniti le po krvavi poti prognanstva, to je, da so spreobrnjeni pripravljeni rajše umreti, nego odreči se svojemu prepričanju. A kdo more dvigniti ob tem času vero tako visoko, ako ne sam Bog? Ako hoče odkupiti človeštvo, mora se še enkrat razodeti, mora priti sam“.

Močno ganutje prevzame vse tri.

„Mar ne gremo k Njemu?“ zakliče Grk.

„Sedaj razumeta, čemu se mi ni posrečil poskus: osnovati družbo. Nisem imel moči, da bi podprl z dokazi švoje besede. Grozno sem bil potrpt pri misli, da moj trud nikdar ne obrodi sadú. Verjel sem v moč molitve, in da bi bila moja prošnja poprej

uslišana, sem zapustil isto tako, kakor vidva, brata, posvetni trušč ter šel v puščavo, kjer sam Bog prebiva. Šel sem daleč, daleč za pet vodopadov, tjekaj za Sennar, kjer se pet rek zliva v jedno strugo, više Bahr-el Abiada, daleč v neznano Afriko. Tam na vshodni strani meče nebeška gora svojo dolgo, hladilno senco na puščavo in topeč se sneg na njej se steka v veliko jezero, razprostirajoče se ob njenem vznožju. Iz jezera teče velika reka. Celo leto sem prebival tam, živeč se z datelji in krepčajoč dušo z molitvijo. „Svet umira“, sem si mislil. „Kedaj prideš, o Bog? Ali moje oči ne bodo videle odrešenja?“ Prozorno površje vode se je lesketalo od zvezd. Pa se mi je zdelo, da se je jedna njih dvignila ter jasno se lesketaje se mi bližala; naposled je obstala nad mano. Padel sem na obraz ter zaslišal sladki glas nadzemeljski: „Tvoja dobra dela so zmagala. Blagoslovljen si, o sin Mizraima. Rešitev se bliža. Snideš se z dvema drugima, prihajajočima iz najdaljših krajin zemlje, da zagledate Odrešenika in mu daste spričevanje. Vstani ter idi jima naproti. A ko dospete v sveto mesto Jeruzalem, vprašajte, kje je rojen kralj židovski. Kajti, recite, videli smo njegovo zvezdo na vshodu ter smo poslani, da mu damo čast. In zaupaj popolnoma Duhu, ki te bo vodil“. In ta luč je šinila v me, me vodila in pripeljala v dolino reke k Menfis, kjer sem kupil velbloda; potem dalje čez Suez in Kufileh, Moabo in Ammnovo semkaj na to mesto. Bog je z nami, brata!“

Oživljeni z enakimi občutki si podajo trije popotniki roke.

„Ali more biti kateri smoter bolj vzvišen od našega?“ povzame znovič Baltazar. „Skoraj najdemo Gospoda; razprašeno in številno potomstvo sinov Noeta se pokloni z nami vred Bogu-Človeku. A mi iz globočine src najavimo svetu novo resnico, razglašajoči, da nebo se ne pridobi z mečem niti z znanjem, marveč z vero, ljubeznijo in dobrimi deli.“

Vsi trije umolknejo. Veselje, da se bližajo cilju, jim je odvzelo govorico.

Roke se jim razvežejo in vsi trije stopijo izpod šotora. Puščava je bila tiha, kakor razprostirajoč se nebeški obok nad njo. Solnce se je nagibalo k zapadu.

Čez malo časa je bil šotor zvit in prijatelj, zasedši velblode, se podajo na daljšo pot. Egipčan je jezdaril spredaj.

In jezdarili so tako sredi temne in hladne noči k daljnemu vshodu. Polagoma se je jel mesec dvigati na obzorje. V blede njegovi svetlobi so se pomikale naprej te tri bele postave, rekel bi duhovi, ki beže pred svojo senco.

Nakrat pa se na obzorju poleg griča zasveti jasna luč; pri pogledu na njo jamejo srca naših popotnikov živejše vtripati.

„Zvezda! Zvezda! Bog je z nami!“

Ta klic se ob enem izvije vsem trem iz prsij.

V.

Semenj pri vratih Jafe.

V obzidju okoli Jeruzalema so se nahajala na zahodni strani velika hrastova vrata, imenovana betlehemska, ali vrata Jafe. Tikoma za vratni se je nahajalo prostorno sejmišče. Za časov kralja Salomona se je vršila tu živahna trgovina; semkaj so hiteli kupci iz Egipta, Tira in Sidona.

Že je preteklo blizo tri tisoč let od tega, za Jeruzalem tako slovečega časa, a vendar še sedaj najdeš tam vse, kar kdo potrebuje. Še sedaj, ko se to sejmišče napolni z ljudmi, si lahko predočiš, kakošno je moralo biti za časov Heroda.

Po hebrejskem številanju se je vršilo v poprejšnjem oddelku opisano srečanje 25. dne tretjega letnega meseca, to je po našem koledarju dne 25. grudnia. A bilo je to drugo leto 193. olimpijade, ali 747. od osnovanja Rima, 67. leto življenja Heroda Velikega in 35. njegovega vladanja nad Judejo.

Po židovskem običaju se je začel dan s solnčnim vshodom; svit je naznačeval prvo njegovo uro. Ob tem času je bil semenj pri vratih Jafe najživahnejši. Ljudje so se drenjali skozi obokan predor na trg in na ulice, držeče v mesto.

Ker se moramo v daljšem teku pripovedovanja seznaniti s prebivalci in prisilci svetega mesta, oglejmo si nekoliko to tolpo, ki se drenja skozi vrata.

Tú stoji osel, obložen z lečo, grahom in čebulo iz vrtov Galileje; njegov gospodar s hripavim glasom ponuja svoje blago. Človek ta ima na sebi dolgo, čez rame obešeno haljo iz neobeljenega platna; na nogah ima opanke.

Nekoliko dalje kleči velblod, upogibajoč se pod težo fig, jabolk, grozdja in dateljev. Nekoliko žensk je prisedlo k zidu in hvalisalo v svojem narečju: „Med, sladki med!“ Toda njihov klic je ginil v splošnem trušču; sicer pa so jih prehiteli navadno fantalini z zagorelimi lici, drenjajoči se sredi tolpe s čebriči, obešenimi preko ram, kličejo: „Kupujte med, kupujte vino iz En-Gadi!“

Nič manj vsiljivi niso bili tudi barantači s pliči; golobje, race, slavčki so povekševali z grgotanjem, kvakanjem in petjem ta trušč in šum. V tej tolpi, kakor da se zaveda moči svojega blaga, je korakal ponosno trgovec, prodajajoč zlató in drago kamenje, oblečen v škrlatno ali modro tuniko, noseč na glavi velik, bel turban; barantači z lepoticjem, obleko ali drugimi potrebnimi in nepotrebnimi predmeti so suvali in odrivali svoje tekmece, priporočevaje svoje blago kupovalcem. Osle, krave, ovne, okorne velblode, ognjene konje, vse domače živali, izvzemši po postavi zabranjenih svinj, so se vozile tu sem na semenj.

Za mestnimi vratni ista prikazen, isto gibanje in drenj, samo da še dokaj večji radi tesnega prostora. Takošna so bila za časov Heroda sejnišča pri vratih svetega mesta.

Poiščimo si prostor pri vratih nad obrežjem stekajočih se potokov ter napnimo pogled in posluh; nemara se nam posreči, razločiti posamezne postave v tem drenju, ali slišati posamezne besede sredi hrušča in trušča.

Evo, ravnokar se bližata dva človeka, pripadajoča očitno privilegovanemu stanu.

„Brrr, mrzlo je!“ reče jeden od nju, krepko vzrasel vitez z orožjem v roki in s čelado na glavi. „Kaj ne, da je mrzlo, Kaj? Za Plutona, jaz tu zmrznem!“

„Čelade legijonov, ki so premagale Marka Antonija, so bile pokrite z debelo plastjo galijskega snega; oni so bili tačas privajeni mrazu“, odvrne mu tovariš z ironiškim smehom, „toda ti, ubogi moj tovariš, se vračaš sedaj iz Egipta in v tvojih žilah se pretaka ogenj te dežele“.

Govoré te besede sta prekoračila hrastov prag ter šla molče dalje. Orožje in težki koraki so takoj najavili, da sta to rimska vojščaka.

Iz tolpe je zdirjal naprej suh, sključen žid v obleki bronaste barve; kodri razpletenih las so mu padali neredno na lice in pleča. Potoma so ga pozdravljali z glasnim smehom, bil je namreč — Nazarenec.

Ta sekta je zavrgla Mojzesove knjige in sprejela razne čudne obljube, med drugimi tudi to, da si noče striči brade in las; torej so tudi njeni priznavalci, močno zanemarjeni, kar se tiče snage, bili predmet splošnemu posmehu.

Sedaj se prikaže pri Jafejskih vratih človek zalega, zagorelega lica. Beli plašč, bogato izšivan, mu visi preko ramen, prepasan okrog beder z zlatim pasom. Postava njegova je mirna, a smeh mu igra na ustnicah. Na prikazen te zale postave se tolpa nagloma stisne skupaj; iz tisočerih ust se razlegajo strastne psovke. Čemu to? Ha, to je gotovo gobovec? — Ne, ta človek je Samaritan. Njegove obleke bi se ne dotaknil umirajoč Izraelec, če bi mu to moglo vrniti tudi življenje.

Ko je David pričel vladati na pogorju Sijona, je stalo na njegovi strani samo pokolenje Juda, druga pa so se preselila v Sehem, še starodavnejše in na spomenikih bogatejše mesto nego Jeruzalem. Poslednje združenje pokolenj ni napravilo konca mržnji. Samaritanje so se rinili v svetišče v Gerizim, preziraje učene doktorje v Jeruzalemu. Čas ni ublažil sovraštva. Za časov Heroda se je vsak, kdor je hotel, mogel vrniti k Mojze-
sovi veri, vsak, izvzemši Samaritana; tega so namreč njeni priznavalci zaničljivo zapodili.

Pozornost ljudstva se je obrnila kmalu na drug predmet.

Pri vratih se je prikazalo troje ljudi, nenavadno krepke postave, s prozorno poltjo, z modrimi očmi in jasnimi lasmi. Volnene tunike, lahno prepete čez pas, niso zakrivale krepkih prs in mišičastih rok. Tolpa jim je s spoštovanjem in začudenjem delala prostor. To so bili gladijatorji — korenjaki, nepoznani pred rimskim prihodom v Judeji, za katere je Herod, koprneč po krvavih igrar, postavil

veličastna dirkališča ter privedel vanje borilcev iz pokrajine galijske ali iznad Donave.

„Za Baha!“ zakliče jeden korenjakov, dvignivši svojo krepko pest kvišku. „Za Baha!“ Lobanje teh ljudij niso debelejšje od jajčjih lupin!

Grozen pogled je sledil tem besedam.

Na nasprotni strani je stal prodajalec s sadjem. Prišlec s Cipra je imel tú v pletenih koših razstavljene mandelne, grozdje, fige in margarane.

„Kaj imaš tam, sin Pofosa?“ ga vpraša mimogredoč grški pevec. „Lačen sem kakor pes na ulici; daj, kar imaš“.

„Sadje naravnost iz Pedije. Pevci v Antijohiji so navajeni uživati ga vsako jutro, da si ž njim osvežijo grla“, odvrne prekupec s tankim glasom. „Nemara hočeš dateljev?“

„O ne, saj nisem Arabec“.

„Vzemi smokvo“.

„Tudi te nočem. Smatrali bi me za žida. Daj mi grozdja. Kri Grka in sok vinske trte sta si že od davna v bližnjem sorodstvu“.

Prikazen grškega pevca na truščnem in umazanem trgu, v škrlatasti tuniki, stkani iz najtanše preje, z mirtovim vencem na glavi, je napravila najboljši vtis. Ljudje so ga radovedno gledali.

Toda takoj je novo bitje obrnilo na se njih pozornost.

Počasi, z glavo pobešeno na prsi, s prekrizanimi rokami kakor k molitvi, z asce-tičnim licem, s tihimi ter bojazljivimi koraki je stopal neki človek. Samo v Jeruzalemu je bilo mogoče naleteti na take ljudi. K čelu je imel privezano z jermenom leseno g a z o; druga tej podobna mu je visela na levi roki. Po njih, po bogati obleki, ozalšani z zlatimi šapelji, kakor tudi po navideznem svetohlinstvu je bilo mogoče spoznati Farizeja, privrženca sekte, čije fanatizem je doprinesel svetu toliko zlega.

Še večja gneča nego v obzidju je vladala za vratmi, na poti v Jafo. Tu so gnali Arabci na prodaj svoje iskre konje, hvaleči njihove vrline na vso grlo. Lastnik je prepustil služabniku barantijo ter odgovarjal samo na vprašanja, stavljena naravnost njemu.

In tako do poldne je drvila tolpa neprestano skozi Jafejska vrata. Tu so se sre-

čevali predstavitelji vseh pokolenj Izraelovih, vseh sekt, ki so se odtrgale od glavne vere, in med nje so se pomešali tujci, ki so dospeli semkaj radi nasičenja lastnih želj, ali da vstrežejo poželjivosti drugih.

Jeruzalem, mesto Salomona, sveto mesto, imenovano tolikokrat v pismih prerokov — mesto bogato, kjer je bilo toliko srebra kolikor pouličnega kamenja, ta Jeruzalem je jel posnemati že do mozga kostij gnili Rim. Bil je pa ob enem središče trgovine, gnusnih iger ter — sedež rimske moči.

VI.

Marija in Jožef na poti v Betlehem.

Bilo je ob treh popoldne. Gneča pri Jafejskih vratih se je nekoliko zmanjšala, ko se je prikazal pri njih resnoben človek z dolgo črno brado ter v obleko močno zavita ženska, sedeča na oslu. Možu je bilo že kakih petdeset let; lice je imel prijetno, ki je kazalo plemenit značaj. Obleka je razodevala v njem žida; toda ta obleka je bila čista, očitno praznična. Na oslu sedeča ženska je imela na sebi temno volneno obleko, nagubano v debele gube.

„Ali nisi Jožef iz Nazareta?“ vpraša prišleca žid, stoječ poleg vrat.

„Tako me kličejo“, odvrne Jožef, obrnivši se k govorečemu. „Ah, to si ti, Samuel; mir bodi s teboj, moj prijatelj!“

„Naj se to voščilo izpolni tudi nad teboj!“...

Obrnivši pogled na žensko, je dodal:

„In nad tvojo hišo in rodbino! Vajina obleka ni zaprašena. Gotovo sta prenočevala na vrtu naših očetov?“

„Ne“, odvrne Jožef, „prebila sva noč v krčmi v Betaniji“.

„Kam sta namenjena?“

„Potujeva v Betlehem“.

Lice Samuela se zmračí, ko čuje te besede.

„Tako, tako, razumem. Rojen si v Betlehemu in cesarjev ukaz te kliče tje kakaj s tvojo hčerko. Rimljani te zapišejo med prebivalce velike svoje države. Otrokom Jakoba

se godí kakor njih prednikom v Egiptu. Nedostaja jim samo Mojzesa ali Jozveta. Kako so bili ponižani oni, ki so bili nekdaj mogočni“.

„Ta ženska ni moja hči“, seže mu v besedo Jožef.

Toda rabin, pogreznen v svoje misli in ne zmenivši se za to pojasnilo, vpraša:

„Kaj delajo Zelantje v Judeji?“

„Jaz sem reven tesar. Prebivam v Nazaretu, malem mestecu. Ulica, ob kateri stoji moja koča, ni enaka ulicam velikih mest. Tú tešem in skoblam, ne brigaje se za borbe strank“.

„Toda vendar si žid“, omeni resno rabin, „žid iz rodu Davidovega. Ali tvoja kri ne vskipi, ko plačuješ davek sovražniku? Mi židje smo dolžni skladati samo po postavi naznačen „šekel“ (zlat ali srebrn denar, vreden kakih 40 kr.) za Jehova“.

Jožef je molčal.

„Ne pritožujem se“, nadaljuje Samuel, „čez visoke davke. O, ne! Saj jeden „denar“ ne šteje toliko. Samo to, da moramo plačevati davke, je za nas sramota. Pa vendar jih plačujemo, prigibaje svoj vrat pred tirani. Povej mi, ali je resnica, da se Judaš oglašá za Mesijasa?“

„Slišal sem res trditi njegove učence, da je Mesijas“.

V tem hipu je ženska odgrnila nekoliko zavoj. Rabin Samuel jo je radovedno pogledal ter opazil, da je mlada, lepo vzrasla in polna neizrekljive miline, toda ni imel časa, nagledati se je dovolj. Zopet jo je zakril zavoj.

„Tvoja hči je zala“, reče z nekoliko bolj tihim glasom.

„Ženska ni moja hči“, odvrne Jožef.

Rabin se je kazal še bolj radovednega. Ko Jožef to zapazi, reče:

„To je hči Joahima in Ane iz Betlehema. Gotovo si čul o njiju, ker sta slovela daleč naokrog“.

„Tako“, odvrne rabin z velikim spoštovanjem. Poznam ju. Ona sta potomca kralja Davida. Dobro ju poznam“.

„Sedaj sta že oba mrtva. Joahim ni bil bogat, vendar pa je zapustil hišico z vrtom svojima dvema hčerkama: Marijani in Mariji.

Jedna izmed njih je tukaj. Da doseže dedščino, morala se je, kakor vелеva postava, omožiti z najbližjim sorodnikom. Sedaj je moja žena“

„In ti si bil poprej?“...

„Njen ujec“.

„Tako, tako, razumem; ker sta pa oba rojena v Betlehemu, so vama Rimljani ukazali, priti v Betlehem k popisovanju“.

Rabin grozno dvigne pest kvišku.

„Toda Bog Izraelov je mogočen. Maščevanje Njegovo za naše krivice bo strašno!“ Izgovorivši te prefilne besede, se je urno oddaljil.

„Rabin Samuel pripada k „vročim“, pojasnuje začudenemu Jožefu neki žid, ki je poslušal ta razgovor. „Sam Judaš ni vnetejši od njega“.

Jožef, ne hoteč se spustiti v razgovor s tem človekom, se je delal, kakor da ne sliši, ter pognavši osliča odrinil dalje s soprogo.

Čez malo časa sta bila že zunaj za vratmi svetega mesta, na poti v Betlehem.

Pot je bila kaj slaba. Na levi strani, okrog Sijona, se je dvigalo obzidje Jeruzalema, na desni pa so strmi griči zapirali dolino od zapada. Polagoma sta prekoračila mimo jezera Gihon ter potovala naprej poleg vodovoda Salomonovega do mesta, ki se imenuje sedaj grič Zlobnega Svetá. Tu se je odprla pred njima dolina Sefajm.

Solnce je zalivalo s svojimi žarki skalnato okolico, bogato na zgodovinskih spomenikih. Radi vročine je Marija, hčerká Joahima, popolnoma dvignila zavoj, ki je pokrival njeno mično lice.

Jožef je začel pripovedovati, kako je David tu nenadoma napadel tabor Filistejcev. Pravil je z resnim, toda mirnim glasom. Ženska ga je sicer poslušala, mislila pa je vse kaj drugega.

Ni imela več nego petnajst let. Njeno lice, glas in sploh vse obnašanje je kazalo, da je postala pred kratkim iz deklice žena. Lice je imela nekoliko podolgasto, črte na njem pravilne, polt blede, oči velike, modre, obrobljene z dolgimi trepalnicami; njeni jasni lasje so se ji vsipavali, kakor je bilo pri židih navada, na ramena. K tej mičnosti črt in postave pa se je družila še druga, ki je

ni móči izraziti z besedami. Raz obraza se ji je čitala neomadeževana čistost duše, bivajoče pogosteje v krajinah nadzemeljskih, nego v tej dolini solz. Večkrat je dvignila svoje oči k nebesom, pri čemur so se ji premikale ustnice v tihi molitvi.

Jožef, obširno pripovedujoč znane dogodbe, jo je zdaj pa zdaj pogledal, in pri nebeskem siju, ki je odseval od tega bitja, je končno pozabil na svoj predmet ter molčč šel dalje.

Tako sta prekoračila prostorno raván ter dospela naposled na grič Mar-Elías. Pred njima, na oni strani doline, je ležal Betlehem. Tu sta si nekoliko počila ter se spustila v dolino, k cilju svojega potovanja. Čim bolj sta se mu bližala, tem več sta srečala ljudi, namenjenih tudi tjekaj, in Jožefa je jelo že skrbeti, če mar najde zavetišče, kjer bi si mogla počiti sladka Marija po težavnem potovanju.

Naposled sta se ustavila pred vratni gostilnice, stoječe pri vhodu v mesto.

VII.

Votlina v Betlehemu.

Da čitatelju pojasnimo to, kar se je našima popotnikoma tú pripetilo, treba je omeniti, da so se gostilnice na vzhodu dokaj razločevale od onih, ki jih nahajamo na zahodu (n. pr. v Evropi). Gostilnica v jutrovih deželah, imenovann »khan«, je bila prav za prav velika ograja, obkrožena z visokim zidom, večkrat celo brez hiše in strehe. Prostor za nje se je izbral navadno v senci dreves ali vsaj blizu studenca.

V taki gostilnici je našel prenočišče Jakob, potujoč po svojo ženo v Padam-Aram; takošne se nahajajo še dandanašnji v puščavi. Samo one, ki so stale ob cestah, držecih v velika mesta, kakor v Jeruzalem ali Aleksandrijo, so se po stavbi odlikovale od drugih.

Vsak »khan« je pripadal šejku dotičnega okraja; iz njega, kot iz glavnega svojega bivališča, je vladal on svoje pokolenje.

V obče pa te gostilnice niso bile namenjene za prenočišča popotnikov; lože si

jih smatral za sejmišča, mešetarišča ali tabore. Pogosteje so prihajali semkaj trgovci in rokodelci za dobičkom, nego popotniki iskat prenočišča. Sredi tega obzidja se je vršila vse leto barantija; kupovalo in prodajalo se je tu kakor na sejmu.

Samo stražnik, postavljen pri vratih, je pričal, da »khan« ni javna zgradba, marveč da ima lastnika. Popotnik ga vendar nikdar ni videl, lahko je bival tukaj, dokler je hotel, lahko odšel, kedar se mu je zljubilo, ne da bi moral poprej poravnati svoj račun: čisto vodo in zavetišče pod milim nebom je imel zastonj, hrano je moral imeti s seboj, ali kupovati si jo od prekupnikov.

Sredi popotnikov, semkaj dospevših, je navadno vladala sloga. V sinagogah je zavladal včasih nemir, toda v »khanu« nikdar.

»Khan« v Betlehemu, pred katerim se je ustavil Jožef s soprogo, ni bil ni preprost, niti odličen. Bila je to čveterooglata stavba z jednim nadstropjem, sezidana iz klesanega kamnja, z ravno streho brez oken ter samo z jednimi vratni od vzhodne strani. Cesta je držala uprav mimo praga in prah je na debelo pokrival njegove podboje.

S kamenjem zagrajen vrt na severno-vzhodni strani se je raztezal na nekoliko laktov daljave po griču do kvišku štrleče apnenaste skale ter služil za varno zavetje živalim, kar je tudi popotnikom najbolj ugajalo.

V Betlehemu je bil samo jeden šejk, torej tudi le jeden »khan«.

Jožef, dasiravno rojen v mestu, ni imel radi dolge odsotnosti tam mnogo znancev, torej tudi ni mogel računati na njih gostoljubje. Vrh tega je bila tudi počasnost rimske gosposke splošno znana in lahko da vtegne trajati celi mesec, predno bo razpisano popisovanje končano, čemu torej biti svojim znancem tako dolgo v nadlego? Bil je torej odkazan na to prenočišče, in pri pogledu na toliko popotnikov, tjekaj hitečih, se je Jožefu srce čimdalje bolj stiskalo od bojazni, da nemara ne najde tam več prostora. Radi tega je tudi hitel kolikor le mogoče ter čimdalje bolj priganjal osla. Ko se je približal vratom, je opazil, da se je njegova bojazen uresničila, — prenočišče je bilo polno.

„Ne moreva se preriti skozi vrata“, je rekel Jožef s svojim navadnim, počasnim glasom. „Obstaniva tukaj, da vidiva, kaj nama bo početi“.

Ženska je molče odgrnila zavoj.

Imela je res kaj videti. Rinili so se tú pešci in jezdecí, pastirji, goneči na vrt krave in ovce, barantalcí s kruhom, vinom in sadjem, sredi te gneče pa se je drvila tolpa bosih fantalinov za nič manjšo tolpo psov.

Toda pogled na to gnečo je v kratkem utrudil sladko Devico; uprla je svoje oči v nasproti ležečo Rajsko goro, leskečo se od žarkov zapadajočega solnca.

„Ali te smem vprašati, Judov sin“, se obrne Jožef k bliže dospévšemu človeku, „ali te smem vprašati, čemu je tukaj taka gneča?“

Popotnik, kateremu so veljale te besede, premeri Jožefa s ponosnim pogledom, toda čistiljiva postava Nazarenca je vzbudila bržkone v njem zaupanje. Prijazno se namuznivši reče:

„Mir bodi s teboj, rabin! Prav si povedal, sin Judov sem. Prebivam v Beth-Dagon, v deželi, pripadajoči pokolenju Dana. Znano ti je povelje cesarjevo, da se morajo radi popisa vsi židje zbrati v svojem rojstnem mestu. To me je prignalo semkaj“.

„Tudi jaz sem prišel radi tega... jaz in moja žena“.

Tujec pogleda Marijo. Njeno lice se je lesketalo od nebeške svetlobe; bila je nalik prikazni, na katero ni vredno pogledati grešno človeško oko. Tujec je nekaj časa zamaknen zrl to lice, katero je mnogo stoletij pozneje bilo dano videti v prikazni Rafaelu. Gledajoč jo, je pozabil ta prostak na svoje misli.

„Toda, kaj sem hotel reči?“ reče po daljšem pomisleku. „Hotel sem ti prav za prav povedati, ko sem začul to povelje, da sem v prvem hipu zautil jezo; ko pa sem se spomnil starega griča, mesta in doline, raztezajoče se k potoku Cedronu, vinogradov, sadnikov in polja, po katerih sta nekdanje korakala Ruta in Boz, ko sem se spomnil na vse to, sem pozabil na tirane, vzel v roke popotno palico ter se napotil semkaj, in sedaj sem tukaj jaz in Rahela, moja žena, ter najini hčerki“.

Po teh besedah tujec znovič pogleda Marijo. Tudi ona obrne radovedna vanj svoj pogled.

„Ali dovoliš, rabin“, vpraša, „da se tvoja žena nastani pri moji? Ona sedi s hčerkama tam-le pod ono oljko. Povem ti, da boš zamañ trkal na vrata, ker za nas ni več prostora v „khanu“.“

Jožef je začel že omahovati; čez nekaj časa pa je dejal:

„Tvoje vabilo prihaja iz dobrega srea. Naj si že najdeva prostor v „khanu“ ali ne, vsekakor pa se seznaniva s tvojo rodbino. Med tem pa spregovorim par besedic s stražnikom. Kmalu se vrnem“.

Stražnik je sedel na cedrovi kladi pred vratni. Pri nogah mu je ležal pes ter renčal na prišlece.

„Mir Jehovov bodi s teboj“, reče Jožef, ko se mu približa.

„Tega želim tudi jaz tebi v obilni meri“, odvrne mirno sedeč stražnik.

„Rojen sem tu v Betlehemu“, reče Jožef. „Ali imaš še kaj prostora za...?“

„Prostora ni več“.

„Jaz sem Jožef iz Nazareta. To je hiša mojih očetov. Saj veš, da sem potomec Davidov“.

V poslednjo opomnjo je stavil Jožef vse svoje nadeje. Ako to ne pomore, ne pomore mu niti denar.

Biti sin Judov, je bila v prepričanju vsakega Izraelca velika čast; biti pa potomec hiše Davidove, to je bil zanj še večji ponos.

Več nego tisoč let je že preteklo od onega časa, ko je mladi pastir, zasedši prestol po Savlu, postal oče kraljevemu rodu.

Vojske, porazi, druge dinastije in različne promene usode so pahnile njegove potomce v vrsto najubožnejših ljudij, ki so si v potu svojega obraza služili kruh. Ne zaman pa je zgodovina židov večinoma v rodoslovju. V vsej zemlji židovski so poznali vse po imenu. Kamorkoli so se napotili, povsod jim je zadoščevalo omeniti svoj rod, in skazovali so jim čast, kakoršna se spodobi takemu rodu.

Ako je bilo tako v Jeruzalemu in po vsej Judeji, je smel potomec tega odličnega rodu tem bolj računati, da na to izjavo bethemski „khan“ odpre pred njim svoja vrata.

Jožef govoreč: „to je hiša mojih očetov“, je izrekel s tem čisto resnico. Bila je to hiša, v kateri je kraljevala zala Ruta, Bozova žena; hiša, v kateri so Jesija in deset njegovih sinov, med katerimi je bil najmlajši David, zagledali luč sveta; hiša, v katero je prišel Samuel, išočoč naslednika in ga tú našel.

Izjava ni ostala brez vspeha.

Stražnik je vstal ter si segel z roko v brado.

„Dostojni rabin“ — reče — „tisoč let, nemara še več, je preteklo od tega časa, ko so se te duri odprle prvemu popotniku. Od listega časa niso se zaprle nikdar pred postenim človekom... k večjemu takrat, kadar za njih obzidjem ni bilo prostora. Ako pa so uživali gostoljubje tujci, mora biti gotovo važen vzrok, da jih stražnik ne odpre potomcu Davidovemu. Klanjam se ti še enkrat, rabin, in ako hočeš iti z menoj, pa ti pokažem, da ni prostora niti v sobah, niti na dvorišču, celó niti na strehi. Ali te smem vprašati, kedaj si došel“.

„Ravnokar“.

Stražnik se nasmeje.

„Popotnik, ki trka na tvoja vrata, naj ti bo brat in ljubiti ga moraš, kakor samega sebe. Ali nam ne vелеva tako sveto pismo?“

Jožef je molčal.

„Ako pa tako vелеva zapoved, kako naj porečem temu, ki je došel mnogo časa pred teboj: „Idi dalje svojo pot, naj nekdo drug zasede tú tvoj prostor“.

Jožef je le molčal.

„A ko bi celo tako rekel, čegav bi bil po pravici prostor, ki je še prazen? Poglej na te ljudi. Mnogi njih čakajo že od jutra“.

„Kdo pa so ti?“ vpraša Jožef, gledajoč tolpo, „čemu so prišli?“

„Prignalo jih je gotovo, kakor tudi tebe, dostojni rabin, povelje cesarjevo. Vrh tega je dospela včeraj semkaj karavana iz Damaska, ki je namenjena v Spodnji Egipet“.

Jožef se še ni dal odpraviti.

„Dvorišče je jako obširno“, je omenil.

„Dà, toda tam ni več niti pedi zemlje, ki bi bila prazna“.

Lice Jožefovo se zmračí. Že je začel izgubljati nadejo.

„Za-se se ne zmenim“, je rekel s prišrčnim glasom, „toda prišel sem z ženo... Noči so hladne, hladnejše na teh gričih nego v Nazaretu. Ne smem je pustiti pod milim nebom. Ali v mestu ni več prostora?“

„Ti ljudje“, odvrne stražnik, kazaje na tolpo pred vratmi, „so že trkali na vrata sleherne mestne hiše, toda vse so prenapolnjene“.

Jožef pa spregovori kakor sam sebi:

„Ona je tako mlada, tako nežna; če ji pripravim postelj na griču, gotovo bi ji škodoval nočni mraz“.

Po teh besedah se obrne znovič k stražniku:

„Saj si poznal njene stariše, Joahima in Ano, rojena tú v Betlehemu. Tudi ona sta bila kakor jaz potomca Davidova“.

„Poznal sem ju. Uživala sta splošno spoštovanje. Poznal sem ju od mladih nog“.

Stražnik se nekoliko zamisli. Nakrat, kakor nekaj se spomnivši, reče:

„Ha! težko je; ne morem vaju odpraviti od vrat. Zato pa učinim za te, rabin, kolikor bo v moji moči. Koliko vas je?“

Jožef pomisli nekoliko.

„Jaz, moja žena in prijatelj z rodbino“, odvrne naposled. „Vseh skupaj šest oseb“.

„Dobro, le miren bodi, rabin, tvoja žena ne bo prezebovala na svežem nočnem zraku. Pripelji vse semkaj, toda požuri se, kajti solnce že zahaja za griče in do noči ni daleč“.

„Vrl človek, naj ti blagoslov popotnika prinese srečo!“

In Jožef, izgovorivši to voščilo, je hitel naznanit veselo novico Mariji in rodbini znanca iz Beth-Dagonite.

Žena poslednjega ni bila več mlada; hčerki pa sta kazali živo sliko, kakoršna je morala biti ob svojem času njuna mati. Ko se približajo vratom, je stražnik takoj spoznal, da pripadajo nižjim vrstam.

„To je ona, o kateri sem ti pravil“, predstavlja prišlece Nazarenc, „a to so najini prijatelji“.

Marija ni imela zavoja na licu.

„Modre oči in zlati lasje“, je šepetal očaran stražnik, „takega lica je moral biti mladi kralj, ko je dohajal prepevat pred Savla“.

Po teh besedah vzame Jožefu uzdo iz rok. „Mir bodi s teboj, hčerka Davidova!“ ji reče. „Mir bodi z vami!“ reče ostalim. Na to pomigne Jožefu: „Pojdi za menoj“.

Na to spremi popotnike po obširnem, s kamenjem pollakanem hodniku čez „khanovo“ dvorišče tjekaj k ograji. Tu so, privezani k stebrom, počivali konji, osli in velblodi; isto tako so počivali po trudu tudi njih poganjači in nadzorniki. Šli so počasi, ker osli so se vsaki hip ustavljali, ne hoteči iti dalje.

Naposled so se po ozki stezici jeli spuščati doli na livado, kjer se je tudi končala ona apnena skala, dotikajoča se zahodnega dela obzidja.

„Mar gremo v votlino?“ vpraša Jožef. Sprevodnik je počakal, da se je približala Marija.

„Votlina, v katero vas peljem“, jim je rekel, je „služila nekdanj tvojemu predniku, Davidu, da je vanjo zaganjal čedo. Potem, ko je zasedel prestol, je prihajal večkrat v staro hišo svojih očetov ter pripeljal s seboj dokaj vozne živine. Jasli so še dandanes takošne, kakoršne so bile ob njegovem času. Ljubše ti bo, počivati bodisi tudi na tleh na mestu, kjer je on počival, pa tudi ugodnejše bo to prenočišče, nego na dvorišču ali na razpotju. Tu so vrata, ki držé v votlino“.

To zavetje res ni bilo odlično, niti ugodno, toda naši popotniki — preprosti ljudje — so bili zadovoljni z malim. Sicer pa se je židom tačas večkrat pripetilo, da so morali iskati zavetja v votlinah. Kolikim važnim slučajem v zgodovini Izraela so služile za zavetišče temne stene votlin!

Našim popotnikom, rojenim v Betlehemu, tako zavetje gotovo ni bilo novo; v njih rojstnem kraju je bilo namreč mnogo votlin, v katerih so prebivali ljudje.

Niso se razjezili tudi nad tem, da prostor, v kateri jih je pripeljal stražnik, je bil hlev. Saj so bili tudi oni potomci pastirjev; ti pa so s čedo, zvesto svojo tovarišico, navajeni prenočevati v hlevu.

Ta običaj je še dandanes ohranjen v jutrovnih deželah, in šotor Beduina služi v zavetje konjem in njegovim otrokom ob enem.

Votlina, pred katero so stali, je bila ozka in nizka; niti oken ni imela. V pročelju so bila vsekana v skalo vrata, viseča na močnih tečajih in pobarvana z žolto barvo.

Med tem, ko je stražnik odpiral vrata, so ženske stopile z oslov.

Popotniki, razgledajoči se v temi, so stopili v votlino. Ta je bila štirideset čevljev dolga, devet visoka in 12 — 15 široka.

Ob steni so bile postavljene kamenite jasli, sredi votline je ležala na kupu slama, seno, zrnje in druga semena, pokrita z debelo plastjo prahu.

Od stropa so visele nalik raztrganemu platnu debele plahte pajčevine.

„Vstopite“, reče stražnik in, obrnivši se k Mariji, dodá:

„Ali hočeš tu prenočevati?“

„Ta prostor je posvečen s spomini“, mu odvrne.

„Torej vas pustim same. Mir z vami!“

Ko je odšel, jamejo si popotniki pripravljati ležišča.

VIII.

Luč na nebu.

Kmalu po solnčnem zahodu je v „khanu“ zavladata tišina. Židje, obrnjeni z obrazi proti Jeruzalemu, so deli roke navskriž na prsih, šepetajoči molitve Jehovu; bila je to sveta deveta ura, ob kateri so se v svetišču na gori Moriji darovale žrtve.

Po končani molitvi so nekateri sedli k večerji, drugi pa se podali počivat. Čez kratko so luči ugasnile, zavladata je tišina in sèn.

* * *

Okolo polnoči zakliče nakrat nekdo na strehi:

„Luč, luč na nebu! Vstanite, bratje, in glejte!“

Na ta glas so ljudje še napol zaspani skočili s postelje, toda pogledavši na nebo so bili nakrat zdramljeni. Klicali so drug drugega, hiteli pod milo nebo ter obračali oči kvišku.

In videli so na nebu pasmo svetlobe, segajočo od najvišjih zvezd do zemlje; pasmo je bilo od zgoraj široko, da je zavzemalo skoro ves nebeški obok, ki pa je postajalo

ože, čim bolj se je bližalo vidnokrogu. Najsvetlejši njega žarki so padali na „khan“, zlasti na kvišku štrlečo skalo na zahodni strani. In bilo je tako svetlo, kakor sredi belelega dne, da so ljudje razločno videli drug drugega v lice. Bolj plašni so se tresli strahu, in še najpogumnejši so govorili le potihoma med seboj.

„Ali si že videl kedaj kaj podobnega?“ so povpraševali drug drugega,

„Nemara se je zvezda razletela ter pada na zemljo“, je odgovoril nekdo sredi tolpe.

„Kadar pada zvezda, premine njena svetloba kakor bi trenil“.

„Ha! jaz vem, kaj je to!“ zakliče jeden pogumnejših, „pastirji so zapazili leva, pa so zakurili, da ga zapodé od črede“.

Ljudje, to slišavši, so se nekoliko pomirili.

„Tako, gotovo je tako; uprav sedaj imajo dokaj živine v dolini“.

Toda drugi, razsodnejši, so odkimavali z glavami.

„Ko bi tudi znosil na jeden kup vsa drva iz vseh dolin Judeje ter jih zažgal, ne gorelo bi tako jasno in plamen ne bi segal tako visoko“.

Po teh besedah je zavladala mučna tišina.

„Bratje“, omeni naposled žid z osivelimi lasmi, „pravim varu, da je to lestva, uprav ista, katero je videl naš očak Jakob v spanju. Blagoslovljen bodi Bog in Gospod naših očetov!“

In popadli so na tla ter mu skazali vsi najvišjo čast.

IX.

Kristus se je rodil.

Za poldrugo miljo od Betlehema se je razprostirala ravnina, oddeljena od mesta s kopico gričev. Po njej so rasle ciprese, hrastje, divje smokve, v njenih jarkih so dozorevale murbe in oljke.

Na severni strani se je nahajal obširen vrt „mârâh“, kamor so zaganjali pastirji na noč svoje črede. Kamenito njegovo obzidje je bilo visoko za človeka, vsekako pa je včasih lev ali tiger, prignan od gladu iz puščave, pokukal za njegovo steno ter razširjal strah in opustošenje sredi črede in pastirjev.

Zunanja stran obzidja, da bi bila pred temi krvoločneži bolj varna, je bila ograjena z gostim plotom iz trnja.

Onega dne, ko se je pripetil dogodek, opisan v poprejšnjem poglavju, je nekoliko pastirjev, iščočih za svojo čredo sveže paše, zagnalo čedo v dolino. Že od jutra so se razlegali v njej klici, veseli smeh, zvončki koz, lajanje psov in meketanje ovnov.

Ko se je solnce nagnilo k zapadu, so zagnali pastirji svoje črede v „mârâh“, na kar so zakurili ter si pripravljali večerjo. Jeden njih je stal na straži pri vratih.

Bilo jih je šest. Nekateri so stali, drugi, grejoči se pri ognjišču, ležali na tleh. Vsi so bili zagorelega lica, kodrastih las, prepaljenih od solnca — hodili so vedno gologlavi — in dolge brade so jim segale do prsij. Ovčja koža, prepasana čez ledja z debelim pasom, je pokrivala do kolen njihovo telo; roke in noge so imeli gole, samo stopala so jim tičala v debelih opankah. Čez levo ramo so imeli obešeno mavho z živežem in s kamenjem za pračo. Poleg njih so ležale pastirske palice — znamenja njih poklica ter bramba v slučaju napada.

Takošni so bili židovski pastirji. Na videz divji in surovi, kakor njih ovčarski psi, grejoči se ob enem z njimi pri ognjišču, prav za prav pa tihi in prostodušni radi občevanja s naravo in z živalimi, zaupanimi njih skrbni.

Povživaje večerjo so se razgovarjali med seboj. Pogovarjali so se o čredi, ki je bila jedini predmet vseh njihovih skrbij, zvesta njih tovarišica in oslada njihovih potovanj.

Dogodki, spreminjajoči obličje zemlje in narodov, jih niso prav nič zanimali.

Slišali so sicer večkrat, da je Herod zidal palače ali gimnazije, da se je podal kam na vojsko — toda kaj je bilo njim to mar?

Ko so vodili črede preko gričev, jim je doletaval časih na ušesa glas bojne trombe, in gledaje bojazljivo izza grmičja, so videli korakajoča krdela, včasih cele legijone; a ko so prešli mimo in z njimi vred tudi strah, so si pastirji belili glave, kaj bi mogli pomeniti orli in leskeče se tarče; primerjali so

življenje teh vojakov s svojim in potem se jim je svoje življenje zdelo še prijetnejše.

A ti preprosti ljudje so vendar temeljito znali predpise svoje vere, katero so gojili globoko v svojem srcu.

Vsako soboto so po osnaženju svojega telesa šli v sinagogo in dasi so tam sedeli daleč proč od ladije, vendar, ko je „chazan“ nosil naokrog „Toro“, ni je poljubil nihče z večjo ljubeznijo nego oni; ko je „shehiach“ čital tekst, ni ga poslušal nihče od njih z večjo vero; ko so zapustili sinagogo, ni nihče tako pogostoma in tako dolgo premišljeval o nauku duhovnikov. Jedna vrsta Sheme je bila vsa njihovo znanje, namreč: da „Gospod je njih jedini Bog in da Ga morajo ljubiti z vso svojo dušo“.

In ljubili so Ga prisrčno. V tem je bila njih modrost, ki je bila večja od modrosti kraljev.

Pripovedovaje drug drugemu svoje dogodke, so utrujeni po celodnevni hoji zaspali drug za drugim tam, kjer je kateri sedel. Noč, kakor navadno zimske noči na gričih, je bila hladna in zvezdnata. Niti najmanjši vetrič ni vznemirjal njene tišine; ta tišina je bila več nego molčanje, — bil je to sveti mir, kakor oznanilo, da se sklanja nebo, da zašepeta radostno novico poslušajoči zemlji.

Pri vratih se je sprehajal pastir, postavljen za stražo; časih se je kazal vznemirjen po šumu spavajoče črede ali po tuljenju šakala za gričem.

Konečno je napočila polnoč in ž njo vred konec njegove straže. Veselega srca se je približal ognjišču, da si počije po celodnevnom trudu.

Nakrat je nežna svetloba, kakor blesk meseca, razsvetlila nebo.

Pastir je obstal ter pridržal sapo. Svetloba je vsaki hip naraščala; temni doslej predmeti postali so vidljivi. Videl je, kakor o belem dnevu, vso dolino, svoje tovariše in spavajočo čredo.

Jel se je tresti, ne od nočnega hladu, marveč od strahu.

Zvezde so zginile, svetloba je prihajala kakor iz odprtega okna v nebesih.

„Zbudite se, vstanite!“ jame klicati osuplo stražnik.

Psi so začeli tuliti.

Zavladala je zmešnjava.

Vse nebo se je zdelo, da se je nahajalo v ognju.

Jedni, zakrivajoči si oči, so se spustili na kolena, drugi prestrašeni so popadali na tla.

Nakrat se je zaslišal od zgoraj glas:

„Ne bojte se! Ne bojte se, kajti pri našam vam veselo novico, ki napolni z veseljem vse národe!“

Ta glas, tih in sladek, glas nebeški, je segal do globin ter napolnil srca s tolažbo.

Vstali so s tal ter gledali in začudeni zapazili v žarkih svetlobe svetlo postavo v beli obleki s snežnobelimi krili, a nad glavo je imela zvezdo, svetlejšo od demanta; obličje ji je bilo milo in nebeško zalo, desnica, vzdignjena nad njimi, kakor da jih blagoslavlja.

Pastirji so se večkrat pomenkovali med seboj o angelih in sedaj, gledaje to bitje, so bili prepričani, da je to poslanec iz neba, ter sklonivši se s čelom do tal, so dejali:

„Ljubezen Gospoda našega je nad nami; to je on, ki se je prikazal preroku nad reko Ulaj“.

Angel pa je dejal:

„Vedite, da se je nocoj rodil v mestu Davidovem Odrešenik sveta, ki je Kristus Gospod. Evo vam znamenje, po katerem ga spoznate: Našli bodeše dete v plenice povito in položeno v jasli!“

Po teh besedah je svetloba strepetala, nastal je šum kril, svetla bitja so se pomikala po nebu in nebeški glasovi so zapeli soglasno:

„Slava Bogú na višavah in na zemlji mir ljudem svete volje!“

To petje se je ponovilo mnogo, mnogokrat...

Potem je nebeški poslanec dvignil kvišku oči, kakor pričakuje od ondot daljših ukazov, razprostrl je krila, bela kakor sneg, leskeča se kakor zvezde, in zatočivši ž njimi širok kolobar, dvignil se k prostranstvu.

Svetloba je polagoma ginila. Čim dalje tem više, tem tiše so bile slišati besede nebeške pesmi:

„Slava Bogú na višavah in na zemlji mir ljudem svete volje!“

Ko so pastirji prišli k zavesti, je dejal najstarši :

„To je angel Gabrijel, poslanec božji“. Drugi so molčali.

„Kristus se je rodil ! Ali ste slišali ?“

„Dà, tako je rekel“.

„A rekel je tudi, da se je rodil v mestu Davidovem, ki je Bellehem, tam za tem gričem“.

„Povedal je še, da Ga najdemo zavitega v plenice“.

„In da bo ležal v jaslích“,

Drug drugemu so segali v besedo.

Najstarši je pogledal zamišljen na ognjišče, naposled je dejal :

„V jednom samem mestu, v Bellehemu, so jasli : v stari votlini „khana“. Bratje, pojdemo in poglejmo, kaj se je zgodilo. Pismoučeni čakajo že davno prihoda Odrešenika“.

„Odrešenik se je rodil in Gospod nam je dal znamenje, po katerem ga spoznamo!“

„Pojdimo in se Mu poklonimo“.

„A naše črede?“ omeni nekdo bojazljivo.

„Gospod bo čuval nad njimi“.

„Pojdimo urno“.

In vsi so vstali, zapustili „mârâh“ ter se napotili v Bellehem.

* * *

Dospevši čez grič in mesto, so se vstavili pred vratmi „khana“.

„Kaj hočete?“ jih vpraša stražnik.

„Nocojšno noč“ — odvrnejo — „so gledale naše oči velik čudež in ušesa slišala sveto novico!“

„Tudi mi tukaj smo videli nenavadne reči, toda ničesar nismo slišali. Povejte nam to novico!“

„Popelji nas poprej v votlino v skali in sam zagledaš“.

„Prišli ste bržkone ob pamet?“

„Ne. Hočemo se pokloniti Kristusu?“

„Kristusu? A kje je in kako Ga spoznate?“ vpraša porogljivo stražnik.

„Rodil se je to noč ter leži v jaslích. Saj veš, da v vsem Bellehemu so samo v tem prostoru jasli“.

„V votlini?“

„Popelji nas vanjo“.

Stražnik, še zmerom ne verujoč, jih pelje čez dvorišče.

Duri v votlino so bile odprte.

„Mir bodi z vami!“ reče vstopivši stražnik ter, obrnivši se k Jožefu in njegovemu tovarišu, nadaljuje :

„Ti ljudje iščejo tukaj neko dete ter pravijo, da leži povito v plenice v jaslích“.

Raz Jožefovo lice se je čitalo veliko začudenje.

„Dete je tukaj“, odvrne pastirjem ter jih spremi pred jasli.

V njih je ležalo Božje Dete.

Pastirji so Ga ogledovali s spoštovanjem in ljubeznijo.

„A kje je mati?“ vpraša stražnik.

Jedna žensk je vzela dete na roke ter ga nesla k materi Mariji, na slami počivajoči.

Pastirji molče obkolijo Mater in Otroka.

„To dete je Kristus!“ reče najstarši s svečanim glasom.

„Kristus!“ zakličejo vsi ter padejo na kolena.

In ihteč od veselja so dejali :

„To je Gospod, kateremu bodi slava na nebu in na zemlji; Gospod velik in mogočen!“

In ti preprosti ljudje, polni žive vere, so poljubovali po vrsti rob obleke Svete Matere ter odšli presrečni v svojem sreču in veselega lica.

Potem so pripovedovali vsem, ki so bili v „khanu“, o važnih dogodkih te noči, in vračaje se v „mârâh“ so potoma prepevali pesem angeljsko :

„Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem svete volje!“

In ta novica se je raznesla daleč naokrog, ker jo je potrjevala luč, katero so mnogi videli na nebu.

V votlino je drla tolpa ljudij : nekateri z živo vero, drugi — in takih žalibog bilo je dokaj več — s smehom in roganjem.

X.

Modrijani, dospevši v Jeruzalem.

Jednajstega dne po rojstvu Deteta v votlini o poldne so se trije modrijani približali Jeruzalemu.

Orjaški beli velblódi so resno korakali, na vratu so jim žvenkljali srebrni kraguljčki; sedla, biságe in obleka popotnikov so bila bogata in ugledna. Egipčan, jahajoč spredaj, je ustavljal na poti ljudi ter povpraševal:

„Kje je Ta, ki se je rodil, kralj židovski?“

„Nismo nič slišali o takem“, je bil odgovor.

„Pojdite torej in povejte vsem, da smo videli Njegovo zvezdo na vshodu ter smo prišli, da se Mu poklonimo“.

Tako je povpraševal Baltazar vsakogar, ki ga je srečal. Toda zamán; nihče ni znal mu odgovoriti.

Številna karavana, ki je bila namenjena, obiskat votlino preroka Jeremija, je postala po teh besedah nenavadnih popotnikov toliko radovedna, da se je nalašč obrnila ter šla ž njimi nazaj v mesto.

Trije modrijani, zatopljeni v svoje poslanstvo, se niso ozirali po okolici, po kateri so potovali. Niso videli griča Mizpah in Oljske gore na desni, prezale vasi Bezete, obkoljene z obzidjem s štirideseterimi stolpiči; apnenega gorovja Phasaela, Mariamna in Hippica ter najvišjega izmed njega Sijona, ozaljšanega z mramornastimi palačami; niso videli zalega, lesketajočega se svetišča na gori Moriji, ki je slovelo kot svetovno čudo, niti kraljevih gričev, ki so vencu podobno obkoljevali mesto — vsega tega Modrijani niso videli. Šli so zatopljeni v svoje misli.

Naposled so se ustavili pri vzhodu velikega, oboroženega stolpa, tam, kjer so sedaj vrata v Damask. Tu so se združile ceste iz Sechema, Jerihe in Gibeona.

Rimska straža je čuvala vhod

„Mir s teboj!...“ reče ji Egipčan.

Stražnik je stal ter molčal. Bil je Rimljan ter ni razumel hebrejščine.

„Prišli smo od daleč, iščočí Onega, ki se je rodil, kralja židovskega. Povej nam, kje ga najdemo?“

Vojak je dvignil nekoliko svojo železno čelado ter pozval oddaljenega svojega tovariša.

„Umaknite se!“ zakriči ta na čimdalje številnejšo tolpo radovednežev ter grozno zavijativši sulico napravi si prostor, da se naposled približa popotnikom.

„Česa želite?“ vpraša Baltazarja v domačem jeziku.

Tudi Baltazar ponovi svoje vprašanje v tem narečju:

„Kje je novorojeni kralj židovski?“

„Kralj židovski je Herod“.

„Herod ima kraljestvo od cesarja; jaz povprašujem po pravem kralju židovskem“.

„Židje nimajo drugega kralja razun njega“.

„Mi pa smo videli zvezdo novorojenega ter smo prišli se Mu poklonit“.

„Pojdite dalje. Jaz nisem žid. Obrnite se s svojim vprašanjem na pismoučene v svetišču ali k višjemu duhovnu Anasu, ali najbolje k samemu Herodu. Ako je res kdo drugi kralj židovski, on ga poišče“.

Izgovorivši te besede jim odpré vrata.

Trije modrijani stopijo na to v sveto mesto ter se nastanijo v gostilnici.

XI.

Priče pred Herodom.

Tega samega večera pred solnčnim zahodom je nekoliko žensk, stoječih na najnižji stopnjici stopnjic, ki držé v ribnik Siloam, pralo perilo.

Kar prideta iz mesta k ribniku dve ženski s praznimi vrči v rokah.

„Mir z vami!“ reče jedna od njih.

Ženske prenehajo z delom ter otiraje si mokre roke odzdravijo.

„Ali ste čule, kaj pripovedujejo v mestu?“ vprašata novodošli.

„Ničesa nismo čule; ves dan peremo tu perilo“.

„Pravijo, da se je rodil Kristus“.

Radovednost in začudenje se je bralo poslušalkam raz obraze.

„Kristus!“ zakličejo jednoglasno.

„Tako pravijo“.

„Kdo?“

„Vsi!“

„Ali pa kdo to verjame?“

„Danes popoldne so trije neznani možje prekoračili potok Cedron na potu iz Sechema. Jezdarili so na velikih belih velblodih. Tako zalih še nihče ni videl v Jeruzalemu. Morajo biti to kaj mogočni in bogati ljudje — sedeli so pod srebrnimi bal-

dahini; zapone pri sedlu in franže pri uzdah imajo iz zlata, a pri uzdi srebrne kraguljčke. Nihče jih ne pozna, in tako se vidijo, kakor bi prišli z drugega konca sveta. Potujé so povpraševali vsakega, kogar so srečali, celo ženske in otroke: „Kje je On, ki se je rodil, kralj židovski?“ Nihče ni mogel razumeti, kaj so hoteli. A oni so dejali, da so videli Njegovo zvezdo na vshodu ter so prišli se Mu poklonit. Rimljan, ki je stal na straži pri mestnih vratih, jih je poslal k Herodu“.

Ženske so poveznile vrče narobe, sedle na nje ter z odprtimi usti poslušale to mično novico.

„Kje so sedaj?“ vprašajo.

„V gostilnici v Jeruzalemu. Ljudje se kar gnetejo tjekaj, hoteči jih videti“.

„Od kod so ti popotniki?“

„Ne vemo. Pravijo, da so Perzijani — modrijani, ki znajo čitati iz zvezd. A nemara so preroki, kakor sta bila Elija in Jeremija“.

„Kaj pomeni to: kralj židovski?“

„Tako imenujejo Kristusa ter pravijo, da se je ravnokar rodil“.

Jedna žensk se nasmeje.

„Prav, prav, verjela bom, kadar ga zagledam“.

„Jaz pa tedaj, kadar bom videla, da obuja mrliče“.

„In jaz, kadar ozdravi gobove“.

In pozabivši na delo so govorile tako toliko časa, da je napočila noč ter jih je mrzel veter prisilil iti domov.

* * *

Pozno zvečer, po prvem menjanju straže, se je v palači na Sijonu zbralo okolo petdeset modrijanov, učenih doktorjev, egzegetov, saducejskih duhovnov, farizejev in modroslovcev. Zbirali so se oni navadno na odločen ukaz Herodov, in to samo takrat, kadar je hotel dognati kako skrivnost zakona ali zgodovine židovske.

Sedeli so v velikanski sobani z marmornastim tlakom; njene stene, po rimskem vzoru, so bile pobarvane z žafranovo-žolto barvo. V sredi je stal naslonjač s svetlo-žoltimi vajšnicami, zakravljen v podobi črke V; njegova bedra so bila obrnena proti vratom. V zgibu je stal velik bronast trinožnik, umetno okovan z zlatom in srebrom.

Nad njim ob stropu je visel sedmoramnat svečnik s sedmimi prižganimi svetilnicami. Naslonjač in svečnik sta bila izdelana po židovskem vzoru. Zbrani možje so sedeli po vshodnem običaju na vajšnicah; njih obleka je bila enakega kroja; razlikovala se je samo po barvi.

Bili so to večinoma priletni možje. Prišli so semkaj na sejo.

V zgibu naslonjača, pred trinožnikom, tako da je videl pred seboj na desni in levi vse druge, je sedel osivel starec, predsednik seje.

Svoje dni je moral biti kaj krepke postave, a sedaj ga je bila sama kost in koža, ogrnena z belo, zgubano obleko. Sedel je nepremično, objemajoč z rokami, na pol skritimi v gubah obleke, koščena kolena; samo zdaj pa zdaj je dvignil palec desnice. Gola njegova lobanja, zdelo se je, da je izklesana iz slonove kosti, tako je bila koža na njej žolta in gladka; oči, dasi že onemogle od starosti, so zrle še bistro in razumno; dolga, bela brada mu je segala do kolen. Pravcata slika očaka! Takošen je moral biti Aron.

Bil je to Hilel Babilončan. Rod preprokov, ki je že davno v Izraelu izumrl, se je odrajal sedaj v modrijanih, v sredi, kjer je on bržkone zavzemal prvo mesto. Dasi je doživel že pozno starost (štel je namreč že 106 let), je bil še neprestano rektor velikega kolegija.

Pred Hilelom je ležal na mizi zavoj pergamenta, popisane s hebrejskimi črkami.

Ravnokar je bilo rešeno važno vprašanje. Hilel pokliče mladega sužnja.

„Idi“, reče mu, „ter naznani kralju, da mu že moremo podati zaželjena pojasnila“.

Fant je urno izpolnil naročilo svojega gospodarja, kajti čez malo časa se prikažeta pri vratih dva vojaka ter obstojita vsak na svoji strani. Za njima vstopi starec, oblečen v rudečkasto obleko, prepreženo s škrlatom; ledja je imel prepašana s pasom iz čistega zlata, opanke na nogah so se mu svetile od dragega kamenja. Na glavi je imel dragoceno krono, a namesto pečata bodalo za pasom.

Starec je omahoval v hoji ter se podpiral s palico. Ošabno je zrl po navzočih,

kakor bi jih sumničil, da kujejo proti njemu kake sovražne spletke.

Takošen je bil Herod, ki se imenuje tudi Veliki. Telo mu je bilo zlomljeno po bolezni, vest omadeževana s številnimi zločinstvi, toda pamet mu je dobro služila. Bilo mu je že 76 let, toda ni ga bilo krutejšega vladarja in borilca za pravice krone od njega.

Ko so ga zbrani zagledali pred seboj, so starejši pokimali resno z glavami, mlajši pa vstali ter z rokami, prekrižanimi na prsih, se mu globoko poklonili.

Starec je šel naravnost k sivemu Hilelu.

„Odgovori!“ je zaklical, udarivši s palico ob tlak, „odgovori takoj!“

Starec mirno pogleda monarha ter v sredi splošne tišine odvrne:

„Mir bodi s teboj, o kralj, mir Boga Abrahamovega, Izakovega in Jakobovega. Vprašal si nas, kedaj se ima roditi po prerokih obljubljeni Odrešenik?“

„Ukazal sem vam na to odgovoriti“, reče ošabno Herod.

„Torej, o kralj, v svojem in v imenu vseh tukaj zbranih ti povem, da Odrešenik je že rojen v Betlehemu, v Judeji.“

Pri teh besedah pokaže Hilel na zavoj pergamenta ter nadaljuje:

„Tako je, v Betlehemu v Judeji, kajti tako je pisano po preroku: „In ti, Betlehem, zemlja judovska, nisi najmanjša med kneževinami judovskimi, kajti iz tebe pride vojvoda, ki bo vladal moje ljudstvo Izrael“.

Herod je upiral iskreče se oči v pergament. Zbrani so pridržali sapo ter si niso upali niti dihati. Tudi on je molčal. Stal je in obrvi so se mu naježile. Naposled, ne rekši niti besedice, se je obrnil ter šel iz dvorane.

„Bratje“, reče Hilel, „sedaj se lahko razidemo“.

In obrnivši se k petdesetletnemu možu, dodá:

„Simeon, poberi svete pergamente ter jih previdno zavij, moj sin!“

Naročilo se je izvršilo.

„A sedaj podaj mi roko ter me odpelji k nosilam“.

Starec se je oprl s koščenimi rokami na krepko ramo svojega sina, ki je pode-

doval njegovo modrost in čednost ter imel v kratkem podedovati tudi njegovo dostojanstvo. Oba sta se napotila k vratom.

* * *

Pozno zvečer so trije modrijani, z očmi uprtimi v zvezde, ležali na dvorišču jeruzalemskega „khana“.

Premišljevali so o Onem, katerega bi imeli v kratkem videti, kje ga zagledajo in kedaj.

Bili so konečno v Jeruzalemu, v svetem mestu, in dasi jim nihče ni mogel povedati, kje naj iščejo Novorojenca, so bili vendar prepričani, da Ga najdejo, da bo Bog vodil njihove korake. Čuli so, ker ljudje, ki pričakujejo znamenja z nebes, ne morejo spati.

V tem se prikaže v temi pred njimi neki človek, in ko se jim približa, spoznajo v njem stražnika svojega prenočišča.

„Vstanite!“ reče jim, „pridem k vam z ukazom od onega, ki ni vaju čakati“.

Na te besede vstanejo vsi trije kakor jeden mož.

„Govori, kdo te je poslal“, vpraša Egipčan vznemirjen.

„Kralj Herod“.

„Česa si želi kralj od nas?“

„Poslanec njegov čaka pri vratih, — on vam to pove“.

„Idimo urno!“ reče Grk.

In obuvši si opanke ter zavivši se v dolge plašče, trije modrijani odidejo za stražnikom.

„Mir z vami!“ kliče jim, priklanjajoč se do tal poslanec Herodov. „Moj gospod in kralj želi vas poznati, in prišel sem semkaj na njegov ukaz, da vas povabim v palačo“.

Pri vratih je gorela svetilnica. Pri njeni svetlobi se trije modrijani molče pogledajo ter čutijo, da je Duh Gospodov bil ž njimi.

Egipčan reče tiho stražniku, tako, da teh besed kraljev sluga ni slišal:

„Ti znaš, kje so skriti naši zakladi in kje počivajo naši velblodi. Med tem, ko mi odidemo, pripravi vse potrebno za na pot“.

„Zaupajte mi in bodite mirni!“ odvrne stražnik.

„Volja tvojega kralja je nam povelje“, reče Baltazar Herodovemu poslancu. „Že gremo s teboj. Le pokaži nam pot“.

Ulice svetega mesta so bile v tistem času isto tako ozke kakor so sedaj, toda ne tako krive in tako umazane; veliki stavbar je skrbel pred vsem za snago in ugodnost svoje prestolnice. Trije popotniki so molče korakali za sprevednikom. Naposled dospejo pred velik s stebri podprt hodnik, kjer so pri ognjišču stale straže, oprte nepremično na mečih. Čez dolgo dvorišče, temne hodnike ter skozi nekoliko vrst stebričja dospejo k stopnjicam, vodečim v visoko ležeče sobane. Tam sprevednik obstane ter, pokazavši na odprte duri, reče:

„Vstopite, tam vas pričakuje kralj!“

Ozračje v tej sobani je bilo soparno, prenasičeno z vonjavo sandalovine; oprava bogata in zala. Sredi dvorane, na mehki preprogi, je stal gizdav prestol. Može vendar niso obračali pozornosti na pozlačene postelje in mehke naslonjače, na krasne vaze in umetne zlate svečnike. Celo stene, pokrite z razkošnimi slikami po grškem vzoru, na katerih pogled so farizeji skrivali obraze v svojih plaših, niso obrnile na-se njihovih oči. Vsa njihova pozornost je bila obrnena na prestol, na katerem je sedel Herod, pričakujoč njih prihoda. Prestopivši nekoliko korakov, so trije tujci, pozdravljajé po vshodnem običaju kralja, padli z licem na tla.

Herod pomigne z roko, na kar prinese strežaj tri stole ter jih postavi blizo prestola.

„Sedite, prosim!“ reče kralj prijazno.

Ko prišleci na njegovo povabilo sedejo, nadaljuje:

„Danes popoldné mi je došla novica, da so skozi severna vrata dospeli trije tujci iz daljnih krajev. Ali ste bili to vi?“

Egipčan, porazumevši se s pogledom s tovariši, odvrne z nizkim poklonom:

„Ako bi bil to kdo drugi, ali bi mar Veliki Herod, čegar slava modrosti sega v najdaljnje kraje sveta, ali bi, pravim, Veliki Herod pošiljal po nas?“

Kralj, ne zmenivši se za te besede, vpraša dalje:

„Kdo ste in odkod pridete? Naj vsak odgovori sam za-se.“

Trije modrijani odgovoré po vrsti imenujé svoja imena, domovino in dežele, čez katere so šli, potujoči v Jeruzalem.

Herod, opeharjen v svoji nadeji, reče naravnost:

„Ponovite mi to, kar ste govorili straži pri mestnih vratih.“

„Vprašali smo: kje se je rodil kralj židovski?“

„Sedaj razumem vaše začudenje. Ali je še, razun mene, kak kralj židovski?“

„Je“, odgovori brez obotavljanja Baltazar. „Je Oni, ki se je rodil.“

„Kje je oni novi kralj?“

„Uprav to smo hoteli vprašati tebe, Veliki Herod.“

„Dali ste mi razvozlati zagonetko težavnejšo od Salomonovih. Vidite sami, da sem v ónih letih, ko je radovednost v človeku nevkrotljiva, kakor pri otrocih — igrati se ž njo bi bilo okrutno od vas. Povejte rajše vse, kar veste o tem Novorojencu, in tudi jaz mu skažem čast, kakoršna se mu spodobi. Toda tega še ni dovolj, pomagam vam Ga poiskati ter uporabim ves svoj upliv pri cesarju, da ga dvigne na prestol judejski. Prisezam vam, da ne bo nikake mržnje med nama! Toda poprej mi odkrijte, na kak način ste zvedeli vsi ob enem o tem novorojencu, ko vendar bivate tako daleč vsaksebi, ko vas ločijo morja, gore in dežele?“

„Povemo ti čisto resnico, o kralj.“

„Govorite, toda urno!“ zakliče Herod. Baltazar se dvigne ter reče svečano:

„Samo jeden je Bog vsemogočen. On nam je ukazal priti semkaj, obljubivši nam, da zagledamo Odrešenika sveta. Za sprevednika nam je dal zvezdo na nebu. Njegov Duh nas ni zapustil. Njegov Duh je tudi sedaj z nami.“

Trije modrijani so postali močno navdušeni; iz ust jim je silil klic veselja. Herod jih je sumljivo gledal.

„Povejte mi“, vpraša, „kaj ima nastati po rojstvu tega kralja?“

„Nastane odrešenje človeškega rodú.“

„Za kaj?“

„Za vse njegove krivde in grehe.“

Herod se zamisli.

„Vidim zares, da je Duh Gospodov z vami. Ali mi nimate ničesar več povedati?“

„Vse smo že povedali“, odvrne Baltazar. Takrat Herod vstane ter jim reče: !

„Povem vam, da sem nocojšnjo noč vprašal najmodrejše židovske doktorje, ki so mi naznanili, da se je rodil Kristus v Betlehemu, v Judeji. Pojdite torej in marljivo poizvedujte po tem Detetu, a kadar ga najdete, naznanite mi, da tudi jaz grem in se Mu poklonim“.

In ukazal je prinesiti škrlatasto obleko, dal vsakemu modrijanu jedno ter jih odpravil.

Modrijani, bogato obdarivši stražnika v „khano“, so zasedli velblode ter odjezdili v Betlehem.

Za Hinom, nad ravnino Refajm, se jim prikaže znovič zvezda, ki jih pelje za dolino Mar Elias k vratom betlehemske gostilnice.

XII.

Modrijani najdejo Dete.

Solnce je že osvetljevalo griče, obkolujuče Betlehem, dolino pa je še zakrivala senca.

Stražnik na strehi starega „khana“ je zagledal veliko luč, pomikajočo se proti gostilnici. Iz početka si je mislil, da nese kdo bakljo, toda luč je postajala čimdalje večja. Bila je to zvezda.

Prestrašen, jel je kričati. Ljudje so vreli skupaj na streho. Med tem se je svetloba čimdalje bolj bližala, — skale, drevesa in cesta so se lesketale kakor v žarkih; največji pród svetlobe je padal na votlino, v kateri je bilo Dete.

Uprav v tem hipu dospejo k vratom gostilnice trije modri.

Prestrašni stražnik jim odpre vrata.

„Ali je to Betlehem?“ ga vprašajo.

„Ne, to je gostilnica; mesto leži dalje“.

„Ali nimate tukaj novorojenega Deteta?“

Ljudje se začudeni pogledajo.

„Da, da!“ zakličejo.

„Pokažite nam k Njemu“, reče Grk.

„Pokažite nam urno!“ zakliče Baltazar, — „kajti videli smo Njegovo zvezdo, evo óno, ki sveti sedaj nad to hišo, ker pridemo se Mu poklonit“.

Indijan sklene roki kakor k molitvi.

„A vedite vsi, da se je rodil pravi Bog. Našli smo Odrešenika, blagoslovljeni sredi vseh ljudij na zemlji. Pojdimo, da ga počastimo“.

Novica o prihodu modrijanov iz daljnih krajev se je po bliskovo raznesla po vsej gostilnici. Ljudje so se drenjali, da jih zagledajo.

Tolpa je šla za njimi v votlino. Čim bolj so se ji bližali, tem bolj se je lesketala zvezda, toda ko so stali pri vratih, je svetloba jela ugaševati, in ko so stopili v votlino, je zginila popolnoma.

Sredi ónih, ki so to videli, je nastalo prepričanje, da med popotniki, Detetom in to leskečo prikaznijo tiči nekaka nadprirodna vez.

V votlini je brlela svetilnica, tako, da so mogli spoznati Mater z ležecim ji Detetom na kolenih.

„Ali si ti mati tega Deteta?“ vpraša Baltazar.

In Ta, ki je premišljevala o vsem, kar se je tikalo Njenega božjega Sina ter si zapisovala to globoko v svoje srce, nesla Ga je k luči, govore:

„Tako je, to je moj Sin!“

In padli so na kolena ter Mu skazali čast kakor Bogu.

Na to so odprli svoje zaklade ter Mu darovali darove: zlata, kadila in mire, kajti verjeli so trdno, da je to Odrešenik, katerega so iskali potujé iz daljnih krajev.

Druga knjiga

I.

Jeruzalem pod rimsko vlado.

Pomaknimo se sedaj za dvajset let naprej k začetku vladanja Valerija Gratusa, četrtega namestnika Judeje. Med tem časom so se zgodile tu različne promene, zlasti v politiskem oziru.

Čez jedno leto po rojstvu Kristusovem je Herod umrl, in sicer na tako žalosten način, da je krščanski svet opravičen trditi, da ga je dosegla jeza božja.

Kakor vsi veliki vladarji, je tudi on — rimski nadvladi na kljub — goreče hrepenel postati ustanovnik dinastije. Radi tega je v svoji oporoki razdelil svoje kraljestvo med svoje tri sinove: Antipa, Filipa in Arheleja. Ta poslednji bi imel po očetu podedovati krono.

Oporoka je bila poslana cesarju Avgustu, kateri jo je tudi potrdil z jedno samo izjemo, namreč, da se Arhelej ne sme poprej imenovati kralj, dokler ne skaže cesarju svoje udanosti in svojih zmožnostij. Pač pa mu je cesar podelil naslov „etnarha“ s pravico: vladati v Judeji devet let.

Toda Herodov sin, slab in razuzdan, ni znal nadvladati puntarjev, ki so se prikazovali sredi židovskega ljudstva, in po preteku devetih let ga je poslal cesar v prognanstvo v Galijo, Judejo pa je spremenil v rimsko pokrajino ter jo priklopil k Siriji.

In tako, namesto lastnega kralja, vladajočega po kraljevo v palači, sezidani po

Herodu na gori Sijon, je prišlo mesto pod vlado prokuratorja, ki je občeval z rimskim dvorom s posredovanjem legata Sirije, bivajočega v Antijohiji. In da je bila pokora še večja, ni bil za prestolnico naznačen Jeruzalem, marveč Cezareja. A največja sramota za žide je bila ta, da je bila zasmehovana Samarija združena z Judejo v jedno deželo.

Sredi teh nezreč je ostala podjarmljenemu ljudstvu samo jedna tolažba, da se je višji duhovnik nastanil v Herodovi palači ter se tam smatral za sodnika. Toda njegova oblast je bila zelo majhna. Obsoditi koga k smrti je smel samo prokurator, ostale sodnijske obravnave pa so se vršile v imenu Rima in po rimljanskih postavah; dà, v palači sami so se deloma nastanili rimski uradniki in vojaki. Vendar pa so oni, ki so sanjari o bodočem osvobojenju domovine — in takih je bilo mnogo — tolažili se s tem, da je glavna oseba v palači bil žid. Navzočnost višjega duhovnika v kraljevi palači je vzbujala v njih živ spomin na obljube prerokov; bila je nekak očividni znak, da Bog ni zapustil izvoljenega ljudstva. In tako, tolažeči se z nadejo, so potrpežljivo čakali prihoda sina Jude, ki bi imel vladati Izrael.

Judeja je bila že 18 let rimska pokrajina. Dosedanji njeni prokuratorji, spoznavši, da nad židi ni težavno vladati, samo če se spošuje versko prepričanje ljudstva, so prepuščali židom vso svobodo obredov.

Toda Gratus se je poprijel druge politike. Najpoprej je odstavil Anasa od njegove

višje duhovske časti ter podelil to čast rimskemu privrženecu Izmaelu.

Neprilичnost tega koraka — naj si ga je storil Gratus že po svojem nagibu ali po ukazu cesarja Avgusta — se je kmalu pokazala.

V tem času sta bili v Judeji dve stranki: aristokratska in narodna ali stranka separatistov.

Po Herodovi smrti sta se oni združili proti Arheleju in, borivši se z njim, bodisi javno ali skrito, spravili ga v prognanstvo.

Toda navzlic temu skupnemu sovraštvu proti tujcem vendar ničesar ni družilo zaveznike. Aristokratje so želeli prognati višjega duhovna Joazera, narodovci pa so bili njegovi vneti privrženeci.

Po propadu Arheleja je zgubil tudi Joazer svojo višjeduhovsko čast, katero je aristokracija podelila Anasu, sinu Seta, stoječemu na čelu stranke Setijanov.

To je znovič razdružilo zaveznike.

Stranka aristokratov je jela težiti k Rimu. Domišljala si je, da po padu te vlade mora nastopiti druga — koristnejša za nje — in zato je privolila v promeno Judeje na rimsko pokrajino. Ta korak je še poostril borbo med strankami. Število privržencev te stranke se je vsakega dne manjšalo, in ko je bila še Samarija priklopljena k Judeji, je prišla ta stranka povsem ob veljavo. Podpirana pa po cesarskem dvoru ter imajoča v svojih rokah dostojanstva in bogastvo, se je še vzdržala pri palači in svetišču.

Anas, ta ljubljeneц aristokracije, je služil zvesto interesom svojega cesarskega patrona. V trdnjavi Antoniji je stala rimska posadka; rimski vojaki so stali na straži pri vratih Herodove palače; rimski sklad pobiranja davkov je težil nevsmiljeno Izraelce.

A vendar je Rim prognal tega zvestega prijatelja in zaveznika!

Toda kmalu je moral obžalovati ta svoj korak. Odloživši svojo duhovsko obleko, je prestopil Anas v tabor narodovcev ter stopil na čelo nove stranke, obstoječe iz Betuzijanov in Setijanov.

Valerij Gratus, vrgši tako iskro na doslej tleče oglje, je postal zapuščen od obeh strank.

In evo, mesec pozneje, ko je bila Izmaelu podeljena višja duhovska čast, je novi prokurator korakal v Jeruzalem, da tam poltači nastalo burjo.

Židje, gledajoči raz mestnega obzidja skozi severna vrata stopajoče rimske vojščake, ki bi imeli povečati posadko v mestu, so razumeli, da se je skoval nov člen k verigi, ki jih je vezala, in sikajoč od jeze in sovraštva, so s stisnjenimi pestmi proklinjali prihajajočega prokuratorja. Zadoščevalo bi bilo samo pomigniti, pa bi bile razburjene strasti vskipele, toda gorje njemu, ki bi se bil drznil to učiniti.

II.

Ben-Hur in Messala.

Takšen je bil položaj Judeje, — toda dovolj bodi te politike.

Blagovoli sedaj, čitatelj, stopiti z nami na vrt neke palače na gori Sijon. Ta vrt je kaj zal in ukusno urejen. Cedre z Libana, palme, redka sadna drevesa, presajena semkaj iz daljnih krajev, rastejo tukaj kakor v domači zemlji, — v mramornati krnici izvira vodometa; dalje pod senco oleandrov in cipres šumlja tih studenec.

Tu sedita nekega poletnega jutra dva mladeniča ter se živo razgovarjata. Oba sta bila zala; oba sta imela črne oči in lase.

Starejši je bil gologlav. Obleden je bil v gubasto tuniko; višnjelkast njegov plašč je ležal na tleh. Roke in kolena kakor tudi obraz je imel gole. Glas, obnašanje in nežnost črt je kazalo, da je plemenitega rodu. Po kroju in pepelnati barvi tunike, po zašajočem jo vezenju, je bilo moči spoznati v njem Rimljana. Nosil se je ošabno ter si mnogo mislil o sebi; bil je namreč potomec stare rodbine Messalov. Cesar Oktavij je v priznanje zaslug in srčnosti odličil njegovega deda s prvini dostojanstvi. Pozneje, ko je bila Judeja spremenjena v rimsko pokrajino, je bil njegov oče naznačen za davkarja v Jeruzalemu ter opravljal to službo, stanujoč z višjim duhovnom v nekdanji kraljevi palači.

Mladenič, ponošen radi zaslug svojega deda in radi njegove prijaznosti s cesarjem, je nosil glavo visoko.

Njegov tovariš je bil šibkejšje rasti ter imel na sebi belo obleko, narejeno po ži-

dovskem kroju. Predstavljala sta dva različna tipa. Čelo Rimljana je bilo visoko, nos tenak, orlov, usta ozka in stisnena; oči so mu zrle mrzlo izpod košatih obrvij. Čelo Izraelca je bilo nasprotno nizko in široko, nos dolg z razširjenimi nosnicami; gorenja ustnica, nekoliko daljša od spodnje, mu je štrlela nakvišku; okroglo lice z zalo rudečico se je odlikovalo s posebno milino.

„Ti torej praviš, da novi prokurator dospe že jutri?“ vpraša izraelski mladenič.

Prijatelja sta se razgovarjala v grškem jeziku, ki je bil tačas občevalni jezik privilegovanih stanov v Judeji; iz palač se je preselil v tabor in kolegij in od ondot celo v svetišče.

„Dà, jutri dospe“, odvrne Messala.

„Kdo ti je povedal?“

„Slišal sem, ko se je Izmael, novi rezident palače (vi ga imenujete višjega duhovna) pogovarjal o tem z mojim očetom. Ne bi mu bil verjel, ker je Egipčan, in znano je, da Egipčani in Idumejci ne znajo razločiti, kaj je resnica in kaj laž. Toda danes mi je pravil centurin, da se v trdnjavi delajo priprave na sprejem novega prokuratorja; vojščaki brusijo orožje, čistijo tarče, orle in čelade; v palači prirejajo sobe zanj in za številni njegov dvor“.

Prijatelja umolkne.

Lice mladega žida, začuvšega Messalo rogati se Egipčanom in Idumejcem, se je pokrilo s še živejšo rudečico. Sedel je ter nemo zrl pred se.

„Davno je že temu, kar sva se poslovila na tem mestu“, je pretrgal molčanje Messala. „Zadnje tvoje besede so bile: ‚Mir Jehovov bodi s teboj‘. A jaz sem ti odvrnil: ‚Naj te čuvajo bogovi‘. Ali še pomniš?.... Dokaj let je že preteklo od tega časa“.

„Pet let...“ odvrne Izraelec, zroč zamišljeno pred se.

„Torej imaš biti za kaj hvaležen.... svojemu Bogu, ali našim bogovom — to je vsejedno. Zrasel si v zalega mladeniča. Ako Jupitru vstreza njegov Ganimed, tudi cesar ne bi mogel dobiti bolj zalega točaja nego je moj Juda: Toda, kakor vidim, ti se močno zanimaš za prokuratorjev prihod“.

Juda nemara ni slišal poslednjih prijateljevih besed, kajti rekel je kakor sam sebi:

„Dà, pet let! Spominjam se še najine ločitve. Ti si odšel v Rim in jaz sem jokal za teboj, ker sem te iskreno ljubil. Pet let je kmalu minilo in vrnil si se znovič — učen in olikan, a vendar bi si rajše želel nekdanjega Messala“.

Mladi Rimljan je komaj posiloma pridržal smeh.

„Ne, ne!“ zakliče, „nisi Ganimed marveč orakelj, o Juda moj. Nekoliko lekcij od mojega učitelja govornišva — ako hočeš, dam ti nanj priporočilno pismo — nekoliko izurjenosti v tajnostnem rokodelstvu, in Delfe te pozdravijo kot Apolona. Na odmev tvojega resnega glasú stopi Pytia raz svoj trinožnik ter položi na tvoje čelo lovorjev venec. Toda šalo na stran! V čem neki vidiš, da sem se spremenil? Iz predavanj govornišva mi je ostalo v spominu pravilo: ‚Razumi nasprotnika, predno mu odgovoriš‘. Govori jasneje, prijatelj“.

Pod ciničnim pogledom tovariša je postal izraelski mladenič popolnoma zbezan. Toda streznil se je ter odvrnil:

„Očividno je, da si se okoristil z nauki rimskih učiteljev; — vrnil si se dokaj razumnejši, toda v vsaki tvoji besedi je skrito želo. Moj Messala, ko je odhajal, ni imel v svoji naravi strupa, — za nič na svetu ne bi bil ranil prijatelja“.

Rimljan se je zadovoljno nasmehnil in, kakor bi bile te besede zanj največja pohvala, še ponosnejše dvignil svojo glavo.

„O, zagonetni Juda, saj nisva v Pytiniti v Dodoni. Prepusti orakeljem njihovo zagonetno govorico ter povej mi naravnost, s čem sem te razžalil?“

„V teku petih let sem se tudi jaz naučil marsikaj“, odvrne Juda. „Hitel se nemara ne more kosati z rimskim učiteljem, kakor tudi ne Simeon in Shammai, toda njih učenje te ne zavede s prave poti. Oni, ki sedé pri njihovih nogah, čujejo samo nauk o Bogu, o postavah, o zgodovini Izraela ter se uči ljubiti in spoštovati vse, kar se tiče te vede. Veliki kolegij nas tudi uči razlike med prostim ter samostalnim kraljestvom in podložno pokrajino, kakoršna je postala

Judeja. Bil bi še večji podlež od Samaritana, ko bi ne čutil ponižanja svoje domovine. Nimamo več niti višjega duhovnika, kajti dokler živi Anas, Izmael ne more biti višji duhovnik. Toda Izmael je levit, mladika debela, ki je toliko let zvesto služil Gospodu ter čuval Njegovo postavo. Izmael...“

Messala mu z glasnim smehom seže v besedo:

„Oh, razumem te. Hočeš reči, da Izmael ni pravi višji duhovnik, toda kot Izraellec je boljši nego na primer Idumejec. Za pijanega sina Semele, kaj je to biti žid!? Vse na svetu se spreminja, celo nebo in zemlja — vse... razun žida. On je vedno isti, kakoršni so bili njegovi predniki od začetka sveta. Poglej, tukaj v pesek zarišem kolo. Glej — to je zvesta slika vašega plemena. Naokrog so Abraham, Izak in Jakob in Jehova v sredi. Ne, za boga Jupitra, to kolo je za vas še preveliko! Narišem drugo — manjše. Poglej, ta točka — to je svetišče, obvod — to je Judeja. Ali je še nečesa zunaj tega kolesca, kar bi imelo za vas kako ceno? Nemara umetnost? Herod je bil stavbar, a spomin njegov je proklet v Izraelu. Nemara slikarstvo, kiparstvo? — Posvetiti se jim, bilo bi greh. Poezija? Poezijo ste navezali na žrtvenike. Govornišvo? Kdo neki ga goji zunaj vaših sinagog? To je vaša veda, vaš vidnokrog. In kako čudo, da se temu rogam? Kar si pridobite na vojni v šestih dneh, izgubite v sedmem. Kaj je vaš Bog v primeri z našim Jupiterjem, ki nam posojuje svoje orle k premagi sveta? Hilel, Simeon, Shammai, Abtalion, kaj so oni v primeri z učitelji, od katerih se učimo vsestranske, ne samo izključno duhovne vede?“

„Ti se mi rogaš!“ zakliče Juda s plamtečim licem.

„Ne srdi se. Hvaležen sem ti, da si prišel me pozdravit in pogledat, če se ti mar ne posreči zavezati znova vozle najine detinske prijaznosti. Toda vidiš, najini smotri so različni. Vsevladni gospod sveta je za Rimljana Mars. Hočem biti vojščak. A ti, revni moj Juda, kaj more biti iz tebe? Pomilujem te pristrčno. Iz kolegija v sinagogo, iz sinagoge v svetišče, naposled — o najvišja čast! — zasedeš v Sanhedrim. Kako

medel pogled v prihodnost! Med tem ko jaz... Ni še podjarmljen ves svet. Na morjih so še otoki; na severu so še doslej nepoznani ljudje in kraji. Aleksander ni končal svojega pohoda na vshod — nemara pojde kdo še dalje... Vidiš, moj Juda, kaj je to, biti Rimljan... Pohod v Afriko, potem na Skite — potem legijon... Marsikdo se s tem uzadovolji, toda jaz ne. Ne — za Jupitra! jaz... jaz dam legijon za prefekturo, ha! nemara za prefekturo Sirije! Čemu ne? Judeja je bogata. Antijohija — to je prestolnica vredna bogov. Denar, vino, ženske — vse to bo moje. Postanem naslednik Cireneja, in ti... ti... ne pozabim na te, moj Juda“.

Messalovo roganje, vzvišen glas njegovih besed, a nad vse to ponosno pomilovanje, je globoko ranilo mladega Izraelca.

„Čul sem že večkrat“ — je dejal, „da so na svetu ljudje, ki smatrajo življenje za veselo šalo; ti se očitvidno prištevaš k njim. Jaz ne morem tako misliti, niti tako živeti“.

„Čemu bi ne smel povedati resnice v obliki šale?“

„Torej tvoje besede niso bile šala?“

„Vidim, moj Juda, da ti nisem ponudil dovolj... Čuj! Jaz postanem prefekt in Judeja napolni moje škrinje z novci, pa postavim tebe, resnoben in pomaziljen tovariš, za višjega duhovna“.

V očeh Jude se prikažejo solze žalosti in jeze. On vstane, ter obrnivši se k vratom palače, reče:

„Obžalujem, da sem prišel semkaj. Iskal sem prijatelja, našel pa...“

„Rimljana“, konča Messala ter ga objame. Bilo je videti, da hoče biti resen in dober proti svojemu davnemu prijatelju; toda težavno mu je bilo, otresti se privajenega satiričnega občevanja. „Ti si malone še otrok. Jaz sem že možak. Vem, kaj je življenje. Rad bi ti v njem pomagal, zali Ganimed, iz srca rad bi ti pomagal. Ljubim te po svoje. Postani, kakor jaz, vojščak. Stopi iz tesnega okvirja, načrtanega s presodki vaše vere. Škoda je, uporabiti življenje za preiskovanje prihodnjih rečij — greniti ga s spomini minulosti — to te ne privede nikamor. Pameten je samo on, ki se zna okoristiti s sedanjostjo.“

Prestopi k Rimljanom; oni te radi sprejmejo, tako, kakor so sprejeli Idumejca Antipatra“.

Mladi Izraelce se je kar tresel od jeze. Pospešil je korake, želeč čim prej zbežati od teh sramotnih nasvetov, še gnusnejših nego je bilo Messalovo roganje.

„Oh! Rim! Rim!“ je šepetal besen skozi stisnene zobe.

Stala sta pri vratih.

„Danes si mi zadal globoko rano naravnost v srcé“, je dejal. „Od tega trenutka preneha najino prijateljstvo. Odpustim ti, ker nemara nisi temu sam kriv. Mir Boga mojih očetov bodi s teboj“.

S temi besedami, ne čakajé na Messalov odgovor, urno smukne skozi vrata.

Po njegovem odhodu je stal mladi Rimljan nekaj časa zamišljen.

„Ha! težavno je to!“ reče naposled, mignivši z rameni. „Proč z Erasom! Naj živi Mars!“

III.

Judova hiša.

Od vhoda v sveto mesto, tam, kjer so sedaj vrata sv. Štefana, je držala ulica v dolino Tiropoen proti vzhodu, tu pa je krenila na jug, na to znovič proti vzhodu k tako imenovanim „vratom sodbe“, a od ondot na jug.

Popotnik, ali pobožni romar, kateremu je kraj znan, lahko najde v njej del one Via Dolorose, ki vzbuja pri kristijanih več bolestnih in svetih spominov nego katerosibodi drugo mesto na svetu.

Na južnem njenem ovinku je stala velika jednonadstropna hiša. Bila je povsem štirioglata in vsaka njena stena je bila 400 čevljev dolga. Sezidana je bila iz ogromnih, neotesanih kamnatih plošč, takšnih, kakoršne so prišle iz kamnoloma. Radi tega je bila videti nekako turobna; ko bi ne bilo oken in zalega okrasja pred vratni, lahko bi jo bil smatral za trdnjavo. Na vzhodni strani so bila štiri okna, na severni samo dve; med njima so se nahajala velika vrata, zavarovana z močnimi železnimi okovi in zapahi.

Kmalu po svoji poslovitvi z Messalo je Juda potrkal na ta vrata, ki so se mu takoj odprla. Vstopil je urno, kratko odzdravivši vratarju na pozdrav, na dolg, obokan

hodnik s pobarvanimi stenami. Na obeh straneh hodnika so stale kamenite klopi. Neko liko stopnic je držalo na preddvor, ki je bil, izvzemši vzhodno stran, zaprt od vseh strani z dvonadstropnimi stavbami. Na drugem nadstropju so bili narožniki, obkoljeni z močno ograjo. Na preddvoru je bilo vse živo; tu si čul ropot žrnov, mukanje živine, katero so napajali v velikih koritih; po ribniku je plavala perutnina, ljudje so se kretali, presipavali zrnje ali sušili perilo.

Bilo je to očividno dvorišče te ogromne hiše.

Na vzhodni strani se je dvigal zid, za katerim se je nahajal isto tako ozek hodnik; dalje drugi preddvor, osenčen z grmičjem in vinsko trto. Zal vodomet je tu hladil ozračje.

Po stopnicah se je dospelo na narožnike, nad katerimi so bili v varstvo pred solnčnimi žarki obešeni baldahini. Druge stopnice so držale raz narožnike na streho; njen rob je bil ozaljšan z zalimi rezbarijami ter z ograjo iz šestoglate opeke.

Juda je zdirjal po stopnicah na narožnik ter skózi vrata na severni strani hiše dospel v veliko, temno sobano. Utrujen je omahnil v naslonjač.

Ležal je tukaj dolgo spavaje ali zatopljen v misli. O mraku ga prebudi glas, kličajoč ga po imenu.

Na vratih je stala ženska, očividno služabnica.

„Kaj hočeš, Amra?“ ji reče, dvignivši se nekoliko.

„Že smo odvečerjali in noč se že dela. Ali, moj sin, nisi lačen?“

„Ne“.

„Nemara si bolan?“

„Truden sem močno“.

„Tvoja mati je vprašala po tebi“.

„Kje je moja mati?“

„V šotoru na strehi“.

Juda, leno se zlekivši, sede na naslonjač.

„Lačen sem“, reče z glasom razvajenega otroka. „Amra, prinesi mi kaj“.

„Česa hočeš?“

„Meni je vsejedno. Draga Amra, ko bi ti vedela, kako sem otožen. Življenje se

mi ne zdi več tako prijetno kakor danes jutro. Prinesi mi, kar hočeš“.

Vprašanja Amre in zlasti njen tihi, vznemirjajoči se glas, s katerim ga je ogo-varjala, je kazal, kako pristržni odnošaji so vladali med njima. Položila mu je roko na čelo in nekoliko pomirjena odšla iz sobe.

Čez malo časa se je vrnila, nesoča na lesenem pladniku vrč z mlekom, pšeničnega kruha, medu, soli, pečene kokoši, srebrno kupo, napolneno z vinom, ter prižgano svetilnico.

Pri luči svetilnice je bilo mōči opaziti dolgo in ozko sobo, čije stene so bile pobeljene z apnom. Tlak je bil sestavljen iz belih in plavih kamenčkov. Nekoliko stolov z levjimi tacami ter nizek naslonjač, popet s plavim suknom, je bila vsa njena oprava. Bila je to spalnica.

Amra je postavila pladnik na stol ter pokleknila pred Juda, pa mu stregla.

Bila je to blezo petdesetletna ženska s temno poltjo in s črnimi, bistrimi očmi, iz katerih je v tem hipu odseval čut materinske ljubezni. Beli turban ji je pokrival glavo, izpod katerega je kukal dolnji konec ušesa, prebitega z debelo ostjo v znamenje služabništva. Bila je sužnja, Egipčanka, toda ta njena sužnost je bila sladka, kajti ljubila je Judo kakor svojega sina. Dojila ga je, ko je bil še majhen otrok, negovala pozneje v otroških letih — torej ga je smatrala še sedaj za otroka... ljubljenca.

„Ali se še spominjaš Messala?“ jo vpraša mladenič. „Pred nekolikimi leti me je pogostoma obiskoval“.

„Spominjam se ga“.

„Bil sem danes pri njem. Vrnil se je iz Rima“.

Stresel se je, kakor bi ga pičila kača.

„Razžalil te je, kaj ne da? Nikdar nisem imela rada tega Messala. Povej mi, sinko, kaj ti je učinil?“.

„Spremenil se je popolnoma. Vse, kar je naju nekdanj vezalo, je pretrgano... Vzemi ta krožnik, Amra, že sem sit, torej pojdem k materi“.

Čitatelj že ve, čemu so služile prebivalcem strehe na vzhodu. Vročina letnih dni sili prebivalce Sirije, iskati zavetja v polmračnih sobanah; za to pa oni v topli, zvezdnati

noči, želeči ohladiti se na svežem zraku, odhajajo na ravne stráhe; — tu imajo svoje salone in spalnice, tu se zabavajo in molijo. Kakor prebivalci mrzlejših krajev zalšajo notranjščine svojih hiš, tako ljudje na vzhodu zalšajo strehe. Na strehah lahko proučiš njih kiparsko umetnost; zlato in bager se lesketata tu na razpetih šotorih, noga ti stopa po mehkih, vzornih preprogah.

Juda je odšel po ozkih stopnicah na streho svoje rojstne hiše. Na severnem njenem koncu, podpiran s štirimi stebri, je bil narejen iz bogate tkanine mičen šotor, podoben majhni čveterooglati hišici. Skozi spuščene zavese je prijetno duhtel z vonjavo prenasičen poletni zrak.

V tem šotoru je ležala na vajšnicah ženska okolo štiridesetih let.

Odmev korakov jo je prebudil iz globoke zamisljenosti.

„Ali si ti, sin?“ je vprašala z zvonečim glasom.

„Jaz sem, mati“, odvrne prislec ter poklekne k njej.

Objela ga je okrog vratu ter si ga pritislila na prsi.

IV.

Judova mati.

Mati se znovič opré ob vajšnice, sin pa sede k njenim nogam, podpira se si glavo ob kolena.

„Čula sem od Amre, da si razžaljen?“ ga je vprašala, božaje njegove črne kodre. „Ko je bil moj Judo še otrok, se je smel žaliti z malenkostmi; toda sedaj je možak ter ne sme pozabiti — tu je postal njen glas nenavadno sladek — da mora biti moj junak“.

Govorila sta v jeziku, ki je že pojemal med ljudstvom, čegar čistost pa so čuvali predstavitelji odličnih rodbin, v jeziku, v katerem sta še Rahela in Rebeka prepevali sinu Benjaminu.

Mladenič se zdrami iz zamisljenosti.

„Danes, o moja mati!“ reče, „sem prvokrat prisiljen misliti o stvari, o kateri še poprej nikdar nisem mislil. Povej mi, mati, kakšen stan si mi namenila?“

„Rekla sem ti že, da moraš biti moj junak“.

„Tako je! Hočem in moram biti tvoj junak, draga moja, samo pokaži mi pot. Kaj naj dalje učinim? Mar naj čuvam čredo, orjem domačo zemljo? Mar se naj zaglobim v sveto pismo in v knjige prerokov? Dobra, ljubljena mati, pokaži mi pot“.

Ženska se zamisli.

„Gamaliel je propovedoval danes v svetišču“, je rekla.

„Nisem ga slišal“.

„Bil si gotovo pri Simeonu. Kakor pravijo, je on vreden sin svojega očeta“.

„Ne. Bil sem na trgu, a ne v svetišču — pri mladem Messalu“.

Skrbna mati je zapazila, kako se mu je spremenil glas pri teh besedah. Neka zlobna slutnja ji je stisnila srcé.

„Bil si pri Messali, in ta te je razžalil. Kaj ne?“

„Messala je sedaj Rimljan. To, kar mi je povedal, je bilo razžaljivo že samo po sebi, a še bolestnejše, nego besede, je bilo njegovo ošabno obnašanje, njegovo roganje, nad katerim se kar zgraža moja narava. Pravijo, da so ponosni vsi veliki národi, toda ošabnost Rimljanov je vzrastla tako, da se rogajo celo svojim bogovom. Messala se je že od otroških let odlikoval od drugih. Večkrat sem čul, kako se je rogal tujcem, katere je celo Herod sprejemal s spoštovanjem; toda takrat je še spoštoval Judejo. Danes si je prvokrat drznil rogati se našemu Bogu in našim običajem. Povej mi, draga mati, ali imajo Rimljani pravico nas prezirati? Ali smo res manj vreden narod nego oni? Ali nismo isto tako plemeniti, kakor so oni? Ali je naša slava manjša od njihove? Čemu naj se jaz, žid, smatram poleg njih za sužnja? Čemu, dasiravno imam dovolj junaštva in moči, ne morem pograbití orožja? Čemu se ne smem proslaviti kot pesnik? Svobodno mi je, postati pastir ali kupec, čemu ne morem postati umetnik? Povej mi, draga mati, čemu sin Izraela ne more delati vsega tega, kar dela Rimljan?“

Ženska ga je poslušala z očividno pozornostjo.

„Na tvoje vprašanje“, reče po daljšem pomisleku, „ti kot ženska ne znam odgovoriti. Dovolí, da pokličem učenega Simona“.

„Ne pošiljaj me k rabinu“, seže ji Juda v besedo. „Jaz iščem kaj drugega nego pojasnila, kar bi mi podal on lože nego ti; toda ti premoreš to, česar nihče ne premore; ti me navdahneš s sklepom — junaške duše“.

Ona ga je poslušala s čimdalje večjo pozornostjo.

„Pred vsem drugim, moj sin“, rekla mu je, „naj ti ne prejde nikdar iz spomina, da, ako zahtevamo pravico sami za-se, moramo biti pravični tudi do drugih. Priznati je treba, da Messala je zares potomec plemenitega rodú. Še za časov rimske ljudovlade so si pridobili njegovi predniki v vojnah mnogo zaslug za domovino; pozneje so bili večkrat celo senatorji ter se ponašali z velikim bogastvom. Jeden njegov prednik je bil celo konzul. Toda ko se je Messala ponašal pred teboj s svojimi predniki, bi ga bil lahko osramotil, naštevši mu svoje. Splošno razširjeno je prepričanje, da čas dela plemenito kri. Iz tega ozira mora Rimljan skloniti čelo pred sinom Izraela. Celo najstarodavnejše njih rodbine ne morejo šteti svojih prednikov dalje nego do osnovanja Rima; — malo je takih rodbin, ki bi bile poprej znane, in rodbina Messalov v vsakem slučaju ne pripada k njim. Kar se tiče sinov Izraela, je celo najrevnejši pastir, ki pase svojo čredo v dolini Refajm, plemenitejšé krvi od najplemenitejšega Rimljana“.

„A jaz, draga mati, kdo pa sem jaz?“

„Tvoj oče, o moj Juda, že davno počiva v Gospodu, a vendar se spominjam, kakor bi to bilo danes, dneva, ko sva oba, v družbi številnih prijateljev, šla v svetišče, da bi se predstavila Jehovu. Prinesla sva v dar par golbov, in duhovnik je zapisal tvoje ime: „Juda, sin Itamara, iz hiše Hurov“. Tvoj rod izvira naravnost od tovariša Jozveta. Ne morem ti pojasniti, kedaj se je med nami vpeljal rodoslovni zapisnik. Ta običaj je bil v navadi že pred odhodom iz Egipta. Bržkone je Abraham zapisal prvi v knjigo svoje in svojih sinov imena, a to radi obljube Gospodove: „A blagoslovljeni bodo po tebi vsi národi zemlje v tvojem zarodu...“ kakor mu je bil oznanil angel v Jehovajirehu.

„Zemljo, na kateri spiš, dam tebi in tvojemu zarodu“, je dejal sam Gospod Jakobu, spavajočemu v Betelu na poti v Haran. Pozneje, pričakovaje prihoda v obljubljeni deželo in radi pravične razdelitve te božje dedščine, so duhovniki zapisovali v knjigo rodú imena otrok Izraela. In bili so tako natančni v tem poslu še radi drugega, stokrat bolj vzvišene- nega cilja. Obljubo, katero je dal Gospod očakom, so ohranili naši očetje neprestano v spominu. Pričakovali so prihoda Onega, ki ima odrešiti ves svet, in da bi, kadar pride, ljudje ne dvomili, da je to On, ter mogli kakor na dlani opaziti njegov rodopis, napovedan po prerokih, bili so naši duhovniki vsikdar natančni v spisovanju knjig rodú.“

„Ali so jih ohranili?“

„Ko bi bil Messala tukaj, rekel bi brez- dvomno, da so bile te knjige uničene, ko so Asirci vzeli Jeruzalem ter razdrli svetišče. Toda — tudi to si zapomni — ko se je naš narod vrnil iz dolgega prognanstva, je prva skrb Zerubabelova bila ta: deti v red svete knjige. Radi tega lahko štejemo sinove Izraela za dva tisoč let nazaj. Sicer pa bi se dalo na to trditev odgovoriti še z drugo, primer- nejšo trditvijo, da rodopisje Rimljanov je bilo ugonobljeno, ko so barbari z zapada vzeli Rim ter šest mescev gospodovali v njem. Ne, verjemi mi, v naših knjigah rodú nahaja se velika in neskalsena resnica“.

Nastalo je molčanje.

„Hvala ti, mati!“ reče Juda, „hvala ti iz vsega srca! Sam Hilel bi mi ne mogel tega bolje pojasniti. Povej mi samo še jedno: ali se res po času meri plemenitost rodú?“

„Pozabil si, kakor vidim, da smo od Boga izvoljen narod“.

„Tega ne vprašam. Ti govoriš o ple- menu, a jaz o rodbini — o naši rodbini. Kaj je doprinesla ona od najdavnejših časov? Ali so kaka dela, ki bi jo povznašala nad druge rodbine?“

Izraelska žena je razumela ves pomen te, v tem hipu vanjo stavljene naloge. Ve- dela je, da oni, na katere se mladenič obrača z vprašanjem: „kdo je in kaj ima biti?“ sprejemajo ná-se veliko odgovornost in ve- liko dolžnost. Vsaka beseda odgovora je za

bodočnost mladeničevo to, kar je dotikljaj ki- parja z dletvom za njegov kip.

„Čutim“, je rekla po daljšem pomisleku, „da moje besede so bile odgovor na očitaneje, s katerim te je obsipal nekak tekmeec. Naj torej ne tavam v temi; povej mi po resnici, da je ta tvoj nasprotnik Messala? Kaj ti je vse rekel? Ponovi mi to“.

V.

Rim in Izrael. Primera.

Mladi Izraelec jame torej pripovedovati materi svoj razgovor z Messalo; najobšir- nejše je pravil o roganju, s katerim je mladi Rimljan obsipal žide.

V srcu ženske, ko čuje te besede, se vzbudi bojazen, da bi to roganje in razža- ljenje ne odvrnilo njenega sina od vere svo- jih očetov.

Treba je bilo odvrniti to — po njenem mnenju — največjo izmed vseh nesreč.

„Na svetu ni človeka“ — je dejala — „ki se ne bi smatral enak drugemu; ni ve- likega národa, ki se ne bi smatral višjega nad vse druge. Ako se Rimljan roga Izraelcu, dela samó to, kar gledé drugih národov po- čenjajo Egipčan, Asirec in Grk; toda, ker je v tem zasmehu naperjena ost proti izvolje- nemu ljudstvu — torej je njegova krivda tem večja in tem večja mora radi nje sle- diti kazen. Doslej se še ni našel človek, ki bi mogel oceniti večjo veljavo jednega ná- roda nad drugim. Oni nastopijo, postanejo mogočni ter naposled ginejo, bodisi sami od sebe, ali pod roko močnejšega plemena, — to se imenuje zgodovina. S tem pa nočem reči, da ni razlike v usodah držav — o ne, vsaka ima svojo zgodovino. Ako bi kdo zah- teval od mene, naj mu predstavim Boga in človeštvo na najpreprostejši način, pa mu načrtam ravno črto in na njej kolobar. O črti porečem: To je Bog, kajti on jedini gre naravnost, o krogu pa: To je človek, kajti njegov napredek je enak kolobarju.“

Tudi Izraelci so nekekrati pozabili na Boga, — Rim ga nikdar ni poznal, torej je primera nemogoča. Tvoj prijatelj, ali bolje on, ki je bil nekda tvoj prijatelj, nam očita, da nikdar nismo imeli pesnikov, umetnikov, niti vojščakov. Razširilo se je in se čimdalje bolj širi prepričanje, da vojska je najpleme-

nitejši posel ljudij in največja hvala je venec, pridobljen na bojnem polju. Toda ne verjemi temu, moj sin. Rimljan smatra fizično moč za jedino božanstvo. Na Grškem je ves čas gospodovala nad njo učenost. Govornike in modrijane so tam dokaj bolj slavili nego vojake. Sedem mest se je trdovratno pričkalo za rojstno mesto pesnika. Toda navzlic temu so se mar Heleni odrekli prvi malikovanju? Ne, ta čast pripada nam; barbarsko bojazen pred močjo, vladajočo svet, je narod naš zamenil z ljubeznijo do jednega, vsemogočnega Boga. Ti dve dvigali — učenost in Bog, — sta priveli človeštvo na visočino, toda gorjé, Rim je zavladal nad svetom ter uklanja svojo glavo samo pred zemeljsko vlado, poosobljeno v cesarju. In kaj mi vidimo? Evo, ta ošabnin s svojo mogočnostjo ponašajoči se Rim si je izposodil umetnost, slovstvo, vero, dà, celó svečanosti in igre od Grkov; celo ta proslavljeni Mars je vzet iz njihovega Olimpa. Pod njegovim geslom spravlja Rim pod svojo oblast neprestano nove dežele ter nima časa izobraževati duha. Tudi mi smo padli pod težo njegovih železnih krdel. Naše palače, svetišča, naša usoda se nahajajo v rokah vsemogočne države; ona lahko zdrobi Judejo kakor mandeljevo lupino ter pogoltne Jeruzalem kot nekako slaščico, toda slava našega naroda preživi vse to; ona je enaka nebeški luči, katere nič ne more doseči. Zgodovina našega naroda je zgodovina Boga; pisal jo je z rokami naših očetov, govoril skozi njihova usta, stopil včasih med nje bodisi kot postavodajec na gori Sinaj, bodisi kot voditelj v puščavi, ali kot vojskovodja, vodeč njihove polke k zmagi. Ali bi bilo torej mogoče, da bi ta narod ne imel lastnostij višjih in vzvišenejših, nego jih imajo drugi narodi, lastnostij, navdahrenih od Onega, ki jih je učil podlage dobrote in sreče; ali je mogoče, da bi duh tega naroda celó po velikih blodnjah ne ohranil v sebi božjega navdahrenja? A vendar moramo priznati, ako hočemo biti pravični, da Izrael ni imel umetnikov; na rokah je imel naložene okove..... „Ne boš imel drugih bogov, nego samo mene. Ne delaj si kipov, niti nikake podobe od teh rečij, ki so zgoraj na nebu in nizko na

zemlji, ki so v vodah in pod zemljo“, pravi sveto pismo. Ne pozabimo pa vendar, da dokaj let poprej, predno se je Dedal pojavil v Afriki ter z lesenimi svojimi kipi osnoval, da tako povem, egejsko in korinsko šolo, ki se je pozneje toliko proslavila, sta dva Izraelca, Bezaleel in Aholiab, uprav ista, ki sta izdelala škrinjo zaveze, izklesala dva mična kipa kerubinov, dvigajoča se nad škrinjo, ki sta bila potem vlita iz zlata ter se odlikovala z nebeškim obličjem. Kdo se drzne trditi, da ta kipa — prečudno umetno delo — nista prva kipa, ki sta prišla izpod kiparskega dletva?“

„A škrinja zaveze, kaj se je zgodilo z njo. Prokleti naj bodo Babilonci, ki so jo uničili!“

„Ne, sinko, škrinja ni uničena, samo da ne vemo, kje se nahaja; toda nikakor ni dvomiti, da se nahaja skrita v nekaki votlini, izdolbeni v skalo. Napoči dan — Hilel in Shammai to trdno upata — napoči veseli dan, dan Gospodov, ko jo najdemo ter занesemo v svetišče, in Izrael bo plesal in prepeval pred njo, kakor v nekdanjih davnih časih. A ti, ki bodo takrat gledali v obličje kerubinov, padejo navdušeni in strmeči na kolena, občudujé bistrumje onih dveh, ki sta ju vlila iz zlata ter že nad tisoč let počivata v grobu.“

Po teh besedah se vdova Hura globoko zamisli. Juda je ni smel motiti.

„Moj sin“, je dejala naposled kakor zamaknjena, „glej, to je začetek narodov; spredaj gre Indijan, za njim Egipčan, dalje Asirec in tam Grk z vencem prvenstva na svojem čelu. „Pojdi mi s poti!“ kliče nanj ponosni Rimljan, „kajti jaz sem zavzel tvoj prostor in ti ostaneš zadi kakor prah po sledovih človeških stopinj“. Doni bojna tromba, plapolajo prapori, a gori nad njihovimi glavami se razgrinja velika, nebeška svetloba — razodenja. Nihče je ne vidi. In evo, stara Judeja je zagledala prva to sveto luč. Trikrat blagoslovljena voditeljica vseh ljudij, živih in mrtvih, ti jih povedeš po poti sreče in ljubezni, ti si prva sredi narodov! Spredaj gredó očaki. Čujem mukanje njihovih čred ter zvončke na vratu njihovih velblodov... glej, sin, bliža se on, ki 'e gledal Boga z obličja v obličje. Vojščak, pesnik, postavodajec; blesk

njegove slave obseva kakor solnce vse druge. Kaj so poleg njega cesarji? Za njim gredo sodniki, kralj — sin Jesetov, junak na vojni, pevec neumrljivih pesmij; dalje njegov sin, ki je v bogastvu in modrosti prekosil vse narode, napolnil z ljudmi puščavo ter zidaje v njej velika mesta, ni pozabil Jeruzalema — prestolnice božje na zemlji. Sedaj pa skloni čelo, moj sin, kajti oni, ki gredo sedaj, so najljubši sinovi Jehove. Zamaknjeni v nebo, so videli to, česar ne vidi navadno človeško oko, in to, kar so videli, so zvesto zapisali, da bi stoletja potem potrdilo resnico njihovih besed. Kralji so bledeli, narodi trepetali na odmev njihovega glasú — glasú Boga. Vidim Tesbijca, Elija, tri mladeniče v ognjeni peči in naposled njega — sladkega sina Amosa, iz čegar rodú ima priti Mesija!“

Utrujena po dolgem govorjenju in po vnemi, ki jo je prevzela, je Izraelka omahnila na vajšnice.

„Kako lepo si pripovedovala, mati!“ zakliče Juda. — „Shammai, dà, niti sam Hilel bi me tako ne prepričala.“

„Dobrikaš se mi, moj sin; vedi, da sem ti ponovila samo to, kar je v moji navzočnosti povedal Hilel, braneč naš narod pred ukori rimskega sofista. Ponudila sem se, predstaviti ti naše velike ljudi — očake, postavodajce, vojščake in preroke. Poglejva sedaj na Rim: — Mojzesu stoji nasproti cesar, Davidu-Tarkvin, Sylli-Makabejci, sodnikom — konzuli, Salamonu-Avgust. Tu pa se tudi konča primera... Na naši strani pa so še ostali preroki — največji med velikimi možmi.“

Nasmehnila se je ironiški.

„Oprosti mi... Pred oči so mi stopili auguri, ki so svarili Kaja Julija pred bližajočo se nezgodo: svoje proroško navdušje so zajemali iz kurjih črev. Od te slike pa obrni oči k Eliju, kako je svaril kralja Ahaba pred zbirajočo se nad njim jezo božjo. Sicer pa, kaj je Jupiter poleg Jehove? Moj sin, bodi zvest sluga Boga Izraelovega. Zapomni si za zmerom, da je ni večje slave, nego korakati po poti Gospodovi.“

„Prisegam ti, mati, da ostanem zvest sin Izraela.“

Zavladalo je svečano molčanje.

„Mati, ali mi je dovoljeno, postati vojak?“ vpraša naposled Juda.

„Čemu ne? Saj Mojzes imenuje Boga velikega vojščaka. Dam ti k temu svoje dovoljenje in svoj blagoslov“ — reče svečano — „samo da ti, moj sin, služiš Gospodu krdel, a ne cesarju.“

Mladenič je še dolgo premišljeval razumne materine besede, naposled so ga premagali celodnevni vtisi, da je zaspal.

VI.

Prigodek Gratusa.

Solnce je že visoko stalo na obzorju, ko se je Juda zbudil na odmev pljumke. Njen glas je spremljal petje zale petnajstletne deklice.

Mlada pevka je bila Judova sestra. Ime ji je bilo Tirza. Njene pravilne črte so razločno kazale židovski rod. Obležena je bila v belo, prezorno tkanino, prepasano čez bedra z zlatim pasom; na golem vratu se ji je lesketal našijnik iz zlatih verizic; zlate zapestnice in naramniki so zalšali gole njene roke; na glavi je imela svilnato kapico; debele črne kite so se ji vile po plečih, dva mala kodra sta se ji krivila nad ušesi. Obrvi je imela počrnene, konce prstov in nohte pobarvane z rudečo barvo; kratka: bila je uzor dekliske lepote.

Tirza in Juda sta bila siroti po nekem jeruzalemskem knezu, Ben-Huru. Oče, ne pozabivši na svojo narodnost in vero, je vendar zvesto služil kralju Herodu v Judeji in za mejo. Prisiljen, bivati nekaj časa v Rimu, je z razumom in s krepkim značajem obrnil ná-se pozornost cesarja Avgusta. Ta vladar ga je obdaril s svojo prijaznostjo. Toda še več radi svojih zmožnostij, nego na hvalo kraljevemu pokroviteljstvu, si je pridobil knez Hur veliko bogastvo.

Pastirji na gričih in dolinah do liban-skih gor so čuvali njegove črede; imel je trgovinske agente na otokih in v primorskih mestih; ladije so mu dovažale srebro iz hiberijskega rudokopa, karavane so mu dvakrat na leto donašale iz vshoda dragocene tkanine in slaščice.

Hur je ohranil vero svojih očetov ter vršil važnejše njene obrede; poleg tega je znal svete knjige, rad je občeval z učitelji v

kolegiju ter močno spoštoval modrijana Hilela. Vendar pa ni bil separatist; skazoval je gostoljubje tujcem, prihajajočim iz raznih krajev. Farizeji so ga celo dolžili, da je večkrat povabil k svoji mizi Samaritane.

Ta razumen in podjeten človek je premil deset let pred dogodki, katere tu opisujemo.

Podavši to pojasnilo čitatelju, vrnemo se k svoji povesti.

„Lepa je tvoja pesmica, sestra“, reče Juda, nežno jo objemši; „lepa, dasi me spominja grških pesmij. Kje si se je naučila?“

„Neki Grk jo je pel v minulem mesecu v gledišču. Jaz sem jo čula ter se je naučila na izust“.

„Toda on je pel grški“.

„A jaz po hebrejski“.

„Ponosen sem zares na svojo sestrico. Zapoj mi še“.

„Zapojem ti pozneje vse, česar pozeliš. Danes pa sem preveč žalostna. Amra mi je povedala, da si bolan, da si bil včeraj močno razžaljen. Ali je to res? Če hočeš, jaz te ozdravim, potolažim. Imam tukaj amulet — neki Perzijan ga je dal jednemu naših prednikov....“

Po teh besedah si je vzela iz ušesa turkisev uhan.

„Ako bi prav umiral, draga Tirza“, reče, odrinivši lahno njeno roko, „celó na smrtni postelji bi zavrgel to malikovalsko znamenje. Ali si že pozabila, kaj velevala zapoved: „Ne boš imel drugih bogov razun mene. Ne boš se jim uklanjal, niti jim služil, kajti jaz sem tvoj Bog, zaviden v ljubezni, sovražec krivice očetov v tretjem in četrtem pokolenju onih, kateri me sovražijo“.

Deklica, zarudela in zbegana, je vrtela uhan v roki.

„Kaj naj storim z njim?“ je vprašala.

„Nosi ga kot lepoticje, dobro se ti prilega, toda pomni, samo kot lepoticje“.

Med tem je vstopila Amra, noseča na pladniku medenico z vodo in obrisalko.

Ker ni pripadal sekti farizejev, je bil Juda z umivanjem kmalu gotov. Potem mu je Tirza jela česati lase. Sedel je zamišljen.

„Ha! prej ali poznej moraš to izvedeti“, reče ji. „V kratkem vas zapustim ter odrinem“.

Deklici omahneta roki. V črnih očeh se ji zalesketajo solze.

„Odrineš! Kedaj? Kam? Čemu?“

„Tri vprašanja v jedni sapi. Kako ste vendar ženske radovedne. Toda govoriva resno. Moram nekaj storiti — sram bi te bilo brata — lenuha. Ali ni res, ljubljena Tirza? Evo, odrinem v Rim“.

„Tudi jaz pojdem s teboj“.

„Ne, ti ostaneš pri materi. Ne moreva je pustiti same“.

„Dà, ona bi umrla od dolgega časa. Ali pa res moraš odriniti? Tudi v Jeruzalemu se je mogoče naučiti vsega, česar je treba znati, da postaneš trgovec“.

„Toda jaz nočem biti trgovec. Saj postava ne velevala, da bi sin moral biti ravno to, kar je bil oče. Jaz postanem vojak!“ reče ponosno.

Znovi ji solze zalijejo oči.

„Ubijejo te!“ je dejala jokaje s trepetajočim glasom.

„Ako je tako božja volja — pa naj se zgodi. Toda vsi vojaki ne poginejo, drago dete“.

Objela ga je okrog vratu, kakor bi ga hotela obdržati za zmerom pri sebi.

„Saj smo srečni takšni, kakoršni smo! Ostani doma, ljubljeni, dobri brat“.

„Dom — to je torišče delavnosti za ženske; moški imajo drugo, širše torišče za svoje borbe. Jaz hočem postati vojak, a treba ti je vedeti, da vojna je rokodelstvo; če se hočemo v njem izuriti, treba je iti v šolo, boljše šole pa ni, nego je rimski tabor!“

„Toda za Rim se vendar ne boš bojeval?“ ga vpraša vznemirjena.

„Ha! tudi ti ga sovražiš? Ves svet ga sovraži! V tem tudi išči vzrok mojemu odgovoru. Boriti se hočem za Rim, ako me v zameno za to nauči boriti se s samim seboj“.

„Kedaj odideš?“ ga je vprašala.

„Tiho!“ reče on, zaslišavši Amrine korače, „naj ona tega ne izve“.

V trenutku, ko sta brat in sestra začela povzivati zajutrek, ki ga jima je bila prinesla stara pestunja, jeli so se razlegati v ozračju glasovi vojaške godbe. Skozi severna vrata je vhajala v mesto rimska kohorta.

„Vojaki!“ zakliče Juda in, skočivši raz sedež, je bil hipoma pri ograji, čakajoč nestrpljivo, da se prikažejo na ulici.

Tudi strehe drugih hiš so se je čimdalje bolj polniti z moškimi, ženskami in celo z otroci, privabljenimi z godbo, ali z glasnim odmevom tromb in teorban.

V kratkem času se na koncu ulice prikaže kohorta.

Na čelu, široko vsaksebi, je šla prednja straža, oborožena z loki in pračami; za njo oddelek pešcev, oborožen s ščiti in dolgimi sulicami, podobnimi onim, ki so se rabile pod obzidjem Troje; za njimi so korakali godci, dalje na čelu konjice je jezdaril poveljnik; za njo pa je stopal drugi oddelek težko oboroženih pešcev.

Cela ulica, od jednega zidu do drugega, je bila napolnena z vojaki.

Juda je kar požiral z očmi enakomerno zvijanje njihovih ščitov na desno in levo, bliščeče loke, leskeče se čelade, zapone, naprsnike, šapelje peres, povevajoče nad glavami vojščakov, njihovo enakomerno, pogumno in krepko hojo. Čudil se je složnemu gibanju toliko ljudij, ki so šli kakor jeden; — vse to je napravilo na mladega Izraelca močan vtis. Največ pozornosti pa je posvetil poveljniku, jezdecemu sredi bojnih vrst.

Bil je ves v orožju, toda gologlav, z lavorjevim vencem na glavi. Na njegovi levi strani mu je visel kratek meč, v roki je držal bulavo — podobno od daleč zavoju belega papirja.

Njegov konj ni imel sedla; pokrit je bil z rudečkastim suknom. Brzda pri uzdi je bila iz zlata, a vaji iz žolte svile.

Prikazen poveljnika je razburila ljudi, zbrane na strehah.

„Že od daleč, ko so ga zagledali, so mu grozno molili naproti pesti, ko pa se je približal, so ženske metale proti njemu svoje opanke ter ogavno pljuvale. Naokrog se je razlegal krič:

„Razbojnik!... Tiran!... Rimljanski pes!... Proč z Izmaelom! Daj nam Anasa!“

Juda, gledajoč mu pozorno v obraz, je opazil, da poveljnik ni bil tako ošabno malomaren, kakor njegovi vojščaki.

Njegov pogled, s katerim je sedaj pa sedaj meril razburjeno tolpo, je bil tako grozen, da so manj pogumni jeli se umikati pred njim.

Hurovemu sinu je bil znan običaj, upeljan po prvem cesarju, ki je zaukazal, naj poveljniki, kadar se javno pokažejo, radi označenja svoje veljave, imajo čelo ovenčano z lavorjevim vencem. Po tem znamenju je spoznal, da jezdec je bil novi prokurator Judeje: Valerij Gratus.

V mladem srcu Jude se je vzbudilo sočutje do proganjenega Rimljana. Hoteč ga še enkrat videti, se je sklonil čez ograjo, držeč se z roko za njen rob. Morala je pa biti trhla, kajti, ko se je dotaknil z roko, se je zagugala, hoteč se podreti.

Mladenič se je ustrašil, da je strepetal na vsem životu; grozno je zakričal ter se še bolj sklonil, da bi jo vjel, toda zamán.

Na njegov krič so vojščaki pogledali kvišku. Tudi poveljnik je dvignil glavo, toda v tem hipu ga je odlomljen kos ograje vdaril po čelu.

Valerij Gratus je padel s konja kakor mrtev.

Legijon je obstal, kakor bi trenil, stražniki so obkolili poveljnika, pokrivaje ga s ščiti.

Med na videz mirnimi vojščaki se je pokazala razburjenost.

Od druge strani pa so mestni prebivalci, uverjeni, da je mladenič to storil nalašč, z radostnimi krikmi pozdravljali ta, po njihovem mnenju, junaški čin mladega fantina.

Nekak uporni duh je povel od strehe do strehe. Toča gline ter opeke je obsipala legijoniste.

Nastal je boj. Na jedni strani sovraštvo in pogum obupa, na drugi pa izurjenost v vojaškem rokodelstvu in disciplina. Po kratkem boju je zmagala kohorta.

Juda ni videl, niti slišal, kaj se godi okrog njega. Stal je bled kot mrlič in ves otrpnel od strahu.

Kar na prvi mah je razvidel, da ta slučaj bo imel zanj grozne nasledke.

Sestra za njim ni mogla videti, kaj se je pripetilo in kaj je bil vzrok tega naglega trušča in boja.

„Kaj se je pripetilo? Kaj vse to pomeni?“ je vprašala vznemirjena.

Ni si niti domislila nesreče, kakoršna je padla na njihovo rodbino. Ha! in on, on, ki jih je toliko ljubil, nakopal jim je maščenje groznega sovražnika.

Odlašal je z odgovorom. Konečno si je domislil, da bo bolje, ako ji pove to sam.

„Ubil sem rimskega prokuratorja!“ je dejal, zakrivši si lice z rokami. „Opeka raz našo streho mu je padla na glavo“.

Rudeče ličice Tirze je obledelo, kakor bi jo nevidna roka posipala s pepelom. Oklenila se je brata z rokami okrog vratu ter mu molče pozorno zrla v oči.

„Nisem storil tega nalašč, Tirza“, ji odvrne brat na njeno nemo vprašanje, „bil je to samo nesrečen slučaj“.

Ni ji hotel povedati, kaj je on o tem mislil. Radi zavlečenja odgovora je pogledal na ulico. Nakrat se mu je lice razjasnilo.

„Glej, glej, Tirza, on živi!... Vidiš... vstal je... vojaki mu pomagajo zasesti konja. Zahvaljen bodi Gospod in Bog naših očetov. Sedaj se nimam ničesar bati, pojasnim jim, kako se je to pripetilo. Spomnim jih zaslug mojega očeta, in nič žalega nam ne storé. Slabo ti je, pojdi in počij si v šotoru“.

Nista pa še dospela k njemu, kar jima doleti na ušesa tresk pod njunimi nogami razbijanih brun, krič obupa in strahu.

Juda obstane in posluša.

Srditi glasovi so se mešali z glasovi obupnih rotenj in molitve. Rimski vojščaki, vlomivši glavna vrata, so obstopili hišo od vseh strani.

Prva Judova misel je bila bežati, toda kam?

Tirza ga je v smrtnem strahu objela okrog vratu.

„O Juda — kaj to pomenja?!“ je dejala, topeča se od solz in trepetajoča na vsem životu.

On je vedel, kaj to pomenja. Glas obupa se je razlegal z dvorišča. Tam so morili služabnike... In njegova mati?... Jeden teh glasov.... ne.... to ni mogoče!..... Gre ter se prepriča, toda ni treba vznemirjati Tirze.

„Ostani tukaj“, reče, kolikor je mogel najmirnejše, „jaz grem pogledat, kaj se godi, potem se vrnem k tebi“.

V tem hipu se znovič oglasi krič obupa. Ni bilo nikakega dvoma več. Ta glas... to to je glas matere.

To pot ga je slišala tudi Tirza.

„Ne! jaz ne ostanem, jaz pojdem tjekaj, takoj!“

„Pojdi!“ zakliče ji.

Zdirjata po stopnjicah.

Narožnik (bastija) je bil napolnen z vojaki; z golimi meči so tekali iz sobe v sobo.

Kri se je našima otrokoma ustavila v žilah. K steni se je stiskala tolpa žensk prosé usmiljenja.

Na drugem koncu se je ženska z raztrgano obleko in razpletenimi lasmi iztrgala vojščaku iz rok.

Juda priskoči k njej.

„Mati, mati!“ zakliče.

Stegnila je k njemu roke... že se jih je dotaknil, kar ga vojščak s krepkim, surovim suncem pahne v stran, da je odletel kakor žoga.

„Držite ga, to je on!“ se oglasi za njim dobro mu znani glas.

Bil je to Messala.

„Kaj! ta fantalin je zločinec?“ vpraša z začudenjem legionist v bliščečem orožju.

„O bogovi!“ odvrne Messala, ne pozabivši niti v takem položaju, poslužiti se priučenega govorniškega tona, „kaj se zgodi s trditvijo Senekovo, da človek je še le v poznih letih sposoben umoriti sovražnika. Tu ga imate. To je njegova mati, a tam sestra. Tu imate vso rodbino“.

Iz ljubezni do matere je Juda pozabil na trpko razžaljenje in prirojen ponos.

„Prosim te jaz, Juda“, zaklinja ga. „Radi spomina na najino detinstvo, na najino davno prijateljstvo, ne gubi nas... pomagaj!“

Messala se je delal, kakor da ga ne čuje.

„Ne potrebujete me več tukaj“, reče obrnivši se k legionistom, „odidem na ulico, tam se lepše zabavajo“.

Proč z Jasonom, naj živi Mars!

Na to je odšel.

„Ob uri Tvojega rhaščevanja, o Gospod“, je molil v duhu Juda, „stori, naj ga doseže moja roka“.

Nemara legionist ne bo tako okruten.

„O gospod“, prosi ga Juda, „ta ženska je moja mati — tudi ti imaš mater... prizanesi ji... prizanesi moji sestri. Bog je pravičen, tudi on ti skaže usmiljenje“.

Legionist je bil ganjen.

„Odpeljite ženski v trdnjavo!“ zapove, „ne storite njima nič žalega! S svojimi glavi ste odgovorni za nju!“

Obrnivši se k vojakom, ki so držali Juda, reče:

„Zvežite mu roke in odpeljite ga na ulico. Kazen mu je že zasojena...“

Hurovo udovó so odnesli. Mala Tirza je kot prestrašeno jagnje šla pokorno med stražo. Juda je zrl za njima, ko sta zginili, si je zakril lice z rokami. Nemara je jokal... Ko je dvignil glavo, je bilo opaziti na prvi pogled, da je v jednom hipu postal iz fantina možak.

Na ulici se je odzval glas trombe.

Na to geslo so vojščaki drug za drugim zapuščali Hurovo hišo; mnogi, boječi se, stopiti v vrste z ugrabljenim plenom, so ga vrgli na tla, — drugi so spravljali v žepe zlato in dragocenosti.

Mater, hčerko in vse domače so odpeljali skozi severna vrata; podrtine so ovirale prehod.

Potem so odgnali konje, goveda in vso živino. Nobeno živo bitje ni smelo ostati dalje v tem omadeževanem zidovju.

Ako bi bili v Judeji še drugi podobni drzneži, pripravljeni postaviti se po robu rimski vladi, pa bi imela biti kazen, kakoršna je zadela knežjo hišo Hurov, svaritev in grožnja, katero jim je imelo staviti zapuščeno zidovje neprestano pred oči.

Naposled so odpeljali zvezanega Juda.

Na ulici je boj že popoldne ponehal. Tu pa tam je oblak prahu kazal prostor, kjer so se še borili, da se čez trenutek pokoré rimski disciplini.

Juda je sredi domačih zamán iskal matere in Tirzo.

„Kaj se je zgodilo z njima?...“

Ves v skrbah za nju, je pozabil na svojo usodo.

Med tem je začutil, da sredi ihtenja nekdo objema njegove noge.

Pogleda. Bila je to Amra.

„O Amra, dobra, ljubljena Amra!“ zakliče Juda. „Naj ti Bog pomaga — jaz ti ne morem!“

In sklonivši se, ji zašepeta na uho:

„Živi, Amra, živi za mojo mater... za Tirzo... Oni se vrneti in...“

Vojak jo je odvrlel; iztrgavši se iz njegovih rok, je smuknila skozi vrata na pusto dvorišče.

„Pusti jo“, reče legionist. „Hišo zapečatimo. Naj umre od gladu“.

Zaprli so na zapah vse duri palače. Na to je kohorta, vstopivši se v jednom hipu v vrste, odkorakala k trdnjavi.

Dva legionista sta podpirala ranjenega prokuratorja. Sicer pa njegova rana ni bila huda. Čez nekoliko dnij je bil zopet zdrav.

Prva njegova misel, ko je ozdravil, je bila, izdati povelje, kaj se ima zgoditi z jetniki.

VII.

Jetnik.

Drugo jutro je dospel oddelek vojščakov pred opustošeno palačo. Zapečatili so vrata, na zid pa so pribili tablo z napisom:

„To je lastnina cesarjeva.“

Po visokem pojmu Rimljanov o pripadajoči jim pokorščini je to zadoščevalo, da se nihče več ne bo bližal k temu prokletemu poslopju, in v resnici je to tudi zadoščevalo.

Naslednjega dné, okolo poldneva, se je dekurion, na čelu deseterih jezdecev, bližal Nazaretu od južne strani, to je od Jeruzalema.

Nazaret je bil takrat vasica, razprostirajoča se po griču, toda tako majhna in revna, da je glavna njena ulica bila le steza, poteptana od goved in drobnice.

Na južni strani se je razprostirala obširna ravnina Esdraelon, in raz zapadni grič se je videlo obrežje sredozemskega morja, krajina na tej strani Jordana in gora Hermon. V dolini so zeleneli vrtovi, vinogradi in pašniki. Hiše v vasi so bile nizke, jedn nadstropne, z ravnimi strehami.

Na odmev trombe mimohitečega oddelka so se zbrali prebivalci pred vasjo.

V njih tihem, jednoličnem življenju je bil ta slučaj tako nenavaden, da celo sovražstvo do rimskih vojakov se je umaknilo radovednosti.

Zlasti se je v njih vzbujala radovednost gledé na mladega jetnika, stopajočega sredi vojakov. Šel je peš, z odkrito glavo, na pol nag; roke je imel zvezane na hrbtu z jermenom, čegar jeden konec je bil vržen na vrat konju, stopajočemu za njim.

Cestni prah, kakor nekaka zadnja straža, se je dvigal za oddelkom v gostih, žoltih kolobarjih. Vsekako pa je bilo mogoče videti v njem, da jetnik je bil mlad, zal in da je omahoval od utrujenosti.

Nazarenci, stopajoči daleč za oddelkom, so sočutno zrli na mladeniča; vsakdo bi mu bil rad pomagal, toda nihče ni smel si drzniti kaj takega.

Pri vodnjaku na koncu vasi se je dekurijski ustavil. Vojaki so, jedni z roko, drugi z vrči, zajemali vodo, in med tem, ko so si tako gasili žejo, se je na poti iz Seforisa prikazal osivel človek z belo brado in belimi lasmi, ki so mu viseli izpod turbana. Nesel je na hrbtu stružec, žago in sekiro ter se krivil pod njih težo.

Prišedši k vodnjaku je starček obstal, hoteč poizvedeti vzrok tega shoda.

„O, rabin Jožef, spoštovani rabin Jožef!“ zakliče nanj ženska, pristopivša k njemu. „Vidiš, tu peljejo nekega jetnika.“

Tako mlad je še, skoro še otrok. Idi in povprašaj vojščake, kdo je to, kaj je zakrivil in kaj nameravajo početi z njim, ker se nam močno smili.“

Jožef pogleda jetnika. Očividno se je tudi v njem vzbudilo usmiljenje do mladeniča.

„Mir Gospodov bodi s teboj!“ pozdravi spoštljivo, približavši se dekurijski.

„Mir bogov naj te ne zapusti!“ odvrne oni.

„Ali pridete iz Jeruzalema?“

„Dà.“

„Vaš jetnik je še mlad.“

„Po letih — seveda.“

„Ali morem poizvedeti, kaj je zakrivil?“

„Ubijalec je.“

Ta grozna beseda je šla od ust do ust, vzbujaje med zbranimi začudenje in gnus.

Toda Jožef vpraša dalje:

„Ali je ta mladenič Izraelec?“

„Žid je“, odvrne suho Rimljan.

V srcih Nazarencov se znova zbudila pomilovanje.

„Jaz ne poznam vaših rodov“, nadaljuje dekurijski, „toda bržkone ste že čuli o knezu iz Jeruzalema, Ben-Hur z imenom. Živel je za časov Heroda.“

„Videl sem ga“, se oglasi Jožef.

„Ta fant je njegov sin.“

Iz ust navzočih se izvije krik.

Dekurijski, hoteč brž ko mogoče zbrisati ta vtis, urno dodá:

„Na jeruzalemskih ulicah je predvčerajšnjim skoro na smrt pobil plemenitega Gratusa, vrgši mu na glavo opeko raz streho.“

„Ali ga je ubil?“ vpraša osiveli rabin.

„Ne.“

„Ali je že obsojen?“

„Dà. Obsojen je za vse žive dni na galejo.“

„Naj mu pomaga Bog Izraelov, Bog Abrahamov in Jakobov!“ reče Jožef z glasom, tresočim se od ganutja

Oddlek se jame odpravljati dalje.

Med tem smukne Jožefu izza hrbta mladenič. Prišel je bil s tesarsko sekiro ter ves čas tega razgovora stal na strani. Položivši na tla sekiro, je vzel vrč, zajel z njim vode in, približavši se jetniku, dvignil mu ga k ustom.

Po dotiki z roko, položeni na ramo, se je Juda sprebudil iz otupelosti. Dvignil je glavo ter zagledal tesno pri svojem licu lice mladeniča svoje starosti, obkoljeno s kodri jasnih las, ter oči, zroče nanj tako milo in ljubo, da je ta pogled na mah pogasil v njegovi duši vzbujajočo se upornost, ki je kipela v njem v poslednjih dnevih. Pogašena je bila želja po maščevanju, ki mu je razdirala srce kakor s kleščami.

Upognila se je v njem ponosna volja, in ubogljiv, kakor otrok, je sklonil glavo ter pil podano vodo, pil dolgo, hlastno in slastno, da je izpraznil vrč.

Ko je bil vrč prazen, je mladenič položil roko na prašno, razkodrano jetnikovo

glavo, in njegova usta so šepetala besede
molitve in — nemara blagoslova.

Nikdo ni izpregovoril besedice.

Nazarenc je znovič postavil vrč na kamen pri vodnjaku in, zadevši si na pleča sekuro, se oddaljil za Jožefom.

Oči vseh tako židov kakor Rimljanov
so gledale dolgo za njim.

Vojaki, pogasivši si žejo in napojivši konje, so krenili na daljšo pot.

In čudno: predno so odsli, je dekurijon, ki je tako strogo in neusmiljeno doslej postopal z jetnikom, vzel Juda na roke ter ga posadil na praznega konja.

Tako sta se prvič v življenju srečala Juda, iz hiše Hurov, in božji Sin Marije.

Tretja knjiga

I.

Kvint Arij.

Mesto Miseneum, ležeče za nekoliko milj jugozahodno od kraja, kjer leži dandanes Neapel, je dalo ime luki, v katere vodiso se ogledavale ponosne njegove palače. Dandanes je od tega mesta ostal samo kup razvalin, toda v letu 24., v katero moramo prenesti čitatelja, je bilo ono jedna važnih točk na zapadnem obrežju Italije.*) Njegova priroda je ostala ista kakor nekdanj — to isto lazurno nebo, ki se zaljublencu podobno ogleduje v lazurnih vodah pristaje, ta ista gora z razpaljenim osrčjem — tu Ischia, tam Capri, oblivana z žarki južnega solnca, toda dandanes se ne košati v tej luki, kakor nekdanj, polovica brodovja mogočne države.

Ob času, o katerem govorimo, je imelo obzidje, opasajoče mesto, na morski strani prostorna vrata, od koder je držala široka ulica v pristajo.

V neki poletni noči sprebudi stražnika, dremajočega pri teh vratih, glasen smeh.

Ogledal se je. Bližala se je vesela družba trideseterih oseb. Spredaj so šli sužnji z gorečimi bakljami, ki so le slabo gorele, pač pa napolnile ozračje z razkošno vonjavo indijanskega kadila. Za njimi, držeči se za roke, so šli njihovi gospodarji. Izmed vseh

se je odlikoval možak, star kakih petdeset let, z lovorjevim vencem na visokem čelu; — bil je očitno predmet nekake ovacije od strani svojih tovarišev.

Vsi so imeli na sebi bele halje, obrobjene s škrlatom. Stražnik je na mah spoznal patricije, kateri so po noči, po gostovanju, spremljali prijatelja na ladjo.

„Ne, moj Kvint“, reče jeden njih, obrnivši se k onemu, ki je imel na glavi venec, „hudujem se na Fortuno, ki te nam odjemlje tako kmalu. Včeraj si se vrnil z daljnega potovanja, komaj si se dotaknil z ного rojstne zemlje, in že znovič nam zgineš izpred očíj“.

„Na Kastora!“ zakliče drugi, „opustimo prazno tarnanje. Čemu dolžiti Fortuno? Ona ni niti zla niti slepa. Odjemlje nam pogostoma Kvinta — to je resnica — toda z vsako njegovo vrnitvijo praznujemo novo njegovo zmago“.

„Ne odjemljejo nam ga bogovi, marveč Grki; ako že imamo komu kaj očitati, očitajmo to njim“.

S temi besedami je vesela družba odšla skozi vrata ter krenila k pristaji, osvetljeni s prvim jutranjim svitom.

Morski valovi, zdelo se je, so pozdravljali starega znanca, in Kvintu je bil duh morja milejši od vonjave kadila.

„Prinesel sem dar Prênesti, in evo vidite, veter piha od zapada. Hvala ti, o Fortuna, moja mati!“

*) Rimska država je imela dve luki, v katerih je stalo zmerom mnogo ladij — Miseneum in Ravenno.

Prijatelji so na te besede odgovorili z veselim krikom, sužnji so sklonili baklje.

„Evo, glejte, že plava“, reče Kvint, kazaje na bližajoči se brod. — „Čemu treba brodarju druge ljubice? Povej, kaj, ali je tvoja Lukrecija mičnejša?“

Ponosno je zrl na bližajoči se brod ter imel res na kaj biti ponosen. Tri vrste vesel so se potapljale v vodo, se dvigale, obvisale za trenutek v ozračju, pa se znovič potopile vse ob jednom.

„Dà, ne ročajmo se bogovom“, reče Kvint, veselega lica gledajoč ladjo. „Kdo drugi, ako ne bogovi, nam pošilja ugodne okoliščine — sami smo krivi, ako se ne okoristimo ž njimi. Evo na primer, sedaj grem krotit morske razbojnike — Grke. Jedna zmaga nad njimi je več vredna nego sto drugih nad Afrikanci.“

„Torej odrineš na Egejsko morje?“

„Kakšna gibčnost, kakšna svoboda kretanja! Tičja krila se ne igrajo lože z valovi nego ta vesla. Glejte vendar!...“

Zbudivši se iz navdušenosti, reče:

„Prosim te odpuščanja, Lentul. Vprašal si me, ali mar odrinem na Egejsko morje? In ker sem že na poti, lahko vam razkrijem namen mojemu potovanju..., samo da ne zinete o tem nikomur besedice. Ne hotel bi, da bi pri srečanju nadlegovali z očitani duumvira. On je moj prijatelj. Toda k stvari. Čuli ste že gotovo, da trgovina med Grško in Aleksandrijo je dokaj manj oživljena nego med Aleksandrijo in Rimom. Ljudje na oni strani sveta so pozabili na trgovino Cerealov, torej jim tudi Triptolon pošilja neprestano slabe letine. Pa naj si bo kakor hoče, trgovina tu se je tako razvila, da ne trpi niti jeden dan odloga. Čuli ste tudi že gotovo o razbojnikih na Hersonu, ki razgrajajo na Pont Euxinu (Črnem morju), katerim v drznosti ne najdeš para. Evo, včeraj je došla v Rim novica, da so ti tolovaji z vsem svojim brodomjem preplavali Bosfor ter potopili naše ladje, stoječe v Bizanciji in Kalkedoni (Chalcedoni), prejadrali Propontido in, nenasičeni s plenom, vdrli na Egejsko morje. Trgovci z žitom, imajoči brodovje na Sredozemskem morju, so radi tega močno oplašeni. Obrnili so se s prošnjo na samega cesarja..... in

danes odjadra in Ravenne sto galej, a iz Miseneje (tu je umolknil, hoteč se bolj razdražiti njih radovednost) a iz Miseneje..... jedna!

Srečen Kvint! Kmalu te pozdravimo kot duumvira — o tem ni dvomiti.“

„Besede Kvint Arij duumvir zvené lepše nego Kvint Arij tribún!“

„Hvala vam pristrčna za to voščilo! Dasi nimate svetilnic, vendar govorite kot auguri. Čitajte.“

Po teh besedah vzame iz svoje halje zavoj papirja ter ga jim poda, rekoč:

„To sem prejel včeraj od Sejana.“

To ime je bilo v rimskem svetu že veliko in ne še omadeževano kakor poznej.

„Sejan!“ zakličejo vsi jednoglasno ter stopijo skupaj, da prečitajo, kar je pisal veliki minister.

Pismo se je glasilo tako-le:

„Sejan Ceciliju Rufu, duumviru.

Rim, XIX. koled. sept.

„Cesar je prejel pohvalno poročilo o Kvintu Ariju, tribunu. Zlasti so mu poročali o njegovi hrabrosti, katero je kazal na zahodnih morjih, tako, da želi cesar, naj bi se imenovani Kvint takoj preselil na vshod.

„Dalje želi cesar, da brez odloga oborožiš sto galej prve vrste ter jih pošlješ takoj proti morskim razbojnikom, ki so se pojavili na Egejskem morju, in da Kvint prevzame poveljništvo nad oboroženim brodomjem.

„Tvoja naloga je izvršiti podrobnosti tega ukaza.

„Potreba je nujna, kakor se o tem prepričaš iz poročil, katera prilagam. V njih najdeš bližnje vesti in naredbe, tikajoče se više omenjenega Kvinta.

Sejan“.

Arij ni slišal vsebine lista. Z veselimi očmi se je oziral po bližajoči se ladji. Razpel je svojo haljo ter pomahal ž njo po zraku; v odgovor na to ga je pozdravil na ladji škrlatnast prapor; vesla so se jela premikati s podvojeno urnostjo in jadra so se napela. Ladja je kakor strela zdrčala v pristajo.

Arij je zrl z veliko zadovoljnostjo to početje, mislé na nujni pohod, na kateri ga pošiljajo.

„Za boginje Nimfe!“ zakliče jeden prijatelj, vrnivši tribunu Sejanovo pismo. „Zmotili smo se, ko smo dejali, da naš Kvint Arij postane velik — kajti on je že velik. Kaj nam se poveš drugega, bodoči duumvir?“

„Sam ne vem ničesar več. Kaj mi ukažejo delati, kje se imam združiti s svojim brodovjem, to izvem še le na ladji; tam me čaka zapečaćeno duumvirjevo povelje. Ako pa ste namenjeni prinesli danes bogovom kake darove, prosite za prijatelja, odjadrajočega danes na vso moč proti Siciliji. Toda moj brod je tukaj, moram pogledati, kako zavije v pristajo, kajti na tem obrežju to ni lahka reč. Vedeti hočem, s kakimi močmi bom razpolagal.“

„Kako, torej ne poznaš še te ladje?“

„Vidim jo sedaj prvokrat. Na krovu brzkone ne najdem nijedne znane duše.“

„Ali je to dobro?“

„Ha, meni je vsejedno! Mi mornarji se lahko spoznamo; naša prijaznost, kakor tudi sovraštvo, rodi se ob času nevarnostij!“

Brod je spadal v vrsto tako imenovanih „naves liburnicae“. — Bil je dolg in ozek; potapljal se je globoko v vodo; zgrajen je bil nalašč za olajšanje urnih manevrov. Gibčno zakrivljen njegov prednji konec je rezal valove kakor z nožem ter bil podoben visoko nad vodo štrlečemu rilcu (lat. rostrum), okovanemu z železnimi pločami, kateri mu je služil v obrambo kakor tudi za napad. Na strani broda so stali številni kipi Tritona, piskajočega na školjke. Dve velikanski vrvi, ležeči na pomostju, sta naznačevali število sider. Sredi se je dvigal, pritrjen z vrvmi, debel jambor s plapolajočimi jadri nad njim. Po preprostem izdelku brodnega krova je bilo moči spoznati, da glavna moč broda je počivala v veslih.

Zares, v nižjem delu broda je bilo troje vrst predorov, skozi katere je štrlelo na vsaki strani po šestdeset vesel. Porivana z njihovo močjo se je bližala galeja (brod) k obrežju z naglico, ki je bila skoro enaka našim parnikom.

Na brodu, razun mornarjev, ki so pred kratkim razpeli jadra, se je nahajal samo jeden človek, oborožen od pet do glave in s tarčo v roki; stal je spredaj na galeji. Ko

je brod prijadral v pristajo, je dvignil ta človek kvišku roko. — To gibanje je bilo očitno znamenje, kajti vsa vesla so se dvignila, obvisela za trenutek v ozračju, pa se znovič potopila v vodo.

Morje je zakipelo, se zapenilo, brod se je ves stresel ter obstal kakor prestrašen.

Novo znamenje, in znovič so se dvignila vesla, obvisela v ozračju ter upadla, toda v tem hipu so jih veslarji, nahajajoči se na desni strani broda, porinili proti prednji strani, porivaje brod naprej, veslarji na levi pa so jih porinili nazaj, odrivaje ga ob enem.

Trikrat so se vesla tako potopila, porivaje naprej in nazaj galejo, potem se je brod zagugal, se zaobrnil ter obstal kakor prikovan v pristaji.

Zaigrale so trombe, in skozi vrata na pomostje je jela vreti na krov posadka v prazniški opravi, z leskečimi čeladami, z bliščečimi se sulicami in tarčami, pripravljaje se kakor na napad, potem so mornarji splezali po vrvih na vrh jambor, častniki in godci pa so zasedli svoje prostore. A vse to se je vršilo tiho, brez klicev in trušča. Na to so spustili brodov most v pristajo.

„A sedaj na delo!“ zakliče tribun, obrnivši se k svojim tovarišem.

In snevši si z glave venec, ga podá najbliže stoječemu.

„Obesi ga v atrium“, reče mu.

Drug za drugim ga objamejo.

„Srečno“, zakliče jim ginjen, „srečno prijatelji! Pozdravite me kot zmagovalca, ali pa me več ne bodele videli.“

„Naj te spremljajo bogovi!“ mu zakličejo soglasno.

Pomignivši z roko sužnjem, ki so klanjali pred njim baklje, stopi Kvint Arij na položen most.

V tem hipu se znovič oglašé trombe, nad jamborom zaplapolá prapor vexillum purpureum, v znamenje, da je poveljnik na ladji.

II.

Pri veslu.

Ko je tribun stal na krovu, mu izročé zapečaćeno navodilo duumvirjevo.

„Koliko imaš ljudij?“ vpraša nadzornika veslarjev, hortator imenovanega.

„Sto dva in petdeset; deset več, nego treba“.

„Kako često se menjajo?“

„Vsaki dve uri“.

„Treba pohiteti. Veter je ugoden: naj jadra pomagajo veslom!“ reče mornarjem, čakajočim ukaza, ter obrnivši se k glavnemu krmarju, nazvanemu rector, dodá:

„Koliko let že služiš?“

„Triindvajset“.

„Na katerih morjih?“

„Med Rimom in vshodom“.

„To je prav. Uprav takšen človek si, kakoršnega potrebujem“.

Na to jame čitati duumvirov ukaz.

„Moraš kreniti mimo rti Companella v Messino!“ zapove, „potem poleg obrežja kalabrijskega v Melito... Ali poznaš zvezde, ki se lesketajo nad Jonskim morjem?“

„Poznam jih dobro“.

„Od Melite kreneš na zapad k Citeri. Pri pomoči bogov ne vržemo sider, predno ne dospemo v zaliv Antemone. Treba se je pozuriti. Zanesem se na te“.

Kvint je bil gotovo previden človek; prinesel je zares dar bogovom na oltarjih v Prānesti in Antium, toda ni se zanašal na to, marveč bil tega mnenja, da ljubav slepe boginje je dokaj bolj odvisna od prevdarka in izurjenosti darovalčeve nego od darov, katere žrtvuje.

Vso noč se je gostil v veseli družbi prijateljev, toda duh morja ga je takoj stregnil; ni hotel počivati, predno ne spozna njegovemu poveljništvu zaupane galeje.

Takoj je tudi jel podrobno pregledovati brod in zalogo; od mornarjev do zapovednikov, od ogelnika na jadrh — nič ni ušlo njegovemu pozornemu očesu.

Proti poldnevu je bil brod že blizu Paeste. Veter je pihal od zapada ter ga porival v zaželjeni smeri.

Na krovu so postavili oltar, posipali ga s soljo in ječmenom; tribun je zažigal na njem darove Jupiterju, Neptunu in vsem pomorskim bogovom, razlival vino ter žgal kadilo.

Še le po izvršitvi teh dolžnostij in obredov je šel Arij počivat v kajuto, pri

čemur je vendar skrbno pazil na vse, kar se je godilo na brodu.

Kajuta se je nahajala v srednjem delu galeje, čije obok je držala vrsta stebrov; svetloba je prodirala vanjo od zgoraj skozi tri velike predore; njena širjava je znašala 30, dolgost pa 60 stopinj.

Na obeh straneh so držale stopnjice na pomostje, iz katerega je štrlel jambor, ves obložen z pšicami in bakljami.

Ta kajuta je bila, tako rekoč, osrčje broda, bivališče za posadko, jedilnica, spalnica, prostor za vaje in za počitek — kolikor je to dopuščala stroga disciplina.

V zadnjem delu broda je bil vzvišen prostor, na kateri se je prišlo po nekoliko stopnjicah. Pred veliko mizo, nabijaje po njej takt z batom, je sedel hortator ali poveljnik veslarjev; na njegovi desnici je stala klepsidra, to je vodna ura, po kateri je spreminjal ljudi.

Nad njim, še na višjem pomostju, obkoljen s pozlačeno ograjo, na umetno izrezanem stolu, je sedel tribun. Njegov pogled je segal po vsej galeji, vendar najpogosteje je počival na veslarjih.

Ob dolžini kajute, na obeh straneh broda, se je nahajalo troje vrst klopj, postavljenih druga nad drugo — po dvajset v vsaki vrsti.

Na prvih dveh so veslarji sedeli, na poslednji, najvišji, pa stali; ti so imeli daljša vesla. Visela so na premičnih, gibčnih jermenih, kar je dokaj olajšalo njihovo enakomerno gibanje, od zgoraj so bila vesla zalita s svincem ter so štrlela skozi okrogle predore, narejene na straneh broda. Nad glavami veslarjev so bile železne mreže, skozi katere je prodirala svetloba.

Težavno je bilo življenje teh ljudij!

Dan za dnevom, trdovratno molčeči, so sedeli vsak na svoji klopi; ob času dela niso niti mogli videti obličja tovarišev; kratki trenutki oddiha so bili posvečeni spanju in jedi. Nisi tam čul njihovega glasu, in čemu tudi govoriti tam, kjer se občutki morejo izražati jedino le z vzdihljeji ali s stokom?

Njih življenje je, kakor podzemeljski vrelec, teklo v temi in skrivališču, — ali mar

priplava kedaj na široki božji svet? Že so izgubili upanje.

Za veslarje so jemali navadno vojaške jetnike, ki so se odlikovali z močjo in vstrajnostjo v boju. Na teh klopih je poleg Britanca sedel Skrt, za njim Grk — tam barbarji raz obrežja meockih močvirij, črnelasi Hiberijci, modrooki, orjaški Cimbri.

To enakomerno, avtomatično delo ni moglo zanimati niti še tako topih možgan. Ko so s takšno občudovanja vredno složnostjo v gibanju potapljali in dvigali vesla, so blodile njih duše po rojstnih krajih; pred njihovimi očmi so se premikale neprestano jedne in iste, a vedno drage, čimdalje ljubše slike.

Tribun, raduje se nad gibčnostjo veslarjev, se niti najmanje ni brigal za njihovo usodo.

V onih časih, predno je sladek nauk Kristusov prešinel srca ljudij, suženj ni bil človek; nihče celo ni mislil, da bi mogel trpeti.

Arij je bil po svoji naravi fiziognomist, radovedno je ogledoval tako različne človeške tipe, proučeval značaj njih narodnosti, in ko je tako blodil po teh obrazih, se je njegov pogled najpogosteje obračal k jednemu. Veslar je bil zaznamovan s številko 60.

Tem obsojencem ni bilo dovoljeno imeti imena; stopivši za vse žive dni na galejo, so postali številka klopi, h kateri so bili prikovani.

Številka 60 se je nahajala v tretji najvišji vrsti na levi strani ladje. Svetloba, prodirajoča skozi mrežo, jo je zadostno osvetljevala, da jo je tribun mogel ogledati.

Kakor njegovi tovariši, je bil tudi ta veslar na pol nag; majhen predpasnik mu je pokrival samo bedra ter kazal gole ude, vredne kiparskega dletva.

Arij, kakor vsak Rimljan, se je klanjal fizični moči. Najpriljubljenejši njegov prizor so bile borbe borilcev v cirku. Zaslišavši od nekega modrijana mnenje, da je moč odvisna od števila, kakor tudi od kakovosti mišic, in da vršitev težavnih telesnih vaj zahteva poleg moči tudi gotovo mero inteligencije, je odslej pri vsaki priložnosti hotel najti potrjila te trditve; da, ona je postala priljubljen predmet njegovih študij.

Redko kedaj pa ga je to opazovanje zadovoljilo tako, kakor v tem slučaju.

Potapljač veslo se je mladenič s polovico telesa sklonil naprej; izvleksi ga nase je gibal nazaj, a svoboda in gibčnost tega gibanja je bila tako velika, da je tribun iz početka sodil, da ne opravlja vestno svojega dela, toda pregledavši pozornejše, s kako močjo se je veslo uprlo ob val, kako drzno in krepko je obviselo nad njenim površjem, se je prepričal, da ta gibčnost je bila samo slika teorije, kateri se je on klanjal.

Arij si je do podrobna ogledal vso veslarjevo postavo, — ničesar ji ni bilo moči očitati; ta mladenič je bil vreden, da nastopi v cirku.

Zanimaje se zanj čimdalje bolj, se je trudil videti sužnja v lice, — profil je bil nežen ter je kazal vshodni tip; soditi po njem je moral imeti največ dvajset let.

„Primaruha! ta fantin mi je čimdalje bolj všeč. Moram poizvedeti o njem kaj podrobnejšega“, reče tribun sam sebi.

Uprav v tem hipu se tudi veslar obrne na njegovo stran.

„Ha! torej je to žid, in še tako mlad!“

Suženj, videč da ga tribun opazuje, je ves zarudel, toda uprav v tem hipu se oglasi batina hortatorjeva. Strepetal je, se odvrnil ter potopil veslo, toda v tem hipu z manjšo močjo. Čez nekaj hipov pogleda znova Arij in — nerazumljivo! — na njegovem licu zapazi prijazen smeh.

O tem času je galeja, preplavavši Mesijski rokav, krenila proti vshodu.

Vsakokrat, kadar je tribun zasedel svoj stol, obračale so se njegove oči neprestano na številko 60.

„Ta dečko ima posebno moč, gibčnost in razum. Žid — to vendar ni barbar. Moram o njem poizvedeti kaj več.“

Četrtega dne je „Astreja“ — tako se je imenovala ladja — jadrala že po Jonskem morju. Nebo je bilo jasno, veter ugoden. Arij je hotel dohiti brodovje pred otokom Citero, ki je bil naznačen za zbirališče rimskih ladij. Radi tega je tudi skoro ves dan prebil na krovu ter pozorno opazoval delo na brodu. Najpogosteje pa je obračal svoje oči na klop, označeno s številko 60.

„Ali poznaš tega veslarja?“ vpraša nekega dne hortatorja, pokazavši mu židovskega mladeniča.

„Številko 60“.

„Dà. Ta suženj mora biti žid“.

„Plemeniti Kvint je dobro pogodil“.

„Je še zelo mlad?“

„Dà, toda navzlic temu je najboljši moj veslar“.

„Kakšen mu je značaj?“

„Ubogljiv je. Toda ničesar več ne vem o njem. Zares... sedaj se spominjam. Enkrat je prišel k meni z neko prošnjo...“

„S kakšno?“

„Prosil je, naj ga premestim z desne strani ladije na levo“.

„Ali je povedal, radi česa to prosi?“

„Rekel je, da ljudje, veslajoči neprestano na jedni strani, postanejo krivi. Omenil je tudi, da utegne biti ob času bitke ali burje prisiljen, spremeniti svoj prostor, in v takem slučaju, ko bi ne bil izurjen, bi bil za nič“.

„Primaruha! Ta misel ni slaba, Kaj še več o njem?“

„Snažnejši je od svojih tovarišev.“

„Vreden je, da postane Rimljan. Ali ti ni znana njegova minulosť?“

„Nič mi ni znana“.

Tribun se zamisli.

„Ko bi bil jaz kedaj na krovu, kadar bo prost, pošlji ga k meni. Naj pride sam.“

Dve uri pozneje čuje Arij, sedeč na svojem sedežu, korake za seboj. Ko se ozre, zagleda bližajočo se k njemu številko 60.

„Nadzornik te je imenoval plemenitega Arija ter mi javil, da je tvoja volja, da pridem semkaj. Tukaj sem“.

V postavi, glasu in vsem obnašanju sužnja je bilo móči spoznati, da je bil navajen kretati se sredi ljudij plemenitega rodu. Ni se čutil zbeganega pod opazujočimi ga tribunovimi očmi; ta pa, kakor klanjajoč se nekakemu čudnemu čaru, je govoril ž njim kakor starejši brat s svojim mlajšim, ne pa kakor gospodar s sužnjem.

„Hortator mi je povedal, da si njegov najboljši veslar“.

„Hortator je kaj ljubezniv človek“.

„Koliko let že služiš?“

„Že blizo tri“.

„Pri veslu?“

„Niti jeden dan ga nisem spustil iz rok“.

„Težko delo, Le malo ljudij vstraja v tej službi dalje kot jedno leto, ti pa si še skoro otrok“.

„Plemeniti Arij je brzkone pozabil, da volja večkrat nadomešča moč“.

„Na mah se lahko spozna, da si žid.“

„Zares, moji predniki so bili Hebrejci, a to dokaj let pred osnovanjem Rima“.

„Iz tvojih besed razvidim, da si ponosen na svoj rod“.

„Nikdar nisem bil nanj tako ponosen, kakor sedaj v verigah“.

„In kako pravico imaš do tega?“

„To, da sem žid.“

Arij se nasmehne.

„Nisem bil v Jeruzalemu“, reče, „toda slišal sem o ondornih knezih. Jednega sem celo sam poznal. Ukvarjal se je s trgovino, ter mnogo potoval po morju. Tu sva se srečala. Ta je bil vreden postati kralj... V katero vrsto spadaš?“

„Aa!“ ti vprašaš to sužnja, toda nisem se rodil v verigah. Moj oče je bil jeruzalemski knez in kot kupec je potoval po raznih morjih. Znan je bil in spoštovan na dvoru velikega Avgusta.“

„Njegovo ime?“

„Itames iz rodu Hurov!“

Tribun z začudenjem dvigne oči.

„Ti si sin... Hurov?“

Čez trenutek dodá:

„Kaj te je pripeljalo sem?“

Juda pobesi glavo; zdelo se mu je, da mu primanjkuje sape. Ko premaga svoje ganutje, reče, gledaje tribunu naravnost v oči: „Obdolžili so me, da sem segel po življenju Valerija Gratusa, prokuratorja.“

„Ti!“ zakliče Arij ter stopi za korak nazaj. „Ti si oni ubijalec? Ves Rim se je stresel radi drznega čina. Vest o tem je došla celo na mojo ladjo; — bil sem takrat, kakor se spominjam, na reki Londini.“

Molče sta gledala drug drugega.

„Mislim sem, da rodbina Hurov je že povsem zginila iznad zemeljskega površja“, spregovori prvi Arij.

Pri spominu na ljubljeno rodbino se mladeniču zalesketajo solze v očeh.

„Mati, mati! draga Tirza! Kje se nahajata v tem trenutku? Tribun, plemeniti tribun!“ prosi ga, sklenivši roki kakor k molitvi, „nemara veš kaj o njiju; povej mi vse! Ali še živita, in če živita, kje se nahajata? kaj se godi z njima? O, prosim te, povej!...“

Primaknil se je bližje k Ariju, tako blizo, da so se njegove roke dotikale patricijevega plašča.

„Tri leta“, je dejal bolestno zamolklim glasom, „tri leta, o tribun, so že pretekla od onega časa, in vsak dan mi je bil dolg kakor življenje, življenje obupa, hujše od smrti... Od nikoder tolažbe, razun v delu; niti dobre besede od nikoder... Nikamor mi ni bilo moči zbežati pred to strašno sliko... Poslednji pogled moje matere!... jok moje sestre!... Dihal sem kužno ozračje, slišal tuljenje burje na morju in žvenket orožja v boju; drugi so si želeli rešitve, jaz pa smrti, kajti smrt bi storila konec moji muki! Z vsakim zamahom vesla sem se trudil zaglušiti stok bolesti, toda navzlic šumu valov in žvenketanju orožja je zvenel on glasno, obupno... Oh, ko bi bili vsaj umrli, ko bi ju ne bilo srečalo nič hujšega!... Časih čujem, kako me kličeta po noči, vidim, kako gresta k meni po vodi!... O ničesar ni zvestejšega na svetu od ljubezni materine! In Tirza! Njena duša je bila čista kakor lilija. Najmlajša vejica našega rodu — tako zala, tako sladka! Bila je solnce mojega življenja! In če pomislim, da ju je moja roka sunila v propast. Jaz...“

„Torej priznavaš svojo krivdo?“

„To vprašanje je mladeniča nakrat vsega spremenilo. Ponosno se je vzravnal, oči so se mu zaiskrile, žile napele na sencih in krčevito je stisnil pesti.

„Ali si čul“, reče z glasom, podobnim presunljivemu zvižganju, „moral si že slišati o Bogu naših očetov, o velikem Jehovu...! Na njegovo vsemogočnost, na ljubav, s kakoršno je od pamtiveka čuval nad Izraelom, ti prisegam, da sem nedolžen!“

Tribun je bil očitno ganjen.

„O! plemeniti Rimljan!“ nadaljuje Ben-Hur, „verjemi mi; spusti v temo, ki me obkoljuje, vsaj slab žarek svetlobe“.

Arij, čimdalje bolj ganjen, je meril z urnimi koraki króv.

„Ali te niso zaslišali?“ vpraša, ustavivši se nakrat pred sužnjem.

„Ne“.

Raz tribunovo lice se je bralo veliko začudenje.

„Ali te niso postavili pred priče?“

„Ne“.

„Brez zaslišanja, brez prič, kdo te je sodil, kdo izrekel obsodbo?“

Znano je, da so Rimljani ob času, ko je jela propadati njih država, z veseljem in z vso natančnostjo izvrševali vse pravne formalnosti.

„Nisem videl nikogar“, reče Ben-Hur, „nihče me ničesar ni vprašal. Zvezali so mi roki in nogi z vrvjo ter me vrgli v podzemeljsko ječo. Drugega dné so me vojščaki odpeljali na morsko obrežje. Od tega časa sem jetnik na galeji“.

„Kake dokaze imaš za spričanje svoje nedolžnosti?“

„Bil sem mladič, še premlad za zarotnika. Gratusa nisem niti poznal. Ko bi bil nameraval ga ubiti, ne bi bil izbral tako neugodnega trenutka. Bilo je to ob belem dnevu. On je jezdaril na čelu svojega legijona. V nikakem slučaju torej nisem mogel računati na beg. Sicer pa, kaj bi me imelo spodnosti k temu činu? Saj sem pripadal rodu, ki je bil najbolj naklonjen Rimu. Moj oče se je odlikoval v cesarski službi ter imel zasluge pri dvoru. Tisoč obzirov: imetje, ljubezen do rodbine, naša vera — ki je za Izraelca to, kar je ozračje za njegove prsi — vse bi pridrževalo mojo roko, ko bi se bil res namenil kaj takega. Vsikdar mi je tudi bila ljubša smrt nego sramota, in verjemi mi, da še danes bi rajše umrl nego obračal veslo!“

„Kdo je bil pri tebi, ko se je to pripetilo?“

„Bil sem na strehi domače hiše... zopet jeden dokaz moje nedolžnosti... Na moji strani je bila Tirza, sladka duša, neznajoča, kaj je sovraštvo. Oba sva stala oprta ob ograjo ter gledala vojake, korakajoče v mesto.

Sam ne vem, kako se je izmuznila opeka izpod moje roke ter padla Gratusu na glavo. Mislil sem, da sem ga ubil. Moj strah je bil velik“.

„Kje je bila tvoja mati?“

„V svoji sobi, spodaj“.

„Kaj se je zgodilo z njo?“

Gluhi stok se izviije Ben-Huru iz prs.

„Ne vem“, reče, „videl sem, kako so jo odnesli... drugega ničesar ne vem. Izgnali so iz hiše vse žive stvari, služabnike, sužnje, celó govedo in drobnico, in potem zaklenili vrata. Nismo imeli pravice se več vrniti tjekaj. O! prosim te! nemara veš! reci samo jedno besedo: kje je ona? Saj njo vendar ni moči dolžiti zarote — povej, milostljivi tribun! Odpustim vsem...! Ha, pozabil sem, da jaz, suženj, nimam pravice govoriti o odpuščanju... niti o maščevanju. Prikovan sem k veslu za vse življenje!“

Arij ga je pozorno poslušal, kakor sodnik posluša obdolženca. Bil je preveč izkušen, da bi se bil dal zapeljati sočutstvu ali prvemu vtisu. Trezno je premislil vsako Ben-Hurovo besedo.

Ako je bila to komedija, jo je igral res odlično; ako pa resnica ter je bil zares nedolžen, — kako slepo so se tedaj izrekale sodbe! Preprost slučaj, brez nikakih grozних posledic, je bil odkupljen s ceno časti, imetja in najdražjih občutkov cele rodbine. Misel na njegovo usodo ga je ganila.

Podložni niso zamán imenovali Arija „dobrega tribuna“.

Zares, bil mu je prirojen čut pravičnosti; sicer pa so ga v tem slučaju še drugi obziri mogli nakloniti na stran poškodovančeveo.

Kdo ve, nemara je imel vzrok, ne biti naklonjen Valeriju Gratusu? Nemara je poznal starega Hura? Med razgovorom ga je sicer Juda vprašal to, toda Rimljan ni dal odgovora.

Stal je sedaj zamišljen, kakor omahujoč in ne vedoč, kaj ima učiniti.

Na ladji je bil neomejen vladar. Jedna njegova beseda bi bila zadoščala, da vrne svobodo človeku, v čegar nedolžnost je začel verjeti. Ta beseda bi imela že priti iz njegovih ust, toda po prevdarku je dejal sam

sebi, da tu ni treba take naglice, marveč da je treba požuriti se k Citeri, radi česar bi bilo pač nespametno, odpraviti poprej najboljšega veslarja.

Kdo pa bi prav za prav mogel vedeti, ali je mladenič bil res Hurov sin; sužnji namreč slovó kot lažniki. Ne, treba se je poprej prepričati, spoznati njegov značaj.

„Poizvedel sem, kar mi je bilo treba“, reče strogo. „Lahko se vrneš na svoje mesto.“

Hur se je sklonil ter pogledal še enkrat v lice svojemu gospodarju. Ni pa čital raz njega nikake nade. Polagoma se je napolil k izhodišču. Pri vratih je obstal ter se obrnil.

„Ako boš kedaj mislil ná-me, o tribun, blagovoli ohraniti v spominu, da sem te prosil samo novic o svoji materi in sestri — ter ničesar drugega!“

Krenil je k izhodišču.

Arij je sledil z očesom strokovnjaka vsako njegovo gibanje.

„Primaruha! Nekoliko uka, nekoliko izurjenosti in kakšen borilec bi postal iz njega! Stoj!“ reče glasno.

Ben-Hur obstane.

„Čuj, kaj bi storil, ko bi ti dal prostost?“

„Plemeniti Arij se šali z menoj“, odvrne Juda z drhtečimi ustnicami od ganutja.

„Ne, na bogove, ne!“

„Ako je tako, rad ti odgovorim. Evo, pred vsem drugim ne dal bi si miru dotlej, dokler bi se moja mati in Tirza ne vrnili v domovino in v rojstno hišo. Posvetil bi se izključno njuni sreči ter njima služil kot najzvestejši suženj. Izgubili sta mnogo, toda za Boga mojih očetov, povrnil bi njima še več!“

Rimljan se je očividno nadejal povsem drugega odgovora; začudenje se mu je čitalo raz obraz. Čez nekaj časa vpraša znovič:

„Toda, ko bi tvoja mati in Tirza več ne živeli, kaj bi storil v tem slučaju?“

Ben-Hur dalje časa ni mogel najti odgovora.

Boril se je z nekakimi močnimi občutki, in ko jih je zmagal, se je obrnil k Ariju.

„Mar hočeš vedeti“, reče, „kakšen poklic bi si izbral?“

„Dà.“

„Tribun, povem ti resnico. Dan poprej, ko se je pripetil oni grozni slučaj, sem dobil od matere dovoljenje, postati vojak. To je jedini poklic, kateri bi si izbral tudi sedaj, in ker je na vsem svetu samo jedna šola, v kateri se je moči izučiti vojaškega stanu, stopil bi v to šolo“.

„V cirku?“

„Ne, v rimskem taboru“.

„Moral bi se poprej naučiti sukati orožje...“

Nečuvono! Arij se je spozabil tako daleč, da je dajal svete sužnju. Takoj pa je to zapazil in, spremenivši nakrat glas in občevanje, dejal:

„Lahko greš. Na moje besede ne stavi nikake nadeje. Nemara sem se samo šalil s teboj. Ali... (tu se je zamislil...) Ha! ako pa le hočeš snovati iz njih nit za svoje sanje, izbiraj si med hvalo gladijatorja (borilca) ter med službo v taboru. V prvem teh dveh poklicev lahko pade ná-te milostljivo oko cesarja; v drugem ne najdeš nikakih odlikovanj. Nisi Rimljan. Povedal sem ti, kar sem ti hotel povedati. Pojdi!“

Čez malo časa je Ben-Hur bil že pri veslu. Delo to se mu je zdelo igráča sedaj, ko je priletela nadeja kakor tič v njegovo srce.

Ni še videl dragega gosta, niti čul njegove pesmi, toda čutil je, da ga je obiskal in da ne odleti tako kmalu. Kolikorkrat so mu besede tribunove: „Nemara sem se šalil s teboj“ prišle na misel, se je obrnil z gnušom od njih ter se zagledal v omamljiv grad, ki si ga je bil ustvaril v svoji domišljiji.

Poklical ga je pred se ta veliki človek; govoril ž njim dobrotljivo, poizvedoval o njegovih minulosti in o prihodnjih namenih; ni dvoma, da napoči olajšava njegove težke usode, kdo ve, če se ona ne spremeni popolnoma?

Luč nade, ki prodira celo skozi omrežje ječe, mu je svetila čimdalje jasneje pred očmi.

„O Bog!“ je molil. „Zvest sin sem Izraela, katerega si toliko ljubil. Usmili se me, osvobodi me! Naj dospé moja prošnja pred Tvoje veličanstvo!“

IV.

Številka 60.

V zalivu Antemone, na vshodni strani Citere, se je združilo vse brodovje. Za njega pregledovanje je potreboval tribun ves dan. Na to je njemu na čelu odjadrал proti Naksosu, največjemu izmed Cikladov, ki se je nahajal kot obcestni kamen med obrežji Grške in Azije. Tú je lahko pazil na vse, bodisi po Egejskem, bodisi po Sredozemskem morju priplavajoče ladje, in v slučaju, ko bi se prikazali roparji, lahko planil v jednem hipu na nje.

Ko se je brodovje v vzornem redu približalo k otoku, so zapazili na severni strani ladjo. Arij ji je jadrал naproti.

Bila je to kupčijska ladja, vozeča blago iz Bizancije. Od njenega poveljnika je tribun poizvedel podrobnosti, za katere mu je bilo mnogo mar.

Razbojniki so izvirali iz najbolj oddaljenih obrežij Euksina; celó Tana (Tanais), ležeča pri izlivu reke tega imena*), ki pošilja svoje vode v Palus Moetis**), je imela tam svoje zastopnike. Priprave so se izvršile v največji tajnosti. Prvokrat so dali morski razbojniki slišati o sebi, ko so pokončevali brodovje, stoječe pri vhodu v Traški Bosfor.

V kratkem je vse zapadalo njih plenu, kar so dosegli na vodah pokrajine Hellesponta. Njihovo brodovje je šteló šestdeset ladij, primerno oboroženih, z močno posadko. Nekoliko je bilo dvovrstnih, ostale same trivrstne. Poveljnik je bil Grk, kapitani in krmarji, seznanjeni z vsemi vshodnimi morji, so bili tudi Grki.

Svojo pot so zaznamovali z grabežem in ropom ter širili za seboj takšen strah, da so ne le prebivalci na obrežju, marveč celo mesta, ležeča globlje v deželi, zapirala svoja vrata ter jih zavarovala s stražo.

Trgovina je prenehala popolnoma.

Kje se je nahajalo sedaj razbojniško brodovje?

Na to vprašanje, ki je bilo za Arija tolike važnosti, mu je mogel poveljnik samo povedati, da, oropavši mesto Hefaestijo na otoku Lemnu, se je sovražnik dalj časa mudil

*) Današnji Don.

**) Danes: Azovsko morje.

med tesalskimi otoki ter naposled zginil v zalivih med Eubejo in Hellado.

Tako so se glasile novice. Ni bilo izgubljeni časa.

Prebivalci Nakse (Naxosa), radovedno ogledujoči raz svoje visoke skale rimsko brodovje, so zapazili, kako je urno odjadrало od bregov otoka.

Tribun je naravnal svoj brod proti severu in za njim je odjadrало vse brodovje.

Vesti o razbojnikih so doletele že na ušesa prebivalcem na otoku, radi česar so tudi zrlji za belimi jadri dotlej, dokler niso zginile med Reno in Piro. Ob enem so se tolažili z nadejo na boljše čase, vedoči, da Rim je znal braniti to, kar je imel v močnih svojih rokah ter v zameno za davke zagotovil mir svojim zavojevanim narodom.

Tribun je bil kaj zadovoljen in podvojno hvaležen Fortuni (sreči). Nesamo, da ga je obdarila kmalu z zanesljivimi novicami, marveč je zagnala te tolovaje na vode, na katerih jih je čakal neizogiben pogin od njegove roke.

Ako vzamemo v roke zemljevid starodavne Grške in Egejskega morja, zapazimo poleg klasičnega obrežja otok Eubo, ki jo kot nasip brani od strani Azije. Ta otok deli od suhe zemlje kanal, 120 milj dolg in komaj 8 milj širok.

Na severni njegovi strani — tako si je mislil Arij — razgrajajo sedaj euksinski razbojniki. Mesta na obrežju so bogata in bogati plen je bržkone privabil roparje. Premislivši vse to, se je tribun prepričal, da napade roparsko brodovje v okolici blizo termopilskih višin. Blagoslavlja je v duši tako ugodno okoliščino, je sklenil zapreti jo od juga in severa. Ta sklep je bil kaj drzen in treba je bilo prej ko prej ga uresničiti. Zapustivši torej, ne brez žalosti, po vsem svetu sloveče sadje, vino in ženske v Naksi, je na vso silo, kolikor so dopuščala jadra in vesla, jadral sovražniku naproti.

Predno je napočila noč, je prerezala modro nebo gora Oeta: kmalu potem je krmar dal s piščalko znamenje, da se nahajajo pri obrežju Eubeje. Na dano znamenje je vse brodovje obstalo kakor pribito na mestu.

Arij je je razdelil na dva oddelka, v vsakem po 50 brodov; prvi oddelek je imel jadrati k južnemu delu kanala; drugi je obrnil svoja vesla k severnemu.

Jeden posamezen oddelek tega brodovja se ni mogel kosati gledé števila z brodovjem roparjev, pač pa ga je nadkriljeval s svojo disciplino. Poleg tega je tribun računal še na to, da celó v slučaju, ko bi bil jeden oddelek pobit, drugi, ki mu pride na pomoč, najde sovražnika utrujenega, da ne bo pretežavno ga pobiti.

Ob tem času je opravljal Ben-Hur službo pri veslu. Veslarji so se menjali vsakih šest ur.

Počitek v zalivu Antemone mu je dal moči in srčnosti. Delo se mu je zdelo lažje in usoda ne več tako težka. Nasprotno pa mu je bilo še bolestnejše nego poprej to, da ne ve, kam pomaga plavati brodu. Tri leta so že minila, odkar je veslal dan in noč, a nikdar ni vedel kam.

Ta negotovost, ki ga je mučila že poprej, mu je postala občutljivejša še sedaj po razgovoru s tribunom. Vsako gibanje na brodu, vsak nenavaden šum, zdelo se mu je, da napoveduje promeno njegove usode.... Nadejal se je, a sam ni znal česa; divja, nebrzdana nadeja se je jela košatiti v njegovi duši, katere ni hotel niti krotiti. Polasčevala se ga je čimdalje bolj nestrpljivost; korakajoč nekekrati mimo tribuna, se je hotel že obrniti nanj z vprašanjem. Vedel pa je, da bi se ta dostojnik nad ničemer toliko ne začudil, nego nad takšno drznostjo njega... sužnja.

Ben-Hur se je v teku svoje službe naučil spoznavati po legi skozi omrežje prodirajočih solnčnih žarkov, proti kateri strani plava galeja. Za tako opazovanje pa je bilo treba jasnega vremena in uprav takšno je Fortuna poslala svojemu ljubljencu, tribunu.

Nadaljuje marljivo svoja opazovanja, se je mladi Izraelec prepričal, da galeja plava proti ljubljeni mu Judeji. Velika je torej bila njegova boleost, ko je zapazil premembo v tem smeru, ki je nastala pri otoku Naksi. Odslej, gorjé, jadrati so neprestano na nasprotno stran.

Ko je napočila noč, se je jela po zraku razširjati vonjava kadila.

„Tribun je pri oltarju“, pomislil je Ben-Hur. „Nemara se pripravlja na bitko?“

Udeležil se je že marsikateri; tolikokrat je že čul njen trušč in ropot nad svojo glavo, da mu je bil bojni hrup tako znan, kakor pljunkarju besede pesmi. Vedel je, da kakor Grki so tudi Rimljani pred začetkom boja zažigali bogovom kadila na oltarjih.

On in njegovi tovariši so vsakokrat pričakovali posledice z nemirom in upanjem; poraz ladje, na katero so bili prikovani, je mogel prinesiti spremembo v njih usodi, nemara svobodo, nemara boljšega gospodarja!

Na vsem brodu je zavladalo živahno gibanje; prižgali so svetilnice, znosili na krov cele kupe pšic, bakelj, prediva, pavole in drugih predmetov, ki se radi dadó vžgati. Konečno je Ben-Hur zagledal tribuna, oboženega od nog do glave in v čeladi. Ni dvomil več, da se bliža bitka, ha! in ž njo vred strašna pokora za ponosnega sina Izraelovega.

Napovedal mu jo je žvenket verig. Suženj je že vedel, kaj to pomeni.

K vsaki klopi je bila pritrjena veriga z okovi. Pred bitko je hortator okoval ž njimi veslarje, da se niso mogli spuntati ali zbežati, ko bi bila bitka zgubljena.

Tudi sedaj je šel od številke do številke. Bližajoči se žvenket verig je naznanjal Ben-Huru, da kmalu pride vrsta nanj, toda ob enem mu je tudi šinila v glavo znorela misel:

Kdo ve, nemara učini tribun gledé njega izjemo? Ako pa se v tako važnem trenutku spomni nanj, pa bo to nezmotljivo znamenje, da revni suženj sme računati na ljubav svojega gospodarja.

Ben-Hur je v smrtnem strahu čakal na to.

Za vsakim zamahom z veslom je pogledal tribuna.

Oni pa je sedel na svojem sedežu, ponosen, nepremičen, pripravljajoč se k počitku.

Žvenket verig je postajal čimdalje glasnejši. Hortator je bil že pri številki 59. Ben-Hur, ne čakaje povelja, je položil veslo ter stegnil roki.

V tem hipu pa se je tribun obrnil ter pomignil nadzorniku. Mladenič ni slišal nje-

govih besed, toda čemu tudi? Veriga je obvisela kakor poprej na kavelju. Hortator je jel nabijati takt z batom, a njemu se je zdelo, da se brod pogreza v žarkih nebeške svetlobe in da na njem svira nadzemeljska godba. Niti verjel ni, da je še oni človek, kot je bil poprej.

Pregibaje se naprej in nazaj, je jel obračati veslo s tako vnemo in močjo, da se je jermen nategnil kakor bi hotel počiti.

Brod je švignil po vodi kakor pšica. Tribun je spal na svoji dragoceni postelji, mornarji in veslarji pa na krovu.

Tudi na Ben-Hura je prišla enkrat, dvakrat vrsta za počitek, toda on ni mogel zatisniti očesa.

Tri leta je bil pogreznen v temo in sedaj mu je zasijal solnčni žarek. Na brezkrajnem morju, po katerem je plaval brez nadeje, da prijadra kedaj v pristajo, se mu je pokazala nakrat zemlja.

Nad njegovim grobom je nakrat nastal vstajenja dan.

Ali pa je mogoče spati v taki uri?

Nadeja, to je trinog. Ona gospodari kot samovladar z našo bodočnostjo; sedanost in prihodnost sta tkanina, na katerih si šiva najfantastičnejše vzore.

Dvigaje mladeniča na svojih krilih, ga je vodila v naročje rodbine, obetala mu svobodo in slavo.

O takih omamljivostih se ni čuditi, da so zmožne vlti v srce toliko radosti, da jih v resnici smatramo za istino.

V Ben-Hurovi duši se je tako razgostila sreča, da ni ostalo v njej prostora za sovraštvo in maščevanje.

Messala, Gratus, Rim — bili so mu kot smrtonosni miazmi, nad katerimi se je dvigal visoko, celo tje kaj pod nebeški obok.

Temna noč je še pokrivala ladjo, ko je mornar, stoječ na straži, zbudil tribuna.

Arij takoj vstane, dene na-se čelado, meč in orožje ter ukaže poklicati poveljnika posadke.

„Naj bodo vsi pripravljeni!“ zakliče. „Morski roparji se bližajo.“

V.

Bitka na morju.

Kakor bi z očmi trenil, so bili na ladji vsi na nogah.

Poveljniki so zavzeli svoje prostore, mornarji vzeli orožje ter se postavili v vrste.

Ben-Hur je čul trušč, tekanje, razpevanje jader, pripravljane bojnih strojev. Na to je na galeji zavladata znova tišina, neznozna radi pričakovanja in nemira. Na hortatorjevo znamenje so obstala vsa vesla.

Kaj je imelo to pomeniti?

Izmed 120 sužnjev, prikovanih h klopem, ni si niti jeden zadal tega vprašanja. Čutili so samo neko nagonsko bojazen glede bližajoče se nevarnosti. Usoda bitke jih ni mnogo brigala: zmaga samo stisne njihove okove, premaga pa jih izroči v plen ognju ali zmagovalcu.

Niso tudi imeli pravice vedeti, kaj se godi nad njihovimi glavami. In kdo je bil napadnik? Prijatelji? Nemara rojaki? Tudi ni bilo časa za premišljevanje.

Ben-Hur je začul za brodom pljuskanje vesel.

„Astreja“ se je stresla, kakor bi vanjo udaril morski balvan.

Sovražnik je prijadral.

In znova je bilo dano znamenje s krova. Vesla se potopé. Galeja se je polagoma, skoro neznatno gibala. Ni zunaj, niti znotraj ni bilo slišati najmanjšega šuma; vsi, kar jih je bilo na ladji, so pridrževali sapo. Brod sam se je prituhtil kakor tiger, predno skoči na svoj plen.

Naposled se na krovu oglasi čist, presunljiv bojni glas. Hortator udari z vso močjo z batom po kovinasti plošči, veslarji zasučejo vesla. Poslušna njih gibanju je galeja šinila naprej, zibaje se kakor mlada deva. Na to se oglase trombe — vse na zadnjem delu ladje; spredaj je bilo slišati samo tekanje, krič in žvenkel orožja.

Nakrat pa se brod strese in sicer tako silno, da so se veslarji na tretji vrsti klopj zagugali; nekoliko jih je celo padlo na tla. Brod se je nagnil, odskočil nazaj, toda v tem hipu, zravnnavši se po koncu, obstal ter z dvojno naglico švignil naprej.

Poleg odmeva tromb in žvenketa orožja se je razlegal v ozračju človeški stok. In znova se je začul strašen hrup in trušč, združen s klici zmagoslavja.

Rimljani so potopili sovražno ladjo. Brez oddiha, brez počitka je šinila „Astreja“ dalje.

Mornarji so prižgali kupe pavole ter jih metali v kad, napolneno z oljem; groza bitke bi se imela še povečati s požarjem.

Novi kriki zmagoslavja Rimljanov, nov stok obupa premaganega sovražnika. Velikanski rilec, štrlec kvišku v prednjem delu broda, je sunil zopet sovražno ladjo v trebuh, dvignil jo kvišku ter jo potopil v morsko globočino.

Naokrog „Astreja“, od zadaj, spredaj in ob straneh se je iz tisočeri prs jednoglasno glasil jek obupa. Vsaki hip je katera nova sovražna ladja s treskom in ropotom šla na dno. Zmaga pa se doslej vendar ni naklonila še na nobeno stran.

Sedaj pa sedaj so nosili na pomostje ranjene in ubite Rimljane.

„Astreja“ je plavala neprestano naprej, prodiraje skozi oblake dima in pušče za seboj ladje, katere je v bitki zapalila.

Nakrat pa se oglasi strašen pok; galeja se je stresla, odskočila nazaj ter v divjem diru treščila ob drugo ladjo. „Astreja“ je bila vjeta.

Vesla so se izmuznila sužnjem iz rok, pa tudi oni sami so popadali s klopj na tla. Na krovu je zavladata grozna zmešnjava; drenjali so se, bežali, suvali drug drugega, vsak je iskal varnega zavetja.

V tem je padlo raz krov pred Ben-Hura jasno laso truplo barbarja z severa, kateremu je smrt prestigla nit življenja. Odkod je dospel semkaj?

„Astreja“ je bila očitno v sovražni-kovih rokah. Napadajoči Rimljani so bili sedaj sami v smrtni nevarnosti. Borili so se na svojem krovu. Mladi Izraelec strepeta na vsem životu. Torej Arij se nahaja v nevarnosti, nemara v tem hipu brani lastno življenje? A če pogine? Čuva naj ga Bog Abrahamov! Nadeje, sanje, ki so se sprebudile pred nedavnem v mladenčevih prsih, ne bi imele se nikdar uresničiti? Mati, sestra,

dom, Sveta dežela, tega vsega naj ne zagleda nikdar več? Nad njegovo glavo je vrela bitka, naokrog vladala največja zmešnjava.

Samo hortator je sedel nepremično ter bil s svojim batom takt, katerega pa že nihče več ni poslušal; ta človek je bil nekako poosobljenje rimske discipline, one discipline, ki jih je napravila vladarje sveta. Ta vzgled je dobro vplival na Ben-Hura.

Premagal se je toliko, da je mogel zbrati svoje misli.

Čast in dolžnost sta prikovali Rimljana na svojem mestu; te dolžnosti on ni poznal. Z veslom ga ni vezalo ničesar, razun sramote. Njegova dolžnost je bila: živeti za svoje ljube!

Videl je v duhu, kako so stezali njemu naproti roké, proseči ga pomoči. Oh! zbeži od tod ter jih poišči!

Dà, zbeži!...

Toda kaj? Rimska obsodba visi nad njegovo glavo in dokler ta ni odstranjena, bi bil vsak beg zamán.

Na vsem širokem svetu, na suhem, niti na morju, ni bilo zanj prostora, kjer bi ga ne dosegla kaznujoča roka povsod vladajočega gospodarja. Kolikokrat je že prosil Boga za podobno priliko!

Dolgo ni hotela priti, toda naposled se mu je zasmehljala v tribunovi obljubi. Toda kaj bo, ako ta dobrotnik pogine v boju. Mrtvi se ne vračajo, da bi izvršili v življenju storjene obljube.

Ne, on ne sme umreti! V vsakem slučaju je bolje umreti ž njim nego ostati dalje — jetnik na galeji.

Ben-Hur se še enkrat ozre naokrog. Na krovu je še neprestano vrela bitka; sovražne ladje so „Astreja“ še vedno držale v kleščah.

Veslarji so si prizadevali raztrgati okove, toda — zaman; zvijali so se v svojih kletkah, napolnjeni ozračje z obupnim tulenjem, podobnim tulenju divjih zverin.

Nadzorniki so zapustili svoje prostore, zginila je disciplina ter priklatila se groza. Samo jedini hortator je vstrajal na svojem mestu.

Ben-Hur ga je še enkrat pogledal ter zdirjal iskat tribuna. Le nekoliko korakov in

bil je pri stopnjicah. Z jednim skokom je preskočil nekoliko stopnjic ter drvil v kajuto; videl je rudeče nebo od požarja in roparske ladje naokrog. Napadnikov je bilo kakor lista in trave, Rimljanov le drobna peščica. Nakrat je začutil, da se mu deske šibijo pod nogami, in predno je imel čas razmotriti, kaj se ž njim godi, se je prednji del ladje razpočil na dvoje in morje je jelo peneče in šumeče drviti v odprto razpoklino.

Ben-Hura je obkrožila tema in voda.

Mladenič se je boril z razburjenim življenjem z velikansko močjo obupa, kmalu pa ga je tema, šum in pljusko valov pripravil popolnoma ob zavest. Prod valov ga je vrgel kakor klado v kabino in bil bi utonil v njej, ko bi ga ne bil pahnili iz nje z razbitki broda drugi val.

Bolj po nagonu nego zavedajoč se tega, kar dela, se je poprijel nekega predmeta — bila je deska. Prijemši jo z rokami, jo je držal na vso moč. Skozi odprte ustnice je srkal vá-se sveži zrak; otressi se vode, ki mu je tekla po laseh, se je ogledal naokrog.

Smrt, ki ga ni dosegla v morski globočini, je prežala nanj na površju in to pod različnimi strašili.

Dim se je dvigal kakor megla nad morjem; v tej megli se je tu pa tam žarelo krvav požar.

Bitka je še vrela, vendar pa ni mogel videti, kdo je zmagovalec.

V daljavi se je čulo silovito udarjanje ladij druge ob drugo. Nevarnost za Ben-Hura je bila bliže.

V hipu, ko je „Astreja“ šla na dno, se je na njenem krovu razun njenih ljudij, nahajala še posadka dveh galej, ki sta jo ob enem napadli — vse to je pogoltnilo morje.

Na površje sta vsplavala časih dva nasprotnika, katera bi imelo valovje čez malo časa oba požreti. Toda jeden kakor drugi je želel zadati smrt sovražniku z lastno roko. In borila sta se, zvijala se in motala v morskih valovih, zbadajoč drug drugega z golimi meči, dokler morje ni pogoltnilo obeh.

Ben-Hur se je požuril priti njima izpred očíj, kajti borilca sta bila njegova sovražnika,

ki bi ga bila brezdvomno umorila, da se polastita deske.

Za seboj je zaslišal pljuskot vesel; priplavala je galeja.

Visoki njen rilec se je čimdalje bolj blizal; vsak trenutek je bil drag. Ben-Hur je z vso močjo porival naprej široko, težko desko. V tem je izpod vode, uprav pod njegovo roko, splavala na površje pozlačena čelada, na to se je prikazalo dvoje velikih, krepkih rok, ki so znale držati to, kar so pograbile. Mladenič se je prestrašen oddaljil.

Čelada se je potapljala, a znovič rinila na površje; roke so grabile umikajoče se valove; sredi te borbe je požar nakrat razsvetlil lice utopljenca.

Usta so mu bila široko odprta, oči so topo zrle pred se, obličje je pokrivala že mrliška bledica, a vendar se na to grozno prikazen izvije Ben-Huru iz prs krik radosti, in ko se je glava potopila znovič, pograbi utapljaljovega se za veržico pri čeladi ter ga potegne na desko.

Utapljajoči se človek je bil tribun Kvint Arij.

Razburjeno morje je zavrelo in zakipelo. Galeja je splavala dalje med glavami, prikazujočimi se iz vode, sredi obupno vijočih se rok, sredi utopljenčev, zvijajočih se v smrtnem boju, sredi potokov ognja in obupnega stoka.

In znovič strašen pok, a za njim osupljiv krik.

Ben-Hur pogleda tje kaj, od koder je to prihajalo, in divja radost napolni njegovo srce. „Astreja“ je bila maščevana. Bitka je razgrajala dalje. Upor se je spremenil v beg. Toda, kdo je bil zmagovalec?

Tega ni mogel razločiti.

Na čistem, jasnem nebu se je polagoma jelo dvigati solnce, ozračje je bilo tiho. V daljavi je bilo videti suho zemljo, toda predaleč, da bi mogel sanjariti, da dospe do nje na slabotni deski.

Tu in tam so plavali na vodnem površju razbiti kosovi ladij. Dalje za njimi je mohl kvisku velikanski kalup razbitega broda, še dalje so se premikale nekake premične točke, bežeče in podeče jih galeje, ali nemara jata povodnih ptic.

Tako je prešla jedna ura.

Arij je vsaki hip mogel izdihniti dušo, a pomoči ni bilo.

Časih se je Ben-Huru zdelo, da že ne živi več, kajti ležal je tiho ter ni niti dihal. Odvzel mu je čelado, slekel z velikim trudom oklep — toda srce je še bilo, dasiravno slabo.

To je napolnilo mladega žida z nadejo. Čakal je dalje in molil, klicaje Boga svojih očetov na pomoč...

VI.

Arij in Ben-Hur.

Ariju se je polagoma vračalo življenje in z njim vred zavednost.

„Kje se nahaja? kdo ga je rešil? Kdo je zmagal?“

Na to poslednje vprašanje mu Ben-Hur ni znal odgovoriti.

Na hvalo počitku — ako se more tako imenovati guganje na vodi, na ozki in slabotni deski — so se tribunu vračale moči; že je mogel zbrati misli in govoriti.

„Najina rešitev“, je dejal, „je odvisna od usode bitke. Rešil si mi življenje, izpostavivši v nevarnost svoje. Jaz znam to ceniti. Ako mi bo Fortuna dalje služila ter prideva cela iz te zapreke, obsujem te z darovi, kakor se to spodobi Rimljanu, ki ima vzrok in zmožnost, pokazati svojo hvaležnost. Resnica pa je, da še ni znano, ali si mi skazal dobroto, ko si me izvlekel iz globelji.“

Umolknil je ter se zamislil.

„Čuj“, reče čez nekaj časa, „tega še ni dovolj. Moraš mi sveto obljubiti, da mi v gotovem slučaju storiš največjo ljubav, kakoršno človek more storiti drugemu. Prizezi!“

„Prav, ako to ne bo nasprotno naši veri“, odvrne mladenič.

„Ali si zares Hurov sin?“

„Kakor sem ti že rekel.“

„Poznal sem tvojega očeta.“

Juda se je pomaknil bliže, kajti tribunov glas je bil zelo slab, ter poslušal z največjo pazljivostjo in nadejo, češ, da izve končno kaj o svojih.

„Poznal sem ga in ljubil“, nadaljuje tribun z zamolkim glasom.

Iz znovič se je globoko zamislil.

„Ni mogoče“, reče, snovaje očitno dalje nit svojih mislij, „ni mogoče, da bi ne bil še slišal o Katonu in Brutu. Bila sta velikana v življenju, toda še večja ob uri smrti. In njuna smrt je ravnilo ter nauk za vsakega Rimljana, da ni dolžan živeti dalje od svoje sreče. Ali me poslušas?“

„Poslušam.“

„Patriciji imajo navado nositi prstan. Imam ga na prstu. Vzemi ga.“

„Stegnil je roko. Juda izpolni njegovo željo.“

„Natakni ta prstan na svoj prst.“

Ben-Hur ga natakne.

„Ta dragocenost ni brez pomena“, nadaljuje Arij. „Imam denar in številna posestva. Celo v Rimu me smatrajo za bogatega. Sorodnikov pa nimam. Pokaži ta prstan oskrbniku mojih posestev. Najdeš ga v letovišču pri Miseneji. Povej mu, na kak način si dobil v roke to znamenje. Potem smeš zahtevati, kar hočeš, in on ti dá vse. Ako ostanem živ, storim za te še več. Dam ti prostost, da se povrneš v krilo svojega národa in rodbine. Ali slišiš?“

„Ko bi tudi ne hotel, moram slišati.“

„Torej prisezi mi na bogove.“

„Žid sem.“

„Pa prisezi na tvojega Boga, ali na to, kar je najsvetejšega v tvoji veri. Prisezi, da storiš, kar ti porečem in tako, kakor bodem hotel.“

„Plemeniti Arij, po tvojih besedah in po tvojem glasu razvidim, da je ta reč zelo važna. Povej poprej, česa želiš?“

„Ali prisežeš potem?“

„Kakor sem ti rekel, če to... O! blagoslovljen bodi Bog mojih očetov! Glej, tam se bliža ladja.“

„Odkod?“

„Od severa.“

„Ali moreš spoznati, čegava je?“

„Tega jaz ne poznam.“

„Ali ima prapor?“

„Ne vidim ga.“

„Nemara zapaziš kako drugo znamenje?“

„Vidim jadra in tri vrste vesel; ladja se bliža zelo urno.“

„Zmagovalna rimska ladja razobesila bi brezdvomno prapor. Torej je to ladja

morskih roparjev... Čuj“ — reče svečano Arij, „čuj, dokler morem govoriti. Ako je to grška ladja, smeš biti miren zastran svojega življenja. Nemara ti ne dadó prostosti, prikujejo te znovič k veslu; toda ne umoré te. Pač pa nasprotno storijo z menoj... (Tribunov glas je strepetal). Jaz sem že prestar, da bi mogel dvigati breme sramote. Naj si mislijo v Rimu, da Kvint Arij, kakor se spodobi rimskemu tribunu, je vtonil z brodom vred, braneč ga pred sovražnikom Evo, kar želim od tebe. Ako je to sovražna ladja, pahni me raz deske v morje. Kaj ne, da storiš to? Prisezi!“

„Ne, tribun, ne prisežem“, odvrne Ben-Hur odločno. „Ne prisežem, niti ne storim tega, kar želiš. Moja vera, ki je za-me najvišji zakon, mi ne dovoljuje vzeti ti življenja. Vzemi svoj prstan (po teh besedah ga vzame s prsta), vrnem ti ga ob enem z vsemi tvojimi obljubami. Dasi sem obsojen za vse življenje na galejo, vendar nisem suženj. Jaz sem prost sin Izraela in vsaj v tem hipu lahko odločujem sam svojo usodo. Vzemi svoj prstan, tribun...“

Arij je ležal nepremičen.

„Nočeš ga? Torej ne da bi se srdil, niti kazal ponosa, marveč jedino radi tega, da ne prevzamem ná-se gnusnih in po zakonu mi zabranjenih naročil, glej, plemeniti Arij, vržem tvoj prstan v morje!“

Tribun je slišal pljusk; njegov prstan je šel na dno. Ležal je nekaj časa z zaprtimi očmi.

„Bedasto ravnaš“, reče naposled. „Življenje je nit, katero morem prerezati sam vsak trenutek. Vendar pa je ljudem, odločenim za smrt, ljubše, da jim jo zadá tuja roka, in to radi tega, ker se duša, ki po nauku Platona, tiči v našem telesu, upira smrtnemu sunku proti samemu sebi. To je vse. Ako je to sovražna ladja, zapustim svet brez tvoje pomoči. Moj sklep je nepredrugačljiv. A takrat, kaj se zgodi s teboj? Hotel sem ti pred smrtjo dati ključ do sreče, pa po nepotrebnem si ga spustil iz rok. Sedaj sva oba zgubljena. Jaz umrem, pomilujoč izgubljeno slavo in zmago, ti pa ostaneš suženj, preklinjajoč trenutek, v katerem radi

detinske svoje upornosti nisi izpolnil moje prošnje. Žal mi je za te!...“

Ben-Hur je videl sedaj posledico svojega dejanja jasneje nego pred trenutkom. Vendar mu je ni bilo žal.

„Vsa tri leta moje sužnosti“, je dejal, „si me ti prvi, o tribun, ljubeznivo pogledal... Oh! ne!... bil je še nekdo drugi... (Tu se mu je glas spremenil v šepet in pred solzne oči mu je stopilo lice mladeniča, ki mu je pri starem vodnjaku v Nazaretu podal vrč z vodo). Ti si me prvi vprašal, kdo sem. Dasi sem si mislil, izvlekši te iz vode, da mi utegneš biti v pomoč, vendar mi smeš verjeti, da nisem storil tega iz dobičkarije. Bil sem ti hvaležen za skazano mi sočutje. Ko bi me bil prosil nekaj, kar se more zgoditi, izpolnil bi brez obotavljanja tvojo željo, tako pa rajše umrem s teboj nego bi pomagal k tvoji smrti. Moj sklep je isto tako nezrušljiv kakor tvoj. Ko bi celo, o tribun, obljuboval mi Rim, ter mogel izpolniti to obljubo, še za tako ceno ne vzel bi ti življenja. Kato in Brut sta bila kakor otroka v primeri s Hebrejcem, čegar postavo mora vsaki žid ubogati.“

„Toda jaz te prosim...“

„Ko bi mi celo ukazal, ne ubogam te. To je moja zadnja beseda!“

Oba umolkmeta.

Pričakovala sta prihoda ladje; Ben-Hur je gledal neprestano za njo. Arij je ležal malomarno, z zaprtimi očmi.

„Ali si gotov, da je to sovražna ladja?“ vpraša še enkrat.

„Mislim tako“, odvrne mladenič. „Evo, ravnokar se je ustavila ter spustila čoln.“

„Ali vidiš prapor?“

„Ne. Nemara je kako drugo znamenje, po katerem se spoznajo rimske galeje?“

„Rimske ladje imajo na jamborovem ščitu obešeno čelado.“

„Ojači se, o tribun, jaz razločno vidim čelado.“

Arij ni hotel še verjeti.

Ljudje v čolnu vlačijo iz morja vtopljence“, omeni Ben-Hur. „Grški roparji ne bili bi tako usmiljeni.“

„Potrebujejo nemara veslarjev“, odvrne Rimljan, spominjaje se bržkone časov, ko je

tudi on reševal utaplajoče se ljudi iz tega namena.

Ben-Hur je pozorno sledil vsako gibanje ladje in njene posadke.

„Sedaj plava strani.“

„Kam?“

„Za nama stoji zapuščena galeja. Ladja je krenila k njej. Že je tam. Vojaki vró na njen krov.“

Nerazumljiva dosedanja malomarnost zapusti Arija, ko čuje te besede. Skloni se po koncu ter jame pozorno opazovati ladjo.

„Zahvali tvojega jedinega Boga“, reče po daljšem opazovanju, „zahvali ga, kakor tudi jaz zahvaljujem svoje bogove. Roparji, namesto rešiti, bi potopili to ladjo. Torej so to Rimljani in zmaga je moja. Fortuna ni zapustila svojega zvestega služabnika. Pomigni na nje, kliči na pomoč. Naj prijadrajo, brž ko bo mogoče. Postanem duumvir. A ti? Čuj me! Poznal sem tvojega očeta ter ga imel rad. Dal mi je spoznati, da žid ni barbar. Vzamem te s seboj. Proglasim te za sina. Zahvali svojega Boga ter pozovi jih prej ko prej na pomoč. Požuri se. Niti trenutka ne smeva zamuditi. Moram se odjadrati za roparji. Niti jeden nam ne sme uiti! Urneje!...“

Juda vstane ter jame z obema rokama mahati po zraku in kričati na vso moč na posadko. Naposled ga le-ti vendar-le zagledajo.

Čolnič priplava k njima. Mornarji ju potegnejo vanj.

Na ladji sprejmejo Arija s častjo, kakoršna se spodobi poveljniku, kateremu je sreča neprestano naklonjena.

Tribun zaukaže povedati mu podrobnosti bitke.

Nad brodom jame znovič plapolati rudečkast prapor poveljnika, vexillum purpureum. Na to odjadra, kolikor so dopuščala jadra in vesla, proti severu, da se združi z ostalim brodovjem ter dokonča zmago.

Uprav ob tem času so vse rimske ladje, združivši se v gornjem delu kanala, napadle roparje ter jih ugonobile; niti jedna roparska ladja ni ušla poginu. Zmagovalci so vjeli dvajset galej, kar je še bolj povečalo slavno zmago tribuna.

Po vrnitvi iz tega pohoda so pozdravili Arija z najvišjimi odlikovanji v pristaji Misenaeum. Mladenič, ki ga je spremljal, je obrnil na-se pozornost njegovih prijateljev.

Na njihovo vprašanje: „Kdo je ta?“ pové jim Kvint s toplimi besedami, na kak način mu je rešil življenje, zamolčavši previdno vse, kar se je tikalo minulosti mladega žida.

Na to pozove k sebi Ben-Hura in, položivši mu roko na ramo, reče:

„Prijatelji! to je moj sin in glavni dedič. Ker pa podeduje vse moje imetje, tudi želim, naj nosi moje ime. Prosim vas, ljubite ga kot mojega sina!“

Kmalu potem izvrši Arij vse formalnosti, ki jih zahteva zakon pri posinovljenju.

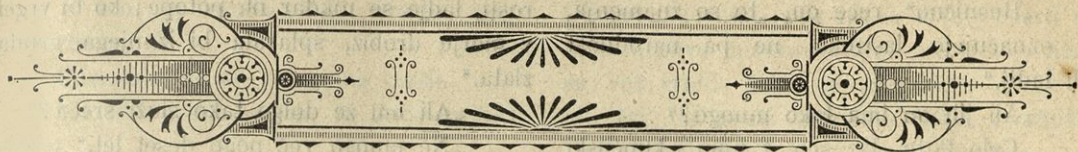
Tako je plemeniti Rimljan izpolnil obljubo ter pod najugodnejšimi pogoji vpeljal Ben-Hura v rimski svet.

Mesec pozneje po vrnitvi iz tega pohoda se je tribunova zmaga svečano predstavljala na Skaurusovem pozorišču.

Razobesili so vse bojne trofeje, med katerimi je vzbujalo največje navdušenje dvajset ladjinih vršičkov z aplastrami. Nad njimi je bil umeščen z velikanskimi črkami, tako, da ga je moglo čitati 80.000 zbranih gledalcev, napravljen napis:

Vpljeni grškim roparjem
v zalivu Euripa
po
Kvintu Ariju
duumviru.

Četrta knjiga

I.

Ben-Hur se vrne na vshod.

Blagovoli, dragi čitatelj, preseliti se v mislih do leta 29. po rojstvu Kristusovem. Peljemo te v duhu v Antijohijo, ki je bila tačas kraljica na vshodu, to je za Rimom tačas najbolj sloveče mesto na svetu.

Splošno je razširjeno prepričanje, da razuzdanost in zapravljenost tega časa sta imeli svoje središče v Rimu, razlivaje se od ondot po vsej državi, in da so druga velika mesta samo posnemala običaje obtiberske prestolnice.

To mnenje pa je napačno. Kdor se zatoopi globlje v zgodovino onega časa, se lahko prepriča, da pród popačenosti se je stekal iz vshoda, da so premagana ljudstva z moralno svojo gnjilobo okuževali zmagovalci in da uprav mesto Antijohija, najstarejši sedež asirske moči, je bila zbirališče te gnjilobe.

Bilo je opoldne. Z modrega morja je splavala v ustje reke Orontes velika kupčijska ladja.

Navzlic nenavadni vročini so vsi popotniki izrojili na krov, da si ogledajo mesto.

Med popotniki se je nahajal tudi naš davni znanec Ben-Hur. V teku minulih let je postal iz mladeniča možak v najboljših letih.

Navzlic široke bele obleke je bila videti lepo vzrastla njegova postava.

Že dalje nego jedno uro je sedel v senci jader. Marsikateri popotni tovariš si je prizadeval, spustiti se ž njim v razgovor, toda zaman. Odgovarjal jim je kratko, dasi uljudno, v latinskem jeziku. Čista latinsčina ter dvorjansko vedenje sta vzbujali splošno radovednost.

Oni, ki so ga ogledali bliže, niso mogli primerjati nekaterih njegovih lastnostij s pozituro pravega patricija.

Tako na primer je imel roke neprimerno dolge, krepke in nekako zdelane, kar je močno hodlo v oči opazovalca.

Povpraševali so drug drugega, kdo je in kaj je bil v svojem življenju, kajti videti je bilo na prvi pogled, da ta človek je moral imeti za seboj nenavadno minulost.

Burni dogodki življenja zarišejo na lice nezatrte sledove; še nepozorno oko jih zapazi.

V jedni ciperskih pristaj je sedel na ladjo nekaj osiveli žid, kaj plemenite rasti. On jedini izmed vseh je razpredel z Ben-Hurom daljši razgovor.

Na vodah Orontesa se je srečala ladja, na kateri so se vozili, z dvema drugima, pri čemur sta poslednji dve razobesili male iskrece-žolte prapore. Med popotniki se je čulo mnogo ugibanj in sklepov, tikajočih se pomena teh znamenj.

Konečno poprosi nekdo pojasnila osivelega žida.

„Resnično“, reče on, „to so znamenja, ki označujejo lastnika, ne pa narodnost teh ladij.“

„Ali jih on ima tako mnogo?“

„Celo floto. Jaz sem ž njim v kupčijski zvezi.“

Popotniki so se zavzeli in začudili tem besedam, torej so hoteli poizvedeti še kaj več.

Tudi Ben-Hur ni bil manj radoveden nego drugi.

„Ta trgovec“, nadaljuje žid, „prebiva v Antijohiji. Ker mu njegovo bogastvo mnogi zavidajo, zato kroži o njem mnogo zlobnih govoric. Ob svojem času je živel v Jeruzalemu knez zelo starodavnega rodu, z imenom Hur...“

Juda si je prizadeval, poslušati malomarno, toda srce mu je pri tem urno bilo.

„Ta knez se je ukvarjal s trgovino ter imel za to nenavadne zmožnosti. Imel je nastanjene agente po vseh večjih mestih na vshodu in zapadu. Tu v Antijohiji mu je bil agent osivel človek — kakor pravijo nekdanji suženj iz hiše Hurov — z imenom Simonides, navzlic grškemu imenu Izraelec. Pred več nego desetimi leti je knez Hur utonil v morju. Njegova trgovina pa se je nadaljevala isto tako ugodno kakor poprej, dokler je še on živel. Toda nesreča se je pritepla v knezovo hišo. Njegov jedini sin je hotel v Jeruzalemskih ulicah ubiti prokuratorja Gratusa. Toda namen mu je spodletel in odslej ni slišati ničesar več o onem mladeniču. Rimljani so se nad vso hišo grozno maščevali; niti jednega človeka te rodbine niso pustili pri življenju. Na vrata te zale palače so pritisnili cesarske pečate; v tem zidovju gnezdijo dandanes tice; vsa posestva in premoženje blago bilo je zaplenjeno.... Prokurator je namazal svojo rano z zlato mastjo...“

Popotniki se nasmejejo.

„Ta Simonides“, nadaljuje žid, „je kmalu po teh dogodkih jel trgovati na svojo roko ter je kmalu postal najbogatejši trgovec v celem mestu. Tako, kakor nekdanj njegov gospodar, je odpravljal karavane v Indijo in na morja; ima pa sedaj toliko ladij, da bi lahko napravil iz njih kraljevo brodovje. Vse mu gre po sreči. Velblodi mu ginejo samo od sta-

rosti, ladje se nikdar ne potopé; ko bi vrgel v morje drobiž, splavala bi iz njega gruda zlata.“

„Ali mu že dolgo tako služi sreča?“

„Ne mnogo več nego deset let.“

„Moral je pričeti z veliko imovino?“

„Pravijo. Prokurator je pograbil od knezovega premoženja samo to, kar je bilo pod roko: konje, govedo, hiše, obširna posestva, ladje in blago. Denarja ni bilo mogče najti, dasiravno ga je moralo biti ogromne svote. Kaj se je ž njim zgodilo, tega še dandanes nihče ne ve...“

„Ali naj bi res bili ljudje taki bedaki? Ako hočeš, morem ti o tem povedati kaj več“, se oglasi neki poslušalec.

„Razumem te“, odvrne žid. „Tudi drugim je že prišla v glavo ta misel... Splošno je razširjeno mnenje, da ta denar je postal temelj Simonidesovega premoženja. Prokurator je isto tako... ali bolje, je bil isto tako tega mnenja. V teku petih let ga je ukazal dvakrat ujeti in grozno mučiti.“

Juda je z neko nečloveško močjo potegnil vrv, katero je držal v roki.

„Pravijo, da v vsem životu nima ni jedne kosti cele. Zadnjič, ko sem ga obiskal, sem zagledal na stolu nekako tvarino brez podobe, nad katero se je dvigala Simonidsova glava.“

„Nesrečen človek!“ zakličejo nekateri sočutno.

Bolezen ga ni napravila takšnega. Vendar navzlic vsem mukam niso dobili od njega nikakega priznanja... Bil je pošten gospodar vsega tega, kar je imel, ter se znal okoristiti s svojim imetjem — toda ničesar več niso mogli izvleči iz njega. Sedaj pa je prost pred pregnanstvom. Dobil je od samega cesarja Tiberija dovoljenje za kupčijo po vsej državi.“

„Porok sem vam, da ga to ni malo veljalo.“

„Ladji, kateri ste videli, sta njegova last“, nadaljuje žid, delaje se, da ne sliši te opomnje. „Njegovi mornarji imajo navado, pozdravljati se vzajemno z razobešanjem žolтиh praporov, kar pomenja: „Imeli smo srečno potovanje!“

S tem je končal stari Izraelec svoje pripovedovanje.

Poslušalci so se polagoma razšli.

Ko sta ostala sama, se Juda približa starcu.

„Kako je bilo ime onemu jeruzalemskemu knezu?“ vpraša ga.

„Imenoval se je Ben-Hur.“

„Ali ne veš, kaj se je zgodilo z njegovo rodbino?“

„Njegov sin je bil obsojen na galejo. Lahko ga že štejemo k mrtvim. Redko kateri živi dalje nego jedno leto, trudeč se pri veslu. Od tega slučaja je že preteklo več nego deset let. O vdovi in hčerki nihče ničesar ne ve, to je, oni, ki vedó, morajo molčati. Gotovo sta segnili pod zemljo Antonijske trdnjave.“

Juda odide v kajuto. Bil je tako pogreznjen v misli, da ni videl zalega obrežja Orontesa, niti ladij, ki so jih srečevale, niti slišal veselega petja mornarjev. Solnce je s toplimi žarki oblivalo zemljo in morje.

V Ben-Hurovem srcu pa je vladala temna noč. Enkrat se je zbudil iz svoje zamišljenosti, in sicer takrat, ko je nekdo pokazal v daljavi viden gaj Dafne.

II.

Na valovih Orontesa.

Vsi popotniki so se izrojili na krov. Ladja je priplavala k Antijohiji.

Znovič so obsipali z vprašanji sivega Izraelca.

„Reka na tem mestu teče na zapad. Tam evo“, je dejal, kazaje na jug, „štrli kvišku gora Casius, splošno imenovana gora Orontes. Njej nasproti na severu stoji gora Amnus; med njima se nahaja ravnina Antijohije. Dalje se raztega veriga Črnih gor; izpod njih vzhajajo sprovajajo kraljevi vodovodi najčistejšo vodo za ljudi, živino in polivanje ulic. Tam, glejte, so lesovi, katerih se še ni dotaknila človeška roka, polni tic in zverjadi.“

„Kje je jezero?“ vpraša nekdo.

„Jezero leži dalje na severu. Lahko se dospe k njemu na konju, ali na čolnu, ker je z rokavom zvezano z reko.“

„Kaj pa oni gozdič, tam za reko?“ vpraša ga nekdo.

„To je gai Dafne. Zasadil ga je sam Apolin ter baje nadkriljuje celo gaj v

Olimpu. Človeški jezik nima dovolj besed za opis njegove mičnosti. Kdor gre tjakaj, noče se več vrniti. Znan je pregovor: „Bolje je biti črv ter grizti murbovo listje v vrtovih Dafne nego sedeti pri kraljevi mizi.“

„Gotovo svetuješ, ostati daleč proč od tega vira razkôšja?“

„Nikakor ne. Saj brezdvomno pojdete tje. Vsi gredo tjakaj: modroslovci, mladeniči, ženske, duhovni... vsi. Tako sem gotov, da pojdete vsi tjakaj, da si dovoljujem vam že naprej svetovati, ne mudite se v mestu, ker to bi bila zguba časa; odrinite takoj k vasi, ki leži blizo votline. Pot tjakaj vas pelje skozi gaj. Samo nekaj vam povem: čuvajte se... Toda dovolj o tem. Evo mestno obzidje.“

Oči vseh se obrnejo tjakaj, kamor je pokazal z roko, ter občudujejo z razkošjem umetno delo mojstra v stavbarstvu — Kserksesa.

„Severno njegovo obzidje“, nadaljuje starec, „je dvignil jeden izmed prvih Seleucidov. To obzidje je že od tri sto let zrastle s skalo. Preštejte stolpe, skupaj jih je 400, služijo za nabiranje vode. Glejte na nasprotno stran, to je svetišče Jupiterjevo; za njim stoji trdnjava, v kateri stoji leto in dan legijon rimske posadke; dalje je palača poslancev, tako krepko zavarovana, da napad tolpe bi bil za njo kakor pihljanje vetra.“

Mornarji jamejo zvijati jadra. Žid pojasnuje dalje:

„Tam, pri mostu, ki drži v Seleucijo, je konec morske plavbe. Tu ladje odkladajo svoje blago, katero prevažajo dalje velblodi. Za tem mostom je otok; na njem je Calinicus (Kalinikus) pozidal novo mesto, spojivši je s starim s peterimi cestovodi, ki so tako močni, da jih niti čas, niti povodenj, niti potres ne morejo podreti. Kar se tiče glavnega mesta, povem vam o njem le toliko, da vam bo, kadar ga zagledate, dokaj veselejše pri srcu nego poprej.“

Ladja je priplavala k skladišču sredi obzidja.

Vrgli so vrvi ter pritrdili sidra. Potovanje je bilo končano.

Pred odhodom na kopno se približa Ben-Hur še enkrat osivelemu Izraelcu.

„Dovoli“, reče mu, „da te še nekaj vprašam.“

Starec pokima z glavo v znamenje, da je s tem soglasen.

„Tvoja povest o kupcu me je napravila tako radovednega, da ga želim spoznati. Saj se imenuje Simonides?“

„Da.“

„Kje ga morem najti?“

Starec ga bistro pogleda.

„Hočem ti prihraniti pikrost“, reče, „oni kupec nima navade posojevati denarja...“

„Jaz pa nimam navade, delati dolgove“, odvrne ponosno Ben-Hur.

„Oprosti mi... toliko jih je, ki si izposojujejo, da sem mislil... Ako ga hočeš obiskati, idi za obrežjem reke do tega mosta. Pod njem, v bedni koči, oprti ob mostne stebre, si je izbral stanovanje najbogatejši človek cele Antijohije.“

„Hvala ti za tvoje pojasnilo.“

„Naj te ne zapušča pokoj tvojih očetov.“

„To želim tudi tebi.“

S temi besedami se razideta.

Dva nosača vzameta na hrbet Ben-Hurove zavoje, čakajé njegovih ukazov.

„K gradu“, reče njima.

Očividno je imel v mestu uradne opravke.

Dve ulici, križajoči se sredi mesta, sta delili Antijohijo na četrtinke. Pri oni, ki je držala iz severa na jug, se je dvigalo velikansko poslopje, „Nymphaeum“ imenovano. Dasiravno je Ben-Hur dospel naravnost iz Rima, vendar je ostrmel nad gizdo, ki se je tu kazala njegovim očem.

Na obeh straneh ceste so stale mramornate palače; pred njimi je dvojni red stebričja delil cesto za pešce, za vozove in živino; vsa ulica je radi varstva pred solnčninai žarki bila pokrita s streho; nekoliko korakov vsaksebi so stali vodometi.

Prišedši k Omfalosu, velikanskemu spomeniku, kateri je postavil sam sebi Epifanes, poslednji izmed Seleucidov, je Ben-Hur, misleč neprestano na Simonidesa, nakrat spremenil svoj namen.

„Danes ne pojdem v trdnjavo“, reče, obrnivši se k nosačema. „Nesita moje reči v

najbližnji „khan“ pri mostu ob poti v Antijohijo.“

Po tem naročilu kreneta h krēmi, ležeči za nekoliko korakov od Simonidesovega stanovanja.

Ben-Hur je vso noč ležal v „khanu“ na strehi.

„Sedaj, sedaj naposled“, ponovi si ti-sočkrat z nepopisnim veseljem, „nemara že jutri poizvem kaj o svojih, o materi in o dragi Tirzi. Izpod zemlje ju izvlečem, ako sta še živi!“

III.

Prevara.

Drugo jutro se je dal mladi Izraelec odvesti v Simonidesovo hišo.

Bila je to stavba iz sivega, neobsekane-
nega kamenja, oprta ob steber mosta. V prednjem delu je držalo dvojne vrat v skladišče, skozi jedne so donášali, skozi druge pa odnášali zaboje. Z debelimi mrežami zavarovani predori v zidu, visoko pod streho, so služili za okna.

Na prostoru pred hišo je ležalo nako-pičeno mnogo blaga, katero so si sužnji nakladali na hrbet. Pod mostom je stalo zasedrano mnogo ladij in na vseh so plapolali žolti praporčki.

Ben-Hur, zatopljen v svoje misli, ni slišal trušča, ni videl kipečega gibanja. Še sedaj, ko je bil že tako blizu uresničenja svojih sanj, ga je napadal dvom. Ali bo pa Simonides hotel priznati ter povedati, da je bil suženj njegovega očeta? On, človek tako premeten in brezdvomno sebičen, bi se imel prostovoljno odreči bogastvu, žezlu trgovine, katero je vsemogočno držal v svojih rokah? Ne, nikdar!“

„Čemu pa tudi grem k njemu?“ je vprašal sam sebe. „Mar mu naj porečem: Moj suženj si, daj mi vse, kar imaš, tudi samega sebe?“

Sama misel na to se mu je zdela bedasta v tem poslednjem trenutku. A vendar se je tolažil s svojo pravico; nadeja se ni dala tako lahko pregnati iz mladega srca.

Ako je to, kar je slišal, bila resnica, je bil Simonides z vsenu svojim neštevilnim bogastvom vred njegova last. Za bogastvo se Ben-Hur povsem ni brigal. Ko bi vedel, da

sebičnost zapira usta trgovcu, rekel bi brez obotavljanja :

„Povej mi, kar veš o moji materi in Tirzi, in dam ti svobodo ter računov niti ne bom tirjal od tebe.“

Ojativši se na ta način, je pogumno prestopil prag. Notranjost poslopja je bilo skladišče prerazličnega blaga. Pri luči, obešeni na steni, so sužnji odvijali tovore ter urejevali blago. Mladič se je moral drenjati mimo skladišč, dragocenih tkanin, mimo duhtelih zelišč in nasipov žita.

Ali bi res ta človek, ki je tako strahovito bogat, imel biti nekaj preprost suženj? Ne, to je bržkone upnik hiše Hurov...“

„Česa želiš?“ vpraša, pristopivši k Ben-Huru, jeden izmed služabnikov.

„Hočem govoriti s Simonidesom, trgovcem.“

„Pojdi za menoj!“

Po krivih stezah, ki so ostale med zavoji, sta dospela naposled do stopnic, ki so držale na streho; na tej strehi je bila druga, manjša hišica, izpostavljena vetru, pihajočemu od vshodne strani mosta.

Od pročelja se ta hišica niti ni videla; ni imela oken; samo jedne duri so držale v njeno notranjost. Obkoljevali so jo narožniki, pokriti z zalimi cvetkami in rastlinami. Gredoča skozi temni hodnik, sta na njega koncu obstala pred na pol zagrmeno zaveso.

Spremljevalec reče :

„Neki tujec hoče govoriti z našim gospodarjem.“

Na to odgovori zveneč glas :

„V imenu božjem, naj vstopi.“

Ben-Hur stopi v prostorno sobano, prepreženo s prižasto preprogo. Razun gizdave oprave se je nahajalo ob njeni steni celo skladišče knjig in računov, kar je kazalo, da se je v to samoto prikradla vseмогоčna trgovina.

V sobi je bilo samo dvoje oseb; na naslonjaču z visokim slonilom, zapažen z vajšnicami, je sedel možak, zadej za njim pa je stala mlada deklica.

Na prikazen teh dveh ljudij je Ben-Huru kri posiloma šinila v glavo; nizko se je priklonil, ne samo vsled spoštovanja, mar-

več radi tega, da skrije svoje ganutje. Premagavši se čez nekaj časa, reče :

„Ako si ti trgovec Simonides, žid, naj bo mir Boga našega očeta, Abrahama, s teboj in s tvojimi!“ dodá, obrnivši se k deklici.

„Jaz sem Simonides, o katerem govoriš, rojen žid“, odvrne kupec s krepkim in zvočnim glasom. „Vračam ti tvoj pozdrav ter prosim, da mi pojasniš, kak gost je prestopil prag moje hiše.“

Ben-Hur se pozorno razgleda.

Na naslonjaču med vajšnicami je ležalo nekako telo brez podobe, pokrito s temno, svilnato obleko. Nad temi, na tezalnici zdobljenimi ramami je kraljevala glava, dostojna cesarja-zmagovalca, ali moža visokega stanu. Beli lasje so se mu vsipavali na bele obrvi; v tej obleki so se oči zdele še črneje. Blede lice je bilo, zlasti okrog usten, pokrito z mrežo drobnih gub. Bilo je to obličje človeka, ki bi naklonil poprej svet po svoji volji, nego bi se mu sam podvrgel, človeka, ki je bil pripravljen, poprej umreti na tezalnici nego le enkrat zastokati ali izreči besedo priznanja, človeka, ki bi rajše umrl, nego odstopil od svojega namena. Premagati ga je moglo nekako veliko čuvstvo — a nikdar ne sila.

„Jaz sem Juda, sin Itmara, umrlega lastnika hiše Hurov in kneza v Jeruzalemu.“

Medla desna roka trgovčeva, s pohabljenimi prsti, je ležala na njegovih kolenih. Pri teh besedah se je krčevito stisnila — sicer pa ni bilo opaziti na njem nikakega vtisa.

„Knezi jeruzalemski, plemenite krvi, so vsikdar dragi gostje v moji hiši. Torej te srčno pozdravljam. Estera, podaj stol mladenci!“

Deklica izpolni očetovo povelje, pri čemur se srečajo njune oči.

„Mir Gospodov bôdi s teboj!“ reče. „Sedi in si počij.“

Ben-Hur ni sprejel pohnudenega sedeža.

„Prosim častivrednega Simonidesa“, reče, „naj bi me ne smatral za vsiljenca. Včeraj sem se vozil na ladji in sem čul, starec, o tebi, da si poznal mojega očeta, in prišel sem...“

„Poznal sem res kneza Hura“, seže mu trgovec v besedo. „Imela sva kupčijske zveze... toda, prosim te, sedi... Estera, pogosti mladega človeka z vinom... Nehemija se spominja nekega potomca Hurov, ki je gospodaril nad polovico Jeruzalema. Star, zelo star je ta rod! Za časov Mojzesa in Jozveta je marsikatera njegova vejica našla ljubezen pred obličjem Gospodovim, deleč čast in vlado s temi ljubljenci Jehovimi. Saj njihov potomec ne prezre vina iz jagod, ki so dozorele na južnem rebbru Hebrona?“

Komaj je izrekel te besede, kar je stopila pred mladeniča Estera, držeča v roki srebrno kupico.

Podala mu jo je s pobešenimi očmi. Hoteč odriniti pijačo, dotakne se lahko njene roke.

In znovič se srečajo njune oči. Pri tem pa je zapazil, da je bila sicer majhna — segala mu je komaj do ram — toda zale rasti, lepa in sladka, a njene velike, črne oči zrle so tako otožno, da si ga je ž njimi pridobila za zmerom.

„Blaga deklica je, tega sem gotov...“, mislil si je. „Tirza, ako živi, ji mora biti podobna... Revna Tirza!“

„Hvala ti“, reče glasno, sprebudivši se iz zamišljenosti. „Tvoj oče... saj je ta mož tvoj oče?“

„Jaz sem Estera, Simonidesova hči“, reče spoštljivo.

„Torej,“ zala Estera, tvoj oče mi brezdvomno odpusti, da nočem namočiti svojih ust s sladko pijačo, dokler ne čuje tega, kar mu imam povedati. Nadejam pa se vendar, da najdem ljubezen v tvojih očeh. Ostani tu na moji strani.“

Na to se obrne k trgovcu:

„Simonides“, reče resno, „moj oče je imel zvestega služabnika tvojega imena; rekli so mi, da ta služabnik si uprav ti.“

Zlomljeno telo pohabljenčeve se močno strese pri teh besedah; roke se mu še močneje stisnejo.

„Estera, Estera!“ zakliče grozno, „tu je tvoj prostor, ne pa tam. Otrok moj in moje žene, stopi semkaj k meni!“

Deklica pogleda gosta, pa zopet očeta; omahovala je, toda ne dalje nego za tre-

nutek. Na to je ubogljivo postavila kupico na mizo ter stopila na svoje prejšnje mesto pri očetovem naslonjaču; njena roka je počivala na njegovi rami.

Simonides vzame to ročico v svojo dlan in, premagavši svoje ganutje, reče kakor poprej, resno in mirno tako-le:

„V občevanju z ljudmi sem se postaral in sicer postaral prezgodaj. On, ki ti je toliko o meni povedal, ako me pozna osobno, ti je moral gotovo tudi povedati, da sem močno nezaupljiv in da ne verjamem vsakomur, ki pride k meni. Na svetu nimam mnogo oseb, ki so mi drage. Jedna njih je... (pri teh besedah pritisne roko, počivajočo na rami, nežno k ustom)... jedna izmed njih je ta, ki mi je bila doslej udana z zatajevanjem same sebe ter je takšna oslada v mojem revnem življenju, da, ko bi nje ne imel, pa bi se vlegel v grob...“

Estera se skloni nadenj ter ga poljubi v čelo. Simonides nadaljuje:

„Druga moja ljubezen je spomin. O njej ti morem povedati samo toliko, da se kot blagoslov božji razteza čez vso rodbino; ko bi, oh! ko bi mogel samo vedeti, kje so oni in kaj se godi ž njimi!...“

„Moja mati! sestra!“ zakliče Ben-Hur, „povej, zaklinjam te, saj govoriš o njih?“

Estera pogleda mladeniča z očmi, polnimi sočutja, toda Simonides je bil neobčutljiv.

„Poslušaj me do konca“, reče hladno. „Predno se odločim, dati ti odgovor, prav v imenu te ljubezni te vprašam: Kakšne dokaze imaš za spricanje svojih besed? S čem moreš potrditi, da si res potomec knežje hiše Hurov? Ali imaš kake priče ali pisane listine?“

To vprašanje je bilo kaj jednostavno. Toda Simonides je imel pravico vprašati ga, a vendar je Ben-Hur sklenil roki ter stal molče kakor hip.

„Dokazov, dokazov! Daj mi jih v roke!“ zakliče razburjen trgovec.

Ben-Hur je trdovratno molčal.

Na podobne zahteve, dasi tako jednostavne, ni bil pripravljen; niti slutil ni kaj takega. Še le sedaj, ko jih je slišal, je razumel, kako so bile opravičene in neizogibne.

Dà, razumel je to izvrstno in..... o, groza!... videl takisto jasno, da ni bil zmožen, pokazati le en sam dokaz. V treh letih, kar jih je prebil na galeji, so se zgubili, njih sled je zginil za zmerom. Mati in sestra sta izginili brez vesti, nihče ni mogel spričati resnice njegovih besed.

Poznalo ga je res več ljudij kot poslovnjenca duumvirjevega, pa tudi sam Kvint Arij, ako bi živel, ali bi mogel spričati tako, da bi bilo verjetno, da je zares Hurov sin? Sicer pa tudi te priče ni bilo več, kajti plemeniti Rimljan že ni več živel.

Še nikdar doslej ni čutil Juda tako bolešno svoje osamljenosti.

In stal je tako s prekrizanima rokama ter z licem, zarudelim od osramočenja.

Trgovec, zapazivši njegovo zadrego, je čakal, da sam spregovori.

„Spoštovani Simonides!“ spregovori naposled, „samo nekaj morem storiti: povem ti zgodbe svojega življenja. Blagovoli jih prijazno poslušati, na kar mi bodeš bodisi verjel ali pa me spoznaš za lažnjivca. Zanesem se na tvojo sodbo...“

„Govori“, reče Simonides z nespremenjenim hladom, „in poslušati te hočem tem rajše, ker doslej še nisem tajil, da nisi ta, za katerega se smatraš.“

Ben-Hur jame torej pripovedovati svoje življenje s kratkimi besedami, toda z občutki, ki so izvir vse zgovornosti; hotel je vlti vero v srce svojih poslušalcev.

Ker so nam te zgodbe že znane do časa, ko se je povrnil mladenič z Arijem s svojega zmagovalnega pohoda na Egejsko morje, jih začnemo od tega mesta.

„Moj dobrotnik“, nadaljuje Ben-Hur, „je bil priljubljen na cesarskem dvoru in je užival prijaznost in zaupanje cesarjevo, kateri ga je za dobljeno zmago nagradil z odlikovanji in dostojanstvi. Trgovci na vshodu, rešeni po njegovi roki roparskih napadov, so mu poslali bogate darove, in v kratkem je postal Kvint Arij jeden izmed najbogatejših sredi toliko bogatih rimskih patricijev. Ta vrli človek me je priznal po vseh formalnostih rimskih zakonov za sina, storil za me mnogo, toda tudi pravi sin ne more biti bolj

naklonjen in navezan na svojega očeta nego sem bil jaz nanj. Toda, ali je mogoče pozabiti svojo vero in svoj rojstni kraj, zlasti, ako je ta kraj sveta zemlja naših očetov? Arij me je hotel napraviti učenega, hotel mi je dati odlične učitelje v govorništvu in modroslovju, toda uprl sem se njegovemu prigovarjanju..., bil sem žid ter nisem mogel pozabiti Jehove, niti hvale njegovih prerokov, niti mesta, prezidanega na gričih od Salomona in Davida. Vprašal me boš nemara, čemu sem sprejemal dobrote od Rimljana? Ljubil sem ga in poleg tega se mi je zdelo, da mi njegovi odnosi in vpliv pomagajo v pojasnilo tajnosti, s kakoršno je bila pokrita usoda moje matere in sestre. Razumim te sem imel še drugi vzrok, o katerem rajše molčim, ki me je silil učiti se vsega, kar je potrebno k bojni umetnosti. Uril sem se v cirku in na bojnem polju, proslavljal povsod ime, katero sem nosil, toda to ni bilo ime mojega očeta. Vse vence, in teh ne visi malo na stenah moje vile v Miseneji, sem dobil kot sin Arija duumvira in samo kot takšen sem znan med Rimljani. Koprneč neprestano za namenjenim smotrom, sem došel semkaj v spremstvu konzula Maksencija ter se hočem udeležiti njegovega pohoda na Parte. Že sem izurjen v sukanju orožja, a sedaj se moram naučiti, kako se vodijo oddelki na bojnem polju... Včera, jadraje na vodah Orontesa, sem čul mnogo o tebi iz ust nekega Izraelca. Pripovedoval je, ne sluteč, kako živo me to zanima, da v mestu stanuje bogat trgovec, Simonides z imenom, da je ta Simonides žid, ki je bil nekdanj sluga kneza Hura; pripovedoval je tudi o okrutnostih Gratusa in o napotljajih, ki so ga k temu napeljali.

Obleka, pokrivajoča polomljene starčeve ude, se je zganila od krčevitega trepeta, ki ga je spreletel ob tem spominu. Estera se je sklonila nad očetom in, objemši ga z rokama za glavo, ga je poljubila na čelo.

Toda kupec hipoma premaga svoja čuvstva.

„O blagi Simonides!“ zakliče obupno Ben-Hur, pristopivši k njemu, „čemu te ne morem prepričati, čemu stojim še v senci tvojega obdolženja? O vrli, o spoštovani Simonides, blagovoli mi verjeti.“

Lice trgovčevu je bilo mrzlo kakor mramor in usta molčeča kakor kamen.

„Povej, kaj naj storim? Ha! pozabil sem, kaj morem jaz storiti? Kako ti dokazati, da sem sin svojega očeta? Oni, ki bi mogli o tem pričati, ležé v grobu, ali še huje nego v grobu!“

In nesrečni mladenič zakrije lice z rokama.

Tačas je Estera, zapustivši svoj prostor, vzela raz mizo kupico in podavši mu jo znova, rekla:

„Vino je dozorelo v deželi, katero tako ljubiš. Pij, prosim te!“

„Njen glas je bil sladek, kakor glas Rebeke pri studencu; v očéh so se ji lesketale solze.

Ben-Hur pogleda v te oči ter izpije ponudeno pijačo.

„Hčerka Simonidesova“, reče, vračaje jej kupico, „tvoje srce je polno dobrote in usmiljenja do revnega siromaka. Naj te Bog blagoslovi!“

Na to se obrne k trgovcu ter reče:

„Čez trenutek odidem, da te več ne bom vznemirjal, toda po kaj? Dokazov ti ne morem prinesiti nobenih... brez njih mi ti nočeš verjeti... in prav imaš. Predno pa se poslovim od tebe, povem ti še nekaj. Ne misli si, da sem prišel semkaj spominjat te bogastva, odjemati ti denar, blago in ladje, ali uvrstit te med služabnike. Ko bi bil celo hotel me spoznati, bi ti bil dejal, kakor pravim sedaj: vse, kar si pridobil s svojim trudom in s svojimi zmožnostmi, vse je tvoje. Uživaj v miru sad svojega truda, za-se ga jaz ne zahtevam. Ko je vrli Kvint, moj drugi oče, odjadral na pohod, v katerem je zgubil življenje, me je imenoval svojega jediniga dediča. Bogat sem. Prisegam na Jehova, tvojega in mojega Boga, da sem prišel semkaj samo radi tega, da bi poizvedel od tebe nečesa o moji materi in o Tirzi. O, povej mi, kar veš o njima, prosim te še enkrat!“

Debele solze so štrkljale Esteri po licih, Simonides pa je ostal trd kakor kamen.

„Rekel sem ti že“, odvrne mu z zvo-nečim, toda mrzlim glasom, „rekel sem ti že, da sem poznal kneza Hura. Novice o nesreči, ki je padla na njegovo rodbino, sem tudi čul

ob svojem času. Oni, ki je pogreznil v tako nezgodo vdovo in otroke mojega prijatelja, je tudi mene samega zadel v srcé. Torej ti povem, da sem se na vso moč trudil, da bi našel drago mi rodbino, toda zaman. Zginila je brez sledu.“

Iz prsij Ben-Hura se izvije stok.

„Torej je res že vse izgubljeno. Ne ostaje mi ničesar drugega, nego maščevanje. Oprosti mi, da sem te nadlegoval, kajti sam vidiš, koliko trpim... nadejal sem se... Vse je zgubljeno! Z Bogom!“

Napotil se je proti vratom. Dospevši do zaves, se je obrnil še enkrat.

„Hvala vama... obema“, reče oddalje-vaje se... nemara za zmerom...

Estera je glasno ihtela.

IV.

Zgodbe Simonidesa.

Komaj je Ben-Hur zapustil sobano, se je Simonidesovo lice nakrat zjasnilo in oči so se mu zalesketale.

„Estera, urno pozvoni, takoj!“ zakliče ves oživiljen.

Estera izpolni ukaz.

Kmalu se odpró skrite duri v zidu, na kar vstopi sluga in, priklonivši se trgovcu, čaka njegovega povelja.

„Malluh! Stopi sem k mojemu stolu!“ reče Simonides z zapovedujočim glasom. „Čuj! Pred kratkim je odšel od tod visok, gibčen, zal mladenič, v židovski obleki. Ti pojdeš za njim! Kakor senca boš spremljal njegove korake. Vsak večer moram vedeti, kje je, kaj dela in s kom občuje. Poslušal boš njegove razgovore, da mi jih potem poveš od besede do besede. Poizveš, kakšen mu je značaj, običaji, kaj je delal nekdanj, česa se hoče lotiti sedaj in v prihodnje? Ali me razumeš? Ako bi odšel iz mesta, pojdeš za njim ter se z njim sprijazniš. Ako te vpraša, kdo si, mu lahko odgovoriš, kar hočeš, samo pazi, da se ne izdaš, da si v moji službi. O tem niti besede. Idi, idi urno!“

Malluh se prikloni in odide.

„Kateri dan imamo danes?“ vpraša Simonides, na kar se počne smejati sam sebi in drgniti si od veselja medle roké.

„Hočem si ga zapomniti, ker napoveduje prihod velike sreče: veseli se je, o hčerka!“

Hčerka ni bila naklonjena veselju, vendar, da uzadovolji očeta, zategne svoje ustnice v bled nasmeh.

„Prokletstvo nad mene!“ reče svečano, „ako kedaj pozabim ta dan.“

Trgovec se globoko zamisli.

„Tako, tako, moje dete. Danes imamo dvajseti dan drugega mesca. Pred petimi leti nas je zapustila Rahela, tvoja mati. Prinesli so me domu polomljenega od trinoga. Osuplost in obup sta jo spravila pod zemljo. A bila mi je kakor mirtev grmič, kakor najlepši grozd iz vinograda En-Gadi, kakor najslajši med za moja usta. Pokopali smo jo v grob, izklesan v skalo. Odhajaje od tod, me je pustila v temi, toda skozi temo je prodrli jasen žarek in ta žarek je v teku let postal kakor jutranja zarja.“

Dvignil je roko ter jo oprl hčerki na ramo.

„O veliki Bog!“ je dejal, zroč proti nebu. „O Gospod vsemogočen in usmiljen! Hvala ti bodi, da se je od te veje rodila Rahela, moja žena.“

Umolknil je, in zdelo se je, da se je zagledal v svojo dušo, toda kmalu se je vzdramil iz zamišljenosti.

„Saj je zunaj jasen dan?“

„Bil je dan bel in jasen, ko je mladenič prestopil ta prag.“

„Pozovi Abimeleha, naj me odpelje na vrt; tam ti povem, draga hči, čemu sem se pred kratkim glasno zasmel, čemu mi je srce, enako gazeli po grčih, skakalo v prsih.“

Deklica je pozvonila, na kar je vstopil sluga in odrinil naslonjač, prirejen nalašč v ta namen na kolesih, na hišno streho, vrt imenovano.

Mimo grmičja rož in mirte, mimo smokvinih dreves, je ukazal Simonides zapeljati svoj naslonjač na mesto, od koder je mogel videti z očmi palače na nasprotnem otoku most in reko, pokrito z ladjami.

Tu ga je sluga pustil samega z Estero.

Hrup in trušč na mostu, prav nad njegovo glavo, ga ni prav nič oviral, nasprotno mu je bil sladka godba, ki je napovedovala prihodnji dobiček.

Estera, oprši se ob naslonilo naslonjača, je čakala, da oče spregovori.

Naposled odpre usta ter reče z navadnim resnim glasom:

„Opazil sem, da si poslušala mladeniča z veliko pozornostjo in da te je pridobil za-se s prvimi besedami.“

„Ako hočeš s tem reči,“ odvrne vsa zarudela v obraz, „da je našel pri meni vero, pa ti pritrdim, oče, da mu verjamem.“

„V tvojih očeh je torej on sin umrlega kneza Hura?“

„Tega sem prepričana.“

„Kaj pa, ako ni, Estera?“

„Čuj me, oče. Od trenutka, ko je bila moja mati poklicana pred obličje Gospodovo, sem ti vedna služabnica, ki ni odstopila ni za trenutek od tebe. Stoječa tako na tvoji strani, sem videla različne ljudi. Prihajali so semkaj iskat poštenega in nepoštenega dobička; naučila sem se razločiti resnico od laži, in pravim ti, če ta mladenič ni knezov sin, kakor je dejal, pa še nikdar nisem čula laži, ogrnene v takošno obliko resnice.“

„Na hvalo Salomona, hči, te besede imajo velik pomen. Torej meniš, da je tvoj oče bil sluga njegovega očeta?“

„Kolikor sem mogla razumeti, vprašal te je po tem, kakor po nečem, česar sam ni bil gotov.“

Oči Simonidesove so blodile po ladjah, dasiravno so v tem hipu njegove misli bile daleč od njih.

„Ha, moja hči; prirojena ti je bistrovidnost Izraelovih otrok. Povem ti o sebi, o tvoji materi in o mnogih minulih rečeh to, kar sem tako skrbno skrival pred Rimom, bojé se preganjanja in nadejaje se boljše prihodnosti, — skrival pred teboj do trenutka, ko se tvoja duša nauči obračati se h Gospodu krdel, kakor cvet proti solncu. Sedaj že smeš slišati te otožne zgodbe .. Rodil sem se v votlini, v dolini Hinon, na južnem rebbru Sijona. Moji stariši so bili čuvaji smokvinih in olkinih dreves v kraljevem vrtu pri ribniku Siloa. V svojih otroških letih sem jim pomagal. Pripadali so v ono vrsto ljudi, ki so obsojeni v sužnost na vse večne čase. V petnajstem letu svojega življenja sem bil prodan knezu Huru, najbogatejšemu človeku v Jeruzalemu. Iz vrtov sem prišel v knezovo upravnico v Aleksandriji v Egiptu; tam sem

zrasel v mladeniča. Služil sem mu šest let, v sedmem pa sem po Mojzesovi postavi postal prost.“

Estera zaploska veselo z rokami.

„Oh! torej nisi sluga njegovega očeta?!“ zakliče.

„Poslušaj dalje, hči! Prav v onem času so se prepirali v veži svetišča učeni doktorji o tem, ali naj otroci, rojeni v suženjstvu, ostanejo, kakor njih očetje, še nadalje v sužnosti. Toda knez Hur je bil v vsakem obziru plemenit in pravičen človek; on je razumeval zakon v najpreprostejšem, jedino pravem pomenu; razumel je, da kot kupljen suženj imam po preteku let pravico do svobode, ter mi je dal o tem pismeno listino, katero imam spravljeno še današnji dan.“

„A moja mati?“ vpraša Estera.

„Le potrpi, moje dete, ker poizveš vse in tudi razvidiš, da mi je bilo lože pozabiti na samega sebe nego na tvojo mater... Proti koncu mojega suženjstva sem dospel v Jeruzalem ob času opresnih kruhov. Moj gospodar me je sprejel v svoji hiši kakor gosta. Ljubil sem ga že takrat ter ga prosil, naj me vzame še nadalje v svojo službo. Sprejel me je in služil sem mu novih sedem let kot plačan najemnik. V njegovem imenu sem vodil različna podjetja na morju in brez števila drugih poslov na suhem; potoval sem s karavanami k Suzi in Persepolisu ter v deželo svilnatih tkanin, ki leži za njima. Ta potovanja so bila nevarna, toda Gospod je blagoslovil vse, česar sem se lotil. Vračal sem se, pridobivši vsakikrat gospodarju velik dobiček, sebi pa izkušnost, brez katere bi ne mogel voditi sedaj raznovrstnih poslov, ki so mi prišli nad glavo. Nekega dne sem bil knezov gost v njegovi hiši v Jeruzalemu. Sedela sva pri mizi, kar stopi v sobo služabnica, noseča na pladniku kruh in vino. Tedaj sem prvič videl tvojo mater in se kar na prvi pogled zaljubil vanjo. Prosil sem kneza, naj mi jo da za ženo. Odgovoril mi je, da je ona sužnja za vse žive dni, ako pa želim, da ji da prostost in me tako nagradi za moje delo in trud. Ona me je isto tako ljubila, kakor jaz njo, toda dobro jej je bilo v tej hiši in radi tega ni hotela prostosti. Prosil sem jo in prosil, toda njen odgovor je bil

vedno jeden in isti, da postane moja žena, toda poprej moram jaz postati njej enak suženj. Saj je tudi naš oče Jakob služil sedem let in potem zopet sedem za sladko svojo Rahelo. Ali mar ne morem storiti tega tudi jaz za svojo? Toda tvoja mati je hotela, naj služim večno. Odšel sem... samo radi tega, da sem se znova vrnil. Poglej semkaj, Estera...“

In pokazal ji je spodnji konec svojega ušesa.

„Ali vidiš sled šila?“

„Vidim“, odvrne deva, „kako močno si ljubil mojo mater.“

„Dražja mi je bila nego Sulamitka kralju-pevcu, dražja, lepša in čistejša!... Bila mi je kot studenec žive vode, kot vrelec z Libana!... Moj gospodar me je na mojo prošnjo spremil pred sodnika, na to me je peljal za vrata svoje hiše ter mi prebil uho s šilom... Za tako ceno sem dobil Rahelo. Ali je bila katera ljubezen večja od moje?...“

Estera, sklonivši se, je poljubila očeta na čelo.

Oba sta molčala ter mislila na rajnico.

„Nekoliko let pozneje je moj gospodar umrl na morju“, nadaljuje Simonides. „Njegovo hišo je pokrila žalost... pa tudi v moji, tu v Antiohiji, je zavladala globoka otožnost. Sedaj pa poslušaj pozorno, moja hči! Ob času, ko je knez zapustil ta svet, sem bil oskrbnik vseh njegovih posestev. Iz tega razvidiš, kakošno zaupanje sem užival. Komaj je dospela novica o njegovi smrti na moja ušesa, sem odšel brez odloga v Jeruzalem, da položim svoje račune vdovi v pregled. Kneginja me je potrdila v mojem dosedanjem uradu. Opravljal sem svojo službo še z večjo vnemo nego doslej. Bogastvo Hurov je naraščalo z vsakim letom. Tako je preteklo deset let. Takrat se je pripetil ta slučaj, kakor trdi mladenič, prokuratorju Gratusu. Rimljan je trdil, da je bil to napad, osnovan že naprej. Ta slučaj mu je služil za pretvezo, da je pograbil vse premoženje vdove in otrok. Da bi mogel mirno uživati njihovo imetje, je spravil s tega sveta vse, ki so imeli do njega kako pravico. Odslej se ni slišalo več o rodbini Hurov. Sin, katerega sem videl še kot otroka, je bil obsojen na

galejo; ta sodba je bila enaka obsodbi k smrti. Vdovo in hčer — tako je splošno mnenje — so vrgli v jedno onih ječ, katere, kadar se enkrat za nesrečnejši zapró, se ne odpró nikdar več, dokler so živi.“

Esterine oči so bile polne solz.

„Mehko srcé imaš, moja hči. O, da bi te ne doletela usoda vseh občutljiv src! Da bi ga ljudje ne poteptali z nogami!... Toda poslušaj dalje! Zdirjal sem v Jeruzalem, misleč, da vtegnem biti svoji gospej v tej nesreči v pomoč, a zgrabili so me pri mestnih vratih ter odpeljali v podzemeljsko trdnjavo Antonijo — čemu — tega sam nisem vedel... Končno je prišel sam Gratus ter zahteval od mene, da mu izročim Hurov denar. Poznal je trgovinski običaj židov, po katerem so se te svote mogle prejeti samo z mojim pismenim odobrenjem. Zahteval je od mene nakaznic na vse trgovinske hiše mojega gospodarja, raztrošene po celem svetu. Odrekel sem mu. Izročil me je na muke. Polomili so mi kosti, toda mojega molčanja niso mogli zlomiti. Gratus, videč, da nič ne opravi, me je spustil na prosto. Vrnil sem se domu. Odslej so se vsa podjetja vršila ne v imenu kneza Hura v Jeruzalemu, marveč v imenu kupca Simonidesa v Antiohiji. Dobro veš, moje dete, kako mi je bila sreča vedno naklonjena. Knezovi milijoni so rastle v mojih rokah; znano ti je tudi, kako sem bil tri leta pozneje na poti v Cezarejo novič vjet. Zopet so me deli na tezalnico. Gratus si je mislil, da mu to pot kaj izpovem. Toda zmotil se je v svojem računu. Polomljen na telesu — moj duh pa ni oslabil v meni nikdar — sem se vrnil domu. Moja Rahela, videča me nadležnega pohabljenca, je od obupa in osuplosti mahoma umrla, kakor pade klas, podžet od ženjice. Z božje pomočjo sem preživel tudi ta udarec. Sedaj sem varen pred preganjanjem. Na podlagi privilegija, podpisanega z lastno roko cesarjevo, smem trgovati po vsej državi. Danes naj bo blagoslovljen On, kateremu služijo za prestol oblaki in kateri plava po njih, kakor po morju; — danes, o Estera! moglo bi imetje, katero oskrbujem, obogatiti celo samega cesarja.“

Ponosno je dvignil glavo; njune oči so se srečale; čitala sta vzajemno svoje misli.

„Vprašaj me, kaj storim s temi zakladi?“ reče on v odgovor na njen pogled.

„Oče!“ odvrne ona z zamolklim glasom, „pravi njih lastnik je šel pred kratkim od tod.“

Simonides ne odtrga od hčerke svojega pogleda.

„A ti, moje dete?“ jej reče. „Torej naj te napravim beračico?“

„Ali mar kot tvoja hči nisem njegova suznja do smrti? Ali ni bilo rečeno o hrabri ženski: „Krepost in čast je njena prazniška obleka, radovala se bo v času prihodnjem in sedanjem.“

„Gospod mi je skazal svoje usmiljenje v mnogih rečeh“, reče Simonides, in žarek neopisljive ljubezni razsvetli njegovo lice — „toda ti, Estera, si krona Njegove ljubezni.“

Stisne jo na svoje prsi ter jo dolgo objema.

„Torej, poslušaj me!“, reče z glasom, trepetajočim od ganutja „da izveš, zakaj sem bil danes v jutro tako vesel in srečen. Mladenič je stal pred mojimi očmi kot živa slika svojega očeta iz mladeniških let. Moje srce je poskakovalo, zahtevajoče, naj ga pozdravim in objamem. Le s težavo sem dušil solze sreče. Hotel sem mu pokazati knjige, kjer je tiščakov kakor grahovih zrn, hotel sem mu reči: „Poglej, vse to je tvoje in jaz sem tvoj suženj, stori z menoj, kar hočeš.“ In storil bi bil tako, o hči! toda zadržale so me tri reči. Najpoprej moram vedeti gotovo, ali je res sin mojega gospodarja, to je prvo. Ako je res pravi, hočem spoznati njegov značaj, predno mu zaupam te brezštevne zaklade. Med onimi, ki so rojeni v bogastvu, je mnogo takih, da postane v njih rokah denar poguba za človeški rod!“

Umolknil je, njegove medle roke so se krčevito skoro strastno stisnile.

„A sedaj drugo. Ti ne veš, sladko moje dete, kaj je sovraštvo. Spomni se samo na muke, katere sem pretrpel, a to ne samo od Gratusa... Čujem še smeh in roganje tolovajev, ki so izvrševali njegovo povelje. Poglej moje polomljene kosti in pomisli, koliko let že ne morem rabiti svojih udov, ki mi povzročajo samo trpljenje, pomisli na tvojo mater tam v grobu, kamor so jo pahnili oni, pomisli na nadloge vse Hurove hiše,

dà, prevdari vse to ter pozovi razsvetljenje božje na pomoč in mi povej, o hči! ali mar res nima odpasti niti jeden las za toliko nesreč, ali nima poteči niti jedna kaplja krvi za odkupljenje? Oh! ne govori mi, da maščevanje pripada Gospodu. Saj je on isto tako Bog kazni kakor nagrade. Mar niso njegovi bojevniki številnejši od prerokov? Mar ni On ustanovil postave: „Oko za oko, zob za zob?“ Že toliko let sem sanjaril o maščevanju, prosil sem za njo Onega, ki je vsemogočen, in skupljevaje bogastvo sem potrpežljivo čakal v nadi, da me On, ki je tako neizmerno usmiljen, brezdvomno določi kot orodje kazni za ta nečisti narod. In ta mladenič, govoreč o tem, da se je uril v vojaški umetnosti, je omenil, da mu je imelo to služiti v dosego nekega smotra; a dasiravno tega cilja ni naznanil, sem prepričan, da je imel v mislih... maščevanje! Evo torej, Estera, čemu sem sedel molčeč in neobčutljiv, evo vzrok, ki mi je položil na ustnice pečat molčanja in zagrinjalo malomarnosti na lice, evo vzrok, radi katerega sem se tako veselo nasmejal, ko je on odšel.“

Estera je božala očetovo roko.

„Odšel je“, je dejala, kakor sama sebi, „ali pa se vrne kdaj?“

„Dà, brezdvomno. Zvesti Malluh je šel za njim ter ga pripelje brž ko se pripravimo za njegov sprejem.“

„A kedaj se to zgodi, oče?“

„Kmalu, kmalu... On si misli, da so vsi, ki bi mogli pričati o resnici njegovih besed, pomrli. Živi pa še jedna priča; ako je ta mladenič zares sin mojega gospodarja, ta ga gotovo spozna.“

„Njegova mati?“

„Ne, dete, to pričo mu predstavim v kratkem, med tem pa izročimo vse v božje roke... Utrujen sem. Poklič! Abimeleha.“

Na to odpelje suženj pohabljenca domu.

V.

Gaj Dafne.

Ben-Hur je zapustil Simonidesovo hišo z veliko grenkostjo v srcu. K tolikim prevaram, na katere je naletel, iskaje svojce, se je pridružila še jedna ter bila mu tem hujša, toliko, kolikor mu je bil dražji smoter, za

katerim je težil. Na tem zalem, širokem svetu ni bilo zanj toplega kotiča.

Bil je mlad — toda kaj to?

Tem več trpljenja in prevar ga čaka še v prihodnosti!

Oh, ko bi že prišla smrt!

Krenil je proti reki; njeni valovi so ga nekako vabili; tam na dnu ga ne doseže več nobena skrb... Toda ne! mlade moči, mlada kri se je vpirala temu miru v gomili, in evo, nakrat, da sam ni vedel, kako in kedaj, mu pride na spomin to, kar je slišal o gaju Dafne in o njegovem razkošju...

„Bolje je biti črv ter grizti murbino listje v gaju Dafne, nego sedeti kakor gost pri kraljevi mizi...“

Te besede so mu kakor nekaka pesem neprestano brnele po možganih.

Obrnil se je ter krenil proti krčmi.

„Kje je pot v Dafne?“ vpraša.

Stražnik se začudi ob tem vprašanju.

„Kako? Torej še nisi bil tam?... V tem slučaju prištej današnji dan k najsrečnejšim dnevom svojega življenja... Pot tje najdeš lahko. Pojdi v prvi ulici na levo tje do tretje poprečne, ki se imenuje steber Herkulesa; od ondod kreneš na desno, na to greš skozi staro mesto Seleucidov do bronastih vrat Epifaniusa. Tam se pričinja pot v Dafne. Naj te čuvajo bogovi!“

Pospravivši svoje zavoje, se je Ben-Hur podal na pot.

Ni mu bilo težavno najti Herkulesov steber, od koder je pod hodnikom, oprtim ob mramornate stebre, v spremstvu neštevilne tolpe dospel k označenim vratom.

Bilo je ob četrti uri, ko je stopil skozi vrata. Za njimi je bila pot razdeljena na steze za pešce s tlakom iz rudečega kamena ter na cesto za konje in vozove, posuto s šoto. Mejo je tvorila nizka pregraja.

Za nekoliko desetih korakov vsaksebi so stali tu zali mramornati kipi, nebrojni vodometi, napravljeni od kraljev, ta kraj obiskujočih, ter imenovani po njih imenu; na obeh straneh so se razprostirale livade, senčnati hrasti in divje smokve, a v njihovi senci so se nahajale majhne, z vinsko trto ograjene hišice, namenjene za počitek in hladilo potnikom.

Ben-Hur je zrl na vse to s ponosnim preziranjem človeka, ki je došel iz prestolnice takratnega sveta; kaj je mogel tu videti novega, kar bi v Rimu ne bilo stokrat lepše in dovršenejše?

Toda že v prvi polovici pota se je jel pozornejše ozirati naokrog. V tolpi so se nahajali ljudje različnega spola, starosti in narodnosti; vsi so bili prazniško oblečeni. Nekateri so mahali s praporčki, drugi so nosili kadilnice, nekateri so šli, popevajoči pesmi, drugi piskajoči na trombe ali piščalke. S seboj so gnali koze, ovce, konje in vole, ovenčane s cvetjem in listjem iz vinogradov.

Ako vsakega dné hiti toliko ljudi v gaj Dafne, kaj mora tam biti prav za prav?...

Nakrat se je pesem razlegala še glasneje, godba je pospešila korake, in ožračje se je napolnilo z radostnimi kiki; — pred očmi popotnikov se je pokazala blagoslovljena votlina.

Na kvišku se je dvigalo svetišče v čisto grškem slogu; pred njim se je razgrinjala širota planjava s tlakom iz oglajenih kaminitih plošč, tam dalje s tisočnimi stezami prepežen vrt, poln vodomotov, kipov in vonjave najzibranjših cvetic.

Ben-Hur je stal očaran, ne vedé, kam ima iti.

„Mi se tu zgubimo“, se oglasi v tem hipu za njim neka mlada ženska.

Tovariš se ji nasmeje.

„Nihče se še ni zgubil v gaju Dafne, k večjemu oni, za katerimi so se vrata zaprla za zmerom.“

„A kdo so ti?“ vpraša ona plaho.

„To so oni, ki jih prevzame mičnost tega kraja tako, da si izvolijo tukaj svoje bivališče. Ha! ako hočeš, pokažem ti one, o katerih govorim.“

Po mramornatem tlaku se jame razlegati teptanje z opankami. Množica stopi vsaksebi, naredivši prostor roju deklic z razpletenimi lasmi, v prozorni obleki, ki je kot lahka megla pokrivala njih ude. Pri odmevu godbe in petja so deklice veselo plesale.

„Glej, to so „deradosije“, duhovnice v svetišču Apolina. Celo krdelo jih je. Prepevajo pri obredih. Ali hočeš iti za njimi?...”

Čez trenutek sta oba izginila v gaju.

Nova tolpa obrne na-se Ben-Hurovo pozornost.

Na čelu je stopal velikanski, kakor mleko bel bik, ovenčan z listjem iz vinograda, na njegovem hrbtu je sedel nag otrok, stiskajoč v kupico sok iz grozdja — pravcata podoba Baha iz otroških let; nekoliko dalje je ženska peljala par kozlov, okrašenih z venci in cveticami, za njimi pa so korakali pevci in plesalke.

Naokrog so donele vesele pesmi in razširjala so se vonjava kadila.

„Kam gredó ti?“ vpraša nekdo v tolpi.

„Bik gre k očetu Apolinu. kozla pa ... Mar Apolo ni pasel Admetovih čred?“

„Torej tudi kozla gresta k Apolinu?“

Ben-Hur je poslušal te kratke razgovore, ker so ga mikala pojasnila. V ušesih so mu neprestano brnele besede: „Bolje je biti črv ter grizti murbovo listje v gaju Dafne, nego kot gost sedeti pri kraljevi mizi.“

Iz početka mu je silil odmev teh besed nehoté v uho, kakor nekak znan napev, ki ni vzbujal v njem nikakih mislij, v kratkem pa je jel globlje premišljevali njih pomen.

Ali je življenje v tem gaju bilo res tako sladko?

Očividno, ker je vsako leto na tisoče ljudij pozabilo tu na vse, na svoje dolžnosti, rodbino, domovino. Čar tega kraja je moral biti mogočen, ako so se radi njega ljudje odrekli življenju, nadejam, spominom! In ako je ta gaj imel toliko mičnosti za druge, čemu bi jih ne imel tudi zanj? Ali naj bodo one sreče deležni vsi ljudje in národi, izvezemši samo otroke Izraela?

Ta vprašanja so mu silila v glavo. Ogleda se naokrog, iskaje na nje odgovora. In on, ki je stopil semkaj otožen in malomaren za vse, kar ni bilo v zvezi z njegovim trpljenjem, se je zanimal čimdalje živeje za vse, kar ga je obkoljevalo. Odrinil je za procesijo v gaj.

Zdramila ga je vonjava kadil in duhtečih cvetic.

„Ali se sežigajo tu kaki darovi?“ vpraša poleg sebe stoječega moškega.

„Dà, pred oltarjem Diane.“

Vprašanec je odgovoril v maternem jeziku Ben-Hura.

Poslednji ga začudeno pogleda.

„Ali si Hebrejec?“ ga vpraša.

„Rodil sem se v Jeruzalemu, ne dalje nego za lučaj kamena od velikega trga“.

Mladenič je hotel nadaljevati razgovor s svojim rojakom, toda tolpa ju je odrinila vsaksebi. V spominu mu je pa ostala tujčeva podoba; lice je kazalo židovski tip, oblečen je bil v temno-bronasto obleko; na glavi je imel ovoj iste barve, zvezan z žoltim svilnatim trakom.

V gneči je Ben-Hur končno došel na mesto, od koder je ozka stezica držala v globel gaja.

Goščava je kazala tu na videz, da se je še ni dotaknila človeška roka, toda če si jo ogledal podrobneje, si lahko opazil, da je tudi že tu storila umetnosti svoje; izmed trave so kukale veličastne cvetice, drevje je rodilo izborno sadje, in da bi ničesar ne manjkalo k sreči povodnih vil, bivajočih v tej samoti, je šumljal v senci dreves po zakrivljeni strugi bister studenec.

Nad glavo Ben-Hura in okrog njega se je razlegalo tiče petje; škrijanci in slavčki so gostoleli svoje pesmi, golobje grgetali, prepelica je smuknila izpod njegovih nog, prav nič se ni bala ljudij.

Ben-Hur, v čuvstvu nekake sladke bolezn, se je vsedel pod citronovo drevo.

Nad njegovo glavo je bilo obešeno gnezdo sinice. Tičica ga je ogledovala, kakor bi hotela reči: „Ne bojim se te; tu je samo jedna vladarka — ljubezen.“ Po tej ljubezni je zakoprnelo mladeničevo srce. Prvikrat v svojem življenju je pozelel okusiti njeno razkošje, toda ... na misel mu pridejo oni, ki so mu najdražji.

„O Bog Izraelov!“ je zaklical z razpaljenimi ustmi od grešnih mislij — „o mati! o Tirza! Preklet naj bo ta trenutek in to mesto, kjer sem mogel na vaju pozabiti!“

Bežeč, kolikor so ga nesle noge, iz te razkošne goščave, je došel k zalemu granitnemu mostu, ki se je dvigal nad kanalom. Poleg tega mosta jih je bilo še več drugih, vsak v drugačnem slogu. Tihe, kot zrkalo prozorne vode, so se za nekoliko streljajev daljave spremenile v slap, šumeč po skalah, spodaj je bilo zopet prozorno jezero, pa

zopet slap, in to tako daleč, kolikor je moglo oko doseči. Za mostom in kanalom so bile livade, gaji, hribi, tajnostne votline, griči, ozalšani kot igrača z letovišči, doline z zelenimi livadami, na katerih so se pasle zale, bele črede.

Od daleč je bilo slišati klic in petje pastirjev.

Pod milim nebom so bili postavljeni oltarji; pred vsakim je zažigal darove duhovnik, oblečen v belo obleko. Od jednega do drugega so korakale procesije, in dim kadil se je dvigal k oltarjem.

Votlina je bila veliko svetišče. Stavbar je ni zgradil s stenami, ni ozaljšal s stebri in hodniki, le naravo je vzel v svojo službo.

Isto tako je nastala tudi stara Arkadija. Tu, kakor tam je bil stavbar Grk.

Z mosta je odšel Ben-Hur na livado. Zala pastarica je baš gnala po njej čredo ovac. „Pojdi“ mu je ljubko pomignila, stopajoča mimo njega.

On je šel dalje.

Za nekoliko korakov daljave pred oltarjem iz belega mramorja je mlada ženska zažigala ogenj v brezovem popelniku (cgnjišču), ljubko mu migajoča z brezovo vejico. „Stoj“, je dejala z nežnim glasom.

On je šel dalje.

In znovič je srečal procesijo; spredaj so šle mlade deklice, veselo prepevajoče in poskakujoče; za njimi so šle ženske v polnem razvoju svojih mičnostij; nesle so darove iz sadja in okusnih slaščic. Vabile so ga z besedo in pogledom: „Pojdi z nami! Naj se združijo roke, naj se razliva vino, naj veselje napolni naša srca.“

Uživajmo življenje. Saj živimo samo enkrat. Torej ... pojdi z nami!“

Toda mladi žid je šel dalje, ne meneč se za vse skušnjave.

Razumel je sedaj, kaj je bila votlina Dafne — bivališče ljubezni, toda, o groza! ljubezni — napačne.

In evo, to je bil oni sladki prostor, o katerem je slišal.

Za take smotre so kralji v izobilju razsipavali zlato, stavili kipe in oltarje! Potoki in lilije, čiste lilije, so služile takim smotrom!

Velika razburjenost se je polastila čiste srca sina Izraelovega. Šel je naravnost naprej, glavo ponosno po koncu noseč; trudil se je, ne videti tega, kar ga je obkoljevalo.

Iskaje sence in miru je krenil proti cipresnemu gaju; v tem začuje v daljavi odmev trombe. Ozre se in na veliko svoje veselje zagleda rojaka v travi ležečega, s katerim se je bil pred par urami srečal na poti v svetišče. Tujec je vstal ter stopil k njemu.

„Pozdravljam te že drugič!“ reče mu.

„Tako tudi jaz. Ali greš proti oni strani, kakor jaz?“

„Ne vem, kam si namenjen. Jaz name ravam kreniti na dirkališče.“

„Na dirkališče?“

„Dà. Odmev trombe, ki si ga pred kratkim slišal, je klical borilce.“

„Spoštovani človek!“ reče Ben-Hur, „danes sem prvič v tem gaju; vse mi je tu tuje; kaj hvaležen ti bom, ako mi hočeš biti kažipot.“

„To mi bo prav prijetno. Toda evo, vozovi že drdrajo na dirkališče. Razločno čujem njihov ropot.“

Ben-Hur položi tovarišu roko na ramo.

„Jaz sem sin Arija, duumvira“, reče.

„A jaz sem Malluh, trgovec v Antijohiji.“

„Torej, spoštovani Malluh, prosim te, pojdiva urno na dirkališče. Moje ime je znano v rimskih cirkih. Rad bi si ogledal tukajšnje igre.“

Malluh se je obotavljal.

„Praviš, da duumvir je bil Rimljan. Čemu pa“ — vpraša — „vidim njegovega sina v obleki Izraelca?“

„Plemeniti Arij mi je bil samo drugi oče“, odvrne Ben-Hur.

„Aa! tako? Oprosti mi mojo radovednost.“

Prekoračivši cipresin gaj, sta dospela na obširno polje.

Tu so bila široko naokrog poteptana tla, polita z vodo. Okrog je bila napeta vrv, za lakef visoko nad zemljo, ki je ločila tlak od gledalcev.

Poslednji so sedeli naokrog na lesenih klopih; platno, razpeto nad njimi, jih je varovalo pred solnčnimi žarki. Tudi naša znanca najdeta prostor.

Ben-Hur je štel vozove, ki so pridrali na dirkališče. Bilo jih je devet.

„Mislim sem“, je dejal, „da tu na vzhodu imajo v vozove vpreženih samo po paru konj, toda tu vidim same četvorke. Vozniki morajo biti častitljivi... Ha! bova videla, kako se jim posreči!“

Osem četvork je zdrdralo mimo, dirjačih na prostor, kjer se je pričela dirka. Nekateri so šli dirjače, drugi korakoma, deveta pa je zdrdrala mimo kar skokoma.

Iz prsij Ben-Hura se izvije krič začudenja.

„Kako izvrstni konji! Poznam cesarske hleve, Malluh, toda zagotavljam te, da takšnih še nikdar nisem videl.“

Četvorka se je nahajala prav pred njegovimi očmi.

Nakrat pa so se konji zapletli in voz se je zvrnil, v tem hipu pa je nekdo med gledalci osuplo zakričal.

Ben-Hur se ozre ter zapazi starca z dolgo, belo brado, ki je, prekrizavši roki, kričal na vse grlo.

„Abadau! ujemi jih! Tecite, dirjajte urno, moji otroci!“

Nekoliko bliže njega sedečih gledalcev se je jelo smejati.

„Smeli bi vsaj spoštovati njegove sive lase! Kdo pa je ta?“ vpraša Ben-Hur svojega tovariša.

„Mogočen vladar v puščavi, lastnik brez številnih čred velblodov in konj najplemenitejše vrste, šejk Ilderim po imenu“, odgovori Malluh.

Med tem je starec neprestano obupno kričal služabnikom:

„Ujemite jih brž ko mogoče! To so vaši ljubčki! Rodili so se, kakor vi, v puščavi! Ali čujete? Pomilujte jih! Prokleti Rimljan!“ je klical šejk, stegaje pesti proti vozniku. „Prisegal je, da jih bo znal brzdati, prisegal na vse svoje latinske bogove! Ne, pusti me na miru“, sem mu dejal. „Letali bodo kakor orli, a ubogali me kakor jagnjeta“, se je hvalil ta lopov! Prekletstvo naj pade na njegovo glavo. Prekleta bodi mati, ki je rodila takega lažnjivca!... Moj najdražji zaklad!... „Naj bi se le drznil dotakniti se katerega z bičem...“

Ostale besede so mu zaostale v grlu. Konji so se zapletali čimdalje bolj. Služabniki se spusté med nje.

„Urneje, pridržite jih! Spregovorite jim besedo, jedno besedo od pesmi, katero vam je mati prepevala pod šotorom... Oj bedak! norec!... da sem zaupal Rimljanu!“

Zmanjkalo mu je sape.

Ben-Hur je razumel starca. Prepričan je bil, da starec se ni bal za življenje svojih konj radi gmotne izgube, marveč jedino radi tega, ker jih je ljubil kakor svoje otroke. Zrastli so pred njegovimi očmi, bili cilj njegovega truda, predmet njegovih sanj po noči, bivali so z njim in z njegovo rodbino pod jednim šotorom tam sredi peska v puščavi, sedaj pa jih je prignal semkaj, da tu osramoti ponosne Rimljane, kajti on niti za trenutek ni dvomil, da zmagajo, ako se le najde kdo, ki bi jih znal voditi.

Pa kar iz početka dirke ga je doletela ta nezgoda, a ker je bil Arab in šejk, to je strastnež, neprivajen krotiti svoje občutke, torej namesto kaznovati neukretnega voznika s preziranjem in molčanjem, se je razjaril ter si dal duška z razburjenjem in obupnim kričem.

In zares, bilo je tudi lahko mogoče ljubiti te plemenite živali.

Vsi štirje so bili zlato-kostanjevi, drug drugemu povsem podobni. Majhna ušesa so jim štrlela kvišku nad zalimi glavami, skozi odprte nosnice jim je bilo mogoče videti kri, rudečo kakor nozdre, vratove so imeli lepo zakrivljene; noge od kopit do kolen suhe, kakor noge gazele, a nad koleni zaokrožene in mišičaste, kopita so se jim lesketala, kakor obrušen opat; dolgi, svilnati repovi so jim segali do tal.

Predno je imel starec čas, potolažiti si jezo, so služabniki ukrotili ognjene konje.

Pozornost gledalcev se je obrnila na nekaj drugega.

Ravnokar je zdrdral nov voz na dirkališče. Konji, voznik in zaprega so bili vredni rimskega cirka.

Radi jasnosti v daljšem pripovedovanju moramo seznaniti čitatelja s tem vozom.

Vozovi, kakoršne so rabili v starodavnosti, so bili podobni nizki samokolnici z

dvema kolesoma v zadnjem delu, na katerem je sedel tudi voznik. Takšen je bil prvi vzorec.

Toda bistrourni kolarji so jeli izdelovati čimdalje boljše in ročnejše koleselje, na katerih je ponekje upodobljena zvezda jurnica, hiteča belemu dnevu naproti.

Vozniki so bili isto tako izurjeni, gibčni in častiteljni, kakor naši kočijaži.

V navaden voz je bil vprežen jeden par konj, v odličnejši pa po štirje in sicer vsi navštric; konja pri ojesu sta se zvala jarmovca, ona pri prečki pa — stranska.

Grki in Rimljani so bili tega mnenja, da za urnost je potrebna popolna prostost v gibanju, radi tega je bila tudi zaprega kolikor mogoče preprosta. Konji so imeli na sebi samo uzdo in komat, h kateremu so bile privezane vajeti.

Pri zadnjem delu ojesa sta bili dve prečki, od koder so bile napeljane vrvi do konj-jarmovcev, od stranskih pa do koša.

Dosedanje dirkače so sprejeli gledalci molčé; poslednjega prisleca pa so pozdravljali z glasnim ploskanjem.

Imel je vpreženo četvorko. Konja-jarmovca sta bila črna, stranska pa bela kakor mleko. Njih repovi in grive so bili po rimski šegi na kratko pristriženi, v grive so jim bili vpleteni žolti in rudeči trakovi.

Kolesa pri koleselju so bila pravo umetno delo. Bronasti obroči so objemali platišča iz ebanovine, za šprikle v kolesih so bili udelani slonovi zobje, umetno izrezljana os je imela na obeh koncih podobo tigrove glave; koš je bil spleten iz pozlačenih viter.

Ta tako bogato opremljen voz je obrnil v največji meri na se Ben-Hurovo pozornost. Gledé na konje, voz in ploskanje tolpe si je domišljeval, da voznik mora biti kak ljubljeneč cesarja, ali nemara kak sloveč knez.

Tekmovanje za venec na dirkališču se takrat ni smatralo za neprilичno visokim dostojanstvenikom.

Venci, katere so dobili na tem torišču, so bili kraljem večkrat milejši od onih, ki so jih pridobili na bojnem polju. Neron in Komod sta ljubila nad vse drugo podobne dirke.

Voz s skakajočimi konji se je čimdalje bolj blizal prostoru, kjer je sedel Ben-Hur.

Čimdalje razločnejše je bilo moči opaziti voznika, oblečenega v skrlatast jopič. V desnici je držal bič, v levici, nekoliko vzvišeni in nategnjeni, pa štiri vajeti. Postava mu je bila gibčna in brhka. Voz je bil samo še nekoliko streljajev od Ben-Hura. Ta pogleda voznika pozorno v obraz ter spozna dobro znano mu lice. Voznik je bil... Messala... ponosen, prezirljiv, kakor nekdaj.

VI.

Vrelec Kastalije.

Gledalci so gledali radovedno. Toda to je bila samo poskušnja, ne pa že prava dirka. Sicer pa je bilo Ben-Huru že dovolj tega, kar je videl. Med tem pa stopi na pozorišče arabski suženj, kliče na vso sapo:

„Čujte, ljudje od vzhoda in zapada! Pozdravlja vas šejk Ilderim, imenovan Dobrotljivi. S četvorko konj, ki pohaja naravnost od ljubljencev Salomona, je dospel sem v Antijohijo ter hoče poskusiti svojo srečo z rimskimi dirkači. Onega, ki si drzne voditi jih, obljubuje obogatiti za celo življenje. Tu, tamkaj v mestu in povsod, kjer se zbirajo krepki, izurjeni in pogumni ljudje, razglasite to njegovo obljubo. Tako govori moj gospod, šejk Ilderim Dobrotljivi.“

Te besede so napravile na zbrane gledalce velik utis. Ben-Hur, slišavši jih, je jel premišljevali. Pogledal je sedaj šejka, pa zopet glasnika. Malluh se je že bal, da se kar oglasi na poziv.

„Kam pojdeva sedaj?“ ga vpraša čez nekaj časa mladenič.

Malluhova bojazen je bila očitno prazna.

„Kam hočeva iti? Ha! Ako hočeš storiti tako, kakor delajo vsi, ki prvokrat obiščejo ta gaj“, odvrne smehljaje se, „pa moraš še iti tjakaj, kjer izveš svojo prihodnost.“

„Izvedeti prihodnost?... To je poganska vraža... a vendar... (Zamisli se in senco upanja mu spreleti obličje). Da“, reče odločno, „pojdem s teboj!“

„Ne misli si, da zagledaš kaj nenavadnega. Dobiš samo list svežega papirnika, odtrganega od stebila; ko ga pomočiš v vodo nekega vreca, odčitáš na njem svojo prihodnost.“

Ben-Hurovo lice se znóvič zamračí.

„Nahajajo se ljudje“, reče otožno, „ki se za prihodnost mnogo ne brigajo.“

„Hočeš nemara obiskati svetišče?“

„Sezidano je v grškem logu, kaj ne?“

„Imenujejo ga grškega.“

„Helenci so bili brezdvomno mojstri v lepih umetnostih, toda v stavbarstvu so se držali jednega sloga. Vsa njih svetišča so si povsem podobna... Popelji me rajši k temu vreclu... Kako se imenuje.“

„Vrelec kastalski.“

„O, njegova slava se razširja po vsem svetu. Pojdiva tjakaj!“

Na poti je Malluh, ki je tovariša ves čas pozorno opazoval, zapazil, da je ta stopal s povešeno glavo in nekako turobno zamišljen.

Zares so se stavile Ben-Huru pred oči podobe, davne, toda neprestano še neljube minulosti.

Zdelo se mu je, da so ga komaj še pred jedno uro močne roke iztrgale iz materinega naročja, da so pred jedno uro Rimljani zapečatili vrata njegove hiše.

Živeč na galeji, — ako je bivanje tamkaj mogoče imenovati življenje, — mu je bila v dolgih urah krvavega dela jedina olajšava misel na maščevanje nad njim, nad Messalo... Gratusa je mogel, kolikor toliko, celo opravičiti v svoji sodbi — Messala pa nikdar!

„Kdo nas je pokazal proganjalcem? Ako sem ga v imenu nekdanje prijaznosti prosil pomoči, ne za samega sebe, kdo se je obrnil strani s smehom?“ ponavljal si je Ben-Hur, da bi se še bolj utrdil v svojem sovraštvu.

Kolikokrat je, obračaje veslo, uneto molil: „O Bog mojih očetov, vsemogočni Jehova! Onega dne, kadar ga srečam, daj mi izumiti maščevanje, o kakoršnem še doslej nihče ni sanjal.“

In evo, ta dan je bil blizu. Srečal ga je, ne revnega in zapuščenega... takrat bi se mu utegnil še smiliti... marveč bogatega in ošabnega, še ošabnejšega nego pred leti. Maščuje se nad njim nečloveško, okrutno... Kje, kedaj, na kak način, o tem sedaj ni niti mislil. Torej nikako čudo, da je šel turoben in zamišljen.

Ravnokar sta zavila s tovarišem v hrastov drevored, ki se je raz malo strmino raz-

tegal na ravnino; na desni strani te ravnine so bile zelene livade, na levi je štrlela kvišku gola skala. Iz nje se je stekal slavní kastalski vrelec. K njemu je drla neštevilna množica peš, na konjih in vozovih; sužnji so nosili v nosilnicah ženske.

Prodrši skozi gnječo, je Ben-Hur zagledal vrelec, stekajoč se iz skale v črno, mramornato rupo, odkoder je šumeč in peneč se izginil, kakor skozi lijak.

Pri vrelcu pod nebom, v skalo izklešanem, je sedel osivel duhovnik z dolgo belo brado in z nizko na oči potlačeno kučmo — prava slika puščavnika. Sedel je ravno, resen in molčeč. Popotniki so se mu po vrsti bližali. Jemal je iz njihovih rok denar ter v zameno zanj dajal jim list papirnika. Po potapljanju istega v rupi so popotniki pozorno čitali to, kar je napisala nanj nevidna roka — in prerokovanj jej ni zmanjkalo nikdar.

K vrelcu se je ravnokar približala skupina ljudi, ki je obrnila na se splošno pozornost. Celo Ben-Hur jo je radovedno ogledoval. Spredej je jahal na konju jezdec, vodeč na vrvi velbloda nenavadne velikosti. Dva, kakor oglje črna sužnja sta jezdarila zadek s sulicami v rokah.

„Kako zal velblod!“ so klicali gledalci.

„Velblod in poleg tega še bel.“ Nemara sedi na njem kak knez, kdo ve ... nemara kralj?“

„Kralji jezdi jo na slonih.“

„Na Apollina! To ni niti kralj, niti knez, marveč zgolj ženska!“

Med tem, ko so se med zbranimi čule take in tem podobne opazke, so se tujei čimdalje bolj bližali.

Velblod je bil od blizu še lepši. Šel je, žvenkljaje s srebrnimi zvončki, lahko in gibčno, kakor bi ne čutil teže, ki jo je nosil na hrbtu.

Pod nebom na slonu je sedel starec s suhim licem podobnim pergamentu, a poleg njega ženska v megli pajčolana in čipek. Na golih njenih rokah so se lesketale zlate zapestnice, na prstih je imela dragocene prstane.

Skozi prozorno, z zlatom in koraletami pretkano mrežo so jej silili na dan črni lasje.

Pazljivo se je ozirala naokrog po mno-

žici ter si bržkone ni domislila, kako je med njo sama vzbujala radovednost.

Čudna reč, navzlic običaju, navadnemu med višjimi stanovi v tem kraju, lica ni imela zakritega.

A to lice je bilo zalo, mlado in lepo okroglo; ni bilo belo, kakor lica Grkinj, niti zarjavelo, kakor Rimljan, niti rudeče, kakor hčerka Germanije; skozi nežno, prezorno polt ji je prebijala kri, pobarvana z vročimi žarki egiptovskega solnca. Velike oči je imela po vzhodnem običaju podbarvane, radi česar so bile videti še večje. Rudeča usta, odpirajoča se pri smehu, so kazala leskeče se bele zobe.

Z vse postave je odsevalo nekako kraljevsko veličanstvo.

Na njen ukaz je Etijopec peljal velbloda pred vrelec ter pomignil živali, naj poklekne. Na to je vzel deklici iz rok srebrno kupico ter jel vanjo natakati vode.

Toda prav v tem trenutku se začuje ropot voza in topot skokoma dirjajočih konj. Zbrana množica osuplo zakriči ter se jame umikati na vse strani.

„Pozor!“ zakliče Malluh Ben-Huru. „Rimljan nas hoče poteptati!“

Mladenič se ozre ter zapazi Messala, podečega svojo četvorko na sredo množice.

Ljudje so še utegnili pravočasno se umakniti, samo velblod je še klečal mirno z zaprtimi očmi, dasiravno so bila konjska kopita samo nekoliko korakov že za njim.

Etijopec je v obupnosti vil roki, starec se je hotel rešiti z begom, toda bil je od starosti preokoren in noge so mu odpovedale službo.

Ona pa je od strahu omedlela.

„Stoj!“ zakliče na Messalo Ben-Hur, stoječ najbliže. „Nazaj! Nazaj!“

Patricij se prezirljivo nasmeje.

Videč, da zgolj nagla pomoč more še odvrniti nevarnost, zgrabi Ben-Hur levega jarmovca za uzdo.

„Rimski pes!“ zakliče, „torej ti je tako malo mar za človeško življenje?!“

S temi besedami je z vso močjo pahnil konje v stran. Vspeli so se po koncu in voz se je prevrnil; Messala je le, kakor po čudežu, še ohranil ravnotežje, toda njegov tovariš Martilus je padel kakor klada na tla.

Množica, kakor je navada, se je premaganemu prezirljivo smejala.

Še le sedaj se je pokazala neprimerna drznost Rimljanova. Iznebhivši se vajetij, katere je imel ovite okrog rok, je skočil z voza in, obrnivši se k starcu in njegovi tovarišici, rekel:

„Oprostita prosim, prosim vaju oba. Jaz sem Messala. Na staro mater zemljo prisegam, da nisem videl vas, niti vašega velbloda. Zaupal sem nekoliko preveč svoji izurjenosti, hotel sem se nekoliko pozabavati na stroške teh ljudij, med tem pa se je zgodilo narobe — množica se mi smeje. Naj ji bo to na zdravje!“

Te besede je spremljal prezirljiv smeh. Tolpa, klanjajoča se vsekdar drznosti, je nakrat utihnila.

Messala zapové tovarišu, odpeljati voz na stran ter, obrnivši se k mladi ženski, reče:

„Ti si gotovo hči tega spoštovanega starca. Nisem še dosegel od njega odpuščenja, toda potruditi se hočem, da ga dosežem, koj ko mogoče.“

Ona je molčala.

„Na Venero, kako si zala!“ je dejal, ter jo meril ves osupel s pogledom. Čuvaj se, da bi se Apollo ne zmotil ter ne vzel tebe namesto svoje izgubljene ljubice. Naj izvem, pod katerim nebom si zagledala luč sveta? Katera dežela se more ponašati, da je dala življenja tako mičnemu bitju. V tvojih očeh odseva vroče solnce Indije, Egipt je pritisnil svoj pečat na tvoje ustnice. Na mojo vero, predno se obrneš proč od svojega služabnika, pokaži se mu milostljivo: reci, da si mu odpustila. Prosim te, spregovori besedico!“

Ona se obrne k Ben-Huru.

„Prosim te“, je rekla s prijaznim smehom, „zajmi mi s to kupico vode.“

„Tvoj najpokornejši sluga sem“, odvrne ta in, obrnivši se, da bi vstregel njeni želji, se sreča z licem v lice z Messalo.

Pogledi so se jima križali. V očeh žida je odsevalo sovraštvo in preziranje, v očeh Rimljana pa ošabnost in roganje.

„O zala tujka, a takisto okrutna kakor zala!“ zakliče Messala. „Ako si deva iz krvi in kostij, a ne nebeščanka, pa se še vidi.“

Ker ne vem, kje je tvoja domovina, ne morem te priporočiti nobenemu njenih bogov, torej te navzlic bogovom v Olimpu priporočam pred vsem svojemu srcu!“

In videč, da je Mirtilus že del zaprego v red, se vsede na voz ter se odpelje. Ženska je dolgo zrla za njim, v njenih očeh ni bilo čitati razžaljenja.

Ben-Hur jej prinese vode. Dvignila je kupico k ustom in izpraznivši jo, ponudila ljubeznivo mladeniču.

„Vzemi jo za spomin“, je dejala. „Polna je blagoslova za te.“

Velblod, odpočivši se med tem, je vstal ter hotel iti dalje.

„Stoj!“ zakliče starec.

Na to pomigne Ben-Huru.

Mladi žid se mu spoštljivo približa.

„Storil si nam danes veliko uslugo“, reče tujec. „Jaz sem Baltazar, Egipčan. Ne daleč od tod, za votlino Dafne, v senci palm, prebiva šejk Ilderim Dobrotljivi, pri katerem sem jaz in moja hči v gosteh. Pridi tjekaj in z veseljem te pozdravijo oni, katerim si rešil življenje.“

V kratkem sta starec in mična ženska izginila Ben-Huru izpred očíj.

On je bil očitno žalosten radi tega...

VII.

Načrt maščevanja.

Malluh je v tem prigodku spoznal pogum in gibčnost Ben-Hurovo.

Prebrisan poslanec antijohijskega trgovca je dobro opazil, da se Messala in duumvirov sin nista pri vrelcu prvokrat srečala in da je med njima vladala še stara mržnja. Toda — iz kakega nagiba?

K rešitvi tega vprašanja mu je pomagal sam Ben-Hur.

„Vrli Malluh!“, s tem nagovorom se je obrnil po dolgem, turobnem molčanju k tovarišu. „Vrli Malluh, povej mi, ali je moči pozabiti na rojstno mater?“

Malluh pozorno pogleda mladeniča v lice: bilo je razpaljeno, oči so mu kar sršele od jeze.

„Ne“, odvrne po pomisleku; „ako je človek žid — nikdar! Spoštuj svojega očeta z vsem srcem ter ne pozabi bolečin svoje matere.“ Tako zapoveduje postava, tako nas učé v shodnici (sinagogi).“

Ben-Hurovo lice še huje zarudi.

„Te besede so mi privabile v spomin moja mlada leta“ je dejal. „Iz njih razvidim dobro, da si pravi Izraelec. Lahko ti zaupam. Torej poslušaj me. Moj oče je užival splošno spoštovanje; ni mu tudi manjkalo bogastva in dostojanstev. Ob času njegove smrti je bila moja mati še mlada in zala. Ni pa dovolj, če rečem, da je bila lepa in dobra, kajti med ni slajši od njenih besed, ki so prihajale iz njenih ust, a njena dela so bila še slajša, nego besede. Znana je bila po svojih čednostih in milosrčnosti. Imel pa sem tudi sestro, ki je bila solnce mojih dnij. Bili smo tako srečni, da sem iz globočine srca ponavljal dan na dan besede velikega rabina: „Bog, ne zmožen sam biti povsod, je poslal na zemljo... matere!“ Toda ta sreča je bila zelo kratka! Nekega dne je odličen Rimljan, jezdeč na čelu kohorte mimo naše hiše, bil zadet od kamna, ki se je odčesnil. Bil je to preprost slučaj. Takoj pa je padel sum na me, da sem nameraval, pripraviti ga ob življenje. Legijonisti so zlomili vrata ter nas vse polovili. Od tega trenutka nisem videl več matere niti sestre. Ne vem, ali še živita, ali pa sta nemara že umrli... Ta človek... prokleti Rimljan, ki nas je hotel pomandrat, nas je dal sovražniku v roke. Moja mati je, topeča se v solzah in obupu, prosila, naj jej vrnejo otroka... On je to slišal ter se ji smejal!... Ha! ali veš, kaj sedi globlje v srcu — ljubezen ali sovraštvo?... Danes sem ga zagledal in spoznal od daleč ter mu prišel na sled.“

Pri teh besedah prime tovariša za roko.

„Malluh!“ zakliče obupen, „on ve in nosi v sebi tajnost, za katero bi rad dal življenje. On bi mi lahko povedal, ali mati in sestra živita in kje se nahajata, ako sta pa umrli... obe sta v mojem srcu kakor jedna... kje njune kosti čakajo na moje?“

„Ali ti noče povedati tega?“

„Ne. Jaz sem žid, on pa Rimljan.“

„Moraš ga k temu prisiliti.“

„On je jeden izmed onih, katerih nihče ne prisili postopati proti svoji volji. A poleg tega, to je državna tajnost. Pograbili so vse premoženje mojega očeta; Rimljani so se razdelili z njim, kakor s kosom kruha.“

„Čudim se, da nisi udrihnil po njem!“ zakliče Mullah.

„Bil bi ga lahko ubil, toda grob... še bolj zakrije tajnost, nego ta podli Rimljan!“

Kako mnogo mrzle krvi, koliko zatajevanja samega sebe je treba, da se navzlic takemu sovraštvu še more odlašati trenutek maščevanja!

Malluh, ki se je doslej brigal za Ben-Hura v imenu svojega gospodarja, se je jel odslej brigati zanj na svoj račun, radi zanosu in sočutja do njega.

„Nočem mu vzeti življenja“, reče po kratkem molčanju Ben-Hur. „Ali je mar smrt najhujša kazen? Ne, naj živi, toda če mi hočeš pomagati, upam, da se grozno maščujem nad njim.“

„Če ti hočem pomagati? Saj je on Rimljan, jaz pa sem potomec pokolenja Jude. Jaz storim, kolikor mi bo le mogoče.“

„Ni težko moje naročilo izvršiti, ker niti ne obteži tvoje vesti. Pojdiva od tod!“

Odideta na livado.

Ben-Hur prvi pretrga molčanje.

„Ali poznaš šejka Ilderima Dobrotljivega?“ vpraša.

„Poznam ga.“

„Kako daleč je od tod do palmovega gaja?“

V Malluhovi glavi se nakrat vzbudi sumnja. Spomni se daru, ki ga je Ben-Hur prejel pri vrelcu iz rok zale tujke... Ali bi on, ki je tako vneto ljubil svojo mater, mogel na njo pozabiti, a to drugi ženski na ljubo?“

Ne davši pa spoznati na sebi te sumnje, odvrne:

„Palmov gaj je oddaljen od tod za dve uri ježe na konju, a za jedno uro na brzonomem velblodu.“

„Še nekaj: ali so dirke, o katerih si mi pravil, že razglašene in kedar se imajo vršiti?“

Iz glasú mladenča je bilo moči razvideti, da mu je odgovor na to vprašanje velevažen.

„Te dirke“, pojasnuje Malluh, „prireja zasebno prefekt na čast konzulu Maksenciju, ki dospe semkaj, da se pripravi na pohod na Parte. Prefekt je bogat in skop, toda ne štedi denarja, kadar si boče nakloniti veljavnega prijatelja. Sicer pa tudi prebivalci Antijohije pomagajo nositi troške, znajoči iz izku-

šenosti, da se jim ti bogato poplačajo. Ob času teh dirk, da ne vštevam konzula in njegovega spremstva, dospe v mesto silno ljudij iz najbolj oddaljenih krajev. Torej že dalje nego jeden mesec glasniki na vse štiri strani sveta razglašajo, da je pozorišče odprto.“

„A tukajšno pozorišče? Čul sem, da se lahko kosa s pozoriščem Maksimusa v Rimu..“

„Obe sta zidani ter enako prirejeni, toda v našem ima prostora le dva krat sto tisoč oseb, v vašem... to je rimskem... je za pet in sedemdeset tisoč sedežev več prostora.“

„Ali so pravila tudi ista?“

„Dà, samo z jedno izjemo. V Rimu smejo odriniti nakrat samo štirje vozovi, tu pa brez obzira na njih število, odrinejo vsi hkrati.“

„To je grški običaj.“

„Saj je tudi Antijohija bolj grško nego rimsko mesto.“

„Torej bi mogel dospeti s svojim vozom?“

„Dà, in s svojimi konji. V tem oziru ni nikake omejitve.“

Malluh je zapazil, da se je doslej mračno lice Ben-Hurovo po tem odgovoru nakrat razjasnilo.

„Kedaj se torej ima vršiti dirka?“

„Pojuteršnjem, ako bodo, da povem po rimljansko, morski bogovi naklonjeni... pojuteršnjem dospe semkaj konzul Maksencij. In od danes čez šest dnij bomo ogledovali dirke.“

„Kratek čas, moj Malluh, toda moral mi bo zadoščeovati. Pri prerokih starega Izraela! vnovič vzamem vajeti v roke.“

„Še jedno vprašanje. Ali veš gotovo, da bo Messala med dirkači?“

Še le sedaj je Malluh razvidel, kak načrt ima njegov mladi rojak, in ker je bil previden, kakor slednji Izraelec, jelo ga je skrbeti, če bodo moč in gibčnost Ben-Hurova zadoščevale njegovemu podjetju.

„Ali si pa dovolj izurjen?“ vpraša ga z nemirom.

„Ne boj se, prijatelj. V ostalih treh letih so bili borilci na pozorišču v Rimu odvisni od moje naklonjenosti, ali nenaklonjenosti. Vprašaj jih, vprašaj najbolj sloveče

med njimi in oni ti potrdé resnico mojih besed. Ob času poslednjih velikih dirk mi je sam cesar obljubil, obsipati me z naklonjenostjo, ako povedem njegove konje v borbo.“

„In odrekel si mu?“

„Žid sem in dasiravno nosim vitezko ime, niti za vse zaklade sveta ne onečastim imena svojih očetov, proslavljenega v obzidju in v veži svetišča v Jeruzalemu. Vse kaj drugega je, uriti se v borbi v vojnih šolah in gimnazijih, nego nastopiti javno v pozorišču. Za Izraelca je to sramota. Ako pa se hočem udeležiti tukajšnje dirke, ne storim tega radi nagrade, prisegam ti!“

„Ne žuri se s prisego!“ zakliče Malluh.

„Ali ne veš, da je zmagovalcu namenjeno 10.000 sestercev? Ali čuješ — 10.000! Saj je to celo premoženje!“

„Nimam skušnjav radi njega. Ko bi prefekt za deset ali petdesetkrat in še za več povečal nagrado, ko bi mi dajal celo letne dohodke cesarjeve, pojdem na dirko izključno le radi tega, da ponižam svojega sovražnika.“

Malluh je zrl mladenča z zadovoljnostjo in s ponosom.

„Vedi torej“, reče, „da se je Messala že vpisal med dirkače. Naročil je že, razglasiti to po ulicah, gledališčih, kopelih in vojašnicah... njegovo ime lahko čitaš na tablicah vseh mladih zapravljujcev v Antijohiji.“

„Ali stavijo nanj?“

„Dà. Vsaki dan goni svoje konje na prostore, kjer vé, da se zbira največ ljudij.“

„Torej s temi konji in na tem vozu dospe na dirko? Hvala ti, stotera hvala, moj dragi Malluh. Tvoje pojasnilo mi je zelo koristno. A sedaj pa mi bodi še kažipot v palmov gaj ter predstavi me, prosim te, šejku Ilderimu.“

„Kedaj?“

„Še danes. Marsikdo se utegne oglasiti. Jutri utegnili bi biti že prepozno. Izvrstni konji. Nisem jim še videl para niti v cesarjevem hlevu. Če se mi posreči jih obrzdati...“

„Pa dobiš sesterce!“ seže mu smeja se v besedo Malluh.

„Ne... ponižam svojega sovražnika, ponižam pred toliko tisoči gledalcev“ zakliče Ben-Hur z glasom, razodevajočim sovraštvo.

„Ne gubiva časa!“ je silil v tovariša. „Na kak način dospeva najpoprej do gaja?“

„Dospeva v vaš Dafne“, odvrne Malluh pomisleku, „tam najdeva velblode in čez jedno uro naju šejk pozdravi pred svojim šotorom.“

„Požuriva se!“

V vasi Dafne najdete poleg veličastnih palač tudi od knezov sezidane „khane.“

Našima popotnikoma se je posrečilo, najeti si dva velbloda, na katerih se potem odpravita proti palmovemu gaju.

VIII.

Palmov gaj.

Kraj, po katerem sta jezdarila, je bil valovit in skrbno obdelan; vsaka ped zemlje se je uporabila. Strma rebra gor so se spremenila v nasipe; celo ploti ob cesti, obsajeni z vinsko trto, so delali popotnikom senco in hlad.

Sredi smokvovih, pomarančevih in citrornovih gajev so stale tu pa tam bele kmečke hišice. Iz tisočerihi znamenj je bilo mogoče spoznati, da je tu izobilje doma.

Sedaj pa sedaj so se pokazali sredi zelenja zaviti v plavo meglo vrhovi Taurisa ali Libana; spodaj pa je nalik srebrnemu pasu tekla reka Orontes.

Naša popotnika, dospelši do njenih bregov, sta jezdarila dalje ob obrežju včasih čez strme, peščene griče, pa znovič čez zelene ravnine. Ako se je zemlja oblekla kakor za svatbo, se je reka, kakor tekmujoča z njo v lepoti, lesketala od solčnih žarkov.

Dobro se je počutila v tej zali strugi in rada bi si bila v njej počila, ko bi ne bilo teh neštevilnih brodov, gnanih po vetru, ali po veslih. Morala jih je nesti v daljne kraje ter dovažati od ondot obilen dobiček.

Jahajoča tako poleg obrežja, zagledata naša popotnika pred seboj veliko, prozorno jezero, zalito z vodo Orontesa.

Naokrog so je, podobno kraljevemu vencu, obkoljevale nebotične palme. Izvzemši razkošne oaze v Arabiji, ni bilo na vsem svetu tej podobne krajine.

„Evo, palmov gaj!“ zakliče Malluh.

Ben-Hur je bil kakor pijan pri pogledu na to prikazen. Skozi zelen šotor listja, razpenjajočega se nad njunimi glavami, kukalo je modro nebo.

Kakor daleč je moglo oko seči, ni bilo videti drugega nego to prozorno vodo, ta safir in zelenjavo.

„Poglej“, spregovori Malluh, kažoč mu velikanske palme, „vsak prstan na deblu naznačuje jedno leto starosti. Preštej vse od korenin do listja, in ako bo šejk trdil, da se je ta gaj razgrinjal že poprej, predno se je še kaj čulo o Antijohiji in Seleucidih, pa mu lahko verjameš.“

Gledajoč lepoto, vsakdo začuti nekaj pesniškega v sebi. Pod vplivom podobnih občutkov spregovori Ben-Hur k svojemu sprevodniku:

„Kolikor sem mogel danes zapaziti, vrli Malluh, je šejk Ilderim najnavadnejši človek na svetu. Rabini v Jeruzalemu bi ga prezirali kakor Edomita. Na kak način je neki dobil v last to čarobno zatišje? Kako je je znal ubraniti pred grabežljivostjo rimskih oskrbnikov?“

„Stari Ilderim, dasiravno Edomit, je potomec starega in plemenitega rodu“, odvrne Malluh. „Vsi njegovi predniki so bili takisto kakor on šejki. Jeden izmed njih — ne spominjam se, kedaj je to bilo — je rešil življenje kralju, obkoljenemu od sovražnikov, davši mu tisoč jezdecev, ki so poznali vse steze in skrivališča v puščavi, kakor pastir pozna gole skale, na katerih pase svojo čredo. Pospremili so ga iz kraja v kraj, da so končno našli priliko napasti iznenadoma sovražnika. Pobivši ga popolnoma, so posadili kralja znovič na prestol. A kralj, kakor trdi poročilo, je bil hvaležen in nepozabljiv, torej je pripeljal semkaj tega sina puščave in ga prosil, naj razpne svoj šotor v tem gaju, kjer je jezero, gozd in ves kraj od reke do bližnjih gor njegova in njegovih potomcev lastnina na vse večne čase. Poznejši vladarji so si v svoj lastni prid prizadevali, ohraniti dobre odnošaje s tem pokolenjem, ki se je čimdalje bolj množilo, bogatelo ter redilo čimdalje več konj in velblodov. Dandanes je šejk gospodar vse okolice in mnogih glavnih cest, vodečih v mesta, tako da vsaki hip lahko zakliče mimo hodeči karavani: „Stoj!“ ali „Pojdite dalje v miru!“ Celo sam prefekt, ki sedi v trdnjavi, smatra srečnim dnem oni dan, kadar šejk Ilderim, radi brez-

številnih dobrih del Dobrotljivi imenovan, s svojimi ženami, otroci in služabniki ter s čredami konj in velblodov zaide iz svojega zatišja v Antijohijo.“

„Ako ga oni toliko cenijo, čemu pa si je danes pulil brke iz brade ter preklinjal samega sebe za to, da je zaupal Rimljanu? Ko bi ga bil cesar slišal, rekel bi bil brezidvomno: „Takšen prijatelj mi ni všeč. Proč ž njim!“

„Ti sumiš, da Ilderim ne ljubi Rima? Zares goji do njega mržnjo v svojem srcu. Pred tremi leti so napadli na cesti med Bosro in Damaskom Parti karavano, nosečo davek iz bližnjega okraja, ter jo popolnoma oropali. Da se pokrije izguba, so naložili prebivalcem nov davek. Ljudje so se pritožili k samemu cesarju, in ko je ta ukazal plačati primanjkljaj Herodu, je kralj židovski pod pretvezo, da šejk ne pazi dovolj na varnost cest, nanj naprtil to kazen. Pritožba na cesarja ni imela vspeha. Od tega časa je jel starec sovražiti Rim in to sovrašтво goji skrbno, čakaje samo trenutka, da mu dá odduška z maščevanjem.“

„Kaj jim more on storiti, dragi Malluh?“

„Razumem te. Ti si misliš, da se mora razbiti vsak poskus ob moč vsevladnega Rima? Čuj torej! Treba ti je vedeti, da se nahajam v službi trgovca Simonidesa; moj gospodar mi ne skriva svojih mislij ter me večkrat vpraša za svet, vsled česar njegovi prijatelji govoré svobodno v moji navzočnosti. Na ta način sem čul že mnogo o šejku Ilderimu.“

Spomin na antijohijskega trgovca privabi Ben-Huru pred oči sladko njegovo hčerko.

Videl je njene otožne, črne oči, slišal sladki njen glas, tiho njeno hojo; mila mu je bila ta prikazen, toda kmalu je izginila.

„Pred nekoliko tedni“, nadaljuje Malluh, „je prišel šejk obiskat mojega gospodarja. Zapazivši, da je nenavadno razburjen, sem hotel oditi iz sobe, toda ustavil me je, govoré: „Ostani! Izraelec si, torej smeš slišati, kaj imam povedati.“ Ostal sem in slišal nenavadne reči. Pred mnogimi leti so trije možje obiskali Ilderima v puščavi. Vsi trije so bili tujci: Indijan, Grk in Egipčan in jahali so na belih velblodih. Tako zalih živalij še

doslej nihče ni videl. Šejk jih je pozdravil in prosil, naj blagovolijo stopiti v njegov šotor. Drugo jutro so vstali ter jeli opravljati molitve, kakoršnih šejk dotlej še ni poznal; molili so jednega, jedinega Boga. Po zajutreku je Egipčan povedal, kdo so bili in odkod so prišli. Vsak med njimi je došel iz svoje domovine, ti kraji pa so bili daleč vsaksebi; vsak je v jednom in istem hipu videl zvezdo ter čul glas iz nebes, ki mu je zapovedal, naj gre v Jeruzalem ter povprašuje po poti: „Kje je Oni, ki se jo rodil, kralj židovski?“ Vsi trije so ubogali ta glas ter se sešli v puščavi in potovali skupaj v sveto mesto. Od ondot jih je peljala zvezda v Betlehem, kjer so našli v votlini novorojeno dete. Padli so pred njim na kolena ter Ga počastili kot Boga. In ko so Ga tako častili ter Mu podali darove, so zasedli velblode ter bežali brez oddihljeja v šejkov šotor, kajti Herod, Veliki imenovan, jih je podil ter bi jih bil brezidvomno ubil za to, da so se drznili imenovati Dete kralja židovskega. Šejk jih je skrival vse leto pod svojim šotorom, gostil jih, skrbel za nje. Potem so odrinili vsak na svojo stran, obdarovavši ga z dragocenimi darovi.“

„Zares, to je nenavadna povest. Ali jo verjameš?“

„Poznam Ilderima. Laž še nikdar ni prišla čez njegove ustnice.“

Tako sta bila zatopljena v razgovor, da nista zapazila, kako sta velbloda, prepuščena sama sebi, krenila s ceste na travo ter začela jo puliti.

Raz palme nad njunimi glavami oglasi se nakrat pozdrav:

„Mir bodi z vami!“ zakliče njima suženj, nabirajoč datelje; ob enem pa se stegnejo k njima drobne ročice in hipoma ju obkoli roj otrok, nudečih jima košarice s sladkim sadjem.

„Šotori niso več daleč“, pojasnuje Malluh, „odslej bova pri vsakem koraku naletala na to nenavadno gostoljubje otrok puščave.“

Zopet kreneta velbloda na pravo cesto

„Kaj se je zgodilo z onimi popotniki?“ vpraša dalje radovedni Ben-Hur. „Ali se ni slišalo več od njih?“

„Nasprotno“, odvrne Malluh. „Uprav radi tega je onega dne dospel šejk k mojemu gospodarju. Predvčerašnjim ga je jeden od onih popotnikov obiskal znovič.“

„Kje?“

„Tu, pod šotorom, kateri čez kratko zagledaš. Jezdaril je še na onem velblodu. Bil je to Baltazar, Egipčan.“

„Rekel si: Baltazar, Egipčan!“ zakliče Ben-Hur močno razburjen.

„Nič drugače.“

„Saj je nama povedal to ime starec pri vrelcu?“

„Zares“, reče Malluh in videti je bilo na njem, da je razburjen in da mu ta spomin ni mil. „Zares... a tudi velblod je bil bel... Temu človeku si rešil življenje.“

„A ženska“, reče Ben-Hur kakor sam sebi, a ona ženska je njegova hči?“

Na to se zamisli.

To pot mu stopi druga slika pred oči; ogledoval jo je dalje in z večjimi občutki nego prvič.

Odtirgavši se naposled od te čarobne prikazni, reče:

„Torej praviš, da so povpraševali po kralju židovskem? Ponovi mi to še enkrat! Ali so dejali, da ima biti kralj židovski?“

„Ne. Vprašali so: Kje je On, ki se je rodil, kralj židovski?“ Egipčan ga pričakuje doslej ter verjame, da potepta pod svojimi nogami Rim. Tudi šejk veruje to.“

Ben-Hur se globoko zamisli.

„Ta starec je samo jeden izmed milijonov“, reče naposled z glasom, razodevajočim sovraštvo, „jeden izmed mnogo milijonov ljudij, katerih krivice silijo k maščenju. Nadeja, da pride maščevalec, je sladek napoj za njegove misli ter okusna hrana za njegovo srce... Toda... ali pride...? Akoprav bi prišel, kdo more biti kralj židovski, dokler živi Herod? Kaj misli o tem Simonides?“

„Ako je Ilderim, akoprav nagel in strasten, kakor vsak sin puščave, previden, sme se Simonides imenovati modrega. Slišal sem, kako mu je odgovoril... Toda pst... Nekdo pride...“

Zares je bilo slišati topot konjskih kopit. Čez kratko zagledata šejka, jahajočega

na konju na čelu številnih služabnikov. Za njim so gnali njegove štiri izbrane konje.

Ilderim je jezdil s turobno pobešeno glavo. Ko je zagledal gosta, se mu je razjasnilo obličje.

„Mir s teboj, mladenič!“ reče, obrnivši se k Ben-Huru. „A! tudi moj prijatelj Malluh je tukaj! Pozdravljam te iskreno. Gotovo imaš kako naročilo do mene od častivrednega Simonidesa? Da bi mu Bog njegovih očetov dal dolgo življenje! Pojdita za menoj, prosim, v mojem šotoru ni malo kruha in vina. Vajina navzočnost ga osvetli kakor solčni žarek!“

Dospevši k šotoru, zdrkne urno s konja ter ju pozdravi na pragu.

Na to vzame iz rok suznja dve kupici, napolnjeni z vinom.

„Pijta“, prosi ju, „na dnu najdeta veselje in tolažbo v trpljenju!“

Oba izpraznita do dna sladko pijačo.

„A sedaj vstopita v imenu božjem!“ reče upaknivši se pred njima.

V šotoru pozove Malluh Ilderima na stran ter se z njim dolgo pomenkuje; na to se približa Ben-Huru.

„Predstavil sem tvojo prošnjo šejku“, reče. „On je tvoj prijatelj. Jutri zarano ti dovoli poskusiti svoje konje. A sedaj, ko sem storil za-te vse, kar je bilo v moji moči, moram se vrniti v Antijohijo. Tam je nekdo, kateremu sem obljubil, da ga še danes obiščem. Moram ostati mož-beseda. Jutri se vrnem semkaj in ti bom delal družbo, dokler se ne izvrši dirka.“

Po vzajemni poslovitvi in blagoslovu odrine Malluh v Antijohijo.

IX.

Malluhovo poročilo.

Mesec je osvetljeval z blede svojo svetlobo vrhove gore Sulpe. Nad polovico prebivalcev Antijohije se je zbralo na strehah svojih hiš, da se tu ohladi in osvežijo po celodnevni vročini.

Simonides je sedel na naslonjaču ter gledal z naročnika na reko in na pokrivajoče jo ladje.

Estera mu je ravnokar prinesla na pladniku skromno večerjo: pšenični kruh,

med in mleko; starec je namakal v mleko kruh, ko ga je bil poprej pomazal z medom.

„Malluh se je zapoznil nočoj“, reče po dolgem molčanju, izdajaje s tem svoj nemir.

„Mar misliš, da še pride?“ vpraša Estera.

„Samo če ni odrinil na morje ali v puščavo... Toda ne, saj bi mi bil pisal; ker pa pisma nisem prejel, torej pride vsaki hip sam, tega sem prepričan.“

„Upajva“, reče potihoma ona in iz njene glasu je bilo moči razvideti, da jej je drago to upanje.

Pozorno Simonidesovo oko je to zapazilo.

„Torej želiš, da se povrne?“

„Dà“, odvrne ter ga pogleda s svojimi velikimi, črnimi očmi.

„Ali mi nočeš povedati, zakaj?“

„Ker...“ besede ji zamró na jeziku, „ker mladenič je...“ znovič je umolknila, ker jej je zmanjkalo besed, ali pa nemara ni hotela razodeli svojih mislij.

„Naš gospodar“, dokonča namesto nje oče. „Kaj ne, da si hotela to reči?“

„Dà.“

„Torej misliš, da bi mu dovolil oditi, ko ne bi vedel, da se vrne? Toda pomiri se! Vrne se ter vzame nas in vse, kar je doslej bilo naše, vse: blago, denar, ladje in sužnje, a naposled še to, kar je tanjše od najtanjšega sukna in zaljše od bagra — srečo in blagostanje“.

Ona je molčala.

„Ali te to ne boli?“

„Ne.“

„Ha! nemara je bolje tako. Prepričal sem se, draga Estera, da najhujša istina ni tako črna nego je strah pred njo. Torej tudi sužnjost, v katero se podamo prstovoljno, utegne nam sčasoma postati sladka. Naš gospodar je res rojen za srečo. Premoženje ga ne stane nič, prav nič, nikakih skrbij, ni jedne kaplje znoja; pripade mu v delež ob času, ko je še mlad in poln moči, a naposled — oprosti mi to nečimurnost — dobi to, česar bi ne dobil na nobenem trgu za kraljevo bogastvo — tebe, vejica cvetice z groba moje Rahele!“

Potegne jo k sebi ter jo na čelo dvakrat poljubi: jedenkrat za-se, jedenkrat za rajnko.

„Ne govori tako“, reče, „ne sodi ga tako strogo. On je tudi dokaj trpel in prepričana sem, da nama vrne prostost.“

„Tvoje slutnje te le redko kedaj varajo; saj veš, da se pogostoma ravnam po njih, toda... (tu se mu je dvignil glas, ki je postal nenavadno strog...) ti udje, ki me ne morejo preživiti, to telo, ki ni več človeku podobno, to še ni vse, kar mu prinesem s samim seboj v dar. O ne! Jaz mu dam dušo, katere niso premagale rimske muke, dam mu razum in bistrumje, ki more najti zlato tam, kamor niso bile dospele ladje Salomona; dam mu srečo, ki prinaša obilen dobiček.“

Nasmeje se zmagoslavno.

„Ti ne veš, drago dete, da predno mesec, ki ščitu enak osvetljuje sedaj svetišče in goro Sijon, da predno se ta mesec spremeni v ozki srp, ko bi hotel, lahko tako močno potresem svet, da bi celo sam cesar strepetal strahu, kajti jaz, drago moje dete, imam to, kar znači več nego zdravo telo, več nego pogum in trdna volja, celo več nego skušnje, najdragocenejši sad dolgega življenja — jaz znam voditi ljudi in jih rabiti za svoje namene tako, da so v mojih rokah kakor ubogljivo orodje. Radi tega raste zlato od dotike mojih rok stotero, dà tisočero; radi tega mi poveljniki mojih ladij dovažajo bogastvo iz daljnih krajev; radi tega zasleduje Malluh pozorno vsak mladeničev korak ter mi zanesljivo sporoči o vsem...“

Kakor v potrjilo teh besed se začujejo uprav v tem trenutku na narožniku odmevi korakov.

„Kaj? Ali nisem dejal? To je on. Pri naša nam novice... Radi tebe, bela moja lilija iz doline Sarona, radi tebe jedine pošiljam svoje molitve k Onemu, ki ni zapustil svojih otrok v puščavi, ter ga prosim, naj bi bile ugodne te novice. Ni več daleč trenutek, ko se prepričava, ali imata tvoja lepota in moja zmožnost še kaj veljave v očeh našega gospodarja.“

Med tem se Malluh prikaže na pragu.

„Mir bodi s teboj, častivredni Simonides, in s teboj, sladka Estera!“

Stal je pred njima raven kakor sveča; bilo je videti na njem, da navzlic službo-

vanju so ga družile s to rodbino še druge prisrčne vezi.

„Kaj si izvedel o mladenču?“ vpraša urno Simonides.

Malluh jame pripovedovati podrobno dogodke celega dneva. Trгоvec ga je na vitez malomarno poslušal; nobena mišica ni strepetala na njegovem licu, samo oči so se mu bliščale ter s tem pričale, da ga pripovedovanje zanima.

„Hvala ti, Malluh, hvala!“ reče, ko je služabnik nehal pripovedovati. „Zadovoljen sem s teboj. Dobro si opravil. Nihče bi ne mogel mi bolje služiti... Kako misliš, ali je ta mladenič zares žid?“

„Na vsak način. Žid je iz rodú Jude.“

„Iz tvojih besed vendar razvidim, da ti ni pravil ničesar o svoji preteklosti.“

„Previden je, rekel bi, celo sumnjiv. Navajal sem ga k temu na razne načine — a zaman; še le, ko sva zapustila gaj Dafne...“

„Nagnusen kraj! Čemu je šel tjekaj?“

„Dejal bi, da..... iz radovednosti. To je povod vsem onim, ki tjekaj gredó. Vendar pa se je kazal povsem malomarnega za vse pregrešne mičnosti tega kraja. Vsekako pa ni hotel videti svetišča. Vprašal me je samo, če je morda zidano v grškem slogu? Dragi gospod, ta mladenič nosi v srcu bolelost, katero želi zadušiti, in šel je v votlino, tega sem prepričan, šel tako, kakor gremo na pokopališče za telesnimi ostanki svojih rajnkih, radi tega, da tam pokopljemo svojo bolelost.“

„O, ko bi se v svojem opazovanju ne bil zmotil! Kaj pa, ali si zasledil, da ima mladenič kak namen, kako težnjo?“

„Njegovo življenje je posvečeno sedaj iskanju matere in sestre. Razun tega nosi v svojem srcu veliko mržnjo do Rima. Ta mu je prizadjal veliko krivico, in ker je to krivico povzročil oni Messala, o katerem sem ti že pravil, torej je njegov drugi namen, poteptati in ponižati Rimljana. Lahko bi bil to že storil pri vrelcu Kastalije, toda premagal se je; za maščevanje je treba več prič in več razglasa... torej se poskusi ž njim na pozorišču.“

„Nu, in takrat?“

„Sin Arija dobi zmago.“

„Od kod veš to?“

Malluh se nasmeje.

„To sodim po tem, kar je sam rekel.“

„To še ni nikak dokaz.“

„Kajpada. Imam pa še drugi: njegov pogum.“

„A to sovraštvo, Malluh, povej mi, ali nemara do vsega naroda? Ali je to samo hudomušnost vročerkvnega, dogodkov željnega mladenča, ali občutek, ki se je zagnezdil tam po hladnem prevdarku? Ali si utegnil to opaziti, povej?“

„Moj gospod, jeden vzrok, vsled katerega sem zagotovljen, da je ta mladenič žid — je uprav ta sila njegovega sovraštva. On zna dobro brzdati svoje občutke in ni čuda, saj jih je moral dolgo skrivati, živeč med Rimljani. Toda navzlic temu se mi je vendar dvakrat razodel: prvič, ko me je vprašal o odnošajih šejka gledé Rima, in drugič, ko sem mu pripovedoval novice, katere so prinesli trije modrijani z vzhoda.“

„Njegove besede? Ponovi mi njegove besede!“ zakliče Simonides. „Rad bi iz njih razsodil sam, kak vtis je napravila nanj ta novica?“

„Hotel je izvedeti temeljito, ali so trije modrijani pri Jeruzalemskih vratih povpraševali po njem, ki se je rodil kot kralj židovski, ali po njem, ki bi imel postati kralj židovski?“ V teh besedah je zapazil bistveno razliko. Dalje je dejal: „Samo Herod, ali kdor njemu podoben, more biti kralj židovski, dokler obstoji Rim.“

„Kaj je on mislil s tem?“

„Da rimska država mora razpasti, predno more nastopiti pri nas kaka druga vlada.“

Simonides je zamišljeno zrl na ladje, ki so se premikale po reki.

„Lahko greš, Malluh“, reče naposled. „Okreptaj se ter bodi pripravljen na pot; jutri odideš zopet v Palmov gaj, da boš pomagal mladenču, kolikor mogoče, v njegovem težavnem podjetju. Predno odideš, stopi še sem k meni. Dam ti pismo na Ilderima.“

Malluh odide.

„Naj bo blagoslovljen Bog Izraelov, kajti skazal mi je svojo ljubezen! Njegova pota so zakrita v gosto meglo pred človeškimi očmi, toda včasih nam pošilja Gospod luč od zgoraj in takrat čitamo Njegove sodbe

kakor otrok, ki jame skladati črke kake nepoznane pisave.“

„Star sem in moj čas je že blizu“, je nadaljeval z velikim navdušenjem, „toda uprav sedaj, ob najstari uri, ko je nadeja jela že umirati v mojem srcu, prinaša mi Egipčan novice, ki me okrepčujejo v daljšem čakanju. Pa tudi vidim, kakor na dlani, blizajoče se dogodke tako važne, ki spremené obličje zemlje. Vidim tudi, čemu mi je Bog blagoslovil trud pri nakopičenju bogastva. Zares, moje dete, zdi se mi, kakor bi začel znovič živeti.“

Estera je sedela tesno pri očetu, toda njene misli so blodile daleč od njegovih besed.

„Kralj se je rodil“, nadaljuje Simonides, „ter mora biti že v letih. Takrat, ko ga je Baltazar videl ter mu prinesel svoj dar, ga je imela mati na rokah; od onega časa je preteklo že sedem in dvajset let. Danes ali jutri se prikaže med nami. O sveti očetje Izraela! Kako veselje me navdaja pri tej misli! Zdi se mi, da čujem ropot podirajočih se zidov in vidim, kako se odpira zemlja ter požira Rim; vidim tudi, kako se ljudje veselé, plešejo in prepevajo na tem orjaškem grobu. In evo, na teh razvalinah se postavi novi prestol, kateremu se uklanjajo raznojezični narodje. Moja Estera, ta prestol zasede kralj, velik in mogočen, kakoršnega še niso videli doslej. Toda, da to doseže, mora imeti mnogo denarja in dokaj ljudij, udanih mu s celim srcem — kajti bil je rojen od žene in kot človek mora hoditi po človeških potih. — Poleg denarja bo potreboval oskrbnikov in blagajničarjev, a ljudem, ki se bodo zanj borili, treba bo poveljnikov. In evo, tu se odpira široka pot za mojega gospodarja in za-me; on bo hodil po njej, kakor ognjeni konj, jaz pa se bom plazil kakor polž, toda na koncu te poti čaka naju oba maščevanje in ... (tu se je ustavil) in ... sreča za otroka tvoje matere!“

Ona je molčala.

Simonides se je še le sedaj spomnil, da govori to ženski, katera po svoji naravi ne more umeti velike njegove radosti, niti pojmiti velikih njegovih smotrov.

„Kaj si toliko zamišljena, Estera?“ vpraša, in njegov glas, še pred kratkim res-

noben in svečan, je bil sedaj nenavadno nežen. „Ako se ti v srcu vzbuja kaka želja. le naznani mi jo in takoj jo izpolnim. V svojih rokah imam moč, ki je enaka tiču: vedno ima razprostrta krila za letanje po brezmejnih prostorih.“

Ona mu odgovori preprosto kakor otrok:

„Pošlji po njega, oče, pošlji še danes. Ne dovoli mu nastopiti na pozorišču.“

Simonides je strepetal na vsem životu; odvrnil je oči ter gledal, ne videč nje, na reko, nad katero se je razpenjal nočni mrak slično odeji, kajti mesec se je bil že skril za goro Sulpo. Na nebu so zalesketale zvezde.

In mar naj ti priznamo, dragi čitatelj, da je Simonidesovo srce jela trgati ljubosumnost? Kaj, ko bi že ljubila svojega gospodarja? O ne! ni mogoče! Saj je še premlada ... A vendar ... jej je že šestnajst let. Ali je že pozabil, kako sta pred nekoliko tedni šla nad Orontes, kjer so spustili v vodo novo ladjo, a na žoltem praporu je bilo njej na čast napisano ime „Estera“. Tako sta praznovala oba ta rojstni dan.

Ne, on tega ni pozabil, toda sedaj zdelo se mu je to nekaj novega. Dogajajo se reči, o katerih se nam zdi, da za nje ne vemo, toda nakrat čujemo o njih in ta njihov pojav vzbuja v naših srcih grenkost.

Takšni so bili v tem hipu občutki Simonidesovi ...

Mar ni tega dovolj, da je v mladih letih morala postati služabnica? Ali je res treba, naj svojemu gospodarju žrtvuje občutke, katerih globino in velikost je poznal najbolje on, njen oče, in katerim je bil jedini predmet.

V tej svoji bolesi je izgubil starec izpred očí nadejo, ki je še pred kratkim božala njegovo srce — ter čudovitega kralja, katerega je pričakoval s tolikim veseljem.

Toda s krepkim napórom je premagal samega sebe.

„Ne dovoliti mu nastopiti na pozorišču?“ vpraša kakor po navadi resno in mirno. „A čemu to, moje dete?“

„Ker ta prostor ni priličen za sina Izraelovega.“

„Ali samo radi tega?“

Esterino srce je plalo tako močno, da

ni mogla takoj odgovoriti. Postala je zbegana, kakor še nikdar doslej.

„Mladenič prevzame vse premoženje“, nadaljuje Simonides, trudeč se govoriti kolikor mogoče nežno, „vse: ladje, blago, velblode in denar — vse, drago dete! A jaz se vendar ne bom čutil revnega, kajti pri meni ostaneš ti in tvoja mladost. Povej, ali se mi ima tudi to odvzeti?“

Ona se skloni nad starcem ter opré glavo ob njegovo sence.

„Govori, Estera, naj vem že naprej; naj to ne pride na-me kakor strela z jasnega neba.“

„Miruj, oče!“ reče z otožnim in svečanim glasom.

„Ko bi tudi moja ljubezen bila pri njem, jaz ostanem pri tebi in ti bom stregla do smrti, kakor sem ti doslej.“

In sklonivši se, mu poljubi roko.

„On je drag mojim očem, njegov glas je sladek mojim ušesom in radi tega strepetam pri misli, da se tam izpostavlja nevarnosti. Dà, oče, močno si želim ga znovič videti. Toda ta vzajemna ljubezen ni še prava ljubezen, torej hočem čakati, ne pozabivši, da sem tvoja in svoje matere hči.“

„Naj te blagoslovi vseмогоčni Bog in Gospod naših očetov! Na sveto Njegovo ime prisegam, ti moraš biti srečna! Kakor prah izpred tvojih nog odstranim pred teboj vsako trpljenje.“

Simonides, čuteč se po tolikih vtisih utrujenega, ukaže poklicati sužnja, da ga odpelje v sobo.

Tu je, čuječ še dolgo, premišljeval razno ter mislil na bližnji prihod kralja in na sladko svojo hčerko. Ona pa je med tem spala sladko spanje nedolžnosti.

X.

Rimska gostija.

Palača na oni strani reke, nasproti Simonidesovi hiši, je bila sezidana od slovečega Epifanesa. Obzidje naokrog bi jo imelo braniti pred valovi in sovražniki ob enem.

Ta velikanska stavba, namenjena po rimski nadvladi za poslance, je bila brez prebivalcev. Radi preveč mokrega zidovja so dobili poslanci drugo poslopje na zapadnem rebbru gore Sulpe, poleg Jupiterjevega svetišča.

Nekateri hudomušniki so trdili, da ugovor, češ, da bivanje v palači na otoku ni zdravo, je skrival v sebi neki drug vzrok.

Evo, nova palača, postavljena nasproti trdnjavi, je dajala več poročstva gledé varnosti.

Zares, kolikorkrat je kaka važna oseba, konzul, vojaški poveljnik, ali celo sam kralj, obiskal Antijohijo, bilo mu je vsikdar določeno stanovanje v novi palači. Tudi sedaj je bilo tam nastanjeno spremstvo konzula Maksencija, ki bi imel po svojem prihodu tukaj stanovati.

Dovoli, čitatelj, da te povedem v jedno prostorno dvorano tega poslopja.

Ta orjaška dvorana je imela tla iz raznobarnega mramorja; strop pa so podpirali kipi Atlantida, postavljeni v vrste, kar je na prvi pogled tvorilo več sob iz jedne. Ob steni so stali naslonjači, pokriti s tankim indijanskim kašmirom. Poleg teh so bile tam še mize in stoli v čudovitih oblikah, po slogu starodavnega Egipta. Ob stropu je na bronastih verigah viselo pet velikih svečnikov. Ti so osvetljevali vso dvorano tako jasno, kakor beli dan na dvoru.

Okrog teh miz in na naslonjačih je sedelo, se kretalo in ležalo kakih sto oseb. Vsi so bili mladi ljudje; mnogi izmed njih se niso prekoračili svojih fantovskih let. Govorili so po latinski. Njihova obleka je bila narejena po kroju, ki je bil v rabi v nadtiberski prestolnici, to je kratke tunike brez rokavov, segajoče komaj do kolen; ta kraj, kaj ugoden, se je prilegal zlasti podnebu Antijohije.

Na naslonjačih in po tleh so bile malomarno razmetane toge (dolge suknje), plašči in čevljički.

V dvorani je bilo polno trušča; sedaj pa sedaj se je sredi hrupa in kletev razlegal ropot kostij, ki so služile za igro. Družba se je zabavala s priljubljeno igro rimske mladine.

„Vrli Flavij!“ zakliče jeden izmed igralcev, dvignivši kvišku vrečico s kostmi, pogled na ta plašč tukaj-le na koncu naslonjača. Prišel je ravnokar krojaču izpod rok ter ima zlato zaponi, kakor dlan veliko.

„Ha! videl sem že marsikaterega zalšega“, odvrne Flavij, ne pretrgavši igre, »tvoj ni star, toda oprosti, nov tudi ne. A kaj hočeš ž njim?“

„Nič! Hotel sem samo reči, da ga rad dam onemu, ki bi vedel vse, kar je bilo, kar je in kar bode“.

„Za boga Baha! Poznam take, ki sprejmejo tvoj poziv. Toda pustiva to, škoda časa za prazne marnje; rajše nadaljujva igro! Koliko staviš?“

„Jeden sester“.

Oba sta potegnila povoščene tablice ter si zapisala številke za spomin.

„Človek, ki bi vse vedel“, nadaljuje Flavij, stresajoč kosti v vrečici. „Na Jupitra! ta bi napihal kašo orakeljem! Toda kaj bi počel ž njim?“

„Pred vsem drugim bi mu stavil jedno vprašanje in zvedevši, kar hočem vedeti, odsekal bi mu glavo“.

„A to vprašanje?“

„Moral bi mi napovedati uro... ne, minuto, ob kateri Maksencij dospe v pri-stajo.“

„Ne zahtevaš mnogo“.

„Tebi se tako zdi. Ali si že stal kedaj z odkrito glavo na sirijem solncu? Ognji Veste ne pečejo huje. Ako že moram umreti, naj umrjem vsaj v Rimu... Toda, na bogove! Ti si bržkone sporazumljen s Fortunom? Znovič sem zgubil!“

Torej staviva še enkrat?“

„Prav. Hočem dobiti nazaj svoj denar.“

Ta mladeniča, kakor tudi ostali njuni tovariši, sta pripadala k vojaškemu spremstvu konzula in čakajoča njegovega prihoda, sta preganjala dolgčas z igro in z razveseljevanjem.

Uprav v tem trenutku je stopila v dvorano nova četa ter krenila k mizi sredi dvorane. Vračali so se očitno od obilne „libacije“*), kajti nekateri so le s težavo mogli držati se na nogah. Spređaj je šel mladenič z vencem na čelu v znamenje, da je gostil tovariše. Vino je pustilo na njem samo ta sled, da ga je napravilo še zalšega; njegova usta in lice, pobarvano z razgreto pijačo, mu je bilo rudeče, kakor dozorela črešnja iz vrta En-Gadi; oči so se mu od dobre volje kar bliščale. Šel je ponosno, držeč glavo po koncu, kakor bi bil sam cesar. Malo se zmeneč za to, če

sune koga na poti, je delal pot sebi in tovarišem.

Trumoma so obsipali novodošlega tovariša.

Sicer pa so se mu tudi vsi umikali z nekakim spoštovanjem. „Messala! Messala!“ so klicali veselo.

Ti, ki so dalje proč sedeli ter ga niso mogli videti, so odgovarjali na ta klic kakor na geslo.

Messala je ponosno zrl na to znamenje udanosti.

„Voščim ti zdravja, Drus!“ reče, obrnivši se k najbližjemu igralcu. „Pozdravljam te in te prosim, posodi mi za trenutek svojo tablico“.

Pregledal je v naglici zapisane številke ter s preziranjem vrgel povoščeno tablico na tla.

„Denari“, nič drugega nego „denari“, novci mesarjev in porivačev samokolnic. Pozabil sem, da pri vas v Rimu je celo sam cesar pripravljen presedeti vso noč, samo če mu Fortuna vrže kak beraški novc v krilo.“

Drus zarudi sramote do ušes.

„Ljudje iznad Tibere“, spregovori Messala k mladeničem, stoječim na okrog, „povejte mi: kdo je ljubljenec bogov? Rimljan, kaj ne? Kdo postavodajalec národov? Rimljan! Kdo gospodar sveta? Rimljan!“

Vsi ponové za njim jednoglasno: „Rimljan! Rimljan!“

„A vendar“, nadaljuje, „je še nekdo, ki nadkriljuje celo Rimljana!“

Umolkne. Na to dvigne prezirljivo glavo, kakor bi hotel jih še bolj ponižati s tem očitanjem.

„Ali čujete?“ ponovi. „Je še nekdo na svetu, ki je še več vreden od najodličnejšega Rimljana“.

„To je bržkone Herkul!“ se oglasi nekdo izmed navzočih.

„Bahus!“ zakliče neki šaljivec.

„Jupiter, Jupiter!“ zagromé vsi ob enem.

„Ne“, odvrne Messala, „iščite med ljudmi“.

„Imenuj ga, imenuj!...“

„Višji od Rimljana je on, ki je vrline zapada združil z vrlinami vzhoda, on, ki v zmagovalni zapad nosi vzhodno umetnost, vživanja sadú zmage.“

*) Razlivanje vina v čast bogovom.

„Na Apolina! Saj to ni nihče drugi nego Rimljan. Gotovo si hotel s tem reči, da je prekosil samega sebe? Živio, Messala!“

In v znamenje, da se vsi strinjajo s tem mnenjem, zadoni po vsej dvorani glasno ploskanje. Ko nekoliko potihne, poprime Messala znova besedo:

„Mi na vzhodu“, reče, „nimamo nikakih bogov, marveč samo vino, ženske in Fortuno, zato je tudi naše geslo to: „Kdo se drzne na to, na kar se jaz držnem?“ To geslo je dobro v senatu, še boljše na vojni, toda najboljše za onega, ki išče dobro ter pred najhujšim niti ne čuti bojazni...“

Njegov, iz početka svečani glas, je postal nekako šaljiv.

„Tam v skrinjah v trdnjavi“, je dejal, „imam shranjenih pet talentov denarja. Evo vam pobotnice na to svoto.“

Pri teh besedah vzame iz nedrij neki zamotan papir ter ga vrže na mizo. Vsi obrnejo svoje oči nanj.

„Ta svota je mera tega, na kar se jaz držnem. Kateri izmed vas se drzne na toliko? Molčite? Ne morete toliko staviti? Prav. Umaknem jeden talent. Kaj? Še vedno molčite? Ha! Nemara stavite tri talente... samo tri... Ne? Torej nemara dva?... jeden?... vsaj jeden na hvalo reki, nad katero ste zagledali luč sveta... Orontes je barbar proti svetemu Tiberu... Vzhodni Rim proti Rimu zapadnemu!...“

In dvignil je kvišku vrečico s kostmi. Toda nihče ne odgovori na poziv. Messala premeri tovariše s porogljivim, prezirljivim pogledom.

„Ha!“ se nasmeje prezirljivo ter telebne vrečico ob mizo. „Na Jupiterja v Olimpu! Sedaj vem, radi česa ste prišli v Antijohijo. Vi hočete tukaj obogateti. Želim vam sreče!... Hej! Cecilij!“ zakliče sužnju, ki mu je stal za hrbtom. Pojdi v sobano, kjer se je vršila gostija, ter prinesi steklenice z vinom in kupice. Moji rojaki nimajo denarja; na Baha! naj vidim, ali imajo vsaj želodce!... Le urno!“

Na to se obrne k Drusu:

„Torej poskusiva srečo“, reče. „Ker pa svojo srečo merite z „denari“, ha! težavno!... staviva vsak svoj „denar“.“

Na to jameta metati kosti.

Neki mladenič, stoječ v bližini, je pozorno ogledoval njuno igro.

„Kdo si ti?“ vpraša ga Messala.

Mladenič se umakne.

„Ne, na Jupiterja! nisem te hotel razžaliti! Med ljudmi je navada biti tim natančnejši v računih, čim manj je stvar tega vredna. Potrebujem tajnika. Saj mi ne odrečeš svoje službe?“

Mladenič urno izvleče svoje tablice.

„Trenutek še, moj Messala!“ zakliče Drus. „Ni sicer navada pretrgati igro z razgovorom, toda, akoravno bi mi utegnila postati Fortuna radi tega nenaklonjena, moram te vendar nekaj vprašati. Povej mi, ali si že videl kedaj nekakega Kvinta Arija?“

„Duumvira?“

„Ne, njegovega sina.“

„Mislim sem, da je bil Arij brez otrok.“

„Dà; za to pa imam v mislih njegovega posinovljenca. Evo, Kastor ni mogel biti bolj podoben Poluksu, nego si ti podoben onemu Ariju.“

„Res, res!“ zakličejo tovariši. „Njegove oči, njegovo lice!“

„Kaj še?“ se oglasi nekdo s preziranjem. „Messala je Rimljan, Arij pa mora biti žid!“

„Prav imaš“, zakliče drugi. To je mōči opaziti na prvi pogled.“

Vname se pričkanje. Messala, hoteč jih odvrniti, reče Drusu:

„Ni še prinesel vina. Da preženeva dolgi čas, povej mi nekoliko o tem mladeniču. Radoveden sem zvedeti kaj o tem podobnežu.“

„Ali je Rimljan, ali žid, to v tem slučaju ne šteje toliko; bodi dovolj, če rečem, da ta podobnost nima za te nič razžaljivega. Arij je zal, razumen in pogumen. Lahko bi bil postal ljubljeneц cesarjev, toda ponosno je odklonil to srečo. Kdo je on prav za prav — tega nihče ne ve. Dospel je med nas na tajnosten način, odslej pa se tudi skrbno izogiblje družbe — smatra se očitno za boljšega od nje — ha! nemara celo za slabšega. V gimnaziji in v bojni šoli je bil neprekosljiv borilec. Plavooki orjaki iznad Rena in sarmaški bivoli so bili v njegovih rokah kakor šibko trsičje. Ta mladenič ima v sebi dokaj bojnega duha, torej je tudi stopil v

tabor Maksencija, ker se nadeja, da pride do boja s Partami. Pravijo, da se je celo vsedel z nami v jedno ladjo, toda v Raveni nam je izginil izpred očíj. Samo toliko vem, da je došel semkaj zdrav in cel, toda namesto nastaniti se v tej palači, je ukazal zanesti svoje zavoje v bližnji „hkan.“ Odslej je izginil nekje brez sledu.“

Messala je poslušal to pripovedovanje s početka samo iz uljudnosti, toda čimdalje je Drus pripovedoval, timbolj je naraščala njegova radovednost.

„Ali čuješ?“ reče, obrnivši se k blizu stoječemu mladenču Mirtilu, ki mu je bil tovariš pri vsakdanjih vajah na pozorišču.

„Ako ne bi slišal, ne bi bil tvoj prijatelj“, odvrne ta, močno razveseljen, da se hoče Messala z njim razgovarjati.

„Gotovo se spominjaš mladeniča, ki te je sunil danes raz voz kakor vrečo plev.“

„Na Baha! tvojemu spominu pride na pomoč spahnena roka, ki me spominja tega občutljivo.“

Pri teh besedah jo je pobožal z na pol veselim, z na pol otožnim licem.

„Zahvali torej usodo! Našel sem sovražnika. Pripoveduj nam še več“, reče Drusu, „o tem, ki je žid in Rimljan v jedni osebi. Na bogove!“ Ta primera more še roditi kaj lepšega od Centaura. Kako se on nosi, moj Drus?“

„Po židovsko.“

„Čuj!“ reče Messala, obrnivši se znovič k Mirtilusu. „On je mlad — to je jedno; ima obličje Rimljana — to je drugo; oblači se kakor Izraelec — to je tretje; zna se boriti z borilci, dà, premetuje vozove, a to ne samo v cirku — to je četrto. Nù, Drus, kakšne lastnosti ima še? Mora gotovo znati več jezikov, ker drugače bi se ne mogel tako pretvarjati, danes v žida, jutri v Rimljana. Ali zna nemara tudi jezik Atencev?“

„Govori ga tako čisto in gladko, da bi lahko nastopil na odru v tragediji Aishylosa.“

„Pomisli! Mladenč zna pozdravljati celo ženske v grškem jeziku — to je peta lastnost. Kaj še več? Omenil si neko tajnost, ki kakor megla obkoljuje onega čudovitega Arija. Pripoveduj nama takoj o njej.“

„Ha! ako le hočeta, pa naj bo. Evo, pravijo, ko je Arij, oče, odrinil na pohod proti grškim morskim roparjem, da ni imel žene, niti otrok; vrnil pa se je z nekim fantom, uprav istim, o katerem govorimo, ter ga posinovil takoj drugi dan.“

„Kako posinovil?“ zakliče Messala. „Na Baha! Čim dalje, tim bolj mi vznbujaš radovednost. Kje pa je dobil duumvir ta dragoceni plen? Kdo je bil ta fantin?“

„Na to ti more odgovoriti k večjemu on sam. Duumvir, ki je bil tačas še tribun, je izgubil v bitki galejo. Od vse posadke sta se rešila samo dva — on in ta mladenič. Plavala sta na jedni deski v naročje neizogibni smrti, dokler ju ni zapazila posadka na rimski ladji ter ju potegnila na krov. Arij je imel na sebi opravo tribuna, oni pa obleko galejnika.“

„Galejnika! Ha! Torej je to galejnik!“ zakliče Messala ter vstane od mize.

Bil je močno razburjen.

Toda uprav v tem hipu so služabniki prinesli zlahtno sadje in vino v srebrnih vrčih.

Na to prikazen se je obličje Rimljana takoj zjasnilo; pozabil je na zanimajoče ga pripovedovanje in, pokazavši na mizo, zaklical veselo:

„Ljudje iznad Tiberije! Ali bi ne mogli počakati svojega poveljnika na veseli gostiji? Vabim vas na gostijo, Bahu na čast! Koga hočete imeti za Amfitriona? Odgovorite, Rimljani!“

„Kdo naj bo drugi, nego on, ki gosti nas vse?“ se oglasi Drus.

Po vsej dvorani zadoni ime Messale. On poprime znovič besedo:

„Pripeljal sem semkaj s seboj — pravi — nekoliko prijateljev. Ti so še le ravnokar vstali od mize. Naj se torej naša gostija začne po stari navadi. Na katerega je sok vinske trte najočividnejše vtisnil svoj pečat? Katerega je najbolj prevzel vinski sok? Poiščite ga in prinesite ga semkaj!“

„Tukaj je! Tukaj je!“ zakličejo, dvignivši s tal mladenča tako zale postave, da ga je bilo lahko mogoče imeti za boga pijancev; ni pa mogel držati več trsa v roki in venec bi mu bil brezdvomno padel raz glavo.

„Posadite ga na mizo!“ zapove Messala. Toda on ni mogel sedeti. Morali so ga držati. Sredi svečanega molčanja poprime Messala besedo.

„O Bahu!“ zakliče, „o največji izmed bogov, bodi nam naklonjen v tej noči! V mojem in v imenu mojih tovarišev žrtvujem ti ta venec... (pri teh besedah si ga sname z glave)... ter ga položim na tvoj oltar v svetišču Dafne!“

Priklonil se je ter si del venec znovič na glavo. Potem, stopivši k mizi, dvigne vrečico s kostmi.

„Poglej, Drus“, reče, „pri oslu črnega Silena, tvoj denar je prišel k meni! To so dohodki! Sedaj pa kvišku čaše! Naj živé: vino in ženske!“

Dvorana se je kar stresla od smeha in ploskanja; celo kipi Atlantida, — tako se je zdelo, — niso stali mirno.

XI.

Šotor v Palmovem gaju.

Šejk ni nikdar odrinil brez številnega spremstva, kakor se to spodobi knezu in očaku. V mestih so ga smatrali za bogataša in velikaša, in to po vsej pravici. On ni imel samo denarja, marveč tudi obilno služabnikov, sužnjev, velblodov, konj in vsakovrstnih čred, katere je vodil zmerom s seboj.

V senci dreves, v Palmovem gaju, je dal razpeti dolgo vrsto šotorov. Za lastno porabo je imel šejk tri: jednega za sebe, jednega za goste in jednega za svoje žene in njih služabnice; v ostalih so prebivali sužnji, ali sorojaki, ki so ob enem z njim zapustili peščeno puščavo — ljudje krepki in pogumni, v katerih rokah so bili konj, lok in tetivo ubogljivo orodje. Življenje v Palmovem gaju je bila zvesta slika patrijarhalnih običajev, podobno življenju pastirjev v starem Izraelu.

Mnogo let je že preteklo od onega časa, ko je dospela semkaj karavana iz puščave. Takrat je šejk na obrežju jezera ustavil svojega konja.

„Tukaj!“ zakliče, vtaknivši v zemljo pušico, „bo stal moj šotor. Vrata morajo biti obrnena proti jugu. Pod le temi drevesi bomo sedeli ter ogledovali v vodi zapadajoče solnce.“

Na to je stopil k jedni izmed palm, štrlečih v nebo, jo objel in božal, kakor je bil navajen božati priljubljenega konja, ali otroka svoje ljubezni.

Kdo, ako ne šejk, je imel pravico zaklicati karavani: „Stoj!“ ter zapovedati: „Tu naj stoji moj šotor?“

Izlekel je pušico iz zemlje in tam, kjer je tičala, je bil zabiti prvi steber; na to so jih zabili še osem, po tri v jedno vrsto; potem so izvlekle ženske iz mavh belo platno.

In kdo naj drugi to stori, ako ne ženske? Mar niso one strigle volne z belih ovac ter spredle to volno v tanke niti, iz teh nitek stkale tanko platno ter sešivale skupaj to platno, da je služilo za streho nad glavo vladarja puščave?

In kako veselo in urno so razpenjale ono platno od jednega stebra k drugemu ter privezale ga z motvozi, tekmujoče med seboj, katera urneje, gibčnejše in krepkejše izvrši svoj posel, dokler ni štrlel kvišku šotor, podoban poprejšnjemu v puščavi.

Na to so sužnji jeli urejevati njegovo notranjost.

Na srednje stebre so pripeli zavese, ki so delile šotor na dve polovici; jedna polovica, na desno, je bila odločena šejku, druga, na levo, pa za njegove konje. Okrog srednjega stebra je viselo orožje, pušice, loki in ščiti; nad tem orožjem je visel Ilderimov meč iz gibčnega, skaljenega jekla, čegar držaj se je lesketal od dragega kamenja.

Na drugem stebri je bila obešena zaprega. kakoršne niso imeli niti cesarjevi konji; na tretjem pa obleka: hlače in tunike iz tanke, bele preje ter raznobarvni robci za na glavo.

Ženske so med tem urejale ob stenah divane, brez katerih bi šejk ne bil to, kar je, kakor bi ne bil šejk brez bele brade, ki mu je, kakor Aronu, segala do prsij. Najpoprej so postavile lesene okvirje v podobi trikotnika; na to so položile na nje mehke vajsnice ter jih pokrile z bronasto z zlatom pretkano prevleko, na njej so priredile ob stenah vzglavja iz škrlastega in turkusovega sukna, in ko so še po tleh razprostrle mehko preprogo, je bilo njih delo končano. Torej so stale, čakajoče, kaj jim poreče gospodar.

Ilderim je ogledal šotor od vseh strani, od zunaj in znotraj — ter si zadovoljno drgnil roke.

„Prav!“ zakliče, „vse je tukaj tako, kakor tam v puščavi. „Dobro, moji otroci! Kadar napoči noč, bomo namakali kruh v palmovo vino, mleko in med, in na vsakem ognjišču se mora peči jagnje. Sladke vode nam tu ne zmanjka, jezero bo naš vodnjak; tudi živali in čreda tu ne bodo gladovale, kajti paše je dovolj. A sedaj lahko greste po svojih opravkih. Bog bodi z vami, moji otroci!“

Ženske, prevesele, da so ustregle gospodarju, so odšle prirejat sebi šotore.

To se je zgodilo pred mnogimi leti, ko se je šejk nastanil v tem zatišju. Odslej ni bilo v vsej puščavi srečnejšega Arabca, nego je bil šejk Ilderim v senci palm čudovitega gaja, ni pa tudi bilo večjega poštenjaka v vsej Antijohiji in njeni okolici.

Takšen je bil šotor, pri čegar pragu sta se ustavila Ben-Hur in šejk.

Kar mahoma ju je obkolilo veliko številno sužnjev; jeden je odvezoval šejku opanke, drugi pokleknil k nogam mlademu Izraelcu, da mu razveže njegove z motvozi pritrjene rimske čevlje.

Drugi so vzeli raz nju zaprašeno obleko ter ju oblekli v čiste, bele tunike.

„Vstopi v imenu božjem ter sedi!“ poprosi gospodar gosta v okorni hebrejščini ter ga dovede do divana.

Na dano znamenje je vstopila služabnica z mednico sveže vode iz jezera, omila jima noge ter jih obrisala z mehkim prtom.

„Arabski pregovor pravi, da dober tek napoveduje dolgo življenje“, reče šejk, gladeč svojo dolgo brado.

„Če je tako, pa bom živel še tisoč let! Prišel sem k tvojim vratom, kakor gladen volk!“ odvrne veselo Ben-Hur.

„Tem boljše, dam ti speči najboljšo ovco iz moje črede.“

Na to zaploska z rokama. Suženj vstopi.

„Stopi k našemu gostu, osivelemu tujcu, ter mu povej, da jaz, šejk Ilderim, mu pošiljam željo, naj bi bil njegov mir, kakor vrelec čiste vode.“

Suženj se prikloni.

„A povej mu še“, nadaljuje očaj, „da je prestopil moj prag novi gost, ki hoče lomiti kruh z menoj, in da napolni radost moje srce, ako prisede z nama k mizi modrijan Baltazar. Kruha nam ne zmanjka, vsak se ga najé do sitega in še ptičem nekaj ostane.“

Suženj odide.

„A sedaj si počijva“, reče Ilderim ter sede na vajšnice z nogama, podvitima pod seboj tako, kakor še dandanašnji sedé trgovci na trgu v Damasku. „Ker se nahajaš pod mojo streho“, nadaljuje, česaje sproti svojo brado, „ker si pil moje vino ter boš v kratkem lomil z menoj kruh, dovoli mi, da te nekaj vprašam: Povej mi, kdo si prav za prav?“

„Časti vredni šejk!“ odvrne Ben-Hur, gledaje mu drzno v oči, „ne misli si, da ne bi pojmlil pomena tvoje želje; toda povej mi, ali še nisi doživel v življenju takega trenutka, v katerem bi storil zločinstvo proti samemu sebi, ko bi odgovoril na tako vprašanje?“

„Na slavo Salomona — tako je! Izdati samega sebe je večkrat isto tako sramotno, kakor izdati vse pokolenje.“

„Hvala ti, hvala, vrli šejk!“ zakliče Ben-Hur. „Nikdar še nisi izrekel pametnejše besede. Naj mi bo torej dovolj, zagotoviti te, da ne prekanim tvojega zaupanja. To zagotovilo naj ti zadoščuje namesto pripovedi o mojem življenju.“

„Šejk pokima z glavo v znamenje, da s tem soglaša.

„Vedi torej, častivredni starec, da nisem Rimljan, kakor bi utegnil soditi po mojem imenu.“

Izpod pobešene glave Ilderim pozorno pogleda gosta.

„Dalje ti je treba vedeti, da sem žid iz rodu Jude... in da nosim v svojem srcu mržnjo do Rima, katera je v primeri s tvojo slična otročjim muham. Vsekako pa ti pri-segam na postavo, katero je dal Gospod našim očetom na gori Sinaj, da, ako mi pomagaš k maščevanju, bo ves dobiček in slava tvoja.“

Ilderimu se polagoma zjasni mračno lice.

„Da nisi Rimljan in da kot žid sovražiš in preišljuješ o maščevanju nad tirani, to ti verjamem; ni pa dovolj samo hoteti, marveč

treba je tudi znati se maščevati. Ali imaš dovolj izurjenosti, da boš znal voditi koleselj? Ali znaš brzdati konje, napraviti jih, da poslušajo tvojo voljo, tako, da bodo dirjali, ako jim ukažeš, dokler ne pocepajo od utrujenosti? Ni to lahka reč, moj sin. Poznal sem kralja, ki je imel pod seboj na milijone ljudij, ki pa ni znal brzdati niti jednega konja. Glej, da me prav razumeš. Jaz ne govorim o konjih-izredkih, ki so sužnji sužnjev, marveč o teh svojih, o kraljih izmed svojega rodu, zvestih mi tovariših in prijateljih, pri katerih nagon nadomešča človeško dušo, ki ob enem z menoj čutijo ljubezen, sovraštvo in ponos, junaki v boju, a zvesti kakor ženska ob času miru. Hej! Ali je kdo blizu?“

Služabnik se prikaže na pragu.

„Pripelji mi moje ljubljence.“

Suženj odgrne zavese in Ben-Hur zagleda žrebce, stoječe pri jaslih.

„Sem k meni!“ zakliče jim nežno Ilderim. „K meni, moji najdražji!“

Žrebci, kakor čakajoči na to vabilo, se mično stopajoči približajo gospodarju.

„Sin Izraela!“ reče šejk. „Vaš Mojzes je bil velik človek, toda smeh me skoro sili, ko se spomnim, da je branil tvojim očetom zasesti konja ter ukazal posluževati se le težkega vola in okornega osla. Mar misliš, da bi bil izdal to barbarsko postavo, ko bi bil videl tega ali onega konjiča?“

Pri teh besedah je gladil in božal majhne zale glavice svojih žrebcev.

„Neprilичno je to očitiranje, zelo neprilичno“, odvrne Ben-Hur. „Mojzes je bil bojevnik isto tako kakor postavodajalec, in v boju, kaj more nadomestiti konja, zlasti takega!“

Ben-Hur poljubi mično žival, ki ga je gledala z velikimi, sladkimi očmi, kakor bi ga hotela vprašati: „Kdo si ti?“

Ilderim je ves prevzet gledal svoje konje.

„Nemara ti porekó... opravičljivi jeziki! naj jih Bog prikrajša!...“ jame govoriti šejk s tako razburjenostjo, kakor bi odgovarjal na osebno zabavljanje. „Evo, porekó ti, da naši konjiči, najboljše krvi, pohajajo iz Perzije, iz nizejskih pašnikov. Toda to je gola laž!

Bog je dal Arabcu nepregledne ravne puščave z nekolikimi golimi skalami ter mu rekel: „To je tvoja domovina.“ Arabec, čuteč se prikrajšanega na premoženju, se je pritožil Gospodu in Vsemogočni se ga je usmilil ter mu rekel: „Bodi dobre volje, kajti nadarim te dvakratno nad druge ljudi.“ Arabec je jel zahvaljevati Boga in poln nadeja je šel poiskat obljubljenega blagoslova. Najpoprej je obhodil mejo naokrog, toda ni našel nič, podal se je potem v puščavo ter šel dalje in dalje, dokler se ni prikazal njegovim očem v srcu puščave zelen otok in sredi tega otoka se je pasla čreda velblodov in druga čreda konj. Arabec je obstal, prevzet od sreče, in ko se je nekoliko zavedel ter je prvi utis prešel, je padel na tla ter iz globočine srca zaklical Gospodu: „Bodi ti hvala, o milostljivi!... sedaj sem najbogatejši izmed ljudij!“ In vzel je z veseljem črede ter jih goji skrbno in ljubeznivo kot blagoslov božji. Evo, iz tega zelenega otoka izvirajo vsi konji na zemlji; še le odtod so se razšli na pašnike Nizeje, na sever do ravnin, izpostavljenih vetru od mrzlega morja. Ako te besede niso čista resnica, pa naj noben amulet ne prinese sreče nobenemu Arabcu. Sicer pa... ali hočeš? Podam ti dokaze.“

Plosknil je z rokami.

„Prinesi mi rodoslov od hleva“, reče na ta poziv vstopivšemu slugi.

Sluga se kmalu vrne, nesoč škatljico iz cedrovega lesa in z bronastim okovom. Šejk, ki je izvlekel iz nedrija zlati ključek, jo z njim odpre.

Škatljica je bila polna tankih tablic iz slonove kosti, navlečenih po sto na železne obroče.

Ilderim vzame jedno od teh ploščic v roke.

„Vem“ — pravi — „s kako natančnostjo zapisujejo doktorji v svetišču v Jeruzalemu novorojence, da vsakateri izmed sinov Izraela more poiskati celo vrsto svojih prednikov, če tudi bi mu segal rod tje do očakov.“

Tudi moji očetje, da si ohranijo spomin na vekov veke, so si omislili temeljite registre ter so vpisavali vanje svoje neme služabnike in najzvestejše prijatelje. Poglej na te tablice!“

Ben-Hur jih vzame v roke. Bile so popisane z arabskimi hieroglifi, vžganimi v gladko površje.

„Ali znaš to čitati, sin Izraela?“

„Ne, moraš mi pojasniti te znake.“

„Vedi torej, da vsaka tablica nosi ime konja in njegovih roditeljev, kakor tudi leto in dan rojstva. Poglej na te letnice in verjel boš mojim besedam.“

Nekatere tablice so bile že povsem oguljene; vse pa zarumenele od starosti.

„Ta zgodovina je zanesljivejša“, nadaljuje šejk, „nego zgodbe ljudij; vsako dejstvo je tu potrjeno z dvema dokumentoma. Lahko ti naštejem čez tisoč let nazaj vse prednike vsakega od teh konj. Kakor so oni dospeli k meni, tako so njih očetje prišli k mojim očetom pod tak-le šotor, jedli oves in datelje iz njihovih rok ter kot otroci bili obsipani s poljubi, zahvaljujoči se za nje, kakor malo dete, s pogledi. Jaz sem gospodar puščave in to so moji dostojanstveniki. Odvzemi mi jih, pa postanem enak bolniku, katerega je odvrгла karavana sredi puščave, da tu konča življenje. Njim se imam zahvaliti, da se me, navzlic visoki starosti, bojé vsi na cestah med mesti ter se me bodo bali, dokler bom imel moči, zasesti te konje. Noben konj jih doslej še ni prekosil ali dosegel v diru; toda zapomni si dobro, da je bilo to na prostem, na pesku puščave. Sedaj se bojim za nje, ker imajo prvikrat dirjati vpreženi in radi tega je uspeh mnogo odvisen od voznika. Sin Izraelov, ako si ti človek, kakoršnega potrebujem, pa je zares srečen ta dan, ko si došel pod moj šotor. Sedaj si ti na vrsti...“

Govori!“

„Nočem, dobri šejk, da bi me sodil jedino po mojih besedah, kajti kakor veš, so človeške obljube podobne pihlaju vetra. Hočem ti rajši pokazati svojo gibčnost in moč. Zaupaj mi jutri svojo četvorko. Ti konji, dasiravno se vsak za-se odlikuje z levjo močjo in z urnostjo orla, ne izpolnijo tvojih nad, ako se vsi štirje ne privadijo zaprege, kajti — zapomni si to — v vsaki četvorki se nahaja vsaj jeden, ki je bolj len, in ko ostali urno hité k zmagi, jih ta pri tem le ovira. Tako je bilo danes. Voznik jih ni znal urav-

nati. Ha! nemara tudi jaz tega ne dosežem, toda brž ko to opazim, umaknem se sam, to ti prisežem. Ako pa se mi posreči usiliti jim svojo voljo ter bodo vsi štirje dirjali kakor jeden, pa dobiš ti sesterce in vence, jaz pa se nasitim z maščevanjem, kakor se nasiti gladni šakal s toplo krvjo!“

Ilderim je poslušal mladeničeve besede z očitno zadovoljnostjo.

„Več pričakujem od tebe, sin Izraelov, nego ti sam“, reče naposled. „V puščavi imamo prislovico: „Ako hočeš pripraviti večerjo z besedami, obljubujem ti morje masla.“ Verjamem ti, mlačenec, ker mi ničesar ne obetaš. Jutri dobiš moje konje.“

Za šotorovimi vratmi je bilo slišati odmev korakov.

„Evo, moj prijatelj Baltazar prihaja“, reče Arabec ter vstane. „Čula bova novice, katere sin Izraelov popije iz njegovih ust kakor nebeško pijačo. Vzemi te registre!“ zakliče služabniku, in poljubivši svoje konjičke, ukaže jih odpeljati nazaj pred jasli.

XII.

Večerja pod šotorom.

Pred divani razgrnejo tri plahte; na nje postavijo sužnji nizko mizo. Na strani pri ognjišču je služabnica pekla kruh in pecivo iz pšena. V sosednem šotoru so mleli na ročnem mlinu moko, da se je ropot razlegal daleč naokrog.

Baltazar se prikaže na pragu; Ben-Hur in Ilderim vstaneta, da ga pozdravita. Dolga, črna obleka je pokrivala njegovo grbasto postavo; omahoval je v hoji ter se opiral z jedno roko ob palico, z drugo pa ob sužnja.

Vsled prikazni osivelega starca, ki je bil glasnik svete novice, se je čutil Ben-Hur v srcu močno ganjenega. Vprl je svoje oči v gubasto lice Egipčana, hoteč na njem čitati besede vznemirjajoče zagonetke, toda to obličje je bilo neprodirno, a čudovito sladko in mirno.

„Mir s teboj, častivredni prijatelj!“ reče Ilderim z velikim spoštovanjem.

Egipčan dvigne glavo.

„A s teboj, dobri šejk, s teboj in tvojimi bodi mir in blagoslov jedinega, pravega Boga!“

Te besede so veljale obema.

„Evo, tukaj je on, ki bo lomil z nama kruh“, reče šejk ter položi roko Ben-Huru na ramo.

Baltazar pogleda mladeniča. V njegovih očeh se pokaže začudenje.

„Obljubil sem, dati mu jutri konje na poskušnjo“, nadaljuje Ilderim. „Ako se mu poskušnja posreči, povede jih k zmagi na dirkališče.“

Baltazar še neprestano gleda mladeniča.

„Prihaja z najboljšimi priporočili“, nadaljuje šejk vznemirjen s pogledom svojega tovariša. „Predstavljam ti ga kot sina Arija, ki je bil plemenit rimski bojevnik in mornar. Vendar pa ta mladenič ni Rimljan; pravi, da je Izraelec iz pokolenja Jude, in na hvalo jedinega Boga bi prisegel, da govori resnico.“

Baltazar se obrne k Ilderimu.

„Ne čudi se“, reče, „da tako radovedno ogledujem tvojega gosta. Takoj ti pojasnim vzrok. Danes se je nahajalo moje življenje v nevarnosti in bil bi ga izgubil, ko bi neki mladenič... živa podoba tega, ki tu stoji, ako ni ta on sam... z lastnimi prsi ne bil me obvaroval smrti. Povej, ali nisi bil ti?“ reče, obrnivši se k Ben-Huru.

Mladeniča je to zbegalo.

„Dà“, odvrne z veliko skromnostjo in speštvovanjem, „jaz sem oni, ki je pred vrelcem Kastalije pridržal konje predrznega Rimljana v trenutku, ko so drvili na tvojega velbloda. Tvoja hči mi je za to dala to-le kupico.“

In vzemši kupico iz nedrij, jo poda Baltazarju.

Žarek veselja osvetli uvenelo lice Egipčana.

„Gospod te je meni poslal danes k vrelcu“, je dejal ginjen, s tresočim se glasom, „in sedaj te mi pošilja znova, da ti morem skazati svojo hvaležnost ter te primerno nagraditi. Med tem pa pridrži kupico. Tvoja je.“

Ben-Hur spravi kupico.

„Kako je to bilo?“ vpraša radoveden šejk. Egipčan jame praviti dogodek pri vrelcu.

„Kako? Še omeniti mi nisi hotel o tem, ko mi boljšega spričevala nisi mogel dati o sebi?“ spregovori Ilderim očitaje. — „Mar ta modrijan ni moj gost? Ali ti ni znano, da dobro in slabo, ki ga zadene, veseli ali

boli ž njim vred tudi mene, dokler je pod mojim šotorom? A kam se imaš podati po nagrado, ako ne semkaj? In čegava roka naj ti jo dá, ako ne moja?“

„Dobri šejk, nisem prišel po nagrado, ne veliko, ne malo. Da pa ne boš mislil dalje na to, ti povem, da to, kar sem storil za tega častivrednega moža, storil bi tudi za poslednjega tvojega služabnika.“

„Toda on je moj gost, ne služabnik, in to še tisočkrat presega ceno tvoje zasluge.“

In obrnivši se k Baltazarju, reče:

„Še enkrat ti rečem, ta mladenič ni Rimljan in to tudi biti ne more.“

Baltazar je gledal in poslušal samo Ben-Hura.

„A kako te naj kličem?“ vpraša mladeniča.

„Arij, sin Arija.“

„A vendar nisi Rimljan?“

„Moji roditelji so bili židje.“

„Bili, praviš. Torej ne živé več?“

Na to dražljivo vprašanje je šejk prihranil mladeniču odgovor.

„Pojdita!“ reče svojima gostoma. „Večerja je že pripravljena.“

Ben-Hur poda roko Baltazarju ter ga povede k mizi. Vsi trije sedejo na plahte, razgrnene po tleh. Služabniki prinesejo vode in brisalke. Ko si umijejo roke, dá šejk znamenje in Egipčan jame glasno moliti.

„O Bog, oče nas vseh! Vse, kar imamo, je Tvoje, sprejmi našo zahvalo ter blagoslovi nas, da bomo mogli izpolnjevati Tvojo voljo!“

Bila je to molitev, katero so pred mnogimi leti molili v puščavi Grk Gašpar, Indijan Melhior in Egipčan Baltazar, vsi trije z jednimi besedami, dasiravno v različnih in neznanih si jezikih, kar je bilo za nje očitvidno znamenje božjega razodenja.

Večerja, h kateri so sedli po opravljeni molitvi, je bila obilna, kakor se je bilo tega mogoče nadejati od gostoljubnega in bogatega šejka. Imeli so različno pečivo, prineseno naravnost iz peči, sočivje iz vrtov, meso samo, ali pripravljeno s sočivjem, mleko, med in maslo. Vse to so povživali brez dandanes neobhodno potrebnega orodja: nožev, vilic in žlic. In ker so bili lačni, so mnogo jedli ter le malo govorili.

Ko so služabniki prinesli sadje, so porabali brisalke, ko so si gostje zopet roke umili; ti so bili siti in za to so dobili zopet veselje do razgovora.

V taki družbi Grka, žida in Egipčana, ki so vsi trije priznavali enega jedinega Boga, je mogel biti ob tem času samo jeden predmet za razgovor, in kdo drugi je moral poprijeti besedo, ako ne on, ki je slišal glas iz neba, ki je videl zvezdo Predvečnega na vzhodu ter pod njenim vodstvom videl Boga od obličja do obličja? A o čem naj bi govoril, ako ne o Njem, o katerem je imel sporočiti celemu svetu?

XIII.

Prihaja. Kot rešitelj? Kot kralj?

Kakor bi bil nekdo vrgel črn zastor na Palmov gaj, ga je zagrnila po solnčnem zapadu nakrat tema. Tu ni bilo videti onega sladkega mraka, ki nekako sprova človeško oko od dnevnega bleska v nočno tmino ter je tako prijetno po celodnevem delu utrujenemu človeku.

Noč je nastala zgodaj in urno. Z njenim prihodom so prinesli služabniki pred šotor štiri medene svečnike. Vsak od teh svečnikov je imel četvero ram, na kateri vsaki je bila pritrjena srebrna svetiljka, napolnena z oljem.

Pri tej razsvetljavi so se razgovarjali gostje, uživajoči sadje, in sicer v sirijskem jeziku, ki je bil tačas v splošni rabi v tem delu sveta.

Egipčan je pripovedoval, kako so se srečali trije modrijani v puščavi. To pripovedovanje so poslušali vsi z veliko pozornostjo. Celo služabniki, ki so stregli gostom pri večerji, so skrbno pazili, da jim ni ušla kaka beseda. Ta dogodka je bila dobro znana šejku. Slišal jo je iz ust teh modrijanov in sicer ob času, ko o resnici tega ni mogel dvomiti; potem jim je pomagal ter jih skril pred Herodom, ne zmeneč se za to, da si s tem nakoplje jezo in maščevanje kralja židovskega.

Sedaj je jeden od teh častivrednih potnikov sedel znovič pri njegovi mizi. Ilderim je sveto verjel njegovim besedam; niso pa napravile nanj takega vtisa, kakor na Ben-Hura.

Prihod Odrešenika je imel zanj, kot za Arabca, splošno-človeški pomen. Ben-Hur je bil Izraelec; zanj je imel ta dogodek dvojni pomen: kakor za žida in za človeka.

Skoro od svoje zibeljke — ne pozabimo na to — je slišal neprestano o Odrešeniku; v kolegiju so mu židovski učitelji čitali in razlagali napovedi prerokov, vse od prve do poslednje je znal na pamet. Prihod Odrešenika je bil predmet neprestanim pretresanjem med učenimi rabini v shodnicah, šolah, v svetišču, ob praznikih in delavnikih. Ni ga bilo na zemlji žida, kateri bi — dasiravno daleč od svojcev, na skrajnem koncu tačas znanega sveta — ne bil pričakoval Odrešenika ter ne nosil v srcu tega upanja kot najdražjega izmed najdražjih.

Kar se tiče časa Njegovega prihoda, so bili res različnega mnenja, toda skoro vsi so se strinjali glede njegovega značaja, češ, da pride kot kralj židovski, kot njihov vladar. O tem so bili prepričani. S pomočjo Izraelcev bi imel on zavojevati z vojno ter osvojiti si celo zemljo in jo vladati v imenu božjem tako, kakor zahtevajo potrebe in smotri izbranega ljudstva.

V tej veri so v veži in pred oltarjem svetišča farizeji in separatisti postavili tako visoko stavbo, da ni postavil takošne v svoji domišljiji niti častiželjni Makedonec. On je hotel prisvojiti si zemljo — oni pa so želeli nadvladati zemljo in nebo.

Ben-Hur ni imel takih brezbožnih in egoističnih mislij, za kar se je imel zahvaliti okoliščinam, v katerih je živel.

Njegov oče je pripadal sekti saducejev, ki so bili, da tako rečemo, nekaki svobodomisleci onega časa. Držeči se strogo postave, kakor je bila napisana v knjigah Mojzesovih, so zametavali s preziranjem vse komentarje in dodatke rabinov.

Njihova vera je bila več modroslovje nego vera. Njih strpljivost do drugih ver je bila velika.

Navzlic svojim rojakom, ki so se povzdigovali nad vse ljudi in narode, so oni priznavali, da so jih v umetnosti poganje dokaj nadkrilili.

Videli smo, da je žena Hurova, odlikujoča se z nenavadno nadarjenostjo, bila

uprav istega prepričanja ter je znala vcepiti jo tudi svojemu sinu. Juda je ob času katastrofe, ki je zadela njegovo rodbino in premoženje, pripadal z vso dušo sekti saducejev.

Petletno bivanje v Rimu je moralo tudi vplivati na prepričanje mladeniča s tako živimi občutki in s tako bujno domišljijo. To mesto je bilo tačas zbirališče vseh narodov, a to kakor v političnem, tako tudi v trgovinskem oziru; bilo je vrelec, iz katerega so žejna usta pila čez mero razkošje življenja.

Po cesti pred Forum so se kot kipeče morje neprestano drvili valovi raznoplemenih in raznojezičnih narodov. Ako bi okus občevanja, visoki duševni razvoj Rimljanov in znanje v umetnosti, ne bili prevzeli Ben-Hura, je on, kot Arijev posinovljenec, mogel videti, kako so dan za dnevom kralji, knezi, poslanci iz vseh dežel in stranij sveta čakali na jedno besedo, na „da“ ali „ne“ iz ust vsevladnega cesarja. To videč, je moral s sovraštvom v srcu priznavati tako moč.

Ko je podobno cvetličnemu prašku sedel med trikrat petdesettisočno tolpo gledalcev, sedel pod rudečkasto streho (velarium) Maksencijevega cirka, moralo mu je večkrat priti v glavo vprašanje: Ali mar ti brezštevilni udje človeške družbe res niso vredni usmiljenja in ljubezni Božje? Zares, niso bili to židje, toda večina te tolpe je po svojem trpljenju in kar je še hujše, po svoji onemoglosti v preganjanju, zaslužila, da bi bila kedaj deležna obljubljenega odrešenja.

Dà, priznaval je to, toda ta delež moral bi biti po njegovih pojmihi manjši, kakor je bila tudi njih nezgoda. Pritisek, kakoršnega so občutili ti narodi, ni zadeval njih vere, njihov stok in tožbe se niso dvigale k bogovom, niti bile povzročene z oplenitvijo njihovih bogov.

V britanskih dobravah so Drudzi opravljali svoje obrede; Odin in Freja sta imela svoje priznavalce v Galiji, Germaniji in sredi Hiperborejcev. Egipet je pripogibal svoja kolena pred krokodili in Anubisom; Perzijani so častili Ormuzda in Arimana; v nadeji Nirvane je prenašal Indijan radovoljno vse časno trpljenje; zali Grk je zažigal kadilo ter prepeval vesele pesmi pred oltarjem Baha in Venere. Rim jim ni jemal teh ver, marveč

nasprotno, prisvojeval si je bogove podjarmljenih narodov.

Pritisek je bil povsod le politiški, ne pa verski. Podjarmljeni narodi so sanjarili o kralju, ki bi jih osvobodil, ne pa o Bogu, katerega bi morali moliti. Svojo rešitev so videli v prihodu Odrešenika, ki bi v imenu enakopravnosti vseh ljudij in njih splošnega bratovstva razbil njihove verige; svojo rešitev pa so videli v propadu Rima.

Brž ko propade Rim — takšno je bilo splošno mnenje — najde vsak svojo pravico in svobodo; iz tega namena so se borili, upirali in umirali, kropeči zemljo danes s krvjo, jutri s solzami, toda zmerom z enakim uspehom.

Tudi Ben-Hur je videl rešenje z drugimi vred jedino v propadu mogočnega sovražnika ter se učil sukati meč, da bi v primernem trenutku mogel priti na pomoč svetu, osvobojujočemu se iz okov. Ker je bil gibčen in močan, je postal kmalu v tem mojster; uvidel pa je, da na vojni je treba še nekaj več, nego zaslanjati se s starčo in mahati z mečem; da na bojnem polju zmaga poveljnik, ne pa vojaki, stoječi v vrstah; v njem se združuje vse delovanje, da je on vitez, oborožen z vso vojsko. Tudi to umetnost je hotel Ben-Hur videti od blizu, radi česar je vstopil v tabor Maksencija.

Sedaj, ko je poslušal Baltazarjevo pripovedovanje, mu je kipelo srce od veselja na misli, da je tako dolgo pričakovani Mesija-osvoboditelj že prišel in da kmalu začne na čelu zmagovalnih krdel osvobojevati Judejo.

Ni pa mogel razumeti, čemu je bilo doslej o njem tako tiho, čemu se narod ni pripravljaval na njegov sprejem?

„Kje je bodoči kralj židovski in kedaj dospe?“ je vprašal v naglici.

„Ha! vprašaš me, kje?“ odvrne Baltazar z navadno mirnim in svečanim glasom. „Ko bi ti vedel odgovoriti, šel bi k njemu čez gore in morja, nobena ovira bi ne vzdržala mojih korakov...“

„Torej si se že trudil poiskati ga?“

Na licu Egipčana se zaziblje medel smeh.

„Bila je to moja prva misel, ko sem zapustil gostoljubni Ilderimov šotor. Nisem smel iti sam v Judejo, kajti Herod je še

sedel na prestolu; on bi bil ukazal vjeti me in vreči v ječo in nikdar več bi ne bile zagledale moje oči Boga - človeka. Po moji vrnitvi v Egipt je le nekoliko zvestih tovarišev verjelo mojemu pripovedovanju; le nekaj je bilo takih, ki so se radovali ob enem z menoj, da se je Odrešenik rodil. Oni so odšli namesto mene, poiskati Dete. Potovali so v Jeruzalem ter našli tam „khan“ in votlino, toda stražnika, ki nas je peljal k njej, niso našli. Kralj je ukazal, naj se mu predstavi in od tega časa ga nihče ni več videl.“

„Toda našli so gotovo kaki sled?“

„Dà, sledove poskropljene s krvjo, mesto, pogrezneno v žalost in matere, objokujoče svoje otroke. Brž ko je Herod zaslišal o našem begu, je ukazal pobrati vse otroke materam od prs ter pomoriti jih do poslednjega. Moji prijatelji so se vrnili ter mi povedali, da je Dete izginilo z drugimi vred.“

„Kako? Torej več ne živi?!“ zakliče Ben-Hur obupen.

„Ne, moj sin, tega nisem rekel. Rekel sem le, da so mi take novice prinesli poslanci. Jaz jih še dandanašnji ne verjamem, kajti Bog, ki je neskončno resničen, je spregovoril na-me pred leti ter dejal: „Bodi blagoslovljen, o sin Mizrama! Rešenje se bliža. Z dvema drugima iz daljnih krajev boš videl Izveličarja!“ Istinito, videl sem Ga. Naj bo hvaljeno Njegovo ime od vseh narodov in na vse čase! Toda rešenje, ki mi je bilo obljubljeno, še ni prišlo. Ko bi bilo Dete umrlo od Herodovega meča, ne mogel bi nikdar priti in besede Božje bi bile... ne tega ne morem izreči; celo domišljevati si kaj takega, bilo bi greh. To je tudi prvi vzrok, radi katerega verjamem, da Dete ni bilo ugonobljeno... toda še jeden vzrok je. Odrešenik, kakor sem vama že povedal, se je rodil od žene in kot človek je podvržen boleznim, trpljenju in celo-smrti. A sedaj pa pomislita, kako veliko delo ima izvršiti in da je za tako delo treba vztrajnega in krepkega moža, a ne otroka. Torej je moralo Dete odrasti ter pridobiti izkušnje in moči. Pomislita pa še to, kako velikim nevarnostim je bil Odrešenik izpostavljen v teku let, od destinstva do polnoletnosti. Herod je bil njegov sovražnik, sovražnik bil bi mu postal Rim,

nasprotovale bi mu bile vse oblasti, kdo ve celó, če bi mu bil Izrael naklonjen? Ali je bila torej kaka varnejša pot, odvrniti Ga od tolikih nevarnostij in sovraštva, nego skriti Ga pred očmi sovražnikov? Gospod je ogladil Njegove steze, Gospod ohranjuje Njegovo življenje, kajti to življenje je rešenje sveta. In radi tega verjamem ter ne jenjam verjeti, da On ni umrl, samo sled za Njim se je izgubil, da živi, toda skrit; živi in dozoreva kakor sadje in ko napoči čas, se prikaže med nami v vsej svoji slavi in v vsem veličanstvu. Čemu ne morem iti k Njemu, ali vsaj imenovati grič, ali dolino, ki Mu služi v tem hipu za zavetje?!“

Baltazar se zamisli.

„Pred nekolikimi tedni“, nadaljuje, „sem sedel pred svojo hišo, ki stoji tako blizu Nila, da, jadrajoč po njem, lahko vidiš njeno podobno v vodi, in ko sem tako sedel zamišljen, se je vračala moja misel neprestano k Njemu. Sedemindvajset pomladij je že prešlo čez Njegovo glavo“, mislil sem si — „iz tega Deteta je sedaj postal mož. Bliža se ura veselja, ura Njegovih čudežev. In kje se naj prikaže, ako ne v Judeji? V katerem mestu začne svoje delovanje, ako ne v Jeruzalemu? Kdo prvi sprejme Njegov blagoslov, ako ne otroci Abrahama, Izaka in Jakoba, ljubljenci Gospodovi? Ako Ga hočeš najti“, dejal sem sam sebi, „pojdi v sela in vasi, idi na griče Galileje, raz katere se stekajo vode v Jordan. Tam mora biti On sedaj. Nemara v tem hipu, stoječ na teh gričih, ogleduje zapadajoče solnce. In tako v mislih zatopljen, sem zasedel velbloda ter se nahajam sedaj na poti v deželo, obljubljeno tvojim očetom od Gospoda.“

Baltazar umolkne.

Vsi, celo služabniki, pripravljajoči večerjo, so pod vtisom njegove vere nekako občutili, da je navzoč med njimi On, ki bi imel biti Odrešenik.

Ben-Hur pretrga prvi to svečano molčanje.

„Praviš torej“ vpraša, „da ima obljubljeni Mesija biti Odrešenik? Ali bo On tudi kralj židovski?“

„Moj sin“, odvrne Baltazar prijazno, „pota, po katerih bo On hodil, so neizved-

ljiva za človeški razum. Vse, kar o tem vem, zajemam iz besed Gospodovih: „Dobra tvoja dela bodo nagrajena. Rešenje prihaja. Videl boš Izveličarja!“ Tako mi je govoril Njegov glas. Toda za koga ima priti odrešenje, kedaj in na kak način, tega ne vem. Ljudje sodijo, da ne more biti dobro na svetu, dokler rimska moč ne bo zdrobljena, to je, zlega ne pripisujejo odvritvi od Boga, marveč zlorabi Rima. Toda odkupljenje ne naznačuje političnih prevratov, porušanja prejšnje vlade radi tega, da bi se osnovala nova. Ko bi imelo biti tako, pa bi modrost božja ne nadkriljevala modrosti človeške. Ne, pravim ti — dasiravno so moje besede kot sodba slepega o solnčnem blesku — On, ki pride, bo Odrešenik duš in pod besedo: odrešenje, treba je razumeti, da slava božja zavlada na zemlji tako, da bi Gospod mogel prebivati sredi nas...

Na Ben-Hurovem licu se je pokazala bolesta prevara. Pobesil je glavo na prsi ter se otožno zamislil. Tudi Ilderim je bil razburjen.

„Ne, ni mogoče“, je zaklical, „takošna sodba bi nasprotovala vsemu obstoječemu redu. Pota, po katerih koraka človeštvo, so že odločena od vekov. Kjer je narod, tam mora biti tudi red in vlada.“

Baltazar je slišal to očitjanje z navadnim mirom.

„Tvoja modrost, dobri šejk“, odvrne, „izvira od tega sveta, toda ti pozabljaš, da imamo uprav s tem biti rešeni od naredeb in verig tega sveta. Kralji vidijo v človeku samo podložnika; Bog pa vidi v njem dušo, katero hoče izveličati.“

Ilderim ne odgovori nič, marveč neverjetno stresa glavo.

„Oče“, vpraša Ben-Hur, zbudivši se iz svoje zamišljenosti, „po katerem si povpraševal pri Jeruzalemskih vratih?“

„Po Njem, ki se je rodil, kralju židovskemu.“

„In videl si Ga v votlini, v Betlehemu?“

„Videli smo ga vsi trije ter mu darovali darove, Melhior zlato, Gašpar kadilo in jaz miro.“

Ko pripoveduješ o rečeh, ki so se zgodile, je dovolj, da te slišim, oče, in moram ti verjeti, toda, ko govoriš o onih, ki imajo

še le priti, pa se ne morem strinjati s tvojo sodbo. Nemogoče je predstaviti si vladarja brez vlade in njenih odlik.“

„Moj sin!“ odvrne Baltazar“, v naslovu „kralj židovski“ vidiš ti naslednika Herodovega. Ljudje so navajeni videti samo to, kar morejo obseči s pogledom, a ne zaglobljajo se v stvari, nepristopne telesnim očem...

Izrael se spominja lepih dnij, ko ga je Gospod imenoval izbranim národom ter občeval ž njim s posredovanjem prerokov. Takrat mu je obljubil poslati Odrešenika, kralja židovskega, toda ne takošnega kralja, kakoršnega vi pričakujete. Ali bi naj Dete odraslo samo za naslednika Herodovega? Mar si misliš, da je Vsemogočnemu treba izposojevati si naslove od ljudij? In ko bi tudi bilo tako, čemu bi ne dal svojem Sinu najvišjega naslova te zemlje? Čemu mi Gospod ni ukazal vprašati pri Jeruzalemskih vratih po cesarju? Ne, moj sin, ako hočeš pojmiti dostojanstvo Onega, ki prihaja, glej nekoliko višje. Vprašaj rajše, nad kom bo on vladal? Pravim ti, uprav v tem tiči beseda svete zagonetke. Kajti na svetu je kraljestvo, dasiravno ne od tega sveta, kraljestvo večje, nego je ves kopni svet in morje, ko bi jo zbil skupaj v jedno kepo; mi stopamo po njem od zibeli do gomile, ne da bi ga videli in zagleda je samo on, ki pozna svojo lastno dušo: kajti to kraljestvo je kraljestvo duš, ne pa teles. A slava in sreča v njem bo tako velika, da obledi poleg njih ves blesk cesarjev, kakor obledi juternica pred vshajajočim solncem...”

„Nikdar še nisem slišal o takem kraljestvu?“ reče Ben-Hur.

„Niti jaz“, spregovori Ilderim.

„Kmalu ga zagledate. Evo, prihaja Odrešenik ter ga vzame v posest. On nese ključ od nevidljivih vrat, katera odpre za svoje izvoljene, a to bodo oni, ki Ga ljubijo; samo takšni pojdejo v Njegovo kraljestvo.“

Nastalo je dolgo molčanje. Vsi so premišljevali o Onem, čegar prihod bi imel spremeniti obličje zemlje.

Baltazar je prvi vstal ter se podal k počitku. Tudi Ben-Hur je zapustil šotor in hodeč po obrežju jezera premišljeval nerazumljive besede Egipčanove.

XIV.

Prevara.

Nekoliko desetih korakov od šotora je bila kopica palm, ki so metale svojo senco na pol na vodo, na pol na zemljo. V vejah je slavček gostolel sladke svoje pesmi. Stare zvezde starega vzhoda so zrle skozi nebeški obok na prostoru, kateri so zavzemale že od vekov.

Vse to: zemlja, nebo, voda in tičeje petje je še bolj razgrela bujno Ben-Hurovo domišljijo.

Zdelo se mu je, da te palme rastejo v daljnem, južnem podnebjju, kamor se je Baltazar odtegnil od ljudij; gladko površje jezera je smatral za Nil, nad obrežjem katerega je stal modrijan ter molil, ko je spregovoril nanj glas božji. Kdo ve, nemara se ponovi ta čudež tudi pri njem, sinu izvoljenega ljudstva? Bal se je ter si ga želel iz vsega srca in čakal razodenja.

Ni ga bilo.

Da bi ga dosegel, za to je treba imeti neskajeno vero, globoko ljubezen in velike zasluge.

Ben-Hur se je otresel svojih sanj, pa se vrnil znovič k svojim mislim.

Povedali smo že, kakšen je bil smoter njegovega življenja; čutil pa je že sam, da tega smotra v življenju ne more doseči.

Torej, ko se je naučil, boriti se v vrstah; se nauči še biti poveljnikom. Toda kaj potem? Kam ga privede ta umetnost?

Sanjaril je o prevratu. Dà, toda, da bi to dosegel, potreboval bi ljudij in tem ljudem bi moral pokazati cilj. Hrabro se bori on, ki se maščuje za krivico, toda še stokrat hrabrejše on, za katerega je maščevanje spodbuda in cilj — nagrada za hrabrost ter hvaležen spomin v slučaju smrti.

In kdo izmed židov se je imel maščevati za več krivic? Ta spodbuda je bila velika, toda samo spodbuda? Kje je bil smoter? Svoboda naroda? To je vse lepo in vzvišeno, toda ali izven tega ni bilo ničesar? Ben-Hur si je mnogo let lomil glavo s tem vprašanjem. Odgovoriti na nje zanikovalno, značilo bi pokopati vse nadeje — tega pa on ni hotel. Odgovoriti „dà“, ni mogel, ker je čutil, da za časno svobodo ljudstva ob-

stoji še nekaj višjega, česar ni mogel obseči z razumom. Razumel je tudi, da Izrael sam se ne more meriti z Rimom.

Poznal je moč groznega nasprotnika. Da bi bil poražen, je bilo treba, da vsi podjarmljeni narodi vstanejo kakor jeden mož ter ga pozovejo na boj.

To pa bi bilo mogoče samo takrat, ko bi iz krila jednega od teh narodov izšel poveljnik-junak ter jih popeljal k zmagi. Kakšna slava za Judejo, ko bi uprav ona bila Makedonija za tega novega Aleksandra!...

Gorje, pod upravo rabinov za junaštvo ni bilo sile, toda večjo sitnobo je provzročala disciplina.

Ben-Hur je to jasno videl; — čimdalje pogosteje so se mu usiljevale v spomin besede Messalove: „To, kar si pridobite v šestih dnevih, izgubite sedmi dan.“

In dvomil je čimdalje bolj nad tem, ali si njegov narod sploh še pribori kedaj svobodo. Toda, ko ga je obvladal dvom, začuje pripovedovanje Maluhovo, ki je bilo kakor balzam za rane njegove duše in kot rajska prikazen za njegove oči.

Evo, pričakovani junak je že rojen, rodila ga je zemlja židovska ter je imel biti njen kralj. Toda kralj mora imeti kraljestvo. Torej bo bojevnik kakor David, razumen in sloveč vladar kakor Salomon. Izbruhne vojna, splošna vojna, svet zastoka od umorov in pobojev; potem zavlada mir: Judeja postane vladarica sveta, ki bo gospodovala na njem na veke.

Jeruzalem bo prestolnica sveta in na Sijonu bo stal prestol, kateri zasede Mesija.

S to radostjo in nadejo v srcu je šel mladenič proti Palmovemu gaju. Menil je, tam zagledati onega, ki je videl Odrešenika; hotel je izvedeti iz njegovih ust, kedaj pride odrešenje...

Imel je že izdelan načrt, ako bi rešenje bilo blizu. Takrat on, Ben-Hur, zapusti Maksencijev tabor in ko prepotuje Judejo, jame nabirati krdela, da bi bil Izrael pripravljen, kadar zasvita veliki dan osvobojenja.

Vsled Baltazarjevih besed je jela omahovati njegova nadeja in temniti njegova radost.

In znovič je žalost in dvomljivost prevzela Ben-Hurovo srce ter ga mučila bolj gledé na kraljestvo, nego gledé na osebo samega kralja.

Imel je priti na zemljo ter vladati duhovno kraljestvo, in ta vlada bi imela biti polna hvale. Tako je dejal Baltazar.

Da bi ta vlada postala vstrajna, treba bo nekaj več nego oboroženih rok, kar mora nadomestiti moč. Toda kaj?

Moč ljubezni je bila takrat še neznana svetu. Objaviti bi jo imel še le sladki Sin Marijin.

Ko je Ben-Hur šel tako pogreznen v svoje misli, se dotakne neka roka njegove rame.

„Hočem ti reči nekoliko besed“, reče Ilderim, podavši mu desnico, „na kar se moram vrniti, kajti noč je že nastala in čas je iti k počitku.“

„Poslušam te, šejk.“

„Naj bo tvoja sodba zastran Baltazarjevih nazorov gledé na bodoče kraljestvo kot nepopisan list do trenutka, ko te seznanim s Simonidesom, kupcem v Antijohiji. Sanje, katere pripoveduje Egipčan, so preveč vzvišene za zemljo; Simonides je pameten in razsoden ter ne gleda tako visoko, a poleg tega zna sveto pismo. On ti našteje napovedi prerokov, pokaže knjigo, poglavje, stran in vrsto, kjer stoji zapisano, da Dete ima biti pravi kralj židovski, takšen kralj, kakor je Herod — samo boljši in mogočnejši. On, kadar zasede prestol Salomona in Davida, takrat še le okusimo slast maščevanja. Rekel sem. Mir s teboj!“

„Čakaj šejk!“ zakliče mladenič.

Toda Arab je že izginil za drevesi.

„Simonides, znovič on!“ spregovori sam sebi Ben-Hur. „Jaz naj grem k njemu po rešitev te zagonetke, k njemu, ki ni ostal

zvest mojemu očetu? Ne, nikdar... Toda kaj je to? Čujem žensko petje... nemara angelsko...“

Po jezeru je plaval od šotora semkaj čolniček in v njem je sedela ženska. Njen glas se je razlegal po vodi ter bil čist in doneč.

Ben-Hur je čul čimdalje bliže sebe pljuskanje vesla in besede pesmi, besede jezika Helencev, ki se je tako prilegal izražanju ljubezni in toge.

Ko je pesem umolknila, je odplaval čoln z mično pevkino dalje, na sredo jezera, za kopico palm in Ben-Hur se je zdelo, da sedaj postaja noč še temnejša, da palme niso več tako visoke, jezero ne tako prozorno.

„Poznam jo po petju“, si je mislil, „to je Baltazarjeva hči. Kako lepo poje!... Pa tudi sama je tako zala!“

In videl je znovič njene velike oči, napol zakrite z košatimi obrvmi, videl okroglo, mično lice in rudeče ustnice.

„Kako zala je!“ je zaklical še enkrat z veseljem in srce mu je močno plalo v prsih.

Toda v tem trenutku se mu je še drugo sladko, če tudi ne tako vabljivo bitje prikazalo iz morja spominov, kakor iz vod jezera.

„Estera, to je ona! Kot modrijan sem pričakoval zvezde in evo, ona je zabliščala!“

Nasmehnil se jej je; bila mu je kot mazilo za skrbi in trpljenje.

Toliko ran je že prejel v življenju, da doslej ni bilo v njegovem srcu prostora za ljubezen. Kaj, ko bi sedaj dospela? In katera slika se vtisne v srce mladenča?

Estera mu je dala kupico. Kupico mu je dala tudi Egipčanka. In obe je ob enem videl v senci palm.

Torej katera?...

(Konec prvega zvezka).

Peta knjiga

I.

Pismo Rimljana.

Drugo jutro po orgiji so mladi patri-ciji ležali kakor ubiti v veliki dvorani palače, kjer se je vršilo gostovanje. Maksencij bi mogel priti, mesto bi se moglo napolniti s trumami naroda, toda njih bi ničesar ne premoglo zdramiti iz spanja.

Vsekako pa niso vsi gostje podlegli moči vina. Messala je vstal s prvim bleskom jutrnice, si snel z glave venec v znamenje, da je gostovanje končano, si uredil svojo obleko, pogledal še enkrat po spečih tova-riših — ter se podal molče v svoje stano-vanje. Sam Ciceron bi ne mogel z večjim ugledom zapustiti senata po celonočnih razpravah.

Za tri ure pozneje je pozval dva jader-nika ter dal vsakemu od njih zapečaten pre-pis pisma, namenjenega Valeriju Gratusu, prokuratorju v Cezareji.

Bilo mu je očitno mnogo ležeče na tem, da naslovljenec gotovo in urno sprejme to pismo; ukazal je namreč, naj se jeden jadernik poda po suhem, a drugi po morju, zabičujé obema največjo naglico.

Vsebina pisma je bila sledeča:

Antijohija, XII. Kal. Jul.

Messala Gratusu.

O moj Midas!

„Ne vzemi mi za zlo tega naslova, kateri ti je dokaz moje ljubezni in hvaležnosti do

tebe, kakor tudi prepričanja, da si najsrečnejši med ljudmi.

„O moj Midas!

„Imam ti povedati nekaj čudnega, kar po mojem prepričanju gotovo obrne na-se tvojo pozornost, dasiravno bi se tega nihče ne bil nadejal.

„Dovoli mi osvežiti tvoj spomin.

„Ali se še spominjaš one bogate in starodavne rodbine jednega izmed Jeruza-lemskih knezov, imenovanega Ben-Hur? Ko bi te tvoj spomin zapuščal, oživi ga brazgo-tina na tvoji glavi.

„Za ta napad na tvoje življenje — radi miru najine vesti naj bogovi ne dopusté, da bi se ves ta dogodek smatral za preprost slučaj! — bila je ta rodbina brez odloga obsojena in njeno imetje zaplenjeno. In ko je, o moj Midas, cesar, isto tako pravičen kakor moder, potrdil to obsodbo — naj cve-tice na veke zalsajo njegov oltar! — lahko se smelo spominjava od tamkaj izvirajočih zneskov, za katere ti ne neham biti hva-ležen, dokler morem mirno uživati delež, ki mi je pripadel.

„Računajoč na tvojo modrost — s ka-koršno se nikdar ni odlikoval Gordijev sin, s ka-terim sem te drzno primerjal — opomnim te dalje, da po načrtu, kateri sva tačas oba priznala za najprimernejši, si razprašil rod-bino Hura vsaksebi tako, da bi večno mol-čanje in neizogibna smrt imela postati njen

delež. Saj še pomniš, kaj si storil z materjo in sestro zločinca. Vem pa, o moj Gratus, da mi oprostiš, če te vprašam: če se mar nisva zmotila v računih? Ali še živita, ali sta že umrli ti ženski?

„Drznem se poklicati ti še v spomin dejstvo, ki ima še največji pomen: ta napadnik je bil obsojen kot suženj na galejo. Ker sem tačas sam čital potrjilo, podpisano od tribuna, ki je bil na čelu galeji, za to je še tim čudnejši dogodek, o katerem sem ti namenjen pisati.

„O najizbornejši izmed Frigijcev, obrni sedaj vso pozornost na moje besede.

„Sodeč po navadni dolgosti življenja galejnikov, zdelo bi se človeku, da ta obsojenec bi moral že umreti, ali z drugimi besedami, imel bi že pred petimi leti postati sprog jedne izmed pet tisočeri Oceanid.

„Oprosti mi, o najčednostnejši in najobčutljivejši med ljudmi, mojo slabost! Oziraj se na ljubezen, kakoršno sem gojil do njega v mladosti, na njegovo lepoto, radi katere so ga navadno imenovali Ganimeda ter ne čudi se, če dodam, da bi moral pasti v naročje jedni izmed najzaljših hčerk Oceana.

„Prepričan o njegovi smrti, sem preživel pet let mirno, uživajoč imetje, za katero mu moram biti kolikor toliko hvaležen, kar pa vendar ne zmanjša moje hvaležnosti do tebe.

„Poslušaj sedaj, na kak način se mi je skalil ta mir.

„Minulo noč, gosteč nekoliko mladeničev, ki so ravnokar dospeli iz Rima, sem čul od njih čudno pripovedko: Konzul Maksencij dospe danes, da prevzame poveljništvo v vojski s Parti. V njegovem spremstvu se nahaja sin duumvira Kvinta Arija. Ta Arij, ko je odrinil na boj proti morskim roparjem kateri boj je ovenčal njegovo slavo, ni imel nikakih otrok. Vrnivši se, je pripeljal s seboj dediča. Sedaj pa si pripravi dovolj mrzle krvi, kakor se spodobi človeku, razpolaga jočem s tolikim bogastvom. Sin in dedič Kvinta Arija je uprav oni Ben-Hur, katerega si poslal na galejo in kateri bi imel umreti, prikovan k veslu, pred petimi leti! Ben-Hur se vrača sedaj bogat in vpliven, bahajoč se z dostojanstvom rimskega državljana, vrača v...

„O moj Midas! Preveč si mogočen, da bi imel začutiti strah; grozi pa ti vendar nevarnost, — kakošna — tega mi ni treba praviti, kajti kdo bi jo mogel bolje spoznati od tebe?

„Ob času bitke z morskimi roparji se je ladja poveljnika potopila; od vse posadke sta se rešila samo dva: Arij in ta njegov dedič. Mornarji, ki so utopljenca rešili, pripovedujejo, da mladi tovariš srečnega tribuna je imel na sebi obleko sužnja na galeji.

„To je dokaz nemalega pomena; toda ko bi te mikalo za malenkost imeti to zado, vedi o moj Midas, da sva po srečnem slučaju — za kar sem obljubil prinesiti dar na oltar Fortune — se srečala osobno z onim tajnostnim sinom Arijevim. Na prvi pogled ga nisem spoznal; danes pa sem odločno prepričan, da je to nekdanji tovariš mojih otroških let, uprav tisti Ben-Hur, kateri, ako je ohranil vsaj senco človečanstva v sebi, mora sedaj misliti na maščevanje, kakor bi mislil nanj jaz, ko bi bil na njegovem mestu.

„Takšnega maščevanja mora biti konec jedino le s smrtjo: maščevanje za domačijo, mater, sestro, samega sebe in — to dostavljam na koncu, akoravno bi ti navel to na prvem mestu — za izgubljeno imetje.

„Radi obzira na sesterce, nahajajoče se v nevarnosti — o moj Midas! prijatelj! o moj Gratus! — verjamem, da prečitaviš to, nehaš v nemar puščati moje pripovedovanje ter jameš misliti: kaj treba storiti.

„Ne bom te vprašal na preprost način: kaj sedaj? Rajše se smatram za tvojega varovanca, ali te imenujem za svojega Uliseja, čegar naloga je: dati mi dober svet.

„Vidim te čitajočega moje pismo. Iz prva javlja tvoj obraz resnost, potem se oživi s smehom, za tem nastopi omahovanje, a naposled trden sklep... Modrost Merkurja, urnost cesarja!

„Solnce je že izšlo. Čez jedno uro odrineta dva jadernika, jeden po suhem, drugi po morju; slednji ti prinese prepis tega pisma. Neizmerno mnogo mi je ležeče na tem, da ti zgodaj in podrobno naznamim novico, da se najini sovražnik nahaja v tem delu rimskega sveta.

„Pričakujem tvojega odgovora.

„Čas bivanja Ben-Hura v Antijohiji bo odvisen od njegovega vrhovnega gospodarja, konzula. Ta pa pri največji naglici ne utegne odriniti pred jednim mesecem; vsakemu je namreč znano, koliko truda zahteva nabor, oboroženje in preskrbljenje vojske, ki se ima podati v puščavo.

„Včeraj sem videl tega žida v gaju Dafne; on prebiva bodisi tam, ali kje blizu, kar mi olajša zasledovanje njegovih korakov. Ako želiš vedeti, kje se nahaja sedaj, moram te zagotoviti, da tiči v starem Palmovem gaju pod šotorom znanega izdajalca, šejka Ilderima, kateri isto tako ne uide najinim rokam. Ne čudi se, ako bo prvi čin Maksencijev ta, da posadi Araba na ladjo ter ga pošlje v Rim.

„Poročam ti, — o veleslavni! — vse te podrobnosti, v nadeji, da ti utegnejo služiti pri premišljevanju o tem: kaj treba sedaj storiti, v vsakem slučaju je treba namreč vzeti v račun tri reči: čas, kraj in činitelje.

„Ko bi torej spoznal, da je tu mesto za čin, razpolagaj brez obotavljanja z osebo svojega najudanejšega prijatelja, ki je takisto pripravljen postati tvoj najsposobnejši učenec.

Messala.“

Skoro ob istem času, ko sta jadernika zapustila Messalovo hišo — a bilo je to še rano v jutro — je šel Ben-Hur v Ilderimov šotor. Ohladivši se poprej v jezeru ter povživši zajutrek, je bil oblečen v kratko tuniko brez rokavov, segajočo mu komaj do kolen.

Šejk se mu pokloni, toda ne vstane z divana.

„Mir s teboj, Arijev sin!“ reče z začudenjem. Nikdar namreč še ni bil videl tako zale moške postave v najboljših letih. „Mir s teboj! Jaz in konji smo pripravljeni, a ti?“

„Mir tudi s teboj, plemeniti šejk! Hvala za tvojo dobro voljo. Tudi jaz sem pripravljen!“

Ilderim ploskne z rokami.

„Ukažem pripeljati konje. Vsedi se!“

„Ali so že vpreženi?“

„Ne.“

„Dovoli, da sam izvršim to“, odvrne Ben-Hur. „Moram se spoznati s temi arabi, moram jih poznati po imenu, da zamorem z vsakim spregovoriti. Treba je tudi poznati njih lastnosti. Kajti s konji treba ravnati isto tako kakor z ljudmi: z drznim strogo, s po-

kornim se s pohvalo in z lepo besedo več opravi. Ukaži služabnikom, naj prinesó za-prego.“

„A voz?“ upraša šejk.

„Danes ga ne vzamem. Namesto njega naj mi pripeljejo petega konja brez sedla, isto tako urnega, kakor so oni.“

Ilderim se je temu začudil, toda brez odloga je zaklical služabnikom:

„Prinesite zaprego za štiri konje in uzdo za Sirijca. Že dvajset let — nadaljuje — sva si jaz in Sirijec prijatelja. Bil je moj tovariš v šotoru, v boju in puščavi. Takoj ti ga pokažem.“

Dvignil je zaveso v šotoru ob času, ko so pripeljali konje. Jeden izmed njih je imel majhno glavo, bliščeče oči, zakrivljen vrat, široke prsi, na katere se mu je vsipavala bujna griva, mehka in leskeča, kakor deklječji kodri. Zagledavši gospodarja, je veselo razgetal.

„Vrli konj!“ reče šejk, poklepavši ga po vratu.

„Kako se imaš, moj dragi?“

Na to se obrne k Ben-Huru ter reče:

„Sirijec je oče onih štirih; Mira, njihova mati, je ostala doma. Preveč mi je draga, da bi jo jemal semkaj s seboj, kjer so močnejši od mene. Sicer pa tudi dvomim, če bi našemu plemenu ugajalo to njeno oddaljenje iz domačega kraja. Ona je njih hvala, oni jej delajo čast. Ko bi hotela skakati po njih truplih, smejali bi se jej kakor v šali. Deset tisoč ljudi te povprašuje: ali si že čul o Miri? In če jim poveš, da si jo videl zdravo, čuješ odgovor: Bog je dober, hvala bodi Bogu!“

„Mira... Sirijec?... saj so to imena zvezd, šejk?“ vpraša Ben-Hur.

„To ni nič čudnega“, odvrne Ilderim.

„Ali si že bil kedaj po noči v puščavi?“

„Ne.“

„Torej ne veš, koliko se mi, Arabci, zanašamo na zvezde. Jemljemo njih imena ter jih dajemo svojim ljubljencem. Vsi moji predniki so imeli svoje Mire, kakor tudi jaz. Tudi njeni otroci imajo imena zvezd.

Ta tukaj-le je Rigel, drugi Antares, ta znovič Atair, a ta najmlajši, toda navzlic temu ne najslabši, imenuje se Aldebaran. On te

ponese proti vetru, da ti zašumi v ušesih ter zdrvi tje kaj, kamor mu ukažeš, Arijev sin. Na slavo Salomona, on laho zdirja s teboj v levje žrelo, ako se drzneš na to.“

Prinesli so zaprego. Ben-Hur je sam zapregel konje ter jih odpeljal iz šotora. Ko mu pripeljejo Sirijca, ga je zasedel tako lahno, kakor rojen Arab, ter vzel v roko va-jeti štirih konj.

„Šejk, pripravljen sem. Ukaži sprevod-niku iti naprej na polje ter pošlji mi vode.“

Pri odhodu ni bilo nikake ovire; konji niso kazali strahu. Zdelo se ti je, da so se voznik in konji že sporazumeli med seboj. Prvi je mirno in krepko opravljal svoj posel ter s tem vzbujal zaupanje. Vodil je konje uprav tako, kakor bi stal na vozu. Ilderim si je gladil z roko brado ter se zadovoljno smehljaj, šepetajoč:

„To ni Rimljan, ne, prisežem na to!“

Šel je peš in za njim so šli vsi njegovi podložniki: moški, ženske in otroci, sprem-ljajoči z očmi kretanje voznika, akoravno mu niso vsi zaupali.

Ben-Hur, obstavši na obširnem in rav-nem polju, je pričel vajo. Iz početka je jez-daril počasi naravnost; potem je jel delati velike, manjše in čimdalje manjše kolobarje, čimdalje bolj pospešujoč korake; končal pa je s skokom. Čez jedno uro je jel jezdit počasneje ter se končno korakoma vrnil pred Ilderima.

„Poskušnja je končana, treba je samo še izurjenosti“, je dejal. „Čestitam ti, šejk Ilderim, da imaš takošne služabnike. Glej“, je dodal zdrknivši s konja, „niti sledu ka-kega znoja ni videti na njihovih bliščečih grivah; dihajo tako lahko, kakor ob času, ko sem odhajal. Napovedujem ti veliko ve-selje, kajti ni mogoče, da ne bi dosegla zmaga in...“

Tu je umolknil, ter se priklonil: še le sedaj je zapazil Baltazarja, stoječega po-leg šejka ter dve ženski, pokriti s pajčolani.

Jedno od njih je pozorno pogledal, mi-sleč si z močno utripajočim srcem:

„To je ona, Egipčanka!“

Ilderim je končal namesto njega:

„Zmago in zaželjeno maščevanje! Ne, ne bojim se ničesar; moja radost je popolna.

Ti, Arijev sin, si mož, kakoršnega sem si želel. Ako bo konec podoben temu, kar na-poveduje začetek, pa spoznaš darežljivost Araba.“

„Hvala!“ odvrne Ben-Hur mirno. „Ukaži prinesiti konjem vode.“

Sam jih je napojil ter znovič pričel vajo.

In zopet je začel s počasnimi koraki, nato jel jezdariti urneje ter naposled pognal konje v najurnejši dir. Ta prizor je čimdalje bolj spodbujal gledalce. Občudovali so nje-govo izurjenost in enakomerni hod štirih dirjalcev, ki te je spominjal večernega poleta lastavic.

Med tem, ko so bili vsi zamaknjeni v vajo, se je približal Malluh nenadoma šejku ter mu podal pismo.

„Pismo od Simonidesa, trgovca“, je dejal.

„Od Simonidesa?“ zakliče Arab. „Naj Abaddon potepta njegove sovražnike!“

„Ukazal je pozdraviti te v imenu božjem ter oddati ti to pismo, katero moraš takoj prečitati.“

Ilderim je zlomil pečat ter vzel iz tan-kega platnenega zavitka dva lista naslednje vsebine:

1.

Simonides šejku Ilderimu.

„O prijatelj! Pred vsem drugim ne dvomi o prostoru, kateri zavzema v mo-jem sreč.“

„Potem:

„Pri tebi biva mladenič zale rasti, ki se imenuje Arij; on je dotičnega posinov-ljenec ter meni jako drag.

„Čudne so njegove zgodbe! Pridi k meni danes ali jutri, pa ti jih povem in zaslišim tvoj svet. Med tem pa izpolni slednjo nje-govo željo, ako ne bo nasprotna čednosti. Stroške, ki jih boš imel pri tem, ti hvaležno povrnem. Ohrani v tajnosti te moje občutke pred mladenčem.

„Priporoči me tudi spominu drugega tvojega gosta. On, njegova hči, ti sam in vsi, katere hočeš spustiti v svojo družbo, smejo računati na-me v cirku, ob času dirk. Sedeži so že zagotovljeni.

„Tebi in vsem tvojim — mir.

„Kaj naj sem drugega, prijatelj, ako ne tvoj prijatelj? Simonides.“

2.

Simonides šejku Ilderimu.

„O prijatelj!

„Čuj besede svaritve; pošilja ti jih izkušnja.

„Razun Rimljanov, vsi oni, kateri imajo denar, ali imetje, ki se da opliniti, pozorno pazijo na znak, ki se splošno smatra groznim: ta znak je prihod višjega rimskega uradnika.

„Danes dospe konzul Maksencij.

„Čuvaj se!

„Še jeden prijateljski svet.

„Kdor snuje izdajstvo proti tebi, prijatelj, mora si pridobiti odobrenje od Heroda; velika tvoja posestva so v njegovi državi.

„Torej pozor!

„Pošlji takoj zaupne služabnike, da bodo pazili na pota, ki držé iz Antijohije proti jugu ter imeli pozorno oko na vsakovrstne jadernike. Nemara dobiš kaka pisma, tika-joča se tebe in tvojih zadev.

„Že včeraj bi imel biti na to opozorjen, toda danes še ni prepozno, ako hočeš urno delati.

„Ko bi jaderniki odrinili danes rano iz Antijohije, jih tvoji ljudje še lahko prehité, ker poznajo krajša pota.

„Ne obotavljaj se!

„Sežgi to pismo...

„O prijatelj, tvoj prijatelj sem.

Simonides“.

Ilderim je dvakrat prečital pismi, spravil ju v zavitek in utaknil za pas.

Vaja se je še nadaljevala nekaj časa. Naposled je Ben-Hur pustil konjem počasneje teči ter jih konečno pripeljal pred Ilderima.

„Dovoli šejk“, reče, „da poženem tvoje konjiče v šotor, popoldne jih znovič poskusim.“

Ilderim pristopi k njemu.

„Vzemi jih, Arijev sin, ter delaj ž njimi kar hočeš ves čas do dirke. Več si opravil ti dve uri, nego bi Rimljan — naj šakalji oglodajo njegove kosti! — utegnil opraviti v dveh tednih. Zmagamo, prisegam na svetlobo nebes, da zmagamo!“

Ben-Hur je ostal pri konjih, dokler so jih izpregali; potem se je okopal v jezeru in

izpivši časo araka s šejkom, ki je bil nenavadno dobre volje, je oblekel znovič svojo židovsko obleko ter odšel z Malluhom v sadnik.

Tam sta se dolgo razgovarjala med seboj.

„Napoti se“, reče mu Ben-Hur, „tjekaj v „khan“ pri Selevškem mostu ter mi prinesi še danes iz znanega ti skrivališča del mojega imetja. Bojim pa se, dobri Malluh, da te preveč nadlegujem...“

Malluh mu živo ugovarja.

„Hvala ti“, reče Ben-Hur, „poprimem te za besedo. Saj sva si brata, sinova jednega naroda in Rim je najin skupni sovražnik. Poleg tega si ti kupčevalec, torej izvedenec v tej stvari, kar si o Ilderimu nikakor ne mislim...“

„Arabci imajo le redko takšne zmožnosti“, odvrne Malluh resno.

„Zviti so zares, Malluh, toda previdnost nikdar ni škodljiva. Da pa odstranim vsako oviro ali zvijačo pri dirki, rešil bi me ti vseh skrbi, ko bi se podal k vodstvu dirkališča ter se prepričal, ali je šejk zadostil vsem predpisom? Ako bi mi mogel prinesiti prepis predpisov, bilo bi to za-me jako koristno. Rad bi vedel, kakošno barvo naj imam na sebi in kje mi je naznačen prostor; rad bi bil poleg Messale. Ako je mogoče, potrudi se, da me uvrste poleg Rimljana. Ali imaš dober spomin, Malluh?“

„Nikdar me še ni pustil na cedilu, zlasti ako mu je priskočilo srce na pomoč.“

„Torej ti dam še jedno naročilo. Včeraj sem videl, kako je bil Messala ponosen na svoj koleselj in ne brez vzroka, kajti samo cesarjevi koleselji še zamorejo tekovati ž njim. Ali bi ne mogel pod kako pretvezo si ga ogledati ter poizvedeti njegovo težo? Rad bi imel od njega mero ter poznal njegovo težo. Ako bi pa ne bilo mogoče vstreči moji želji, moraš mi prinesiti vsaj mero od visokosti njegove osi. Ali me razumeš, Malluh? Nočem, da bi imel Messala kako prednost pred menoj. Vnanja krasota me nikakor ne briga. Ako ga premagam, se s tem le poveča njegova sramota in povečiča moja zmaga. Ako ima on kake prednosti, moram jih poznati...“

„Razumem, razumem“, odvrne Malluh. „Ti torej zahtevaš, da izmerim visokost od osi do tal?“

„Pogodil si; to je moja skrajna želja. Pojdiva v šotor.“

Ko sta se vračala, sta zagledala služabnika, natakajočega palmovo vino v mehove. Dal ga jima je, da sta se napila. Kmalu na to se je podal Malluh nazaj v mesto.

Med tem, ko ona nista bila navzoča, je odrinil Ilderimov služabnik, noseč povelja zastran jadernikov njegovim čuvajem. Pisma ni imel Arab nobenega s seboj.

V.

Umetnost Kleopatre.

„Iras, Baltazarjeva hči, ti pošilja pozdrav in prošnjo“, reče služabnik Ben-Huru, počivajočemu v šotoru.

„Česa želi?“

„Če jo hočeš pospremiti na jezero?“

„Reci jej, da jej sam prinesem odgovor.“

Prineso mu obuvale in čez par minut se Ben-Hur poda k zali Egipčanki. Senca gore je jela zakrivati Palmov gaj, kot napoved bližajoče se noči. Od daleč med drevjem so se oglasili zvončki in bleketanje ovac. Čuli so se tudi klici vojakov. Življenje v Palmovem gaju je bilo povsem slično življenju v daljnem zatišju puščave.

Šejk Ilderim je bil navzoč na poludnevni vaji, na kar se je napotil v mesto, kakor je to zaželel Simonides.

Namenjen je bil vrniti se na noč, toda te namere ni mogel izvršiti, zlasti, ker se je imel tako mnogo posvetovati s svojim prijateljem.

Ben-Hur, ki je ostal sam, je pazil na to, da so bili konji dobro oskrbljeni; okopal se je v jezeru, odložil tesno se prilegajočo obleko ter vzel svojo navadno, belo, kakoršna se spodobi saduceju čiste krvi, in moč mladosti je urno odpravila njegovo celodnevno utrujenost.

Malo je takošnih, ki ne priznavajo moči lepote. Njenemu vplivu se ne ubrani noben le količkaj občutljiv človek. Dogodba Pigmalijske je takisto resnična, kakor poetična. Lepota ostane na veke velika moč; ona je sedaj prevzela tudi Ben-Hura. Videl je v Egipčanki čudovito zalo žensko.

V njegovi domišljiji se mu je predstavljala vedno takšna, kakoršna je videl pri vrelcu. Čutil je upliv njenega glasú, tako sladko zvonečega ob času, ko se mu je zahvaljevala. Spomnil se je bil njenih, velikih, nežnih, črnih očij sredi košatih trepalnic, očij, ki so izražale več, nego bi utegnil izpovedati najspretnější jezik.

Spomin mu je privel pred oči, kolikokrat je na njo mislil, na sliko gibčne, mične, nežne deklice v bogati, gubasti obleki, — deklice, ki je mogla postati isto tako mogočna kakor Sulamita. Skratka, pri spominu na njo se je spomnil ob enem tudi strastne pesmi Salomonove.

S takimi občutki je šel k njej, ne znajoč, če ga mar ne čaka prevara. Ni bila to še ljubezen, marveč zanos in radovednost, ki bi mogla sčasoma postati glasnika ljubezni.

Majhna ravan z nekolikimi stopnicami, osvetljena z svetilkami, je tvorila pristajo; prizor, ki se je tu predstavil Ben-Huru pred oči, ga je vstavil takoj na prvi stopnici.

Majhen čolnček se je gugal lahno na prozorni vodi. Elijopec, uprav oni, ki je vodil velbloda pri kastalskem vrelcu, bi imel biti veslar, a črna njegova polt je bila pri leskečebelci njegovi obleki videti še črnejša. Vajsnice in divani iz tirijskega škrlata so pokrivali dno čolna. Pri krmilu je sedela sama Egipčanka, pokrita z indijskim pajčolanom, tako nežnim kakor volna. Roke je imela gole do ramen; vsaki prst, zdelo se ti je, ima svoj posebni izraz in mičnost. Širok ogrtač je branil pred večernim hladom njena ramena in vrat, ki pa jih vendar ni zakrival popolnoma.

Ben-Hur pri prvem pogledu ni opazil teh podrobnostij. Stal je kakor omamljen od silne svetlobe.

„Tvoje ustnice so kakor trak škrlata; tvoje čelo zre kakor granat izpot črnih kodrov! Vstani, moja ljubezen, moja lepota — ter pojdi za menoj; že je minula zima, prenehal dež, evetice se že razvijajo po zemlji; prišel je čas tičjega petja; čuje se grgotanje grlic...“

Takšen je bil njegov vtis, izražen z besedami.

„Pojdi!“ je rekla, videč da se je vstavil, „pojdi, da si ne bom mislila, da si plah brodar.“

Rudečica na njegovem licu je nekoliko potemnela. Ali jej je bilo nemara znano kaj o njegovem življenju na morju? A vsekako je urno stopil v čolnič.

„Bal sem se zares“, je dejal, zasedši prazen prostor pred njo.

„Česa?“

„Da bi se potopil čoln, odgovori z nasmehom.

Egipčanka je sedela tako, da je Ben-Hur ni mogel videti v obraz. Njene oči so zažigale plamen v njegovih očeh in takrat bi svobodno smele vzhajati zvezde ter svetiti nad njegovo glavo — on bi jih ne bil zapazil. Najtemnejša noč bi smela zagrniti ves svet, toda njen pogled bi mu nadomeščal vso svetilo. Znano pa je vsakemu, kako v mladosti in v taki družbi na tihi vodi, pod mirnim milim nebom, v topli poletni noči preoblada domišljija našo dušo.

Kako lahko je v takem trenutku odtrgati se od vsakdanjega življenja ter zdrkniti v svet idealov!...

„Daj mi krmilo“, se oglasi Ben-Hur.

„O ne!“ odvrne ona, „to bi zamenilo najino stališče. Povabila sem te, da se popelješ z menoj. Tvoja dolžnica sem in sedaj ti začnem povračevati. Lahko govoriš in jaz te bom poslušala, ali pa ti bom jaz pripovedovala in ti mene poslušal; to si lahko izbereš sam. Toda kam in kedaj se popeljeva, to je moja reč.“

„A kam se popeljeva?“

„Ali se že bojiš?“

„O, zala Egipčanka, stavim ti samo prvo vprašanje suznja.“

„Imenuj me Egipt.“

„Rajše bi te klical: Iras.“

„Tudi pod tem imenom zamoreš misliti na-me, toda jaz hočem, da me kličeš Egipt.“

„Egipt, to je dežela, bivališče celega naroda.“

„Dà, dà!... In kakošna dežela!“

„Sedaj razumem! Peljiva se torej v Egipt!“

„O, ko bi bilo mogoče! Jaz bi bila tega vesela!“

Vzdihnili je.

„Kolikor vem“, je ogovorila znovič mladega človeka, „še nikdar nisi bil v Egiptu?“

„Nikdar!“

„To je dežela, kjer ni nesrečnežev, dežela, zaželjena od ostalega sveta, mati vseh bogov. Tam, Arijev sin, najdejo srečni pomnoženje svoje sreče, a nesrečni gredo se napit sladke vode iz svete roke, pa se smeji in prepevajo, radujoči se kakor otroci.“

„Ali pri vas ni revežev?“

„Najrevnejši v Egiptu imajo samo najbolj omejene potrebe in želje in kako je mogoče biti pri tem srečen, tega si ne more predstaviti niti Grk, niti Rimljan.“

„Toda jaz nisem niti jeden, niti drugi?“

Nasmehnila se je.

„Imam vrt s cveticami, na katerem raste neki grm, ki rodi najzlaše cvetje. Kaj misliš, odkod ga imam?“

„Iz Perzije, domovine rož.“

„Ne.“

„Torej iz Indije?“

„Ne.“

„Ali iz katerega od grških otokov?“

„Povem ti sama. Popotnik je našel ta grm, ko se je susil ob poti, v dolini Refajm...“

„Torej iz Judeje!“

„Zasadila sem ta zapuščeni grmič v vlažno zemljo po odtoku Nila; nežen veter, pihljajoč iz puščave, ga je gojil in solnce ga ljubko poljubovalo; moral je torej zrasti in razcveteti. Sedaj stojim v njegovi senci in on mi povrača skrb z vonjavo. A kakor je s cvetličnimi grmi, tako je tudi z otroci Izraela; do popolnosti dospejo oni samo v Egiptu.“

„A vendar“, oglasi se Ben-Hur, „je Aleksandrija dandanes rimsko mesto.“

„Zamenilo je samo način vlade; cesar jej je vzel meč, toda pustil jej za to žezlo učenosti. Pojdi z menoj v Bruhejum in pokažem ti akademijo narodov; pojdi v Serapejon in zagledaš popolnost stavbarstva; v knjižnico in čital boš neumrljiva dela pesnikov, v gledišče in zagledaš junake iz Grške in Indije; stopi v pristajo ter preštej dobiček trgovine; pojdi na ulico, o Arijev sin, kjer se modroslovci in vsi veščaki umetnosti razhajajo in so darilci zbrani pri vznosju oltarja; takrat ne občutiš tam ničesar, razun razkošja. Začuješ pripovedke, ki so že od vekov razveseljevale človeško srce; pesmi, katere nikdar, nikdar ne preminejo!“

Poslušajoč to pripovedovanje, se je Ben-Hur zamaknil v ono poletno noč v Jeruzalemu, ko je njegova mati, prevzeta od takošne poezije domoljubja, pripovedovala mu o preminulih dnevih Izraelove slave.

„Vem sedaj, radi česar hočeš biti imenovana Egipt“, oglesi se čez trenutek. „Ali mi hočeš zapeti pesmico, ako te tako pokličem? Slišal sem te minulo noč“, je dodal.

„Ah! Bil je to slavospjev o Nilu!“ je dejala. „Pojem ga zmerom, kadar si hočem predstaviti, da dišem ozračje puščave ter čujem šum ljubljene reke. Sedaj pa ti hočem zapeti indijsko pesmico. A kadar dospeva v Aleksandrijo, povedem te h hčerki Gangesa, od katere sem jo čula.“

In kakor bi petje bilo navadna njena govorica, je začela mično popevati tožno pesmico, proslavljajočo modrost Kapitla, najslavnejšega modrijana Indije.

Predno se je Ben-Hur utegnil zahvaliti Egipčanki za petje, je zadel čoln z dnom ob pesek in rilee je udaril ob obrežje.

„Kratko potovanje, o Egipt!“ zakliče mladenič.

„A še krajši pomudek“, odgovori dekle, ko je zamorec z močnim sunkom odrinil znovič čolnič na vodo.

„Ali mi daš sedaj krmilo?“

„O ne!“ odvrne, razkošno se smeja. „Ti imaš svoje zmagovalne kočije, pusti mi torej moj nali čolniček! Bila sva v Egiptu, torej podajva se v gaj Dafne!“

„Brez pesmi med potom?“

„Govori!“ je dejala. „Povej mi kaj o tem Rimljanu, pred katerim si nas danes rešil.“

Ta prošnja je nemilo dirnila Ben-Hura.

„Hotel bi, da bi ta voda bila reka Nil“, odvrne on. „Kralji in kraljice Egipta, po tako dolgem svojem snù, bi prisli gotovo k nama iz svojih grobov, da bi jadrali z nama.“

„Bil je to rod velikanov, ki bi brezidvomno potopil naš čolniček. Radi tega imam rajši pritlikovce!... Toda povej mi kaj o tem Rimljanu. Je zelo zloben človek?“

„Ne vem.“

„Ali je plemenitega rodu? Ali je bogat?“

„Ne poznam njegovega bogastva.“

„Zale konje ima! Voz ima ozalšan z zlatom in v kolesih tiče slonovi zobje. Njegova drznost je ugajala vsem. Ljudje so se mu smejali, ko je drdral mimo, dasiravno so se nahajali uprav pod njegovimi kolesi.“

Pri spominu na to se je zasmejala.

„To je običajno pri prostakih“, odvrne z grenkobo Ben-Hur.

„To mora biti jeden izmed onih pošastij, o katerih pripovedujejo, da rastejo v Rimu. Apollo je besen, kakor cesar. Ali biva stalno v Antijohiji?“

„Biva bržkone kje na vzhodu.“

„Egipt bi bil zanj primernejše bivališče nege Sirija.“

„Dvomim“, odvrne Ben-Hur. „Kleopatra namreč ne živi več.“

V tem hipu zalesketajo svetiljke, goreče pri vhodu v šotor.

„Domá smo!“ zakliče Egipčanka.

„Torej nismo bili v Egiptu? Nisem videl Karnaka, File (Philar), niti Abidosa, a to jezero ni bilo Nil?... Čul sem samo indijsko pesmico ter se vozil kakor v snù.“

„Fila! Karnak!“ oglesi se ona. „Obžaluj rajši, da nisi videl Ramesesa v Aboo-Simbelu. Kadar zreš nanj, lahko misliš na Boga, stvarnika nebes in zemlje. Toda čemu žalovati po nečem? Jadrajva rajši dalje in ker ti ne morem peti, hočem ti pripovedovati egiptovske bajke.“

„O tako! Jadrajva! Jadrajva! Od rana do večera, do naslednjega jutra!“ zakliče Ben-Hur razgret.

„O čem naj ti pripovedujejo moje bajke? Ali o matematih?“

„O ne!“

„O modroslovcih?“

„Ne.“

„O čarovnikih in veleumih?“

„Ne.“

„O vojski?“

„Dà.“

„O ljubezni?“

„O dà.“

„Torej ti povem, kako se ozdravlja ljubezen. To je dogodka neke kraljice. Poslušaj jo pozorno. Zala je in mora biti resnična.“

Ne-ne-Hofra.

I.

Nič v človeškem življenju se ne ponavlja. Nobeno življenje ne teče po ravni poti. Celo najsrečnejše življenje se vije kakor zakrivljen potok ter dela kolobar; kje je njegov začetek, kje konec — kdo to pove?

Izborna življenje je zaklad božji. Gospod je nosi v slavnostnih dnevih na srednjem prstu svoje roke.

II.

Ne-ne-Hofra je bivala nekoliko strani od Essuana, prav v bližini prvega slapa — tako blizu, da se je zdelo, da se njena hišica udeležuje boja, ki se tam vrši od vekov med reko in skalami.

Rastla je dan na dan v krasoti, da so že govorili o njej, kakor o maku iz vrta njene očetca: „Kakšna še le bo ob času cvetja?“

Vsako leto njenega življenja je bilo kakor pesem — druga lepša od druge.

Bila je plod zveze med polnočjo, ki meji z morjem in jugom, ki se dotiče v puščavi mesečnih gora; jug jej je podaril strast a polnoč razum, ko sta zrla na njo oba; smejala sta se od veselja in vsakateri od njih je dejal: „Ona je moja!“ ter dodal takoj: Ne, ona je najina!

Vse popolnosti in mičnosti narave so se, kakor reka v stoterih pritokih, razlile nad njo. A ko se je prikazala na beli dan, so tiči trepetali s krili njej v pozdrav; hladen veter se je spremenil v sladek pih zefira; beli lotos je pokukal iz prezorne vode, da si jo ogleda; valčki reke, zagledavši jo, so se strmeči vstavili, ter niso hoteli plavati dalje; palme so pripogibale pred njo svoje vrhove. „Prinašamo ti v dar svojo vitkost“, je šepetala jedna in svojo čistost“, so dodale druge in tako jej je vsaka darovala, kar je imela najboljšega.

V dvanajstem letu je bila Ne-ne-Hofra ponos in razkošje Essuana.

V šestnajstem letu se je slava njene lepote razglasila po vsem svetu in v dvajstem letu ni bilo dneva, da bi brzonogi velblod ne bil prinesel kakega kneza pred njihovo hišo, ali da ne bi bila pozlačena ladja peljala po Nilu egiptovskih vladarjev pred njene prage. Vsi pa so odhajali žalostni od tod,

razglašajoči povsod: „Videli smo jo — to ni ženska, marveč Ahora sama.“

III.

Izmed tristo trideseterih naslednikov dobrega kralja Menesa, je bilo osemnajst Etiopcev. K poslednjim je pripadal takrat vladajoči Oroetes ter bil star že sto in trinajst let. Sedeminseddeset let je že sedel na kraljevem prestolu. Pod njegovo vlado se je narod množil in bogatel; zemlja je kar ječala pod obilnostjo svojih plodov. Ta kralj se je odlikoval vedno z veliko modrostjo, kajti imel je čas, osvojiti si jo v dolgem svojem življenju. Prebival je v Memfisu: tam je imel številne palače, zakladnice in orožnice.

Žena tega dobrega kralja je ravnokar umrla. Bila je prestara, da bi mogla biti dobro zabalzamovana. Ljubil jo je pa vendar tako močno, da z ničemur ni mogel potolažiti svoje žalosti. Neki služabnik to videč, mu reče: „O Oroetes! Čudim se, da velik in moder kakor si, ne poznaš zdravila za svojo bolečino.“

„Podaj mi ga ti“, odvrne kralj.

Suženj trikrat zaporedoma poljubi zemljo, potem spomnivši se, da mrtvi ne morejo slišati njegovih besed, reče:

„V Essuanu prebiva Ne-ne-Hofra, zala kakor Athora sama. Poslji po njo. Odrekla je svojo roko vsem vladarjem v Egiptu in knezom v puščavi; toda kdo se drzne reči „ne“ kralju Oroetesu?“

IV.

Ne-ne-Hofra je jadrjala po Nilu v ladji tako zali, da se nikdar ni katera njej podobna rezala valov svete reke. Za njo je jadrjala vrsta drugih ladij, ki pa niso bile tako krasne. Vsa Nubija, Egipt in Lidija, mnogo zastopnikov Trogloditov in nemalo Makrobov iz mesečnih gora, je dospelo na obrežje, da bi videlo mimo jadrajočo kraljico in njeno spremstvo, katero je spremljal pih duhtečega vetra. Med dvema vrstama sfinksov in krilastih levov so nesli Ne-ne-Hofro k vznožju Oroetsovega prestola. Pripognila je pred njimi kolena, on pa jo je dvignil ter jo posadil poleg sebe, nataknil ji uracus na roko in Ne-ne-Hofra je postala kraljica nad vse kraljice na svetu. Toda tega modremu Oroetesu ni bilo

dovolj; hotel je, naj bi bila najbolj ljubljena in najbolj ljubeča izmed vseh kraljic. On je zahteval ljubezni. Torej jo je božal in poljuboval; kazal jej svoja mesta, palače in svoj zvesti narod, vojščake in ladje. Sam jo je spremljal po svojih zakladnicah ter jej dejal: „O, Ne-ne-Hofra, poljubi me, toda vroče in vse to bo tvoje!“

Ona, misleča, da najde doslej neznano jej srečo, ga je poljubila enkrat, dvakrat, trikrat, navzlic njegovim sto in trinajstim letom.

Prvo leto je bila srečna — to leto je bilo kratko. V drugem letu je bila nesrečna in to leto je bilo zelo dolgo. Še le takrat je spoznala, da nikdar ni ljubila Oroetesu, da jo je samo za trenutek zaslepila njegova moč in bogatstvo. Čemu to zaslepljenje ni trajalo dalje? Odslej je jokala po dnevi, po noči ni mogla zatisniti očesa. Njene postrežnice so že pozabile, kako zvení njen srebrni smeh; rože na licih je zasipal pepel, ginila in vnela je z vsakim dnevom. Nekateri so dejali, da jo proganjajo furije radi preziranja onega, ki jo je ljubil; drugi, da nekateri izmed bogov, zavidajoči srečo Oroetesu, je vrgel na njo uroke. Kdo je imel prav — je bilo težavno uganiti.

Niti zdravilna zelišča, niti zaklinjanja čarovnikov, niti predpisi zdravnikov, niso mogli prognati od nje te žalosti. Ne-ne-Hofra je ugaševala, kakor plamen svetiljke.

Oroetes je izbral za njo votlino v kraljevem pokopališču in pozvavši najodličnejše slikarje in kiparje iz Memfisa, jim ukazal ozalšati jo tako bogato, kakor še ni bil ozalšan noben izmed dosedanjih kraljevih grobov.

„O, zala kakor Athora sama, kraljica moja!“ reče Oroetes, čegar ljubavne vneme še njegova visoka starost ni mogla ogabiti. „Povej mi, prosim te, kakšna bolečina te ubija pred mojimi očmi?“

„Ko bi ti povedala, nehal bi me ljubiti“, odvrne ona strahoma.

„Tebe ne ljubiti?! Kaj si rekla? Ljubil te bom še močnejše, še bolj vroče. Prisegam ti na duhove Amente! Prisegam na Oziriso-ve oči! Govori!“ zakliče, zapovedujoče, kakor kralj, strastno, kakor ljubej.

„Čuj torej“, je dejala. „V puščavi, poleg Essauana, živi svet puščavnik. Ime mu je

Menof. Bil mi je varuh in učitelj. Poslji po njega, o Oroetes! on ti pove, kar želiš izvedeti... On najde zdravilo za moje trpljenje.“

Oroetes jo je pozorno poslušal in njegov duh se mu je pomladil za sto let.

V.

„Govori!“ zakliče Oroetes Menofu v palači Memfis.

A Menof reče:

„Najmogočnejši izmed kraljev! Ko bi bil mlad, ne dal bi ti odgovora, ker mi je še življenje ljubo; ker si pa zapovedal, pa povem. Kraljica trpi radi nekega zločinstva.“

„Radi zločinstva?“ zakliče jezno Oroetes. Menof se nizko prikloni.

„Dà, radi zločinstva proti sami sebi.“

„Govori jasnejše, ne ljubim zagonetek“, reče kralj.

„Ne-ne-Hofra je rastla pred mojimi očmi ter ni imela pred menoj skrivnosti. Med drugimi mi je tudi zaupala, da ljubi sina vrtnarja, ki čuva sadnike njenega očeta. Barbek mu je imé.“

Na ustih Oroetesu je krožil čuden smeh.

„S to ljubeznijo, veliki kralj, je dospela v tvojo palačo, radi te ljubezni sedaj umira.“

„Kje se nahaja sedaj oni vrtnarjev sin?“ upraša Oroetes.

„V Essuanu.“

Ko je kralj to slišal, je pomignil jednemu sužnju.

„Idi v Essuan“, reče mu, „ter pripelji mi od ondod mladenčca z imenom Barbek. Najdeš ga na vrtu kraljičinega očeta. A ti“, reče, obrnivši se k drugemu sužnju, „naberi delavcev, orodja in živine. Na jezeru Kemnis (Chemnis) mora nastati otok, na tem otoku naj stoji svetišče in palača; obkoljujejo naj drevesa, a ta drevesa morajo roditi najizbornejše sadje; otok s palačo, svetiščem in vrtovi morajo pa plavati na valovih, gnanih od vetra. To povelje mora biti izpolneno, predno se pomladi mesec.“

Kraljici pa reče:

„Bodi dobre volje. Vem za vse in poslal sem po Barbeka.“

Ne-ne-Hofra mu poljubi roko.

Imela ga boš izključno za sebe in tudi ti boš pripadala jedino le njemu in nič vama ne skali ljubezni čez vse leto.

Ona mu poljubi noge, a on jo dvigne in poljubi, in rože so znovič zacvetele na njenem licu, rudečica se je vrnila na ustnice in veselje v njeno srce.

VI.

Čez vse leto sta Ne-ne-Hofra in vrtnar Barbek plavala po vodah jezera, prepuščena volji vetrov.

Otok Kemnis je zaslovel kot nekak svetovni čudež. Pa tudi ni bilo zalega gnezda za dva zaljubljenca; čez vse leto nista videla nikogar, nego drug drugega; živela sta samo drug za drugega. Na to se je Ne-ne-Hofra vrnila v palačo Memfis.

„A sedaj“, vpraša jo kralj, „koga ljubiš bolj, mene ali njega?“

Ona ga poljubi ter reče:

„Vzemí me nazaj, o kralj! sem že ozdravljena.“

Oroetes se veselo nasmeji navzlic svojim sto in štirinajstim letom.

„Torej je resnica, kar je dejal Menof, ha! ha! ha. Zdravilo za ljubezen je..... ljubezen.“

„Rekel si“, odvrne mu.

Nakrat pa mu veselje zgine raz lice in njegov pogled postane strašen.

„Jaz pa mislim drugače“, reče.

Ona se osupnena umakne.

„Zločinka!“ zakliče — „Oroetes človek ti odpušča tvojo krivdo, Oroetes kralj mora te za njo kaznovati.“

Zvijala se je pred njegovimi nogami.

„Proč!“ zakliči. „Umreti moraš.“

Plosknil je z rokami. Grozna družba se jame valiti skozi vrata. Šli so parachistesí, ki balzamujejo mrliča in slehrni izmed njih je držal v rokah nekako orodje, potrebno pri tem strašnem rokodelstvu.

Kralj jim pokaže Ne-ne-Hofro.

„Ona več ne živi!“ reče. „Izvršite svojo dolžnost!“

VII.

In zala Ne-ne-Hofra je bila čez sedemdeset dnij prenešena v votlino, ki je bila za njo pripravljena pred letom. Polož je poleg njenih kraljevih prednic. Toda pri pogrebu ni bilo nikakega žalobnega spreveda na obrežju jezera.

* * *

Egipčanka je končala svojo pripovedko. Ben-Hur jej je klečal pri nogah ter držal njeno roko v svoji dlani.

„Menof se je bil zmotil!“ reče, sprebudivši se iz zamišljenosti.

„Čemu?“ vpraša ona.

„Ljubezen živi od ljubezni.“

„Torej za njo ni zdravila?“

„Je. Oroetes jo je iznašel.“

„A to zdravilo?“

„Je smrt!“

„Vrl poslušalec si, Arijev sin!“ reče ona, ko dospeta k obrežju. „Jutri pojdeva v mesto.“

„Ali boš navzoča na dirki?“ vpraša.

„Dà. Pošljem ti svoje barve.“

S temi besedami se ločita.

IV.

Messalova previdnost.

D drugega dne, ob treh, se je Ilderim vrnil v šotor. V trenutku, ko je stopil s konja, stopi k njemu človek, pripadajoč njegovemu plemenu.

„O šejk! Naročeno mi je oddati ti to pismo, moraš je prečitati takoj.“

Ilderim je pozorno ogleda. Pečat je bil zlomljen; na naslovni strani je čital: „Valeriju Gratusu v Cezareji.“

„Da bi ga Abbadon zdrobil!“ zakolne šejk, videč, da je pismo pisano po latinski.

Arabska ali grška pisava bi mu ne bila delala preglavic; tu pa je komaj premogel prečitati podpis. Pisala ga je krepka, energična roka, pri čegar pogledu so se šejku zabliskale oči.

„Messala!“ je zaklical in hoteč prej ko prej razodeti to novico svojemu mlademu prijatelju, ukaže ga takoj pozvati.

Toda Ben-Hura ni bilo pod šotorom. Bil je znovič na polju s čilimi arabsi.

Šejk zatakne pismo za pas ter zopet zasede konja.

Predno pa je vtegnil odjezditi, se mu približa nek nepoznan človek.

„Iščem šejka Ilderima, imenovanega Dobrotljivi.“

Obleka in jezik sta razodevala Rimljana. Stari Arab odvrne dostojanstveno:

„Jaz sem šejk Ilderim!“

„Čul sem, da potrebuješ voznika na dirki“, reče tujec z navidezno pokorščino v glasu.

Pod dolgimi helimi brkami se zakremžijo Ilderimova usta na prezirljiv smeh.

„Idi svojo pot!“ reče. „Imam že voznika?“

Že je pognal konja, ko zakliče tujec še enkrat:

„Šejk! Jaz ljubim konje, ničmanj od tebe. Pravijo pa, da tvoji so najzlaši na svetu. Daj mi jih vsaj videti.“

Starcu je ugajala ta pohvala in potegnil je vajeti. Omahaoval je za trenutek, toda previdnost je nadkrilila nečimurnost.

„Ne, danes ne. Pokažem ti jih drugikat. Danes imam preveč posla!“ reče suho.

Odrinil je na polje. Neznanec se je vrnil v mesto. Zdelo se je, da je bil zadovoljen.

Odslej je vsaki dan do dneva dirke sedaj jeden, sedaj dva in časih celo troje ljudij nakrat prihajalo na šejkov sadnik. Vsak je povpraševal, če mar ne potrebuje voznika.

Na ta način je Messala imel na očeh Ben-Hura.

V.

Ilderim in Ben-Hur se posvetujeta.

Šejk je spoznal takoj, da bo znal uporabiti mladi Izraelec njegove konje.

Četvorka, pognana v najhujši dir, je dirjala kakor jeden konj.

„Danes, o šejk, vrnem ti Sirijca“, reče Ben-Hur, poklepavši arabca po vratu. „Že lahko vprežem tvoje konje v voz?“

„Kako? Tako kmalu?“ vpraša začuden šejk.

Za take dirjalce je jeden dan dovolj. Oni ne poznajo, kaj je strah; beg sam jih spodbuja. A kak je njihov razum! Prav nič ne zaostaja za človeškim. Ta tukaj, katerega imenuješ Aldebarana, je najbistrejši.“

Šejk si zadovoljno gladi svojo belo brado.

„Tako, prav imaš. On je najbistrejši. Sedaj pa mi povej, kateri je najlencejši?“

„Ta-le“, odvrne Ben-Hur, kazoč na Antaresa, „toda uprav ta dobi zmago. Kajti, pomisli, o šejk, on lahko dirja ves dan brez oddiha... ob solčnem zahodu dogoni najbistrejšega.“

„Tudi v tem imaš prav“, odgovori Ilderim.

„Samo nekaj me skrbi, o šejk!“ nadaljuje mladenič. „Kadar pojde za zmago, se Rimljani ne brigajo za to, kar je pošteno. V vseh dirkah se oni poslužujejo zvijač, zlasti pa še pri dirkah z vozovi. Tujim konjem, vozu in vozniku grozi takrat pri vsakem koraku nevarnost. Šejk, pazi na vse; ne dopusti, da bi do dneva dirke kak tujec videl tvoje konje. Svetoval bi ti celo postaviti pri njih po dnevu in po noči oboroženo stražo.“

Bila sta uprav pred vratmi šotora.

„Še enkrat rečem: prav imaš“, reče Ilderim. „Na hvalo Boga prisežem, da se jih ne dotakne tuja roka. Še danes postavim stražo. Toda pokazati ti imam nekaj važnega“, reče ter izvleče pismo izza pasa.

Vsedeta se na naslonjač.

„Arijevi sin, poglej in tvoj razum naj razsvetli mojo nevednost.“

Po teh besedah poda Ben-Huru pismo.

„Poglej in čitaj glasno ter mi preloži na jezik svojih očetov ta sovražni jezik.“

Ben-Hur, zamišljen z dušo in s telesom v dirko, vzame malomarno pergament, toda že pri prvih besedah mu šine vsa kri v glavo.

In nikako čudo; na zaglavju pisma je bilo napisano „Messala Gratusu.“

Ilderim zapazi njegovo ganutje.

„Kaj je?“ upraša nemiren.

Ben-Hur jame čitati.

Pismo je bilo drugopis lista, odposlanega od Messale.

Prve besede, razun bistrournih roganj, niso obsegale nič posebnega. Toda čimdalje ko je čital, tembolj se mu je tresel glas in oči so se mu zakrivale z meglo.

Moral je dvakrat prenehati, da se je premagal. „Razprašil si rodbino Hurov tako“, pisal je Rimljan, „da sva mogla biti gotova njenega molčanja. Neizogibna smrt je imela postati njeni delež.“

Papir pade Ben-Huru iz rok.

„Torej sta oni dve umrli!... umrli!“ zakliče ter vihti roke. „Ostal sem na svetu sam! Oh, čemu?!...“

Šejk ga sočutno gleda.

„Arijevi sin“ reče vstajaje, „gotovo si želiš, da na tvoje bolečine ne zre človeško oko. Odidem. Prečitaj sam to pismo. A ko se pomiriš, pa mi povej.“

Po njegovem odhodu pusti Ben-Hur uzdo svojemu obupu. Dalje časa je preteklo, predno se je spomnil neprečitanega pisma.

„Znano je nama obema, kaka usoda je doletela mater in sestro zločinca“, pisal je Messala dalje. „Toda od tega časa je preteklo mnogo let. Vem, o moj Gratus, da mi oprostiš, če te vprašam: se mar nisva zmotila v računih? Ali še živita, ali sta že umrli ti ženski?“

V Ben-Huru se jame oživljati nadeja.

„Torej jima niso vzeli življenja? Naj bo ime božje blagoslovljeno! Živita, moram ju poiskati!... Ne, oni nista umrli!“ ponavlja sam sebi. Ko bi bilo tako, pa bi Messala vedel o tem.

Nekoliko pomirjen pošlje po šejka.

„Prestopivši prag tvojega gostoljubnega šotora“, je dejal, ko sta sedla zopet na divan, „nisem nameraval praviti ti o sebi nič več nego to, kar ti je moglo dokazati, da mi smelo moreš zaupati svoje konje. Nisem ti hotel praviti svojih zgodeb. Sedaj pa, ko je to pismo prišlo v tvoje roke, ko si videl moje ganutje in boleost, moraš izvedeti vse, a to tem bolj, ker skupni najuni sovražnik preti nama obema. Radi tega morava združiti proti njemu svoje moči. Prečitam ti to pismo, in ako si, videč moje ganutje, mislil, da sem slab ali otročji, pa me boš sodil drugače, ko zložim ta pergament.“

In Ben-Hur je čital, prelagajoč šejku Messalovo pismo.

Ta je poslušal pozorno toda mirno, dokler mladenič ni dospel do naslednjih vrst:

„Včeraj sem ga videl v gaju Dafne“, pisal je Rimljan, „prebiva, ako ne tam, vsaj kje blizu, kar mi olajša sled. Ko bi me vprašal, kje ga naj iščem, odgovoril bi ti: v starem gaju Palmovem...“

„Oh!“ zakliče Ilderim z začudenjem in strahom.

„V starem gaju Palmovem“, ponovi Ben-Hur, „pod šotorom tega izdajalca šejka Ilderima.“

„Izdajalec! Jaz?!“ zakriči starec v najhujšem ognju; pri tem se je tresel na vsem telesu in žile na čelu so se mu napele, kakor bi hotele počiti.

„Trenutek še, šejk“, reče Ben-Hur, „tako on sodi o tebi in takšna je njegova grožnja.“ Na to je čital dalje: „tega izdajalca, šejka, kateri ne uide našim rokam. Ne čudi se, ako bo prvi čin Maksencijev ta, da posadi Araba na ladjo ter ga pošlje v Rim...“

„V Rim? Mene? Ilderima! Šejka! Poveljnika deset tisoč oboroženih vojakov? V Rim? Mene?!“

Skoči na ravne noge, kakor bi mu odvezl najmanj dvajset let. Prsti so se mu skrcili, kakor kremplji, a oči se lesketale, kakor kake ropne zverine.

„Ne, za vse bogove, za bogove Rima, kedaj bo že konec tej drznosti?! Rodil sem se prost in tudi moj národ je rojen v prostosti. Ali naj umremo v suženjstvu? Ali naj jaz, šejk Ilderim, živim kakor pes, plazeč se gospodarju okrog nog? Mar naj ližem roko, ki me tepe?! Mar moje imetje ni več moja last? Mar nisem več sam svoj? O, ko bi bil še mlad! Ko bi mogel odvreči od sebe kot nepotrebno težo, dvajset, deset, ali vsaj pet let!...“

Zaskripal je z zobmi, dvignil kvišku roke, kakor bi od ondot klical pomoči. Toda nakrat mu šine v glavo nova misel; pristopi k Ben-Huru ter pograbil ga za rame, zakliče:

„Ko bi bil kakor ti, Arijev sin, mlad, močan in tako izurjen v borbi z orožjem; ko bi imel vzrok k maščevanju, vzrok, kakor je tvoj, velik in svet!... Hurov sin, pravim ti!...“

Pri zvoku tega imena je kri obstala v mladenčevih žilah. Osuplo je zrl v divje se lesketajoče oči Arabove.

„Hurov sin, ko bi bil namesto tebe, pravim ti, ter doživel take krivice, ne mogel bi, ne drznil bi si počivati!...“

Starcu je zmanjkalo sape. Obstal je ter čez nekaj časa vskipel znovi:

„K vsem svojim krivdam dodal bi krivice vsega sveta ter dihal samo maščevanje! Šel bi od dežele do dežele ter v nemal k boju národe. Ne bilo bi boja za prostost, ne bilo bi vojske z Rimom, katere bi se ne udeležil. In ko bi me ljudje ne hoteli poslušati... za Boga!... tulil bi z volkovi; z levi

in tigri sklenil bi prijaznost! Oni bi mi pomagali raztrgati sovražnika! Ne bilo bi za-me dovolj ostrega orožja, niti dovolj koničastih pušic! Vojska bi mi bila ljubica, kri Rimljanov jedina pijača... Ne prosil bi usmiljenja in usmiljenja bi ne poznal! V ogenj vse, kar je rimsko! Pod meč, kar je rimsko! Po noči bi prosil bogove, hudobne in dobre ob enem, da bi mi dali ves grom in strele in zemlja ves strup in vse, od česar ginejo ljudje na zemlji in na morju! Ne mogel bi spati! Jaz... jaz..."

Šejk je umolknil; zmanjkalo mu je sape. Pa še se je zvijsal ter lomil roke.

Ben-Hur je sedel zatopljen v lastne misli.

Iz vsega tega strastnega izbruha Ilderimove jeze mu je ostal samo jeden utis; Šejk ga je imenoval z njegovim pravim imenom. On je vsaj vedel, kdo je. Toda kako je mogel on to vedeti? Iz pisma? Ne. V pismu je bil res govor v okrutnostih, ki so doletele njegovo rodbino, ni bilo pa nikake opazke, da bi bil uprav on ta žrtev. Šejk si je torej domislil to sam

„Povej mi, častivredni starec“, upraša Ben-Hur, „kako si dobil to pismo?“

„Moji ljudje, ki čuvajo pota med mesti“, odvrne Ilderim, „so dobili to pismo od jadernika.“

„Ali je znano, da so to tvoji ljudje?“

„Ne. Rimljani jih smatrajo za razboj-nike, katere naj jaz lovim in ugonobljam.“

„Še nekaj, šejk. Imenoval si me Hurovega sina. Nisem si mislil, da bi bilo komu na zemlji znano to ime. Povej, odkod ti je ono znano?“

Ilderim nekoliko pomisli, na to pa odvrne:

„Vem, kdo si, toda ne smem ti ničesar povedati o tem.“

Na licu Ben-Hura se prikaže velika žalost. Šejk, to videč, reče:

„Dovolj bodi tega za sedaj. Moram odriniti v mesto. Ko se vrnem, spregovorim s teboj odkritosrčno. Daj mi pismo.“

Ilderim skrbno zvije papir ter si ga vtakne za pas. Že se je napotil k vratom, toda od praga se je vrnil.

„Hurov sin“, reče dostojno, „dolžen si mi še odgovor. To veš, kaj bi jaz storil na

tvojem mestu, ne vem pa še, kaj nameravaš ti storiti?“

Govoreč te besede ga je gledal presunljivo.

Potomca knežjega rodu ni zbehal ta pogled; nasprotno, ponosno je dvignil glavo.

„O vsem tem, kar si mi dejal, mislil sem tudi jaz ter mislim še neprestano. Ali veš, starec, koliko ur je v petih letih? V vseh petih letih ni bilo ure, da bi ne bil snoval maščevanja za svoje sovražnike. Niti za trenutek nisem počival. Nisem vedel, kaj je mladost. Veselice v Rimu so mi bile tuje. Iskal sem tam samo orodja za svoje maščevanje, iskal večakov... ne govornštva in modroslovja — za to žalibog nisem imel časa. Gladijatorji, zmagovalci v cirku so bili moji učitelji. Oni so me napravili sposobnega k maščevanju. Šejk! vojak sem, toda to mi ne zadošča. Da dosežem svoj namen, moram biti poveljnik. Radi tega se tudi udeležim pohoda proti Partom. Ako se vrnem iz njega nepoškodovan, takrat... (pri tem je dvignil kvišku stisnene pesti...) takrat pokažem Rimu, kakošnega sovražnika si je odgojil. Z življenjem tisočeri Rimljanov poplačam svoj račun. To je moj odgovor, šejk!“

Ilderim položi roko mladenču na glavo, kakor blagoslavlja joč ga v njegovih namenih.

„Ako ti tvoj Bog ne pomaga, Hurov sin“, reče, „pa je brzkone že umrl v nebesih! Pomni, jaz, vse moje imetje, ljudje, konji, velblodi in puščava — vse čaka tvojih ukazov, vse bo služilo tvoji osveti! Prisegam ti! A sedaj z Bogom... Pred večerom se vidiva...“

Po teh besedah je šel ven pred šotor, kjer je suženj že držal njegovega konja. Zasedel ga je kakor mladenič in zaobrni vsi ga, zdirjal na njem proti mestu.

VI.

Vožnja četvorke.

Pismo je obsegalo za Ben-Hura mnogo važnih novic. Pred vsem drugim je izvedel iz njega, da je Messala pripadal k zarotnikom proti njegovi rodbini, da sta on in prokurator delila obilni plen; da se je bal vrnitve onega, katerega se mu je ljubilo

imenovati „zločinca“ in končno, da je bil pripravljen na vse, kar bi moglo odstraniti to bojazen za vedno.

Pismo je bilo nekako priznanje krivice in napoved nevarnosti ob enem. Ben-Hur je hotel to vse trezno premisliti. Njegovi sovražniki so bili isto tako mogočni kakor zviti. Ako so se ga bali, imel je on še manj vzroka bati se jih. Trudil se je zbrati svoje misli, preudariti svoj položaj, toda premagovali so ga premočni občutki, da bi jih mogla nadvladati treznost. Gotovost, da mati in sestra še živita, ga je napajala s tako veliko radostjo, da je pozabljal, da nima še pravega zagotovila v tej reči... Bil je na svetu človek, kateri bi mu mogel povedati, kaj se godi z njima, ko bi hotel. Dà, toda ta človek bi rajše umrl, nego odprl usta v pojasnilo. Ben-Hur je pozabil tudi na to v tem trenutku veselja.

S trdno vero je upal, da veliki Jehova vzame njegovo zadevo v svoje vsemogočne roke. A pod takim varstvom kaj mu morejo storiti njegovi proganjanci?

Med tem sanjarenjem so mu prihajale neprestano na misel šejkove besede: „Hurrov sin.“

Odkod je mogel šejk vedeti to? Ne od Malluha, a še manj od Simonidesa — za trgovca je bilo uspešno, če je o tem molčal. Ko bi mu Messala to povedal? Ne, to ni mogoče, takšna odkritosrčnost mogla bi biti zanj nevarna. Zamán si je ubijal glavo. Toda naj si je že bil oni tajnostni napovedovalec, kdorkoli je hotel, toliko je gotovo, da je bil njegov prijatelj in kot tak mu v primernem trenutku dospe na pomoč... A to že danes, nemara jutri. Čakal je že tako dolgo... torej še trenutek potrpljenja...

In čakal bi potrpežljivo, ko bi vedel, da tudi mati in Tirza lahko mirno čakata na veseli dan svidenja, ko bi mu vest ne očitala, da še ničesar ni storil za nju.

Hoteč zbežati od te misli, je blodil po gaju ter se mudil pri delavcih, ki so obirali datelje, ogledujé njihovo delo. Toda tem se je močno mudilo, a ne toliko, da ne bi imeli časa pogostiti ga po stari navadi s sadjem. Prijazno se je razgovarjal z njimi.

V senci visokih dreves so gnezdili tiči; čebele so brenčale po jagodah; zelen obok se je razpenjal nad njegovo glavo, braneč ga pred solnčnimi žarki.

Toda on je bil gluha za glasove narave, slep za njene mičnosti.

Najdalje se je mudil pri jezeru, čegar prozorna voda ga je spominjala Egiptanke ter njene prečudne lepote in one noči, ko se je vozil v čolničku ter poslušal njeno pripovedko in pesmi.

Videl je kakor v istini to mično bitje, slisal njen zvoneč smeh, čutil mehak dotik njene roke.

Od sladke njegove hčerke so prešle Ben-Hurove misli na Baltazarja, na čudne reči, kakoršne je slisal iz njegovih ust o kralju, katerega je starec pričakoval s takim koprnjenjem. To tajno bitje je prikovalo k sebi blodeče mladenčeve misli. Ker pa navadno ne verujemo tega, kar se ne strinja z našo željo, se mu je ono kraljestvo duš, takošno, kakoršno je razumeval Baltazar, ono kraljestvo, dasiravno strinjajočo se z vero saducejev, zdelo kot izrodek mistične domišljije Egiptanove, kot nekaj neresničnega in čudnega.

Kraljestvo Judeja, dà, to je vse kaj drugega! Ono je že bilo, torej zamore nastati znovič. In mislil je s ponosom o kraljestvu, dokaj obširnejšem in mogočnejšem od davnega — ter sanjaril o kralju, modrejšem od Salomona, o kralju, ki bi vodil Izrael k zmagi in k maščevanju nad sovražniki. In radujoč se že naprej slave svojega národa, je nameril svoje korake k šotoru.

Po južini je Ben-Hur naročil spraviti koleselj pod milo nebo ter ga jel ogledovati od vseh strani.

Niti najmanjša stvarca ni ušla njegovi pozornosti.

Zadovoljen je tudi spoznal, da je koleselj narejen po vzoru grških koleseljev, ki so po njegovem mnenju dokaj nadkriljevali rimske. Bili so močnejši in tudi osi so imeli daljše, a kolesa so bila natakнена niže. Radi tega so bili zares večji, toda, da mu bodo kos Ilderimovi žrebci — o tem ni dvomil.

Rimski kolarji so izdelovali koleselje skoro izključno le za dirke, brigajoči se mnogo

bolj za lepo obliko, nego za trpežnost in varnost.

Nasprotno so pri Grkih vozovi Ahileja in „kralja vseh ljudij“, namenjeni za vojsko ter mnogih njenih bojevnikov, služili doslej za vzor, po katerem so izdelovali vozove, ki so tekmovali med seboj za vence na istmij-skih igrah in v Olimpu.

Ogledavši si natančno koleselj, je Ben-Hur ukazal zapreči vanj konje ter odrinil z njim na polje na poskušnjo. Vrnil se je še le proti večeru. Sklenil je, ne spustiti se v borbo z Messalo, dokler se ne prične dirka. Še le tam se srečata sovražnika pred obličjem celega vzhoda. Na druge tekmece niti mislil ni.

Zaupal je v svojo gibčnost in kar se tiče konjičev, so bili vrli njegovi zavezniki v zadevi maščevanja, zvesti sotekmeci na polju slavlja in hvale.

„Saj je to res, ve, prečudne dragotine! Kateri dirjalec je enak tebi, Antares, ali tebi Aldebaran? Saj je to res, Rigel — in ti Atair, kralj dirjalcev! Celo veter vas ne dohiti!“

Naposled po dolgem čakanju je zaslišal topot konjskih kopit ter zapazil bližajočega se jezdeca. Vendar pa to ni bil Ilderim, marveč zvesti služabnik antijohijskega trgovca, Malluh.

„Arijevi sin!“ reče nizko se poklonivši, „pozdravljam te v imenu šejka Ilderima. Prosim te, da zasedeš konja ter takoj prijezdiš v mesto: tam on čaka na tebe.“

Ben-Hur ni vprašal, kaj in zakaj, nego sel je v šotor, kjer so stali, jedoči krmo, šejkovi konjički.

Aldebaran, gibčno prestopajoč z mičnimi nogami, pridirja k njemu, kakor bi se mu ponujal v službo. Ben-Hur ga poboža, vzame pa drugega konja, ker četvorko je prihranil izključno za dirko.

Kmalu na to sta oba z Malluhom molče jezdila proti mestu.

Niže selevškega mosta sta prebrodila reko ter jezdarila precej daleč po njenem desnem obrežju in prebrodivši reko znovič, dospela v mesto od zapadne strani, prihranivši si na ta način dokaj poti.

Ta previdnost je bila potrebna. Jezdarila sta dalje molče do pristaje pred skladi-

ščem Simonidesovim pod mostom. Tu Malluh pridrži svojega konja.

„Dospela sva“, reče.

Ben-Hur je spoznal kraj.

„Kje je šejk?“ vpraša.

„Pojdi z menoj, takoj ga zagledaš.“

Ko oddasta konje pred vratmi stoječemu sužnju, povede Malluh mladenča v prvo nadstropje. Pred vratmi obstaneta.

Ben-Hur potrka.

„V imenu božjem, vstopi!“ je bil odgovor.

VII.

Simonides daje račun.

Malluh ostane za pragom. Ben-Hur stopi v sobo.

Nič se ni spremenilo v njej od časa, ko je bil tam zadnjič, samo na sredi, na visokem, iz ebenovine narejenem podnožju, je stal bronast sedmo ramenast svečnik, osvetljujoč umetno iz lesa narejene stene, zlate okrajke pri preprogah ter bogat strop, udelan z vijolkastim tinjcem.

Ben-Hur, prestopivši nekoliko korakov, je obstal. V sobi so sedeli: Simonides, Ilderim in Estera.

Pogledal je vse zaporedoma, kakor bi hotel vprašati: Kaj morete zahtevati vi trije od mene? In takoj se mu je vrnilo drugo vprašanje: Ali so to prijatelji, ali sovražniki? Loti se ga nemir.

Njegove oči naposled obstanejo na Esteri. V njenem pogledu je bilo toliko miline, čital je v njem toliko naklonjenosti, ha! nemara še kaj več, in ves strah je zbežal od njega. Pred očmi se mu je prikazala senca Egipčanke. I čemu, videč jedno od teh žensk, moral je vedno misliti na drugo?

Iz te zamišljenosti ga vzdrami Simonidesov glas.

„Hurov sin“, je dejal, „Hurov sin!“ je ponovil počasno in svečano, „pozdravljam te v imenu Boga naših očetov, v imenu svojem in svojih!“

To govoreč je prekrizal roke na prsih ter sklonil glavo, izražajoč s tem svoje suženjstvo.

Ben-Hur je poznal to gibanje.

„Simonides“, odvrne in glas se mu je od ganutja tresel, „sprejemem tvoj pozdrav in pozdravljam te vzajemno ... kakor sin očeta.“

Te besede je izrekel s povdarkom, hoče takoj naznačiti, da le takšni odnošaji morejo obstati med njima.

Simonides spusti roke na kolena, toda obrnivši se k Esteri, reče:

„Hčerka, tvoj gospodar stoji pred teboj. Stori, kar je tvoja dolžnost.“

Stala je pred njim objokana, podajajoča mu stol. On ga jej vzame iz rok ter ga postavi k Simonidesovim nogam.

„Tu se vsedem!“ reče.

Njune oči se srečajo znovič, toda le za kratek trenutek, in pri tem pogledu je postalo obema ložje pri srcu; čutila sta se nekako boljša in srečnejša. In znovič vzdrami glas Simonidesa mladenča iz zamišljenosti.

„Ester, moje dete“, reče, „prinesi mi moje račune.“

Vzame jih v roke in obliče se mu je zjasnilo, kakor bi se mu velika teža odvalila od prs.

„Hurov sin“, pravi, „najpoprej se moramo sporazumeti. Da rešim vprašanje, katero imaš pravico mi staviti, in katero, ko bi ga mi ne staval, bi moral jaz sam izustiti, sem že davno uredil te račune. Iz njih razvidiš, koliko znaša tvoje premoženje, kakor tudi spoznaš naše vzajemne odnošaje. Ali jih hočeš pregledati?“

Ben-Hur, vzemši papir iz njegovih rok, pogleda Ilderima.

To ni ušlo bistremu Simonidesovemu pogledu.

„Ta račun“, reče, „je potreboval potrjila. Na koncu, na priličnem mestu, najdeš podpis šejka Ilderima. On vé vse. On je moj prijatelj in kar je bil meni, to postane tudi tebi.“

„Rekel si!“ odvrne Arab, sklonivši glavo v znamenje soglasja.

„Že vem“, oglasi se Ben-Hur, „koliko je vredna njegova prijaznost; meni ostaja samo to, da se je skazem vrednega. Pozneje, Simonides, prečitam to pozorno; sedaj pa, če te to preveč ne vtrudi, naznani mi na kratko stanje mojega imetja.“

Simonides vzame zavoj papirjev.

„Ester!“ zakliče, „stopi sem k meni, da boš po vrsti jemala liste, da se ne zmešajo.“

Mlada deklica stopi k očetu, opirajoča se lahko ob njegovo ramo.

Gledajoč nju, bi dejal, da hočeta oba polagati račun pred svojim gospodarjem.

„Tukaj“, začne Simonides, vzemši prvi list, „tukaj je spis denarjev tvojega očeta, katere sem rešel ugrabljenja. Od nepremičnega blaga ni nič ostalo; ti denarji pa so ušli rimljanskim rokam samo na hvalo nakaznic, kakoršne so v rabi pri trgovini med Izraelci. Skupni znesek, ki sem ga prejel iz Rima, Aleksandrije, Damaska, Kartagine, Valencije in drugih trgovinskih hiš tvojega očeta, je značal sto in dvajset talentov židovske veljave.“

Oddal je list Esteri ter vzel drugega.

„S tem zneskom, s temi sto in dvajset talenti, sem začel trgovino. Tukaj pa je spis tega, kar je dandanes tvoja last.“

V ladjah 60 talentov

„blagu na skladišču . . 110 „

„blagu na prevoznji . . 75 „

„velblodih, konjih itd. . 20 „

„skladiščih 10 „

„neporavnanih računih 54 „

„gotovini 224 „

skupaj . . 553 talentov.

Do teh petsto tri in petdeset talentov, katere sem prihranil, dodaj še onih sto in dvajset talentov, ki so ostali po očetu, pa imaš skupaj: šest sto tri in sedemdeset talentov. Vse to je tvoja last in po tem si, Hurov sin, najbogatejši človek na svetu.“

Vzel je liste Esteri iz rok in zavivši vse skupaj, dal jih Ben-Huru. V njegovih besedah in pogledu se je kazal ponos, toda ta ponos je bil plemenit — saj je izvirjal iz zavesti, da je zvesto izvršil svojo dolžnost.

„Sedaj“, je dodal s tresočim se glasom od ganutja, „sedaj ni ničesar nemogočega, ničesar, da bi ti ne mogel izvršiti.“

Na Ilderimovem licu se je prikazala razburjenost. Bil je za vse navzoče slovesen trenutek. Vsi so pričakovali, kaj poreče Ben-Hur, kako sprejme to veliko, nepričakovano radost. Za človeka nikdar ni težavnejše skušnje, nego v trenutku, kadar ga obišče sreča.

On vzame zavoj iz trgovčevih rok ter vstane, premagavši svoje ganutje.

„Gospod mi je poslal luč iz neba“, reče z zamolklim glasom, „in razprasila se je noč tako dolga, da se nisem smel niti nadejati njenega konca; tako temna, da sem že zgubil upanje, videti še kedaj dnevno svetlobo. Najpoprej torej zahvalim Boga, da me ni zapustil, na to pa tebe, o Simonides! Tvoja zvestoba se more primerjati samo z okrutnostjo in podlostjo — onih... Ničesar ni, praviš, kar bi ne mogel izvršiti; ker pa je tak, ali mar morem dopustiti ob uri tako velike sreče, tako velike moči, da bi bil kdo še bolj velikodušen od mene. Bodi mi priča, šejk Ilderim; poslušaj moje besede, ko jih bom izgovoril, poslušaj in si jih zapomni! Poslušaj me pa tudi ti, Estera, dobri angelj tega vrlega človeka!“

Na to stegne roko, v kateri je držal zavo, k Simonidesu.

„Vse to, kar se nahaja v teh računih“ je dejal, „ladje, hiše, blago, velblode, konje, ves denar — od najmanjšega do največjega — povračam ti Simonides, da jih sprejmeš za svojo in svojih last na vse čase.“

Estera se je smehljala skozi solze, Ilderim si je ganjen česal brado in oči so se mu lesketale. Samo Simonides je ostal miren.

„Dam ti jih v tvojo last“, nadaljuje Ben-Hur, „z jedno samo izjemo in pod jednim pogojem.“

Vsi so pridržali sapo v prsih.

„Teh sto dvajset talentov, ki so bili lastnina mojega očeta“, je končal mladenič, „te mi povrneš ter mi pomagaš poiskati mater in sestro, ne ščedeč pri tem svojih novcev, kakor tudi jaz ne bom ščedil svojih.“

Na Simonidesovem licu se še le sedaj prikaže ganutje.

„Poznam te, Hurov sin, in hvaležen sem Gospodu, da te mi je poslal takšnega, kakoršen si. Ako sem služil zvesto tvojemu očetu za časa njegovega življenja in njegovemu spominu po smrti, isto tako zvesto hočem služiti tudi tebi do trenutka, ko se bo Jehovu zljubilo poklicati me k sebi. Toda pogojev ne sprejemem nobenih. Vse to je tvoje, pa še več.“

In razvivši poslednji list, je dodal:

„Vzemi to in čitaj glasno.“

Ben-Hur čita:

„Spis Hurovih sužnjev, napisan od Simonidesa, upravitelja premoženja:

1. Amra, Egipčanka, v palači v Jeruzalemu.

2. Simonides, upravitelj v Antijohiji.

3. Estera, hčerka Simonidesova.“

Ben-Huru še nikdar doslej ni prišlo v glavo, da bi hčerka Simonidesova, kakor velela postava, morala deliti sužnost svojega očeta.

Kolikokrat je sladko lice Esterino zakrilo mu ponosno, toda zalo obličje Egipčanke, videl je v njima vsikdar dve tekmovalki, enaki si po stanu, akoprav ne po bi-stroumju in mičnosti.

Sedaj, ko jo je ta spis zaznačil v od poslednje tolikanj različno kategorijo, jo je mladenič pozorno pogledal, kakor bi jo sedaj še le prvikrat videl, pri čemur sta oba zarudela. Ona je pobesila oči.

Ben-Hur se obrne k Simonidesu.

„Človek, ki ima šest sto talentov“, je dejal, „je zares bogat ter lahko stori, kar hoče. Toda cenejši od denarja in redkejši od bogastva je razum, ki je znal nabrati in ohraniti to bogastvo in srce, ki se ni dalo z njim pokvariti! O Simonides in ti, zala Estera, ne bojta se! Šejk Ilderim naj bo priča, da uprav v tem trenutku, ko sta se priznala za moja služabnika, sem dal vama prostost. A to, kar govorim, želim potrditi s svojim lastnoročnim podpisom. Ali sta zadovoljna? Ali morem storiti še kaj več za vaju?“

„O Hurov sin“, odvrne Simonides. „Motil sem se, ko sem dejal, da ni ničesar, kar bi ti bilo nemogoče. Je še na svetu stvar, katere ne predrugačiš, je postava, vsled katere naju ne moreš storiti prosta. Jaz sem in ostanem na veke tvoj sluga, kajti tvoj oče me je nekega dne pospremil pred vrata svoje hiše; v mojih ušesih se še nahaja znamenje suženjstva.“

„In to je storil moj oče?“

„Ne huduj se nanj!“ seže mu Simonides urno v besedo. „Sam sem ga za to prosil in nikdar mi ni bilo žal tega. Za to ceno sem dobil Rahelo, mater mojega otroka. Rahela ni hotela biti moja žena, dokler nisem postal njej enak.“

„Bila je tudi sužnja?“

„Dà.“

„Ben-Hur je z nemirnimi koraki meril sobano, boreč se z svojo nezmožnostjo.

„Že poprej sem bil bogat!“ zakliče nakrat ter obstane pred Simonidesom. „Bogat po darovih plemenitega Arija. Sedaj imam toliko denarja kot sam cesar in povrh še nekaj, česar on nima — imam človeka, čegar razum mi je pridobil to bogastvo. Ali v tem vsem nima Bog svojih namenov? Svetuj mi, o Simonides! Pokaži mi pot, po kateri naj korakam, da postanem ureden imena svojega očeta. Pomagaj mi in rad hočem biti gledé tebe to, kar si ti gledé mene po zakonu: tvoj sluga, tvoj zvesti suženj!“

Simonidesovo lice je kar plamtelo.

„O sin mojega umrlega gospodarja!“ je dejal. „Ne bom ti pomagal samo s svetom, marveč ves svoj razum hočem posvetiti v tvojo službo. Telesa nimam — zgubil sem ga v tej zadevi — toda s srcem in razumom ti bodem služil. Prisegam na oltarje Jehova v Jeruzalemskem svetišču, na darove, ki se polagajo na te oltarje. Toda treba je, da z mano storiš to, kar sem imenoval sam.“

„Govori!“ zakliče živo Ben-Hur.

„Napravi me upravitelja tvojih posestev!“

„Od tega trenutka smatraj se za takošnega. Hočeš mar kake listine?“

„Tvoja beseda mi zadošča. Tako je bilo z očetom, več ne zahtevam niti od sina. A sedaj, ko sva se sporazumela, ko sem povedal vse, kar sem imel povedati, sedaj, hči Rahele, prideš ti na vrsto. Govori!“

Odrinil je njeno roko raz svoje rame ter jo postavil pred gospodarja.

In Estera je stala tako na sredi sobe in rudečica ter bledica sta jo zaporedoma zalivali.

„Moja mati ne živi več“, je dejala s trepetajočim glasom, „dovoli mi, gospodar, da smem oskrbovati očeta!“

Ben-Hur jo prime za roko, odpelje jo nazaj pred sedež pohabljenca ter reče:

„Naj se zgodi, kakor želiš.“

Takrat položi Simonides njeno roko znovič na svojo ramo.

Nekaj časa je vladalo molčanje.

VIII.

Prihaja. Kot odrešenik? Kot kralj?

„Estera“, reče Simonides, „noč se že dela, mi pa se še ne razidemo tako kmalu. Ukazi prinesiti večerjo.“

Estera pozvoni. Služabnik prinese na pladniku kruh in vino. Vzame ju iz njegovih rok ter navzočim postreže.

Ko je bilo to izvršeno, spregovori Simonides znovič:

„Od tega trenutka“, reče, „poteče najino življenje skupaj kakor dve reki, ki zlivata svoje vode v jedno morje. Moramo se torej popolnoma sporazumeti, da nad nobeno od teh prezornih voda ne obvisi kak oblak. Pred nekoliko dnevi si zapustil to hišo, gotovo prepričan, da ti nočem priznati tvojih pravic. Da sem te takoj spoznal, o tem lahko priča Estera, pa tudi — Malluh.“

„Malluh!“ zakliče Ben-Hur.

„Kdor je kakor jaz, prikovan na sedež, mora imeti mnogo rok na širokem svetu, ako hoče, da mu pojde po njegovih mislih. Imam jih pa tudi mnogo, toda najzanesljivejši mi je — Malluh. Časih — je dodal, gledajoč s hvaležnostjo šejka — časih pa tudi katerega izposodim od tako dobrih in vrlih ljudij, kakor je Ilderim Dobrotljivi. Naj ti on pove, če sem se ti kedaj odrekel, ali na te pozabil?“

Arab pokima z glavo.

„Da, spoznal sem te, gospodar, toda nisem videl, kakšen si. Nahajajo se ljudje, katerim je bogastvo pogubno. Hotel sem se prepričati, če mar tudi ti ne spadaš k njim. Poslal sem Malluha, da se o tem prepriča. Bil mi je oko in uho. Ne šteje mu tega v greh. Samo dobre novice mi je prinašal o tebi.“

„Kaj znovič? Jaz da naj tebi zamerim?!“ zakliče Ben-Hur. „Postopal si, kakor navadno, trezno in previdno.“

„Takšne besede“, odvrne trgovec gajnen, „ugajajo mojim ušesom, ugajajo nad vsaki izraz! Gotov sem, da odslej poteceta najini reki po jedni strugi.“

Zamislil se je.

„Tkalec, sedeč pri statvah“, nadaljuje čez nekaj časa, „poriva snovalnico in sorazmerno s tem, kako je poriva, snujejo se mu

vzori, narašča pod njegovimi prsti tkanina. Tako je v mojih rokah naraščalo premoženje, da sem se temu kar čudil. Videl sem, da ni moja moč vodila mojih namer k cilju. Simum, ki je v puščavi pomoril na stotine ljudi, je prizanašal moji karavani. Ujme, ki so pokrivalo obrežja z razbitimi ladjami, so moje ladje le tem urneje pognale v пристanišča. In kar je še čudnejše, jaz, toliko odvisen od drugih, prikovan na sedež kot nekaka mrtva stvar, nisem bil nikdar prevarjen. Prvine so mi služile in moji služabniki so bili zvesti.“

„To je res čudno“, seže mu Ben-Hur v besedo.

„Premišljujoč o tem, sem se prepričal, kakor si prepričan tudi ti, da je bila v tem volja božja. Pa sem se večkrat vprašal: kakšne namene ima Bog? Kajti božji sklepi niso nikdar brez namena. Že mnogo let gojim to vprašanje v svojem sreč, čakajoč odgovora ter sem gotov, da napoči trenutek, ko mi mogočni Jehova pokaže svoj cilj, da ga vidim jasno, kakor beli hramek na griču. Ta trenutek, slutim, je napočil.“

Ben-Hur ga jame poslušati še z večjo pozornostjo.

„Pred mnogimi leti“, nadaljuje Simonides, gledajoč pred se, kakor v nekako sliko, „pred mnogimi leti sem sedel ob poti na severni strani Jeruzalema blizu grobovja kraljev in tvoja mati, Estera, je bila pri meni. Kar zagledam v daljavi troje ljudi, jahajočih na belih velblodih. Podobnih živalij še nikdar niso videli v svetem mestu. Bili so to tuji iz daljnih krajev. Prvi izmed njih je obstal ter me vprašal: „Kje je on, ki se je rodil, kralj židovski?“ Videč pa moje zadučenje, je dodal: „Kajti videli smo njegovo zvezdo na vshodu ter smo prišli se mu poklonit.“ Nisem ga razumel, toda šel sem za njim k vratom ki držé v Damask. Do vseh ob poti, celo do stražnikov pri mestnih vratih, se je obračal s tem vprašanjem. Pozneje sem pozabil na ta dogodek, dasiravno so o njem mnogo govorili, smatrajoči to za napoved Odrešenika. Gorje! Mi ljudje — tudi najmodrejši izmed nas — smo kakor otroci. Božja pota niso naša pota, njegovi koraki na zemlji so večkrat za stoletja vsaksebi!...“

Zamislil se je.

„Ali si videl Baltazarja?“ vpraša mladenča čez nekaj časa.

„Njega samega sem slišal pripovedovati“, odvrne Ben-Hur.

„Čudež je to, pravi čudež!“ zakliče Simonides. „Ko mi je pravil o tem, sem si dejal: evo odgovor, na kateri sem čakal tako dolgo! In zdelo se mi je, kakor bi Gospod razodel mi s tem svojo voljo. On bo kralj ubogih, ko pride k nam, ubogih in zapuščenih. Ne bo imel ni služabnikov, niti vojakov, ni mest, niti palač, a vendar postavi novo kraljestvo ter zdrobi rimsko moč. Ali razumeš sedaj, moj gospodar, ali razumeš ti, ki si bogat, mogočen in izurjen v orožju, za kaj te je Vsemogočni odločil? Ali mar njegova zadeva ne bode tvoja? Ali moreš še omahovati?“

Simonides je govoril to z velikim navdušenjem.

„Toda kraljestvo!...“ zakliče Ben-Hur. „Baltazar pravi, da ima to biti kraljestvo duš!“

Simonides, kakor vsak Izraelec, je smatral svoj narod za prvi na svetu. Torej se je prezirljivo nasmehnil in dejal:

„Baltazar je bil priča čudnih rečij, videl je pravi čudež in ko mi govori o tem, mu verjamem, kajti on trdi samo to, kar so videli njegove oči in slišala ušesa. Toda on je sin Mizraima, še niti prozelit ni. Kako bi naj on vedel, kake namene ima Bog z izvoljenim ljudstvom? Preroki, kakor tudi on, so imeli razodenje iz neba, toda oni so bili otroci Izraela in Gospod jim je naznanil, kaj pripravlja za ta narod. Jaz moram torej verjeti prerokom. Hči moja, prinesi mi knjigo Tore.“

In ne čakajoč izvršitve naročila nadaljuje:

„Ali naj zavržemo svedočbo vsega naroda, moj gospodar? Idi k Tiru, ki se razprostira nad morjem na severu in od ondot v prestolnico Edomitov, ki leži na jugu, idi ter povprašuj potoma: nobeden doktor v svetišču, nobeden razlagalec svetih knjig, nihče izmed teh, ki so jedli velikonočno jagnje, ti ne pove, da kraljestvo, katero ima osnovati Mesija za nas, otroke zaveze, bo nečesa drugega, nego kraljestvo našega očeta Davida; nihče ti ne pove, da ono ne bo iz tega sveta. Odkod smo zajeli to vero? Takoj ti povem to...“

V tem hipu je Estera prinesla nekoliko zavojev pergamenta, popisanih z zlatimi črkami in skrbno zaviti v temno platno.

„Podavaj mi jih, hčerka, po vrsti“, reče nežno, kakor je bil sploh navajen govoriti ž njo. „Dolgo bi to trajalo, predolgo, moj gospodar, ko bi ti hotel navajati ime na vseh teh svetih mož, katere je Previdnost poslala po smrti prerokov, da učé naš narod sveto Pismo ter razlagajo razodenje. Vprašaj jih po bodočem kraljestvu. „G o s p o d a r o v č a r n e“ (ovčjega hleva) v knjigi Enoha, kdo je drugi, ako ne kralj, o katerem govorimo? Zanj je postavljen prestol; on poceta ob zemljo, in kralji ter drugi sovražniki Izraela padejo v propast, napolneno z večnim ognjem. To pravi tudi sam pesnik, psalmist, Salomon:

„Poglej, o Gospod, ter zbudi Izraelu kralja, sina Davidovega, o primernem času, o Bog, da bo vladal Izrael svoje otroke... A on spravi pod jarem paganske narode, da ti bodo služili... In bo pravičen kralj ter bo vladal po vsej zemlji s svojo besedo na vse večne čase.“

A sedaj čuj Esdrasa, tega drugega Mojzesa. Vprašaj ga, kdo je oni lev, ki govori orlu, to je Rimu:

„Ljubil si laži, ugonobljal marljiva mesta ter prevračal njih zidove, akoravno ti niso nič zakrivila.

Pogini torej, da se prenovi zemlja ter pridobi nadeja v pravičnost onega, ki jo je stvaril!“

In odslej orla ni videti več. Zares, gospod, te priče bi morale zadoščevati. Toda pot do glavnega vira je odprta, pojdimo k njemu. Estera, podaj mi knjigo preroka Izaija.“

Razvil je nov zavoj ter čital:

„Ljudstvo, ki tava v temi, zagleda veliko svetlobo in onim, ki prebivajo v smrtni senci, bo zasvetila luč.

Razmnožil si ta narod, toda nisi napravil velikega veselja, vendar pa se bodo veselili pred teboj, kakor se veselé časa žetve, kakor se radujejo oni, ki si delé plen. Kajti dete se je rodilo in sin nam je dan in vlada počiva na njegovih ramah, a ime pa mu je: Čuden, Svétnik, močan Bog, Oče večnosti,

Knez miru. A k pomnoženju tega vladarstva in miru, kateremu ne bo konca, sede on na prestol Davidov, da ga utrdi v sodbi in pravičnosti odslej na vse veke. To naredi zavidna ljubezen Gospoda krdel.“

„Ali veruješ prerokom, gospod? A sedaj, Estera, podaj mi besede Gospodove, ki so nam govorjene po Miheju.“

Ona mu poda zaželjeni zavoj.

„In ti“, jame čitati, „in ti Betlehem, dasiravno si najmanjši med tisočerimi židovskimi, vendar iz tebe pride On, ki bo vladal Izrael, čegar izhod je od začetka sveta, od večnih dni.“

„A to je bil Oni, katerega je Baltazar videl kot otroka v votlini ter ga molil. Ali veruješ prerokom, gospod?... Estera, daj mi knjigo preroka Jeremija!“

Čita: „Glej, pride čas, pravi Gospod, ko zbudim Davidu pravično mladiko; kot kralj bo vladal ter modro in pravično sodil na zemlji. Ob onem času bo Juda odrešen in Izrael bo varno prebival; to pa je njegovo ime, s katerim ga bodo klicali: Gospod, naša pravica.“

„Kakor kralj bo vladal, kakor kralj, nič drugače.“

„Ali veruješ prerokom, gospod. A sedaj, hči, daj mi knjigo onega, na katerem ni bilo madeža.“

Estera mu poda knjigo Daniela:

„Čuj, o gospodar“:

„Videl sem tudi v nočni prikazni in glej, prišel je nekdo v oblakih nebeskih, podoban sinu človeškemu, prišel je k starodavnemu ter bil pripeljan pred njegovo obličje. In dal mu je oblast in čast in kraljestvo, da bi mu vsi ljudje, narodi in jeziki služili. Njegova vlada je večna, katera mu ne bo odvzeta in njegovo kraljestvo ne bo razdrto.“

„Ali veruješ prerokom, gospod?“

„Dovolj je že dokazov, verujem!“ zakliče Ben-Hur.

„Sedaj pa, ako oni kralj pride ubog?“ vpraša Simonides, ali mu sin kneza Huru s svojim bogastvom ne pride na pomoč?

„Prisegam. Pridem mu s poslednjim šekeljem in služiti mu hočem do poslednjega zdihljaja! Toda čemu govoriti o tem, da on pride ubog?“

„Daj mi, Estera, besede Gospodove, govorne Cahariju. Ona mu poda zavoj. „Poslušaj sedaj, kako vnide ta kralj v Jeruzalem...“

In čital je dalje:

„Veseli se zelo, hči Sijonska, zaukaj od veselja, hči Jeruzalemska. Glej tvoj kralj pride k tebi pravičen in kot Izveličar ubog ter sedeč na osliču, to je na osliču, žrebetu oslice.“

Ben-Hur pogleda pred se, kakor bi se zagledal v nekaj, kar niso videli drugi.

„Kaj vidiš, gospod?“ vpraša Simonides.

„Vidim Rim“, odvrne turobno, „Rim in njegove legijone. Živel sem v njihovem taboru. Poznam jih!...“

„Ti boš poveljnik legijonov kralja Izraela ter si jih izbereš izmed milijonov.“

„Izmed milijonov?...“ zakliče čudeč se Ben-Hur.

Simonides molči nekaj časa.

„Razumem tvoj obup“, reče naposled. „Na svoji desnici vidiš kralja ubožnega in ponižanega, na levici pa oborožena krdela cesarja ter se nehoté povprašuješ: Kaj jim more storiti ta kralj brez kraljestva?“

„Pogodil si moje misli“, odvrne mu čudeč se mladenič.

„O gospod“, nadaljuje Simonides, „ti ne poznaš moči Izraela! Vidiš ga kot sključenega starca, jokajočega nad rekami Babilona. Pojdi pa o bližnjih velikonočnih praznikih v Jeruzalem, stopi na prostor pred svetiščem in zagledaš ga takšnega, kakoršen je v resnici. Obljuba, katero je dal Gospod našemu Jakobu, ko se je vračal iz Padam-Arama, je bila našemu ljudstvu zmerom postava, po kateri se ravnajoč, se je celo v sužnosti množilo in naraščalo. Egipt ga ni poteptal s svojimi nogami; rimske klešče so le ojačile njegovo moč. Po pravici je moči reči sedaj o njem, da je „narod in zbirališče narodov?“ Pa to še ni vse, moj gospodar! Ako hočeš zmeriti moč Izraela, ali z drugimi besedami, moč bodočega kralja, ne smeš vzeti v poštev samo naraščaja prebivalstva, marveč, kar je še važnejše, moraš pogledati na naraščaj naše vere in svoje, ki ti obseže skoro vso zemljo. Navada je, ko se govori o Izraelu, imeti v mislih samo Jeruzalem. To

je pa tako, kakor bi smatral cunjo škrleta za monarhično obleko cesarjevo. Jeruzalem je komaj jeden kamen svetišča, je srce vsega telesa Judeje. Odvrni svoje oči od rimskih krdel ter poglej na krdela vernih, ki čakajo samo davnega gesla: „V šotore, otroci Izraela!“ Seštej, koliko je v Perziji potomcev teh, ki se niso hoteli vrniti iz sužnosti, preštej naše brate, ki se rodé po trgih v Egiptu; preštej Hebrejce, zbirajoče dobiček na daljnem zapadu, v Londonu in na obrežju Španije; preštej prozelite v Grški, na otokih morja, za Pontom in tu v Antijohiji ter konečno še one, ki so prisiljeni bivati v senci nečistih zidov Rima. Seštej priznavalce Gospodove pod šotori v puščavi, za Nilom in v krajih za Kaspijskim morjem ter v starih deželah Goga in Magoga. Loči od ostalih ljudij vse one, ki pošiljajo leto za letom svetišču darove in preštej jih, pa boš videl koliko mečenoscev te čaka! Takšno je kraljestvo Onega, ki ima priti soditi pravico na zemlji v Rimu isto tako, kakor na Sijonu. To je moj odgovor.“

Ta slika, napodobljena s tako živimi barvami, je delovala na Ilderima, kakor odmev bojne trombe.

„Ko bi se mi vrnila mladost!“ je zaklical ter vstal.

Ben-Hur je sedel in molčal. Te besede so bilo zanj nekako gesto. Pozivale so ga, naj posveti sebe in svoje imetje temu tajnostnemu bitju, okrog katerega so se skupljala vsa pričakovanja in nadeje Simonidesa in osivelega Egipčana.

Ta misel mu ni bila nova. Prvi mu jo je podal Malluh v gaju Dafne. Pozneje je zasvetila jasneje, ko je čul pripovedovanje Baltazarjevo o bodočem kraljestvu, takošnem, kakoršno je pojmlil modrijan. Naposled, ko je blodil po starem Palmovem gaju, se je spremenila ta misel skoro v sklep. Toda doslej je bila le nekaka predstava, kakoršno mu je rodila domišljija.

Sedaj je bilo drugače. Mojster jo je vzel v svoje roke in po tej dotiki je postala iz nje velika, sveta stvar, narodna in verska.

Ben-Hur se je zdelo, kakor bi se bila nakrat odprla pred njim vrata, da mu je zasvetila luč ter on bil sprejet v službo, o

kateri je sanjaril doslej, v službo mogočnega gospodarja, kjer najde nagrado v izvršitvi svoje dolžnosti in v tako sladkem pomirjenju svojega ponosa.

Ostal mu je samo še jeden dvom, torej je vprašal:

„Ko bi oni kralj bil že blizu in njegovo kraljestvo imelo biti kakor Salomonovo in ko bi jaz bil gotov z imetjem vred posvetiti se njegovi stvari — kaj pa dalje? Mar naj postopam kakor slepec, ki zida hišo? Mar naj čakam, da kralj pride, ali pošlje po mene? Prileten si in izkušen..... Torej odgovori!

„To pismo“, odvrne Simonides, pokazavši Messalovo pismo, „bodi geslo za naše delovanje. V Rimu nimamo nikakega vpliva; manjka nam moči, da bi se uprli tema dvema sovražnikoma, kadar se združita proti nam. Čakajoč tukaj, se izročiš njima na milost in nemilost. A kako sta vsmiljena, to lahko vidiš na meni.“

Strepetal je pri tem groznem spominu.

„Moj gospod“, nadaljuje, „ali si dovolj močan v sklepu?...“

Ben-Hur ga ni razumel.

„Spominjam se, ko sem bil mlad, da je imel svet za-me mnogo mičnostij“, pojasnjuje Simonides.

„A vendar si se jim znal odreči.“

„Dà, vsled ljubezni.“

„Ali v življenju res ni drugih, enako močnih spodbud?“

Simonides odmaja z glavo.

„Častiteljnost?“

„Ta čut je zabranjen sinovom Izraela.“

„A maščevanje?“

Oči se starcu zablišče, roke mu strepetajo, ko reče:

„Maščevanje, gospod, pripada po pravu židom!“

„Velblod, celo nečimni pes, ne pozabi storjene mu krivice!“ zakliče Ilderim.

Simonides snuje dalje pretrgan klopčič mislij.

„Pred nami leži naloga, katero je treba izvršiti pred prihodom kralja. Ne moremo dvomiti niti za trenutek, da Izrael bo njegova desna roka, toda, gorje, ta roka nima orožja! Sredi teh milijonov ni niti jednega krdela, ni

niti jednega poveljnika. Ne štejem najemnikov Heroda, vzdrževanih jedino za to, da nas zatró. Politika Rima je obrodila svoj sad. Toda napoči trenutek, ko pastir pograbi za sulico in meč, ko se celo mirne črede spremené v stroge leve! A takrat, moj sin, kdo naj stoji kralju na strani? Kdo drugi, ako ne on, ki ga more podpreti z rokami in neštevilnim bogastvom?“

Ben-Hurovo lice se pokrije z rudečico.

„Razumem“, reče, „toda govori razločnejše. Delo izvršiti — to je jedna stvar; kako je izvršiti, pa je vse kaj drugega.“

„Šejk in ti bosta poveljnika, vsaki v svojem okraju“, pojasnjuje Simonides. „Ti se podaš v Jeruzalem in od ondod v puščavo; zbereš razpršene sinove Izraela, pozoveš jih k orožju, razdeliš v čete, jih izuriš ter jim naznačiš poveljnike. Orožje jim preskrbim jaz. Začeni od Pereje preideš v Galilejo, odkoder imaš v Jeruzalem samo jeden korak. V Pereji imaš za seboj puščavo, v njej pa naj Ilderim čuva pota ter naj je pripravljen priti ti vsaki hip na pomoč. Takošna bodi vajina naloga. Moja pa je: biti vajin sluga ter čuvati, da se vir tukaj ne posuši. Z Ilderimom sem že govoril o tem. On pritrjuje vsemu. Toda kaj pa ti, gospod?“

Ben-Hur pogleda šejka.

„Tako je, kakor pravi, Hurov sin“, odvrne Arab; „dal sem mu besedo in ta mu zadošča, tebi pa hočem priseči. Prisežem ti za se in za vse svoje pleme.“

Vsi trije — Simonides, Ilderim in Estera pozorno gledajo mladenčca.

Ni se takoj odzval.

„Vsakemu“, je dejal iz početka otožno, „vsakemu je nalita kupica razkošja, ki se mu poda prej ali pozneje, in on pije iz nje ter se čuti srečnega, vsak — razun mene. Vidim, Simonides, in ti, plemeniti šejk, kam peljejo najini predlogi. Ako grem za njimi, moram se posloviti za zmerom od miru in veselja. Ako stopim skozi te podboje, zapró se vrata zemeljskega veselja za menoj ter se več ne odpró, ker jih čuva Rim. Smatrali me bodo za izobčenca in rimski preganjalci mi bodo sledili za petami. V grobiščih in votlinah zunaj mest bom moral jesti svoj kruh in iskati si miru.“

Esterino ihtenje mu pretrga besedo ; vsi jo pogledajo. Deklica je skrila svoje lice na očetove rame.

„Pozabil sem na te, Estera“, reče trgovec močno ganjen.

„Njene solze so dragoceni biserji in shranim jih kot dragotine v svojem spominu“, nadaljuje Ben-Hur s trepetajočim glasom. „Ložej pa prenaša človek svojo usodo, ako ve, da ga kdo pomiljuje. Dovolita mi, da končam.“

Oba ga pozorno pogledata.

„Vidim“, reče, „da mi ne preostaja nič drugega, nego prevzeti nalogo, ki mi je namenjena. Ker pa bi me, ko bi še dalje ostal tukaj, doletela sramotna smrt, torej se takoj poprimem dela.“

„Ali naj to zapišemo?“ vpraša Simonides, ki je bil navajen delati vse po svojem trgovinskem običaju.

„Čemu? Tvoja beseda mi zadošča“, odvrne Ben-Hur.

„Tudi meni“, doda Ilderim.

„Dogovor je torej sklenjen.“

„Naj nam k temu pomaga Bog Abrahamov in Jakobov!“ konča Simonides.

Na tak način je bil torej izdelan načrt, ki bi imel spremeniti življenje Ben-Hura.

„Še jedno besedo, prijatelja“, reče on veselo. „Z vajinim dovoljenjem bi hotel biti sam svoj do časa dirke. Neverjetno je, da bi Messala začel prežati na-me, dokler ne dobi odgovora od prokuratorja. Odgovor pa pred sedmimi dnevi ne more dospeti. Poskusiti se ž njim v borbi na pozorišču, to je za-me tako veliko razkošje, da se ga ne odrečem za nobeno ceno.“

Ilderim je z veseljem privolil — saj je tu vendar šlo za slavo njegovih konj. Simonides, imajoč trgovinske zadeve pred očmi, pa reče:

„Dobro, moj gospodar. S tem odlogom pridobim jaz časa, urediti tvoje imetje. Zdi se mi, da si pripovedoval o neki dedščini po Ariju? Ali je to premično ali nepremično blago?“

„Plemeniti moj varuh mi je zapustil letovišče pri Miseneji in hiše v Rimu.“

„V tem slučaju predlagam, da se to proda, ter se denar bolj varno naloži. Daj

mi o tem podrobnejše poročilo in pooblastilo in takoj pošljem človeka v Italijo, ki vse to opravi. Tako vsaj prehitimo cesarske roparje.“

„Jutri dobiš potrebne listine.“

„Torej, ako mi nimata ničesar več povedati, pa bodi za danes naša reč končana“, reče Simonides.

„In končali smo jo dobro“, dostavi Ilderim, gladeč si svojo belo brado.

„Estera, prinesi kruha in vina. Ilderim hoče ostati pri nas do jutra ali še dalje, ti pa, moj gospodar?...“

„Ukaži mi pripeljati konja“, zakliče Ben-Hur. „Vrnem se v gaj. Moram se požuriti, da me Messalovi vohuni tukaj ne zavohajo; mudi pa se mi tudi“, je dostavil obrnivši se k Ilderimu, „k tvojim konjičem.“

S prvim jutranjim svitom sta bila Ben-Hur in Malluh že pri šotorih.

IX.

Ben-Hur in Estera.

Okolo četrte ure v naslednji noči sta stala Ben-Hur in Estera na hodniku Simonidesove hiše. Spodaj, v pristaji, je vladalo čilo gibanje. Zabijali so zaboje; ljudje so, kričeči in suvajoči se, vzajemno nosili tovore; pri svetlobi bakelj si jih lahko smatral duhovom iz fantastičnih vzhodnih pripovedek. Nakladali so galejo, ki bi imela takoj odjadrti in sicer naravnost v Ostijo in potem, ko bi izkrcala tam jednega izmed popotnikov, krenila bi že z manjšo naglico v Valencijo na Španskem.

Ta popotnik je bil sluga, ki bi imel prodati posestva, katera je zapustil Ariju duumvir. Ko se preseka vrv, ki je držala ladjo in galeja odjadra na široko morje, odloči se tudi usoda Ben-Hura za zmerom; njegovo življenje se zveže za zmerom z rečjo, kateri se je posvetil v minuli noči. Ako obžaljuje svoj sklep, ostaja mu samo še nekaj trenutkov, da krene z odbrane poti.

Nemara da prav na to misli v tem trenutku. Prekrižal je roke na prsih ter ogle doval to gibanje v pristaji in zdelo se je, da se bori sam s seboj.

Mlad je, zal, bogat, kako močno ga mora mikati svet; koliko skušnjav ga odvrča od dolžnosti, dà, celo od koprnjenja po slavi.

Pot, katero ima nastopiti, je težavna, skalnata, združena z žrtvami.

Vojska s cesarjem? Kaj še? To bi bila naravnost bedastoča!... A ta bodoči kralj je tako negotov. Posvetiti mu izobilje, odlikovanja, stališče, katero je mogoče kupiti na trgu, kakor vse drugo sploh, in kar je še več: posvetiti mu pred kratkim najdeno domačijo, rodbino in prijatelje — ali vsega tega ni preveč?

K šepetanju sveta, že samem po sebi dovolj mičnemu, ki mami slabotne, predstavljajoče jim jasne in solnčne slike razkošja in uživanja, k temu šepetanju je pridružila svoj glas še sladka tovarišica Ben-Hurova.

„Ali si že bila kedaj v Rimu?“ jo je vprašal.

„Ne, nikdar“, odvrne Estera.

„Ali bi hotela biti tam?“

„Oh! ne.“

„Zakaj ne?“

„Bojim se Rima“, odvrne mu z lahno trepetajočim glasom.

On jo pogleda. Radi drobne svoje postave je bila komaj nekoliko večja od otroka. V temi ni mogel videti njenega lica in pred očmi mu je stala sestra Tirza. Duša se mu napolni z ganljivimi občutki: prav tako je stala poleg njega, na strehi njihove hiše, ono nesrečno jutro. Revna Tirza! Kje je ona sedaj?

Ganljivi občutki, vzbujeni s tem spominom, se obrnejo k Esteri. Ni zrl na njo nikdar kakor na služabnico; ker pa je to vendar-le bila, torej je občeval ž njo še tem bolj vzgledno in nežno.

„Ne morem si misliti Rima, kot mesta s palačami in svetišči, kot mesta, napolnenega z ljudmi“, je djala čez nekaj časa. „Meni se zdi Rim kot nekaj zmaj, ki je požrl našo zalo pokrajino ter se redi z našo krvjo, vabeč k sebi ljudi v smrt in pogubo; zmaj, s katerim je borba nemogoča. Zakaj?...“

Umolknila je.

„Nadaljuj“, prigovarja jej Ben-Hur.

„Zakaj hočeš si ga napraviti v sovražnika? Čemu nočeš rajše skleniti ž njim miru? Čemu nočeš počivati? Prenesel si že toliko udarcev, toliko si že pretrpel. Žalost je

požrla tvojo mladost; čemu jej neseš v žrtev še ostale dneve svojega življenja?“

Pristopila je k njemu; blede njeno lice se je dotikalo njegove rame. On se skloni nad njo ter jo nežno vpraša:

„Kaj hočeš, da naj storim, Estera?“

Omahovala je za trenutek, na to pa ga vprašala:

„Ali je zalo tvoje letovišče poleg Rima?“

„Kajpada, to je palača sredi bujnih vrtov; tam so vodometi, pod senčnatim drevoredom stoje kipi; naokrog pa so griči, obraščeni z vinsko trto. Od ondod se vidijo Neapel, Vezuv in morje, po katerem se pomikajo bela jadra. Tudi cesar ima tam blizu svoje letovišče, toda v Rimu govore, da letovišče starega Arija je lepše.“

„Ali se da tam mirno živeti?“

„Noben letni dan, nobena mesečna noč ne more biti mirnejša. Sedaj, ko je prejšnji lastnik umrl ter se jaz nahajam tukaj, ničesar ne drami te tišine, k večjemu šepet služabnikov, petje veselih tičic, ali šum vodomotov. Čas ne prinese tam nikake premembe. Kadar jedne cvetke zvane, se razcvetó na njihovem mestu druge; samo redkokedaj zakrije preletni oblak solnce. O dà, življenje tam teče mirno! Za-me je bilo ono skoro preveč mirno. Jaz, ki imam še toliko izvršiti, dal sem se tam vezati s temi svilnatimi trakovi in kmalu bi se bil vdal lenobi, da bi se mi ne bilo ljubilo ničesar se poprijeti... Toda povej mi, dete, čemu si me vprašala to?“

Ona je zamišljeno zrla pred se.

„Moj gospodar...“ je začela.

„Ne, ne, Estera, ne tako! Imenuj me prijatelja, brata. Jaz nisem tvoj gospodar in tudi ne maram biti. Imenuj me brata.“

V temi ni mogel videti, kako je veselja zarudela in kako so se jej zadovoljnosti zalesketale oči.

„Ne morem pojmiti“, je dejala, „kako je mogoče dajati prednost življenju, katero si si izbral, življenju...“

„Nasilja in prelivanja krvi“, izgovori on namesto nje.

„Dà“, potrdi ona ter ponovi „kako je mogoče dajati prednost takemu življenju nad onim, katero te čaka v zalem letovišču?“

„Motiš se, Estera. Jaz nimam kaj izbirati. Grem, kamor moram iti. Tu in tam me čaka smrt, čaša strupa, bodalo morilca, ali obsodba podkupljivega sodnika. Messala in Gratus sta se obogatila z imetjem mojega očeta. Danes je za nju dokaj bolj važno to, ohraniti si imetje, nego je bilo nekdaj pograbiti je. Mirno sporazumljenje med nami je nemogoče, in to radi priznanj, ki bi njima bila preveč pikra. Sicer pa, ko bi ono tudi bilo mogoče, ne vem, ali bi se mogel jaz strinjati z njim. Za-me ni mirú, Estera, niti v senci mojega mramornatega letovišča, celo takrat ne, ko bi mi sladko bitje pomagalo prenašati pezo mojih dnij. Za-me ni mirú, dokler ne najdem svojih dragih. Ako pa ju najdem ter poizvem, da sta trpeli, kako naj pustim storjeno krivico brez kazni? Ako sta pa umrli, ali naj pustim življenje njunim morilcem? O! še v spanju bi mi vest ne dala miru.“

„Ali je res tako hudo?“ je vprašala s trepetajočim glasom. „Ali se temu res ne more dati odpomoči?“

Ben-Hur jo prime za roko.

„Torej se toliko brigaš za-me?“

„Oh, pa še kako!“ odvrne ona odkritosrčno.

Topla njena ročica je zginila v njegovi dlani. Čutil je, kako se jej je tresla. Dvignil jo je k ustom, toda v temni noči mu stopi pred oči Egipčanka. Kolika razlika je bila med njima! Ona je bila tako vitka, tako bistroumna, tako zala, o, in tako čarobna! Spustil je roke Estere.

„Ti mi boš druga Tirza!“ reče jej nežno.

„Kdo je ta Tirza?“

„To je moja mala sestra, katero si mi uplenili Rimljani. Moram jo poiskati! Drugače ne najdem mirú, niti sreče na svetu!“

Prav v tem hipu so presekali vrv. Goleja se je zagugala in spremljana z bleskom bakelj ter z veselimi kriki mornarjev, odjadrala proti morju, popustivši Ben-Hura krepko združenega z zadevo „Onega“, ki je prihajal.“

X.

Priprave k dirki.

Popoldne, pred dnevom dirke so prepeljali konje in Ilderimov tabor k mestu ter

se nastanili v pripravljeni kolibi poleg cirka (pozorišča).

Ob enem je vodil šejk drugo karavano. Ta ni imela nič skupnega z dirko. Oboroženi služabniki, neosedlani konji in velblodi, goveda in ovce, vse to je tvorilo njegov pohod iz gaja, podoben preseljevanju narodov. Ljudje ob poti so se smejali tej čudni procesiji; toda navzlic svoji rahločutnosti se stari šejk povsem ni zmenil za to roganje. Naj se smejijo Rimljani, naj se zabava mesto, misleče, da hoče tako svečano biti navzoč na dirki, kaj to njemu mar? Naslednje jutro bo vsa ta karavana že v puščavi, ki tudi odnese s seboj vse, kar je bilo dragocenejšega v gaju. Tako se je vračal on v svojo rojstno deželo. Šotori so bili zloženi; čez dvanajst ur se bo že nahajal na varnem. Nikdar človek ni varnejši, nego takrat, kadar se mu rogajo. Zvit Arabec je vedel to.

Oba z Ben-Hurom nista previsoko cenila Messalovega upliva. Bila sta prepričana, da do dirke ju pusti na mirú. Ko bi pa bil tam premagan, in zlasti, ako bi mu ta poraz zakrivil Ben-Hur, takrat pač v nevoščljivosti in svoji jezi ne bo čakal Gratusovega odgovora, radi česar je treba pripraviti se na najhujše.

Da odpravita to, sta napravila zaveznika kaj srečen načrt. Dobre volje sta jezdarila drug poleg drugega, ker sta bila varna pred proganjalci.

Potoma srečata Malluha, ki ju je pričakoval. Zvesti sluga ni dal po ničem spoznati na sebi, da so mu znani dogodki in sklepi minulih nočij. Po zamenj navadnih pozdravov je podal šejku pismo, rekoč:

„Tu imaš vsposed igre. Omenjeni so v njem tudi tvoji konji. Isto tako je tam tudi vsposed dirke. Da se ne mudim dalje, voščim ti srečno zmago.“

In obrnivši se k Ben-Huru, doda:

„Tudi tebi, Hurov sin, želim sreče. Sedaj ničesar več ne more ovirati tvojega srečanja z Messalo. Vsi predpogoji so izpolnjeni. Celo sam upravitelj igre priznava to.“

„Hvala ti, Malluh!“ odvrne Ben-Hur.

„Tvoja barva je bela, Messalova škrlatasta z zlatom. Že danes je mogoče oceniti, katera od njih bo odločilnejša. Fantalini raznašajo bele trakove po ulicah. Jutri ne bo

nobenega žida, niti Arabca, ki se ne bi odličil s to barvo. Na pozorišču bodeš videl, kako bodo galerije razdeljene med belo in rudečo-zolto barvo.“

„Galerije, to že verjamem, ne pa tudi oder nad Pompejskimi vratni.“

„Seveda; tam bosta prevladala škrlat in zlato. Toda ako zmagamo“ — in Malluhovo lice se je zjasnilo pri tej misli — „ako zmagamo, kako se bodo tresli ti ošabni dostojanstveniki!... Oni prezirajo vse, kar ni rimsko in na stavi bodo brezidvomno stavili dva, tri, pet proti jednemu za Messalo — ker je Rimljan.“

In znižavši glas, je dodal:

„Ne spodobi se pravovernemu židu, trati denar za tako igro; toda okoliščine so izvzete. Evo, naročil sem jednemu prijatelju, nahajati se ne daleč od konzulovega odra, da bo jemal dva, tri, pet, dà, celo deset proti jednemu, ako bi vtegnila dospeti norost do te stopinje. Dal sem mu v ta namen šest tisoč šekelov.“

„Ne, Malluh“, odvrne Ben-Hur. „Rimljan ne bo stavil drugače, nego na rimski denar. Poišči še danes zvečer svojega prijatelja ter daj mu na razpolago takšno svoto sestercev, kakoršno smatraš za potrebno. In — pazi dobro — naj se potruži za stavo z Messalo in njegovimi privrženci. Četvorka Ilderima proti Messali.“

Malluh se zamisli.

„To jih opozori na tvoje tekmovanje.“

„To prav hočem, Malluh!“

„Prav, razumem!“

„Ako mi želiš v resnici vstreči, stori, da bo pozornost gledalcev obrnena zlasti na Messalo in na-me.“

„To se da doseči.“

„Torej stori mi to“, prosi ga Ben-Hur.

„Za to bo treba samo predložiti ogromno stavo“, odvrne Malluh; „ako bo sprejeta, tem bolje!“

Pri teh besedah pozorno pogleda mladenci.

„Mar ne smem dobiti nazaj tega, kar so mi posiloma vzeli?“ opravičuje se Ben-Hur. „Druga priložnost bi se težko našla. Oh! ko bi mogel z jednim mahljajem ugonobiti njegovo bogastvo ter poteptati njegov ponos!“

Čuj, Malluh, ne ščedi sestercev... žrtvuj celo talente, ako si kdo drzne na toliko! Pet, deset, dvajset talentov — petdeset — ako pride do stave s samim Messalo.“

„To je velika svota“, omeni Malluh; „moram imeti na njo poroštvo.“

„Imel jo boš od Simonidesa. Pojdi k njemu ter mu povej, da je to potrebno za ugonobitev mojega sovražnika. Resnica, drznem se na mnogo, toda Bog naših očetov bode z menoj. Pojdi Malluh, ter vse dobro opravi.“

„Še eno besedo, gospod! Vzel sem mero od Messalovega koleselja. Os se nahaja za celo dlan više nad zemljo, nego pri tvojem vozu.“

„Za celo dlan! Za tako veliko!“ zakliče radostno Ben-Hur.

Sklonivši se k Malluhu, reče šepetaje:

„Ako si pravi sin Jude, Malluh, in ako si zvest svojemu plemenu, dobi si prostor na galeriji nad slavolokom, nasproti stebru ter pozorno pazi, ko se bomo tam nazaj vračali; pazi pozorno, kajti, če se mi ne posreči.... Ne, Malluh, bolje, da ostane ta beseda neizgovorjena!“

V tem hipu se izvije iz prs Ilderima glasen krik:

„Ha! na luč božjo! Kaj je to?“

Na to pokaže s prstom na poslednje vrste programa.

„Čitaj!“ zakliče Ben-Hur.

„Ne, čitaj rajše sam!“

Mladeneč vzame pismo, podpisano od načelnika pokrajine, kot osnovega igrača. Ono je naznanjalo občinstvu, da se igra započne s slovesnim vhomom, na to se opravijo žrtve na čast bogu Consusu in da potem sledi dirka po niže priobčenem vspredu: tekmovanje pešcev, skakanje, borbe rokoborcev in borba na pesti. Dalje so sledila imena borilcev in njih narodnost, imena šol, v katerih so se urili, borb, katerih so se udeležili, nagraj, katere so dosegli in ónih, ki so razpisane. Števila so bila napisana z leskečimi barvami.

Davno so bili namreč že minoli časi, ko so se vitezi borili samo za skromni lahorjev venec, ceneči bolj slavo nego nagrado.

Vspored je oglašal dalje:

„Ljubitelji iger so lahko veseli; slavnost konča z dirko na vozovih. Njih lesk prekosi vse, kar je bilo doslej znano v Antijohiji. Mesto priredi ta prizor na čast konzulu. Nagrada obsega sto tisoč sestercev in lavorjev venec. Vhodov je šest, izmed teh štirje za občinstvo.“

Tu je sledil podroben opis konjev in borilcev.

Ben-Hur ga nemirno preleti z očmi ter čita:

„I. Četvorka Lisipa iz Korinta; dva pisana konja, jeden rujave in jeden črne barve; zmagala je v minulem letu v Aleksandriji in v Korintu. Voznik je Lisipus. Barva žolta.

„II. Četvorka Messale iz Rima; dva siva, dva črna. Zmagovala je v dirkah v minulem letu v Velikem cirkus. Voznik Messala. Barva škrlat in zlato.

„III. Četvorka Kleanta Atenca. Trije sivi in jeden rujav. Bili so prvi na poslednjih isto-nijskih dirkah. Voznik Kleanties. Barva zelena.

„IV. Četvorka Dikeasa iz Bizantije; dva črna, jeden siv in jeden rujav. Zmagali so v tem letu v Bizantiji. Voznik Dikeas. Barva črna.

„V. Četvorka Admeta Sidonca; konji sivi. Nastopila je že trikrat v Cezareji in trikrat zmagala. Voznik Admet. Barva višnjeva.

„VI. Četvorka Ilderima, šejka v puščavi; konji rujavi. Prvi nastop. Voznik Ben-Hur, žid. Barva bela.“

Ben-Hur, žid!

Mladeneč je strepetal.

Čemu to ime, namesto Arija?

Še le sedaj je razumel, čemu je zakričal Arab. Pogledala sta se in oba je prešinila jedna misel.

Bila je to roka Messale.

XI.

Komaj je razgrnil mrak svoja krila nad Antijohijo, kar so z Omfalusa na sredi mesta, proti Nimfeju, od vzhoda in zahoda, poleg stebrišča Herodovega, jele vreti, narastlemu potoku enako, tolpe naroda.

In vrele so tako skozi kakor nalašč za tako nešteto postavljeno velikansko mramornato slopovje, raztegajoče se na nekoliko milj daljave. Postavili so je, ne meneči se za

stroške, različni knezi in kralji, ki so na ta način želeli ovekovečiti svoja imena.

Sedaj je v senci teh zid in petje, smeh in krik zmešalo se v jeden mogočen zbor, podoben hrupu vode, zaletavajoče se v votlini ob skale, kjer na tisoče odmevov ponavlja njen hrušč.

Ta tolpa, predstavljajoča najrazličnejše narodnosti, ni vzbujala v nikomur občudovanja v Antijohiji.

Jedna izmed nalog velike države je bila: zblizati in spoznati vzajemno tuja, čestokrat celo sovražna plemena med seboj. Torej se je pripetilo večkrat, da so se cela plemena dvignila ter šla, kamor so jih peljale oči, noseče s seboj običaje, kraj, jezik in celo svoje bogove. Kjer se jim je poljubilo, so se potem vstavila, zidala si stanovanje, stavila oltarje in odslej je ta kraj postal njihova domovina.

Tega večera tolpa v Antijohiji ni bila samo raznojezična, marveč tudi raznobarvna.

Vsi, celo ženske in otroci, so nosili barve jedne od jutrišnjih tekmovalcev. Bile so te preveze, peresa ali tudi trakovi. Toda brez obzira na obliko je barva označevala sočutje onega, ki jo je nosil. Tako je zelena kazala privržence Kleanta, Atenca; črna prijatelje Dikeasa iz Bizantije, škrlatna z zlatom ljubimce Messale, bela pa žide in Arabce, ki so ves svoj ponos in nadejo stavili v Ben-Hura.

Kmalu je bilo mōči zapaziti, da zelena, bela in škrlatna z zlatom, so bile največ zastopane.

Toda stopimo v palačo na otoku.

V veliki dvorani goré sveče v vseh peterih svečnikih. Zbrana je skoro vsa ista družba, katero smo tu videli pred nekoliko dnevi. Nekateri dremlejo na zofah, drugi se veselo gosté in od miz odmevajo vdarci kostij. Večina izmed družbe pa se razgovarja o jutrišnji dirki.

„Kdo vé, kako bo jutri vreme?“ se čuje vprašanje iz jednega kōta dvorane.

„Ali so priprave za igro že končane?“ čuješ iz drugega.

„A vredbe cirka v Antijohiji, ali so tudi take nego v Rimu?“ vpraša znovič z radovednostjo nekdo tretji.

Na tablicah teh mladeničev so bile zapisane najrazličnejše stave tekmecev, tako

pešcev atletov, kakor borilcev s pestmi; ni pa bila zapisana nobena stava na dirko z vozovi.

Čemu ta izjema?

Evo, niso mogli najti nikogar, ki bi se bil drznil staviti proti Messali.

Škrlat in zlato vladata tu nerazdeljivo.

Nikogar ni, ki bi verjel na njegov poraz.

Kdo se more kosati s tako znamenitim borilcem, učencem cesarskega lanista? A njegovi konji? Ali niso to prav tisti, ki so zmagali na velikih igrah v Velikem cirku? Sicer pa, saj je Rimljan!

Na naslonjaču leži malomarno sam Messala.

Okrog njega so se zbrali vsi njegovi privrženci in prijatelji. Razgovarjali so se živo o jutrišnjem dnevu.

Prav v tem hipu vstopita Drus in Cecilij.

„Oh!“ zakliče mladi knez ter sede k Messali na divan, „oh! na Baha! kako sem utrujen!“

„Odkod prihajaš?“ vpraša Messala.

„Z ulice, z Omfala, v mestu. Ne čutim že več svojih nog. Ljudje vro tam, kakor reka. Še nikdar jih baje niso videli toliko v mestu. Pravijo, da vsi ti pojdejo jutri v cirk.“

„Tepeci! Na mojo vero! Ti gotovo še niso videli velikih iger, kadar cesar pride na pozorišče. A kaj mi še poveš drugega, Drus?“

„Nič.“

„Kaj, ali si že pozabil?“ zakliče Cecilij.

„Na koga?“

„Nú, na procesijo belih?“

„Resnica! Resnica!“ zakliče Drus. „Srečala sva privržence belih; nesli so svoj prapor. Ha! ha! ha!“ se je smejal na vse grlo.

„Nú, dovolj, končaj, končaj kmalu“, sili vanj nestrpljivi Messala.

„Vsi ti so le pene iz pušcave in poje-deži živalskih črev iz Jeruzalema. Kaj imamo ž njimi skupnega, moj Messala?“

„Eh!“ seže mu v besedo Cecilij. „On se boji, da bi se mu ne smejali; meni je to vsejedno. Čujte torej.“

„Govori.“

„Ustavila sva procesijo.“

„Ponudila sva jim stavo“, nadaljuje

znovič Drus, „in ha! ha! ha! jeden izmed njih — ki je imel toliko svoje kože na licu, kolikor je treba za vabo na karpa — je stopil iz množice ter dejal... ha! ha! ha! da sprejme stavo. Izvlekel sem tablice. — S kom držiš? — vprašam. „Z Ben-Hurom, židom“, mi odgovori. Koliko staviš? vprašam dalje. A on... ha! ha! ha! Oprosti Messala, na strele Jupiterjeve, ne morem dalje!... Ha! ha! ha!...“

Messala obrne vprašajoč pogled na Cecilija.

„A on je predložil šekelje!“

„Šekelji! šekelji!“

Jednoglasen izbruh smeha je spremljal te besede.

„Kaj si dejal ti na to, Drus?“ vpraša Messala.

V tem hipu nastane pri vratih trušč, čuje se hrup in krič. Vsi zdirjajo pogledat, kaj se je pripetilo. Samo Cecilij je ostal pri Messali ter končal resno:

„Plemeniti Drus je spravil tablico ter... zgubil šekelje.“

„Beli, beli!“

„Naj vstopi!“

„Tukaj, tukaj!“ kličejo pri vratih.

Oni, ki so se igrali s kostmi, so v tem hipu stopili od miz; oni, ki so dremali po kôtih, so se na mah sprebudili. Vsa družba se je zbrala na sredi dvorane ter izvlekla tablice.

„Jaz stavim!“

„Tudi jaz!“

„Tudi jaz!“

Človek, ki je povzročil to zmešnjavo, je bil žid, znani nam tovariš Ben-Hura iz Cipra. Vstopil je dostojanstveno in mirno, oblečen v belo obleko, z belim turbanom. Klanjaje in smehljaje se, je stopil pogumno na sredo dvorane. Tu je obstal pred naslonjačem, zadrnil skupaj široko svojo obleko, pomignil zbranim z roko v pozdrav in sedel.

Ta drznost je razburila vse. Gotovo bi ga bili pahnili z zavzetega sedeža, ko bi ne bil zablščal prstan z briljantom na prstu.

„Rimljanje, plemeniti Rimljanje! pozdravljam vas“, je rekel svečano.

„Preširnež, na Jupiterja! Mar si on misli, da smo mu enaki! Kdo je to?“ vpraša Drus z drugega konca dvorane.

„Izraelski pes. Sanballat mu je ime, zaglatelj vojske, nečuvno bogat človek radi zaloge, katere nikdar ne odštevava. On tke niti zvijače, še tanjše od pajčevine. Na Venero, treba ga je pograbit!“

Messala, to govoreč, je vstal ter se ob enem z Drusom pridružil k onim, ki so obkoljevali Izraelca.

„Slišal sem, kako so govorili na ulici“, začne ta, izvleksi tablice, „da v palači vlada nezadovoljnost, ker se doslej še nihče ni upal, da bi sprejel stavo proti Messali. Znano je, da bogovi potrebujejo žrtev; tukaj sem. Vidite mojo barvo. Torej k stvari! Koliko ponudite?“

Ta drznost je pripravila poslušalce v osupnenje.

„Požurite se“, je dodal, „moram iti še h konzulu.“

„Dva proti jednemu!“ zakliče kakih šest glasov.

„Kaj?“ zakliče ta z začudenjem, — „kaj? Samo dva proti jednemu? ko je vendar bodoč zmagalec Rimljan!“

„Torej piši tri!“

„Tri, pravite, ali nič več? in moj boriclec je samo židovski pes. Dajte štiri.“

„Jaz dam štiri!“ zakliče jeden izmed mladeničev, razgret po roganju.

„Pet, dajte pet!“ sili žid.

V sobi je vladalo molčanje.

„Vaš konzul, moj gospodar me pričakuje.“ Nihče se ne oglasi.

„Dajte pet, na slavo Rima, dajte pet!“

„Jaz dam pet“, se oglasi neki glas.

Nastane šum, zmešnjava in sam Messala stopi iz kroga svojih tovarišev.

„Jaz dam pet!“ ponovi znovič.

Sanballat se nasmehne ter se pripravlja k pisanju.

„Ko bi cesar umrl“, reče, „bogovi ne zapusté Rima; nahaja se v njem še vsaj jeden človek, ki je vreden, ga nadomestiti. Daj šest.“

„Pa bodi šest!“ zakliče Messala.

Nastane šum začudenja, še glasnejši nego poprej.

„Ha! naj bo šest!“ ponovi, „šest proti jednemu! Takšna je razlika med Rimljanom in židom. A sedaj, ko si to izvedel, ti rešitelj

prašičjega mesa, pojdemo dalje! Koliko stavis? A požuri se, ker konzul, tvoj gospod, utegne poslati po tebe in jaz zgubim stavo.“

Sanballat, ne zmenivši se za roganje, napiše pogoje ter poda tablico Messali.

„Čitaj, čitaj!“ se čuje klic.

Messala čita:

„Mem. Tekmovanje z vozovi. Messala iz Rima stavi s Sanballatom iz tega mesta, da premaga Ben-Hura, žida. Visokost stave je dvajset talentov. Messala stavi šest proti jednemu.

Priče.

Sanballat.“

V dvorani je vladalo gluho molčanje. Ta izbrana mladež je kar strmela pred tako visoko svoto.

Oči vseh se obrnejo na Messalo. Čutil je ta pogled, vedel je, ako odreče podpis, da izgubi takoj svoj čar in prednost, kakoršno je imel doslej med svojimi tovariši.

Toda od druge strani vse njegovo imetje ni iznašalo toliko. Stal je nem in bled.“

Prišla mu je v glavo misel, ki se mu je zdela v tem trenutku rešilna.

„Ti, žid!“ zakliče, „kje imaš takšno svoto? Pokaži!“

Zloben nasmeh, krožeč na ustnicah Sanballata, se pokaže še bolj hudomušen.

„Tu!“ odgovori, podavaje Messali pergament.

„Čitaj, čitaj!“ kličejo navzoči.

„Antijohija, dne 6. Sammur.

„Pokazatelj, Sanballat iz Rima, ima pri meni (na razpolago) 50 talentov cesarskega denarja.

Simonides.“

„Petdeset talentov! Petdeset talentov!“ ponavljajo z začudenjem.

„Na Herkula!“ zakliče Drus. „Ta papir laže, pa tudi žid je lažnjivec! Kdo, razun česarja, more zavreči petdeset talentov. Za vrata z belim predrznežem!“

Ta krič se ponovi; čutila se je v njem grožnja. Sanballat pa vendar ne zapusti svojega sedeža; čaka mirno in čim dalje je čakal tim zlobnejši smeh mu je igral na ustnicah. Konečno se oglasi Messala:

„Tiho! Ne delajmo mu sile radi spoštovanja našega imena!“

„A ti, obrezani pes!“ reče Sanballatu, „ponudil sem ti šest proti jednemu, kaj ne?“

„Dà“, odgovori žid mirno.

„Torej jaz sedaj naznačim visokost svote.“

„Tvoji volji bo vstreženo. Samo, da ne bo ta svota pre nizka“, odvrne Sanballat.

„Napiši torej pet namesto dvajset.“

„Ali pa imaš toliko?“

„Na mater bogov! Pokažem ti dokaze.“

„Ne, beseda tako plemenitega Rimljanja mi zadoščuje. Ljubše pa bi mi bilo, da bi številko bilo premo (na pare). Prestopi na šest.“

„Piši!“

Zamenila sta tablice.

Sanballat je vstal ter pogledal ironično naokrog. Nihče ni bolje poznal ljudij, s katerimi je imel opraviti, nego on.

„Rimljanje!“ je dejal, „predlagam vam drugo stavo, ako imate dovolj denarja in poguma. Pet talentov proti peterim, da beli zmaga. Pozivam vas vse tu navzoče!“

Znovič je zavladalo strmenje.

„Kaj?“ zakliče glasneje, „mar si naj šepetajo jutri v cirku, da je izraelski pes stopil v dvorano palače, kjer je bilo nad sto plemenitih Rimljanov in sredi njih potomec cesarjev, da jim je predlagal stavo za pet talentov, a nikdo izmed teh stoterih plemenitih ni imel toliko poguma, da bi bil stavil ž njim.“

Prebrisan žid je udaril ob najobčutljivejšo struno.

„Dosegel si, kar si hotel, predrznež!“ zakliče Drus, „spiši stavo ter pusti tablice na mizi. A jutri, ko se prepričamo, da imaš dovolj denarja za stavo na tako negotovo igro, ti jaz, Drus, odgovorim, ali je bila tvoja stava sprejeta!“

Sanballat, napisavši znovič svojo tablico in položivši jo na mizo, reče:

„Pustim ti tukaj svoj poziv. Ko ga podpišeš, pošlji mi ga pred začetkom dirke. Sedel bom ne daleč od konzula nad Pompejskimi vratmi. Mir z vami!“

Po teh besedah se je priklonil ter odšel, ne zmeneč se za roganje in krič, s kakoršnim so se poslovili od njega.

Še tega večera so izvedeli vsi prebivalci v Antijohiji o tej nenavadni stavi.

Ben-Hur je poizvedel, da je Messala vse svoje imetje postavil na karto.

Nikdar še ni spal tako dobro, kakor to noč.

XII.

Cirk.

Cirk v Antijohiji se je nahajal na desnem bregu reke, otoku nasproti, ter se v ničemur ni razlikoval od drugih takratnih cirkov.

Bila je to velikanska stavba. A tolpa vendar, navzlic obsežnosti tega zidovja, boječa se, da ne bi zmanjkalo prostora, je že na dan pred dirko napolnila vse prostore naokrog. Zroč na njo, smatral bi stavbo za taborišče.

O polunoči so odprli na stežaj vse štiri vrata vhoda v cirk; tolpa je drla vanj, gnetéča se na sedeže gledališča, od koder bi jo mogel še pregnati samo potres ali sulice legijonistov.

Ostanek noči je predremala na klopeh ter drugo jutro tudi tam zajutrkovala, čaka joča na dirko, nenasičena s prizori po njenem zvršetku isto tako, kakor pred začetkom.

Premožnejši, ki so imeli sedeže zagotovljene, so vreli v gledališče še le okolo prve ure.

Zlahtniki in bogatini so dospeli tje kaj v nosilnicah, katere so nosili služabniki.

Iz mesta so vrele čimdalje številnejše tolpe.

Uradni kompas je kazal poltretjo uro, ko je legijon, oborožen od glave do pet, jel iti raz goro Sulpius, in ko je poslednja kohorta izginila na mostu, je ostalo v Antijohiji samo zidovje.

Cirk seveda ni mogel sprejeti vseh njenih prebivalcev; vedeli so to, a vendar je vsakdo hitel tje kaj.

Samo za trenutek se je pozornost občinstva odvrnila od bližajoče se dirke, in sicer tačas, ko se je konzul na sijajni ladji prepeljal z otoka na desni breg reke. Pri izstopu na suho mu je skazal legijon vojaško čast.

Ob tretji uri so trombe zaukazale molčanje; oči nad sto tisoč glav broječe množice so se obrnile proti vzhodni strani stavbe.

Nad visokim podzidanim obokom, „Pompejska vrata“ imenovanim, je bil napravljen oder, sijajno ozalšan z znamenji in prapori; ta prostor je zasedel konzul. Na obeh straneh oboka so se nahajali konjski hlevi,

carceres imenovani, ki so bili sedaj zaprti na okovanih podbojih. Nad njimi se je raztezala ograja iz stebričja, tvoreča balkone; ona je obkoljevala gledališčne sedeže, na katerih so sedeli velikaši v sijajni obleki. Ves ta del cirka je bil zavarovan pred solnimi žarki s škrлатаstim nebom (velarium). Na desno in levo so bili glavni obširni vhodi s hrastovimi vratmi. Temu nasproti se je razgrinjal orjaški prostor v obliki pakroga (elipse), pokrit s tankim belim peskom, tako imenovano pozorišče.

Tu bi se imele vršiti vse igre, izvzemši borbe pešcev.

Odru nasproti se je dvigalo mramornato stojalo in na njem so stali tri nizki kameniti stebri iz sivega kamena, globoko izrezani.

Predno mine dan, koliko pogledov bo počivalo na njih! To je namreč prvi cilj, začetek in ob enem konec dirke. Pred njo, bliže gledalcev, stoji oltar, pripravljen za zažiganje darov. Za podnožjem in oltarjem, pregrajajoč središče pozorišča, se razteza zid, „spina“ imenovan, od deset do dvajset stopinj širok, od pet do šest visok in dolg nad dve sto laktov. Pri drugem njegovem koncu se dviga drugo stojalo s tremi stebri, naznačujoče drugi cilj.

Vozovi dospó na pozorišče na desni strani od prvega cilja ter imajo ta zid na levi strani. Drugi zid, petnajst stopinj visok, z ograjo, podobno oni, katera se nahaja nad hlevom, opasuje obod pozorišča; v tem zidu se nahajajo trije vhodi; dva na sever in jeden na vzhod. Ta poslednji, vkusno izrezljan, se imenuje „slavolok“, kamor po končani borbi spremijo zmagovalca z vencem na sencih v slovesnem sprevodu.

Na zapadnem koncu, naravnost pred odrom, se ograja zgiblje v polukrog ter drži dve veliki galeriji s prirejenimi klopmi za prostake. Na teh sedežih je videti množico oživljenih lic in raznobarnih krojev.

Trombe zadoné, in v tolpi zavlada molčanje. Vsi upro oči in so pozorni.

Na vshodu, za Pompejskimi vratmi, se oglasé zveneti glasovi, spremljani z godbo. Tu vstopijo v procesiji pevci, pričenjajoči slavnost. Pretor, ravnatelj igre in drugi urad-

niki stopajo za njimi. Vsi imajo vence na čelih. Dalje neso duhovniki kipe bogov, a za njimi gredo borilci, vsakteri v kroju, v kakršnem se bo boril na pozorišču.

Procesija gre polagoma čez pozorišče. Množica izraža svoje strmenje s kričem, ki se dviga in pada, podoben vodi, ki udarja ob stene plavajoče ladje.

V vsem tem šumu in trušču so samo kipi bogov ostali nemi in malomarni.

Rokoborce množica toplo pozdravlja; ni ga namreč nijednega gledalca, ki ne bi stavil na nje. Imena ljubljencev se čujejo med množico, ki siplje na nje cvetice in vence.

Toda že sedaj je mōči zapaziti, da največjo radovednost in vnemo vzbujajo dirke s koleselji. Tu je bilo videti sijajne vozove, nenavadno zale konje, pa tudi dično opravljene voznike. Oblečeni so v kratke tunike brez rokavov, iz najtanjše volne, iz te barve, katero nosijo njihovi privrženci. Vsak izmed njih ima jednega tovariša, samo Ben-Hur — gotovo vsled nezaupnosti — vozi sam. Vsi drugi, razun njega, imajo na glavah čelade.

Gledalci vstanejo s klopij, trušč postaja večji, čujejo se celo glasovi žensk in otrok.

Z balkonov sipljejo na vozove vence. Konjem se širijo nosnice, dvigajo nazaj glave, da se ti zdi, da vedó takisto dobro, kakor njihovi gospodarji, da tudi njim velja skazovana čast.

Ves cirk je kakor prižasta preproga, utkana iz peterih barv. Tú ni videti nobenega gledalca, ki ne bi nosil barve: ta ima zeleno, oni žolto, drugi zopet višnjevo, toda večina gledalcev se deli na bele in škrlaste z zlatom.

Na novodobnih dirkah pridobivajo pri stavi privržence vrline konj; tu nasprotno pa igra národnost voznika poglavitno ulogo.

Ako sta Sidonček in Dikeas iz Bizantije imela le malo privržencev, je bilo temu krivo to, da je le mala peščica njihovih rojakov sedela na klopeh.

Grkov je bilo več. Ti pa so se delili na zelene, ki so držali z Atencem, in na žolte, ki so stali na strani Lisipusa iz Korinta.

Malostevilni bi tudi bili privrženci škrlasta z zlatom, ako bi prebivalci Antijohije, znani

po svoji dvorljivosti, ne bili deli nase barv ljubljena Rima.

Ostali so samo prostaki, Sirijci, židje, Arabci. Ti, zaupajoči povsem šejkovi četvorki ter ob enem sovražeci Rimljane, katerim so vneto želeli poraz in ponižanje, so deli na-se belo barvo. Njihova stranka je bila brez dvoma najglasnejša in najštevilnejša.

Hrup je naraščal sorazmerno s tem, za kolikor so se vozovi približali k s t a d i o n u. Pri drugem cilju, pri vzhodju galerije, kjer ni videti druge barve, nego belo, vlada največji trušč.

„Messala! Messala!“

„Ben-Hur! Ben-Hur!“

„Na Baha! kako je on zal!“ kliče ženska, čije sočutje do Rima izraža barva traka, ki ga ima vpletenega v lase.

„A kakšen voz!“ dodá njena sosedá, „samo zlato in slonova kost. Naj mu Jupiter podeli zmago!“

„Sto šekeljev na žida!“ se oglasi za njima oster, presunljiv glas.

„Ne prenašli se“, pomirja govorečega nekdo drugi. — „Otroci Jakoba se ne odlikujejo v teh poganskih zabavah, prokletih od Gospoda.“

„To je res! Toda, ali si že videl kedaj hladnokrvnejšega, v samega sebe bolj zaupajočega borilca? In kakšna moč!“

„A kakšni konji!“ kliče tretji.

„Trdijo“, dodá četrti, „da mladi Izraelec pozna vse zvijače Rimljanov.“

„A poleg tega“, omeni neka ženska, „je še celo zaljši od Rimljana.“

„Sto šekeljev na žida!“ kliče glas za njimi.

„Ti si bedak!“ odgovori mu meščan iz Antijohije s prednje klopi na balkonu. „Ali še ne veš o stavi? Postavili so petdeset talentov, šest proti jednemu, na Messalo proti židu!“

„Ha! ha! ha! Ti osel antijohijski, neha j rigati! Ali ne veš, da to stavi sam Messala?“

In tako se je nadaljeval razgovor in pričkanje.

Ben-Hurova želja se je izpolnila.

Ves vshod je imel obrnjene svoje oči na njegovo borbo z Messalo.

XIII.

Odrinejo.

Okolo tretje ure, po novodobnem računu, — je bil prvi del vsporeda končan; ostala je še samo dirka z vozovi.

Pretor, ne pozabivši na ugodnost občinstva, je ukazal, da mora v predstavi nastati odmor. V o m i t o r i a so se odprla na stečaj in kdor je hotel, je hitel k stebričju, kjer so se nastanili prekupniki s sadjem in hladilno pijačo.

Drugi so zevali, pogovarjali se med seboj ter pregledovali svoje tablice.

Občinstvo, brez ozira na druge razlike, se je delilo sedaj na te, ki so dobili stave in na one, ki so jih zgubili.

V tem odmoru med dirko so se jeli shajati gledalci, ki so prišli gledat samo borbe z vozovi. Med njimi so bili Simonides, Baltazar in šejk Ilderim.

Ko so štirje krepki sužnji prinesli na sedežu trgovca, so se oči vseh obrnile nanj.

Nekdo v tolpi je izrekel njegovo ime, drugi ga je ponovil in tako je slo od ust do ust po vsem gledališču.

Nekateri so se vspenjali na prste, da vidijo človeka, o katerem so krožile čudne pripovedke, razglašajoče nenavadne uspehe in strašne nesreče.

Spoznali so in vneto pozdravili tudi Ilderima. Toda nihče ni poznal Baltazarja, niti dveh žensk, pokritih z gostimi pajčolani, ki sta se nahajali v njuni družbi.

Ljudje so se jim umikali s spoštovanjem; vratarji so jim pokazali sedeže z mehкими vajšnicami pri ograji.

Ženski sta bili: Estera in Egipčanka. Prva je zrla prestrašeno pred se, zakriváje se še skrbnejše z zavojem; druga nasprotno je odgrnila pajčolan ter se ponosno in malomarno ozirala naokrog, le malo marajoča za to, da je njena lepota vlekla ná-se oči vseh.

Približal se je že toliko vneto pričakovani trenutek dirke z vozovi. Nekoliko sužnjev je stopilo na pozorišče ter od balkona nad stolalom prvega cilja razpenjalo motvoz, po barvan s kredo.

Ob enem je dospelo šest ljudij pred Pompejska vrata ter se nastanilo pred hlevom

„Glej, glej!“ se začuje klic, „zeleni gre k četrtemu številu na desno“.

„A Messala? Dà, on stoji pred drugo številko.“

„A Korintec? ...“

„Poglejte belega! Prešel je na drugo stran. Obstal je pri prvi številki. Dà, glej! prvo številko na levi strani! ...“

„Ne, tam stoji črni. Beli ima drugo število.“

„Dà, dà, drugo število.“

„Ali si že videla kedaj Messalo?“ vpraša Estero Egipčanka.

„Ne“, odvrne, zgrozivši se, Simonidesova hči. „Rimljan je bil sovražnik Ben-Hura.“

„Zal je kakor Apolo!“

Pri teh besedah se Egipčanki zalesketajo oči in jame se hladiti s pahljačo.

Estera jo začudeno pogleda.

„Ko bi bil zaljši od Ben-Hura?“ se vpraša v duhu.

V tem hipu zasliši, kako je dejal Ilderim njenemu očetu:

„Glej, njegov hlev je pod drugim številom na levo od Pompejskih vrat.“

Oči se ji obrnejo na to stran in usta jamejo šepetati molitev. Tudi Sanballat se jim približa.

„Pridem iz hleva, šejk“ reče, klanjaje se Ilderimu, „ter prerokujem tvojim konjem sijajno zmago.“

Ilderim si zadovoljen pogladi brado.

„Ako jih ima kdo prekositi“, odvrne, „prosim Boga, da bi to ne bil Messala.“

„Tudi tebi“, nadaljuje Sanballat, obrnivši se k Simonidesu, „tudi tebi, častivreden starec, prinašam dobre novice. Omenil sem ti že včeraj o stavi, katero sem predložil rimski mladini. Stava je sprejeta. Tu je tablica, katero sem pustil včeraj na mizi v palači.“

Simonides jo vzame v roke ter prečita z veliko pozornostjo.

„Dà“, reče, „poslali so k meni poslanca vprašat, če imaš res pri meni toliko denarja. Ako zgubiš, veš, kam imaš priti po denar, ako pa dobiš, prijatelj, bodi pozoren! Ne spuščaj izpred očíj teh, ki so tu podpisani, ker bi se ti utegnili zmuzniti. Ne daruj jim niti jednega šekelja.“

„Zastran tega si ne delaj skrbij“, ga zagotovi zalagatelj.

„Ali se ne vsedeš k nam?“

„Hvala za vabilo“, odvrne Sanballat, „toda ne morem se ga poslužiti. Ko bi se oddaljil od odra, pa bi tam mladi Rimljani šumeli, a ne v naš prid. Mir z vami, mir vam vsem!“

Igra se je pričela. Trombe zaigrajo. Gledalci planejo na svoje sedeže.

Nekoliko sužnjev stopi na pozorišče. Pri vzhodnem koncu gledališča, pred drugim ciljem, položijo v nalašč za ta namen prirejene žlebove šest lesenih krogelj in na to, vrnivši se k prvemu cilju, nastavijo tu v take žlebove sedem iz lesa narejenih delfinov.

„Kaj mislijo početi s temi krogeljami in s temi ribami?“ vpraša Baltazar.

„Ali še nisi bil nikdar na dirkah?“

„Ne, nikdar. Tudi sedaj sam ne vem, čemu se nahajam tukaj.“

„Torej vedi, da te reči služijo pri računu. Vsakokrat, kadar vozovi okrožijo pozorišče, boš videl, kako jedna od teh krogelj in jedna od teh rib pade navzdol.“

Ob enem nastane sredi občinstva truse in razgovor. Oči vseh se obrnejo proti vzhodu k vratom šesterih hlevov, izza katerih bi imeli priti borilci.

Na navadno blede Simonidesovo lice stopi živa rudečica. Ilderim si je razburjen roval svojo belo brado.

„Glej, glej! Rimljan“, zašepeta Iras Esteri na uho.

Toda Estera je ni čula. Za spuščenim zavojem in z močno vtripajočim srcem se je zagledala v Ben-Hura.

Vsi hlevi so se nahajali enako daleč od prvega cilja in od razpetega nad njim motvoza.

Tromba se oglasi glasno, pa kratko. Na to znamenje je šest ljudij, po jeden za vsak voz, stopilo izza stebrov prvega cilja, pripravljenih za pomoč, ko bi se kateri konj splasil. Na to je dala tromba novo znamenje in vratarji so odprli vrata „carcerov“ (hlevov).

Spredaj so dospeli jezdecí — pet po številu, kajti Ben-Hur ni hotel imeti spremstva. Znižali so motvoz, da jih spusté v gledališče, pa ga takoj zopet dvignili.

Sedeli so na zalih konjih ter imeli na sebi sijajno opravo, toda le malo kdo se je ozrl po njih. Iz hlevov se je razlegalo rezgetanje konj in klici voznikov — torej so se oči vseh obračale na to stran in ušesa so pozorno lovila te odmeve.

Motvoz se je dvignil znovič; vratarji so klicali imena voznikov.

„Sedeti! sedeti!“ so kričali nadzorniki občinstvu na galerijah.

Bilo je to slično, kakor bi hotel kdo z žvižganjem pomiriti nevihto.

Vse četvorke, vsaka iz svojega hleva, so pridrvile na plano kakor strel iz puške. Gledalci po vsem cirku so vstali raz sedeže ter sklonivši se po klopeh, klicali kričaje imena svojih ljubljencev; po ozračju je odmevalo nekaj, podobno tulenju divje zverine. Bil je to najvažnejši kos današnje igre, katero so koprneče pričakovali že toliko dnij in nočij.

„To je on! tam! poglej! zakliče Iras ter pokaže Messalo.

„Vidim ga“, odvrne Estera, gledajoča Ben-Hura.

Odgrnila je zavoj, pozabivši v tem hipu celo na svojo bojazljivost. Sedaj je razumela, s kakim razkošjem mora napajati junaka izvršitev junaškega čina pred očmi neštevilne množice in odslej se ni več čudila, da ljudje v tej vnemi prezirajo celo smrt.

Od vseh stranij cirka je bilo moči videti borilce. Čez kratko bi imel upasti motvoz.

Nategnili pa so ga radi tega, da so vsi konji stali v jedni vrsti pri začetku dirke.

Za borilce je bil ta motvoz velika zapreka. Pognati konje k njemu, je bilo nevarno radi tega, ker bi se konji utegnili vanj zaplesti, ko bi, namesto pred glavami, padel jim na vrat ali hrbet; nasprotno, oni, ki bi se mu bližal polagoma, pa se je moral bati, da pride ob prostor, za kateri so se vsi pullili, to je ob zidu, presekajočem pozorišče, ali pri tako imenovani „spini.“

Občinstvu je bila dobro znana važnost tega trenutka, torej je tudi po trušču v cirku nakrat zavladata grobna tišina. Slednji je pridrževal sapo, oči vseh so bile obrnene proti jedni strani.

Vroči solnčni žarki so zalivali pozorišče, toda nikdo izmed borilcev ni gledal na

polje bližajoče se borbe, ker je vsak z napetim pogledom iskal samo motvoz.

Vseh šest je izpustilo četvorke, brzda-joče jih z vajeti. Prostranstvo, ki ga je bilo treba predirjati, je znasalo dvesto petdeset korakov. Treba je bilo bistrih očíj, krepkih rok in dokaj mrzle krvi, ako je hotel priti kdo zmagoslavno iz te prve skušnje.

Novodobne dirke niti ne dajo človeku pojma o tem, kaj so bile di rke v starodavnosti

Orjaško, od belega peska leskeče se. pozorišče z granitovim obzidjem, po njem drvé vozovi iz zlata in slonove kosti, lahki in mični, v katere se nahajajo vpreženi ognjeni konji. Vozniki, zali mladeniči, katerih kratka obleka je še povečala močne mišice, stojé ravni kakor vzdani, navzlic divjemu diru vozov — rekel boš: kipi bogov. Gotovo je bil to mičen prizor.

Borilci so drvili k zidu; vsak je hotel biti tam prvi. Množica jih je spremljala s krikom.

Štirje so se ob enem približali zidu. Trombar, stoječ na strani pretorja, je dal znamenje. Na dve sto stopinj ga ni bilo mogoče slišati. Videči njegovo gibanje so sodniki spustili trak, ko so baš kopita Messalovih konj dosegla naznačeno črto. Rimljan je dvignil bič, spustil vajeti in, zdirjavši naprej, prvi došel k zidu.

„Jupiter je z nami! Jupiter je z nami!“ je zagromelo med njegovimi privrženci.

Krenivši nazaj, je Messala zadel z bro-nasto levjo glavo svoje osi ob prednjo nogo Atenčevega konja. Prestrašena žival se je zaletela v stran, zadevši ob konja pri ojesu. Vsa četvorka se je zapletla in voz je ostal zadej.

Raz konzulov oder se je razlegal klic zmagoslavja.

„Jupiter je z nami!“ je klical Drus.

„Zmaguje! Jupiter je z nami!“ pritr-dijo mu vsi, ki so stavili na Messalo.

Sanballat je stopil k njim s tablico, ko se je iz pozorišča začul zamolkel hrup.

Po prehodu Messale je na desni strani Atenca ostal samo Lisipus Korintinec in na njegovo stran se je Kleantes trudil pognati svojo razbito četvorko. Nesreča je hotela, da je kolo Bizantijca, ki je bil prvi na levi strani, treščilo ob zadnji del njegovega voza ter izpodmaknilo noge vozniku. Začul se je

tresk, besen in osupli krič in revni Kleantes je padel pod kopita svojih konj.

Bil je strašen prizor.

Estera je zakrila oči.

Lisipus iz Korinta, Dikeas iz Bizancije in Admet iz Sidona so prekoračili érto.

Sanballat je pogledal Ben-Hura ter se znovič obrnil k Drusu in njegovim tovarišem.

„Sto sestercev na žida!“ je klical.

„Velja!“ se oglasi Drus.

„Še zopet sto sestercev na žida!“ zakriči znovič zalagatelj.

Nihče ga ne poslušal. Pozornost vseh je bila obrnena na pozorišče.

„Messala! Messala! Jupiter je z nami!“ je zagrmelo po cirku.

Ko je Estera, otresši se strahu, pogledala znovič na pozorišče, so pobirali sužnji kosove razbitega voza ter odpeljali konje, drugi pa so odnesli nesrečnega Atenca.

Na klopeh, zasedenih od Grkov, so se začule kletve in klici bogov na maščevanje.

Nakrat pa je srce mlade židovke močnejše udarilo, roke so ji omahnile na kolena in rudečica je stopila na blede ličice. Spre-daj, poleg Rimljana, je drvil Ben-Hur; za njim pa v jedni vrsti Dikeas, Lisipus in Admet.

XIV.

Dirka.

Pri znižanju motvoza je bil Ben-Hur poslednji na levi strani. Ko je prišel iz temnega „carcera“ (hleba), je bil za trenutek z drugimi vred zaslepljen od bleska solčnih žarkov, ki se je odbijal od pozorišča. Vendar pa je utegnil obseči s pogledom svoje tekmece ter uganiti njih nakane. Posebno pozornost je obrnil na Messalo, kot na svojega osebnega sovražnika. Na zalem licu patricija se je čitalo, kakor po navadi, preziranje in ponos, in v tem odločilnem trenutku je Ben-Hur videl na njem, kakor v zrkalu, črno, okrutno zvito in zagrizeno Rimljanovo dušo; na tem licu ni bilo vneme, marveč rajše sovraštvo ter železna, neupogljiva volja.

Izraelski mladenič, gledajoč vanj, je čutil, kako je tudi njegova duša pridobivala nekako trdobo. Naj ga stane kolikor hoče, on mora spokoriti tega sovražnika!

Prijatelji, stava, zmagošlavje — vse to je izginilo pri tej jedini misli, pri tem jedinem sklepu. Obzir na življenje, na nevarnost, kako je bil poleg tega ničev!

A vendar se ni dal prevzeti strasti; kri mu ni udarjala pri tem od srca v glavo in od glave v srce; ni se prepustil usodi, ni upal kakor drugi slepi sreči — marveč naravnost nasprotno. Imel je svoj načrt in zaupajoč v samega sebe, se je lotil svojega dela premišljeno in hladnokrvno.

Ni bil še predirjal polovice poti do motvoza, ko mu je pri pogledu na divje dirjajočega Messalo šinila v glavo misel, da se je njegov sovražnik utegnil bržkone dogovoriti s pretorjem in da ukaže ta, spustiti trak v trenutku, ko Rimljanovi konji dospo do naznačene črte.

Znajoč zvijačo in pomanjkanje vesti pri Rimljanih, si je smel misliti, da osnovatelj igre hoče na ta način pomagati k zmagi svojemu rojaku, kateremu je bilo toliko mar za zmago. Kako bi si mogel sicer pojasniti to divjo gotovost, s kakoršno je drvil naprej Messala tačas, ko so vsi drugi borilci brzdali konje pred pričakovano oviro — ako ni bil poprej dogovorjen, ali ako ni prej znorel?

Ben-Hur mu je to pot odstopil prostor pri zidu.

Motvoz je padel. Vsi konji, razun njegove četvorke, so zdirjali naprej, spodbujeni z glasovi in biči. On je krenil na desno in z vso urnostjo svojih arabecev drvil čez sledove koles svojih tekmecev, hoteč doseči nasprotni kôt pozorišča tako, da bi pri tem izgubil čim najmanj časa.

In tako, med tem, ko je propad Atenca obrnil na se pozornost gledalcev, ter so Lisipus, Dikeas in Admet uporabili vso svojo gibčnost, da so se izvili iz te zmotnjave, jih je Ben-Hur obkolil in glave njegovih konj so se zravnale z glavami konj Messale, dasiravno so dirjali po unanji črti od obvodovega zidu.

Nenavadna gibčnost in urnost, s kakoršno je pridiral iz skrajnega levega konca na desni, ni ušla pozornosti gledalcev, sedečih na klopeh.

Cirk se je kar stresel od ploskanja.

Estera je komaj premagovala veselje. Sanballat, smehljaje se, je ponujal novo stavo. Rimljani so se jeli bati, da je Messala našel sebi enakega in nemara še boljšega tekmeca — in to žida.

Dirjajoča tako vstric, le z malo oddaljenostjo med vozovi, sta se oba tekmeca približala k drugemu cilju.

Podnožje tam stoječih treh stebrov, ki se je dalo videti od vzhoda, to je od konzulovega odra, je imelo obliko polukroga; na nasprotni strani je bil postavljen konzulov oder. Povratek tukaj je bil najtežavnejša skušnja za voznika, zapreka, ob katero se je razbil celo sam Orestes. Občinstvo je vedelo to, torej je tudi nakrat vtihnili trušč, in od začetka dirke je bilo mogoče sedaj prvič razločno slišati topot konjskih kopit in ropot vozov.

Nakrat pa se Messala obrne ter pogleda izzivajoče Ben-Hura, kakor bi ga še le sedaj zagledal in spoznal. Na licu se mu prikaže največje preziranje.

„Proč z Erosom! Naj živi Mars!“ zakliče, zamahnivši z bičem z vajeno roko. „Proč z Erosom! Naj živi Mars!“ ponovi ter zamahne z vso močjo po šejkovih arabcih.

Vsi gledalci so zapazili ta drzni čin.

Tišina je nastala še večja, celo na klopih za konzulovim odrom. Najpogumnejši so zaprli sapo v pričakovanju tega, kar nastopi.

Toda to prvo ostrmenje je trajalo le za trenutek, takoj, kakor bi zagromelo, se začuje z balkona hrup razburjenosti.

Preplašeni konji Ben-Hura so skočili na stran. Doslej se jih je le božajoče dotikala človeška roka, torej so tudi videli v človeku le prijatelja ter mu zaupali. Sedaj pa so začutili prvič na svojem hrbtu dotikljaj biča. Vroča arabska kri je vskipela v njih; vsi štirje so se vspeli po koncu, hoteči prevreči voz. Vendar Ben-Hur se niti ni premaknil. Od kod se je vzela pri njem ta moč in krepkost roke? Od kod drugod, ako ne od vesla, s katerim je tako dolgo brodil po morju? Kaj je bilo to premaknenje voza v primeri z vrtenjem galeje po valovih?

Torej ni niti strepetal, marveč je popustil vajeti ter jel klicati svojo četvorko z nežnim, laskajočim glasom.

Predno je vtihnili razburjenje njegovih privržencev, je on že zakrožil voz na nevarnem povratku poleg drugega cilja. Pri prvem je bil znovič vstric z Messalo, pridobivši si s tem sočutje velikega števila gledalcev, namreč vseh onih, ki niso bili Rimljani. Ti so javljali svoja čutila tako glasno, da Messala, navzlic vsej svoji drznosti, ni smel več dražiti Arabcev.

Ko so vozovi obkolili prvo znamenje, je Estera mogla zagledati Izraelčevo lice; — bilo je povsem mirno, samo nekoliko bolj blede nego navadno.

V tem hipu je stopil nadzornik na vshodni konec „spine“ ter spustil na tla jedno leseno kroglo. Ob enem so tudi z zahodnega konca vrgli jednega delfina.

Potem sta padla druga krogla in drugi delfin.

Potem tretja krogla in tretji delfin.

Trikrat so sta obkrožili pozorišče in Messala se je še zmerom držal zidu. Ben-Hur je drvil poleg njega, ostali pa v neveliki oddaljenosti od nju.

Tekmovanje je dobilo značaj dvojnih dirk, ki so bile za časa cesarjev navadne v Rimu. Tu se je kosal Messala z Ben-Hurom in tam dalje še le so dirjali Dikeas, Lisipus in Admet.

Med tem so nadzorniki pripravili občinstvo na galerijah, da je znovič zasedlo klopi, toda hrup le ni prenehal; krič, kakor tudi prah izpod konjskih kopit, je spremljal borilce.

V petem obhodu se je Sidonec zravnal z Ben-Hurom, toda prav v tem hipu pustil ga je žid znovič zadej.

Šesti obhod se je začel brez vsake premene v stališču borilcev.

Hitrost borilcev se je stopnjema povečala in njihova kri se je razgrevala čimdalje bolj. Zdelo se je, da so tudi konji vedeli tako dobro kakor borilci, da se bliža odločen trenutek, v katerem se konečno pokaže njihova cena.

Pozornost množice, združena od začetka dirke na Messali in Ben-Huru, s pretežnim sočutjem do žida, se je jela sedaj spreminjati v nemir radi njega. Raz vse sedeže so gle-

dalci, sklonjeni naprej, kakor okameneli spremljali z očmi borilce.

„Sto sestercev na žida!“ kliče Sanballat, skušaje mlade Rimljane, sedeče pod velarjem (nebom).

Nihče ni odgovoril.

„Talent! pet talentov! deset talentov! kolikor hočete!“

In dvignil je izzivajoče tablico v zrak.

„Jaz sprejemem tvoje sesterce!“ se oglasi jeden mladeničev.

„Ne stori tega!“ ga svari drugi.

„Čemu ne?“

„Messala je spustil svoje konje že v največji dir. Poglej, kako je sklonjen naprej, vajeti visé prosto kakor trakovi. A sedaj pa poglej žida!“

„Na mojo vero!“ zakliče prvi, napevši poprej svoj pogled. „Ta pes še drži z vso močjo svoje arabce. Vidim! vidim! Ako bogovi ne pomorejo našemu prijatelju, pa ga ta obrezanec premaga..... Ne! ne še!... Glej!... Jupiter je z nami! Jupiter je z nami!“

Ta krič, kateri so ponovili vsi Rimljani, je potresel škrlatasto nebo nad glavo konzula in dostojnikov.

Messala se je jel pomikati naprej. Njegovi konji so dirjali v divjem diru; njihove glave, sklonjene naprej, zdelo se je, da se dotičejo zemlje; nosnice so se jim zalile s krvjo, oči so jim lezle iz jam; bilo je videti, da napenjajo vse svoje moči.

Ali bodo mogli dolgo teči v tem divjem diru? A vendar je bil to še le začetek sedmega kola.

Pognali so dalje. Pri drugem cilju je Ben-Hur krenil za voz Rimljana.

Veselje privržencev Messale ni imelo meje: kričali so, tulili, mahali kvišku z rudečkastimi trakovi in peresi.

Sanballat je napolnil tablico z mnogimi stavami.

Malluh je komaj mogel obsedeti na svoji klopi v nižji galeriji nad slavolokom. On je gojil v srcu nadejo, vzbujeno po Ben-Huru, da se na ovinku drugega cilja pripeti nekaj nenavadnega. Toda borilci so ga že petkrat obkolili, a doslej se še ta obljuba ni spolnila. Malluh si je mislil, da nemara šesti obhod uresniči to pričakovanje, toda, gorje,

doslej je Ben-Hur komaj utegnil dohajati v diru svojega nasprotnika.

Na vzhodnem koncu galerije so Simonides in njegova družba sedeli na videz mirno. Trгоvec je sedel z glavo pobešeno na prsi, Ilderim si je ruval belo brado, grozno ježil obrvi, a iz očíj so se mu sipale iskre. Estera je pridrževala sapo, sledeča z očmi vsak vdarec kopit šejkovih konj; samo Iras je razodevala, da jo veseli tek dirke.

Šesti obhod... Messala načeljuje diru in Ben-Hur mu sledi. Tako dirjata do prvega cilja.

Na ovinku se je Messala, boječ se zgubiti svojo pozicijo, s stranskimi konji skoro drgnil ob zid; še korak bliže in njegov voz bi se bil razletel na kose. Po obkoljenju znamenja bi niti najbistrejše oko, zasledujoče sledove koles, ne moglo spoznati, kje se je todi peljal Messala in kje žid. Puščala sta za seboj samo jedno sled.

Ko je Ben-Hur dospel pod galerijo svojih znancev, se je Estera znova zagledala v njegovo lice. Bilo je še bolj blede nego poprej.

„Bržkone ne poznam ljudij“, se oglasi Simonides k Ilderimu v trenutku, ko so se vračali, „ako dém, da Juda ne snuje v globini duše nekaj predrznega. Na njegovem licu čita se to razločno.“

Ilderim je mislil samo na svoje arabce.

„Ali opazaš, prijatelj“, je dejal, „kako so mirni, kako ni videti na njih utrujenosti? Na luč božjo! Doslej oni še niti niso dirjali... Toda sedaj, glej!“

Na vznožju stebrov sta ležala samo še jedna krogla in jeden delfin. Započel se je začetek konca.

Sidonec je naklestil z bičem svojo četvorko, ki se je pomaknila naprej, toda takoj so jo prekosili Messalovi konji.

Potem sta Dikeas in Lisipus po vrsti poskušala svojo srečo, toda tudi ona sta bila prekošana. Takrat so vse barve, izvzemši zlato s škrlatom, prenesle svoje nadeje na Ben-Hura ter z glasnimi kiki razodevale te svoje občutke.

„Ben-Hur! Ben-Hur!“ se je razlegalo po vsem cirklu.

Raz klopi nad njegovo glavo mu je razvneti galerija metala svoje opomine:

„Žuri se, žuri, žid!“

„Poženi k zidu!“

„Spusti konje v skok!“

„Z bičem po njih!“

„Ne pusti mu prehiteti te na povratku!“

Sedaj ali nikdar!“

Sklanjali so se čez ograjo; na tisoče rok se je stegalo k njemu.

On bodisi jih ni slišal, ali pa se ni mogel ravnati po njihovem nasvetu.

Pri drugem cilju je bil še neprestano zadej za Messalo.

Na ovinku okrog vznožja s stebri je Messala potegnil leva konja, kar je seveda zmanjšalo njuni dir. Smatral se je že za zmagovalca; stal je ponosen, prezirajoč. Marsikateri oltar bi se imel obogatiti z oblubljenimi darovi v tem hipu; bogovi niso zapustili svojega ljubljenca. Pri teh stebrih na oni strani, komaj za šestdeset stopinj daljave, bila je slava, imetje, odlika, slavje ponosa in sovraštva, — in vse to pripravljeno njemu!

V tem hipu je zapazil Malluh z galerije, kako je Ben-Hur, sklonivši se naprej, spustil vajeti svojih konj; razvil je svoj dolgi bič, zamahnil ž njim nad njihovimi glavami ter ponovil to nekekrati zaporedoma in, dasi ravno bič ni padal po hrbtih arabcev, je bil vendar za-nje spodbuja in grožnja.

Lice mladeniča, doslej mrzlo in mirno, je nakrat zarudelo in oči so se mu divje zabliščale. Konji, kakor bi razumeli ta poziv, so se v jednom skoku zravnali z Rimljanovimi konji. Na ušesa Messale ni doletela nobena beseda spodbuje; v cirku se je razlegalo samo jedno ime.

„Ben-Hur! Ben-Hur!“ so klicali čimdalje glasneje, čimdalje strastneje.

Sklonjen nad arabi je govoril ž njimi v starodavnem jeziku puščave:

„Dalje Atair. Urno Rigel! Kaj je to, Antares? Čemu se obotavljaš. O dober, zali konjič, o Aldebaran! Ali čujete, kako pojó tam pod šotori? Prepevajo ženske, prepevajo otroci!... A o kom? Prepevajo o zvezdah, o Atairu, o Antaresu, o Rigelu, o Aldebaranu in o zmagi — a ta pesem vstraja na veke. A dà, dà! Urneje! Še urneje! Jutri zdirjamo domu pod črne šotore. Urno Antares! Ves naš rod gleda na nas, tudi gospodar nas

gleda. Že! že! Ha! ha! Poteptali smo ba-hača! Roka, ki si je drznila se vas dotakniti, je zdrobljena. Slava je naša!... Naprej!... naprej!... A hitro in urno! Nú, dovolj je sedaj! Delo je končano... Stojte!“

Evo, kaj se je pripetilo.

V trenutku, ko je Ben-Hur spustil vajeti svoje četvorke, je Messala krožil prav okrog zidu pri znamenju. Hoteč ga prehiteti, je moral Juda poprek predirjati pozorišče, a to z najmanjšo zamudo časa, zakroživši tako najkrajšo črto. To je razumela tolpa na sedežih, sledeča vsako njegovo gibanje z vročinskimi nemirom, in tudi konji, tako se je zdelo, so to razumeli. In videla je, kako sta oba vozova drvila ob enem naokrog.

Nakrat pa se je začul tresk in ob enem so zletele po pozorišču bele in žolte treske. Voz Rimljana se je sklonil na desno stran; os, udarivši ob trdi tlak, je odskočila enkrat, dvakrat, in voz se je razletel na drobne kosce, a Messala, zapleten z vajeti, je padel z glavo naprej.

V nepričakovanem trenutku tega pri-zora, Sidonec, ki se je tesno za njim držal zidu, ni mogel pridržati konj, izpuščenih v polnem diru, niti kreniti na stran. V največjem diru je naletel na polomljen voz, povozil nepremično na tleh ležečega Rimljana ter se zaletel na sredo njegove preplašene četvorke. Konji so se jeli grizti ter vspenjati se po koncu; on je mlatil z bičem po njihovih hrbtih, po ostankih voza in po nepremičnem trupu ter drvil dalje sredi oblakov prahu in peska.

Dikeas iz Bizantije ter Lisipus Korintinec sta ga zares za nekoliko stopinj prehitela, vsekako pa sta ostala še daleč zadej za Ben-Hurom. On je sedaj vodil dirko.

Narod na galerijah je vstal s klopj, sklanjal se čez balkone, kričal, cepetal z nogami ter ploskal z rokami. Videl je Messalo sedaj pod kopiti konj, pa znovič pod kolesi voza. Ležal je nepremičen kakor mrtev. Toda le malo kdo je gledal nanj; oči vseh so se obračale za Judo.

Nihče pa vendar ni opazil tega, kar se je zgodilo pred trenutkom, kako je Ben-Hur z neverjetno gibčnostjo krenil z vozom za nekoliko palcev na levo, kako je z železnimi

koncem svoje osi zadel ob kolo Messale ter stisnivši ga na ta način k zidu, zdrobil njegov voz. Vsega tega gledalci niso videli, toda vsakdo je zapazil premeno na licu žida, vsakdo začutil spodbudo njegovega duha in divjo energijo, kakoršno je z besedami, pogledom in z mimiko prelivaval v svoje arabce.

A kakšen dir! Rekel bi, da so razjarjeni levi vpreženi v ta koleselj in, ko bi ne ropotala kolesa, pa bi si človek lahko mislil, da se četvorka vznša po zraku.

Dikeas in Korintinec sta dospela komaj na sredo pozorišča, ko je Ben-Hur obstal pri prvem cilju.

Dirka je bila doigrana!

Konzul je vstal raz sedež; pretor je odšel navzdol po kamenitih stopnjicah ter ovenčal zmagovalca.

Národ pa je tulil, kričal ter pregibal se čez ograjo; zdelo se je, da se prekotali s klopj na pozorišče.

Zmagovalec v borbi s pestmi je bil rudečelasi Saksonec. Njegovo divje, brutalno lice je obrnilo ná-se Ben-Hurovo pozornost. Pogledal ga je pozornejše ter spoznal v njem učitelja v borilni umetnosti, pri katerem je bil v Rimu učenec. Na to je obrnil svoj pogled na galerijo, iskaje tam svojih prijateljev.

Estera je sedela nepremična kakor kip ter ga pozorno gledala; Iras pa je vstala s klopi, ga pozdravila s čarobnim smehom in namigljajem s pahljačo, kar mu je jako ugajalo, dasi bi bil tako pozdravljen tudi Messala, ako bi bil on zmagovalec.

Med radostnimi klici množice je odšel Ben-Hur iz cirka skozi prirejen slavalok.

Tako se je končalo gledališče.

XV.

Irazin poziv.

Ben-Hur in Ilderim sta se prepeljala takoj čez reko, ker sta o polunoči hotela odriniti po oni poti, po kateri je trideset ur poprej šla karavana.

Šejk je bil ves srečen. Želel je po kraljevo nagraditi Ben-Hura, toda mladenič ni hotel vzeti darov, govoreč, da mu ponižanje sovražnika zadoščuje za vso nagrado. Dolgo sta se pričkala.

„Pomisli samo“, je omenil šejk, „koliko hvale sem ti dolžan. Po vseh črnih šotorih do Akabe in dalje do morja — ter po obrežju Eufrata in celo do morja Scitov — se raznese slava moje Mire in njenih potomcev in oni, ki bodo peli o njej, razglasé tudi moje ime, dasiravno se nahajam že na koncu svojih dnij. Vsi meči se podvržejo pod moje poveljništvo in moja vojska postane neštevila. Ti niti ne veš, kaj je to: biti vladar v puščavi, takšen vladar, kakoršen sem jaz. Pravim ti, trgovci mi bodo plačevali davek, kralji pridejo iskat mojo prijaznost. Ha! na meč Salomona! Ko bi sedaj poslal poslanca k cesarju, bi mi niti on ne smel ničesar odreči. Nú, in ti pa nočeš ničesar vzeti za to?“

A Ben-Hur mu odvrne;

„Ne, šejk, dovolj mi je, da imam tvoje srce in tvojo roko, ki me ščiti pred nevarnostjo. Naj tvoja moč in bogastvo služi v prid Onemu, ki prihaja. Kdo ve, če nisi sprejel vse to radi tega? V poslu, katerega se hočem sedaj lotiti, mi lahko mnogo pomagaš. Na tvojo velikodušno ponudbo odgovorim danes „ne“, toda kdo vé, ako v bodoče ne zaželim od tebe kaj več...“

Ob času nekega takega pričkanja jima javijo, da je došel Malluh in neki drugi ptuj poslanec ž njim.

Zvestega Simonidesovega služabnika spusté prvega v šotor.

„Moj gospod“, reče vstopivši, „me pošilja, naj ti naznanim, da med rimskimi privrženci se oglašajo glasovi proti izplačanju po tvojih konjih pridobljene nagrade.“

Ilderim jezno plane po koncu.

„Na svetlobo božjo!“ zakriči, zacepetavši z nogami, ves vzhod lahko priča, da je stava bila pošteno dobljena!“

„Pomiri se, šejk“, mu seže Malluh v besedo, „pretor je že izplačal ta denar.“

„Ha! tako; to je kaj drugega!“

„Na očitanje, da je Ben-Hur zadel z osjo ob Messalov voz, se je osnoveatelj igre nasmehnil ter omenil, da je tudi Messala oplazil z bičem tvojo četvorko na ovinku pri znamenju.“

„Kaj je čuti o Atencu?“

„Umrl je!“

„Umrl!“ zakliče Juda.

„Umr!“ zakriči Ilderim. „Ah! čemu to ni doletelo tega rimskega spaka? Toda oni imajo pasjo srečo. Kaj se čuje o Messali? Ali je ostal živ?“

„Živ... Toda, o šejk, to življenje je hujše od smrti, ker mu ostane kot peza za zmerom. Zdravniki govoré, da ne bo nikdar več hodil po svojih nogah.“

Ben-Hur dvigne svoj zahvalni pogled proti nebu. Zdelo se mu je, da že vidi Messalo, prikovanega k sedežu nalik Simonidesu, kako ga nosijo služabniki na ramah. Trgovec je celo v takem stanju znal živeti ter biti človek; toda on, tako ponosen in časti željen, kako bo nesrečen!“

„Simonides“, nadaljuje Malluh, „mi je naročil še povedati, da se nahaja Sanballat v zadregi. Drus in oni, ki so z njim vred podpisali stavo za pet talentov, so dali to zadevo v rešitev konzulu, a ta jo je izročil cesarju. Tudi Messala noče plačati. Sanballat ga je zatožil pred Maksencijem, toda konzul še zmerom odlaša z obsodbo. Poštenejši izmed Rimljanov trdé, da pravdo mora dobiti Sanballat. Vse mesto ne govori o ničemur drugem.“

„A kaj pravi Simonides na to?“ vpraša Ben-Hur.

„Moj gospodar se smeje ter je vesel, da je tako prišlo. Ako Rimljan plača, pride ob premoženje; ako odkloni plačilo, pokrije se s sramoto. Bistroumje cesarjevo razsodi to zadevo in cesar vé, da spor z vshodom ne bil bi dober pričetek vojske s Parti, a žaljenje šejka Ilderima značilo bi toliko, kot oborožiti proti sebi puščavo, ob katero bi se imel opirati konzul na svojem pohodu. Premislivši vse to, me je Simonides poslal semkaj ter naročil ti povedati, da smeš biti brez bojazni. Messala plača.“

Ilderim postane zopet dobre volje.

„Odrinimo sedaj“, je dejal ter si mel roke. „Naša zadeva v Simonidesovih rokah je varnejša nego v naših lastnih. Bog je z nami! Ukaži mi podati konja.“

„Počakajta še“, mu seže v besedo Malluh. „Čaka te še drugi poslanec. Ali ga hočeš sprejeti?“

„Na hvalo Boga! Pozabil sem nanj popolnoma.“

Malluh se prikloni ter odide. Čez trenutek se prikaže mladenič zelo mične rasti. Poklekivši na jedno koleno, jame govoriti z laskavim glasom:

„Iras, Baltazarjeva hči, dobro poznana Ilderimu blagodušnemu, ga pozdravlja ter mu čestita radi zmage njegovih konj.“

„Hči mojega prijatelja mi je jako laskava“, odvrne Ilderim in oči se mu zadovoljno zalesketajo. „Daj jej ta dar v znamenje, da mi je drag njen spomin.“

Pri teh besedah sname s prsta bogat prstan ter ga dá poslancu.“

„Tvoji želji se vstreže!“ odvrne mladenič. Potem nadaljuje:

„Hčerka Egipčana mi je dala še drugo naročilo. Ona prosi, naj bi vrli šejk Ilderim najavil židovskemu mladeniču, Ben-Huru, da se je njen oče nastanil za nekaj časa v palači Ildernee in da ona tam sprejme sina kneza Hura jutri po četrti uri. Ako se šejk skaže naklonjenega tej prošnji, je naročila, ga v njenem imenu za to zahvaliti.“

Šejk pogleda Ben-Hura. Na mladenčevem licu se je pojavila velika radost.

„Kaj misliš storiti?“ vpraša Arab.

„Ako dovoliš, šejk, rad bi se sešel z zalo Egipčanko.“

Ilderim se nasmeje ter reče:

„Tako, tako, kedaj naj človek uživa življenje, ako ne v mladosti!“

„Povej oni, ki te je sem poslala“, reče Juda, obrnivši se k poslancu, „da jaz, Ben-Hur, jutri ob naznačeni uri dospem v palačo Ildernee, naj se ta nahaja, kjer hoče.“

Mladenič je vstal, se nizko priklonil ter odšel.

O polnoči je Ilderim odrinil dalje, popustivši konja in spremljevalca za Judo, ki bi imel naslednji dan odriniti za njim ter ga dohiteti na poti.

XVI.

V palači Ildernee.

Ben-Hur, podavši se na dogovorjeno mesto, kjer bi se imel srečati z zalo Iras, je krenil okrog Omfalusa, prestopil Herodovo stebričje in kmalu na to obstal pred palačo Ildernee.

Najpoprej je stopil v predvežo, v kateri so na obeh straneh držale stopnice do zalega mramornatega stebriča. Pri stopnjicah so stali krilati levi; v sredi na podnožju, z razprostrtimi krili za letanje, se je povznašal orjaški ibis in iz njegovega kljuna je curljala voda v mramornato krnico. Levi, ptiči in zidovje, pokrito s hieroglifi, te je spominjalo na Egipt. Stopnice so bile izsekane iz sivega kamenja. Nad predvežo, tvorečo nekako streho nad stopnjicami, se je povznašal slavolik iz belega mramorja, snegu enakega.

Bil je kakor lilija, cvetoča na orjaški sivi skali.

Ben-Hur si je oddahnil za trenutek pod njegovo senco ter se čudil čistosti in enakomernosti črt te stavbe.

„Samo izpod dletva Grka“, je dejal sam sebi, „more priti kaj takega.“

Na to je stopil skozi odprte podvoje v palačo.

Prešel je najpoprej skozi visok in ozek hodnik, v katerem je bil tlak narejen iz rudeče opeke in tudi zidovje je bilo iste barve.

Ta skromnost, se je zdelo, hoče privaditi oko na izobilje, kakoršno, sodeč na videz od zunaj, se je moralo kazati v notranjih prostorih.

Ben-Hur je šel in srce mu je močno vtrpalo.

Čez malo časa zagleda Iras ... Ona ga čaka. Čaka s pesmijo in pripovedbami, bistroumna, sijajna in trmasta; čaka s smehom, ki je dajal pomen njenemu pogledu, in s pogledom, ki je budil v njegovi duši vroče in strastne želje. Poslala je po njega v oni pomenljivi noči, ko sta veslala po jezeru v palmovem gaju, in sedaj ga poziva znovič. Čez kratko ima jo videti v tej zali palači. Bil je srečen in nekako omamljen.

Naposled je došel do zaprtih vrat. Komaj pa se je vstavil pred njimi, kar so se jele odpirati kakor same od sebe; ni namreč slišal zaškripati ključa v zapahu, niti odmeva človeških korakov.

Njegovim očem se je prikazal rimski „atrium“, obsiren, bogat in sijajen.

Vstopil je, hoteč si jo bolje ogledati. Komaj pa je prestopil prag, so se duri zaprle same za njim.

Stopil je po prsih Lede, laskajoče se z labudom. Ves tlak je bil namreč udelan iz raznobarnih kamnov, predstavljajočih temeljito sliko mitološkega prizora. Vsak stol, vsaka miza — je bilo umetno delo; ob steni pa so mehki naslonjači vabili k počitku.

Vsa oprava se je odbijala na mramornatem tlaku kakor v prozornih valovih tihega jezera. Skozi velik predor v stropu je dohajala solnčna svetloba in modrina neba se ti je zdela, da tvori strop. Obok je podpiralo pri predoru pozlačeno stebriče; ko so solnčni žarki padali na nje ter je tlak odbijal ta blesk, pa bi človek lahko sodil, da ves „atrium“ stoji v ognju.

Bili so tam še bogati svečniki, kipi in vaze in vse je kazalo takšno gizdo, kakoršne bi se ne bila sramovala celo palača na Palatinskem griču, katero je Cicero dobil od Krasusa, ali ona druga, še bolj sloveča po svojem izobilju, Tuskulanska vila Skaurusova.

Ben-Hur je ves zamaknen ogledoval vse to.

Čakanje ga ni niti dolgočasilo. Bil je zagotovljen, da brž ko bo Iras gotova z obleko, pride semkaj sama, ali pa pošlje sužnja po njega.

Obšel je dvorano naokrog enkrat, dvakrat, naposled se je jel vznemirjati. Čemu Iras tako odlašaja?...

Ogledoval si je znovič podobe v tlaku, toda sedaj se mu niso videle več tako zale. Obstal je vsaki hip ter poslušal šum korakov. Toda nič in nič!...

Še le sedaj ga je jela ta tišina vznemirjati. Odganjal je od sebe nemir in nezaupnost, toda ti občutki so se neprestano vračali.

Iras si bržkone barva svoje obrvi, ali pa nemara vpleta bisere v svoje krasne lase. Tolažil se je, da čim dalje čaka na njo, tem zalša se prikaže njegovim očem, ter se pomirjal s to mislijo.

Da si prikrajša čas, je vzel v roke jeden svetilnik ter ga jel pozorno ogledovati. Bilo je to zares umetno delo. Na bronastem vznožju, predstavljajočem oltar, je stala ženska, zažigajoča darove. Ta podoba je bila kaj mično izrezana; krona palmovih listov nad njeno glavo pa je držala pet zlatih svečnikov.

Po ogledanju tega umetnega dela je Ben-Hur neprestano napenjal sluh, hoteč zaslišati tudi najmanjši šum. Toda palača je bila gluha kakor grob.

Kaj, ko bi se bila pripetila kaka poma? Ne! To ni mogoče.... Slugo je bila poslala Egipčanka, a to poslopje je bilo brezidvomno palača Ildernee. Med tem se je vspomnil, na kak tajnojni način so se odprla pred njim in zaprla za njim vrata, ko je prestopil ta prag.

„Pojdem pogledat“, je zašepetal.

Stopal je lahno, a vendar je odmev njegovih korakov, odmevajoč po dvorani, napolnil ga s čudnim strahom.

Stresel je vrata, toda rimski zapah jih je močno držal. Stresel jih je enkrat, dvakrat, trikrat, toda močni podvoji se niso niti ganili. Kri mu je šinila v glavo. Stal je, ne vedé, kaj mu je počiti.

Torej so ga zvabili semkaj nalašč?... Kdo v Antijohiji bi imel vzrok mu škodovati? Messala.

A ta palača Ildernee?

V predveži je videl zares Egipt, v mramornatem slavoloku Atenc, toda tu, v „atriumu“, je bil Rim. Vse naokrog je tudi kazalo, da je lastnik bil Rimljan.

Grič, na katerem je stala palača, se je res nahajal v sredini mesta in takšen kraj ni bil dobro izbran za izvršitev nekakšnega nasilja; toda uprav v tem je Ben-Hur spoznal znorelo, izzivajočo predrznost svojega sovražnika. V tem hipu se mu je zali „atrium“ z vso svojo gizdo zdel kot nekaka gnusna past. Misel, da je zašel v mrežo, ga je delala besnega.

Na desni in levi strani te dvorane je bilo nekoliko durij, držečih bržkone v spalnice. Ben-Hur jih je po vrsti skušal odpreti, toda zaman. Mogel je zares razbijati ter klicati na pomoč, toda za to je bil preponosen. Naposled je razvidel, da ga semkaj niso zaprli za to, da bi mu dovolili kar tako oditi.

Vsedel se je na jeden naslonjač ter si prizadeval, premisliti hladnokrvno svoj položaj.

Bil je jetnik — o tem ni bilo več dvoma, toda čegav? Sicer pa iz kakega namena so ga zaprli?...

Kaj ko bi bilo to Messalovo delo?...

Ozre se okrog.

Ne manjka mu sredstev za brambo; vsak stol, vsak svečnik, vse, karkoli se da vzeti v roke, more mu služiti za odvrnitev napada.

Dà, toda ptice moré včasih z gladom v zlatih kletkah... Ne, on se ne dá tako zlepa spraviti s sveta. Bron in mramor mu poslužita pri prekobalenju vrat, močan je, a obup in besnota podvojita njegove moči.

Messala ni mogel semkaj priti. On itak nikdar več ne bo hodil, kajti pohabljenec je, kakor Simonides. Vsekako pa je znal podkupiti zdrave noge in krepke roke...

Ha! naj pridejo njegovi najemniki, on bo znal poskusiti se z njimi, on, prvi borilec na vsem vshodu, dà, celo v Rimu!...

Vstal je ter znovič potresel vrata. Zaman. Enkrat je poskusil celo klicati. Odgovarjal mu je samo odmev.

Pozvavši na pomoč vso svojo mrzlo kri, je sklenil, še počakati nekaj časa, predno si izmisli načrt bega.

V podobnih okoliščinah pridrvi v našo dušo nemir nalik morju s penastimi valovi, pa zopet odplava ter pusti prostor nadeji.

Naposled, po dolgi notranji borbi, o kateri bi sam ne vedel povedati, kako dolgo je trajala, se je prepričal, da se je vse to zgodilo slučajno, ali tudi po pomoti. Ni mogoče, da v palači nihče ne bi stanoval. Dasiravno bi tudi lastnik ne bil navzoč, jo je moral vendar nekdo imeti na skrbi in v takem slučaju on tudi pride, prej ali poznej, toda pride gotovo predno napoči noč. Torej potrpljenje!

Pomirivši se s tem premišljevanjem, je čakal dalje.

Preteklo je znovič pol ure, akoravno se je Ben-Huru zdel ta čas znatno daljši, kar se velika vrata zopet odpró, znovič tako tiho in tajnostno, kakor poprej njemu.

Juda je sedel uprav na drugem koncu dvorane, ko začuje odmev korakov.

„Naposled pride“, si je mislil ter se svobodneje oddahnil.

Toda koraki prišleca so bili težki, dobro je razločeval stopanje debelih opank. Ker pa so mu pozlačeni stebri zakrivali one duri,

je stopil torej nekoliko korakov naprej ter se naslonil na jednega izmed njih. Takrat je začul debele moške glasove; jeden izmed njih je bil posebno oster, votlodoneč in hripav. Besed ni razumel, ker so se razgovarjali v tujem mu jeziku.

Sedaj ju je mogel razločno zagledati. Bila sta to dva krepko vzrasla možakarja; zlasti jeden je bil nenavadno zaraščen. Oba sta bila oblečena v kratke tunike ter nista bila podobna za lastnika te palače, niti sta bila suznja. Zdelo se je, da vse, kar se nahaja tukaj, vzbuja v njima začudenje; ustavila sta se vsaki hip ter se radovedno ozirala naokrog.

Njuna unanost je bila preprosta ter se je čudno vjemala s tem, kar ju je obkoljevalo. Toda samozavest, s kakoršno sta prišla semkaj, je jasno kazala, da sta vedela, po kaj prihajata.

Glasno se razgovarjajoča ter mahajoča z rokami, sta se približala stebri, za katerim je stal Ben-Hur.

Ko sta stala povsem na solnčni svetlobi, je Juda spoznal v jednom izmed nju Saksonca, včerajšnjega zmagovalca v borbi s pestmi. Zroč sedaj na to živalsko lice, na katero so divje strasti vtisnile svoj pečat ter borbe v cirku zapisale svoj sled v brazgotinah in praskah; zroč na te mišičaste roke in krepko rame, je Ben-Hur nehoté začutil trepet, ki mu je preletel po telesu. Prevzela ga je doslej neznana bojazen. Že nagon sam mu je razodel, da pojavljenje tega človeka na tem prostoru ni bil nikak slučaj. Prišel je naravnost radi tega, da ga tu umori.

Ben-Hur je obrnil nemiren pogled na Saksončevega tovariša. Bil je to črnooki in črnolasi mladenič, razodevajoče razločno židovski tip.

Juda je tudi zapazil, da sta oba imela opravo, kakoršno so ljudje te vrste bili navajeni nositi pri borbah na pozorišču. Povzevši vse skupaj, je razumel, radi česa so ga po zvijači zvabili v to sijajno palačo. Daleč od prijateljev in vsake človeške pomoči bi imel nečimno poginiti; ta sijajni „atrium“ bi imel biti njegov grob.

Ne vedé, kaj mu je početi, je gledal sedaj jednega, pa zopet drugega borilca in pred očmi njegove duše se mu je premikala

v najdrobnejših podrobnostih vsa njegova minulost. Z mrzlo krvjo, katera se pojavi večkrat v trenutku nevarnosti, si je ogledal te slike ter videl kakor pri luči bliskavice, da vhaja sedaj v življenje povsem novo, ki se močno razlikuje od nekdanjega. Doslej je bil žrtva napasti in nasilja — sedaj pa je moral sam postati napadnik. Še le včeraj je jeden — največji izmed njegovih sovražnikov — padel kot žrtev njegovega sovraštva... Ali mar naj odstopi pred drugimi?...

V kristjanu bi tak spomin vzbujal nemara očitane vesti, toda Ben-Hur ni poznal tega občutka. Morala Izraelca je bila oprta na osnovah prvega postavodajalca, ne pa na svetih naukah poslednjega in največjega med vsemi. Po svojih nazorih ni provzročil on Messali nikake krivice, marveč mu samo odmeril zaslužen kaznen. Z božjo pomočjo je dobil nad njim zmago, a ta misel ga je navdajala sedaj z zaupanjem in močjo.

Zroč to novo življenje, ki se je odpiralo pred njim, je videl dolžnost, ki jo ima spolniti, dolžnost, tako sveto, kakor je bil svet pričakovani kralj, in tako gotovo, kakor je bilo gotovo to, da ta kralj pride. Mar naj torej podleže strahu pri vratih tega poslaništva?

Vrgel je z glave beli turban, razvezal pas, ki je držal njegovo obleko, odvrnil plašč z ramen ter stal v kratki tuniki, podobni onima, kakoršni sta imela na sebi nasprotnika. Pripravljen na boj je položil navskriž roke na prsih, oprl se ob pozlačen steber ter čakal. Borilca sta bila komaj par korakov od njega, vendar ga še nista zapazila. Med tem se je Saksonec obrnil in njegov pogled je padel na Ben-Hura.

Zamenila sta s tovarišem nekoliko besed, še zmerom v onem nerazumljivem jeziku ter šla oba naravnost k njemu.

„Kdo sta?“ vpraša ju Juda latinski.

Saksonec zakremži svoj mračen obraz na smeh.

„Barbarja“, odvrne.

„Tu je palača Ildernec... Koga i četa? Odgovorita!“

Borilca za trenutek obstaneta. Namesto odgovora vpraša Ben-Hura Saksonec:

„A kdo si ti?“

„Rimljan!“

Orjak skloni glavo na stran ter mladeniča prezirljivo gleda.

„Ha! ha! ha!“ se nasmeje. „Čul sem o nekem bogu, ki ga je sklatila krava, liza-joča sol ob cesti; toda noben bog ne pre-more dobiti Rimljana iz podlega žida!“

Na to reče nekaj svojemu tovarišu in oba stopita bliže k Ben-Huru.

„Stojta!“ zakliče Juda ter jima gre naproti. „Samo za jedno besedo.“

Obstaneta.

„Nu prav, za jedno besedo“, ponovi Saksonec, prekrizavši na prsih svoji močni roki. — „Toda nič več nego za jedno..... Govori!...“

„Ti si Thord, Norman?“

Orjak široko odpre oči.

„Bil si „lanist“ v Rimu.“

Thord prikima z glavo.

„Bil sem tvoj učenec!“

„Ne!“ odvrne človek iz daljnega se-vera. „Na brado Irmina!... Nikdar še nisem poskušal, napraviti iz žida borilca!“

„Prepričam te tega.“

„Na kak način?“

„Prišel si, da bi me ubil...“

„Dà, to je res!“

„Dovoli torej, da se spoprimem s tem le človekom ter ti dokažem resnico svojih besed na njegovem telesu.“

Ta predlog je očitno ugajal Saksoncu. Menjal je nekoliko besed s svojim tovarišem in potem, obrnivši se k Ben-Huru, odvrnil veselo, kakor otrok, kateremu imajo pokazati neko novo zabavo:

„Ha! I nù seveda!“

Vrgel se je na jeden naslonjač ter zaklical:

„Nù, sedaj začnita!“

Ben-Hur stopi k svojemu nasprotniku.

„Brani se!“ reče mu.

Oni stisne pesti.

Ko sta stala drug drugemu nasproti, pripravljena na boj, rekel bi človek, da sta to dva rodna brata, tako sta si bila na videz podobna.

Med tem, ko je na ustih nasprotnika igral prezirljiv smeh, se je kazala na licu Ben-Hura velika resnost. Oni, ki je poznal

njegovo gibčnost, bi bil videl v njej napoved nasprotniku grozeče nevarnosti.

Oba sta vedela, da bo to borba na življenje in smrt.

Ben-Hur je stegnil desno roko. Borilec se je zaslonil, stegnivši naprej levico. Predno pa je vtegnil jo umakniti, pograbi Juda njegovo pest v svojo dlan kakor z železnimi kleščami.

Ta zamah je bil enako uren, kakor nepričakovan.

Vreči se na nasprotnika, pograbit ga za grlo, objeti z močno roko, obrniti ga kakor klado, suniti v vrat pod ušesom — vse to je bilo potem izvršeno, kakor bi trenil.

Drugega udarca že več ni bilo treba. Najemnik je padel na tla ter ni več strepetal.

Ben-Hur se obrne k Thordu.

„Ha! Ni ti kaj reči!“ kliče ta osupel in prevzet. „Na Irminovo glavo! Tudi jaz bi ne opravil bolje!“

Zasmejal se je glasno in, vstavši s sedeža, meril Ben-Hura od nog do glave z očitnim zanosom in začudenjem.

„To je moj sunec! Celih deset let sem ga učil v rimskih šolah. Ti nisi, ne moreš biti žid. Kdo si torej?“

„Ali si poznal Arija, duumvira?“

„Kvinta Arija? Dà. On je bil moj zavetnik.“

„Imel je sina...“

„Dà“, odvrne Thord in mračno lice se mu razjasni. „Poznal sem tega fanta; lahko bi bil postal kralj vseh gladijatorjev. Cesar mu je ponudil svoje zavetništvo. Naučil sem ga udarca, s katerim si ubil tega človeka.... udarca, za katerega je treba imeti roko, kakoršna je moja. To mi je pridobilo že marsikateri venec.“

„Jaz sem oni Arijev sin.“

Thord pristopi še bliže ter pozorno ogleduje mladeniča. Oči mu veselja zablistajo; smeja se, stegne roko.

„Ha! ha! ha! A oni tam mi je dejal, da najdem tu žida — židovskega psa, katerega, ako ga ubiješ, se prislužiš bogovom.“

„Kdo ti je tako rekel?“ vpraša Ben-Hur ter ga prime za roko.

„On!... Messala!... Ha! ha! ha!“

„Kedaj?“

„Sinoči.“

„Mislil sem, da je Messala ranjen.“

„Resnica. Nikdar več ne bo mogel hoditi. Rekel mi je to med groznimi bolečinami, ležeč v postelji.“

Najsladkejše dobrikanje, dà, niti ljubavno šepetanje zale Iras ni moglo biti prijetnejše za Ben-Hurovo uho nego novica o trpljenju sovražnika. Pojnil pa je vendar, da, ako ostane Messala živ, tudi nikdar ne neha biti mu nevaren ter ga bo preganjal brez oddiha. Samo z maščevanjem si je mogel sladiti potrto življenje in pozabiti v stavi s Sanballatom izgubljeno imetje.

Toda tega še ni dovolj..... Mogel mu je tudi škodovati pri poslu, ki se ga meni lotiti gledé na prihajajočega Kralja. Čemu bi se torej on, Ben-Hur, ne smel poprijeti istega sredstva kakor Rimljan? Človek, podkupljen od onega, da se isto tako dobro podkupiti od njega, da ubije Messalo. Treba je bilo samo povečati plačilo. In nagraditi ga je mogel bogato on, prvi bogatin na svetu, posestnik 553 talentov.

Skušnjava je bila močna. Imel bi jej že podleči, kar mu uide oko na nasprotnika, ležečega na tleh. Ležal je obrnen vznak z licem in to lice je bilo podobno njegovemu! Nakrat je spremenil svoj sklep.

„Thord!“ zakliče, „povej mi, koliko ti je hotel plačati Messala za moje življenje?“

„Tisoč sestercev!“

„Dobiš jih... Poleg tega pa ti jih dodám še tri tisoč, ako mi storiš neko malo uslugo.“

Orjak jame glasno premišljevali:

„Včeraj sem si prislužil pet tisoč; od Rimljana jeden — to je šest. Daj mi štiri, dobri Arij, še štiri in stal bom pri tebi, dasiravno bi stari Thor, moj oče, imel mi z batom razbiti glavo. Daj mi štiri in ako zeliš, pa umorim na postelj prikovanega patricija... Dovolj mi bo zamašiti mu za trenutek z roko usta — evo tako!“

In pokazal je to na samem sebi.

„Deset tisoč sestercev!“ reče Ben-Hur. „To je že celo imetje! Za ta denar se lahko vrneš v Rim ter odpreš tam krêmo poleg Velikega cirka, kakor se to spodobi prvemu lanistu, in preživiš tam starost mirno in srečno...“

Pri pogledu na takšno bodočnost se je lice borilčevo zalesketalo; od veselja so mu zarudele na njem celo brazgotine in praske.

„Naj torej bo štiri tisoč“, nadaljuje Ben-Hur, „a to, kar imaš storiti za ta denar, ne omadežuje s krvjo tvojih rok. Poglej in priznaj, da je bil ta tvoj tovariš meni podoben.“

„Rekel bi, da sta kakor dve jabolki z jednega drevesa.“

„Torej čuj. Ako se jaz preoblečem v njegovo tuniko ter njemu oblečem svoj plašč in potem odidem s teboj, njega pustivši tukaj, ali ne dobiš takrat od Rimljana svojih sestercev?... Tu je treba samo to, da se Messala uveri, da sem oni mrlič bil jaz. Tvoja reč je, da mu to dopoveš.“

Thord se nasmeje tako prisrčno, da so mu solze pritekly po licu.

„Ha! ha! ha! Nikdar še ni kdo pridobil deset tisoč sestercev na tako lahek način! In ta krêma pri Velikem cirku!... Vse za jedno samo laž, brez jedne kaplje krvi! Ha! ha! ha! Daj mi roko, Arijev sin! A sedaj na delo! Ako prideš kedaj v Rim, ne pozabi obiskati krême Thorda Normana. Na brado Irmina! Dam ti najizbornejšega vina, ko bi si ga imel tudi izposoditi celó od cesarja.“

Podasta si roke, na kar je sledila zamenja obleke. A ko je borilec ležal v židovski obleki, pa bi človek, videč ga, prisegel, da je to Juda.

Ko sta bila s tem gotova, je orjak potrkal na glavna vrata. Takoj so se jima odprla.

V stranski čumnati je mladenič končal svojo opravo, ogrnivši si preko ramen preprost plašč, ki ga je bil tu pustil umrli gladijator.

Pri Omfulasu sta se Thord in Ben-Hur razšla vsak na svojo stran.

„A ne pozabi obiskati krême pri Velikem cirku“, reče gladijator k slovesu. „Ha! ha! ha! Na brado Irmina! Nikdar še ni bila sreča tako po ceni! Naj te imajo bogovi v svojem varstvu!“

V tej noči je Ben-Hur pripovedoval Simonidesu ves ta prigodek v palači Ildernee

in dogovorila sta se, da ima trgovec čez nekoliko dnij prirediti iskanje Arijevega sina. V slučaju potrebe bi imela ta reč priti celo pred konzula.

Messala in Gratus, prepričana, da sta se iznebila nasprotnika, sta opustila daljše proganjanje, in Ben-Hur se lahko mirno poda v Jeruzalem, da tu poišče svoje najdražje.

Poslovivši se ž njim, mu je Simonides, kot oče, podelil svoj blagoslov. Estera ga je spremila do vrat.

„Ako najdem svojo mater, Estera, pa prideš v Jeruzalem ter postaneš sestra moji sestri Tirzi.“

Po teh besedah jo je poljubil,

Bil pa je to le bratovski poljub.

Prepeljavši se čez reko, nasproti Simonidsovemu stanovanju, je našel Ben-Hur na

drugem obrezju Araba, ki mu je imel služiti za spremljevalca.

Pripelje mu konja.

„Evo ti tvojega konja!“ reče Arab.

Ben-Hur ga pogleda... O veselje! Pred njim je stal Aldebaran, najzlaši in najurnejši izmed sinov Mire. Šejk mu je daroval to, kar je imel najljubšega!...

Truplo borilca v „atrium“ so pokopali na noč.

Messala je takoj poslal glasnika k svojemu drugu, Gratusu, da mu naznani za oba toliko zaželjeno novico o smrti Ben-Hura, o kateri sedaj ni več dvomiti.

V kratkem potem je v bližini Maksencijevega cirka bila odprta krčma, na katere vratih se je bliščal napis:

„Thord Norman.“

(Konec pete knjige)

Šesta knjiga

I.

Stolp Antonija. Celica številka VI.

Naše pripovedovanje se je pomaknilo za 35 dni naprej od trenutka, ko je Ben-Hur zapustil Antijohijo ter odrinil za šejkom Ilderimom v puščavo.

V tem času se je zgodila velika promena, — velika, zlasti kar se tiče usode našega junaka. Valerij Gratus je bil odstranjen, na njegovo mesto pa je bil imenovan prokuratorjem Judeje Poncij Pilat.

A treba je dodati, da je ta premena veljala Simonidesa nič manj nič več nego pet talentov rimskega denarja. Izplačal jih je v roke Sejana, takratnega cesarjevega ljubljence, vedé, da na ta način zakrije pred očmi vlade korake Ben-Hura, kateremu je bilo treba pred vsem drugim svobode za poiskanje matere in sestre v Jeruzalemu in njegovi okolici.

Tako je torej zvesti služabnik uspešno porabil denar, ki ga je prejel od Drusa in njegovih tovarišev. Vsi, ki so plačali izgubljeno stavo, so ob enem postali Messalovi sovražniki.

Kmalu so imeli židje priložnost, prepričati se, da so izgubili zelo mnogo s promeno vlade.

Kohorte, ki so prišle zamenit posadko v trdnjavi Antoniji, so dospele po noči v mesto. Drugo jutro so bili prvi prizor, ki se je prijavil prestrašenemu prebivalstvu, rimski orli in prapori, plapolajoči na obzidju trdnjave. Na ščitu pa se je nahajalo orjaško doprsje cesarjevo.

Razjarjeno prebivalstvo je tolpomoma odrinilo v Cezarejo, kjer se je mudil Pilat, potujoč v Jeruzalem.

Tam so čez pet dni in pet nočij oblegali vrata njegove palače. Naposled je namestnik privolil v to, da hoče zaslišati žide, in sicer v cirku. Ko so se vsi tamkaj zbrali, so bili nakrat obkoljeni od rimskih vojakov. Prestrašena drhal ni mislila, dalje staviti se po robu, in udala se je na milost in nemilost vladarju njihovega življenja in smrti. Takšna pokorščina je razorožila Poncija. Izdal je ukaz, naj se doprsje in vsa vojaška znamenja odpeljejo nazaj v Cezarejo, kjer je Gratus, obzirnejši nego njegov naslednik, shranjeval nad najmanj let svojega vladanja ta židom tako gnusna znamenja.

Celo najslabši ljudje popravljajo včasih svoje krivice z deli, vrednimi pohvale. Tudi Poncij je izbrisal dokaj svojih grehov z jedno posebno naredbo. Ukazal je, da se ima izvršiti splošni pregled ječ po vsej Judeji in da mu mora biti predložen spis jetnikov z naznačenjem zločinstva, za katero so bili kaznovani.

Ta sklep mu je brezdvomno narekovala novim oskrbnikom navadna bojazen pred odgovornostjo; narod pa, ki ni spoznal tega nagiba, je čutil hvaležnost do novega prokuratorja.

Preiskava je odkrila množico nasilja.

Spustili so na prosto na stotine oseb, proti katerim ni bilo nikake tožbe; našli so tudi takšne, ki so bili smatrani že za mrtve.

Ni še dovolj tega; v ječah so bile celice, za katere niso vedeli niti sami nadzorniki. Jedno takšno celico so našli celo v Jeruzalemu.

Bastija Antonija, ki je zavzemala večji kos gore Morije, je bila s početka palača, sezidana od Makedoncev, in še le Ivan Hirkan jo je spremenil v trdnjavo. V onih časih so

jo smatrali za nepremagljivo. Herod, veliki stavbar, je še učvrstil in razširil to zidovje; napravil znotraj kolibe, skladišča orožja in vodnjake; izdolbel je v skalo, na kateri je stala trdnjava, nove ječe; konečno jo je združil s tempeljem z vrsto sijajnih stebrišč. V takšni obliki je prišla trdnjava v roke Rimljanov.

Oni so takoj ocenili njeno veliko vrednost. Za časov Gratusa je služila za ostrog; v njene podzemeljske votline so metali upornike. —

Po tem kratkem in neobhodno potrebnem pojasnilu se vrnemo k naši povesti.

* * *

Povelje novega prokuratorja se je takoj izvršilo.

Že sta pretekla dva dneva od onega časa, ko je poslednji jetnik iz bastije Antonije stal pred Poncijevimi poslanci.

Na mizi tribuna, načelujočega posadki, že leži izgotovljeno poročilo; čez nekoliko minut ima biti odposlano namestniku na gori Sijon.

Bliža se že sedma dnevna ura. Rimski dostojanstvenik jo že s koprnenjem pričakuje ter se veseli, da za kratek čas, ko odpošlje svoje poročilo, bo mogel po celodnevem trudu odpočiti se v svežem ozračju na strehi stebriča.

Toda pri vratih, ki držé v daljše sobane, se prikaže prav v tem hipu človek, rožljajoč s šopom težkih ključev.

„A, Gezij! Vstopi“, reče mu prijazno tribun.

Prišlec stopi k mizi, za katero je sedel njegov načelnik z nekaterimi drugimi uradniki. Vsi so zapazili na njegovem licu veliko zadrego.

„Tribun!“ jame govoriti prišlec z zamolklim glasom; „bojim se povedati ti, radi česa prihajam“.

„Nova pomota. Kaj ne?“

„Ko bi mogel verjeti, da je to samo pomota, ne bilo bi me strah...“

„Torej zločinstvo? ali nemara — kar je še hujše — prestopok proti disciplini? Zapomni si to, Gezij; moreš se brez kazni

rogati cesarju, moreš preklinjati bogove; toda ko bi razžalil rimske orle — čuvaj se... kajti... toda kaj je to? Govori!...“

Spodbujen po teh besedah, jame Gezij pripovedovati:

„Osem let je že preteklo od tega časa, ko me je Valerij Gratus imenoval nadzornikom jetnikov v tej bastiji. Spominjam se onega jutra, ko sem nastopil svojo službo. Prejšnjega dne je vrela borba po Jeruzalemskih ulicah. Pobili smo mnogo židov, pa tudi naših je več poginilo. To zmešnjavo je povzročil, kakor so pravili, napad na Gratusovo življenje. Neki žid je vrgel Gratusu opeko na glavo s tako silo, da ga je prekotil s konja. Vidim ga še, kako je sedel z obvezano glavo prav pri tej mizi, pri kateri sediš sedaj ti, vrli tribun. Pozval me je pred se, da mi pové, da odslej imam biti jetniški stražnik, ter mi dal te-le ključe. Na vsakem od njih je vtisneno število celice, katero je mogoče z njim odpreti. Ne smem se ločiti od teh ključev nikdar, niti po dnevu, niti po noči — tako se je glasilo povelje. Na mizi pred prokuratorjem je ležal zavoj pergamena. Ukazal mi je stopiti bliže in, razvivši ga, je dejal: Tu je črtež ječe... Tu je prvo nadstropje, tu drugo, a ta pa — najvažnejši črtež — predočuje podzemlje. Zaupno ti jih oddam“. Črteži so bili trije. Vzel sem jih iz njegovih rok. On pa je nadaljeval: „Tú imaš ključe. Idi takoj ter se seznani z vso uredbo, obišči vsako celico in ako zapaziš, da so potrebne radi varnosti jetnikov nekake promene, uredi jih, kakor spoznaš za primerno. Tam si za menoj ti jedini gospodar“... Priklonil sem se mu ter hotel oditi. Pa me je pozval znovič. „Ah — skoro bi bil pozabil“, je dejal. „Daj mi še črtež podzemlja! Glej, Gezij, ali vidiš te celice?“ Položil je prst na pregrado, naznačeno s številom V. „Troje ljudij je zaprtih v tej celici... troje zločincev. Zasledovali so tajnost države ter se pokoré za to radovednost“, — pri tem me je strogo pogledal; — „ta radovednost namreč — je dodal — je v podobnih slučajih enaka zločinstvu... toda kaj pravim, še prekosi jo! Radi tega so jim iztaknili oči, odrezali jezike in vrgli jih v temnico. Oni ostanejo tam, dokler ne segnijejo. Vzidu njihove celice je

predor, tam skozi jim moreš podajati kruh. Ali si slišal?" Pokimal sem z glavo. „Še nekaj“ — je dodal z grožnjo v glasu in pogledu, „vrat te ječe ne sme nihče kedaj odpreti, pod nikako pretvezo, celo ti ne“. — „Ako pa pomró?" vprašal sem. „Naj bo ječa njihov grob. Zaprti so tam radi tega, da bedno poginejo. Celica je okužena z gobami. A sedaj lahko greš. Z glavo svojo si mi odgovoren v slučaju, ko bi me ne ubogal“. Tako mi je dejal tribun ono jutro ...“

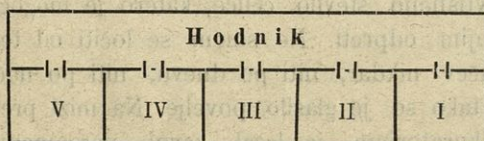
Gesij je umolknil.

Na to je vzel izza nedrija svoje tunike tri zavoje zarumenelega pergamenta. Razvivši jednega ga je položil pred tribunom in rekel:

Tú-le je črtež podzemlja, ki sem ga prejel od Gratusa“.

Vsi so priskočili, da ga ogledajo.

Črtež je bil tak-le:

„Glej! Tu je celica število pet“, po-kaže Gesij.

„Vidim“, odvrne tribun. „Ona je, kakor praviš, okužena z gobami ... Kaj je še več?“

Nadzornik je bil zbehan. Bilo je očividno, da se boji dalje govoriti.

„Dični tribun“, reče naposled, „ali dovoliš, da te nekaj vprašam?“

Tribun mu pritrdi z glavo.

„Kako sodiš, tribun, ali mi je bilo dovoljeno, ne verjeti prokuratorjevim besedam?“

„Tvoja dolžnost je bila verjeti mu“, odvrne strogo rimski dostojnik.

„A vendar, tribun, ta črtež je napačen“.

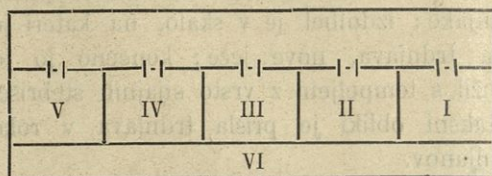
Tribun ga začudeno pogleda.

„Napačen je“, nadaljuje nadzornik, „ker kaže samo pet podzemeljskih celic, a teh pa je ... šest“.

„Šest, praviš?“

„Pokažem ti pravo razdelitev podzemlja, ali bolje takšno, kakor se meni dozdeva“.

Po teh besedah načrta Gesij na jedno svojih tablic naslednji náris:

„Dobro“, reče tribun, površno ga pogledavši ter misleč jedino na to, da bi čim poprej odpravil nadzornika. „Ukažem izdelati nov črtež. Jutri pridi ponj“.

To govoreč je vstal.

„Nisem še končal, tribun“.

„Jutri, Gesij, poveš mi ostalo“.

„To, kar imam povedati, tribun, ne more čakati do jutra“.

Preklinjaje v duhu to potrato časa, je sedel dostojnik znovič.

„Ne bom dolgo mudil“, nadaljuje pokorno nadzornik, „dovoli mi samo, staviti ti jedno vprašanje. Ali mi je bilo dovoljeno, ne verjeti Gratusu tega, kar je govoril o jetnikih, zaprtih v celici pod številko V?“

„Tvoja dolžnost je bila, verjeti mu, da so v tej celici trije jetniki z iztaknenimi očmi in odrezanimi jeziki.“

„A vendar... tudi to ni bilo res.“

„Kako to?“ vpraša radoveden tribun.

„Poslušaj me in potem sodi sam... Odšedši od prokuratorja, sem obiskal vse ječe, začenši pri celicah drugega nadstropja pa do podzemeljskih votlin. Gratusovo povelje se je izpolnilo. Celih osem let se vrata pete številke niso odprla pred nikomur. Skozi predor sem podajal v celico kruh in vodo. Sedaj pa so prišle nove naredbe. Ravnaje se po njih, sem se uprav včeraj napotil s podložnim svojim stražnikom v celico, kjer so bili zaprti oni jetniki, kateri so navzlic napovedi skorajšnje smrti vendar še živeli... Hotel sem celico odpreti, toda ključ ni šel v zapah. Stresla sva vrata — pa so padla iz zarujavelih tečajev. V celici je bil samo jeden človek — starec, slep, nag in z odrezanim jezikom. Lasje, katerih mu nihče ni strigel, so mu segali niže pasa. Koža na njem je bila podobna temu-le pergamentu. Stegnil je proti meni roki, in veliki njegovi nohti

so bili zakrivljeni kakor kremplji roparske tice. Vprašal sem ga, kje se nahajata njegova tovariša. Stresel je glavo, kakor bi nekaj tajil. Kaj je hotel s tem povedati, ni bilo mogoče uganiti. Prefaknili smo vso celico, a vendar ni bilo najti sledu po njegovih tovariših. Ko bi bili res zaprli tu troje ljudij ter bi dva izmed njih umrla, bi ostale po njima vsaj kosti.“

„Torej pripuščaš...“

„Prepričan sem, da je v teku osmih let bil v celici samo jeden jetnik.“

Tribun strogo pogleda Gezija.

„Pazi na svoje besede“ mu zakliče.

„Zdi se mi, da hočeš dolžiti laži vrlega Valerija.“

„Lahko, da se je motil“, odvrne Gezij.

„Ne“, seže mu v besedo tribun, „on je moral imeti prav. To se razvidi celo iz tvojih lastnih besed. Ali nisi rekel sam, da si v teku osmih let dajal trem ljudem hrano in pijačo?“

Navzoči so se začudili razsodnosti svojega predstojnika. Vendar Gezij se ni dal zbegati.

„Ti poznaš samo polovico te novice, o tribun, kadar zaslišiš vso, pa mi pritrdiš. Znano ti je, kaj sem storil s tem človekom. Veš, da sem ga poslal v kopelj, ukazal ga ostriči in obleči v novo obleko, a pospremil ga za vrata baštije, sem ga izpustil. Zdelo se mi je, da niti ne začujem več o njem. Toda danes se je vrnil znovič, jokajoč in žalostno tarnajoč. Pripeljejo ga k meni. Razbravši iz njegovih znamenj, da se hoče vrniti v svojo ječo, sem naročil, ga tjekaj peljati; toda, ko so ga hoteli odpeljati, mi je padel k nogam ter me s pogledom in mimiko prosil, naj grem za njim. Tajnostna izguba njegovih dveh tovarišev me je neprestano vznemirjala. Šel sem. Kako se veselil sedaj, da sem vstregel njegovi prošnji!“

Vsi so ga radovedno poslušali.

„Ko sva prišla v celico ter je starec, tipajoč z rokami zid, spoznal dolgoletno svoje stanovanje, me je prijel za roko in peljal k predoru, podobnemu onemu, skozi kateri smo mu dajali hrano. Čudim se, da ga sam včeraj nisem zapazil. Tako velik je, da bi tvoja čelada, o tribun, lahko šla skozi.

Držeč me neprestano za roko, je starec vtaknil glavo v predor ter presunljivo zakričal. Odgovoril mu je slab, komaj še slišen glas. Osupel po tem, sem porinil starca v stran ter začel klicati: „Hola, kdo je tam?“ Iz početka ni bilo odgovora. Zaklical sem znovič. To pot je kakor izpod zemlje doletel k meni zamolki odmev človeške govorice. „Bodi blagoslovljen, o Gospod!“ sem čul razločno. In kar je še čudnejše, je bil to ženski glas. „Kdo si?“ sem vprašal znovič. „Izraelska žena, pokopana tu živa s svojo hčerko. Umiravi, pomagaj!“ Tako se je glasil odgovor. Potolaživši jo, sem jo popustil ter prišel semkaj.“

Tribun urno vstane.

„Prav imaš, Gezij“, reče, „sedaj vidim to. Črtež je bil lažnjiv, isto tako tudi besede prokuratorjeve, tikajoče se treh jetnikov. Toda vsi Rimljani niso enaki Valeriju Gratusu.“

„Kolikor sem mogel razumeti iz znamenj nemega starca“, konča Gezij, „je on delil svojo hrano z izraelskima ženskama.“

Tribun pogleda po svojih podložnih in sodeč, da pri tem, kar ima storiti, bo bolje, ako ima priče, reče:

„Moramo osvoboditi ti ženski. Pojdite za menoj!“

Gezij je bil razveseljen.

„Treba bo podreti zid“, je pojasnjeval. „Našel sem sled za vrata, ki pa so neprodno zazidana.“

Tribun se obrne k jednemu uradniku.

„Pokliči zidarje!“ reče. „Naj pridejo z orodjem. Požuri se! Poročilo ne odide danes; vidim namreč, da ga bo treba popolniti.“

Na to vsi urno zapusté sobano.

II.

Gobavi.

„Izraelska žena, ki je tu živa pokopana s hčerko. Umiravi, pomagaj!“

Takšen odgovor je začul nadzornik Gezij v celici, naznačeni na njegovem črtežu s številko V.

Naš čitatelj, slišavši ga ob enem z njim, si je moral gotovo reci: „Konečno se je našla Ben-Hurova mati in njegova sestra Tirza.“

Zares sta bili to oni dve.

Gratus ju je hotel skriti pred človeškimi očmi in je izbral radi tega bastijo Antonijo, ki se je nahajala neposredno pod njegovim nadzorom, ter celico pod številko VI. Ta je bila namreč oddaljena od drugih ter poleg tega še okužena z gobami. Ni bilo dovolj, vreči ju v ječo; ti ženski morata umreti.

Ko je bila napočila noč, sta ju dva sužnja privedla semkaj. Ta dva sužnja sta zazidala vrata celice, na kar so poslali vsakega na drugo stran dežele, da bi tako izginil sled na njima za vedno.

Gratus bi se bil zares dokaj lože iznebil teh dveh brezorožnih žensk — dva sunca z nožem in bilo bi po njima; toda rajše ju je izročil počasni in neizogibni smrti, da bi v slučaju odkritja vse zadeve se zamogel izgovarjati s tem, da je njima prisodil samo zaslužen kaznen, kar se je močno razlikovalo od dvojnega umora.

Radi tega je v sosedno celico vrgel jetnika, kateremu so za prestopke proti disciplini odrezali jezik in iztaknili oči. Ta človek je imel njima dajati pijačo in hrano.

V slučaju celo najstrožje preiskave bi ne mogel on ničesar objaviti, niti izdati imen zaprtih žensk ali njih preganjalcev.

Ta drzni načrt, izmišljen skupno z Mesalo, je dovolil njima obema pod pretvezo, da treba kaznovati rodbino Hurov, pograbit vse njeno premoženje. Niti najmanjši del od tega ni prišel v cesarjevo zakladnico.

Da zatre sled, je Gratus odstranil poprejšnjega nadzornika. Ta sicer ni vedel o ničemer, toda poznal je podzemeljske ječe in nemogoče bi bilo, skriti pred njim zaprti ženski.

Prokurator je dal napraviti nove črteže, izpustivši v njih, kakor smo videli, celico pod številko VI., ter jih izročil novo imenovanemu nadzorniku. Ob enem s to številko je tudi odšel vsak sled za nesrečnima ženskama.

Zmožnost čutila radosti in trpljenja se okrepeča v človeški duši v meri njenega razvoja.

Da bi se moglo umeti, kako neizmerno je bila Hurova mati nesrečna v tej ječi, je dovolj predočiti si grozo, ki spreleti človeka, katerega živega zazidajo; treba pa si

je še predočiti stopinjo, s kakoršno je zlasti ona občutila to grozo.

Znano nam je že, da je bila nenavadno nadarjena in da je morala biti vsled tega močno občutljiva.

A sedaj naj nam bo dovoljeno priznati, da smo v prejšnem pripovedovanju nalašč tako podrobno opisali Hurovo palačo ter mir njihovega rodbinskega življenja, da bi si čitatelj mogel sedaj lože predočiti, kako strašen je bil za njo ta prehod od izobilja v hiši njenega moža v to temno, vlažno zidovje, in kako velikanska je bila razlika med njima.

Ako hočeš, dragi čitatelj, zmeriti s sočutnim očesom obup, ki je razdiral dušo te ženske, spomni se le njenega razgovora s sinom o Bogu, narodih in junakih, v katerem je razgrinjala pred njim sedaj svoje filozofične nazore, pa znovič vzvišeno domoljubje, a zmerom globoko materinsko ljubezen.

Ako se hočeš bolešno dotakniti moža — trči ob njegovo ljubezen; ako hočeš še občutljivejše raniti žensko — dotakni se njenih občutkov.

Dovolivši si navesti tu te opomnje, se vrnemo k daljšemu pripovedovanju.

Celica pod številko VI. je bila vlažna luknja. Njene stene so bile gole, po katerih se je cedila vlaga, in na podu je bilo vse polno špranj; svetloba in zrak je prihajal vanjo skozi ozek predor v zidu.

Tu je vladala neprestano polutema.

Iz početka je grič Morija, na katerem so Makedonci pozidali grad, bil oddeljen od onega, na katerem se je nahajalo svetišče, po ozki, toda globoko v zemljo zariti skali. Ko je Jan Hirkan spremenil grad v trdnjavo, ki bi imela služiti v obrambo svetišča, je ukazal v tej skali izdolbsti podzemeljske celice. Skozi predor, narejen na severni strani, so delavci zahajali vanjo ter delali. Izdolbli se pet celic v jedni vrsti in šesto v prilegem hodniku. Ona ni bila v zvezi z nobeno drugo, razun z ono pod številko V. Po končanem delu, da zapro predor, ki se je nahajal uprav v celici številke VI., so ga obzidali od zunaj s steno, narejeno iz velikanskega kamenja, pustivši v njej samo daljše špranje.

Ko je Herod dobil v last bastijo in svetišče, je sezidal na tem mestu še debe-

lejši zid ter zakril ž njim vse te špranje, razun jedne, skozi katero je dohajalo nekoliko zraka — le toliko, da so jetniki mogli dihati — ozki prod svetlobe, tako ozek, da ni mogel razpršiti teme v ječi. Takšna je bila celica pod številko šest.

A sedaj pogledimo v njeno notranjost.

Obe ženski, prislonivši se h goli steni, sta sedeli pri tem predoru. Koliko ur sta že prebili tako, gledajoči ta prod svetlobe ter crpajoči nadejo resitve v tem slabotnem žarku! On je njima napovedoval dan in, kadar je izginil, sta vedeli, da je legla na zemljo temna noč — nikjer tako gosta in dolga kakor tukaj.

Skozi to špranjo, kakor skozi široka kraljeva vrata, so odhajale njune misli v daljni svet; drville so po tem svetu misli jedne — za sinom, a misli druge za bratom. Iskale so ga po morju, kopnem in otokih....

Danes se nahaja v tem le mestu, jutri v drugem, a povsod samo mimogredé, in kakor midve čakavi nanj, tako tudi on naju išče po vsej zemlji. Dokler je on živ, dotlej je še nekdo, ki se naju spominja; in dokler se on spominja, je še nade.

To sta si ponavljali vzajemno. In čakali sta.

V svetlobi slabega žarka ju vidimo sedaj, kako se stiskata druga k drugi. Obe sta nagi. V naših očeh ju zakriva, kakor kraljevi škrlat, velikost trpljenja.

Kako močno sta se spremenili! Niso bila to samo leta, ki so pritisnila na nju tak pečat. Mati je bila nekdanja zala ženska, hči — zalo dekle: sedaj bi celo Juda strepetal, ko bi ju zagledal. Lase imata dolge, zamotane in nekako čudno bele. Obe nehoté vzbujata v človeku odpor. Nemara se muke gladi in žeje tako odbijajo na njunih licih. Od včeraj, ko so izpustili iz sosedne celice slepega njunega služabnika, nista še imeli ničesar v ustih.

Tirza se stokaje stiska k materi.

„Bodi mirno, moje dete, oni pridejo — oni morajo priti“, pravi izraelska žena. „Bog je dober! Saj kolikorkrat so zadonele trombe nad svetiščem, nisve nikdar pozabili doprnesti Mu svoje molitve. Glej, svetloba je še tako jasna; solnce mora biti še visoko na

nebu. Treba samo paziti, kedaj kdo pride. Ne izgubljavaj nadeje. Bog je dober.“

Tako je govorila mati, in njene besede so pomirjale Tirzo.

Komaj osem let se je pridružilo k onim trinajstim, katere je štela, ko smo jo zadnjič videli, toda navzlic temu je bila sedaj že dorasla ženska.

„Potrudim se, biti pogumna, o mati!“ je dejala, dušeča stokanje. „Živeti hočem radi tebe, moja najdražja, radi Jude. Kje je on sedaj? Ali naju najde kedaj?“

Njun glas je zvenel nekako ostro, ter bil zmožen, zbosti človeško uho.

„Sanjalo se mi je o njem“, je odvrnila mati, pritiskajoča Tirzo še močneje v svoje krilo. „Videla sem ga tako razločno, kakor vidim tebe. Treba nama je verjeti sanjam. Tudi naši očetje so vanje verovali. Gospod je govoril ž njimi često v sanjah. Evo, sanjalo se mi je, da sva stali obe pred zalimi vratmi v ženskem stebriču, v svetišču. Dokaj žensk je bilo tam pri nama. In prišel je on, obstal pred vratmi ter se oziral naokrog. Oziral se je po vrsti na to in na ono — pregledal je vse ženske. Srce mi je močno udarilo. Videla sem, da išče naju. Z razprostrtimi rokami sem stekla k njemu, kličeča: „Tu sem jaz, tu sva obe!“ On me je slišal in videl, toda obrnil se strani ter šel dalje. Ni poznal rodne matere!“

„Ali bi pa bilo drugače, ko bi se srečali? Močno sva spremenjeni!“

„Dà, močno spremenjeni!“ odvrne mati, sklonivši glavo na prsi, da skrije ganutje, „toda mogli bi se mu dati spoznati.“

„Mati, jezik me pali in grlo peče! Vode, mati, vsaj kapljico vode mi daj!“ jame znova ječati Tirza.

A odkod naj ona dobi to kapljico vode? In ona, bivša kneginja Hur, se je obupno ozirala naokrog. Tako pogostoma je že klicala ime Gospodovo, delajoča v tem imenu obljube — ki pa se doslej še niso izpolnile, da se jej sedaj beseda nadeje zdi kot zasmehovanje. Čuti, kako ji vhaža sila življenja, kako se oči pokrivajo s senco smrti, a ob enem z močmi je tudi njena tako krepka vera jela v njej slabeti. A vendar je še hotela dati hčerki tolažbo.

„Potrpljenje, Tirza!“ jej šepeta s težavnim glasom. „Potrpljenje. Oni pridejo. Že so blizu!“

Toda, kaj je to? Na njena ušesa dohaja nekaj šum. Kaj, ko bi ju motil posluš? Ne? Zares se je razlegal v celici divji krič nemega sojetnika. Tudi Tirza ga je čula. Podpiraje se vzajemno, sta vstali.

„Hvaljen bodi Gospod na veke!“ zakliče mati z vnemo prerrojene vere in nadeje.

„Hola, kdo je tam?“

Ta klic se je razlegal po pustem zidovju.

A za njim takoj drugi:

„Kdo pa ste?“

Glas jima je bil tuj, toda vsekako prijeten. Sedaj sta prvič v osmih letih slišali še drugo govorico razun svoje.

Ta prehod od vrat sreče do vrat življenja, ki so se zapirala nad njima, je bil tako nagel, tako nepričakovan, da se nista mogli zavesti ter si pojasniti, kaj se godi ž njima.

Treba pa je bilo čim prej odgovoriti na to radostno vprašanje.

„Izraelska ženska, ki je tu živa pokopana s hčerko! Umiravi! Pomoči!“

Takšen odgovor so začuli skozi predor v celici številke V.

„Počakajta, takoj se vrnem!“ je priletelo na ušesa dveh nesrečnic.

Glasno sta se zjokali.

Naposled sta bili najdeni! Čez trenutek dospe pomoč. Najdeta svobodo in vse, kar sta izgubili — sina, brata, hišo, bogastvo in stališče. Velika, neizmerna svetloba, ki prodira tudi skozi najožjo špranjo — svetloba nadeje je razsvetila njuno ječo.

Glad, žeja, prikazen smrti so izginile pri njenem blesku.

Nadzornik Gezij je dolgo pripovedoval svojo zadevo, toda naposled jo je končal.

Tribun, ne odlašajoč, se je takoj priprijel dela. Čez malo časa je bil v podzemlju. Naročil je, da se mora podreti zid v vratih.

„Hola! kje sta?“ je zaklical glas skozi predor v celici številka V.

„Tukaj“ je odvrnila od znotraj mati, približavši se k zidu.

In takoj je zaslišala močne udarce nad svojo glavo. Udarci so se ponavljali, sedaj više, pa zopet niže. Kaj, ko bi podirali zid?

„Dà, tako je; to je bil odmev velikega kladiva. Delali so predor, skozi kateri bi imela priti do nju — svoboda.“

Obe nesrečnici sta uprli svoje oči v steno. Zdelo se je, da hočeta s svojim pogledom pomagati svojim rešiteljem. Mislili sta, ko bi se v stran obrnili, da bi ti odmevi takoj prenehali ter bi se znovič večna tema zagnila nad njima.

Roke, ki so delale na drugi strani, so bile močne, gibčne in polne dobre volje.

Udarci so vsaki hip postajali razločnejši.

Padel je jeden sip, za njim drugi, tretji, in vsak odstranjen kamen je zblizal za jeden korak s svobodo ti dve živo pokopani žrtvi.

Že sta razločno začuli razgovor delavcev!

Nakrat, o nepopisljiva sreča! se je zabliskala rudeča svetloba baklje. V temi je ona zasvetila kakor rešilna juternica.

„To je on, mati, to je on! Našel nas je naposled!“ je klicala Tirza.

„Bog je dober!“ je šepetala mati z drhtečimi ustni.

V celico je padel velik odlomek zidu, potem še večji, na to se je zvalil celi sklad kamenja. Vrata so stala odprta. V tem prahu in sipu se je prikazal človek z bakljo v roki. Za njim se je nekoliko drugih ljudi postavilo v dve vrsti, pustivši prost prehod za tribuna. Rimski dostojnik hoče sam naznani osvobojenje tema nesrečnicama.

Gotovo mu padeta k nogam, pozdravljajoči ga kot rešitelja.

„Ha! Kaj je to? Oni se skrivata v najdaljši kot podzemlja. Nemara iz bojazni? Ne. To že vemo, da sta nagi — torej vsled sramežljivosti.“ Tudi ne zgolj iz sramežljivosti.

Iz teme doletavajo besede brezmejnega obupa. V vsej človeški govorici ni najti tako bolečnih:

„Proč od naju. Nečisti svi! nečisti!“

Baklje so strepetale v rokah delavcev. Vsi so s strahom pogledali drug drugega.

„Nečisti svi! nečisti!“ se je ponovil znovič obupen krič.

S takim krikom je moral oditi od rajskih vrat duh, obsojen v večno temo.

Vdova in mati je izvršila dolžnost in še le sedaj, na odmev lastnih besed, se je vzbudila v njej zavest, da to osvobojenje, o

katerem je sanjarila, za katero je tako dolgo molila, katero se je videlo od daleč kot rudeč, sočnat sad, se je z dotikom njene roke spremenilo v sodomsko jabolko.

Obe, ona in Tirza, sta bili gobavi!

Danes nam je težavno razumeti vso grozo, ki jo obsegajo te besede, toda poglejmo v knjige takratnega zakonika:

„Ti četveri so prišteti k mrtvim: slepi, gobavi, revni in brezdetni.“

Tako govori Talmud.

Biti gobav, je pomenjalo: biti mrtvec; kot mrlič so bili taki izgnani iz mest, v katerih so stanovali ljudje; gobavec je smel z najljubljenejšimi in najbližnjimi govoriti samo iz gotove daljave, občevati je smel samo s sebi podobnimi obsojenci; bil je izključen izpod zakona, odpahnen za zmerom izpred vrat svetišča; za obleko je smel imeti samo plahto, usta odpirati samo za to, da je odganjal od sebe ljudi s kričom: „Nečist! nečist!“

Bivati je smel samo v puščavi, ali v zanemarjenih grobovih, postal je živeča senca, pravcati volkodlak iz Gehenne, budil je gnjus in strah v drugih, a v samem sebi nejevoljo; živel je samo za muko, a vendar ni hotel umreti, dasiravno je v smrti bila jedina rešitev in nadeja.

To je pomenjalo biti gobav.

Nekega dne — ali je mogla vedeti kdaj, ker se jej je v tej celici zmedel račun časa, — nekega dne je čutila vdova Hura neko opekline na dlani desne roke; kmalu na to se je prikazal na njej lišaj. Močila ga je z vodo, toda namesto, da bi izginil, se je še povečal čimdalje bolj. Iz početka je le malo pozornosti obračala nanj ter skrivala to pred hčerko, toda kmalu so se tudi na Tirzi jele pojavljati podobne prikazni.

To betvico vode, katero so jima dajali, sta rabili kot zdravilo ter rajši pritrgali žejnim ustom pijačo. Vendar zaman! Speklina in lišaji so se razširjali polagoma po vsej roki; koža je pokala na njej in nohti so odpadli od telesa. Nista začutili velikih bolečin, marveč neprestano naraščajočo splošno bolezen. Potem so ju jele skleti in pokati jima ustnice.

Vdova Hura, ki je ljubila snago, ne samo radi potreb telesa, marveč tudi radi

spoštovanja predpisov velikega postavodajalca, se je borila neprestano z nesnago v podzemlju in s to grozno boleznijo.

Nekega dne, ko so jo napadle zlokobne slutnje, je privedla hčerko k predoru. Žarek, prodirajoč skozi njo, je osvetlil deklitje lice.

Tirzine trepalnice so bile bele kakor sneg.

Revna mati je vedela, kaj to pomeni.

Stala je kot otrpnela od bolesi, v njeni glavi je nastala velika praznота in v njej se premetavala samo jedna misel: „gobe! gobe!“

Toda premagala je svoje ganutje. Materinska ljubezen jej je dodala poguma in moči, da je skrila pred hčerko grozno resnico. Izgubivši sama nadejo, ni vendar nehala vlivati tolažbo v srce nesrečnega otroka.

Da bi jo zabavala, si je izmišljala različne igre, pravila jej stare pripovedke in tvorila nove. S pečenimi ustnicami jej je prepevala psalme kralja — pesnika, zajemajoča v njih sama pogum in moč.

Bolezen je med tem neizprosno, dasiravno počasi napredovala. Posipala je s srežem njuni glavi, izgrizla luknjice v ustnicah in trepalnicah, pokrivajoča njuno telo z garjami. Potem se je lotila grla, nadavši oster, hripav zvok njenemu glasu; na to se je lotila členov ter napela na njih staničasto tkanino in hrustanec.

Polagoma, polagoma, in mati je vedela, da neozdravljivo, je zajela pljuča, skazila kri, posušila kosti in tako ju bo stiskala čimdalje tesneje s svojimi železnimi rokami — a smrt je bila nemara še daleč.

In prišel je naposled bolesten dan, ko je mati se čutila primorano imenovati Tirzi, bolezen, ki ju je doletela. Obe sta med jokom in stokom jeli pošiljati svoje molitve pred prestol Jehova, da bi ta polajšal njune muke.

Sčasoma vendar — tako velika je moč privajenosti — sta se nesrečni žrtvi spoprijaznili z gnusno promeno, kakoršni sta podlegli; govorili sta o njej brez obupa, kot o nekaki navadni stvari ter navzlic vsemu temu hrepeneli po življenju.

Jeden vozal je jih še vezal z zemljo — krepčali sta si duha, ko sta govorili in sanjarili o Ben-Huru.

Mati je obljubovala združenje z njim hčerki, a hčerka materi — nobena izmed nju

tudi ni dvomila, da tudi on s koprnenjem in tesnobo pričakuje tega trenutka. In tkoči ter pretikajoči neprestano to prejo nadeje, sta nahajali v tem olajšavo težke svoje usode in opravičenja pred samimi seboj, da živita in nočeta umreti.

Videli smo, kako sta se tolažili navzlic celodnevne gladi in žeji v trenutku, ko ju je našel Gezij.

Svetloba baklje je iskreče osvetlila temnico. Svoboda je prišla.

„Bog je dober!“ je zaklicala mati, prevzeta hvaležnosti ter hvaleča Njegovo ime za to, kar jim je poslal.

Vstopil je tribun.

Še le sedaj je vdova Hura, kakor v luči te baklje, zagledala, da za nju ni več rešitve in da ima radi svoje bolezni še dolžnost. In iz njenih ust je prišla grozna svaritev:

„Nečisti svi! nečisti!“

Ah! koliko truda je stala revno mater izvršitev te dolžnosti.

Svoboda se je zares vrnila, toda davno srečno življenje se več ne povrne. Odslej, ako pojde kedaj mimo hiše, ki je bila nekdanj njena last, nima pravice, se ustaviti, k večjemu da zakliče: „Nečista! nečista!“

Svojemu sinu, po katerem je bedeča in spavajoča koprnela, svojemu rodnemu sinu, ko bi ga srečala ter bi on stegnil proti njej roko in zaklical: „Mati!“, bi morala odgovoriti: „Nečista! nečista!“

A to drugo njeno dete, katero se sedaj radi pomanjkanja druge obleke mora pokrivati s svojimi lasmi, — oh! tudi ono, še tako mlado, bo vzbujalo pri ljudeh neprestano le gnjus.

A vendar se je plemenita žena Izraela udala sama tej usodi, ko je iz globine srca zaklicala besedi, ki bi jej imeli odslej služiti za pozdrav ljudem, katere sreča na poti: „Nečista! nečista!“

Tribun je s trepetom zaslišal ti zlokobni besedi, toda ni se umaknil.

„Kdo pa sta?“ ju vpraša.

„Ženski, umirajoči od gladi in žeje. Toda — je dodala takoj — ne bližaj se! Ne dotikaj se tál niti stene. Nečisti!“

Rimski dostojnik je nadaljeval svoje izpraševanje.

„Povej mi, ženska, kako se imenuješ? Kedaj si bila vržena v ječo? Od koga in za kaj?“

Ona mu je odvrnila:

„Živel je nekdanj v Jeruzalemu knez, Hur mu je bilo ime — Ben-Hur... Vsi plemeniti Rimljani so bili njegovi prijatelji — sam cesar ga je obdaril s svojo prijaznostjo... Jaz sem vdova onega kneza in ta-le je njegova hči. Kako ti naj povem, kaj je naju spravilo v ječo?... Sama ne vem. Ni bilo za to nikakega vzroka — k večjemu naše bogastvo. Bolje bo, če vprašas Valerija Gratusa — on ti zamore bolje pojasniti, kdo je bil naš sovražnik in kedaj so naju vrgli semkaj. Jaz tega ne vem. Glej, evo, kam so naju pripravili, glej in imej usmiljenje!“

Ozračje v temnici je bilo soparno. Rimljan pa je vendar ukazal človeku, ki je držal bakljo, se približati ter je zapisal ta odgovor. Vsakdo bi tega ne bil storil.

„Osvobojeni sta“, je dejal, spravljajoč tablice, „med tem pa vama pošljem pijačo in hrane.“

„Poslji nama še obleke in vode, da se umijevi!“ je prosila mati.

„Tvoja želja, vrla ženska, se izpolni.“

„Bog je dober!“ je ponavljala vdova med jokom. „Mir Gospodov bodi s teboj!“

„Pripravita se!“ reče tribun. „Nocoj po noči ukažem vaju izpeljati skozi vrata bastije. Svobodni bodeta. Poznaš postavo, torej veš, kam se imaš podati. Srečno, Hurova vdova!“

Pomignil je svojim ljudem ter odšel z njimi,

Kmalu so se prikazali pri vratih sužnji nesoči vodo, obrisače, kruh, meso in obleko. Vse to so odložili na prag ter prestrašeni zbežali.

Ko je nastala noč, so odpeljali obe nesrečni ženski skozi vrata.

Bili sta prosti.

Nad njunima glavama so migljale one zvezde, kakor nekdanj pred osmimi leti nad streho palače Hurov.

Dvignili sta oči proti nebu ter mu zastavili bolešno, breznadejno vprašanje:

„Kam hočeva iti in kaj bo dalje?“

III.

Znovič Jeruzalem.

Skoro ob tem času, ko je Gezij na bastiji Antonije pripovedoval tribunu grozno svojo najdbo, se je vspenjal neki človek po vshodnem rebu Oljske gore.

Pikra in skalnata steza je držala skozi grmičje, ki je bilo od solnca opaljeno. Naš popotnik je bil vendar močan in mlad, imel je na sebi ohlapno, lahko obleko; torej je lahko prenašal solnčno vročino, vpenja se po strmini.

Šel je počasi, ogleduje se na desno in na levo.

Z njegovega lica je bilo moči čitati, da mu je ta kraj dobro znan in da budi v njem sladke spomine. Pozdravljal je te obzgane rastline in te griče kot svoje davne prijatelje: „Kako me veseli, da vas znovič vidim. Naj vendar pogledam, ali ste se kaj spremenili?“ jim je dejal s svojim pogledom.

In vpenjal se je tako s početka počasi, toda čim bolj se je bližal vrhu, tim bolj je pospešil korake.

Konečno je obstal na samem vrhu Oljske gore. Živa rudečica mu je stopila na lice in s pridržano sapo je zrl na prizor, ki se je razgrinjal pred njegovimi očmi.

Ta popotnik ni bil nihče drugi nego Ben-Hur, in mesto, čegar prikazen ga je napajala s takšnim razkošjem — Jeruzalem.

Koliko ljudij in s kako različnimi občutki je že zrl s te gore na Sveto mesto! Tit, zmagovalc in vitez križarskih vojsk, ter Izlamit in popotnik iz zapada, — prvi kot zmagovalc, drugi kot pobožni popotnik, — toda nihče z občutki tako bridkimi, tako bolestinimi in ponosnimi ob enem nego Ben-Hur.

Spomini slavlja in upadka židovskega naroda, njegova zgodovina — zgodovina Boga — so mu stali kakor živi pred očmi. To mesto so sezidali njegovi očetje; ono je bilo priča velikih pregreh in nenavadnih čednostij, poleta duha in njegovih slabostij — ter vere in nezvestobe izbranega ljudstva.

Ben-Hur je imel še pred očmi sliko Rima, ki pa ni bila zmožna, mu zatemniti tega, s čimur se je napajal v tem trenutku.

In čutil se je ponosnega na to prestolnico, a ta ponos bi se bil lahko spremenil v napuh, ko bi se ne bil pri tem z bolestjo spominjal, da v tej kraljevi prestolnici vlada sedaj sovražnik. Samo z njegovim dovoljenjem so skladali žrtve v palači, iz katere je nekda vladal David in v kateri so se danes mogočno vsedli najezdiki (prišleci). V njej so oni izmišljali čimdalje več novih davkov, obkladajoči ž njimi izvoljence Gospodove.

Vendar ti občutki ponižanja in bolesti so bili splošne nravi — čutil jih je vsak pravi Izraelec.

Razun njih pa je nesel mladenič breme lastnega trpljenja in pogled na rojstni kraj mu je isto še bolj obteževal.

Solnce je ljubeznivejšje občevalo z zapadnim obronkom Oljske gore, nego z vshodnim, in tudi ljudje so ga obdelovali z večjo ljubeznijo, obsadivši ga z vinogradi ter s smokvinimi sadniki in oljkinimi vrtovi. Pokrivalo ga je zelenje od vrha do posušenega potoka Cedron. Pred njo je štrlel kvišku strmi zid od gore Morija — bel kakor sneg. Temeljno zidovje je pozidal Salomon, a dokončal ga je Herod.

Na to se je oko od skale do skale vpenjalo čimdalje više, tje do svetišča. Zdelo se je, da je bil to spomenik, kateremu je služil ta zid za podnožje.

Dalje mu je segal pogled po galerijah poganov, Izraelcev, žensk in duhovnov. Obkoljene z vrsto belih mramornatih stebrov, so se dvigale druga nad drugo, najviše pa se je nahajal neskončno zal, veličasten po svojem razmerju, leskeč se od zlata, — tabernakelj, sveto stanovanje svetih. Skrinje zaveze že ni bilo več v njem, toda — izraelski otroci so v to trdno verovali — da je bil sam Jehova.

Izpolnile so se besede Sinu Božjega. Dandanašnji od tega umetnega dela ni ostal več kamen na kamenu.

Pogled Ben-Hura se je vpenjal še više in više nad streho svetišča proti gori Sion, posvečeni z napovedmi o bodočem kralju.

Pomnil je, da med goro Morijo in Sionom leži dolina Cheemongerger, katero je namakal Ksistus (Xystus); da so se v njej

nahajale zale palače in vrtovi; toda mladenič se ni zmenil za-nje; meril je s pogledom ona poslopja, ki so se nahajala ob kraljevem griču: dom Kajfeža, osrednjo sinagogo, rimski Praetorij, neumrljivi Hippius ter turobna, toda pri tem tako sijajna grobišča Fasaelus in Mariamne.

A ko je sredi njih zagledal palačo Heroda, se je vzbudilo v njegovem srcu koprnjenje po kralju, ki je prihajal, in pred katerim bi on — Ben-Hur — imel pripravljati pot ter začasno njegovo uboštvo podpirati s svojim bogastvom.

In misel njegova je šla nasproti dnevu, v katerem On pride, da zavlada na gori Moriji, v svetišču in Tionu z njegovimi stolpi, palačami in bastijo Antonijo ter nad novim, še ne utrjenim mestom Bezeto! Videl je milijone izraelovih otrok, kako so šli s prapori, prepevajoči slavo Gospodu, kateri je zmagal radi njih vse národe ter jim dal gospodstvo nad svetom.

Solnce se je jelo že pomikati za gore in od njegovih žarkov so se zapaljali stolpi in bastije mesta, leskeče se kakor zarja od plamena.

Vrhovi daljnih gorâ so še držali na svojih ramenih Foebov ščit, toda ni se jim dal pridržati, in drsajoč po njihovih obronkih, je zapadel na drugo stran zemlje. Nad svetiščem je zavladal mrak, ki pa ni mogel zakriti pred očmi Jude temne točke na nebu, tam na desno od svetišča.

Stala je tam nekdam hiša njegovih očetov — ali stoji še sedaj, ali že ni tam samo kup razvalin?

Smeli načrti, sanjarenje po slavi, prerojenju domovine — vse to ga je zapustilo pri pogledu na to točko.

In ustavila se je nad njo z ljubeznivo Ben-Hurova misel, katera v tem hipu ni bila zmožna objeti drugega cilja, razun svete dolžnosti, ki ga je privedla semkaj.

V globelji puščave, ko se je združil s šejkom Ilderimom, se je seznanjal z deželo ter izbiral kraje, primerne za obrambo, kot poveljnik, ki razgleduje kraj, v katerem se mu bo treba vojskovati; — tam je nekega večera stopil pred Ben-Hura Simonidesov poslanec ter prinesel mu novico, da so Rim-

ljani Valerija Gratusa odstavili in naznačili na njegovo mesto Poncija Pilata.

Veliki Jehova je torej potrl Judove sovražnike ter odvzel jim pušico, katero so nanj merili; jeden je postal hrom, drugi je izgubil oblast nad Judejo — oba sta bila brez moči.

Vsi razlogi k bojazni so izginili kakor sanje.

Ni bil mar torej sedaj najprimernejši čas za iskanje? Ako sam ne bi mogel prodreti z očmi v globelji judovskih ječ, more jih preiskati z očmi drugih. Ako bi se nesrečni ženski našli, ni imel Pilat nikakega vzroka, držati jih na dalje v tem zidovju — vsaj nobenega takega, ki bi ga ne bilo mogoče odstraniti s..... šekelji, ha! če treba celo s talenti!

Pridobivši iz ječe mater in sestro — tako je sanjaril Juda — ju nastani v varnem kraju ter se z mirnim srcem in vestjo poprime misli o kralju, ki je prihajal.

Zadoščeval mu je jeden trenutek, da je takó sklenil.

V tej noči se je še dolgo posvetoval z Ilderimom.

Drugo jutro so ga trije Arabci pospremili do Jerihe, tu jih je odpravil s konji vred ter se podal na daljšo pot sam in peš. V Jeruzalemu bi se imel sniti z Malluhom.

Doslej še ni napravil nikakega načrta za delovanje.

Z obzirom na bodoče velike nakane je moral, kolikor mogoče, skrivati se pred očmi vlade. Iskanje svojih najbližjih prepusti med tem Malluhu, zvestemu služabniku in zvitemu možu, nadzirajoč samo njegove korake.

Toda kam jih naj obrne najpoprej? Ali ne k bastiji Antoniji? Saj se je razprostirala govorica, da njeno zidovje stoji na labirintu jetniških celic, ki so bile hujši strah za žide, nego močna posadka trdnjave. Sicer pa si je Juda tudi zapomnil, ko so poslednjič počivale njegove oči na dragem obličju matere in sestre, da ju je rimska straža odgnala proti bastiji.

Ko bi ju bili tudi pozneje premestili kam drugam, morali so tam ostati sledovi, ki mu olajšajo iskanje.

Tako je premišljeval Ben-Hur, dasi-
ravno je v globelji njegove duše tičala še
druga nadeja.

Od Simonidesa je vedel, da doslej še
živi Amra, Egipčanka. Čitatelj se še gotovo
spominja, da se je tistega dne, ko je padla
nesreča na Hurovo hišo, ona zmuznila
straži iz rok ter zbežala nazaj v palačo. In
zapečatili so jo v njej.

Imela bi umreti od gladu. Toda Simo-
nides jo je po rokah zvestih služabnikov
preskrbljeval s hrano in pijačo.

Bila je tudi jedino bitje v palači, ka-
tero Gratus, navzlic vsemu svojemu prizade-
vanju, ni mogel prodati.

Zgodbe pravih njenih lastnikov so stra-
šile kupce. Šepetali so si pri tem čudne reči.

Razširila se je govorica, da v palači
stanujejo duhovi.

Bržkone je Amra, pokazavši se včasih
na narožnikih strehe ter za zamreženimi
okni, dajala povod in snov taki govorici.

V resnici pa tudi ni bivala v tem ob-
zidju zvestejša duša, nego je bila ona.

Juda je sklenil za vsako ceno, sniti se
z Egipčanko. Ona je nemara vedela kaj o
njegovi materi in o Tirzi. Ko bi mu pa tudi
ne mogla dati nikakega pojasnila, bo mu
vendar prijetno, videti zvesto služabnico v
tej stari, dragi hiši!

Najpoprej torej pojde k palači svojih
očetov.

S tem sklepom se je odpravil z gore
proti potoku Cedronu, potem pa je zavil na
jug k vasi Siloan. Potoma je srečal pa-
stirja, gonečega ovce na trg; spustil se je ž
njim v razgovor in šla sta skupaj do vrat
Svetega mesta.

IV.

Ben-Hur pred hišo svojih očetov.

Temno je že bilo, ko se je Ben-Hur
poslovil s pastirjem pri Ribjih vratih ter
krenil v tesno ulico, ki je držala proti jugu.
Na obeh njenih straneh so bile nizke, temne
in turobne hišice. Tišino so pretrgavali tu le
poredkoma koraki mimogredočega; vsaki, ki
ga je srečal, ga je prijazno pozdravil. S streh
pa so se mu glasile na ušesa zamolke pesmi
mater, zibajočih svoje otroke.

Samota, nočna tišina in skrb za svojimi
so pripravile mladeniča v bridko tugo.

Gredoč po ulici, je dospel kmalu do
ribnika Betezde. Zvezde-ljubovnice so se ogle-
dovala v prozorni njegovi vodi.

Dvignivši oči, je zagledal Juda zidovje
bastije Antonije, temno, mogočno, rogajoče
se s svojo obsežnostjo in močjo.

Ako sta njegova mati in sestra tam
živi pokopani — kaj more za nju storiti?

Z oboroženo roko celo — nič.

Ves legijon bi mogel obkoliti to skalo
— a štiti in sulice bi se odbijale od njenih
kamenitih zidov.

Njemu nasproti so stali ti velikani in
zroči nanj z višave, — tako se je zdelo
— so se rogali njegovim drznim nakanam.

Torej za javni boj mu manjka moči....
zvijača človeka čestokrat zapelje in Bog, po-
slednje zavetje brezorožnih, Bog... postavi
večkrat na dolgo poskušnjo človeško potr-
pežljivost.

Od vznožja bastije je odšel Ben-Hur
proti zapadu. Čul je, da se v novem okraju
Bezeti nahaja „khan“ ter sklenil, nastaniti se
v njem za čas svojega bivanja v Svetem mestu.

Vendar poprej mora videti rojstno hišo.

A kaj je ono s svetlo pasmo tam na
vzhodu? Od črnih nočnih tal se oddeljuje
gora Sion; leskeča se od mramornatih svojih
palač, kraljuje ona nad dolino, pogrezneno
v senci.

Juda le kar mimogrede pogleda ta si-
jajni grič. Srce ga v tem hipu vleče dalje....

Naposled!... Oh! dà... to je hiša nje-
govih očetov.

Marsikateri gotovo izmed teh, ki bodo
čitali te besede, ne začuti tega, kar je moral
čutiti Ben-Hur v tem trenutku.

Tudi oni so se že gotovo poslovljali s
solzami od svoje rojstne hiše, od onega raja,
po katerem se zmerom koprneči ozirajo, raja,
čegar izgubo jim poznejše veselje in slava
nadomestiti ne more.

Pred severnimi vratmi se je Ben-Hur
ustavil.

Rimski pečat na zapahu je bil še doslej
nedotaknen, z deske, pribite na vrata, pa je
čital pred osmimi leti narejen napis:

„Lastnina cesarjeva.“

Od onega usodepolnega dneva nihče ni prestopil praga te hiše.

Ali naj potrka, kakor je to storil nek-daj? Vedel je, da bo to zaman, toda ni se mogel ubraniti skušnjavi.

Pa ga vsaj začuje stara Amra ter pogleda skozi okno.

Stopil je po stopnjicah ter vdaril trikrat po vratih.

Po praznem zidovju je zadonel samo odmev.

Poskusil je znovič — močnejše nego prvikrat — pa še in še, poslušajoč vsakokrat. Nič in nič.

Jel je gledati v okna. Nikjer znamenja življenja.

Umaknil se je za par korakov nazaj na ulico. Pogledal je kvišku.

Tudi na strehi ni bilo nikogar. Obšel je palačo na okrog. Na južnih vratih je bil isto tako cesarski pečat, in na vratih takšna deska s podobnim napisom.

Mesec je baš pokukal izza Oljske gore, kakor samo radi tega, da bi razsvetlil na deski napisane besede.

Ben-Hur je jel pri njegovem blesku čitati in kri mu je zavrela v glavo.

„O Bog! ne odlašaj dneva svojega maščevanja“, — je molil k Jehovi — „pošlji nam kmalu obljubljenega Kralja! Naj on maščuje naše krivice ter potepta ošabnega sovražnika!“

Polagoma pa se je pomirjal; vtrujenost je premagala njegove oči in — zaspal je.

Prav od strani bastije Antonije sta se blizali dve ženski. Porečeš, da sta kaj vkradli, tako stopata bojazljivo, vstavljajoči se pri vsakem drugem koraku in loveči z ušesmi najmanjši šum.

„Ali poznaš hišo, Tirza?“ reče šepetaje mati, ko sta obstali pred palačo Hurov.

Namesto odgovora se je slišalo ihtenje.

„Pojdiva od tod, moje dete“, je dejala vdova Hura in glas jej je trepetal od velikega ganutja, „pojdiva, ker nama ni dovoljeno prebivati med živimi. Ne čakajva, da naju zapodé skozi mestna vrata.“

„O tako!“ je dejala med ihtenjem Tirza, „pozabila sem na to!... Zdelo se mi

je pred kratkim, da se vračam domu. Toda za gobave ni nikjer doma pod solncem. Oni pripadajo k mrtvim.“

V obupu se je zgrudila na kamenje.

„Nimava se ničesar bati... Pojdiva, pojdiva že enkrat“, je silila mati.

Zares se nista imeli ničesar bati. Ti dve brezorožni ženski sta se mogli sedaj postaviti po robu celemu legijonu; nepremagljiva krdela bi zbežala vsled njune prikazni.

Oči izraelske žene so se ozrle po besedah, napisanih na deski.

Kako? Torej ta hiša ni več njuna last? Jela je viti roke.

„Vse so nam pobrali, vse! Najin prostor je sedaj poleg cest, kjer bova z drugimi gobavimi vred prosili miloščine mimogredoče. Tako je, dete! Jutri morava beračiti, ali...“

Tirza se je oklene okrog vratu.

„Umreti, mati, oh! umreti. Umirava skupaj!“

„Ne!“ odvrne vdova Hura, čije vera je počivala še na močnejšem podnožju, nego zidovje bastije Antonije. „Ne, dete. Bog je naznačil konec najinih dnij. Zblížati ga, ni dopuščeno. Pojdiva odtod!“

Dvignila je hčerko in korakajoča ne prestando okrog zidu, sta obkolili palačo.

Južna njena stran se je kopala v mesečnih žarkih. Kako čudni sta se videli v tej luči postavi obeh žensk! Strašna bolezen je zatrla razliko starosti. Mati in hči sta bili obe enako ostareli.

„Tiho!“ je zašepetala mati, zapazivši Ben-Hura. „nekdo leži tam na pragu... Neki mož... Ni treba, da bi naju zapazil.“

Juda je imel nemirne sanje. Prav v tem hipu se je zganil, vzdihnil in hoteč ugodnejše položiti glavo, se obrnil z licem znak.

Mesec je svetil naravnost nanj.

Mati je strepetala in pozabivši na bojazen, zdirjala k ležečemu moškemu ter se sklonila nad njim. Iz prsi se jej je izvil krič skoro divje radosti.

„Naj bo blagoslovljeno ime Gospodovo!“ je zaklicala, dvignivši roke proti nebu. „Saj je to moj sin in tvoj brat, Tirza!“

„Moj brat! Juda!“

„Pojdi“, reče mati, potegnivši jo k sebi, „da se ga nagledavi — o tako! še enkrat, poslednjikrat! Gospod! dodaj močij svojima služabnicama, da se zamoreta premagati!“

Tirza se je zgrudila na kolena ter hotela poljubiti stegneno bratovo roko, toda mati jo je nasilno odrinila.

„Ne dotikaj se ga! Nečista! nečista!“

Umaknila se je še dalje, prav kakor bi bil on gobav.

Lice Ben-Hura, ogorelo od vročega vetra v puščavi, je bilo nenavadno zalo. Rudeče ustnice med črnimi brkami so se mu v tem hipu vložile v nasmeh, toda brada še ni premogla zakriti zalih obrisov njegovega moškega, energičnega in ob enem nežnega lica.

Zal je bil, toda stokrat zalsi nego v resnici se je videl on očem svoje matere.

Kako toplo je želela, objeti ga z rokama okoli vratu, položiti to ljubljeno glavo na svoje krilo, kakor je to delala nekda, ko je bil še otrok!

Ini kje je dobila moči, da se je uprla tej skušnjavi? Kje, ako ne v materinski ljubezni, katera se razlikuje po tem od vseh drugih, da, obdarivši z neizcrpnimi zakladi občutkov svoje dete, zna biti okrutna proti sami sebi. V tem je vsa njena moč.

Za nobenega od izgubljenih zakladov: niti za zdravje, ni za bogastvo, ni za srečno življenje, da, niti za življenje samo bi Judova mati ne položila svojega moralnega poljuba na njegovo čelo.

A poljubiti ga vendar mora v tem trenutku, ko se ločita za zmerom!

Omahnila je na tla in, priplezavši k njegovim nogam, pritisnila svoje ranjene ustnice na podplat njegovih opank, pokritih s prahom; — vsa njena duša ji je presla v ta poljub.

Zganil se je znovič ter stegnil roko. Umaknili sta se obe, toda na ušesa jima je doletel njegov šepet:

„Amra! kje je mati? ...“

Revna mati pa se je valjala v prahu, dušeka ihtenje, ki je hotelo razdreti njene prsi.

Vprašal je po njej. Ni je pozabil!

Mislil je na njo celo v spanju! Ali to ni dovolj?

Ovladavši svoje občutke, je vstala ter še zadnjikrat pogledala ljubljeno lice, da bi si je vtisnila za zmerom v spomin, in prišla je Tirzo za roko ter se oddaljila ž njo na drugi konec ulice. Tam sta se vsedli ob zidu, gledajoči od daleč najdražjega brata in sina.

Sedeli sta tako že nekaj časa, kar se je prikazala neka ženska izza vogla palače. Šla je sključena, nesoča poln jerbas zelenjadi. Pri svetlobi meseca sta razločno videli njeno temno, zgubančeno lice.

Zagledavši moža, ležečega na pragu, se je ona ženska začudena ustavila, toda videča, da se tujec ne gane, se ga je potihoma ognila, pritisnila leseno kljuko, deska z napisom je odskočila brez šuma in leva polovica vrat se je odprla.

Porinila je skozi nje jerbas ter hotela že vstopiti sama, kar je, gotovo iz radovednosti, pogledala še enkrat spečega.

Na ušesa žensk, sedečih na oni strani ulice, je doletel tih krik. Na to sta videli, kako je starka, ne verujoča nemara svojim očem, si jih drgnila, sklonila se nad ležečim in zgrudivši se pred njim na kolena, jela z vročimi poljubi pokrivati njegove roke.

Ben-Hur, sprebujen s tem, je nakrat odprl oči.

„Amra! Amra! to si ti?“ je zaklical ter se vspel po koncu.

Zvesta služabnica ga je s klicem veselja objela okrog vratu.

Nežno se je izvil iz njegovega objetja in, dvignivši kvišku njeno lice, zalito s solzami, jo prisrčno poljubil z radostjo, ki ni bila manjša od njene radosti.

„Kje je mati? Tirza? Draga Amra! povej mi kaj o njima! Govori! govori! Prosim te! ...“

Amra se je zalivala s solzami, namesto da bi odgovorila.

„Videla si ju? Veš, kje sta! Gotovo tukaj, v tej hiši, kaj ne da? ... Govori?“

Tirza se je napol dvignila, toda mati je uganila njen namen ter jo je prišla za roko

„Niti koraka!“ je zašepetala velivno. „Nečista! nečista!“

On ne sme postati to, kar sta bili oni — izvržek človeške družbe!

Amra se je jokala na smrt.

„Hotela si iti noter“, reče ji Ben-Hur, videč odprte duri, „pojdiva torej skupaj! Ta napis laže!... hiša je moja. Vstopiva!...“

Izginila sta skozi vrata.

Nesrečna mati in sestra pa sta ostali na oni strani ulice pred zaprtimi vratmi, ki bi se ne imela nikdar odpreti pred njima.

Kako težko je bilo to breme žrtve!

Prenašati ga je mogla samo tako velika ljubezen.

Drugo jutro so našli obe ženski še na tem mestu ter ju pregnali od ondod s kamenjem.

„Proč! Vidve ne spadate k živim! Idita med grobove!“ so klicali za njima.

In šli sta v svet s tem prokletstvom.

V.

Grobišče ob griču Zlobnega sveta.

Ako hoče popotnik v sveti deželi obiskati prekrasne vrtove kraljev za Jeruzalemom, mora iti ob strugi potoka Cedron, čez Gihon in Hinom, do starega vodnjaka On-rogel, dalje po dolini, zaprti med gorama Morijo in Sionom; od ondod zagleda na obzorju goro Horam, z mično kupljo, s prelepimi ostanki Hippicusa — ki so bili grozni celo v razvalinah; na desni strani bo imel takrat goro Srda, na levo pa grič Zlobnega sveta, tako pogostoma omenjen v svetem pismu.

Njegovo podnožje je stalo na pravem peklju — peklju iz ognja in smole, imenovanem v bibliji Gehena.

V podnožju namreč, takisto kakor v južnih in na južno-vzhodnih rebrih, obrnenih proti mestu, so bili izklesani grobovi, ki so že od pamtiveka služili za bivališče gobavim.

Tu so živeli daleč proč od ljudi, izogibani in prezirani, prokleti od Jehove.

Drugo jutro po onem dnevu, opisanem v prejšnjem poglavju, vidimo Amro pri vodnjaku En-rogel.

Prekrižavši roki na kolenih, je sedla ter zamišljeno zrla po griču, ki stoji nasproti. Poleg nje je bil vrč za vodo in jerbas, pokrit s snežno-belim robcem.

O tej zgodnji uri, razun stare Egipčanke, še nikogar ni bilo videti pri vodnjaku.

Vendar kmalu se je od mestne strani prikazal človek. Šel je ter nesel na hrbtu motvoz in vedro iz usnja.

Bil je to postrežnik, ki je prihajal na ta kraj vsaki dan, da je zajemal vodo onim, ki so donašali semkaj svoje vrče.

Ko je zagledal Amrin vrč, je hotel njej najprej postreči.

„Počakam še“, mu je odgovorila prijazno.

Skusila je, spustiti se ž njim v razgovor, toda brezuspešno. Sedel je nekoliko strani od nje ter pričakoval navadnih svojih odjemalcev.

Ko je prvi svit jutranje zarje pobarval Oljsko goro, so od vseh stranij jeli prihajati ljudje — vsak s svojo posodo za vodo.

Postrežnik ni mogel vstreči vsem zahtevam.

Že se je prikazalo na obzorju solnce, a egiptovska sužnja je sedela še neprestano na svojem mestu ter še ni bila obrnila svojih očí od griča Zlobnega sveta.

Čakala je očividno, toda koga in čemu?

Vsaki dan, ko je napočil mrak, je imela navado, zapustiti palačo Hurov. Prikradla se je neopazena na trg Tiropeon, ali za Ribja vrata, ter nakupivši tam mesa in sočivja, se je zopet skrivoma vrnila v prazno stanovanje.

Videli smo, s kako velikim veseljem je pozdravila sinoči svojega gospodarja. Vendar o materi in o sestri ni mogla nič povedati — prav nič. Govorila sta dolgo v noč, dotikajoča se davnih spominov. Prosila ga je, naj bi se nastanil v svoji hiši, v sobi, v kateri je bival nekdanj, in katera je bila radi skrbi poštene služabnice še danes prav takšna, kakor pred osmimi leti.

Toda Ben-Huru je bilo treba ohraniti tajnost bivanja v Jeruzalemu; tu so ga ložje, nego kje drugje, mogli zasledovati rimski vohuni. Obljubil pa jej je, obiskati jo vsaki dan ob času, ko bo temna noč zakrivala njegove korake.

Stara pestunja se je morala s tem zadovoljiti in odslej je samo mislila, kako bi mu olajšala ta dohod.

Pomnila je, da je Juda v svojih mladostnih letih ljubil slaščice. Zato se je podala takoj

naslednjega dne zvečer, poprej nego navadno, na trg za Ribja vrata.

Ko je tam hodila od jednega hrama do drugega, da bi poiskala najslajšega medu, jej je priletelo na ušesa nekolikokrat ponovljeno ime: Hur.

Jeden izmed zidarjev, ki so razbijali vrata celice številke VI., je baš pripovedoval o dveh ženskah, ki sta bili živi zazidani na bastiji Antoniji.

Amra je stala sredi številne tolpe ter radovedno poslušala to pripovedovanje, loveča pozorno vsako besedo, in tako je poizvedela vse podrobnosti te grozne najdbe.

Kako lahko jej je bilo, vrniti se domú navzlic jerbasu, napolnjenem z medom! Tekla je, kakor mlado dekle, tako se jej je mudilo, prinesiti to novico svojemu gospodarju. Oni sta živi! Nasli so ju. In ona mu prva naznani to veliko srečo!...

Dospevši v palačo, je jela pripravljati večerjo, smejoča in jokajoča se ob enem.

Kakor se često pripeti pri nepričakovanih ganutjih, se je tudi ona veselila, a se ni niti vprašala, če se ima za kaj veseliti.

Se le, ko je jela treznejše premišljevali slišane besede, jej je šinila v glavo nova misel. Dà! njena gospa in Tirza sta svobodni, toda sedaj sta... gobavi!

Na to je pozabila v prvem hipu veselja.

Ko bi povedala Ben-Huru, da ju je našla, bi morala mu tudi to povedati, kar bi pa značilo, izpostaviti ga v neizogibno smrt. On bi odšel takoj na grič Zlobnega sveta, hodil bi od jednega groba do drugega, iskaje mater in Tirzo, in takrat bi strašna njuna usoda postala tudi njegov delež.

Kaj početi? Vendar v svojem zvestem ljubečem srcu je Amra našla svet.

Vedela je, da se gobavi shajajo vsako jutro na griču, da se preskrbé za ves dan z vodo.

Postavili so svoje vrče daleč proč od drugih, čakajoči, da jih napolni kaka usmiljena roka.

Vdova Hura in Tirza, mučeni od žeje, tudi prideta ob enem z drugimi — bogati in revni so bili namreč enaki v tej grozni bolezn.

Amra je sklenila, ne povedati Ben-Huru ničesar, ter iti drugo jutro k vodnjaku. Pričakovala je, da spozna svojo gospo, ali pa ona njo spozna.

Po takem sklepu je ona pričakovala ljubljene dečka — za njo je bil on še deček. Ta je v kratkem dospel.

Jedel je svojo tečno večerjo in jej pravil svoje načrte. Drugo jutro je pričakoval Maluha in na to bi se oba imela lotiti iskanja. Da si okrajša čas, je nameraval med tem obiskati Jeruzalemsko okolico, posvečeno z dragimi spominki za vsakega Izraelca.

Poslušajoča te nakane, je Amra že hotela povedati znano nam novico, toda premagala se je ter ni izdala tajnosti.

Po odhodu Ben-Hura je jela Amra pripravljati živež za oni dve nesrečnici, in ko so zvezde jele bledeti na nebu, je vzela vrč, napolnila jerbas z mlekom, mesom in sadjem ter je odšla k vodnjaku En-rogel skozi Ribja vrata, katera so bila najprej odprta.

Kmalu po solnčnem vzhodu, ko je bilo gibanje pri vodnjaku najživahnejše — ko so vlekli nakrat po več veder, ker je vsakdo pred vročino hotel zbežati domu — so prebivalci v grobišču jeli shajati se z griča.

Šle so ženske, nesoče vrče na hrbtu ter vlekli se ob bergljah starci; otroci pa so se držali obleke svojih mater.

Amra ni odvrnila svojih očíj od te karavane prokletih duhov.

Nekolikokrat se jej je že zdelo, da je videla Hurovo vdovo in Tirzo, toda nista bili oni.

Jeden izmed grobov, uprav pri vzhodu gore, je s svojimi velikimi vratmi obrnil nase pozornost Egipčanke. Solnce ga je močno prazilo v dolgih dnevnih urah, delajoče ga za stanovanje nesposobnega. Samo kak pes, prišedši zasopljen od obilne gostije v Geheni, se je mogel tu za trenutek skriti.

A vendar uprav skozi ta vrata sta prišli na veliko Amrino začudenje dve ženski.

Razgledali sta se naokrog, kakor bi bil ta kraj njima tuj. Sužnji se je zdelo, da sta se celo zgrozili pri pogledu na to tolpo ljudi, h kateri sta se tudi sami prištevali.

To ni dokazovalo, da slutita, da ju opazuje Amra, a vendar je poslednji srce močno udarilo.

Bojazljivo sta se jeli bližati vodnjaku.

„Proč!... Obstojta od daleč!“ so se čuli klici od vseh strani.

Postrežnik je jima zagrozil s kamenjem.

Brutalna, surova kletev se vsuje kakor toča na njuno glavo. Celo gobavi sami so ju svarili s klicem: „Proč! Nečisti! nečisti!“

„Videti je, da sta prvikrat tukaj“, je mislila Amra. „Obleko imata celo in neznani so jima običaji tega kraja. To sta oni, brezdvomno oni!...“

Tako modrujoča je vstala in, vzevši s tal jerbas in vrč, šla njima nasproti.

„To je prava neumnica!“ so se smejali pri vodnjaku, „ker nese kruh mrličem!“

„Saj je samo radi tega prišla semkaj!“

„Kakor bi jima ne mogla ukazati, priti jej naproti pred mestna vrata.“

Amra, ne zmené se za to roganje, je šla dalje, toda čimbolj se je bližala gobavim ženskam, tem manj je verjela svojemu predčutju.

Ali bi naj bila to njena gospa, čije lice, tako sladko in zalo je ohranila kot zaklad v svojem spominu? A ta-le naj bi bila Tirza, oni solnčni žarek, ki je osvetljeval staro stanovanje? Ti dve živi trupli naj bi bili njena gospa in njena ljubičica — ne, to ni mogoče!

„To sta nekaki dve starki... Niti ju ne poznam!“ je pomislila in se obrnila, da bi sedla znovič pri vodnjaku in čakala dalje.

Med tem je za njenim hrbtom nekdo s tihim, hripavim glasom spregovoril njeno ime.

Egipčanka se je ozrla, trepetajoča od ganutja.

„Kdo me kliče?“ je vprašala.

„Amra!“ je ponovila starejša od dveh gobavih žensk.

„Kdo si?“ ponovi vprašanje Egipčanka.

„Mi dve sve oni, kateri iščeš...“

„O gospa moja! o gospa!“ zakliče sužnja ter se zgrudi na kolena. „Kakor sem sprejela tvojega Boga za svojega, tako naj bo blagoslovljeno Njegovo ime za to, da je pripeljal semkaj moje korake!...“

In plazila se je k njima po kolenih!

„Stoj, Amra! Ne bližaj se! Nečisti svi! Nečisti!“

Te besede, izgovorjene od Hurove vdove, so prikovale zvesto služabnico na mestu.

„O gospa moja, kje je Tirza?“ je vprašala.

„Jaz sem, Amra! Ali me ne poznaš? Ali te smem prositi za nekoliko vode?“

„Glejta!“ je dejala sužnja, odkrivajoča jerbas, prinesla sem vama kruha, mesa, mleka in sladkega medu za tebe, Tirza... Rada si ga imela nekdaj.“

Hotela je odgrniti krušnico.

„Ne stori tega“, prosi jo vdova, „ker oni tam gori so pripravljeni te kamenovati in nama odreči vodo za zmerom. Pusti ta jerbas, vzemi vrč ter ga napolni z vodo in prinesi semkaj. Vzamevi ga s seboj v grobišče. Požuri se, draga Amra!...“

Ljudje pri vodnjaku, ogledujoči rado vedno to pozdravljenje, so se razstopili sedaj pred Egipčanko ter jej celo pomagali zajeti vodo. Njena žalost je vzbujala splošno pomilovanje.

„Kdo pa sta?“ so jo vprašale ženske.

„Dve nesrečnici... Bili sta mi nekdaj dobri, pa se njima hočem odslužiti za to“, reče Amra ter se oddalji s polnim vrčem.

In znovič, spozabivši se, se je hotela približati svojima dragima. Pridržal jo je znani klic: „Nečisti sve! nečisti!“

Postavivši vrč in jerbas na tla, se je umaknila za nekoliko korakov.

„Hvala ti, Amra!“ reče vdova Hura, „to je kaj lepo od tebe.“

„Ali ne morem ničesar več storiti za vaju?“ vpraša urno Egipčanka.

Žeja je palila materi usta, toda roka, s katero se je stegnila po vodo, je omahnila.

„O dà! Imam do tebe neko prošnjo. Vem“, je nadaljevala ganjena, „vem, da se je Juda povrnil... Videla sem ga sinoči, ko je spal na pragu naše hiše. Videla sem, kako si ga pozdravljala...“

„O gospa moja!“ zakliče Amra, prekrizavši roki, „videla si to in se nisi približala?...“

„To bi značilo toliko, kakor umoriti ga! Jaz, mati, nimam več pravice, se mu približati. Toda ti, Amra, ti ga vendar ljubiš!?“

„Rada umrem, ko bi mu to imelo rešiti življenje“, je rekla preprosto zvesta služabnica.

„Dokaži resnico teh besed.“

„Pripravljena sem to vsaki hip.“

„Želim od tebe samo jedno. Ne povej mu, kje sve in da si naju videla.“

„Toda on vaju išče. Prišel je od daleč samo radi tega, da bi vaju našel.“

„On naju ne sme najti. On ne sme postati to, kar sve midve. Čuj, Amra, prinašala boš nama vsaki dan nekoliko neobhodno potrebne hrane... saj to ne bo trajalo dolgo... In vsaki dan, zjutraj in zvečer, — glas se jej je tresel — vsaki dan nama boš pravila o njem, toda njemu, Amra, ne boš pravila ničesar o nama. Ali čuješ?“

„Oh! težko mi bo gledati na njegovo iskanje, biti priča njegovih namerov, pa ne imeti moči, povedati mu, bodisi samo to, da sta živi.“

„Torej tudi tega ne, da sva gobavi!“

Amra se je razjokala.

„Ne, draga moja“, nadaljuje vdova Hura, „vsega mu povedati ne moreš, torej je treba molčati.“

„Težko mi bo nositi to breme! o težko!...“

„Še težje bi ti bilo videti ga takšnega, kakoršni sva midve“, jej omeni pogumna žena, ki je vzela vrč z vodo ter dala jerbas hčerki, da sta ju nesli v grob.

Amra je klečé zrla za njima, dokler nista izginili v grobišču.

Še istega dne, ko je napočil mrak, se je vrnila znovič v ono dolino, proketo od ljudij.

In doslej je zahajala tje vsaki dan, v jutro in zvečer.

To novo bivališče vdove Hurove in Tirze, dasiravno grob, ni bilo več tako turbo, kakor celica ječe.

Solnčna svitloba je pozlačevala njegov prag; imelo je predor, skozi kateri so oči nesrečnih žensk lahko gledale zali svet božji.

Pod milim nebom pa človek lože nego v temnici šteje bližajoče se korake smrti.

Pričakovali sta jo, udani v voljo Gospodovo.

IV.

Pretep.

Rano, petega dne sedmega mesca, imenovanega od Hebrejcev Tishri, pri nas pa

vinotok, je vstal Ben-Hur s svojega ležišča v krčmi, nejevoljen na ves svet.

Takoj po svojem dohodu se je Malluh lotil iskanja, počenši na bastiji Antoniji. Lotil se ga je energično in drzno. Sporočil je, da se pripelje pred tribuna, načelujočega posadki v gradu. Pripovedoval mu je vse podrobnosti Gratusovega prigodka, dokazuje nedolžnost Hurove rodbine. Omenil je pri tem, da namerava predložiti prošnjo cesarju, naj jim vrne čast in imetje. Ta prošnja bi povzročila brezidvomno preiskavo vse zadeve, toda poškodovanci se niso bali niti najstrožje preiskave. Saj ta je mogla dokazati samo njihovo nedolžnost.

Pred vsem drugim pa je bilo treba vendar zvedeti, kateri izmed členov nesrečne rodbine je še živ. In uprav radi tega je on, Malluh, služabnik Simonidesa, trgovca v Antijohiji, dospel semkaj k tribunu.

V odgovoru mu je rimski uradnik pokazal izpoved dveh gobavih žensk, najdenih pred kratkim v podzemeljskih celicah, katero, kakor smo videli, je zapisal na tablico.

S to otožno novico je zvesti služabnik odšel k Ben Huru.

Zaman bi bilo poskušati, opisati obup, ki je razdiral srce mladeniča.

Niso mu prinesle olajšave niti solze, niti stok, jokalo je v njem srce z gluhim, za človeško uho neslišnim ihtenjem.

Sedel je dlje časa kakor okamenel.

„Gobavi! gobavi!“ ti besedi sta se mu izvili naposled iz prs. „Oni dve... moja mati in Tirza sta gobavi! Čemu, o Gospod! tako stiskaš svoje zveste služabnike?“

Razdirala ga je neznanska boleost, a potem ga je prevzela enako neznanska besnota in želja po maščevanju.

„Moram ju poiskati!“ je zaklical ter skočil na noge.

„A kje ju boš iskal?“ vpraša ga Malluh.

„Samo jeden kraj je, kamor sta se mogli podati. Tjekaj pojdem.“

Malluh ga je razumel, isto tako tudi stara Egipčanka, ter se jel bati za mladeniča.

Po dolgih prošnjah in predočevanjih ga je naposled pregovoril, da ni šel med grobove.

Pač pa sta šla takoj k vratom, nahajajočim se proti griču Zlobnega sveta, kjer

so od pamtiveka posedali gobavi, mimogredeče miloščine proseči.

Tu sta prebila ves dan, dajoča jim miloščine in povprašujoča po dveh ženskah, ki sta prišli semkaj pred nekoliko dnevi iz podzemeljske bastije.

Nihče o njima ni ničesar slišal.

In prihajala sta tako dan za dnevom do konca petega meseca in potem ves šesti mesec, toda dasiravno sta obetala dobro plačilo, vendar ničesa nista mogla izvedeti.

Gobavi pa niso pustili, da bi stvar zaspala; kakor nekaj zloben mrčes so obsuli grič Zlobnega sveta ter so v nadejah na dobiček preiskovali grobišče.

Večkrat so tudi pogledali v grob bliže vodnjaka En-rogel, zasledujoči naši znanki, toda kakor bi angelj stal na straži, je ljubezen matere in sestre čuvala njuno tajnost.

In evo, po dolgem iskanju, je uprav včeraj, četrtega dne sedmega mesca, došla Ben-Huru novica, da sta bili dve gobavi ženski na vladino povelje prognani s kamenjem za Ribja vrata.

Povprašujoči po njima ter primerjajoči date, je razbral, da sta bili to njegova mali in Tirza.

Toda, kam sta se podali? Kaj se je zgodilo ž njima?

Strašna zagonetka, katera, namesto da bi se pojasnila, se je še bolj zatemnevala.

„Zločinci, nečimniki!“ je klical besno, „spravili so na nju gobe, sedaj pa ju podé iz rojstnega mesta! Moja mati je nekje od gladu umrla, poginila je tudi Tirza... Jaz sam še živim! A čemu? Kako dolgo še, o Bog Izraela, boš dopuščal Rimu, vjedati se v izvoljeno ljudstvo?“

Nejevoljen ter jezen je šel ven na dvorišče „khana“.

Tu je bilo mnogo ljudij, ki so dospeli sem po noči.

Juda jih je radovedno gledal. Zlasti jedna tolpa je obračala na se njegovo pozornost. Bili so mladi ljudje krepke rasti. V njih pogledu, govoru in gibanju je bilo opaziti ogenj, s kakoršnim se niso odlikovali prebivalci Jeruzalema in njegove okolice. Prišleci so morali biti iz daljnih krajev.

Ko je slišal njih razgovor, je Ben-Hur izvedel, da so to Galilejci.

Dospeli so v Sveto mesto, da bi se tu udeležili v teh dneh vršče se slavnosti tromb.

Ben-Hur se je nadejal v zadevi prihajajočega kralja uprav iz Galileje največ podpore.

Z radovednostjo je tudi ogledoval ono tolpo — in po njegovi glavi so mu jeli rojiti različni načrti. Premišljeval je, kako bi se dale iz te množice osnovati bojna krđela, po vzoru rimskih legijonov — kar prihiti na dvorišče „khana“ neki močno razburjen človek.

„Čemu stojite?“ zakliče Galilejecem. „Rabini in starešine gredo k Pilatu. Pojdimo ž njimi.“

Hipoma ga obkolijo.

„Gredo k Pilatu? Po kaj?“ povprašujejo drug za drugim.

„Odkrili so zlorabo. Poslopje novega vodovoda ima biti plačano z denarjem iz svetišča.“

„Kako? Ali pa se smejo dotakniti svetega zaklada?“

„To je „Korban“, denar Gospodov. Naj si le drznejo dotakniti se jednega šekelja!“

„Pojdite torej“, kliče prišlec. „Rabini gredó prav sedaj čez most. Vsi meščanje so stopili na ulico ter gredo za njimi. Utegnemo tam prav priti. Požurite se.“

Na te besede so ljudje iz Galileje, kakor bi trenil, vrgli od sebe vrhno obleko ter z odkritimi glavami, v kratkih tunikah brez rokavov, stali v obleki, v kakoršni so bili navajeni, vspenjati se po gorah za čredami.

„Pripravljeni smo!“ so zaklicali vsi ob enem, postavlja se v vrsto na pohod.

Ben-Hur jim zastopi pot.

„Ljudje iz Galileje!“ reče jim. „Jaz sem sin Jude. Ali me hočete sprejeti v svojo družbo?“

„Nemara bo treba se celo biti!“ odvrnejo mu.

„Tem bolje. Prvi ne zbežim.“

Ta odgovor je ugajal mladim junakom.

Oni, ki je došel poslednji, kateremu so skazovali ostali veliko spoštovanje, premeri Ben-Hura s pogledom ter reče:

„Vidiš se mi močan, pojdi z nami.“

Tudi Ben-Hur sleče vrhno suknjo.

„Torej mislite, da utegne priti do pretepa?“ reče ter zategne pas.

„Brezdvomno.“

„S kom?“

„S stražo.“

„Ali so to legijonisti?“

„Ali bi zaupal Rimljan stražo komu drugemu?“

„Ali s čem se boste bili?“

„Resnica, nimamo orožja. Pozabili smo na to“, odvrnejo klaverni.

„Ha! težavno je to!“ tolaži jih Juda. „A tudi brez tega si bomo znali pomagati. Toda, kako mislite, ali bi ne kazalo izbrati poveljnika? Legijonisti ga imajo, za to pa tudi gredo v boj kakor jeden mož.“

Galilejci se začudeni pogledajo, očitno so sedaj prvikrat slišali nekaj podobnega.

Nobeden se ni oglasil.

„Nü, pa moramo vsaj biti blizu skupaj“, reče Ben-Hur, videč njihovo omahovanje.

„Dobro!“ odvrnejo enoglasno.

In šli so k Jeruzalemu.

„Khan“, kakor vemo, se je nahajal v novem mestu Bezeti.

Hoteči dospeti k „Praetoriju“, — tako so Rimljani ponosno krstili Herodovo palačo — so morali iti skozi ozke in krive poprečne ulice, ki se raztegajo na sever in zapad svetišča do stolpa Mariamne, odkoder je široka ulica držala naravnost k vratom palače.

Potoma so Galilejci skoro na vsakem koraku naleteli na ljudi, isto tako kakor oni razdražene z novico o nameravanem cerkvenem ropu.

Ko so dospeli k vratom „Praetorija“, so našli že tam rabine in starašine, ki so jih bili prehiteli.

Za vratmi je nastal glasen in razkačen trušč.

Vhod je čuval centurij na čelu oborožene straže.

Solnce se je odbijalo v ščitih in čeladah vojakov. Stali so kakor kipi — takisto malomarni na njegove vroče žarke, kakor na trušč druhal.

Skozi odprte bronaste duri v vratih so ljudje silili v notranji prostor ter prihajali venkaj — vendar poslednjih je bilo dokaj manj.

„Kaj se godi tam?“ — so jih vprašali urno.

„Ha! nič!“ so dejali. „Pred palačo stojе rabini ter zahtevajo, naj pride Pilat k njim. On je naročil, povedati jim, da ne pride. Toda rabini nočejo odstopiti; sporočili so mu po jednom iz svojih, da se ne ganejo, dokler jih ne zasliši.“

„Pojdimo tjekaj!“ zakliče Ben-Hur.

In šel je skozi vrata na čelu Galilejcev.

V tem sporu je opazil on to, česar brez dvoma ni videl nobeden njegovih tovarišev, namreč, da tu ni šlo samo za spopad med namestnikom in rabini, marveč da je napočil odločen trenutek, v katerem hoče jedna stranka siliti svojo voljo drugi.

Poleg notranjega zidu „Praetorija“ je stala vrsta dreves. Vsak Izraelec, prišedši tjekaj, se je skrbno ogibal njihove sence, ker — akoravno bi se utegnili zdeti to čudno — naredbe rabinov, oprte na Zakonu, so zabranjale vsako rastlinstvo v obzidju Jeruzalema. Celo kralj-modrijan, želeč osnovati vrt za egiptovsko svojo ljubico, je moral zanj poiskati prostor v dolini, nad vodnjakom En-rogel.

Za vratmi se je nahajal obširen prostor; na njegovem nasprotnem koncu se je dvigal tako imenovani „Praetorij“, v čegar vshodnem krilu je stanoval Pilat.

Razburjena tolpa se je razkropila po tem prostranstvu.

Oči vseh so bile obrnene k slopovju palače, pred katerim so stali v dveh vrstah legijonisti.

Gnječa je bila tako velika, da je morala naša tolpa obstati na strani; samo spredaj so videli visoke zavoje rabinov.

Nestrpljivost dostojnikov svetišča se je razširila med navzočimi.

„Poncij Pilat!“ so klicali, „pridi vën; ako si še namestnik, pridi vën!“

„Izrael se tukaj prezira!“ je kričal neki človek z razpaljenim licem. „V tej deželi naših kraljev veljamo manj nego psi Rimljanov.“

„Mora priti k nam!“

„Niti ne misli. Saj je tako odgovoril že trikrat.“

„A kaj storé rabini?“

„To, kar so storili v Cezareji. Stali bodo tu, če treba tri dni in tri noči, dokler jih ne zasliši.“

„Kaj ne, on se ne drzne, dotakniti se „Korbana?“ vpraša jeden Galilejec.

„I čemu pa ne? Ali mar Rimljan ni onečastil svetišča svetih? Ali je mar njemu kaj sveto?“

Okolo poludne je nastal naliv, pa ni razgnal navala ljudij; nasprotno je on postal čimdalje številnejši, čimdalje trušnejši. Dovolili so si celo obrekovati Pilata — s početka tiho, potem glasno, tu pa tam se je čula celo kaka kletev.

Ben-Hur je vzdržal Galilejce, da niso kazali nezadovoljnosti. Vedel je, da rimska škornja obdrži zmago nad vsemi drugimi obziri in da konec tega spora je blizu.

Pilat je samo čakal, da bi mu židje dali povod in opravičenje k uporabi nasilja.

S svojim zbadanjem so mu dali k temu priliko.

Zares so se v kratkem začeli odmevi udarcev, za njimi pa stok bolesti in krik besnote. V tolpi je zavrelo. Oni, ki so bili zadej, so rinili naprej, oni iz srede so hoteli pririti venkaj, pa so se vzajemno potiskali dalje.

Tisoč glasov je izražalo nakrat vprašanja, in ker nihče ni imel časa niti razuma odgovarjati, je nastal nepopisljiv strah.

Ben-Hur je ohranil hladno kri.

„Ali vidiš kaj?“ je vprašal jednega izmed galilejskih mladeničev.

„Ne!“

„Čakaj. Dvignem te kvišku.“

Pograbil ga je ter dvignil nad svojo glavo s takšno lahkoto, kakor bi bil kak otrok.

„Nù in kaj je tam?“

„Sedaj vidim“, je dejal Galilejec, „nekoliko ljudij, oboroženih z bati, ki bijejo naše. Oblečeni so po židovsko, toda na Vsemogočnega Boga, pes naj bom, če niso to preoblečeni Rimljanje... Njihovi bati padajo kakor cepci po človeških glavah...! Evo, vrgli so na tla jednega izmed rabinov, sivega starca. Ne prizanašajo nikomur!“

Ben-Hur postavi mladeniča na tla.

„Možje iz Galileje!“ je zaklical, „to je Pilatovo maslo! Ako me hočete ubogati, pa se maščujemo nad temi nečimniki.“

„Govori, govori! Poslušamo.“

Pogumnejši so rinili naprej na boj.

„Umaknimo se k vratom“, zabičuje jim Juda. „Drevesa, ki jih je zasadil Herod, dasiravno ni imel pravice jih saditi, pridejo nam prav sedaj.“

Vsi so kakor jeden mož planili k zidu. Nekateri so lomili debelejšje veje, drugi, močnejši, so pulili drevesa s koreninami vred.

Oboroživši se tako, so šli pogumno na boj.

Med tem časom je na prostoru zmešnjava naraščala čimdalje bolj. Razlegal se je stok, krič in kletev. Nezavedna in osupnena druhal je bežala k vratom.

„K zidu!“ zapove Ben-Hur, „k zidu! Spustite dalje to čredo plašljivcev!“

Na ta način so se umaknili gnječi in, ko je tolpa narasla, so dospeli na trg.

„Za menoj sedaj! Držite se skupaj!“ je klical Ben-Hur.

Sami niso vedeli, kako in kedar so se udali njegovemu povelju. Šel je naprej ter delal pot v naglici sestavljenemu oddelku.

Ko so Rimljani, mahajoči z bati na desno in na levo ter rogajoči se druhali — ki jim je kot podsekano klasje padala k nogam — drli neprestano naprej, so prišli kmalu pred borilce, pripravljene na boj.

Njih začudenje je bilo veliko.

Prileteli so udarci z jedne in z druge strani. Nasprotniki so besno udarili drug na drugega, ker jih je podžigalo k boju plemensko sovraštvo, ter se junaško borili.

Vendar nobeden Rimljan, niti Galilejec, ni bil zmožen, kosati se z Ben-Hurom. On je znal ne samo udariti sam, marveč tudi odbijati udarce. Ob enem pa je tudi pazil na gibanje svojih tovarišev ter se nahajal vedno tam, kjer so najbolj potrebovali njegovo pomoč.

Bil je isto tako izboren poveljnik kakor borilec. Njegov bojni krik je bil spodbuda za svoje, pa grožnja za sovražnika.

Rimljanje, videči, da bodo premagani, so jeli umikati se k stebriču. Vročekrvni Ga-

lilejci so jih hoteli poditi k pragu palače, toda Ben-Hur jih je pridržal.

„Stojte!“ jim zakliče. „Tam prihaja centurij s stražo; oni imajo meče in ščite, pred njimi ne vzdržimo. Storili smo svojo dolžnost. Sedaj pa nazaj k vratom, ako se dá.“

In znovič so ga poslušali. Toda skoro na vsakem koraku so se spotikali ob ljudi, ležeče na tleh; nekateri so ječali ter prosili pomoči, drugi pa so ležali kakor mrtvi.

Vendar vsi na tem bojišču niso bili židje. To je bila Ben-Hurovih tovarišev jedina tolažba.

Ko je četa šla mimo centurija, stoječega pri vratih, se jej jame rimski vojščak posmehovati.

„Ha, junaki!“ je dejal. „Kako to, da so si izraelski psi drznili na vojake! A kakšno je njihovo orožje!“

Ben-Hur mu ni ostal dolžen odgovora.

„Psi židovski — praviš! A kaj ste pa vi? Na svidenje, rimski šakelji! Stojte tukaj! Kmalu se vrnemo!“

Galilejci so se glasno nasmejali besedam svojega poveljnika.

Za vratmi pa je bila gnječa, kakoršne Ben-Hur še ni videl nikdar, niti v cirku v Antijohiji.

Strehe hiš, ulice, vrhovi gričkov so bili polni ljudij. Proti nebu so se dvigale molitve, na glave Rimljanov pa so se sipale kletve.

Dasiravno je straža pri vratih spustila svobodno naprej Ben-Hura in njegove tovariše, vendar komaj so prišli skozi vrata, prikaže se pred njimi malo prej osramočeni centurij.

„Pojdi sem, predrznež!“ zakliče na Juda. „Ali si žid, ali Rimljan?“

„Judov sin sem“, odvrne mladenič. „Kaj mi hočeš?“

„Pozivljem te na boj.“

„Ali na posamičen?“

„Kakor hočeš.“

Ben-Hur se porogljivo nasmeje.

„O hrabri Rimljan!“ reče. „Vrli sin Jupiterja! Vidiš, da nimam orožja?“

„Dam ti jaz svoje“, odvrne centurij, „a sam si je izposodim od straže.“

Hrup in kletve hipoma utihnejo.

Oni, ki so slisali ta razgovor, so umolknili, a oni, ki ga niso mogli slisati, so tudi utihnili, sami ne vedoči, čemu.

V tolpi je zavladala tišina.

Pričakovali so.

Pred kratkim je zmagal Ben-Hur Rimljana pred očmi Antijohije in vsega vzhoda; ako se mu posreči sedaj pobiti drugega pred očmi Jeruzalema, pa se raznese njegova slava po vsej Judeji in Galileji ter mu pridobi zavznikov v pomoč prihajajočemu Kralju.

Ni se obotavljal.

Pogumno je stopil k centuriju ter dejal:

„Sprejemem tvoj poziv. Daj mi meč in ščit! Čelado in oklep si lahko obdržiš. Poslednjih ne potrebujem.“

Borilca se vstopita drug proti drugemu.

„Kdo je ta?“ so se povpraševali vzajemno v tolpi. Nihče ni poznal tega junaka.

Treba je vedeti, da je prevaga Rimljanov počivala deloma v uporabi kratkega meča. V boju, namesto sekati ali udarjati ž njim, so se s početka do konca odlikovali s sunci, mereči navadno v lice nasprotnika.

To ravnanje je bilo Ben-Huru dobro znano.

Torej je tudi kol pošten borilec sklenil, opozoriti na to soborilca.

„Rekel sem ti že, da sem sin Jude, ni pa ti še znano, da boš imel opraviti z učenecem lanista. — Brani se!“ mu zakliče.

Stala sta za trenutek drug drugemu nasproti, mereča se s pogledom, izza ščitov.

Rimljan naskoči prvi ter mu zada sunec od spodaj. Žid se samo nasmeje. Takoj na to je sledil drugi sunec in dasiravno je sledil kaj urno, je Ben-Hur še urnejše odskočil v stran.

Sedaj pa je ta sam naskočil, nastavivši centuriju ščit, v kateri se je istega meč globoko pogreznil. Žid je uporabil to ugodno priliko ter ga sunil v levi bok.

Centurij pade na tla.

Ben-Hur je v drugič premagal Rimljana.

Z nogo na sovražnikovem vratu, po običaju gladijatorjev, je dvignil ščit nad glavo ter po vojaški salutoval vojakom, stoječim pri vratih na straži.

Ko je ljudstvo razvidelo, da je njegov borilec zmagal, je kar znorelo od veselja.

Slava mladeničeva, razsirjajoča se od strehe do strehe, od griča do griča, se je raznesla po vsem mestu. Ko bi bil dopustil, bi ga bili Galilejci v slavnostnem sprevodu nesli po mestu. Toda on je kazal, da mu niso vseč taki znaki ponosa.

Uprav v tem hipu se je prikazal centurij izpred stebrišča.

Ben-Hur pristopi k njemu.

„Tvoj tovariš je padel kot vitez. Nočem ga opleniti — reče — toda ščit in meč, s katerima sem ga premagal, pripadata mi po postavi in vzamem ju.

Tolpa obstopi Judo. Vsakdo ga je hotel videti od blizu.

On se obrne k Galilejcem.

„Bratje!“ zakliče, „vrlo ste se obnesli. Sedaj, da odvrnemo sum, moramo se ločiti. Ali hočete priti danes večer v „khan“ v Betanijo? Pogovorimo se o važnih rečeh.“

„Pridemo, pridemo!“ so klicali.

„A torej, v znamenje, prinesete mi ta meč in ščit. Po tem vas spoznam.“

„Kdo si?“ vprašajo ga radovedno.

„Judov sin sem. Ničesar drugega vam ne morem povedati.“

In hiteč skozi gnječo, je izginil v njej.

Na povelje Pilata so prebivalci še istega dne odnesli izpred palače svoje ranjene in mrtve.

Bilo je po njih mnogo joka in tarnanja. Vendar sredi te žalosti je zmaga, ki jo je dobil žid nad sovražnikom, bila kakor balzam na rane. Ona je jačila slabotnega duha v narodu.

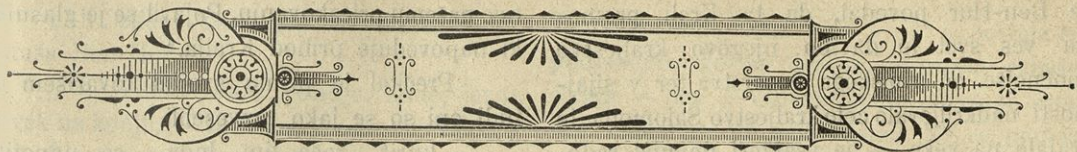
Na ulicah in celo v svetišču ob času slovesnosti tromb so pripovedovali o tem drug drugemu z veseljem in nadejo.

„Le malo časa naj še počakamo, malo časa“ — se je tolažil narod. „Treba je samo strpljivosti in vere v Gospoda in Izrael si pridobi to, kar mu je odvzel prišlec.“

Na tak način je Ben-Hur dobil veljavo in vpliv nad Galilejo, a vse to radi tega, da bi pripravljaj stezo pred Onim, ki je prihajal.

(Konec šeste knjige).

Sedma knjiga

I.

Jeruzalem gre preroku naproti.

Še istega dne je Ben-Hur v gostilnici v Betaniji predložil načrte svojim tovarišem.

Drugo jutro, komaj je zaskrbelo, je odrinil, načelovaje jim, v Galilejo. Prehitela pa ga je tam novica o zmagi na starem trgu v Jeruzalemu, ki mu je pridobila mnogo privržencev.

Predno je nehala zima, je postavil Juda na noge tri legijone, po vzgledu rimskih. Lahko bi bil našel še dokaj več vojakov med tem pogumnim ljudstvom, toda moral je delati previdno, tako iz obzira na Rim, kakor iz obzira na Heroda Antipatra.

Zadovoljivši se to pot s tremi oddelki, je izbral izmed njih najboljše ljudi, katere je namenil za poveljnike, odpeljal jih v dolino Trahonitis ter jih tam uril v orožju, zlasti v rabi sulice in meča.

Na to jim je ukazal, vrniti se domu, ter naročil, da še druge naučé te umetnosti.

Orožne vaje so postale v kratkem priljubljena zabava teh drzovitežev.

Zadevi prihajajočega Kralja je Ben-Hur posvetil vso svojo dušo, vso mladeniško vnemo ter naznanil to tudi svojim podložnim poveljnikom, toda navzlic temu bi se moral ustaviti sredi pota, ko bi ga ne bil podpiral Simonides, ki ga je preskrboval z orožjem in z denarjem, moral bi se ustaviti sredi pota, ko bi ne bil imel pomoči od šejka Il-

derima, ki ga je čuval iz pušave ter mu neprestano pošiljal podporo; a navzlic vsemu, temu ne bi bil dosegel cilja, ko bi ne bilo pogumnosti in gibčnosti Galilejcev.

S tem imenom so se imenovala štiri pokolenja: Ašerovo, Zabulonovo, Isakarovo in Naftalavo.

Židje v Judeji, rojeni v bližini svetišča, so prezirali te svoje brate s severa, toda Talmud sam pravi: „Galilejec ljubi čast in slavo, žid pa samo denar.“

Sovražeci Rim, isto tako vneto, kakor so ljubili svojo domovino, so v vsaki ustaji bili prvi na bojnem polju ter šli z njega poslednji.

Tolpoma in po vojaški urejeni, taboreči ob cesti, so šli ob času slavnostij in praznikov v Jeruzalem.

Prosti verskega in plemenskega fanatizma, so živeli složno s pagani ter podpirali celo Rimljane, kadar so z bistrim svojim razumom razvideli, da delajo v njihov prid.

Vneto so tudi pomagali Herodu pri snovanju lepih njihovih mest Seforica in Tiberijade.

Iz galilejske zemlje so prihajali možje s katerimi se ponaša ves narod — skladatelj pesmi vseh pesmij ter prerok Ozija.

Novica o prihajajočem Kralju je močno delovala na domišljijo tega naroda. Že to jedino, da pride uničit moč Rima, bi bilo zadoščevalo, da se ogrejejo zanj, toda ko jim

je Ben-Hur povedal, da ta Kralj preme- ga ves svet in da bo njegovo kraljestvo močnejše od rimskega cesarstva ter v sijaj- nosti nadkriljevalo celo kraljestvo Salomona in trajalo na veke — je vsakteri ponujal rado- voljno roke in življenje takemu vladarju.

Juda je vpletal med svoje besede pri- čevanja prerokov, in oni so ga poslušali z živo vero, kajti ime Mesija je bilo že od pamtiveka vsakemu Izraelcu tako drago, ka- kor ime Jehova.

Pričakovali so ga njihovi očetje in pra- očetje — in evo oni, srečnejši nego ti, ki so pomrli ter ga niso dočakali, ga kmalu zagle- dajo iz obličja v obličje.

Na tem pripravljanju je minila zima, in ko je zapihal topli pomladni veter, so trije oddelki Galilejcev stali pod orožjem, izurjeni v orožju ter pripravljeni vsaki hip, priprav- ljati pot Onemu, ki je prihajal.

„Naj samo pride“, so dejali ti pogum- neži. „Dovolj bo, če nam poreče: «Tu ho- čem imeti svoj prestol» in naši meči mu ga postavijo in vzdržé.“

A pri vsem tem ravnanju so Galilejci poznali Ben-Hura le za sina Jude in ga tudi tako imenovali.

* * *

Neki večer, ko je Ben-Hur s tovarisi sedel pri vhodu v votlino, v kateri je pre- bival za časa vaj v dolini Trahonitis — je stopil predenj jadernik, Arab, ter mu podal pismo.

Mladenič, zlomivši pečat, je čital:

„Jeruzalem IV. — Nizana.

Prerok se je prikazal tukaj. Ljudje pra- vijo, da je to Elija. Prebival je v puščavi več let. Njegove besede so navdahnene z duhom božjim; on napoveduje prihod stokrat večjega od sebe in pričakuje ga na vzhodnem obrežju Jordana. Ali ta, ki ima priti, ni mar Kralj, katerega pričakuješ tudi ti? Pridi ter sodi sam.

Ves Jeruzalem gré preroku naproti. Šel sem tudi jaz ga gledat in poslušat. Obrežje Jordana je, kakor Oljska gora v zadnjih velikonočnih dnevih, polno ljudij.

Malluh.“

Ben-Hurovo lice se zjasni od veselja.

„To pismo“, zakliče, „je napravilo ko-

nec našemu pričakovanju. Pojavil se je glasnik, ki napoveduje prihod Kralja.“

Prečital je pismo svojim tovarišem in tudi oni so se jako razveselili.

„Jutri“, reče jim Juda, „se napotite domu in prišedši tjekaj recite onim, ki se imajo bojevati z vami, naj bodo pripravljeni ter naj ne spusté orožja iz rok, kajti vsaki hip utegnem vas pozvati. Pojdem temu pre- roku naproti, da se prepričam za-se in za vas, ali je res Kralj že blizu, ter da pošljem vam o njem novice. Med tem pa se krep- čajte z nadejo.“

Stopivši v votlino, je napisal dve pismi — jedno Simonidesu, a drugo šejku, nazna- njaje tudi njima to dobro novico in svoj odhod v Jeruzalem.

Pismi je odposlal po zvestih jadernikih.

In ko je nastala noč ter so zalesketale na nebu zvezde, je zasedel Aldebarana ter s spremljevalcem Arabom odrinil k Jordanu, namerujoč presekati poprek cesto, po kateri so stopale karavane med Rabat-Amonom in Damaskom.

Spremljevalec je bil izveden, Aldebaran čil; — o polnoči sta že dospela iz doline Trahonitis ter krenila proti jugu.

II.

Srečanje v puščavi. Iras.

Pred svitom je nameraval Ben-Hur kreniti na stran ter poiskati varno mesto za počitek, toda juternica ju je prehitela v od- prti puščavi.

Spremljevalec je seveda zagotavljal, da kmalu privede Judo k jarku, zaprtemu med visokimi skalami, kjer najdeta poživljajoč stu- denec, nekoliko murbinih dreves in dovolj trave za konja.

Azurno nebo je pokrivalo prostrani svet. Ni bilo videti na njem nič drugega, razun vročega peska in migljajočih gričev v daljavi.

Noben predmet, nahajajoč se na tem ve- likanskem prostranstvu, ni mogel ulti pozor- nosti popotnikov.

A uprav na robu vidnokroga se je pri- kazala nekaka senca.

Arab je imel bistro oko.

„To je velblod z jezdecem“, reče takoj.

„Ali zadej za njim ni nobenega?“ vpraša Ben-Hur.

„Ne. Vidim samo jednega. Zadej jezdi človek na konju, — bržkone je spremljevalec.“

Čez trenutek je tudi Juda razločil gibčno postavo velblodovo; ko sta se ti senci še bolj približali, je zapazil, da je velblod bel in nenavadno velik.

Pri tem mu je prišla na spomin mična žival, na katere hrbtu je prvič zapazil Baltazarja in krasno njegovo hčerko pred vrelcem v gaju Dafne. In stopila mu je pred oči kakor živa. Sanjaje o njej je jezdaril čimdalje počasneje.

Kmalu se je razločno pokazala zakrita „hudah“; v njej sta sedeli dve osebi.

Ko bi bil to Baltazar in mična Iras?

Toda ne — to ni mogoče.

Velblod je smuknil naprej z urnimi, gugajočimi se koraki.

Ben-Huru je doletaval na ušesa žvenket drobnih kragulčkov, videl je bogato opravo, ki je tako vlekla na-se oči tolpe pri Rastalskem vrelcu ter naposled zagledal Etijopca, zvestega služabnika Baltazarjevega.

Orjaška žival je dospela vstric njegovega konja.

In, o veselje! Izpod zavese pri „hudi“ so zrle na mladeniča velike, čarobne oči Egiptanke. Odsvitalo se je iz njih začudenje.

„Naj ti bo tovariš na poti blagoslov pravega Boga!“ ga pozdravi Baltazar.

„Mir Gospodov naj ne zapušča tebe in tvojih“, mu odvrne Ben-Hur.

„Oslabele so moje oči, toda v tebi poznajo onega Hurovega sina, katerega sem videl kot ljubega gosta pod šotorom šejka Ilderima.“

„A ti si Baltazar, oni egiptovski modrijan, čegar pripovedovanje o prihodnjih svetih rečeh je deloma zakrivilo, da me vidiš v tej puščavi. Toda, kaj te je privedlo semkaj? Jezdiš tako sam, brez bojazni?“

„Nihče ni sam, kdor je z Bogom — in Bog je povsod“ — reče Baltazar resno, „toda odgovarjaje na to, kar me vprašaš, ti povem, da ne daleč za nami sledi karavana, nahajajoča se na poti v Aleksandrijo. Ker je namenjena iti mimo Jeruzalema, sem se jej pridružil, ker tudi jaz hitim tjakaj.

Toda počasna njena hoja — ki je postala še počasnejša, ko se jej je pridružila rimska straža — me je vznemirjala in danes za rana sva s hčerko ob svitu vstala ter se podala naprej. Roparjev se ne bojim — ker imam tu šejkov pečat, divjih zverin pa nas varuje Bog.“

„Kakor daleč sega puščava“, reče Ben-Hur, „bo ti šejkov pečat ščit pred vsemi napadi ljudij. A kateri lev more doseči tega kralja puščave?“

S temi besedami je pobožal velblodov vrat.

„A vendar“, se oglasi Iras s smehom, ki ni ušel mladeničevim očem, katere so se ob času razgovora z očetom večkrat obračale po hčerki, „a vendar bi bil še urnejši, ko bi se napasel. Saj so tudi kralji časih lačni. Ako si ti oni Ben-Hur, o katerem mi je pravil oče in katerega se tudi jaz spominjam — pri tem je pogledala nanj izpod dolgih trepalnic — pa nama izvoliš pokazati stezo, ki nas privede k vrelcu. Okrepčali bi se pri njem.“

„Zala Egiptanka“, odvrne Juda, motrèč jo z očmi.

„Le trenutek še imej potrpljenje in poiščem ti vrelec, toda njegova voda ne bo tako krepčevalna in sladka, kakor ona, ki izvira iz skale v gaju Dafne. Z vajinim dovoljenjem pospešim korake.“

„Naj pade blagoslov žejnih na tvojo glavo“ reče mu ona prijazno. „V zameno za to prijaznost pa sprejmi ta kruh, ki je spečen na najboljšem maslu iz Damaska.“

„Tvoja ljubezen do mene je velika“, odvrne Juda ter vzame kruh iz njenih rok.

In takoj odide s spremljevalcem naprej, pokazat jim pot.

V kratkem dospejo k posušeni strugi potoka.

Arab krene na desno ter gre naprej po strugi. Obrežje je tvorilo jarek s skalnatimi stenami, ki se je znižal proti dolini, katera je bila pokrita z zelenjem.

Pred očmi popotnikov se je prikazala razkošna samota.

Med kupi mehke trave je zuborel studenec. Iz oddaljenega obrežja Jordana je prinesel semkaj veter nekdanje zrna oleandra

in iz njega je zrastle drevo, pokrito sedaj z rudečim cvetom. Kakor mati, ki čuva nad zibeljko otroka, je stala pri vrelcu palma, zakrivajoča ga ljubeznivo pred solnčnimi žarki. Vinska trta se je popenjala po skalah. Tam dalje se je razgrinjal murbin gaj; gostoleče tice so zobale njegovo sadje. Prepelice so kričale po vresju.

Ko bi si utrujen popotnik stvarjal sam mesto za počitek, ne mogel bi ga napraviti mičnejšega od te doline.

Voda je kot v kastalskem vrelcu izvirala iz predora v skali.

Nad njim je bila z velikimi, hebrejskimi črkami izdolbena beseda: B O G.

Neki pobožni popotnik, ugasivši si tu žejo, je zapustil ta neizbrisni izraz svoje hvaležnosti.

Vrelec, zlivajoč se v strugo, je napajal korenine dreves, se vil kot nit spletenega klobčiča in hotel teči dalje po strugi, toda žejni pesek ga je precej popil z jednim požirkom.

Dolina je bila v zavetju; naši popotniki so smeli računati na mir, kakor tudi na hlad.

Spustili so konje na pašo. Beli velblod je pokleknil. Etiopce je pomagal Baltazarju in njegovi hčerki, stopiti z njegovega hrbta.

Komaj se je dotaknil zemlje, se je obrnil starec z obrazom proti vzhodu, prekrizal roke na prsih ter začel moliti.

Njegova hči je nasprotno mislila samo na pogašenje svoje žeje.

„Prinesi mi kupico“, je rekla z zapovedujočim glasom sužnju.

Etiopce je vzel izpod „hude“ kristalnato čašo.

„Hočem biti tvoja služabnica pri tem vrelcu“, je dejala Ben-Huru in, poklekniivši, nastavila čašo pod vrelec.

Ko je bila čaša polna, jo je podala z mičnim kretanjem mladeniču.

„Ne“, odvrne on, nežno odrinivši njeno roko; „dovoli, da ti postrežem sam.“

Ona ni bila navajena odjenjati.

„V naši deželi, o Hurov sin“, je dejala, „je znana prislovica, ki pravi: „Bolje je biti točaj ljubljence bogov nego prvi dostojnik na kraljevem dvoru.“

„Ljubljence bogov?“ vpraša z začudenjem.

„Bogovi“, mu je pojasnjevala, „dado ljudem srečo v znamenje, da so njim naklonjeni. A ti, ali nisi bil zmagovalec v cirku? Mladeničevo lice oblije rudečica.

„To je bilo prvo znamenje“, je nadaljevala. „Je pa še drugo: v borbi z mečem si premagal Rimljana.“

Juda zarudi še huje — ne vsled nečimernosti, marveč iz zadovoljnosti, da se toliko briga za njegovo usodo, katero je zasledovala iz daljnega kraja.

Toda razsodnost — ta sovražnik marksikaterega veselja — se pojavi takoj, da skali njegovo radost.

Da se je novica o zmagi pri vratih Praetorija razglasila po vsem vzhodu — tega je bil Ben-Hur prepričan, toda mislil si je, da je bilo ime zmagovalca znano samo nekaterim zaupnim ljudem. Vedel je zanj samo Malluh, Simonides in šejk Ilderim.

Kaj, ko bi bil kateri izmed njih zaupal to skrivnost Baltazarjevi hčerki?

Navzlic hvaležnosti do zale Egipčanke se je čutil v zadregi.

To ni ušlo njenim pozornim očem.

Vstala je, ter, dvignivši kupico kvisku, rekla:

„O vi, bogovi Egipta! Zahvaljujem vas, da ste mi dali najti junaka. Hvala vam stotokrat, da v palači Ildernee ni preminil on, moj kralj. O sveti bogovi! sprejmite ta dar, in v zameno, čuvajte ga še nadalje pred napadi sovražnikov.“

To rekši je izlila nekaj vode v studenec, ostalo pa je izpila na Judovo zdravje.

„O Hurov sin“, je dejala s smehom, odtegnivši izpred ust prazno kupico, „ali je usoda najhrabejših res taka, da slabe ženske dobé zmago nad njimi? Vzemi to kupico — nemara najdeš na njenem dnu kako dobro besedo zá-me.“

On poklekne, da bi jo napolnil.

„Sin Izraela nima bogov, katerim bi mogel skladati darove“, je dejal, mudeč se s prelivanjem vode, da s tem skrije svojo zbežanost.

„Ali je zala Egipčanka vedela o njem še kaj več? Ali so ji bili znani njegovi od-

nošaji s Simonidesom in pogodba, sklenjena s šejkom Ilderimom?“ se je vprašal v duhu in ob enem se je vzbudila v njem nezaupnost. Kdo je mogel izdati to njegovo tajnost, ki je zanj tako važna? Dà, kdo?

Sedaj, ko je bil namenjen v Jeruzalem, je mogla biti ta novica v rokah njegovega sovražnika pogubna zanj, za njegove tovariše in vso zadevo.

Toda Iras — ali je bila sovražnica?

Na srečo so njegove misli stokrat urneje preletele njegovo glavo nego pod našim peresom.

Predno je dvakrat izlil vodo iz kupice, je Ben-Hur že premagal svoj nemir.

„Najzalša med zalimi!“ je dejal, „ko bi bil Egipčan, ali Grk, ali podložnik velikega cesarstva, pa bi dejal — pri teh besedah je dvignil kupico nad glavo —: O vi, dobrotljivi bogovi! Sprejmite zahvalo za to, da ste sredi krivd in trpljenja tega sveta pustili človeku v tolažbo ljubezen in mičnost. Dvigam čašo na zdravje one, ki je po svoji postavi najzalša izmed hčerk Nila!“

„Hurov sin, izneveril si se svoji postavi. Bogovi, katere pozivlješ, so lažnjivi bogovi poganski. Lahko bi te zatožila pred rabini.“

„Oh!“ reče jej s smehom, „saj bi ne bilo treba povedati mnogo, ko veš že toliko.“

„Torej pa pojdem kam drugam — pojdem k drobni židovki, katera s svojim pogledom proganja otožnost v hiši velikega trgovca v Antijohiji. Pred rabini te zatožim odpada, a pred njo...“

„Česa pa pred njo?...“

„Pred njo pa ponovim to, kar si mi povedal, pozivajoča bogove na pričo.“

Te besede so kot zrno suma padle na dušo mladeničevo, in sum — to je divje zelišče; urno in najpogostejše se zakorenini tam, kjer je povsem nepotrebno.

Ti dve deklici — Iras in Estera, sta se poznali.

Jedna je bila gibčna in zvita; druga najivna in polna vere v ljudi — lahko jo je bilo prekaniti.

Simonides niti Ilderim se mu nista mogla izneveriti. Skupno tajnost je čuvala ne samo njuna čast, marveč tudi zavest

nevarnosti, kakoršno si bi z odkritjem te novice nakopala na lastno glavo.

Dà, Egipčanka je mogla o tem slišati samo od Estere! Spomnil se je, da je v njeni navzočnosti pripovedoval Simonidesu, kaj se mu je bilo pripetilo v palači Ildernee.

V tem hipu je začutil veliko žalost do izraelske deklice.

Ben-Hur ni imel časa odgovoriti Egipčanki, ker se je v tem hipu približal k njima osiveli Baltazar.

„Ta dolina je krasna“, je dejal z resnim glasom: „vse, kar je tukaj: zelenjava in senca, vabi človeka k počitku; vrelec s svojim žuborenjem pa razglša slavo božjo. Hvala ti gre za to, o Hurov sin, da si nas pripeljal semkaj. Pridem te prosit, da bi šel lomiti z nami skromni popotni kruh.“

„Dovoli mi, da ti jaz prvi postrežem.“

Po teh besedah steče Juda k studentu in napolnivi čašo, jo poda starcu.

Ta dvigne oči k nebu ter si osveži z vodo žejna usta.

Na to, omivši si roke, se vsi trije vsedejo pod oni šotor, v katerem so se trije modrijani gostili pred leti. In kakor takrat, jedli so tudi sedaj s tekom kruh, ki so ga imeli s seboj.

III.

Življenje duše.

Šotor je bil razpet pod palmo pri studentu. Neka slavnostna tišina je vladala v dolini. Samo studenec je žuborel sredi trave; samo kaka čebela je brenčala na cvetu olean dra; samo prepelice so vreščale po vresju.

Ta mir razkošne doline je zazibal Baltazarja v zamišljenost.

Od časa do časa je pogledal s prizanosljivostjo na to dvojce mladih ljudi, veselo se razgovarjajočih med seboj.

Naposled je bil obeda konec. Še le takrat je egiptovski modrijan poprijel besedo.

„Ko smo te srečali, Hurov sin“, je dejal, „je bilo tvoje obličje obrneno proti Jeruzalemu. Ali si bil namenjen v sveto mesto?“

„Tvoja bistrovidnost te ni prekanila. Zares se nahajam na poti v prestolnico nekdanje naše države.“

„V svoji starosti moram se ogibati vsake nepotrebne utrujenosti. Radi tega ne zameri mi, da te vprašam, ali ne poznaš kake krajše poti, nego ono čez Rabbath-Ammon?“

„Krajša, toda dokaj neprijetnejša, drži na Geraso in Rabbath-Gilead. In uprav to nameravam izbrati.“

„Močno se mi mudi“, de Baltazar. „V poslednji noči sem imel čudne sanje.... ali bolje, ponavljale so se mi neprestano jedne in iste sanje. Neki glas mi je klical: „Vstani ter podaj se na pot. Oni, katerega že tako dolgo pričakuješ, prihaja in je že blizu.“

„Ali misliš s tem napovedanega Kralja židovskega?“ je vprašal Egipčana Ben-Hur ter ga začudeno pogledal.

„Tako je.“

„Torej nisi nič čul o njem?“

„Nič, razun teh besed v spanju.“

„Torej čuj! Imam novice, ki te brez dvomno razveselijo, kakor so razveselile tudi mene.“

Na to vzame iz gub svoje tunike Maluhovo pismo.

Roka Egipčana je trepetala kakor topolov list, ko se je stegnil po pismo. Jel je čitati glasno in čim dalje je čital, tem bolj je bil ganjen. Ko je končal, ni vprašal ničesa. V njegovi veri ni bilo dvoma.

„Vedno si bil usmiljen do mene, o Bog. Dovolj mi zagledati znova Izveličarja in skazati mu primerno čast in tvoj služabnik je pripravljen oditi v miru“, je molil zalivaje se s solzami.

In te priproste besede, polne velike ljubezni, so napravile na izraelskega mladeniča velik vtis.

Prvikrat je začutil tako razločno navzočnost Božjo. Zdelo se mu je, da stoji sredi njih dobrotljivi prijatelj, katerega je moči prositi za vsakršno ljubav; Oče, ljubeč vse svoje otroke enako, pogane kakor žide, Oče vseh, s katerim je moči občevati brez posredovanja rabinov in učiteljev sinagoge.

In razumel je, da takšen Bog more poslati človeštvu jedino Odrešenika, ne pa kralja. Ta misel se mu je predočevala v povsem novi luči, a tako jasni, da je napo-

sled razumel, da svet bolj potrebuje Odrešenika nego vladarja.

Torej vpraša Baltazarja.

„Ali sodiš še — sedaj, kakor takrat, da Ta, ki pride, bo vladal samo nad dušami?“

„Kako naj ti na to odgovorim?“ vpraša v zameno Baltazar. „Duh, ki mi je bil vodilna zvezda, se od časa, ko sem te videl pod šotorom, ni prikazal več mojim očem. To je, nisem ga videl v taki podobi kakor takrat. Slutim pa, da ta glas, ki sem ga bil slišal v spanju, je bil njegov glas. Drugega Razodenja nisem imel.“

„Dovoli mi, da te spomnim“, odvrne s primernim spoštovanjem Ben-Hur, „razlike, kakeršna se je nahajala tačas v najinih nazorih gledé na Onega, ki bi imel priti. Ti si trdil, da pride kot kralj, toda ne tak kakor cesar, in da njegovo kraljestvo ne bo tega sveta — da On zavlada kraljestvo duš.“

„O da, spominjam se“, reče Egipčan. „Razlika v najinih nazorih je velika. Ti gres nasproti pozemeljskemu vladarju, jaz pa grem pozdravit Odrešenika duš.“

Umolknil je. Po navdušenju, ki mu je sijalo z obraza, je bilo videti, da išče besed za izražanje tako vzvišenih pojmov in da v človeški govorici ni bilo za nje izraza.

„Poskusim ti pojasniti, o Hurov sin“, reče naposled, „kakšna je moja vera, in takrat nemara, ko spoznaš, za koliko je kraljestvo duš, katero pride vladat On, popolnejše od cesarjevega, takrat boš razumel, čemu s takim koprnjenjem pričakujem tega tajnostnega Bitja, kateremu greva oba naproti.“

Ni mogoče določiti, kedaj je nastal med človeštvom pojem o duši, ki prebiva v telesu vsakega človeka.

Gotovo so ga naši stariši odnesli že iz Raja. Vemo samo to, da ta pojem nikdar ni povsem izginil med ljudmi.

Nekateri narodje so ga za trenutek izgubili; na cela stoletja je bil zagrnjen s temo, pa znova potlačen z dvomom. Toda Bog je v neizmerni svoji dobroti poslal uprav tačas mogočne na duhu, da so vabili človeštvo k veri in nadeji.

Nemara povprašaš Hurov sin: Čemu pa nam je Bog dal dušo? Pomisli za trenutek, kako neobhodno potreben nam je ta

dar. Umreti — postati ničevost na veke. Nikdar, tudi v najdavnější starodavnosti si človek ni želel takega konca. Spomeniki, postavljeni od národov, so nekakšen upor proti ničevosti za grobom, odpor so tudi napisi na njih, upira se konečno zgodovina.

Največji izmed egiptovskih kraljev je enkrat, pred mnogimi leti, ukazal, izklesati svojo podobo iz trde skale. Dan za dnevom je prihajal v številnem spremstvu ogledat si delo ter je nadzorovat. Naposled je bilo končano. In nikdar še kak kip ni bil bolj podoben prvovzoru, nikdar ni bil tako trpežen.

In kralj je pogledal to delo, ki je imelo vstrajati na veke, ter rekel. „Sedaj pa naj pride smrt. Ne bojim se je. Jaz imam zagotovljeno življenje za grobom.“

Toda kaj je bilo to življenje, katero si je hotel zagotoviti na ta način? Spomin pri ljudeh, minljiva hvala, enaka lunini senci, ki se je plazila čez kip, povest, izdolbena v kamen — ničesa drugega.

A med tem, ko se je njegov spomin ohranil potomstvu, kaj se je zgodilo z onim vladarjem? V kraljevem grobišču je balzamovano telo, ki je bilo nekdanj njegovo — ki pa ni tako sijajno, ne tako prijetno za oči kakor ono sredi peska v puščavi. Toda kje, o Hurov sin, kje je sedaj sam kralj? Ali je postal ničevost? Dva tisoč let je preteklo od onega časa, ko je bil še živ človek kakor ti in jaz. Ali je bil s poslednjim zdihljajem konec njegovega bitja?

Odgovoriti: dà, pomenilo bi toliko, kakor vreči obtožbo v oči Bogu. Ali pa mar nas nekaj ne vtrjuje v prepričanju, da je po smrti nekaj več, nego minljiv spomin pri ljudeh; da se za grobom začne večno življenje, pravo življenje, dasiravno ga s svojim slabim razumom ne umemo. Kakšna oslada in tolažba tiči v tej misli!

Poglej mene. Pohabljenec sem na svojem telesu. Moji udje so oslabei od starosti, lice se mi je nagrbančilo in pamet postala topa; toda brž, ko se odpre grob, da sprejme va-se to razbito skorjo, se odpró tudi vrata pred čisto in vseh madežev omito dušo, vrata še svetjéšega bivališča nego je vaše presvetišče v tempelju.

Oh! čemu ne morem izpovedati tako, kakor čutim ono razkosje prihodnjega življenja! Že sedaj se z radostjo napolnjuje moje srce pri misli, da zagledam Boga in da bom z njim občeval večno.“

Baltazar umolkne, utrujen po tako dolgem govorjenju. Njegovo grbasto telo ni moglo več vstrezati poletom duše.

„In lahko bi te vprašal“, nadaljuje čez trenutek, „ali ceniš to človeško življenje, tako kratko in revno, nad celo večnost? Vzemile oboje v presojo, in ko bi tudi dopuščal, da je oboje enako srečno, pa presodi sam, kaj je bolje: biti srečen jedno leto, ali samo jedno uro? Kaj je bolje: živeti trikrat po trideset let in še deset let tukaj na zemlji, nego vso večnost z Bogom?“

Starec je umolknil znovič ter dvignil kozarec z vodo k ustom in roka se mu je tresla od ganutja.

Ben-Hur in celo Iras sta sedela zamišljena radi njegovih besed.

Po kratkem počitku starec nadaljuje:

„Vsako bitje na zemlji ima čuvstvo, primerno svojim potrebam. Samo jedinemu človeku je dano misliti na svojo prihodnost in videti naprej. Bog nam je hotel s tem pokazati, da smo stvarjeni za boljše življenje. Toda, gorje, kako daleč so se odtegnili ljudje od namena, ki ga jim je načrtal Gospod?!

Živé samo za sedanji trenutek, kakor bi sedanost bila vse. Živé, govoreči si: „ni življenja po smrti, a ko bi ono tudi bilo, mi se ne zmenimo zanj“. Torej tudi, kadar jih smrt pozove: „pojdit“, ne bodo se veselili slave večnega življenja, ker je niso vredni. Največja sreča za človeka je: občevati z Bogom, toda, gorje mi, o Hurov sin, da moram to priznati — ljudje, kot oni velblod, spavajoč pod drevesom — niso zmožni razumeti višjih namenov, niso zmožni odtrgati srca od zadev tega življenja ter dobro premisliti to, kaj nastopi po tem življenju.

O Hurov sin, hotel bi te navdahniti s svojo vero, toda moje besede tega ne morejo. Potrudi se rajši sam do vira svete resnice. In premisli srečo, kakoršna te čaka po smrti, in ko boš o njej mislil, prevdari svoje občutke, kajti to je glas duše, ki te kliče k nebesom. In premisli, kako je ta po-

jem bodočega izginil med ljudmi, in ko to premisliš, se bodeš veselil, o Hurov sin, tako kakor se jaz veselim — dasiravno reven v besedah — kajti takrat spoznaš, kako velika dobrota je ta dar duše in kako neobhodno potreben za ta svet je prihod Odrešenika, kako je on stokrat važnejši nego pojavljenje kakega kralja.

A kako ga spoznamo? me vprašaš. Ako boš vstrajal v mnenju, da bo ta kralj tak, kakoršen je bil Herod, boš iskal človeka, oblečenega v škrlat, z žezlom v roki. Ta pa, katerega iščem jaz, bo reven in pokoren — na videz človek kakor drugi, a spoznam ga po tem, da bo kazal človeštvu pot k večnemu življenju, k vzvišenemu, čistemu življenju duše.“

Zavladalo je molčanje.

Ben-Huru se je zdelo, da čuje glas same duše, ki je govorila skozi Baltazarjeva usta.

„A sedaj“, zakliče starec čez nekaj časa, vzdravivši se iz globoke zamišljenosti, „sedaj pa na noge in odrinimo čim najpoprej! Po teh besedah se je ojačilo v meni hrepenenje: videti Onega, ki je vedno navzoč v mojih mislih. Ako te priganjam, o Hurov sin, in tebe, moja hči, oprostita mi mojo nestrpljivost radi koprnenja moje duše po Odrešeniku“.

Na dano znamenje je etijopski suženj zvil šotor ter vtaknil pod „hudo“ popotno prtljago; Arab pa je pripeljal konja in naši popotniki so odrinili dalje.

Namerili so svoje korake proti puščavi, hoteti dohiteti karavano, ako jih ni že med tem časom prehitela.

IV.

Zapeljevanje.

Lepa je bila karavana, plazeča se nalik kači po puščavi, lepa za oko, ali počasno njeno gibanje je bilo neznosno Baltazarju, kateri je čim preje hotel zagledati tako dolgo pričakovanega Odrešenika. Radi tega se je tudi, pustivši jo zadej, podal nadalje pot s hčerko, s spremljevalcema in z Ben-Hurom.

Ako je naš čitatelj mlad, ali ako še spomin mladostnih let ni povsem ugasnil v njegovem srcu, pa si lahko predoči, s kakim veseljem je Juda, jahajoč na strani Egip-

čanke, pogledal poslednjič za taborom, ki je ginil v daljavi.

Naposled se bo mogel naradovati njene družbe. A da ga je ona nenavadno mikala — ali je treba o tem še govoriti?

Njen glas je pospeševal udarce njegovega srca.

Ako je pogledala izpod zaves „hude“, je pognal svojega konja, da je jezdaril vstric velbloda. Ni mislil na ničesar drugega, kakor samo to, da bi pogodil njene misli, prekosil njene želje.

Predmeti, dasiravno najnavadnejši, katere so srečali ob poti, so postali krasni, ako je le ona obrnila na nje pozornost. Ko je pokazala s prstom po zraku švigajočo lastovko, so se njena črna krila takoj pokrila z bagrom; ako je odlomek kremenca, leskeč se pod poljubom solnčnih žarkov, obrnil nase pogled njenih zalih očíj, pa je on urno zdirjal, da ga je za njo pobral. In ko je od blizu ogledala to, kar se je iz daljave videlo jej tako zalo, ter z nevoljo odvrгла prinesen predmet, le malo se brigajoča za njegov trud, pa se je on žalostil, da je bil to le malovreden kamen, in na pesku v puščavi je videl same rubine, dà! nemara celo brilante, da bi ob enem s poljubi obsipal z njimi njene roke.

Sedaj pa sedaj je padala zavesa „hude“ in njemu se je zdelo, da vso naravo pokriva jo z mrakom te zavesa, da se zatemni od njih solnčna svitloba, tako kakor radost v njegovi duši.

A ker je bil že tako prevzet od njene mičnosti, kaj ga je moglo ohraniti zalezovanja ljubezni?

Iras je dobro znala, da je dobila oblast nad njegovim srcem, in ni zanemarila ničesar, da se ga polasti popolnoma.

Torej, ko jo je zavesa skrivala očem Jude, je ona med tem, dobivši iz ebenove škatljice svoje dragocenosti, obešala si nad čelo zlat denar — čegar blesk se je odbijal od črnih njenih las, toda ni zakrival njih bleska — ter na zale roke dela si zlate namrničke, a na rožnate prste zlate prstane; vrat si je odličila s trakom prekrasnih biserjev in telo z dragocenim šalom. In opravljena tako se je kot nilska kača plazila do Ju-

dovega srca, ter si je podjarmovala s sladkimi besedami, s koprnečim, pa znovič palečim pogledom in smehom, tekmujočim s srebrnimi kraguljčki velbloda.

S takšnimi čari je bil nekdaž omamljen Antonij, toda Egipčanka, ki ga je spravila v pogubo, ni bila za polovico tako zala, kakor ta njena rojakinja.

Ben-Hur ni niti zapazil, kako je med tem ljubkovanjem minil popoldan ter mrak začel pokrivati puščavo.

Solnce, zapadajoče za grič Bashan, je vrglo svoj poslednji pogled na šotor, razpet pri vrelcu čiste vode, pod katerim so naši popotniki povživali večerjo. Potem so se podali k počitku.

Ben-Hur je drugi prevzel stražo. Stal je s sulico v roki nekoliko korakov od spavajočega velbloda, a misli njegove so mu neprestano uhajale k zali Iras, postavljajoče mu pred oči njeno mičnost. Rad je sanjaval o njej in želel si je steči k njej, pasti jej k nogam ter poljubovati njene čevlje.

V nočni tišini se je ljubezen približala k njemu z urnimi koraki — stokrat urnejšimi nego je tek Aldebarana — uničujoča potoma vso razsodnost.

A ko se je tako bavil z mislijo o Egipčanki, se je drobna ročica dotaknila njegove rame.

Strepetal je radi tega. Ozrl se je. Za njim je stala Iras.

„Misliš sem, da spiš!“ je zaklical začuden.

„Spanje je za otroke in za starce. Šla sem pogledat na svoje prijateljice — južne zvezde — ki v tem hipu drže nočni plašč nad rodnim Nilom. Toda priznaj, da si bil zasačen iznenadoma.“

„Ali od sovražnika?“ vpraša, prijemši nežno njeno roko.

„O ne! Biti sovražnik, to znači sovražiti, a sovrašтво — to je bolezen, katero Izis ne pusti priti nad mene. Ona — znaj to — me je poljubila v srce, ko sem bila še otrok.“

„Tvoje besede“, reče Juda, „se glasé povsem drugače nego besede tvojega očeta. Ali nisi ž njim jedne vere?“

Natihoma se je nasmejala.

„Ko bi bila videla to, kar je on videl, pa bi nemara verjela to, kar on veruje.“

Doslej pa je moja vera poezija in modroslovje; poezija, navdahnena z vinom, ljubeznijo in veseljem; modroslovje, ki tolmači in prizanaša vsem norostim, celom takim, katere ne preživé dneva do večera.

Bog mojega očeta je preveč strog in nepristopen. On ne prebiva v gaju Dafne, niti se ni čulo o njem v rimskem atriumu... Toda dosti o tem. Imam do tebe neko prošnjo, Hurov sin.“

„Prošnjo? Toda kdo bi si drznil odreči, ako prosiš ti?“

„Bova videla.“

„Dovolj bo, če izrečeš svojo željo.“

„Ta je kaj preprosta. Evo... hotela bi ti pomagati.“

Govoreča to, se mu je približala.

On se je nasmejal.

„O! zala Egipčanka!“ odvrne veselo, „mari ni tvoja dežela domovina sfinksov?“

„Kaj razumevaš s tem?“

„Ti si jedna od njegovih zagonetek. Daj mi ključ, da jo uganem. Povej mi, pri čem potrebujem tvoje pomoči in na kak način mi moreš pomagati?“

Zmaknila je roko z njegove dlani in obrnivši se k velblodu, jela božati, kot nekaj lepega, odurno njegovo glavo.

„O ti, najurnejša in najveličastnejša žival iz Jobove črede! Časih se tudi tebi pripeti, da se izpodtakneš, kadar naložen tovor presega tvoje moči in je pot kamenita, toda tebi ugaja lepa beseda in ne preziraš pomoči, naj si bi ta prihajala tudi od ženske. Sprejmi ta poljub, o kraljeva žival — sklonila se je ter se dotaknila z ustmi njenega gobca — kajti v tvojem razumu ni suma.“

Ben-Huru je bilo pikro to govorjenje.

„Ne misli, da preziram tvojo pomoč“, jej reče. Ako pa kaj skrivam pred teboj, sili me k temu nemara rahločutnost; nemara tudi z molčanjem čuvam življenje in imetje drugih!“

„Nemara“, odvrne živo, pa tudi dobro vem, da je tako.“

Odstopil je od nje in jo vprašal s strogim glasom, iz katerega je donelo začudenje.

„Torej tebi je to vse znano?“

Zasmejala se je.

„A čemu bojeviti možje nočejo priznati, da imajo ženske bistrejši razum nego oni?“ je rekla. „Ves dan sem te imela pred očmi, a še toliko časa nisem potrebovala za spoznanje, da tvoj um zakriva neki namen, in ni bilo treba mnogo bistroura, da sem ga uganila. Ali mari nisem bila navzoča pri tvojem razgovoru z mojim očetom? Hurov sin — tu je spremenila svoj glas v šepet ter stopila k njemu tako blizu, da je njen dih oveval nalik vetriču njegovo zagorelo lice — Hurov sin! Ta, kateremu greš nasproti, bo kralj židovski, kaj ne?“

Srce mladeniča je močno udarilo.

„Kralj židovski“, nadaljuje, „takšen, kakoršen je bil Herod, samo dokaj veljavnejši in mogočnejši?“

On je zrl pred se v temno noč, potem so se njegove oči srečale z njenim pogledom in... v tem hipu ni mislil na kralja, ki je prihajal, niti na njegovo zadevo.

Namesto njega je mislila na to ona.

„Že od jutra“, nadaljuje, „čujem o prikaznih; torej so obiskale tudi mene. Ako ti jih povem, ali boš potem bolj naklonjen moji prošnji? Kako? Ti molčiš?“

Obrnila se je razjarjena ter hotela oditi, toda on jo je pridržal.

„Ostani, ostani ter govori!“ prosi jo z glasom, zamolklim od ganutja.

Približala se je znova ter oprla roko ob njegovo ramo, on pa jo je objel okrog pasu ter jo močno stisnil. Ta objem jej je bil obljuba, katero je zaželela.

„Govori in povej mi o svojih prikaznih, krasotica moja! Nobeden izmed prerokov — ne, niti Jeremija, niti sam naš veliki zakonodajalec bi ne mogel ti odreči, ako bi ga ti prosila za kako reč. Udam se ti na milost in nemilost. O, bodi mi usmiljena, bodi usmiljena, prosim te!...“

Tako jo je zaklinjal, strastno jo objemaje.

Delala se je, kakor da ne čuje te prošnje. Jela je govoriti s počasnim glasom:

„V svoji prikazni sem zrla na veliko, splošno vojno — ki se je vršila na suhem in na morju in čul se je takšen žvenket orožja in tako so se napadali ljudje, kot bi bili Cezar in Pompej, pa Oktavij in Antonij

prišli iz svojih grobov. Oblak dima in prahu je pokril zemljo in v njem je izginil Rim. Vzhod je znova zavladal nad svetom. In iz tega oblaka so nastopali junaki ter so bila pripravljena za oddajo takšna obširna namestništva in tako sijajne krone, kakoršnih še ni bilo doslej. In ko je ta prikazen izginila izpred mojih oči, sem se vprašala v duhu: Česa vsega ne dobi on, ki bo najprvi in najbolje služil onemu kralju?“

Ben-Hur jo je pozorno poslušal. Ko je končala, je molčal nekaj časa, gotovo premišljevaje njene besede.

„Ha! razumem te“, je zaklical naposled. „Za pridobitev teh namestništev... teh kron... hočeš mi ponuditi svojo pomoč. Razumem! razumem! Vstvarjena si za kraljico. Katera se more kosati s teboj z lepoto in mičnostjo — katera? Toda to praviš sama, da si v svoji prikazni videla slike požara; te krone treba je bilo pridobiti z mečem in ti, dasiravno te je Izis poljubila v srce, si vendar-le slabotna ženska. Kako mi zamoreš pomagati v takem slučaju? K večjemu, da mi pokažeš k temu bogastvu in dostojanstvu varnejšo pot nego čez meče in pomor. Ako poznaš katero, le pokaži jo in iti hočem po njej — radi tebe.“

Ona se osvobodi njegovih rok.

„Razgrni svoj plašč po pesku, tukaj-le“, je dejala „in sedaj sedem, evo tako, ter se oprem ob hrbet velbloda in ti povem pravljico, ki je priplavala po Nilu v Aleksandrijo.“

„A kaj pa naj storim jaz?“ vpraša, izpolnivši njeno povelje. „Niso mi znani običaji Aleksandrije. Ali tam stojé ali sedé poslušajo take pravljice?“

„Poslušalci tam delajo, kakor se jim ljubi“, odvrne ona s čarobnim smehom.

Ne vprašaje jo dalje, leže k njenim nogam ter si ovije njeno roko okrog vratu.

„Pripravljen sem poslušati“, reče.

Ona jame pripovedovati svojo pripovedbo:

Kako je lepota prišla na zemljo.

„Pred vsem drugim treba ti je vedeti, da Izis je bila in je še zmerom najlepša med boginjami, a Oziris, njen mož, dasiravno moder in mogočen, je bil radi nje večkrat lju-

bosumen, kajti v ljubezni so celo bogovi podobni ljudem.

Palača Izide je bila vsa iz srebra in je stala na najvišji gori Meseca, v samem sreču Solnca, poleg vrelca večne svetlobe. Oziris pa je imel palačo iz zlata, ki se je tako bliščala, da je ni moglo gledati človeško oko. In pogostoma ga je obiskovala tam njegova božja soproga.

Nekega dne je Isis, sedeča ž njim na strehi te sijajne palače, pogledala pred se in evo, daleč, tam na skrajnem koncu sveta zagledala Indra, načelujočega svojim bojevnikom, ki so vsi sedeli na orlih. In vračal se je ta prijatelj vseh stvarij — tako so Indra imenovali — vračal iz zmagovalnega pohoda na Raškate, a med njegovim spremstvom sta bila junak Rama in Sita, njegova nevesta, ki je za Izido najlepša.

In Ozirisova soproga je vstala ter snevši s sebe pas iz zvezd, s katerim je bila prepasana, pomignila ž njim na Sito, prijazno jo pozdravlja.

Toda v tem hipu je med zmagovalno tropo in božjanstvenim parom na strehi padlo nekaj, senci temne noči podobnega, vendar to ni bila noč, marveč grozno naježene obrvi Ozirisove.

A uprav poprej se je razgovarjal on ž njo o stvareh, o kakoršnih samo bogovi morejo govoriti, in v svojih mislih sta premišljevala velike stvari. In ko je ona pomignila na Sito, je on slutil, da je tako povzdravljala Indra — ter se silno razsrdil.

„Proč izpred mojega obličja!“ je zaklical. „Ne potrebujem tvoje pomoči. Jaz sam dovršim delo.“

Tudi ona je vstala.

„Srečno, gospod!“ je dejala. „Vem, da me kmalu pokličeš, kajti brez moje pomoči ne premoreš vstvariti povsem srečnega bitja, niti sam brez mene ne boš srečen.“

Zasmejala se je, vedoča, da se uresniči te njene besede.

„Prepričamo se“, zakliče Oziris z veliko jezo.

In Isis se je vrnila v svojo srebrno palačo, sedla na strehi za kolovrat ter jela presti.

A Oziris pa je med tem jel stvarjati in delal je tako glasno, kakor bi se vsi kamni

v vseh mlinih bogov ob enem obračali, in od tega ropota so se kot pleve sipale zvezde. Dasiravno je dohajal Izidi na ušesa ta odmev, je vendar ona predla dalje.

Kmalu je v prostranstvu poleg Solnca nastalo nekaj sličnega prašnati glivi, ki je rastlo, rastlo, ter postalo tako veliko kakor mesec in ga povsem zatemnilo, razun mesta, ki ga je osvetljevala Isis. Takrat je spoznala boginja, da Oziris vstvarja nov svet in spoznala je tudi, kako je bil njen sprog jezen, toda predla je dalje ter bila prepričana, da bo konec takšen, kakoršen je napovedala.

In tako je nastala zemlja — s početka siva gruda, obešena v prostranstvu, na to so narastle na njej gore, izdolble se doline, a iz megel se je zlilo morje. In evo, nad njegovim obrežjem se je jelo nekaj gibati ter dvigati svoje hvaležne roke k solncu — viru in začetku vsega bitstva. Bil je to prvi človek. Od začudenja je padlo Izidi vreteno iz rok. Kajti krasno je bilo to novo bitje in okrog njega so se pojavljale v naravi ptice, živali, golazen in mrčes.

Nekaj časa ta človek ni poznal, kaj je žalost. In med gromom je Isis zaslišala prezirljiv smeh, a od solnca so doletele k njej besede:

„To je bitje popolnoma srečno. A vstvaril sem ga sam, brez tvoje pomoči.“

Tako se jè je rogal Oziris. Toda ona je pobrala vreteno ter predla dalje.

Ako je bil Oziris mogočen, je bila ona potrpežljiva; ako je on znal stvarjati, je ona znala čakati.

Torej je tudi čakala, vedoča, da sam dar življenja še ne zadošča, da bi napravil človeka srečnega. In v resnici! Kmalu je božja soproga zagledala v njem spremembo.

Človek je postal turoben. Neprestano je sedel nad obrežjem ter le redko kedaj dvignil glavo in takrat se mu je z obraza čitala žalost. Nič ga ni veselilo.

In ko je Isis to zapazila, si je rekla: „To bitje je že sito življenja.“

In znovič se je dal slišati grom tvorilnega dela Ozirisovega in v jednom hipu se je pokrila zemlja, ki je bila dotle siva, z barvami. Vrhovi gora so se pokrili z bagrom, doline in drevesa z zelenjavo, nebo z mo-

drino in oblaki so se izpreminjali kakor prižast trak. A človek je poskočil od veselja, zaploskal z rokami, žalost ga je zapustila in bil je znovič srečen.

Izis se je samo nasmehnila ter predla dalje.

„Ta iznajdba ni slaba“, je dejala sama sebi, „in za nekaj časa utegne zadoščeovati, toda lepota sveta še sama ni dovolj, da bi napravila takšno bitje srečno. Moj gospod mora poskusiti še kaj več.“

Zares so se spolnile njene besede. Kmalu je postal človek znovič otožen.

In znovič je grom tvorilnega dela potresel mesec. Pogledavši navzdol, je Izis prevzeta spustila vreteno.

Doslej je vse, razun človeka, bilo pri-trjeno na svoje mesto; sedaj pa je vse oži-velo, vsemu je bilo podarjeno gibanje.

Tice so zletele kvišku, živali, velike in male, so se razprašile na vse strani; po pi-hanju vetra so se gibale na drevju veje, re-kam se je mudilo teči v morje, a morje se je z jedne strani na drugo prevračalo na svoji peščeni postelji ter tvorilo valove, oblivajoče s peno obrežje, nad njim pa so, kakor ladje brez krmila, jadrali oblaki.

In človek je znovič poskočil s tal ter bil vesel kakor otrok.

„Glej!“ je zaklical Oziris svoji soprogi, „glej, kako si pomagam brez tebe.“

Izis je pobrala vreteno ter odvrnila mirno:

„Iznajdba je povsem dobra, toda naj si bi bila še boljša, ne bo zadoščevala za dolgo.“

Istina. Prikazen gibanja v naravi je kmalu postala za človeka navadna stvar. Le-tanje tic, šum vodâ, pljusk morskih valov ni ga več zanimalo. Znovič je postal otožen.

In Izis si je rekla:

„Revna stvar! Še bolj nesrečna je nego poprej.“

Oziris, zaslišavši te besede, je z gro-mom svojega tvorilnega dela znovič potresel svet; samo sonce ni strepetalo od njega.

Izis je pogledala navzdol, toda na zemlji ni zapazila nikake spremembe, in ko se je nasmehnila, misleča, da je ostalo delo nje-nega moža brezvspešno, je zagledala, kako

je človek vstal ter jel poslušati, lice se mu je razjasnilo in od veselja je zaploskal z rokami.

Glasovi so prvikrat doleteli na njegova ušesa, glasovi ubrani, sladki. Veter je šumel v listju, tice so prepevale — in sicer vsaka drugo pesem — potoki, tekoči v reke, so se spremenili v gosli s srebrnimi strunami, in reke, ki so tekle v morje, so šumele z jed-nim mogočnim akordom, morje pa je butalo ob obrežje kakor grom. Nastala je godba.

Človek je moral biti srečen.

In začudila se je Izis nad delom svojega gospoda, toda to začudenje je bilo kratko trajalo.

„Oblika, svetloba, barva, gibanje in glas“, je dejala sama sebi, „to vse so samo prvine lepote. Oziris ni zmožen ustvariti ničesa več, in ako se človeka znovič polasti otožnost, pa mu postane moja pomoč ne-izogibna!“

In govoreča tako, je vrtela s prsti prejo in njena roka je obračala vreteno še urneje nego doslej.

Človek je bil to pot zelo srečen, in zdelo se je, da ne spozna kmalu, kaj je žalost.

Toda Izis je čakala, čakala dalje, ne zmeneča se za prezirljivi smeh, ki jej je do-letaval na ušesa od solnca, zagotovljena, da v kratkem konča njeno čakanje.

Zares se je človek seznanil z vsemi glasovi brez izjeme. Od brenčanja čebel na cvetju rože do hrupa penastih valov ni bilo zanj ničesa novega.

In vsedel se je znovič nad reko, se dolgočasil in žalostil, da je postal naposled povsem otrpel.

Takrat je Izis pomilovalno rekla:

„Moj gospod, tvoja stvar umira.“

Njen soprog je tudi videl to, toda molčal je — ker ni bil več zmožen, še kaj ustvariti.

„Ali jo smem rešiti?“ je vprašala.

Oziris je bil preponosen, da bi bil od-govoril na to.

Toda Izis, ne povprašujoča dalje, je zamotala skupaj svojo svetlo prejo ter jo vrgla na zemljo človeku k nogam. Sprebudil se je iz otrplosti, dvignil oči in — pred

njim je stala ženska, prva ženska na zemlji, ter stegnila proti njemu roko. On je veselo vstal, jo radostno objel in odslej nikdar več ni bil žalosten, marveč vedno vesel in srečen.

In tako je, o Hurov sin, prišla lepota na zemljo.“

Iras je umolknila.

„To je zala pripovedka“, reče Juda, „ter polna globokih mislij, toda nisi je še končala. Kaj je potem storil Oziris?“

„Oziris“, je odvrnila, „je pozval znovič božanstveno svojo soprogo v palačo na solnce in odslej sta živela skupaj v ljubezni in slógi, podpirajoča se vzajemno“.

„O takó!“ je dejal, dvignivši k ustom roko, ki je ovijala njegov vrat, „v ljubezni hočem tudi jaz živeti.“

In glava mu je omahnila počasi na njena kolena.

„Pojdeš nasproti kralju“, je šepetala, božajoča z drugo roko njegove lase, „pojdeš ter ga poiščeš, da mu boš služil in z mečem si pridobil najbogatejše darove; torej zapomni si to: najhrabrejši vitez Onega, ki prihaja, bo moj junak“.

On se je dvignil, jo objel z rokami ter strastno poljubil.

„O krasotica moja!“ je dejal, „ako ima ta kralj razdajati krone, pa mora jedna izmed njih biti moja. Prinesem ti jo in jo položim tu na mesto, katero so naznačila moja usta. Kraljica bodeš, moja kraljica, najlepša med vsemi.“

„In poveš mi vse“, je vprašala, poljubivši ga vzajemno, „in mi dovoliš, da ti pomagam?“

Te besede se ohladile njegovo vnemo.

„Ali ti ni dovolj, da te ljubim?“ reče on, opravičevaje se.

„Prava ljubezen znači isto, kar popolna vera.“

Zmuznila se mu je iz rok in, sklonivši se nad velblodom, se je dotaknila znovič odurnega njegovega gobca s svojimi ustmi.

„O ti najplemenitejša med živalimi“, je dejala, „najplemenitejša, ker v svoji ljubezni ne veš, kaj je sum.“

Razžaljena po takšnem upor, jezna, da je vse njeno zapeljevanje bilo zaman,

je pograbila gube svoje križaste obleke ter izginila pod šotor.

V.

V Betabari.

Tretjega dné so se naši popotniki ustavili nad rečico Džabbok, da se okrepčajo.

Bilo je tam sto, nemara celo več ljudi, večinoma iz Pereje, ki so ob enem s svojimi živalimi počivali.

Komaj je imel Baltazar čas, stopiti s „hude“, kar se približa jeden njih k njemu in, gledaje z občudovanjem velbloda, reče:

„Kakšna plemenita žival! Prihajam iznad Jordana, kjer sem videl na tisoče ljudi iz raznih strani sveta; mnogi so dospeli na velblodih, toda temu tvojemu ni bil noben enak.“

Ta pohvala je ugajala Egipčanu in, prijazno zahvalivši ga za njo, je iskal prostora, kjer bi se vsedel k počitku. Toda Ben-Hura je zanimala pred vsem opomba o onih tolpah nad obrežjem Jordana, torej je vprašal:

„V katerem mestu ob reki se nahajajo ti ljudje?“

„V Betabari“, se je glasil odgovor.

„Ta kraj je le malo obiskovan“, dé Juda, „in kaj vabi sedaj popotnike tjekaj?“

„Vidim“, reče tujec, „da prihajaš iz daljnih krajev, da še nisi slišal o dobri novici.“

„O kaki novici?“

„Dospel je iz puščave močno svet človek, ki napoveduje reči, katere spravljajo v začudenje vse one, ki ga slišijo. Imenuje se Janez iz Nazareta ter pravi, „da je oznanovalec Odrešenika.“

Celo Iras je pozorno lovila vsako tujčevo besedo.

Ta pa nadaljuje:

„O njem pripovedujejo, da je preživel vse svoje življenje v votlini, nekoliko niže od En-Gadi, kjer je molil in živel še bolj trezno nego Esenci.“

„Ali si ti s tovariši šel, ga poslušat?“

„Mnogi izmed njih gredó še le sedaj k obrežju Jordana, drugi pa se vračajo od ondot.“

„Kaj napoveduje oni poslanec?“

„Razglašča povsem nov nauk in ime-
nuje ga krst in pokora. Bili se takšni, ki so
ga vprašali, ali je on Kristus, drugi, ali je
Elija, toda on odgovarja vsem te-le besede:
„Jaz sem glas vpijočega v puščavi. Priprav-
ljajte pot Gospodovo!“

Baltazar se približa k govorečima.

„Vrli človek“, reče in glas se mu je
od ganutja tresel, „izvoli nam povedati, ali
najdemo moža tam, kjer si ga pustil?“

„Dà, on je še vedno v Betabari.“

„Kdo more biti oni Nazareneec“ reče
Ben-Hur k Iras, „kdo, ako ne poslanec na-
šega kralja?“

V tako kratkem času se je on privadil,
obračati se v zadevi onega tajnostnega bitja
več v hčerki nego k staremu njenemu očetu.

Zaslišane novice so vtile mladeniško
vnemo v Baltazarjevo srce.

„Hitimo!“ je zaklical, „ne čutim več
utrujenosti.“

Zares so kmalu odrinili. Potoma so se
le malo razgovarjali med seboj. Prenočevali
so v Rabbath-Gileadu.

„Jutri moramo zgodaj vstati, Hurov
sin“, reče Egipčan, predno so se razšli k
počitku. „Odrešenik utegne priti, nas pa ne
bode tam“.

„Kralj mora biti že blizu, ker se je že
pojavil njegov poslanec“, pošepeta Iras mla-
deniču na uho.

„Jutri pozvemo vse ter ga nemara
celo vidimo“, odvrne Juda, poljubivši jej roko.

Naslednjega dne, komaj je svit raz-
svetlil nebo, so popotniki, prišedši iz jarkov
Džilead, stali na odprti ravnini, ki se je
razprostirala poleg vzhodnega obrežja svete
reke.

Uprav pred seboj so imeli mejo stare
pokrajine palm, Jerihe, za njo se je videla
hribovita Judeja.

Srce Ben-Hura je močno udarilo. Do
naznačenega mesta ni bilo več daleč.

„Raduj se, spoštljivi starec“, reče,
kmalu dospemc k cilju.“

Na dano znamenje je Etijopec pognal
velbloda.

V kratkem so zagledali razpete šotore
ter vožne živali, počivajoče poleg njih, potem

reko in neštivilno množico ljudstva, ki je
zavzela oba njena bregova. Toda ko so se
približali, je v gnječi nastalo veliko gibanje;
— ljudje so se jeli razhajati.

Prišli so prepozno. Nauk je bil oči-
vidno že končan.

„Obstojmo tukaj“, reče Ben-Hur Bal-
tazarju, ki je vil obupno roke. „Nazareneec
pojde nemara tu mimo.“

Toda reka je tekla dalje, a preroka ni
bilo videti.

Nasi popotniki so žalostni mislili, da
ves njih trud je bil zamán.

Med tem se je od strani Jordana pri-
kazal človek, ki je takoj na se obrnil nji-
hovo pozornost.

Toda njegova unajnost ni bila takšna,
da bi mogla koga vabiti k sebi.

Okrog shujšanega, ogorelega lica so
se mu vile do pasu kite črnih las; koža mu
je bila suha kakor pergament, oči so se mu
čudno, vročinsko bliščale. Kratek predpasnik
iz velblodove dlake, pas iz surove kože,
to je bila vsa njegova obleka.

Opiral se je ob grčasto palico ter zrl
bistro okrog sebe, kakor bi iskal koga med
množico.

Zala Egipčanka je z začudenjem, dà,
skoro z gnusom zrla na tega sina puščave.

„Torej to je poslanec tako mogočnega
kralja?“ je vprašala Judo.

„To je Nazareneec“, odvrne, ne dvig-
nivši oči, da bi jo pogledal.

Čutil se je močno prevaranega. Poznal
je puščavnike iz El-Džedi; poznal njihovo
malomarnost na vsa mamila in odnose
sveta; malomarnost tako veliko, kakor da
ne bi pripadali več človeškemu rodu; poznal
je njih mrtvičenje in slišal je tudi, da se je
Nazareneec imenoval „glas vpijočega v pu-
ščavi“, a vendar je sanjarenje o bodočem
kralju in o njegovi velikosti tako razvnelo
njegovo domišljijo, da ni mogel niti verjeti,
da bi poslanec takega vladarja ne imel na
sebi nekaj od veličanstva svojega Gospoda.

Sedaj, ko je zrl to v svoji zanemarje-
nosti skoro divje bitje, so mu stopili pred
oči številni dvorniki v toplicah in predvežah
palač cesarjev. Ta primera je gotovo bila
brez koristi za božjanstvenega glasnika.

V tem svojem strmenju in osramočenju je ponovil nekolikokrat:

„To je Nazarenc!“

Ždelo se mu je, ko bi dvignil svoje oči na Iras, da bi srečal prezirljivi njeni pogled.

Povsem drugačniši pa so bili občutki Baltazarjevi. On ni pričakoval kralja.

Videl je Odrešenika kot Deteta v jaslilih, videl njegovo uboštvo; krone zanj si ni želel, niti se je nadejal. Torej je sedaj, zroč na tega Njegovega glasnika, prekrizal roke na prsih ter molil z živo vero, proseč, da bi njegove oči, ki so zatemnele od starosti, mogla čimpreje zagledati Boga-človeka.

In ko so takšni različni vtisi pretresali srca naših popotnikov, je neki mož, ki je sedel nad reko, vstal ter se jel bližati njim.

Zagledavši ga, je Nazarenc vstal in stegnivši roko, ga pokazal tolpi.

Oči vseh se obrnejo na to stran.

Baltazar in Ben-Hur sta tudi gledala.

On se je bližal s počasnimi koraki. Bil je nežne in gibčne postave, njegovo gibanje je bilo mirno, kakor navadno pri ljudeh, udanih premišljevanju važnih rečij.

Opravljen je bil v spodnjo obleko z rokavi, segajočo mu do pod kolen in vrhno obleko, imenovano „tolith“. Razun višnjevkastega roba je bila vsa obleka iz belega platna, pokrita s cestnim prahom.

Ta postava je bila nenavadno zala; nadzemelska, neizrekljivo mična je bila njena rast.

Dolgi, zlato se lesketajoči lasje so se vsipavali okrog visokega čela s temnimi obrvmi, oči je imel velike, plave, polne angeljske miline.

Nežni obris ust in nosa je kazal poprej tip grški, nego židovski; svilnata brada, lahno se zvijajoča, mu je segala do prs.

In ni ga bilo vojaka, ki bi se ne bil prijazno nasmehnul pri pogledu na to postavo; ni je bilo ženske, ki bi, zagledavši Jo, ne čutila v sebi takoj neomejenega zupanja k Njej; ni ga bilo otroka, ki bi ne bil stegnil k Njej nedolžnih svojih rok; ni ga bilo človeka, čegar prsi bi se pri pogledu na Njo ne bile napolnile z nekako nepoznano srečo.

Z Njenega lica je odseval razum in velika ljubezen do tega sveta ter velika žalost nad njim.

V pogledu je bilo videti boleost duše, primorane zreti na propad ljudij; bil je v njem nadzemeljski mir in nenavadna moč duha, ki potrpežljivo prenaša jarem življenja, in namesto preklinjati, jih še blagoslavlja.

Polagoma se je približal k našima znancema.

Ben-Hur, na dragocenem konju, s kopjem v roki, bi moral najpoprej obrniti na-se Njegovo pozornost; a vendar pogled teh sladkih očij ni obstal na njem, niti na zali Iras — pač pa je bil vrpt v starega, nadležnega Baltazarja.

Nastala je slavnostna tišina.

Nazarenc je stegnil roko proti temu, ki je prihajal ter zaklical:

„Glejte Jagnje božje, ki odjemlje grehe sveta!“

Te besede so bile čudne in ni jih razumel.

Na Baltazarja so one napravile velik vtis.

Prišel je semkaj, da bi še enkrat videl Odrešenika. Pred več leti ga je videl kot Otroka, in njegova vera, ki mu je pridobila ta redki privilegij, je še doslej bila živa v njegovem sreću. On sam jedini je sredi te tolpe ljudij takoj spoznal Sina božjega.

Bila je to nagrada za sveto življenje, ki je bilo v onem času tako redko.

Evo, stal je pred njim On, o katerem je sanjal že toliko let, spreoblečen v Telo, in zadoščevalo mu je videti Ga, da Ga je spoznal. In kakor v potrjilo stareu, da je to obljubljeni Mesija, se oglasi v tem hipu glas Nazarenca:

„Glejte Jagnje božje, ki odjemlje grehe sveta“.

Baltazar se zgrudi na kolena. Njemu so bile jasne te besede.

Nazarenc nadaljuje:

„To je oni, o katerem sem dejal, da gre za menoj. Mož, ki me je prehitel, ker je bil poprej, nego jaz. In jaz ga nisem poznal; toda da bi ga spoznal Izrael, radi tega sem prišel krstit z vodo. In jaz ga nisem poznal, toda ta, ki me je poslal, krstit z vodo, mi je

dejal: Oni, nad katerim zagledaš priti Duha ter ostati nad njim, ta je, ki krščuje s svetim Duhom. In jaz sem videl ter pričam... (tu je umolknil in kazaje neprestano na bližajočega se moža, kakor bi hotel dati večjo moč svojim besedam, dvignil glas ter končal): pričam, da je to Sin Božji!"

"To je On! To je On!" je zaklical Baltazar ter omedlel.

Ben-Hur je med tem pozorno ogledoval bližajočo se jim Postavo, toda ogledoval jo je z občutki, ki so se močno razlikovali od občutkov Egipčana.

Milina tega lica, nežnost in pokorščina, sevajoči z njega, se povsem niso strinjale z mislijo o monarhičnem bagru, o vojskah in pobojih.

Dà, brezdvomno ima prav Baltazar. To je Odrešenik, o kakoršnem je sanjal on, ne pa vladar, katerega je pričakoval Simonides. Resnica, ta mož ni prišel, da bi znovič postavil prestol Salomonov — on nima v sebi nravi zemeljskega osvojevalca. More biti kralj — toda samo nad dušami.

Tako je mislil Ben-Hur, toda čim bolj se jim je ta Postava bližala, tim več spominov se je vzbujalo v njegovi duši:

"To lice sem že enkrat videl," je dejal sam sebi. "Toda kje in kedaj?"

Gotov je bil, da je ta pogled, poln usmiljenja, počival na njem s takšno milino, kakor sedaj na Baltazarju. In s početka nerazločno, potem pa čimdalje jasnejše mu je stopilo pred oči srečanje pri vodnjaku v Nazaretu, ko so ga rimske straže gnale na galejo.

Te roke so se stegnile proti njemu s pomočjo ob času, ko je že upadal od utrujenosti, in bilo je to uprav isto lice, katero je doslej nosil v svojem hvaležnem spominu.

Zaglobljen v te spomine in premišljevanja, ni čul besed preroka; zdramile so ga samo poslednje besede, tako mogočne, da še dandanes odmevajo po vsem svetu:

"To je Sin božji!"

Juda je skočil s konja, da bi skazal čast svojemu dobrotniku, toda upav v tem hipu mu doleti na ušesa obupen krič Iras.

"Pomagaj, Hurov sin, pomagaj!" je klicala, "moj oče umira!"

Ne obotavljajoč se, je priskočil na pomoč.

Vzel je kupico iz njenih rok ter stekel ž njo po vode k reki.

Ko se je vrnil, tujega moža že več ni bilo tam.

Baltazar se je kmalu zdramil. Komaj je odprl oči, je zašepetal s slabim, še omedlelim glasom:

"Kje je On?"

"Kdo pa?" vpraša ga hči.

Izraz nadzemeljske sreče razjasni starčevo lice.

"On, Odrešenik, Sin božji?" odvrne spoštljivo.

"Ali ga tudi ti smatraš za takšnega?" vpraša Iras Ben-Hura.

"V tem času se godé nerazumljive reči. Čakajmo dalje."

Samo to jej je odgovoril.

Drugo jutro, ko so številne tolpe znovič poslušale besede Nazarenca, je on sredi svoje pridige, sklonivši glavo, zaklical znovič:

"Glejte Jagnje božje, ki odjemlje grehe sveta!"

Zbrana množica je pogledala na to stran, kamor je kazal, ter zagledala znovič ono belo Postavo, kakor včeraj.

Sedaj, ogledujoč pozornejše to lice, je Ben-Hur zagledal na njem toliko ugleda in veličanstva, da se mu je misel o poslanstvu tega moža pokazala v povsem novi luči.

"Mar Odrešenik ne more biti ob enem tudi kralj?" je dejal sam sebi.

In prašal je jednega izmed navzočih:

"Kdo pa je ta človek, ki ga nam kaže prerok?"

"To je sin tesarja iz Nazareta."

Tako se je glasil odgovor, katerega je spremljal prezirljiv smeh.

(Konec sedme knjige.)

Osma knjiga

I.

Gostje v Hurovi hiši.

„Ester! Ester! Zaukaži, prinesi mi kozarec vode.“

„Ali bi ne bilo bolje, oče, napiti se vina?“

Ta razgovor se je vršil na strehi stare Hurove palače v Jeruzalemu.

Izza ograje na strani dvorišča je pozvala Estera tam stoječega služabnika. Toda uprav v tem hipu je vstopil drugi, in globoko se poklonivši, izročil Simonidesu pismo, dobro zapečateno in zavito v platno.

A treba je dodati, da se je godilo jeden in dvajseti dan marca, še ne popolnoma tri leta, odkar se je Kristus prikazal v Betabari.

Med tem časom je Malluh, ravnajoč se po povelju Ben-Hura, ki ni mogel dalje prenašati pogleda na opustošeno hišo svojih očetov, jo kupil od Poncija Pilata. Sedaj je to poslopje, prenovljeno in ozalšano, s svojim bogastvom in okrasjem pričalo o izbornem vkusu mladega lastnika.

Juda ga vendar ni prevzel javno v svojo last, niti se doslej ni imenoval z rojstnim svojim imenom. Čakal je za to ugodnega trenutka.

Med tem pa je delal priprave v Galileji, pozorno zasledujoč vsaki korak Nazarenca,

katerega ni mogel zmerom razumeti. Čudeži, na katere je zrl z lastnimi očmi, so ga držali v negotovosti, kar se tiče poslanstva tajnostnega sina tesarjevega.

Enkrat je videl v njem Odrešenika, pa znovič kralja.

A med temi opravi in premišljevanjem je tedaj pa tedaj obiskal Sveto mesto ter se nastanil v stari hiši, toda zmerom le kakor gost.

Ti obiski so bili zanj nekaj več, nego oddih po delu.

Baltazar in Iras sta prebivala v palači Hurov, in mladenič je kakor nekdanj — nemara še bolj — podlegel mičnosti poslednje. Razgovori z očetom, v katerih je modrijan z veliko vnemo branil božanstveno naravo Nazarenca, po so podžigali v Judi duha in vero.

Pred nekoliko dnevi sta dospela semkaj tudi Simonides in Estera.

Za pohabljenca je bilo kaj težavno potovanje; izvršil je isto v košu, obešenem med dva velbloda, ki pa nista vsikdar korakala enakomerno. Toda sedaj, ko se je že nahajal v rojstnem mestu, je pri pogledu nanj pozabil na utrujenost. Ni mogel se ga dovolj nagledati.

Zanj je bilo tu ozračje bolj prozorno, nego na vsem božjem svetu; solnce mu je jasneje svetilo in vse mu je bilo milo, vse znano.

Spomini so mu z vso močjo oživali. Zročemu na hčerko, se mu je zdelo, da vidi tam drugo Estero, ljubljenko svojih mladih let, zvesto soprogo, ki mu je postala čimdalje dražja v teku let.

Vsekako pa ni pozabil trgovine.

Glasnik mu je vsaki dan prinašal obširna poročila od Sanballata, ki ga je nadomeščal v Antijohiji, in drugi glasnik je vsaki dan nesel Sanballatu povelja in napotljaje starega trgovca; napotljaje, tako točne, da niso potrebovali lastne delavnosti izvrševalčeve. V njih se je bilo namreč odpravilo vse, izvzemši slučaje, katere Vsemogočni prikrije tudi najbolj bistrournim ljudem.

Solnčna svetloba je uprav osvetljevala Estero. Še zmerom je bila drobne rasti, mična, s pravilnimi črtami na belem licu. Njena lepota pa je tičala pred vsem v sladkem izrazu lica, s katerega odseva razum in občutljivo, ljubeče srce.

Pogledala je pismo, katero je prinesel služabnik, in šinila jej je živa rudečica v obraz.

Pečat je bil Ben-Hurov.

Simonides je tudi za trenutek ogledoval pečat, na to pa ga je zlomil ter izvlekel iz ovitka zavoj pergamenta in ga podal Esteri.

„Čitaj,“ je rekel, gledajoč jo otožno in nemirno. „Saj veš, kakor vidim, od koga je to pismo.“

„Dà, vem . . . od našega gospodarja.“

Njena zbežanost in rudečica nista ušli pozornosti Simonidesovega očesa.

„Ti ga ljubiš, Estera?“ je vprašal.

„Dà,“ odvrne ona naravnost.

„Ali pa veš, kako velika je ta norost?“

„Trudila sem se, oče, ne misliti nanj; to je, ne misliti drugače, kakor služabnica na svojega gospodarja, toda . . . ne morem.“

„Revna deklica! Takšna je bila tudi tvoja mati,“ je dejal ter se zamislil.

Iz te zamišljenosti ga zdrami šelest razvijajočega se papirja. Čez trenutek je nadaljeval z veliko grenkoto:

„Odpusti mi, o Bog, da sramotim navdihnenje, katero si mi poslal; toda ko bi bil ohranil vse imetje — in lahko bi bil to storil — pa bi tvoja ljubezen, moja hči, ne bila zamán. Moč bogastva je velika.“

„Ko bi bil to storil, moj oče, bi bilo še huje zá-me; takrat bi postala nevredna njegovega pogleda, in ne mogla bi se ponášati s teboj. Toda dovolj o tem! Čitajva rajši to pismo.“

„Čez trenutek. V tvoj prid moram ti povedati žalostno resnico. Ne moti se, hči! Njegovo srce pripada drugi.“

„Jaz vem to,“ odvrne ona mirno.

„Egipčanka ga ima v svoji mreži. Ona se odlikuje z zvijačo, ki je lastna temu narodu, in z lepoto, s katero je, kakor na limanice, zvabila mladeniča. Toda v njej se nahaja še drugi znak egiptovskega rodu: manjka jej povsem srca. Hči, ki ne spoštuje očeta, prinese nesrečo v hišo svojega moža.“

„Kaj misliš s tem?“

„Baltazar je videl čudne reči, in kot pogan je nadarjen z nenavadnim razumom, veliko vero, toda ona se norčuje iz nje. Slišal sem, kako je govorila včeraj: „Norost se odpušča mladeniškim letom, toda starosti se spodobi samo modrost; ako te nimajo, so stari ljudje dolžni umreti.“ To so bile okrutne besede, dostojne Rimljanke. Ti, Estera, ti bi jih ne izgovorila, ko bi postala tudi povsem otročja. Tvoja mati je bila Izraelka.“

S solznimi očmi ga je objela okrog vratu, govoreča:

„Jaz sem pravcata hči svoje matere.“

„In moj otrok, ki mi je tako drag, kakor je bil drag tempelj Salomonu.“

Čez trenutek molčanja je nadaljeval, pritiskajoč jo k sebi.

„Ne žaluj, da ta, katerega ljubiš, vzame za ženo zalo Egipčanko. Misel njegova se bo s tugo in žalostjo obračala k tebi, kadar spozna, da je bil samo orodje v njenih rokah v dosego čistizeljnih njenih teženj. Ta cilj pa je — Rim. Ona vidi v njem sina Arija duumvira, ne pa Hura, Jeruzalemskega kneza.“

Na Esterinem licu se je pojavil velik nemir.

„Reši ga, oče, dokler je še čas!“ je prosila.

Simonides se bridko nasmehne ter reče:

„Mogoče je rešiti človeka, kadar se potaplja, toda, kadar je zaljubljen — nikdar!“

„Imaš vendar upliv do njega. Zapuščen je, in kdo drugi naj ga svari, ako ne ti?“

Tvoja dolžnost je, povedati mu, da je to zlobna ženska, ki ga ni vredna.“

„Ko bi to storil, ko bi se mi celo posrečilo, oprostiti ga iz mreže, kaj ti pridobiš s tem? Gotovo nič. Suženj sem, kakor so bili moji predniki od pokolenja do pokolenja; vendar bi mu ne mogel reči: „Glej, gospod, ta moja hči je zalša od Egipčanke, a tudi ljubi te bolj odkritosrčno in goreče.“ Leta svobode so vlile v moje srce ponos. Poprej bi mi jezik okamenel v ustih, predno bi izrekel take besede. Ne, na očake, ne! Rajši se s teboj vred vležem v grob poleg tvoje matere.“

Estera zarudi sramote.

„Nisi me razumel, oče,“ je dejala. „Tudi jaz bi se rajši vlegla k večnemu počitku, nego da bi mu ti to rekel... Da sem se drznila, ljubiti ga, uprav radi tega hočem biti vredna njegovega spoštovanja. Toda dovoli mi prečitati to pismo,“ je prosila, hoteča končati kočljivi razgovor.

„Čitaj!“ reče jej.

Ben-Hur je pisal naslednje:

8. Nizana.

Na poti iz Galileje v Jeruzalem.

„Nazareneec gre tudi v Sveto mesto, a za njim, toda brez njegove vednosti, ves legijon mojih ljudij. Drugi legijon nam sledi v gotovi oddaljenosti. Ker se bliža Velikonočni praznik, se nihče ne čudi temu navalu. Podavši se na pot, je dejal mož iz Nazareta: „Moram iti v Jeruzalem, da se izpolni vse, kar so o meni povedali preroki.“

Konec našega pričakovanja se bliža.

Mir s teboj, Simonides!“

Ben-Hur.

Estera je dala pismo očetu, topeča se v grenkih solzah.

V pismu ni bilo niti opombe o njej, niti pozdravljenja. Vendar bi bil lahko dodal: „mir s teboj in s tvojimi.“ Prvikrat je izraelska deklica spoznala, kaj je ljubosumnost.“

„Osmi dan,“ je rekel Simonides, „osmi, in kateri pa je danes?“

„Deveti.“

„Torej morajo biti že v Betaniji.“

„A zvečer bodo gotovo tukaj.“

„Nemara. Jutri imamo praznik presnih

kruhov. Naš gospodar in Nazareneec ga hočeta brezdvomo obhajati v Svetem mestu. Torej bodo naše oči videle oba.“

V tem hipu so služabniki prinesli vodo in vino, ob enem se je prikazala na strehi tudi Iras.

Esteri se Egipčanka še nikdar ni videla tako močno lepa. Ovita je bila kakor v meglo v lahke tkanine. Njeno čelo, vrat in roke so se lesketale v sijajnih dragotinah.

Vse njeno bitje je duhtelo veselja, Ponosna na samo sebe, je šla s krepkimi koraki.

Estera je pri pogledu na njo strepetala ter se stisnila k očetu.

„Mir tebi, Simonides, in tebi, mična Estera, mir bodi z vama!“ je rekla prijazno. „Spominjaš me, častivredni starec, perzijskih magov, ki stopajo na strehe svojih svetišč, da se z molitvijo poslavljajo od zapadajočega solnca. Ako ti je ta obred neznan, dovoli mi, poklicati mojega očeta, on ti to pojasni. Magi so namreč bili njegovi učitelji.“

„Lepa Egipčanka,“ odvrne trgovec resno, „tvoj oče je razumen človek in ne vzel bi mi za zlo, ko bi slišal od mene, da ta nauk je najposlednejša betvica njegove modrosti.

Iras se je prezirljivo nasmehnila.

„Ako že imamo govoriti z jezikom modroslovcev, pa rečem: kjer je manjši del, tam mora biti tudi večji. Dovolj mi vprašati: kaj smatraš za oni večji del modrosti mojega očeta?“

Simonides jo strogo pogleda.

„Prava modrost se razodeva v poznanju Boga, in nihče je brzkone nima v lasti v večji meri, nihče je ne kaže lepše z besedo in dejanjem, nego tvoj oče Baltazar.“

Egipčanka, razžaljena s temi besedami, se obrne k Esteri.

„Ta, ki ima na milijone blaga in denarja ter ogromno število brodovja, ne more razumeti, v čem slabe ženske, kakor sve midve, nahajamo zabavo. Prepustiva ga resnobnim mislim. Tam, pri ograji, se bova lože svobodnejše razgovarjali.“

A ko je odšla na drugi konec narožnika, je objela izraelsko deklico krog pasu ter rekla:

„Ali si bila kedaj v Rimu?“

„Ne,“ odvrne Estera.

„Ali si ne želiš videti to veličastno mesto?“

„Ne.“

„Oh! kako slabo še poznaš svet! Mladič brez perja v lastavičjem gnezdu ni videl manj sveta od tebe!“ se je zasmejala na pol prezirljivo, na pol pomilovalno.

Toda zagledavši zbeganost na Esterinem licu, je nadaljevala.

„Kaj znovič? Radi tega se ti ni treba jeziti ná-me. Saj sem se samo šalila. Da se spoprijaznivi, povem ti nekaj, česar bi ne povedala, ko bi me celo sam Indra to vprašal, ter bi mi daroval v zameno najzalsi lotus iz Nila.“

In sklonivši se, je zašepetala:

„Pričakovani Kralj se bliža, in v kratkem ga zagledamo.“

Estera je začudena dvignila oči.

„Nazarenc,“ je nadaljevala, „o katerem naši očetje pripovedujejo tako mnogo, in radi katerega si Ben-Hur prizadeva toliko truda in stroškov, Nazarenc dospe semkaj jutri...“

Nakrat, obrnivši se k židovki, hoteča jo presenetiti iznenadoma, je dodala:

„A Ben-Hur dospe še nocoj zvečer.“

Izraelska deklica si je prizadevala skriti svoje ganutje. Toda zamán. Izdala jo je rudečica, ki je pobarvala z navalom krvi njeno lice in vrat. Pobesila je oči, in tu ni videla zlobnega izraza, ki se je pokazal na zalem obrazu njene tekmovalke.

„Glej!“ je dejala, „tu je njegova obljuba“ in vzela je izza pasa zavoj pergamenta. „Raduj se z menoj, moja prijateljica! Vidivi ga čez par ur... Nad reko Tiber stoji hiša — pravcata kraljeva palača — katero mi je podaril. Biti v njej gospa, to pomeni...“

Odmev urnih korakov je doletel do nje z ulice. Egipčanka se pripogne čez ograjo.

„Hvala bodi tebi, Izis! To je on, Ben-Hur,“ je zaklicala, zaploskavši veselo z rokami. „Da, prihaja uprav v trenutku, ko najbolj mislim nanj. Bržkone ni bogov, ako ni to dobri „o m e n,“ kakor pravijo Rimljani. Poljubi me v znamenje, da se raduješ z menoj.“

Tega je bilo konечно preveč.

Deklici so zagorela lica od razburjenosti, skipela je v njej jeza, kakoršne še ni okušala nikdar doslej.

Mari ni bilo že dovolj tega, da ni smela misliti na tako vneto ljubljenega mladeniča? Ali je še treba, da jej zmagujoča tekmovalka košato pripoveduje o njegovi ljubezni do nje, o sijajnih obljubah, kakoršne jej je delal? Njej, rojeni v službi, ni posvetil nikakega spomina, — ta pa se je hvalila z njegovim pismom, dajoča jej misliti, kako sladke besede je obsegalo.

Torej, namesto poljubiti jo, odvrne:

„Ali ga ljubiš tako močno, da tako zelo zeliš biti v Rimu?“

Egipčanka, sklonivši ponosno svojo glavo, pogleda prezirljivo Estero v oči.

„Kaj je on tebi, Simonidesova hči?“ jo vpraša.

Estera, trepetajoča na vsem životu, je jela govoriti:

„On je...“

Toda besede so jej obtičale v ustih. Pred to zmagovalno tekmovalko ni hotela priznati svojega služabnega stališča do Ben-Hura.

„On je prijatelj mojega očeta!“ je končala.

„Samo to! Ha! na bogove ljubezni starega Egipta. Ohrani svoje poljube. Drugi, stokrat cenejši in unetejši, me čakajo. Stečem po nje.“

Obrnila se je in jej še preko rame malomarno pokimala z glavo.

Komaj je izginila Esteri izpred očíj, je revna deklica jela potihoma jokati.

Po bledem licu so jej trklale solze sramote in srčne bolesti. In prišle so jej na misel očetove besede: Ko bi bil ohranil vse imetje — in lahko bi bil to storil — pa bi tvoja ljubezen, moja hči, ne bila zamán.“ Kdo vé, če ni imel prav.

Vse zvezde so bile že prižgane na nebu ter so se lesketale nad mestom in njegovimi sednimi griči, predno se je mogla pomiriti. Odslej jo je čakala samo dolžnost.

Pri izvrševanju te dolžnosti je imela miniti njena mladost; ona je imela biti oslada in tolažba v njenih prevarah.

Z junaštvom, ki povsem ni lastno žen-skam, je rekla to sama sebi ter molčé se vsedla k nogam nadložnega svojega očeta.

II.

Ben-Hur pripoveduje o Nazarencu.

Uro pozneje po onem razgovoru med dvema tekmovalkama sta se Baltazar in Simonides razgovarjala v veliki dvorani palače o Nazarencu, ko je vstopil Ben-Hur, držeč za roko zalo Iras.

Pozdravil je Egipčana, na to se je obrnil k Simonidesu, toda zagledavši na njegovi strani stoječo Estero, je obstal zamišljen.

Strastna ljubezen do čarodejke iznad Nila in od nje podžigano častihlepje je v srcu Ben-Hura pustila le malo prostora za druge občutke. Celo usoda njegovih najbližjih ga ni več tako žalostila nego poprej.

Čimbolj se je bližal k željenemu cilju, tem več so se razprašili vsi drugi nameni, kakor megla, in nikako čudo, da je sredi takih opravkov in občutkov pozabil popolnoma na drobno hčerko antijohijskega trgovca.

Torej tudi videč, kako je iz deklice zrastle v žensko, kako se je odlikovala s pravo žensko mičnostjo, se je močno zamislil.

In ko je stal tako, gledajoč jo, ga je nekak tihi glas spomnil zanemarjene dolžnosti in prelomljene obljube.

Davni spomini so se jeli oživljati v njegovem srcu.

„Mir s teboj!“ je dejal, pristopivši k njej, in tebi, Simonides! — tu je sklonil glavo pred starcem — naj blagoslov, Gospod, ostane s teboj, da bi bil dober oče siroti!“

„Vračam ti tvoje pozdravljenje, Hurov sin,“ odvrne Simonides, „bodi mi miľ gost v hiši tvojih očetov. Ako se ne čutiš tukaj domačega, kje se boš čutil, gospod? Sedi in povej nam kaj o svojem potovanju in svojih delih ter o čudovitem Nazarencu. Kaj si misliš o njem? Ali je on Odrešenik ali Kralj? Sedi, prosim med nas, da te bomo mogli vsi slišati.“

Estera mu prinese nizek stolec.

„Hvala ti,“ reče, prijazno jo gledajoč.

„Ko je sedel, se je obrnil proti možem, a oni so ga pozorno poslušali.“

„Prinašam vam mične novice o Nazarencu. Mnogo dnij sem sledil njemu, kakor zvesta senca. Videl sem ga v raznih okoliščinah, in dasiravno sem prepričan, da je

človek kakor jaz, vendar sem zagotovljen, da je On nekaj več.“

„A v kakih okoliščinah si Ga videl?“ vpraša Simonides.

„Takoj ti povem...“

Ni končal. Uprav v tem hipu se prikaže starikava ženska.

Ben-Hur vstane ter steče naproti, da jo pozdravi.

„Amra! draga Amra!“ zakliče.

Stara pestunja mu pade k nogam; v objemu, jej odgrne s čela sive lase, ter jo vzajemno poljubi.

„Amra! draga Amra!“ kliče ves prevzet. Zvesta služabnica je ihtela od joka.

„Božja volja se je izpolnila. Kaj pomaga obupovati nad Njegovimi sodbami?“ reče slovesno, in navzoči so spoznali po teh besedah, da je izgubil že vse upanje, najti še kedaj mater in sestro.

Tudi v njegovih očeh so zalesketale solze, toda kmalu jih je skril. Bal se je, da bi jih kdo ne zapazil, kajti jok se prilega samo slabotni ženski.

Čez trenutek že ni bilo spoznati na njem ganutja.

„Pojdi, Amra, sedi tu poleg mene, reče jej! „Ali nočeš? Torej pa k mojim nogam. Imam mnogo povedati tem svojim prijateljem o čudovitem Bitju, ki se je pojavilo med nami.“

Toda ona je odšla, in počenivši k steni, uprla svoje oči v Ben-Hura.

Vsi so sodili, da ga pozorno gleda.

Juda je sklonil glavo pred osivelima starcema ter nadaljeval:

„Predno odgovorim na tvoje vprašanje, Simonides, kdo je oni Nazarenc in kaj mislim o njegovi naravi, povem vam o čudežih, katere je storil pred mojimi očmi. Hočem pa vam to povedati radi tega, ker že jutri pride v Jeruzalem ter se poda v svetišče, katero on imenuje hišo svojega očeta, in tam vpricho zbranega ljudstva naznani, kdo je. Jutri torej poizvemo, ali imaš prav ti Baltazar, ali ti Simonides.“

Egipčan sklene roke, kakor k molitvi ter vpraša:

„Kam imam iti, da ga zagledam?“

„Povsod bo velika gnječa,“ odvrne Ben-Hur. „Svetoval bi pa, da si vsi preskrbite prostor nad Lepimi vratmi, nasproti svetišču.“

Ali boš tudi ti z nami?“

„Ne, jaz bom potreben svojim ljudem ob času pohoda.“

„Pohoda?“ zakliče Simonides, „ali pride v tako številnem spremstvu?“

„Nasprotno,“ odvrne on. „On ima s seboj samo dvanajst tovarišev: ribiči, delavci in jeden colnar so mu spremljevalci — sami ljudje iz najnižih vrst. Hodi pa ž njimi naokrog peš, ne zменеč se za ostre vetrove s severa, ne za dež, niti za paleče solnčne žarke. Gledajoč jih, porečeš, da so to poprej pastirji, vračajoči se k svojim čredam, nego bojevniki, s kraljem na čelu, ki jih pelje k zmagi. On sam se razlikuje od onih po veliki resnobi, po veličastni postavi in obličju, in lahko ga je spoznati po časti, s kakoršno ga obkoljujejo. On jim je učitelj in tovariš isto tako kot voditelj.“

Oba sta izkušena in kaj razumna človeka,“ nadaljuje Ben-Hur po kratkem odmoru, „torej vesta, kako mogočno tli v človeških srcih želja po bogastvu. A kaj porečete o človeku, ki bi mogel obcestno kamenje spremeniti v grude zlata, pa vendar rajše živi v uboštju.“

„Grki bi ga imenovali modroslovca,“ omeni Iras.

„Ne, hčerka!“ zavrne jo Baltazar, „modroslovci niso imeli moči, delati čudežev.“

„A odkod veš, da ima ta človek to moč?“ vpraša ona nezaupno.

Ben-Hur se požuri z odgovorom:

„Videl sem sam, kako je spremenil vodo v vino.“

„Čudno je to, zares čudno,“ dé Simonides, „toda še čudnejše se mi zdi to, da rajše živi v uboštju, ko bi bil lahko tako bogat kakor nihče na svetu. Ali je res tako reven?“

„Nima prav ničesar in ni nevoščljiv onim, ki imajo največ. Nasprotno, še pominjuje bogatine. Toda pustimo to na stran, kaj porečete o človeku, kateri spremeni sedem hlebov kruha in dve ribi — vso svojo in svojih tovarišev zalogo — v takšno množico kruha in rib, da nahrani ž njo pet tisoč

ljudij, in potem, ko so bili nasičeni, naberejo še ostankov za sedem polnih košev?!... Nazarenc je to storil.“

„Ali si videl to sam?“ zakliče Simonides.

„Z lastnimi očmi, pa tudi jedel sem ta kruh in te ribe. Toda to še ni vse,“ nadaljuje. „Kaj porečete o človeku, kateri ima v sebi takšno zdravilno moč, da bolnikom zadodša, dotakniti se roba njegove obleke, ali proseče zaklicati nanj, pa so ozdravljeni? Tudi to sem videl z lastnimi očmi. Ko smo šli iz Jerihe, sta dva slepca, sedeča ob cesti, zaslišavši, da gre Nazarenc mimo, ga klicala z obupnim glasom, rekoč: „Usmili se naju, Gospod, Davidov sin!“ In on se ju je usmilil ter se dotaknil njunih oces. Takoj sta spregledala ter šla za njim. Drugo pot so mu prinesli človeka, ki ga je napadla kuga. Nazarenc je samo dejal: „Vstani in hodi! In človek je vstal ter z lastno močjo šel domu. Kaj porečete na to?“

Trgovec je molčal.

„Nemara porečeta — kakor sem tudi jaz že čul iz mnogih ust — da je vse to prevara. Ako je tako, povem vam reči, nad katerimi se še bolj začudite. Saj poznate to prokletstvo božje, katerega jedina rešitev je smrt — hočem reči gobe.“

Amra, zaslišavši to, je vstala ter se pomaknila naprej, kakor bi hotela dobro zaslišati vsako mladeničevo besedo.

„A kaj porečete“, nadaljuje Ben-Hur še z večjo resnobo nego doslej, „ko bi zapazili, kaj vam sedaj povem. Prišel je gobav k Nazarencu ob času, ko sem bil ž njim v Galileji ter dejal: „Gospod, ako hočeš, me zamoreš očistiti“. A Nazarenc je zaslišal ta klic, in stegnivši roko, se ga dotaknil, govoreč: „Hočem, bodi očiščen“. V tem hipu so odpadle gobe od tega človeka, in bil je zdrav in čist, kakor vsakdo izmed nas. In množica je to gledala.“

Amra je pristopila bliže ter obstala tesno poleg govorečega, pozorno ga gledaje v lice.

„Drugopot“, pripoveduje Ben-Hur, je deset gobavih prišlo k njemu, ki so mu padli k nogam ter klicali: „Gospod! Gospod! usmili se nas!“ On pa jim je dejal: „Pojdite, ska-

žite se duhovnom, kakor velewa postawa, in predno tjeakaj pridete, boste ozdravljeni“.

„Ali res so bili ozdravljeni?

„Potoma se je očistilo njih telo; samo pokrivajoča jih obleka je pričala o njih poprejšnji bolezni“.

Ben - Hur je umolknil, a ob enem je stara pestunja neopaženo smuknila iz sobe.

„O nečem podobnem še ni slišal nihče doslej! Ne! Nihče, vsaj v vsem Izraelu“, reče Simonides kakor sam sebi.

„Misli in občutke, ki so jih zbudili ti čudeži v mojem sreću, lahko umejete“, nadaljuje mladenič, — „toda s tem se še ne konča moje pripovedovanje. Galilejci, kakor veste, se radi vnamejo za boj; po dolgih letih brezposlenosti in pričakovanja so jih meči palili v rokah. Tudi jaz sem bil že nestrpljiv. Moji legijoni stojé že davno pripravljeni. Tako, ko je enkrat učil nad obrežjem jezera, smo ga hoteli razglasiti za kralja navzlic njegovi želji, pa nam je nakrat izginil izpred očíj, in še le čez nekaj časa smo ga zagledali, kako je z učenci odjadral od obrežja. Bilo je že prepozno. Lakomnost, ki naklonja nekatere, da si iščejo bogastva, pohlep po časti, ki vzbujá v drugih željo po vladi, ne biva v njegovem sreću. Ne mika ga niti krona, s katero bi narod ljubeče ovenčal njegovo čelo. Da, vprašam vas, kaj mislite o takem človeku?“

Trgovec dvigne glavo, pobešeno na prsi. —

„Gospod živi in žive so besede Njegovih prerokov“, odvrne. „Samo čas še ni napočil. Nemara nam jutersnji dan pojasni to tajnost.“

„Jutri bomo videli“, odvrne Baltazar.

„Nisem še izpovedal vsega tega, kar hočem, da izveste“, reče Ben-Hur. „Od rečij, tako nenavadnih, da jih nočejo verjeti celo oni, ki so jih videli z lastnimi očmi, pridem sedaj v svojem pripovedovanju k drugim neizmerno večjim čudežem, kajti kdo je bil še zmožen, odtegniti smrti njen plen? Kdo more to storiti, razun...“

„Boga“, konča Baltazar.

Ben-Hur skloni glavo:

„O, modri Egipčan“ reče, „ta beseda je palila moja usta. In kaj bi ti, častivredni

starec, ali ti Simonides, kaj bi rekla oba, ko bi videla, kako je ta mož z nekolikimi besedami, kakor mati, ki budi spečega otroka, sprebuja mrtve? A to se je pripetilo v Najmu. Ko smo se približali mestnim vratom, so prinesli skozi nje krsto. Umaknili smo se, da napravimo prostor pogrebniemu sprevodu. A ta mrlíč je bil jedini sin revne vdove. Šla je v sprevodu tudi ona, jokajoča in žalostno tarnajoča. Nazarencu se je zasmičila; stopil je bliže, dotaknil se krste ter zaklical: „Mladeníč, rečem ti: vstani!“ In mrlíč je v tem hipu vstal ter spregovoril.“

„Le sam Bog more imeti tako moč“, reče Baltazar, dvignívši roke proti nebu.

„A pomislite pa tudi to“, konča Ben-Hur, „jaz vam pravim samo to, kar sem videl sam; bilo pa je že veliko drugih čudežev, na katere je zrla številna množica. Kaj mislite: Ali je ta mož iz Nazareta samo človek?...“

Dolgo v noč so še preresetavali to vprašanje, ne da bi prišli do soglasja. Simonides je na podlagi prerokovanj dokazoval, da Ta, ki prihaja, bo pozemeljski vladar, Baltazar pa je vstrajal pri svoji veri.

V mislih Ben-Hura sta se oba ta pojma povsem strinjala.

On je verjel, da ta Nazarenc je oni Odrešenik duš, o katerem je sanjaril egiptovski modrijan, da pa tudi lahko postane kralj, kakor si je to želel trgovec iz Antijohije.

„Jutri se prepričamo, kdo ima prav. A sedaj mir z vama!“ je dejal, poslovivši se od nju.

Pred svitom se je že vrnil v Betanijo.

III.

Gobavi zapustita svoj grob.

Prva oseba, ki je drugo jutro šla skozi Ovčja vrata, je bila Amra s košarico v roki.

Straža je ni ničesar izpraševala. Zvezda juternica se ni mogla točneje pojaviti na nebu nego ona pri teh vratih. Bila je kakor napovedovalka prvih njenih žarkov...

Stopivši skozi vrata, je zavila korake v vzhodno dolino.

Na temni Oljski gori so se razprostirali šotori, ki so jih razpeli ljudje, dospevši semkaj na velikonočne praznike. Toda bilo

je še povsem tiho med njimi. Vsi so še spali.

Pustivši za seboj Getzimana, grobove ob poti v Betanijo ter vas Siloam, je šla dalje.

Časih se je vsedla, da si je odpočila, toda potem je še bolj pospešila korake, dasi so njene slabe noge komaj prenašale ta trud.

In ko bi visoke skale, štrleče kvišku na obeh straneh ceste, mogle gledati kakor ljudje, pa bi bile videle, da je pogostoma obračala svoj nemiren pogled na Goro, kakor bi prosila solnce, naj bi še ne vshajalo; in ko bi te skale mogle govoriti, šepetale bi druga drugi: „Naši starki se danes mudi. Usta, katerim nese hrano, morajo biti zelo lačna!“

Dospevši naposled do kraljevih vrtov, je jela iti počasneje.

Od ondot se je že videla gora Hinnan in bivališče gobavih.

Čitatelj se je gotovo domislil, da je stara egiptovska sužnja pohitela k svoji gospej, katere grob — kakor se spominjamo — se je nahajal nasproti vodnjaku En-rogel.

Navzlic rani uri je vdova Hura že sedela pred vratmi.

V teku treh let je bolezen zapustila na njej grozne sledove. In videča, kako je bila ogavna, se je nesrečna ženska neprestano zakrivala z zavojem, da ne bi vzbudila v l'udeh gnusa.

Vendar sedaj je sedela z odkrito glavo. Ob tej uri je nihče ni mogel videti. Mrak še ni povsem odstopil pred žarki juternice, toda v rožnati njeni svitlobi je bilo mōči razločno videti to grobno bitje.

Redki njeni beli lasje so jej padali na ramena. Lice, nos in usta so se spremenila v jedno smrdljivo rano. Vrat jej je bil pokrit z jedno samo sivo, gnoječo se hrasto. Bolezen, odtrgavši raz prste nohtove, je na njih mestu zapustila jame; na pregibih so štrlele ven gole kosti.

Ker je bila tako spremenjena, je bilo lahko razumeti, na kak način se je nekdam zala Hurova udova mogla skriti Judi, ki jo je iskal.

Vedela je, ko prvi solnčni zraki pozlaté vrhove Oljske gore, pride zvesta Amra k vod-

njaku En-rogel, napolni z vodo njen vrč ter postavi nekoliko od nje jerbas s hrano.

Bil jej je to jedini prijetni trenutek čez dan. Takrat se je lahko razgovarjala o ljubljenu sinu ter poizvedela, kaj dela in kje prebiva. Te novice so bile res zelo skromne, toda ugodne.

Od časa do časa jej je Amra naznajala, da se nahaja Juda kot gost v palači Hurov. Takrat je vdova, stopivši iz svojega groba, od jutra do noči nepremično sedela pred njegovimi vratmi, vpirajoča svoj pogled v jedno malo točko nad svetiščem, kjer je stala ta draga jej hiša, ki jej je bila še dražja, ker je on prebival v njej.

Od vse nekdane njene sreče je kot oguljena capa od vzorne tkanine ostala jej samo ta drobna točka na skrajnem vidnokrogu — nič drugega.

Tirzo, kakor tudi samo sebe, je smatrala že za mrtvo, kajti vsaka ura njenega življenja je bila počasno umiranje.

Le malo predmetov unanjenja sveta je moglo odtrgati njene misli od strašne istinitosti.

Živali in tice, čuteče, kakšno prokletstvo leži na tem kraju, so se ga izogibale. Zele-njave ni bilo videti tam dalje nego v prvih dnevih pomladi.

Kamorkoli je gobava obrnila oči, posod — okrog nje, nad njo in pod njo — so bili grobovi. A sedaj so jih še pobelili v svarilo tujim popotnikom, dospevšim semkaj na velikonočne praznike,

A nemara je služil vdovi Hura v to-lazbo pogled na višnjevo nebo, katero jedino — čisto in zalo — ni zbežalo od tega prokletega kraja, in prikazen solnce, milostno jo ogrevajočega? O ne! Solnce, ki olepša vse, je samo odkrivalo njeno strašilo.

A čemu neki s smrtjo ni napravila konca tem mukam?

To jej je zabranjevala postava.

Ko je tako sedela, zatopljen v svoje misli, je nakrat zagledala zasopljeno žensko, urno stopajočo z griča.

Gobava ženska je vstala s kamna in zakrivajoča si glavo začela klicati:

„Nečista! nečista!“

V tem hipu, ne meneča se za ta klic, jej je Amra padla k nogam. Potok občutkov, ki jih je tako dobro dušila, je nakrat narastel.

S solzami, z jokom je poljubovala obleko svoje gospe.

Hurova vdova jo pahne od sebe.

„Amra! kaj delaš?“ jej zakliče. „Napačno ravnaš, neumnica! Zgubljena si! Več ne boš smela se vrniti k njemu!“

Egipčanka, skrivši obraz v zemlji, se je jokala na smrt.

„Prokletstvo zakona se je vleglo tudi ná-te. Že se ne moreš vrniti več v Jeruzalem. In kaj se zgodi z nama? Kdo nama bo prinašal kruha? Kdo napolnjeval vrč z vodo? O nespametnica, ugonobila si nas vse!“

„Usmiljenje! usmiljenje!“ je klicala Amra, ležeča pri njenih nogah.

„Tudi ti bi morala imeti usmiljenje nad seboj in nad svojo gospo! Nezvesta služabnica!“

Tirza, sprebujejena s tem glasnim prepirom, se je prikazala pri vratih groba.

Izgledala je strašno. Njeno telo je bilo pokrito s hrastami in z gnojem, cedečim se iz ran. Roke in noge je imela odurno nabuhle, oči so komaj mogle gledati dnevno svetlobo.

Nihče ne bi bil mogel spoznati v njej nekdanje mične deklice.

„Ali je to Amra, mati?“ je vprašala. Stara služabnica se priplazi k njej.

„Stoj!“ zakliče vdova, „zabranim ti, dotakniti se je. Vstani ter pojdi strani, takoj ko ti je mogoče, da te kdo ne zapazi. Toda ne... že je prepozno. Moraš ostati ter deliti najino usodo. Vstani — pravim ti!“

Egipčanska sužnja se je popela na kolena ter jela govoriti s pretrganim glasom:

„O gospa moja! Ne srdi se na-me! Nisem zlobna, niti nezvesta služabnica! Blagovoli me zaslišati, prinašam ti dobre novice.“

„Ali od Jude?“ vpraša mati urno.

Ona se je delala, kakor da ni čula tega vprašanja.

„Prikazal se je,“ je dejala, „čuden mož. Ta vaju ozdravi. Zadoščuje mu izreči jedno besedo, da z gobavih odpadejo gobe, da

mrtvi vstanejo iz grobov. Prišla sem, da vaju popeljem k njemu.“

„Revna Amra!“ se oglasi Tirza, gledajoča jo pomilovalno.

„Ne misli si, da se mi je pamet zmesala. Prisegam na vseмогоčnega Jehova, katerega tudi jaz smatram za Boga, da je vse to resnica. Pojdita urno. Ne smemo zamuditi časa. Danes namerava ta čuden mož dospeti v Jeruzalem. Glejta, že nastaja dan. Urno, urno jejta, kar sem vama prinesla, a potem odrinemo.“

Mati jo jame pozorno poslušati. Slava tega tajnostnega Bitja je prodrla že v najtemnejši kôt Judeje, celo v globeli grobov na griču Zlobnega Sveta.

„A kdo je ta?“ je vprašala.

„Rojen je v Nazaretu.“

„Kdo ti je pravil o njem?“

„Moj gospodar, Juda.“

„Juda? Torej je doma?“

„Da, prišel je sinoči zvečer.“

Materino srce je nasilno vdarilo.

„Ali te je on poslal k nama?“ je vprašala.

„Ne. On vaju smatra za mrtvi.“

„A odkod on vé o tem človeku?“

„Šel je za njim, čul klice gobavih ter videl, kako so odhajali očiščeni.“

„To mora biti Mesija!“ je zaklicala mati po daljšem pomisleku in v glasu je zvenela velika radost, da se je izpolnila obljuba, dana njenemu narodu. „Bil je čas — dobro se tega spominjam — ko se je po vsej Judeji raznesla vest o njegovem rojstvu. Sedaj je moral postati že polnoleten. To je on, on brezdvomno. Pojdeva s teboj, draga Amra. Prinesi nama urno vode, a midve se med tem okrepčavi.“

In povživši urno prinešeno hrano, so kmalu odrinile.

Amra je zaslišala, da je Nazarenc prihajal iz Betanije, toda iz tega mesta so držale v Jeruzalem tri poti, ali prav za prav tri steze: jedna čez vrh Oljske gore, druga ob njenem vznožju in tretja naposled čez Grič zasmehovanja. Stara pestunja ni vedela, po kateri bi imel priti Mesija.

„Obe s Tirzo,“ jedna vsled privajenosti do službe, druga vsled prirojene trpnosti — sta se podali pod vdovino varstvo.

„Pojdimo najpoprej v Belfago“, reče ona, „tam, ako nam Bog pomaga, poizvemo kaj zanesljivejšega“.

Odsedši z griča Zlobnega Sveta, so se napotile mimo kraljevih vrtov k Tofetu ter obstale na razpotju.

„Bojim se iti po cesti“, reče mati. „Danes je praznik, in videti je tam obilno ljudij. Umaknimo se jim izpred očíj. Pojdimο rajše čez Grič zasmehovanja.“

Tirza je radi nabuhlih svojih nog šla z veliko težavo.

„Gora je strma, mati, ne pridem na njo!“ je rekla na pol jokaje.

„Ne pozabi, da grevi po zdravje. Glej, že je nastal dan, solnce je vzšlo. Ali vidiš te ženske, ki gredo k vodnjaku?“ Kamenjajo nas, ako ostanemo tukaj. Pojdi, napni vse svoje moči.“

Amra, ne zmeneča se za ogavno bolezen, katere se je mogla nalezti, je stopila k Tirzi, ter jo objela okrog pasu.

„Opri se ná-me“, je dejala. „Močna sem navzlic svoji starosti, in pot ni dolga. Evo tako. Sedaj grevi lahko urneje.“

Zares, hoja na grič je bila težavna. Pri vsakem koraku so se jim noge vdirale v votline, ali se spodtikale ob groblje razvalin.

Toda, ko so naposled ženske obstale na vrhu ter se je pred njimi razprostrl pogled na mesto, na svetišče, na Sion, na stolpe, ki so tako visoko štrleli v nebo, je vdovino srce močnejše udarilo in želja po življenju je znovič oživila v njem.

„Poglej, Tirza, poglej“ je dejala, „na to zlato streho na svetišču, ki vrača solncu blesk za blesk. Ali se spominjaš, ko sva še tam hodili? Ali bi ne hotela priti tjekaj znovič? In glej — naša hiša ni daleč od ondó. Vidim bele njene stene nad svetiščem. A tam je Juda. Predóči si njegovo veselje, kadar prestopivi ta prag, zdravi na telesu in tako srečni pri srcu!“

Nad Oljsko goro, pokrito z zelenjavo mirte in dreves, od katerih je dobila ime, so se dvigali kvišku prozorni stolpi dima, pričajoči o življenju, budečem se v šotorih.

To je opomnilo naše ženske, da ure tekó brez prestanka in da se je treba porúriti.

Amra je z vsemi močmi podpirala Tirzo, navzlic temu pa je vendar nesrečna deklica zastokala pri vsakem koraku ter komaj mogla priti z griča. Pri vznožju je padla na tla kakor klada.

„Mati, pojdi dalje sama. Pusti me tukaj“, je dejala z umirajočim glasom.

„Jaz naj tebe pustim? Kaj mi je mar zdravje brez tebe? Kaj bi rekla Judi, ko bi me vprašal po sestri?“

„Poveš mu, da sem ga ljubila.“

Revna vdova se je z obupnim očesom ozrla naokrog.

Nadeja je začela v njej umirati, in kadar ona ugaša, zdi se ti, da duša zapušča telo. —

Ako jo je razveselila misel na ozdravljenje, se je zgodilo to stokrat bolj radi Tirze nego radi same sebe.

To dekle je bilo še mlado; moglo je začeti življenje na novo ter pozabiti v zdravju in veselju na leta trpljenja in nezgode. In ta nadeja bi imela biti prazna!

Toda hrabra ženska se je celo v tem groznem trenutku udala v Previdnost božjo.

Ko so njena ranjena usta šepetala besede molitve, se je na poti od vzhodne strani prikazal neki človek ter šel z urnimi koraki proti njim.

„Pogum Tirza!“ je klicala mati, „glej, nekdo se nam bliža. Nemara poizvemo, kod pojde Nazarenec.“

„Pozabila si, draga mati, kaj smo. Ta človek, namesto odgovora, vrže v nas kamen ali pa nas prekolne.“

„Bomo videle“, reče mati, dasiravno je bila gotova, da se uresničijo besede njene hčerke, ne pa one, s katerimi si je prizadevala okrepčati njenega duha.

Kakor smo že rekli, je bila ta pot le ozka stezica. Vila se je med apnenastimi griči, tako, da se tujec ni mogel izogniti ob njej ženskam.

Ko je bil že blizu, je vdova zaklicala kakor zapoveduje postava:

„Nečiste! nečiste!“

Na njeno začudenje, človek, dasiravno je slišal te besede, se ni umaknil; nasprotno, bližal se jim je čimdalje bolj.

„Kaj hočete?“ je vprašal, obstavši pri njih. —

„Odstopi od nas! Gobave smo.“

„Ženska! Jaz hitim pred Onim, ki spregovori samo jedno besedo na take, kakor si ti, pa so ozdravljene. Ne bojim se vas.“

„Govoriš o Nazarencu?“

„Dà, o Mesiju“, odvrne svečano.

„Je - li res, da pride danes v Sveto mesto?“

„Sedaj je v Betfagi.“

„Po kateri poti pojde, gospod?“

„Uprav po tej.“

Hvaležno je dvignila roke proti nebu.

„A kaj misliš o njem?“ jo vpraša tujec.

„Verujem, da je Sin božji!“

„V resnici je. Ostani le tukaj... ali ne — obkrožuje ga velika množica — splezaj rajši na to skalo in obstoj pod drevesom ter kliči, kadar pojde mimo. Ako je tvoja vera močna, te zasliši, ako bi prav najhuje grmelo. Jaz grem sedaj, naznanit vse tem, ki so v mestu, in tem, ki dospevši iz daljnih krajev, so se nastanili po okolici, da Mesija je že blizu, da naj se pripravijo na njegov prihod. Mir tebi in tvojim, žena!“

S temi besedami se je oddaljil.

„Ali si čula Tirza?“ zakliče mati. „Nazarenc gre, in uprav po tej poti! Še nekoliko korakov in obstanemo pri tej skali.“

Tirza se je s pomočjo Amre dvignila s tál.

„Glejta!“ zakliče nakrat poslednja, „tujec se vrača.“

„Solnce se popne visoko na nebo“, reče „predno pojde Mesija tukaj mimo. A ker mesto ni daleč, in v njem lahko dobim vode, torej vzemite to, katero imam pri sebi, in bodite dobre volje.“

S temi besedami si je odpasal usnjat meh za vodo. A ni ga položil na tla, da bi ga vzele, marveč ga sam izročil udovi Hura.

„Ali si Izraelec?“ vpraša ta začudena.

„Dà, in kar je še važnejše, jaz sem učenec Kristusov. On nas vsaki dan z besedo in z izgledi uči tega, kar sem tebi storil. Svet ponavlja besede: ljubezen do bližnjega, toda jih povsem ne razume... Srečno že drugič, žena. Mir tebi in tvojim!“

Odšel je, in one so se jele polagoma popenjati na skalo, katero jim je bil pokazal. Dvigala se je za kakih trideset laktov nad stezo, in vsak, kdor je šel po njej, jo je moral videti.

Tam skrivši se v senco drevesa, so si osvežili žejna usta z vodo.

Tirza je od utrujenosti kmalu zaspala.

Boječi se, zbuditi jo, sta obe ženski sedeli ter molčali.

IV.

Čudež.

Iz početka je bilo le malo popotnikov videti na poti, toda okolu četrte dnevne ure sta vdova Hura in stara pestunja zagledali nepregledno množico ljudi, dospevših z Oljske gore, ter zapazili z začudenjem, da so vsi nesli v rokah sveže palmove veje.

In ko sta tako z radovednostjo ogledali ta sprevod, je od nasprotne strani, od vzhoda, prinesel jima veter na ušesa trušč in šum tisočernih glasov. To je bila napoved druge, še številnejše množice.

„Kakšen hrup je to?“ je vprašala Tirza, sprebuje na njem.

„On prihaja“, odvrne jej mati; „glej, ta tolpa Mu je šla nasproti, a od ondot prihaja druga, ki ga spremlja na poti v Jeruzalem. Gotovo se tukaj srečata.“

„Oh! ti naju ogluše. Najine besede ne dolete do Njega.“

Tudi materi je že prišlo to na misel.

„Kako naj kličevi?“ je vprašala Amro.

„Gobav mu je dejal: „Gospod, imej usmiljenje z menoj!“ Drugi so klicali: „Učenik, usmili se!“

„Samo to?“

„Nič drugega.“

„A vendar je to zadoščalo.“

„Dà, Juda je povedal, da so odšli ozdravljeni.“

Med tem se je približala množica, ki je šla od vzhodne strani.

Med ljudmi, ki so šli, prenavzeti veselja, prepevajoči in plešoči, so zagledale ženske moža v beli obleki in z odkrito glavo. Jahal je na oslici. Oči je imel uprte pred se.

On sam v tej gnječi je bil žalosten in otožen. Solnce, odbijajoče se v zlato-kosta-

njelih njegovih lasih, ga je ovenčalo z žarnim vencem.

In dasiravno ga nihče ni pokazal gobavim ženskam, vendar sta takoj spoznale, da je to On, čudoviti Nazarenc.

Za njim, kakor daleč je moglo doseči oko, se je drvila množica. Petje se je razlegalo po vsej dolini.

„To je on, Tirza, to je on!“ Pojdite bliže!“ je klicala mati.

Govoreča tako, je stopila naprej ter padla na kolena. Hčerka in stara suznja sta pokleknila poleg nje.

Sprevod, ki je šel od strani mesta, zagledavši tamkaj drugega, je korakajoč mu nasproti, mahal po zraku s palmovimi vejami ter prepeval z mogočnim glasom:

„Hosana Sinu Davidovemu! Hozana Kralju Izraelskemu, kateri pride v imenu Gospodovem.“

A oni, ki so šli v spremstvu Nazarenca, so odgovorili uprav z isto pesmijo, da se je streslo od nje ozračje, od koder se je odbijala ob stene jarkov.

V tem nepopisnem hrupu je klic gobavih izginil kakor čivkanje tičev sredi burje.

Trenutek še, in vsa nadeja rešitve bo izgubljena za zmerom.

„Bliže, dete moje, še bliže“, je dejala vdova. „Ne more naju slišati iz take daljave.“

Pomaknili sta se na rob skale. Mati, dvignivši ranjene roke kvišku, je klicala z velikim glasom Njegovega usmiljenja.

„Gobavi! gobavi!“ so sklicali v tolpi, zagledavši ti odurni bitji.

„Kamenjajmo jih!“

„Proklete so od Boga! Smrt njim!“

Sredi te neusmiljene gnječe je bilo vendar dokaj ljudij, ki so se vsled daljšega občevanja z Učnikom navzeli njegove ljubezni do bližnjega.

Ti so molče gledali, kako se je približal k nesrečnim ženam, in dospevši do vzhodja skale, pridržal oslico.

Njegov slahek pogled, poln ljubezni in usmiljenja, je počival na njih.

„Učenik! Učenik!“ je zaklicala vdova. „Ti vidiš najino revščino. Ti jedini naju moreš očistiti. Usmili se!“

„Ali verjameš, da morem to storiti?“

„Ti si ta, katerega so napovedali pre-roki. Verujem, da si Mesija.“

On se je zavzel ter rekel:

„Žena! velika je tvoja vera. Naj se ti zgodi, kakor želiš!“

Njegov usmiljen pogled je za trenutek počival na njej.

„Slava Bogu na višavah! Blagoslovljen, trikrat blagoslovljen On, katerega nam je poslal!“ je klicala z živo vero.

Za božanstveno njegovo srce, polno ljubezni do ljudij — ki ni bila manjša sedaj, ko je z vso zavestjo šel v kruto smrt iz njihove roke, kot na početku Svojega poslanstva; za srce, tako koprneče po vzajemni ljubezni, so morale biti kaj sladke te besede.

Toda v tem hipu Ga je obkolila množica, prišedša iz Jeruzalema, ter ga radostno pozdravljala, prepevaje: „Hozana Sinu Davidovemu!“ in polagala mu pod noge palmove veje.

V kratkem je sladka postava Nazarenca izginila gobavim ženskam izpred očíj za zmerom.

Klečale so, dokler ni utihnil v daljavi odmev radostnih krikov množice.

„Hei!“ zakliče vdova ter objame Tirzo. „Ozdravljeni svi, čisti svi, kajti On je Mesija, ki more delati velike čudeže!“

Komaj je izrekla te besede, je jela krožiti v njunem srcu nova kri in tekla je čimdalje urneje, noseča zdravje gnijočim členom. In zacelile so se jima rane, odpadale kraste. Zdelo se jima je, da sta se napili zdravila, ki je hipoma ozdravilo njuno telo in dušo. S hvaležnostjo do Odrešenika se je radovala novega življenja ter pozabila na prebito trpljenje.

Ni preteklo niti toliko časa, kolikor ga je treba, da se pove to z besedami, in bili sta zdravi kakor nekdanj, spremenjeni samo za toliko, za kolikor šestnajst let, preživelih celo brez trpljenja, more zapustiti sledu.

Razun Amre je bil še nekdo drug priča te promene.

Čitatelj se gotovo še spominja, da je Ben-Hur spremljal Nazarenca na vseh Njegovih potih. Bil je tudi sedaj med množico, ki je prišla iz Betfage. Videl je, kako se je gobava ženska prikazala na skali, slišal njen

proseč klic in odgovor Učenika. in dasiravno je On večkrat pred njegovimi očmi delal čudeže, vendar je ta moč ozdravljenja, budeča vedno največje občudovanje v očeh mladega Izraelca, vzbudila v njem pomisleke tudi sedaj gledé na poslanstvo Onega, ki je v očeh nekaterih bil Odrešenik, v očeh drugih pa — kralj.

Danes, ko je v svetišču v navzočnosti zbranega ljudstva imel objaviti, kdo je in po kaj je prišel, danes je Ben-Hur več nego kedaj poprej želel razumeti Njega.

Ločil se je torej od drugih in sedel na kamen, čakajoč, ali se uresniči besede Gospodove.

Ženski sta mu bili popolnoma tuji. Ko pa ju je pozornejšo ogledoval, mu je padel pogled na lice starke, ki je bila pri njima.

„Za Boga živega! To je Amra!“ je zaklical začuden.

Vstal je ter se vspenjal gibčno na klanc in se jej približal. Dasiravno je šel tesno mimo matere in sestre, vendar ju ni poznal.

„Amra! kaj delaš tukaj?“ jo vpraša.

Padla mu je k nogam ter komaj mogla govoriti od veselja.

„O gospod, gospod!“ je jecljala. „Kako mogočen in usmiljen je vaš Bog, v katerega verujem tudi jaz.“

Ben-Hur, videč to njeno ganutje, je jel nekaj slutiti. Obrnil se je k onima ženskama, ki sta uprav v tem hipu vstali.... Obrnil se je — ter obstal kakor vzdian.

Ženska, pred trenutkom še tako odurna, se je spremenila v zalo, resno matrono. Že to predrugačenje samo je moralo vzbujati občudovanje, toda vzrok njegovega ganutja je bil še važnejši.

Ta ženska je bila živa slika njegove matere, samo lasje so jej že osiveli, in nekoliko gub je označevalo tek let na ostarelem, a vendar še tako nežnem licu.

Poleg nje je stala druga, podobna Tirzi, isto tako zala deklica, kakor je bila zala sestra, ko je na dan katastrofe ogledovala pohod rimskih legijonov.

Ben-Hur je smatral obe za mrtvi ter se je bil polagoma spoprijaznil s to mislijo. Dasiravno pa je nosil v srcu žalost po njima,

so tam vendar drugi namenili, drugi občutki bili zatrti prvotno bolest.

Sedaj ni verjel svojim očem.

„Amra, ali sta to moja mati in Tirza“, je vprašal Egipčanko.

„Dà, oni sta!“

„Najdražja mati! Sestra! To sem jaz!“ je zaklical, dirjajoč z razprostrtimi rokami k njima.

Hoteli sta se mu vreči v naročje. Toda vdova se je nakrat umaknila.

„Stoj! Nečisti! nečisti!“ je zaklicala.

A ta klic se jej ni izvil iz prs iz navade, marveč vsled materinske skrbi in bojazni — češ, ko bi v njuni obleki utegnil še ostati sled bolezní.

Juda pa se ni zmenil za to.

Čez trenutek so vsi trije, po tako dolgi ločitvi, vzajemno se objemajoči, prelivali solze radosti.

„Draga moja“, je rekla vdova, ko je prešlo prvo ganutje. „Začnimo novo življenje s tem, da damo čast Onemu, ki nam ga je vrnil.“

Padli so na kolena, in mati je odmolila zahvalni psalm. Tirza je ponavljala za njo besede molitve, in tudi Ben-Hur jih je šepetal, toda on ni bil prenavzet s tako živo vero kakor oni dve. A ker je davno zaupanje do matere oživel v njegovem srcu, je vprašal:

„V Nazaretu, kjer je bil ta mož rojen, pravijo, da je on tesarjev sin. Za koga ga smatraš ti?“

Odvrnila mu je, kakor pred kratkim Nazarencu.

„Verujem, da je to Mesija.“

„A od kod ima moč, delati čudeže?“

„Ali jo je že kedaj zlorabil?“

„Nikdar!“

„V tém tudi išči odgovora. Ta moč mu je dana od Boga.“

Ben-Hur se je zamislil. On bi bil v tesarjevem sinu rajše videl zmagovalca nego čudodelnika.

Preprosta stvar — mati se je prva spomnila skrbij vsakdanjega življenja.

„A kam se naj podamo sedaj?“ je vprašala Judo.

Zdramil se je iz svoje zamišljenosti.

Tirzina obleka je bila raztrgana ; videlo se je skozi njo deviško telo. To je zapazil skrbni brat.

„Človeške oči so se še pred trenutkom odvrčale od tebe z gnusom, a sedaj bi z nedostojno mislijo mogle te razžaliti“, je dejal, in snevši raz sebe svoj plašč, ga jej vrgel na rame.

S tem gibanjem je odkril meč, ki mu je visel na strani.

„Ali je vojska?“ je vprašala mati z nemirom.

„Ne“.

„Čemu ti je torej orožje?“

„Nemara ga bom potreboval v obrambo Nazarenca“, jej odvrne, opravičujoč se.

„Ali ima tudi on sovražnike? Ha! gotovo Rimljane!“

„Gorjé, mati, ne zgolj same Rimljane.“

„Saj je Izraelec in miren človek“.

„Ni ga mirnejšega od njega. Toda po mnenju učiteljev in rabinov doprinaša tesarjev sin zločinstva“.

„Zločinstva? On?“

„Razglaša odpuščanje grehov in usmilenje do vsega sveta — za pogane isto tako, kakor za žide.“

Slepa trdovratnost in omejenost nazorov učiteljev sinagoge je bila dobro znana Hurovi vdovi.

Toda sedaj ni bil ugoden čas za razgovarjanje in pretresovanje.

Treba je bilo omisliti si stanovanje, predno se bosta soglasno s predpisi zakona mogli vrniti ona in Tirza nazaj v Sveto mesto.

Napotili so se po isti poti, kjer sta gobavi hodili pred nekoliko urami, toda kako različna od prejšnje je bila njuna hoja.

Poiskavši popolnoma novi grob nad obrežjem Cedrona, sta se začasno v njem nastanili. Ben-Hur pa se je podal v Jeruzalem, da jima pripravi ugodnejše stanovanje.

V.

Popotniki iz daljnih krajev.

Ben-Hur je ukazal postaviti dva šotora nad Cedronom poleg kraljevih grobov ter priredil v njima ugodno stanovanje za svojo mater in sestro.

Tam bi imeli ostati dotlej, dokler ju duhovniki ne spoznajo za popolnoma čisti. Tako je velevala postava.

Ta popravek ga je odvrnil od udeležbe praznovanja praznika opresnih kruhov. Ker ni bil izvršil pripravnih obredov, ni mogel iti v svetišče.

Vsled neobходимosti — a ta neobhodenost mu je bila prijetna — je prebil ves čas v šotorih v dolgih razgovorih z ljubljenima.

Pripovedovanje o tolikih letih trpljenja se ne izcrpa tako kmalu.

Juda ju je poslušal z navideznim mirom, toda vsaka njuna beseda je povečala v njegovi duši sovraštvo do Rima, kajti vsaka je bila odmev krivice, povzročene njegovim najbližjim.

Veliko raznih načrtov je spreletelo razvneto mladeničevo glavo; — vstaja v Galileji, bitka na morju, in celo napadi na križempotih, so napolnjevali njegovo domisljijo s prizori na bodočo moritev. Treznost jih je vendar počasi pregnala izpred njegovih očíj.

Vedel je dobro ter se čimdalje bolj utrjeval v prepričanju, da zmagovalni boj je mogoče pričeti samo s skupnimi, zjedinenimi močmi vsega Izraela.

In znovič so se vse njegove nadeje združile v Nazarencu. Zdelo se mu je, da čuje njegov oklic do národa.

„Jaz sem vaš kralj, obljubljen od Boga, napovedan vam od prerokov. Otresite se verig suženjstva, poprimite se orožja. Jaz jedini sem zmožen, zagotoviti vam vlado nad svetom“.

In kakšno vnemo bi izzvale te besede v tisočerihih srcih! Koliko tisoč ust bi jih ponovilo z bojnim navdušjem; koliko rok bi pograbilo po orožju; koliko konjskih kopit bi poteptalo ponosni okrutni in tako sovraženi Rim!

On, Mož, obdarjen s tako veliko močjo, da je mrtve budil k življenju, ali bi mar ne mogel obnoviti izraelsko državo ter vse pokrajine, ki jih je imel v lasti sovražnik, združiti z Judejo, in iz vseh narodov ustvariti jedno veliko, srečno rodbino? Zares, takšno delo bi bilo vredno Sinu božjega!

In kdo bi takrat smel oporekati, da Ta, ki je to izvršil, ni Odrešenik, tako dolgo pričakovani Mesija?

Takšne misli so se snule po mladeničevi glavi. Med tem pa so ob strugi Cedrona ter ob poti, ki drži skozi vrata v Damask, popotniki, dospevši v Sveto mesto na velikonočne praznike, delali kolibe in razpeinjali šotore.

Ben-Hur jih je pogostoma obiskoval ter se dolgo razgovarjal z njimi.

Bili so tam prišleci od vseh strani sveta.

Iz mest, ležečih ob Sredozemskem morju, ha! daleč od stolpov Herkulesa, iz daljne Indije in iz mrzlih pokrajin severne Evrope, dasiravno ga je marsikateri pozdravil v jeziku, v katerem ni ostal niti zlog hebrejskega jezika; vsi ti so prišli semkaj za jednim geslom: praznovanja velikonočnih praznikov. Vse je družila jedna vera in skupna ljubezen do rojstne zemlje.

„Kdo ve“, je mislil Juda, gledaje to množico, „kdo ve, če, pripisujoč Nazarencu preveliko pokorščino, ga nisem napačno sodil? Nemara pa on prikriva z njo častihlepne načrte? Nemara si s pomočjo teh ljudij dela pot do prestola? In za koliko je ta trenutek ugodnejši od onega, ko smo ga pri jezeru Genezaret hoteli proglasiti za kralja! Takrat se je mogel opreti samo na nekoliko tisoč ljudij, sedaj pa milijoni pojdejo za Njegovim glasom. On je to dobro vedel ter čakal. On je izvrsten politik. Takšnega voditelja uprav potrebujemo!...“

In misleč tako, se je čimdalje vnetejše pečal z zadevo bodočega kralja.

K šotoroma na bregu Cedrona so pogostoma zahajali moške zagorelega lica in krepkih ram ter povpraševali po Ben-Huru.

Razgovarjal se je z njimi dolgo, toda vedno na samem.

„Ko ga je mati vprašala, kdo so ti ljudje, ji je odgovoril:

„To so moji nekdanji prijatelji iz Galileje“.

Od njih je poizvedel za vsak korak Nazarenčev ter o zaroti na Njegovo življenje, toda ni si bil v skrbeh zanj, ker je bil gotov, da niti Rimljani, niti učitelji sinagoge

si ne drznejo storiti kaj takega v tem trenutku.

Te tolpe v mestu in njegovi okolici je smatral za poroštvo varnosti. Takšen porok je bila v njegovih očeh tudi slava in popularnost tesarjevega Sina; a največ upanja je stavil v čudovito Njegovo moč in, sodeč stvari človeški, ni mogel dopustiti, da bi On, ki je imel takšno oblast nad življenjem in smrtjo, katero je tako pogostoma rabil v blagor drugih, ne hotel ali ne mogel uporabiti je v svojo obrambo.

A godilo se je to med jeden in dvajsetim in pet in dvajsetim dnevom meseca marca po našem koledarju. Zvečer pred zadnjim dnevom Ben-Hur ni mogel dalje premagati svoje nestrpljivosti; hotel se je pričati z lastnimi očmi, kako reči stojé, in s prihodom mraka je odrinil v mesto, obljubivši vrniti se na noč.

Na poti je samo sočnato grozdje zrlo na jezdeca in na konja. Nikjer na vsem prostranem svetu ni bilo videti moža, otroka ali ženske.

Hiše so stale prazne, pred šotori so ugasnila ognjišča; — vse, kar je bilo živega, se je pogubilo v mesto.

Bila je to vigilija (predvečer) Velikonočnih praznikov.

V vežah svetišča so morili klavne darove. Kri se je kadila izpod njih in duhovniki so postavili čaše ter, napolnivši jih, zlili jo na oltar.

Vladala je vročinska naglica, kajti vse priprave so morale biti končane, predno je zasvetila na nebu prva zvezda — naznajevalka vesele gostije in petja.

VI.

Kača iznad Nila.

Ben-Hur, pustivši Aldebarana v starem „khanu“, kjer so se pred tridesetimi leti ustavili trije modri na poti v Betlehem, je odrinil peš v Hurovo palačo. A komaj je došel tjekaj, je bila njegova prva misel, pozdraviti Baltazarja.

Zaljubljeni so se že v onih časih tako dobro, kakor dandanes, zatekali k nedolžnim izgovorom. Torej, ko je Juda s primernim spoštovanjem vprašal po Baltazarju, je v

istini hotel naznaniti svoj prihod tudi njegovi hčerki.

Zares ni čakal dolgo. Ob enem s služabnikom, ki mu je naznanil, da ga Egipčan radi slabosti in utrujenosti ne more sprejeti, se je prikazala Iras pri vratih čumnate in ogrnena, kakor navadno z belo, prozorno tkanino, je s ponosnimi koraki in dvigneno glavo šla mladeniču naproti.

Obstala je v polnem blesku sedmoramnatga svečnika, toda na mični njeni rasti celo svetloba solnca ni mogla najti madeža.

Sluga se je umaknil ter pustil ju sama.

V teku poslednjih dnij je Ben-Hur, ukvarjajoč se z drugimi zadevami, posvetil le malo pozornosti Egipčanki; toda njena prikazen je skrila vse druge pred njegovimi očmi. Kri mu je kakor val udarila v srce, a od srca na lice in senci.

Zdirjal je, da bi jo pozdravil s strastnim objemom, toda na polovici poti se je ustavil. — Iras je bila čudno spremenjena.

Doslej ga je obdarjala z ljubeznijo in zanosom. Radi njega si je črnila svoje obrvi, zanj hranila pripovedke in ganljive pesmi iznad Nila ter očaravala ga z nasmehom in božanjem. Hoteča se mu prikupiti, se je dično oblačila; iz ust so ji vrele priliznene besede, in ponos se je videl v njenem pogledu.

Pozdravljala ga je s koprnjenjem, poslavljala se od njega s solzami in tugo.

Takšna je bila za Judo Egipčanka od one noči, prebite na jezeru v starem Palmovem gaju, takšna je hotela biti zanj, da bi ga vjela v mrežo.

Sedaj je bila povsem drugačnejša.

Stala je ponosna, malomarna na vitez; — samo nazaj sklonjena mična glavica, odprte nosnice in prezirljiv smeh, je razodelo dolgo zatajevano gnus.

Ona je prva pretrgala molčanje.

„Prišel si baš o pravem času, Hurov sin“, je dejala z ostrim glasom; „hočem te zahvaliti za gostoljubnost.“

Ben-Hur se je priklonil, ne odtegnivši od nje očíj.

„Slišala sem“, je dejala, „da po končani igri igralci pregledajo svoje tablice, in naredivši račun, prinesejo dar bogovom, a

venec na čelo zmagovalcu. Tudi med nama se je vršila igra, ki je trajala dlje časa. Sedaj bova videla, koga je treba venčati.“

„Tebe, brezdvomno, zala Egipčanka“, odvrne Juda s smehom. „V vsaki igri z žensko je moški navadno zmagan.“

„Povej mi“, je nadaljevala s čimdalje večjo ironijo, „povej mi, kje je on — oni Sin tesarja iz Nazareta, ki ima biti ob enem Sin božji, in od katerega se ti nadejaš tako mnogo.“

„Nisem njegov čuvaj“, jej odvrne nestrpljivo.

„Ali je že strl moč Rima? In kje si je izbral prestolnico? Kje je njegov grad? Kje prestol, oprt na levih iz čistega zlata? On sprebuja mrtve — in ali je mar težavno za takega, postaviti si palačo, kakoršne še nihče ni videl doslej? Naj samo reče: „Stoj!“ in v tem hipu mu zraste izpod zemlje veličastno poslopje. Kraljevi grad bo le koča proti njej.“

Ni se mogel mamiti, da bila to šala, toliko nečimernosti je bilo v teh vprašanjih, in takno preziranje v vsem občevanju; torej je tudi on jel povračati jej milo za drago.

„O zala hčerka Nila!“ jej reče, „obožoji se s potrpežljivostjo. Morala boš še čakati marsikateri dan — kdo vé, nemara cele tedne in mesce, predno zagledaš ono vele-zalo palačo in leve iz čistega zlata.“

Toda ona je nadaljevala, kakor bi ga ne slišala:

„In kakšno obleko vidim na tebi. Takšne gotovo ne nosijo namestniki Indije ali podkralji Judeje. Videla sem enkrat namestnika Teherana. Imel je na sebi suknjo iz zlatine in turban iz prižaste tkanine, a držaj in nožnica njegovega meča sta bila obložena z dragimi kamni tako, da moje oči niso mogle prenesti tega bleska. Rekel bi, da je Oziris odkrnil jeden žarek svojega solnca. Sodeča po tej skromni tuniki, se bojim, da še nisi sedel na oni skromni prestol, kjer bi imela kraljevati s teboj.“

„Hei mojega dostojnega gosta je ljubeznivejša, nego si sama misli. Poslušajoč njene besede, spoznam, da poljub Izide more počivati ženski na srcu, ne da bi ga poboljšalo.“

Ben-Hur je govoril s hladno uljudnostjo.

„Hurov sin ima kot žid izborna bistroumnost. Toda ne odstopiva od predmeta! Evo, videla sem onega cesarja, ko je šel v Jeruzalem — a ti si dejal, da se tega dné proglasi za kralja židovskega — videla sem ves sprevod, kako je plesoč in mahajoč nad glavo s palmovimi vejami, drvil z Oljske gore, in na ušesa mi je dohajalo njegovo petje. Vse to se je videlo dokaj lepo, toda jaz sem iskala nekaj več. Iskala sem s pogledom moža, od čegar postave bi puhtelo kraljevo dostojanstvo, jahajočega na čilem konju, oblečenega v bager, ali oboroženega moža s ščitom v jedni in s sulico v drugi roki. A poleg tega monarha bi mi bilo prijetno videti poveljnika njegovih krdel, Jeruzalemskega kneza, na čelu zmagovitih Galilejcev.“

Izzivajoče ga je pogledala ter se nasmejala tako prezirljivo, kakor bi se njej sami zdela ta misel neprilicna.

„Namesto Sezostriša, stopajočega v zmago-slavnem pohodu, ali Cezarja... ha! ha! ha! sem zagledala človeka z ženskim licem in z dolgimi lasmi, ki so mu padali na ramena. Jezdaril je na oslici in kot slaba ženska imel solze v očeh. On — Kralj! Sin božji! Odrešenik! — ha! ha! ha!...“

Ben-Huru se je zdelo, kakor bi ga bila pičila strupena kača v srce.

„A vendar, o mogočni knez! nisem se dala prestrašiti s tem prizorom. Čakala sem dalje, misleča si: Še le pred svetiščem, kakor se spodobi poveljniku, ki ima zavladati svet, pred svetiščem on naznani, kdo je in po kaj je prišel. Videla sem ga, kako je vstopil v žensko stebričje, videla, kako je obstal pri Lepih vratih. A okoli mene, pred menoj in za menoj je stalo milijon ljudi z zaprto sapo, pričakujočih, da se oglasi milijon prsij, pripravljenih, proglasiti ga za kralja. Še stebri svetišča ne stojé tise od nas. Ha! ha! ha! Zdelo se mi je že, da čujem mogočen hrup, da se vali rimski orjak in se razsipajo na vse strani pomandrani njegovi členi. A med tem je tvoj „gospodar sveta“ zvil skupaj gube svoje suknje ter vstopil skozi najposlednejša vrata; niti odprl

ni svojih ust, in rimski orjak stoji, kakor je stal poprej — ponosen in mogočen!“

Ben-Hur jo je poslušal s povsem drugimi občutki od onih, katere je hotela v njem vzbuditi. Niti besede Baltazarjeve, s katerimi je zagovarjal božjo naravo Učenika, niti čudeži, na katere je gledal sam, mu niso odkrili tako temeljito Moža iz Nazareta, kakor ta barvana slika, ki jo je razgrnila Egipčanka pred njim.

Razumel je, da takšni skušnjavi se je mogel vpreti samo Bog. Noben človek, tudi najskromnejši in najbolj tihi, ko bi imel takšno priliko in takšno moč, popeti se nad milijone, bi gotovo ne opustil tega. Poslanstvo tesarjevega Sina ni bilo, ni moglo biti politiške naravi.

In kakor so po sladkih Njegovih besedah odpadle gobe s telesa matere in sestre Ben-Hura, tako je po teh zasmehovalnih besedah izginila iz Judove duše želja po maščevanju, sijajna nadeja in častiželjni smotri, in ta Mož z ženskim licem ter milostljivim pogledom mu je postal tako bližnji, da je čutil naposled v svoji duši vpliv njegovega duha.

„Hči Baltazarja“, reče dostojno, „ako je to igra, o kateri si govorila, tedaj venec pripada tebi. Priznam, da sem premagan, toda skončajva to igro. Da težiš po nekem smotru, to vidim jasno. Pohitiva k njemu. Potem se morata raziti najina poti, a midva pozabiti, da sva se kedaj srečala. Poslušam te, govori!... samo ne o rečeh, katerih si se dotaknila pred kratkim.“

Iras ga je bistro pogledala, kakor bi hotela uganiti, koliko oblasti še ima do njegovega srca.

Ta poizvedba ni mogla biti ugodna, kajti rekla je hladno:

„Lahko greš. Ne zadržujem te dalje.“

„Mir s teboj!“ odvrne obrnivši se proti vratom.

Toda, ko je že stal pri njih, ga Egipčanka pokliče z glasom, ki je razodeval omahovanje.

„Počakaj! Še jedno besedo“, je dejala.

Ben-Hur obstane ter obrne glavo proti njej.

Gledala ga je tako, kakor bi jo to lice spominjalo na drugo podobno in takisto drago obličje.

„Premisli vse, kar vem o tebi“, je zašepetala.

„In kaj veš o meni, zala Egipčanka?“ odvrne Ben-Hur ter se jej približa.

„Hurov sin... skoro bi bila rekla Arijev sin... bolj si podoben Rimljanu nego kateremu koli svojih rojakov.“

„Ali se res tako razlikujem od svojih rojakov?...“

„Polbogovi v Olimpu so sedaj vsi Rimljani“, je dejala zmočena.

„In čemu mi hočeš povedati, kaj še veš več o meni?“

„Ta podobnost je omehčala moje srce proti tebi. Radi nje sem pripravljena te rešiti.“

„Rešiti!... mene?“

„Neki žid“, je jela govoriti, počasi izpuščajoča besede, „suženj, begun iz galeje, je pred tremi leti umoril gladijatorja v palači Ildernee“.

Ben-Hun strepeta.

„Ta žid je v Jeruzalemu pred vratni Praetorija ubil rimskega vojaka. Ta žid je oborožil tri legijone ter namerava ž njih pomočjo pograbit Ponceja Pilata. Ta žid je zastran vojske z Rimom sklenil različne zveze... šejk Ilderim je jeden njegovih zaveznikov“.

Približavši se k njemu, je spremenila svoj glas v šepet.

„In kaj bi rekel ti, ko bi te vesti prišle tam, v Rimu, na veljavna ušesa?... Ha! bleliš?“

Umaknil se je od nje s takim izrazom lica, kakor bi stopil na kačo.

„Prebival si v veliki prestolnici ter gotovo poznaš Sejana. Ko bi mu tako kdo povedal vse, z dokazi ali tudi brez dokazov v rokah, zašepetavši mu, da ta žid je najbogatejši človek na vzhodu — kaj pravim! najbogatejši človek v vsem cesarstvu?! Kako sijajne bi bile tega dne in v naslednjih dneh predstave v cirku! Zabavati rimsko ljudstvo — to je zala naloga; najti denar za to zabavo — pa še zalša. In kateri mojster se more v tej stroki kosati s Sejanom?“

Nečimernost te ženske je bila kaj bolelna za Judo, toda še bolestnejše je bilo spoznanje, ki je oživel v njegovem srcu,

kajti kdo jej je mogel povedati vse to, ako ne Estera.

„Moram ti priznati, hči Egipta, nenavadno zvitost“, je rekel mirno. „Tako tudi priznavam, da se udam na tvojo milost, ali bolje na nemilost, kajti usmiljenja se niti ne nadajam od tebe, niti bi ga ne sprejel. Lahko bi te ubil.... toda — ženska si. Puščava stoji odprta pred menoj, in dasi ravno zna Rim loviti ljudi, bo moral vendar dolgo iskati in dolgo čakati, predno me zasledi. V srcu tega prostranstva se nahaja neprehoden pesek in isto tako neprehoden gozd sulic, a za njimi stojé nepremagani Partje. Kakor vidiš, ne bojim se tvojih groženj, toda predno se razideva, moraš mi odgovoriti na jedno vprašanje: Odkod imaš te novice? V prognanstvu, v ječi in celo na smrtni postelji je jedina oslada izdanega to, ako more preklinjati izdajalca. Vsaj tega mi ne odrečeš?“

Lice Egipčanke je postalo nežno. Ali je bilo to le na videz, ali vsled odkritosrčnega sočutja — kdo to ugame?

„Hurov sin“, je dejala, „v moji domovini znajo iz školjk, nabranih na obrežju, napraviti prižasto mozajko. Tudi jaz sem v tej zadevi vporabila to umetnost. To sem čula tu, to tam, to iz jednih ust, to iz drugih; tako sem nabirala po betvici namige — drobne in neznatne na videz, ter jih skladala v mislih, veseleča se z na ta način narejeno mozajko, kajti dala mi je v roke življenje in premoženje človeka“... umolknila je za trenutek ter zacepetala v zbeganosti z drobno nožico ob tla — „s katerim — je končala, pobesivši oči — s katerim sama ne vem, kaj naj učinim“.

„Jutri storiš z menoj, kar ti je všeč. Pripravljen sem na vse. Sedaj zahtevam od tebe odgovora.“

„Torej, da govorim brez ovinkov, priznam, da sem posnela marsikaj iz razgovorov mojega očeta s šejkom Ilderimom tam daleč, v puščavi... Noč je bila mirna in stene šotora so stavile radovednemu očesu le slabo zaporo. Druge školjke za mozajko mi je podal...“

„Kdo?“ vpraša Juda vneto,

„Knez Hur sam“.

„Ali kdo drugi ni dodal nečesa k temu?“

„Ne, nihče.“

Mladenič se svobodneje oddahne.

„Zahvalim te“, reče jej veselo, „nepri-
lično je, pustiti dolgo čakati na-se plemenitega
Sejana. Torej... mir s teboj, mična
Egipčanka.“

Krenil je proti vratom, toda Iras ga
pridrži drugič.

„Stoj!“ je prosila, stegnivši k njemu
roko. „Stoj, Hurov sin! Žal mi je zá-te.
Pomisli, kakšen skok nameravaš napraviti od
sijajnih atrijov prestolnice v gluho neoblju-
deno puščavo! Oh! niti sam ne veš, kako
močno bi bil tam nesrečen! Na Izido in vse
bogove Egipta, odkritosrčno te pomilujem.
Stori samo to, kar želim, in rešim te. Pri-
sežem ti to.“

„Rad bi verjel v tvoje sočutje“, reče
Ben-Hur, in iz tihega njegovega glasu je bilo
môči razbrati, da se davna ljubezen in
vera bori v njegovem srcu s svežo rojeno
nezaupnostjo.

Ona nadaljuje:

„Za žensko je ljubezen jedino razkošje;
za moža mora biti največja sreča to, da
premaga samega sebe. In evo, knez, pridem
te prosit.“

Govorila je urno in z veliko živahnostjo.

Nikdar se mu še ni videla tako čarobna.

„Imel si“, je nadaljevala, „tovariša iz
mladostnih let. Pred mnogo, mnogo leti sta
se sprla in iz prijateljev sta postala sovraž-
nika. Priznam, da je bila velika krivica, ki
ti jo je storil, toda grozno si se maščeval
nad njim.“

„Ali govoriš o Messalu?“

„Dà, o Messalu. On je tvoj dolžnik. V
velikanski stavi je izgubil vse svoje premo-
ženje. Vrne mu je! Reši ga! Pozabi na to,
kar je minilo. Tebi je šest talentov — ma-
lenkost, kakor nerazvit popek na drevesu,
pokritem z bujnim listjem in cvetjem, toda
njemu... Oh! saj on se že itak plazi po
tleh, nezmožen s svojimi močmi storiti ko-
rak... Za Rimljana tako plemenite krvi je
revščina stokrat hujša od smrti. Reši ga
revščine!“

Ako je z urnim potokom besed hotela
omamiti mladeniča, ne davši mu časa za

pomislek, pa ni vedela, ali je pozabila na
to, da so občutki, ki se ne dadó pogasiti z
največjo zgovornostjo.

Judi se je zdelo, da za Egipčanko vidi
samega Messalo, toda na licu Rimljana ni
bilo sence žalosti niti pokorščine. Ponosen,
prezirljiv smeh se je igral na njem — kakor
nekdaj.

In on, Ben-Hur, bi si imel strgati za
takšnega sovražnika vroče sovraštvo iz srca?
— Nikdar!

„Obsodba je že davno izrečena“, reče
z velikim hladom zali prosilki — „in sicer
neverjetna reč: obsodba Rimljana proti
Rimljanu, dasiravno je poškodovanec bil žid.
Messala mora plačati, in jaz ga ne morem
oprostiti od tega. Toda povej mi, zala Iras,
ali te je on poslal k meni s to prošnjo?“

„Messala se odlikuje s plemenito na-
ravo in te je sodil po sebi.“

Ben-Hur prime roko, ki je počivala
na njegovi rami.

„Ako ga poznaš tako dobro, povej mi,
ali bi on storil meni to, za kar me prosi,
ko bi bil na mojem mestu? Povej, na Izido!
Močno sem radoveden.“

„Oh!“ je začela, „to je vse kaj dru-
gega. Messala je...“

„Rimljan, hočeš reči. Mar misliš, da
jaz, žid, nimam pravice meriti z jedno mero
najina vzajemna razžaljenja in dolžnosti.
Jaz, žid, naj mu darujem izgubljeno stavo,
kajti on je Rimljan. Ako mi imaš še kaj
povedati, Baltazarjeva hči, govori urno, kajti
za Boga Izraelovega, kadar kri v meni zavre,
pripravljen sem pozabiti na to, da si ženska
ter videti v tebi samo vohuna sovražnega
osvojevalca.“

Odpahnila je njegovo roko z gnjevom.
Še le sedaj je vrgla raz sebe krinko.

„A ti, bedni sin plemena, nosečega
okove!“ je zaklicala v največji jezi, „ti si
se smel mamiti, da jaz, poznavajoča Messalo,
sem mogla ljubiti takšnega kot si ti? Slu-
žabnik njegov smeš biti, ne pa tekmeč. On
bi se uzadovoljil s šestimi talenti, toda sedaj
moraš k šesterim dodati... dvajset. Poljube,
katere si mu jemal od mojih ust, dasiravno
sem ti jih sama dajala za njega, plačáš mu
sedaj desetkratno. Radi njega sem te pre-

našala tako dolgo, radi njega sem ti lagala, da te ljubim, ljubim takšnega, kakoršen si, tebe, podlega žida! Ha! ha! ha! O! plašaš mi sedaj to, plašaš nama obema. Antijohijski trgovec je oskrbnik tvojega imetja. Ako do jutri ne dobi nakaznice za izplačanje dvajset talentov Messalu — zapomni si dobro: dvajset, pa boš imel opraviti s Sejanom. A sedaj se poslovim, moj... junak, moj... nedospeli kralj. Premisli dobro te besede!"

Hotela je oditi, toda sedaj jej on zastopi pot.

"Ko zagledaš Messalo", jej reče, "danes ali jutri, tukaj ali v Rimu, povej mu namesto mene, da teh šest talentov sem bil zgubil od premoženja, ki mi ga je bil pograbil. Povej mu, da še živim bogat in zdrav, dasiravno me je bil poslal na galejo, ter se veselim njegove revščine in pohabljenosti. To pohabljenost pa mu je poslal po moji roki vsemogočni Bog, in da je ona prokletstvo za krivice, doprinešene nad neoboroženimi. Povej mu, da moja mati in sestra, katero je vrgel on v Antonijevo bastijo, nista umrli od gob, ker ju je očistil On, Nazareneec, o katerem govoriš tako prezirljivo. Povej še njemu in sebi, da v njuni ljubezni najdem počitek in tolažbo po nečistih željah, katere, zapustivši me, neseš njemu. In znajta to oba, da vrli Sejan ne utegne doseči mene, niti mojega premoženja, ker ves moj denar, ladje in karavane zasla nja pred grabežljivostjo cesarjevo varstvo. Premeten moj oskrbnik si je znal odkriti pot do te ljubezni. Sodim, da bo Sejanu ljubši gotov dobiček, izvirajoč mu iz dragocenih darov, nego večji dobiček, ki bi ga pa moral loviti v kaluži krvi. A dasiravno bi celo drugače zrl na to, dasiravno bi ga premagovala skušnjava po mojem bogastvu, vendar od tega nijeden šekelj ne pade v vaše roke, kajti v skrajnem slučaju položim vse pred noge cesarju. To je, zala Egipčanka, izkušnja, katero sem odnesel iz rimskih atrijev in iz cesarske palače. Povej naposled temu ljubčku, da mu ne pošljem z besedami svojega prokletstva, kot izraz svojega sovraštva, marveč mu pošljem tebe, ki postaneš zanj poosobljenje vseh prokletstev. A sedaj srečno za zmerom. Lahko učiniš z menoj, kar se ti poljubi!"

Pospremil jo je k vratom ter s pretirano uljudnostjo dvignil jej ondi zaveso.

"Mir s teboj!" je dejala, ko je ponosna in prezirljiva stopila čez prag čumnate.

VII.

Ben-Hur se vrne k Esteri.

Ben-Hur je odšel iz velike dvorane v palači, a ne s tako lahkimi koraki in s tako radostnim srcem, kakor je prišel tjekaj pred jedno uro.

Ta prevara ga je močno bolela in poparila.

Toliko let je hodil bedak slepo za to mično žensko, za navidezno njeno ljubeznijo in prilizovanjem; dajal jej je v roke sebe in svoje, in niti za trenutek mu ni prišlo na misel, da bi utegnila biti Messalov vohun. A vendar — sedaj se je dobro spominjal tega — ni imela pri kastaljskem vrelcu ni jedne grajalne besede za ošabnega Rimljana, nasprotno pa ga ob času one vožnje po jezeru ni mogla dovolj prehvaliti.

"Ah!" je zaklical, in nova misel mu je šinila v glavo, "ta sestanek v palači Ildernee! Razumem sedaj, razumem!"

Pri tem je trpela največ lastna ljubezen, a na srečo takšne rane niso globoke ter se urno zacelé.

Jeza je zadušila v njegovem srcu vsake druge občutke, jeza proti tema obema, ki sta se tako sramotno zarotila zoper njega.

Ali pa sta ona sama deležna v tej zaroti?

Za trenutek je bil gotov, sumničiti tudi Baltazarja, toda dober nagon je zmagal vzbujajočo se nezaupnost.

"Ne, to ni mogoče", je dejal sam sebi. "Ta starec ni sposoben za izdajstvo. Prisegel bi, da ne vé o ničemur".

In, kakor bi se bil otesel velike teže, je že z ložjimi koraki šel tjekaj, kjer ga je čakalo srce čisto kakor otroška solza in odkritosrčno ga ljubeče: — šel je, kjer je navadno prebival Simonides s sladko svojo hčerko ob tem času — na streho stare domače hiše. Svetila mu je polna luna, toda njena svetloba je bledela pri luči tisočerih ognjišč, zakurjenih v mestu in po okolici.

Prepevali so poleg njih psalme kralja-pevca, in v odmevu teh besed, v njih svečanem nastopu, je Ben-Hur čutil, da se ta narod pritožuje nad svojo usodo, da je vsaki hip pripravljen ostreti s sebe jarem.

Ti glasovi so govorili Judi :

„Naj se vendar prikaže Gedeon, ali kak novi Makabejec, in vsi vstopimo pod novi prapor!“

„Na Rim! Na Rim!“ mu je donelo v ušesih.

Toda kakor v nasprotje teh bojnih krikov mu je stopil pred oči Nazareneč.

Istina, njegov pogled ni naznanjeval vojske.

Zrl je na ta svet, kakor zró poletno noč nebesa, sejoča tišino in mir naokrog.

Oni sladki Mož ne pozove k orožju te roke, trgajoče okove, toda nekdo mora to storiti. In čemu ne bi storil tega on, sin kneza Hura?

„Dovolj mi bode dati znamenje“, si je mislil, „da bi se Galilejci poprijeli boja, in za njihovim vzgledom pojde vsa židovska zemlja, in Bog, pravica ter zmaga bode na strani izvoljenega ljudstva.“

Zatopljen v svoje misli sam ni vedel, kako in kedaj je stopil pred Simonidesov sedež.

Namesto starca, sključena v kôtu, je počivala na njem Estera.

Lasje so ji padali neredno na drobno njeno ličice, sapo je imela težko, pretrgano z globokimi vzdihljaji, zabledela solza pa je pričala, da jo je med jokom zalotil spanec.

Ben-Hur se je oprl ob visoko naslonilo ter stal zamišljen, prijazno jo gledaje.

„Kako sladko“, je dejal sam sebi, „je to dete Izraela, kako v ničemur ni podobno Egipčanki. V oni je vse dihalo prevaro — iz te pa diha resnica; geslo one je bila ošabnost — te pa je nedolžnost; ono sem ljubil samo s čuvstvi — to pa ljubim s celim srcem. Toda ali mi bo hotela odpustiti mojo neumnost, ali me bo hotela vzajemno ljubiti? Tam v Antijohiji sem jo poljubil, ko sva se ločila. Ali se tega še spominja“ ... Ne, nočem pretrgati njenega deklškega spanja, Spi, hči Izraela, sladka tovarišica prihodnjih mojih dni!“ ...

In otožno jo pogledavši, je potihoma odšel, da ne bi motil njenih sanj.

VIII.

Getzemana. „Koga iščete?“

Na ulici je vladalo veliko gibanje. Pri zakurjenih ognjiščih so se veselo gostili med radostnim petjem in plesom. Vsi sinovi Izraela, tako oni, ki so se rodili pri vznožju svetišča, kakor oni, ki so dospeli iz daljnih krajev, so se čutili tega slavnostnega dne bratje med seboj.

Ben-Hura so na vsakem koraku vabili k večerji, toda prijazno se je izgovarjal ter šel dalje. Mudilo se mu je pod šotore.

Ko je šel mimo gore Sion, je obrnil ná-se njegovo pozornost neki ž nje stopajoč tajnosten sprevod.

Spredaj so nesli goreče baklje, a sredi isker in plamena so se bliščale sulice. Ha! torej so to rimski vojaki.

In odkod so se vzeli tukaj? Oboroženi legijonisti niso smeli še nikdar doslej motiti slavnostnih obredov Izraelovih.

Ben-Hur se je preblížal ter zapazil na veliko svoje začudenje, da stopajo temu sprevodu na čelu duhovniki, starašine ljudstva, rabini in učitelji sinagoge. Opazil je tudi pri tem, da služabniki, nesoči baklje, so bili oboroženi s palicami.

Tukaj ni držala pot v svetišče; namesto na Ksiksus, so šli na nasprotno stran. Kam in po kaj, in čemu z rimsko stražo?

Kakor bi blesk meseca, prižganih ognjišč in teh bakelj še ne ravsvetljeval dovolj poti, so nesli služabniki še svetiljke.

V iskreči svetlobi je Juda mogel spoznati posamezne postavbe te tolpe.

Njegovo pozornost so obrnili na se zlasti trije možje, stopajoči spredaj. Služabniki so jim skazovali še večjo čast nego drugim.

Prvi na levi strani je bil glavni nadzornik svetišča; na nasprotni strani je zagledal poznanega duhovnika, toda kdo je šel na sredi — tega mu ni bilo mogoče spoznati. Mož je imel glavo pobešeno tako nizko na prsi, da se mu je lice kar skrilo v dolgi bradi. Podoben je bil jetniku, katerega peljejo v smrt ali na muke, dasi sta dostojnika,

podpiraje ga od obeh strani pod rame, kazala mu veliko spoštovanje ter se pogostoma obračala k njemu.

Nemara je on vodil ta spreved, toda porečeš, da ga vodi primoran.

Ben-Hur se je pogumno približal k duhovniku, stopajočemu na desni strani, ter šel poleg njega, oziraje se neprestano po tem čudnem sprevedniku.

Konečno je ta dvignil glavo. Žar baklje mu je osvetlil blede, prestrašeno in obup razodevajoče lice.

Juda je radi pogostega bivanja v bližini Nazarenca poznal vse Njegove učence.

„Iskarijot!“ je zaklical, zagledavši to grozno obličje.

Na odmev tega imena se je sprevednik obrnil in pogledi so se jima srečali. Usta tako skrbno spremljanega moža so se zganila, kakor bi hotela nekaj reči, toda duhovnik je odrinil Hura, kliče:

„Kdo si ti? Proč od tod!“

Mladenič se je umaknil za par korakov, vendar ni zapustil spreveda. Potoma se je pridružilo čimdalje več ljudij. Tako so dospeli do Ovčjih vrat.

O prazniku so bila vrata odprta. Stražniki so počivali ter se veselo gostili.

Prestopivši vrata, jih je peljal Iskarijot čez potok Cedron.

Na njegovem koncu, na levo, je bil oljkin gaj, obkoljen z nizkim kamenitim zidom. Nekoliko dreves, korito za stiskanje olja, pohojena trava, to je vse, kar si našel v tem sadniku.

In česa so iskali ljudje tukaj? Čemu so šli semkaj po noči, po tako slabi poti?

Med temi, ki so stopali spredaj, se je nepričakovano jelo razlegati kričanje, ki je ustavilo četo ljudij; vse je prešinil nekak čuden strah; samo rimski vojaki so ohranili red in disciplino.

Ben-Hur se radovedno pomakne naprej.

Pri vratih v gaj je stal Mož v beli obleki in z odkrito glavo; roke je imel prekrižane na prsih, a na licu ni kazal strahu, niti začudenja, kakor bi bil vedel, da pridejo, ter bi jih pričakoval.

Bil je to Nazareneec.

Na vrtu za Njim so stali Njegovi učenci, prestrašeni in razburjeni. — Njemu naproti pa nemi in takisto prestrašeni lovci, pripravljeni, da zbeže na prvi pojav Njegove jeze.

Ben-Hur je z jednim pogledom premeril obe četi ter spoznal, kaj je bil namen te ponočne odprave.

Ta s pobešeno glavo je bil izdajavec; oni pa, Mož jasnega lica, je bil izdan; legijonisti in lovci, oboroženi s palicami, so prišli semkaj, da bi ga ujeli.

Nihče ne more prej vedeti, kako bo postopal, ko napoči trenutek odločilnega delovanja.

Niti Ben-Hur tega ni vedel.

Človek, kateremu je posvetil toliko truda, na čegar življenje je stavil tako drzne nadeje, je bil v nevarnosti, a vendar je izraelski mladenič stal kakor prikovan na mesto.

Za to je imel več razlogov.

Pred očmi je imel še sliko Kristusa, odhajajočega izpred Lepih vrat, kjer je čakala nanj krona, ter je gojil v srcu žalost do Njega, da jo je spustil iz rok. Malomarnost pa, s kakoršno je stopil ta tajnostni Mož pred stražo in lovce, je utrjevala Judo v mnenju, da ima v sebi moč, ki dokaj nadkriljuje moč nevarnosti. Mir in udanost v božjo voljo — to je bil Njegov nauk, to njegov svet.

Ali se bo ravnal po njem v tem slučaju? Bil je vladar življenja — mogel ga je vrniti, kadar je ušlo; mogel ga je tudi vzeti, kadar je hotel. Jedna beseda, vzdihljaj, jedna sama misel bi bila zadoščevala, da bi premagal te sovražnike, dasi ni imel sulic, niti palic, kakor oni.

Da zagleda v kratkem znamenje nadprirodne moči, tega je bil Ben-Hur gotov, toda neprestano je še meril Nazarenca po sebi, po človeški meri. Torej se ni ganil, marveč čakal čudeža.

Med tem se je razlegel sladki glas Kristusov.

„Koga iščete?“ je vprašal,

„Jezusa Nazarenskega“, odvrne duhovnik.

„Jaz sem!“

Na ti preprosti besedici, izgovorjeni brez jeze in strahu, so se napadniki, prevzeti

z nerazumljivo častjo, umaknili za nekoliko korakov nazaj; mnogi njih so padli na tla. In bili bi odšli, pustivši Kristusa v miru, toda Judež je pristopil k Njemu ter dejal:

„Bodi pozdravljen, Učenik!“

Na ta pozdrav ga je poljubil. Bilo je to dogovorjeno znamenje.

„Katerega poljubim“, je bil rekel poprej stražnikom, „tisti je, njega primite in peljite varno“.

„Prijatelj, čemu si prišel?“ reče Jezus, zroč pomilovalno Iskarijota. „Torej s poljubovanjem izdajaš Sinu človekovega?“

In ker Judež ni dal odgovora, spregovori Kristus znova: „tolpi“:

„Koga iščete?“

„Jezusa Nazarenskega“.

„Rekel sem vam že, da sem jaz. Ako torej mene iščete, pustite te, naj gredo“.

Uprav v tem hipu so Ga obstopili rabini. In spoznavši, kaj nameravajo, so učenci, za katere je pred trenutkom prosil, stopili bliže, a jeden njih (Simon Peter mu je bilo ime) je izdril meč ter odsekal uho služabniku velikega duhovnika, toda Učenika ni mogel ubraniti.

A Ben-Hur se ni ganil.

Ob času, ko so vojaki iskali vrvi, da bi Ga zvezali, je Nazarencem storil največji svojih čudežev, kajti, dasi so premnogi od njih zbujali strmenje, vendar se je s tem jasno pokazala Njegova nprav, v katerem ni bilo sledu človeškega samoljubja, tako polna sočutja do drugih, a neizmernega zatajevanja samega sebe.

In glejte, ko je bil sam izpostavljen v največjo nevarnost, se je On, brigajoč se jedino za trpljenje bližnjega, dotaknil služabnikovega ušesa ter ga s tem ozdravil.

Sovražniki in prijatelji so se enako začudili.

„Brezdvomno se jim ne dá zvezati,“ tako si je mislil Ben-Hur.

Med tem pa reče Nazarencem, obrnivši se k učencu:

„Vtakni svoj meč v nožnico: kajti vsi, kateri za meč prijemajo, bodo z mečem pokončani. Ali naj mar ne pijem keliha, ki ga mi je dal Oče?“

Kaj so značile te besede? Juda, ne razumevši povsem njih pomena, je razumel samo to, da ne napovedujejo upora.

V njegovo srce je znova vstopila nezaupnost, toda čakal je dalje.

A Kristus, obrnivši se k napadnikom, nadaljuje:

„Kakor razbojnika ste me prišli lovit z meči in koli. Vsaki dan sem bil med vami ter učil v svetišču, pa me niste vjeli. Toda to je vaša ura in moč teme.“

Tolpa, otresši se prvega strahu, Ga je obkolila.

Konečno se je Ben-Hur zganil. Pogledal je naokrog, da bi pozval one, ki so ga pomilovali, na boj, toda ni jih bilo več med tolpo; ostali so samo rimski pretepači in tolovaji.

Okrog Nazarenca so se motali legijonisti ter Ga vezali z vrvmi.

Čez njihove glave pa je sedaj v dimu sedaj v luči bakelj migala na Judo sladka postava jetnika.

Šel je pokoren, tih, izročen v nemilost sovražnikov, prodan od svojcev.

„A vendar, ko bi bil hotel“, si je mislil Juda, pomilovalno ga gledaje, „ko bi bil hotel, bi se bil ubranil. Z jednim dihom bi bil razprašil napadnike. In kakšen je ta kelih, ki Mu ga je poslal Oče? In kdo je bil ta Oče, katerega je ljubil tako vneto?“

Čimdalje več tajnostij je stopilo pred mladeniča.

Ko so Nazarenca zvezali, je krenila tolpa nazaj proti mestu. Vojaki so šli spredaj.

Ben-Hur je bil nemiren, nezadovoljen sam s seboj.

Tam, med rabini, kjer so baklje najjasneje svetile, je šel tesarjev Sin.

V Judovi glavi se nakrat rodi neki sklep. Sklenil je, Ga še enkrat videti ter Ga nekaj vprašati.

Slekši raz sebe vrhno obleko, jo je vrgel na zid ter urno zdirjal za oddaljajočim se sprevedom. Tu si je jel delati pot med gnječo, hoteč dospeti na sredo.

Polagoma se je pridrenjal k človeku, ki je držal konec vrvi, s katero je bil zvezan jetnik.

Nazarenc je šel počasi, z glavo pobešeno na prsi, a roke je imel zvezane na hrbtu, in dolgi lasje so se Mu vsipavali po licu. Zdelo se je, da ni videl tega, kar se je godilo okrog Njega.

Spredaj so stopali rabini, pri vsakem koraku nemirno se oziraje po jetniku.

Ben-Hur vzame služabniku vrv iz rok.

„Učenik, Učenik!“ pošepeta na uho Mesiju, „ali me čuješ, Učenik! Zarotim Te za jedno besedo! Povej mi...“

Služabnik mu je hotel vzeti vrv.

„Povej mi“, nadaljuje Juda, „ali prostovoljno greš ž njimi?“

Navzočim je jelo biti čudno to mladeničevo ravnanje.

„Kdo si ti?“ so ga povpraševali ježno.

Ne mené se za to, je on nadaljeval:

„Učenik! Tvoj privrženec sem. Povej, prosim Te! Ako ti privedem oboroženo krdelo, ali ne zavržeš naše pomoči?“

Nazarenc mu ni dal znamenja, da bi mu te besede prišle na ušesa. Ni pokimal z glavo, niti ozrl se ni na mladeniča.

Iz vsega vedenja je bilo spoznati, kakor bi hotel reči:

„Pusti me moji usodi. Zapuščen sem od prijateljev, svet me noče poznati. Grem, a sam ne vem kam, in malo mi je to mar. Pusti me!“

Nekoliko rok nakrat pograbi Ben-Hura. Med rabini nastane krič:

„To je jeden njegovih! Zvezite ga! V smrt ž njim!“

Jeza je deseterokrat pomnožila Judovo moč. Na desno in levo se otepajoč napadnikov, je planil kar v središče tolpe, pustivši onim, ki so ga hoteli pridržati, v rokah samo cunje.

In dirjal je tako nag do zida, kjer je bil pustil vrhno obleko. Ogrnivši jo v naglici, je stekel h „khanu“ in od ondod na čilem Aldebaranu, varen pred preganjalci, odjezdil k šotorom, razpetim ob Cedronu.

„Jutri“, je sklenil sam pri sebi, „jutri se moram videti z Nazarencem; ko naju nihče ne bo videl, utegne mi dati odgovor.“

In ko si je tako obetal, ni vedel, da so Mesija peljali pred Anaza, kjer bi ga imeli obsoditi še to noč.

S težkim srcem se je vrgel na ležišče, toda namesto spanja so ga nadlegovale be-dečega turobne prikazni.

Evo kraljestvo židovsko, cilj tolikega truda in želja, kje je bilo?

Bolestno je zreti, kako se zračni gradovi naše domišljije razdirajo drug za drugim, toda kadar propadejo vsi nakrat, kakor brodovi na penastem morju, kakor stavbe ob času potresa, — za koliko je to bolestnejše!

Ben-Hur je z nejevoljo in z obupom zrl na to razvalino svoje prevare; ker pa je bil občutljive narave, torej so jedne slike zakrivalo urno druge v glavi in srcu mladeniča, vsled česar so se izza teh razvalin prikazale v kratkem nove sanje.

Namesto sijajne palače na Sionu je videl tihotno svoje letovišče v Miseneji; namesto odlikovanj in krone, tovarišico življenja.

Nad njima se je razpenjalo višnjevo italijansko nebo in pod njunimi nogami se je razprostirala najzaljša dežel pod solncem — krajina ob čudovitem napolitanskem zalivu....

Bila je še zanj sreča na svetu, tiha in skromna, toda Bog ve, če ne večja od prve.

IX.

Pohod na Golgato.

Drugo jutro, okolo druge dnevne ure, sta se vstavila dva človeka, prihajajoča skokoma, pri šotorih ob Cedronu, in stopivši s konj vprašala po Huru.

Ni bil še vstal po noči, prebiti brez spanja, toda ukazal je, ju takoj spustiti k sebi.

„Mir z vama, brata!“ je dejal, spoznavši svoja zvesta Galilejca. „Sedita, prosim.“

„Ne“, odvrne starejši, „sedaj ni čas za počitek in razgovor. Vstani, Judov sin, ter pojdi z nama! Nazarenc je obsojen v smrt in drevo križa že stoji na Golgati.“

Ben-Hur ju osupel pogleda.

„Drevo križa?“ ponovi zbezan.

„Dà, vjeli so Ga nocojšnjo noč ter obsodili v smrt. Ob svitu so Ga postavili pred Pilata. In ta Ga je sodil, toda ni videl na Njem krivice. Trikrat je odklonil njihovo zahtevo, toda, ko so Ga zatožili za puntarja, ki hoče postati kralj židovski, ter grozili, da

zatožijo namestnika pred cesarjem, ako tega oprosti, takrat si je umil Pilat pred ljudstvom roke, rekoč: „Jaz nisem kriv smrti tega pravičnega, vi glejte!“ Oni pa so odgovorili, klicaje...

„Kdo?“ seže mu Juda nestrpljivo v besedo.

„Oni... duhovni in ljudstvo so klicali besno: „Njegova kri naj pride nad nas in nad naše otroke!“

„O Gospod, o Bog!“ zakliče Ben-Hur bolešno. „Rimljan je usmiljenejši nego Izraelec do svoje krvi. Ako... oh! ako je Ta, ki ima umreti enako lopovskemu tolovaju, pravi Sin božji, kaj zmore zbrisati krivdo Njegove smrti z bodočih pokolenj? Ne, to se ne sme zgoditi! Napočil je čas za boj.“

Zaploskal je z rokami.

„Konja! urno!“ je zaklical vstopivšemu Arabu.

„Treba je sklicati legijone!“ je nadaljeval, obrnivši se k Galilejcema.

„Že jih več ne skličeš“, odvrne starejši.

„A kako to?“

„Gospod“, odvrne Galilejec, zarudevši sramote, „samo dva sva ti ostala zvesta, ostali pa so se pridružili duhovnom ter kričali z njimi z velikim glasom: „Križaj Ga! Križaj Ga!“

Ben-Hur je prenesel svoj zbeگان pogled od jednega na drugega svojega tovariša in v ušesih so mu zazvonele žalostne besede, ki jih je začul včeraj iz ust tesarjevega Sina: „Ali naj mar ne pijem keliha, ki ga mi je dal Oče?“ in svoje besede, na katere ni dobil odgovora: „Ako ti pripeljem oboroženo krdelo, ali ne zavržeš moje pomoči?“ On, Mož miru, ni potreboval in ni želel nikake pomoči. Šel je po trnjevi poti življenja, vedé, da ga čaka sramotna smrt, šel je k njej sam, ker Mu jo je naznačila višja volja in On je bil pokoren tej volji. In čegava volja, ako ne Gospoda krdel? A ta Gospod je bil Njegov Oče, ki premore — kakor je včeraj povedal sam Nazareneec — „poslati Mu več nego dvanajst legijonov angeljev.“ In ker je tako prostovoljno šel h koncu svojih dni, kdo premore rešiti Ga smrti? On, Ben-Hur, s tema dvema svojima tovarišema gotovo ne. Krdelo, oboroženo s takim trudom, ga je

sramotno zapustilo uprav ta dan. Mar ni tičal v tem prst božji?

Po telesu mladeničevem je preletel trepet pretirane bojazni. Njegovo prizadevanje, trud in stroški za postavljenje na noge teh krdel — kaj je bilo vse to drugega nego upor proti volji Gospodovi, velik upor glede na Njegovo moč ter pregrešen zoper voljo Očeta, ki sam skrbi najbolje za svoje otroke?

V Judovi glavi je nastala zmešnjava. Silil se je k delu, toda ničesar ni mogel storiti; zadajal si je na tisoč vprašanj, toda kje je bil na nje odgovor?

Nestrpen, prestrašen je pograbil uzdo Aldebarana.

„Na pot, brata!“ je zaklical, „pojdimo na Golgato.“

Jezdarili so med razburjeno množico, ki pa je bila, kakor oni, namenjena proti jugu.

Doznavši, da bodo vodili obsojenca mimo Herodovih Velikih stolpov, so trije prijatelji, pustivši na desno pot v Akro, pohiteli proti tej stavbi.

V dolini, nad ribnikom preroka Ecehija, je bila gnječa tako velika, da so bili primorani, razsesti konje ter se nastaniti v neki zapuščeni hiši, čakajoči, da se tolpa nekoliko razide.

Minilo je pol ure, jedna ura, dve uri, a tolpa se še ni zmanjšala. Videl si v njej vse rodove Judeje, vseh dvanajst pokolenj Izraela, ki so dospela semkaj od vseh štirih strani sveta.

Šel je žid libijski, žid iz Egipta ter žid iznad obrežja Rena, ki je zašel tjekaj z rimskimi, in šli so peš ter jezdarili na konjih, velblodih, vozili se v vozovih, ali pa so jih nesli v nosilnicah. Obleko so imeli različno. Toda po obrazu si lahko spoznal, da je to številno potomstvo jednega očeta, vejevje jednega skupnega debla. Šli so, govoreči vse jezike takratnega sveta; šli, suvaje se vzajemno; vsem se je mudilo videti, kako bo umiral Nazareneec.

In tako so se pomikali tisočeri od sinov Izraela, toda oni niso bili sami. S sovrastvom in preziranjem do onih so šle med njimi še sekte tisočerih Grkov, Rimljanov, Arabov, Sirijcev, tako, da se je zdelo, kdor

je zrl na ta shod, da je ves svet na jugu in na severu, na vshodu in zahodu, zapustil svoja stanovanja ter šel gledat, kako bo umiral jeden Nazarenc, kako bo umiral sramotne smrti, s tolovajema na svoji desnici in levici.

Pohod ta je bil čudovito tih in miren. Nad množico se je povznašal šum zamolklih glasov in razločno se je slišalo samo ropotanje koles ter udarci konjskih kopit ob kameniti svet. Raz lica teh ljudi se je čitala resnoba, kakor da so šli gledat kak ne navaden prizor, kak velik boj ali požar, — no, oni so šli samo gledat, kako bo umiral jeden Nazarenc — tako kakor je živel — tih in miren.

Naposled je od strani Herodovih velikih stolpov jelo doletavati nekako klicanje in krič.

„To so oni“, pošepeta Ben-Hur svojima tovarišema.

Ljudje so se ustavljali, poslušaje; zrl so drug na drugega in, kakor bi hoteli zbežati pred temi odmevi, šli dalje.

A ti odmevi so se čimdalje bolj blizali.

In zdelo se je, kakor da se je sramovalo i ozračje, da je moralo donašati takšen trušč, ter prestrašeno trepetalo.

Med tem je Ben-Hur zapazil Simonidesa, ki so ga nesli služabniki v naslonjaču, poleg njih je šla Estera. Drugi služabniki pa so nesli na ramah zakrite nosilnice.

„Mir s teboj, Simonides, in tebi Estera!“ reče Juda, stopivši jima nasproti, „ako greste na Golgato, obstojte tukaj, dokler se gnječa ne prerine naprej. Glej, dovolj je prostora za nas vse“.

Trgovec dvigne svojo pobešeno glavo.

„Nasvetuj to Baltazarju“, reče, „jaz storim, kakor bo on hotel. On sedi v nosilnicah“.

Egiptčan je ležal pod zaveso kakor mrtev. Njegovo lice je otrpnilo od strašnih bolečin.

„Ali hočeš, častivredni“ — ga vpraša Ben-Hur, „ali hočeš se umakniti gnječi v bližnje stanovanje?“

„Ali bo mogoče videti Ga od ondod?“ vpraša, ne dvignivši oči

„Nazarenca?“

„Dà“.

„Mora iti mimo nas“.

„O ljubljeni Gospod!“ zakliče egiptovski modrijan, „o Gospod! moje nevredne oči te bodo še enkrat gledale, enkrat — poslednjikrat! predno se zapró na veke. Ti Mož v najboljših letih greš v grob pred menoj. O Gospod, Gospod! ne daj mi preživeti Tvoje smrti!“

Starec, trepetajoč od ganutja, je s pomočjo služabnikov stopil z nosilnic.

A med tem je povodenj človeška plaval proti Golgati. Od strani mesta pa so čimdalje razločnejše doletavali kriki, divji in okrutni.

„Glejte!“ je rekel Ben-Hur z grenkostjo, „to, kar prihaja, je iz Jeruzalema“.

Spredaj je dirjala tolpa pobalinov.

„To je kralj židovski! Prostor za kralja židovskega!“ so vreščali, skakaje in plesaje kakor oblak poletnih mušic, migajočih pred očmi.

Simonides jih je otožno gledal.

„Kadar ti, Hurov sin!“ je dejal, „pri-dejo v leta, takrat gorje mestu Salomonovemu!“

Za to druhaljo so ponosni in malomarni kakor navadno korakali rimski vojaki.

Peljali so Nazarenca na prostor, kjer bi imel umreti nasilne smrti.

Bil je komaj na pol živ. Gredé je padal; njegove noge niso mogle nositi niti tako neznatne teže, bose noge so zapuščale krvav sled po kamenju. Revno, shujšano postavo je komaj pokrivala oguljena obleka. K vratu je imel obešeno tablico z napisom, a na senci so mu bili pritisnili venec, spleten iz trnja. Roke je imel spredaj zvezane.

Bila je navada, da so obsojenci sami nesli poprečnice križa na prostor križanja; ker pa je Nazarenc, stopajoč skozi mesto, padel pod njega težo, torej so legijonisti prisilili nekatere poleg gredoče, da so nosili križ.

Štirji vojaki so obkoljevali Kristusa, da so ga zaslanjali pred besno tolpo, toda pogumnejši, odrivaje jih, so topli jetnika ter mu pljuvali v obraz.

Iz Njegovih ust se ni čula pritožba niti stok; zamaknjen v to, česar niso videli drugi, ni niti gledal svojih rabeljev.

Še le, ko se je bil približal k hiši, kjer se je bil nastanil Ben-Hur in njegovi tovariši, je Mož iz Nazareta dvignil oči.

Ti ljudje so zrl nanj s sočutjem.

Estera se je med solzami stiskala k očetu, in on, dasi se je odlikoval z močno in neupogljivo voljo ter ni trepetal pred rimskimi rabelji, se je tresel sedaj kakor ženska. Baltazar je omahnil na tla. Tudi Ben-Hur je bil močno ganjen.

In kakor bi bil opazil njihove občutke ter čul klic njihovih duš, ki so ga pomilovale, je Kristus obrnil k njim svoje blede obličje ter pogledal vsakega posebe, in oči, ki so se imele čez trenutek zapreti za zmemom, so jih blagoslovile.

Oni so se ponižali pred tem pogledom. In odslej so ga do svoje smrti nosili v svoji duši.

Ko je straža odpeljala dalje Moža iz Nazareta, je prešel prvi trenutek ganutja.

„Kje so tvoji legijoni, Hurov sin?“ je zaklical Simonides z veliko nestrpljivostjo.

„Anaz bi ti vedel na to bolje odgovoriti nego jaz“.

„Kako? Ali so te izdali?“

„Vsi, razun teh dveh“.

„Ali ni več nikake rešitve? Torej mora ta pravičnik umreti?“

Glava trgovca se je onemoglo zopet pobesila na prsi. Toliko let je on delil svoje delo in nadeje z Judo, in evo, vse nadeje so bile zamán, nadeje so morale ugasniti.

Za Nazarencem sta šla dva odurna človeka, noseča poprečnici križev.

Kdo sta ta dva? vpraša Juda Galilejce.

„Ta sta razbojnika, ki bosta tudi križana, a Jezus v sredi med njima“.

Dalje je korakal z veliko resnobo, oblečen v pozlačeno obleko, veliki duhoven. Obkoljevali so ga služabniki in stražniki svetišča; za njim po vrsti so stopali slavni sanhedrim in dolga vrsta duhovnov. Zadi pa so šli levitje v belem oblačilu, pokritem z gubastimi „ahnetami.“

A daleč proč od vseh drugih, jokaje in tarnaje, je šlo nekoliko žensk ter brez solz in tožbe Mati Onega, ki je imel žrtvovati svoje telo za grehe sveta. Šla je oprta ob ramo jasnolasega mladeniča, neopažena

— kajti ni zlato niti bager nista. Je pripočela radovednosti tolpe — šla je Ona, Kraljica nebes, ogrnena s plaščem bolesi.

„Še le sedaj“ je dejal Simonides Huru, „še le sedaj sem gotov in globoko prepričan, da Ta, ki stopa s tablico na vratu, je — kakor govori napis — kralj židovski. Nikdar še ni tolika množica s podobno sijajnostjo spremljala kakega zločinca na morišče. Glej samo! Tu so vsi narodje Izraela, Juda, tu so vsa plemena in govorice sveta. In čemu so ti možje deli na-se zlato in škrlat? Ali se mar nosijo tako vsaki dan? Čemu brenčé konjem na vratu srebrni kraguljčki? Ali jih mar čuješ vsaki dan? Ne! Pravim ti: od časa, ko je Jaddua šel nasproti Makedoncu, niso še videli ljudje tako sijajnega spreveda. On je kralj, kralj gotovo. Oh! ko bi mogel vstati ter iti za Njim!... Nesite me čim urneje!“ je zaklical služabnikom.

S hrupom in tuljenjem je tekla sedaj, kakor jata šakaljev, množica, koprneča krvi — služabniki, prekupniki, delavci z vrtov in vinogradov, novoverci, tatje, razbojniki, duhteči po grobeh in podzemlju, kjer so skrivali svoja zločinstva, na pol nagi berati in reveži, najposlednejši iz človeškega rodu, podobni rajše divjim zverinam, oboroženi s palicami, bati in pračami. Ko si zrl na nje, si lahko rekel, da hité požirati kri, ki se polije.

Ta prizor jih je mikal; ne odstopili bi ga drugim za čedno obleko, niti za polne sklede. Klicajoč drug na družega s hripavim tuljenjem, kakor volkovi v gozdu, so izbruhali prokletstva iz svojih umazanih ust.

„Kralj židovski! Prostor za kralja židovskega!... Pódiralec svetišča! Križajte Ga, križajte!“

In v tem kriču je bilo tolikanj sovrastva, kakor bi bil On, Mož, ki je ljubil človeštvo nad vse — celo takšne njegove izvrške — kakor bi bil vsakemu izmed njih, On, usmiljen, storil veliko krivico.

„Pojdimo od tod“, je priganjal Simonides, — „pojdimo urno!“

Toda Ben-Hur ni čul tega poziva.

Slepa zagrizenost te tolpe mu je privedla pred oči usmiljenje, kakoršno je doprinašal na vsakem koraku Nazareneec.

In spomnil se je Juda, kako je pred več leti tudi njega gnala straža v smrt, isto tako neizogibno in sramotno, in zdelo se mu je, da njegova usta vlaži okrepčalna pijača, ki mu jo je podal pri vodnjaku v Nazaretu mladenič s sladkim obličjem, in da te oči, ki so ga takrat tako ljubeznivo gledale, mu govore sedaj:

„A za to, da sem te napojil žejnega, kaj si ti storil za-me?“

Zares, ni storil vsega tega, kar bi bil mogel storiti.

Ne smel bi bil odstopiti od Galilejcev ter kakor zrenico svojega očesa čuvati njihovo zvestobo.

„O Bog Izraelov!“ je zaklical v onemoglem obupu, „ali se res ničesar več ne dá storiti, ničesar več?“

A uprav v tem hipu je šlo med tolpo mimo nekoliko ljudi iz nekdanje Hurove čete. Stopil je k njim.

„Za menoj!“ je zaklical.

Ubogali so ga.

A ko jih privede v prazno stanovanje, reče jim:

„Prejeli ste od mene meče, da bi se borili za tega Moža in za svobodo. Meče te vidim na vaši strani. Sedaj je napočil odločen trenutek. Stopite med množico, poiščite tovariše, povejte jim, naj se vsi do poslednjega zberejo pod križem, da Nazarenca rešimo! I čemu stojite? Čas hiti! Nazarenc je kralj, in svoboda umira ob enem ž Njim.“

Gledali so ga s spoštovanjem, toda niso se ganili z mesta.

„Ali me ne čujete?“ jih vpraša nestropljivo.

Jeden Galilejec, stopivši naprej, mu odvrne:

„Judov sin“ — poznali so ga le pod tem imenom — „Judov sin, ne mi, katerim si dal orožje, marveč ti se nahajaš v zmoti! On ni niti kralj, niti nima v sebi bojnega duha. Bili smo med Njegovim spremstvom, ko je šel v Jeruzalem in v svetišče. Prekanil je nas in ves izraelski narod. Pri Lepih vratih se je odvrnil strani ter pahnil od sebe Davidovo krono. Nam ni mar zanj, naj umre! Toda čuj, Judov sin! Tvojih mečev nismo ohranili za to, da bi nam viseli ob boku.

Na tvoje znamenje jih vsi potegnemo iz nožnic ter padejo na vrat naših trigonov. Pod drevo križa se postavi naša četa. A sedaj, daj nam svoje geslo! Jutri nemara že zaide sonce nad nezavisno deželo in nad svobodnim narodom!“

In znovič je napočil v življenju Jude odločen trenutek, toda kakor na oljkinem vrtu je stal on tudi sedaj nepremičen.

Ko bi bil sprejel ponudbo teh junakov, bi se bila zgodovina sveta nemara drugače zasuknila, toda to bi bila zgodovina, katero vodi človeška roka, ne pa božja — a takšne ni bilo ter je tudi ne bo.

Odločilna beseda mu je obtičala v grlu. In stal je nem, z licem, skritim v rokah, boreč se s svojo voljo, ki ga je silila izreči ono geslo, ter z drugo — stokrat mogočnejšo, ki mu jo je tlačila nazaj v usta...

„Pojdi, čakamo te!“ zakliče nanj Simonides že četrtrič.

Ne vedé, kaj dela, je jel Juda iti za trgovčevim naslonjačem in za nosilnicami.

Estera je korakala na njegovi strani.

Ta sama nadprirodna moč, ki je pred tri in tridesetimi leti vodila tri modre čez puščavo k jaslim novorojenega Deteta, je vodila sedaj Hura pod križ Moža, ki je imel umreti za grehe sveta — umreti za to, da bi zagotovil ljudem življenje!

X.

Križanje.

Ben-Hur je šel spredaj, delaje pot svojim tovarišem. Na kak način so se predrenjali skozi gnečo, kje so šli in kako dolgo, — tega ni vedel in se ni mogel spomniti nikdar pozneje.

Malo dete bi bilo bolje zmožno priti v okom tej strašni pregrehi, nego on, mož v najboljših letih, ki je vneto želel rešiti Kristusa, rešiti Ga navzlic volji božji.

To, kar se je imelo zgoditi, se je moralo zgoditi in radi tega je ta odrėvenelost in bolezen prišla na Judo.

Na zahodni strani mesta se je dvigal kvišku gol, okrogel grič, leskeč se kakor lobanja. Ta grič je bil kamenit; na njem ni rastle nobena rastlina. Imenovali so ga v starem aramaiskem narečju Golgata, v rim-

skem jeziku — Kalvarija, kar pomeni: Mrliška glava.

Sklopčna vrsta legijonistov je opasovala sedaj grič kakor živa veriga, skozi katero so si zaman prizadevali priti nekateri izmed te neštevilne tolpe.

Tikoma za rimsko stražo se je nahajal Ben-Hur in peščica njegovih tovarišev. A obstavši tu, se je nakrat sprebudil iz otrpnosti. In zdelo se mu je, kakor da je bil še pred hipom slep, pa je spregledal, gluha, pa je dobil poslušnost znova, in razjasnila se mu je njegova misel, da je pojmlil, kaj se godi okrog njega.

V vznožju Golgate, kakor daleč je oko segalo, ni bilo videti ni zemlje, niti skale, marveč povsod le človeške glave, a vsaka je zrla z okrutnim obličjem.

A bilo je tam zbrano tri milijone ljudstva, tri milijone src, ki so utripala sovrastva.

Na griču, nad legijonisti, obkoljen od učiteljev in rabinov, je stal višji duhoven. Lahko ga je bilo spoznati po pozlačeni obleki in po ošabnosti, ki mu je zrla s postave in z obličja.

A še više, na samem griču, sredi dveh zločincev, tako, da Ga je mogel vsakdo videti, je stal Nazarenec, in lahko Ga je bilo spoznati po trnjevi kroni in po nadzemeljski pokorščini obličja.

Jeden sam ogavni zbor krikov, psolv in kletvij je kot oblak kobilic letel proti Njemu. In oči vseh so se obračale s preziranjem in sovraštvom — ne na dva zločinca, poleg stoječa, marveč Nanj.

V vsej tej tolpi je bila le neznatna peščica: grbav starec v nosilnicah, pohabljenec v naslonjaču, dva zvesta Galilejca, izraelska deklica in Ben-Hur, ki so zrlili Nanj s pomilovanjem.

Juda tudi ni zrl s samim pomilovanjem.

Zdela se mu je, da nad sladkim Možem iz Nazareta vidi se lesketati ognjen napis besed, katere je tolikokrat čul iz Njegovih ust:

„Jaz sem vstajenje in življenje.“

.... Čul jih je, ne razumevši njih pomena. Sedaj so mu začele biti jasne. Za tem

skrbipolnem in mučnem življenjem je bilo nemara drugo, stokrat boljše in vstrajnejše.

In ne prestol Davidov — kakor je hotel on, Juda, ob enem z antijohijskim trgovcem — marveč to večno življenje — kakor je verjel Baltazar — je morala biti dedščina Onega tihega Moza.

Toda kje je ono življenje in vstajenje?

„Jaz sem,“

zdela se mu je, da govori to pokorno bitje.

In te besede so tekale v Hurovo dušo, tešče prevare in razprašajoče tajnosti, katere se je že toliko let zaman prizadeval razumeti.

Odmev kladiiva ga predrami iz zamišljenosti.

Na vrhu griča je nekoliko delavcev in vojakov delalo priprave za križanje. Jame za vsajenje križev so bile že izkopane, sedaj so k deblom pribijali poprečnice.

„Ukaži ljudem, da se požurijo,“ zakliče višji duhoven centurionu. „Ta tukaj — in pokazal je Nazarenca — mora umreti predno solnce zaide za gore in njegovo telo mora se sneti čimprej, da se zadosti postavi.“

Neki usmiljenější vojak se je približal h Kristusu ter mu ponudil pijačo. Toda On jo je odklonil. Drugi je stopil k Njemu ter Mu od vratu odvezal tablico in pribil jo zgoraj na deblo križa.

„Vse je že gotovo,“ je rekel centurion višjemu duhovnu.

„Prvi mora viseti preklinjevalec“, je dal povelje dostojnik svetišča. „Zaupal je v Boga, naj Ga sedaj reši, ako hoče, kajti rekel je, da je Sin božji.“

Množica, ki je z zadovoljnostjo zrla na te priprave, spodbujajoča s kriki delavce k naglici, je nakrat umolknila.

Napočil je najstrašnejši trenutek.

Obsojeni so imeli biti z žebli pribiti na križe.

Ko so vojaki vzeli Nazarenca, da bi Njega prvega križali, so se celo najnečimernejši stresli od bojazni.

Ozračje se je nakrat ohladilo.

„Kaka tišina je, oče!“ je zašepetala Ester, stiskajoča se k Simonidesu.

A on, spomnivši se muk, katere je pretrpel, je trepetal na vsem životu.

„Ne glej na to, Estera, ne glej!“ je dejal, pobesivši glavo. „Zdi se mi, da ti, ki stojé tukaj ter gledajo — isto tako nedolžni, kakor oni, ki so krivi te smrti — vsi bodo prokleti za to uro!“

Baltazar je padel z licem na zemljo.

„Hurov sin,“ reče Simonides z naraščajočim strahom, „Hurov sin, ako Gospod ne odtegne kmalu svoje desnice, pa je izgubljen Izrael, izgubljeni smo mi vsi.“

Juda odvrne na to mirno :

„Častitljivi, imel sem prikazen in sedaj razumem, da se to mora zgoditi. Taka je božja volja. Posnemajmo vzgled tega Egipčana ! Pričakujmo ter molimo.“

In ko je znovič pogledal na Golgato, so sredi tišine, ki je vladala nad temi milijoni, sladke besede doletele v njegovo dušo :

„Jaz sem vstajenje in življenje.“

Spoštljivo in pokorno je sklonil glavo.

Med tem so se nadaljevale na griču priprave.

Stražniki so slekli z Nazarenca Njegovo oblačilo, tako, da je stal pred očmi vseh nag. Hrbet je imel ranjen od bičanja, ki se je vršilo za rana. Na to so Ga razpeli na križ, ležeč na zemlji — najprvo roke na poprečnico. Nekoliko udarcev kladiva in ostra žeblja sta prebodla dlani. Potem so v vsej dolgosti raztegnili Njegove noge, položili jedno na drugo ter ju pribili z jednim žebljem.

Oni, ki so stali bliže, so slišali udarce kladiva, kateri so bili dalje proč, so samo videli, kako se je dvigalo in padalo.

A On je dal roke pod ostro železo in pod žeblje Svoje noge.

Jz Njegovih ust ni bilo slišati stoka, niti tožbe, prav ničesar, nad čemur bi se mogel radovati sovražnik, ali trpeti bolečine prijatelj.

„V katero stran hočeš, da Ga obrnem?“ vpraša višjega duhovna jeden vojak.

A Anaz odvrne :

„Obrnite ga proti svetišču. On, ki je dejal, da je v treh dneh zamore podreti in postaviti znovič, naj umiraje vidi, da zbog njegovih zasmehovalnih besed hiša božja ni trpela škode in da stojí, kakor je stala poprej.“

Tedaj so delavci vzeli na svoje rame križ in ga spustili v izkopano jamo. Telo Nazarenca je obviselo na ranjenih Njegovih rokah.

Bolečine so bile strašanske, a vendar niso izzvale tožbe, marveč besede božjega usmiljenja. In nikdar se tako vzvišene in velike niso donele nad zemljo :

„O če, odpusti jim! saj ne vedó, kaj delajo!“

Križ je štrlel kvišku nad vso okolico in od vseh stranij ga je videla množica ter ga pozdravila z radostnim krikom . In ti, ki so mogli zagledati napis, pribit nad glavo obsojenčeve, so poželjivo čitali oni napis Njegove krivde, radi katere je umiral, ponavljajoči ga od ust do ust. Torej je zahrumelo v tej tišini kakor geslo zasmehovanje :

„Kralj židovski! Bôdi pozdravljen kralj židovski!“

In tako je On, Vladar nad vladarji, imenovan posmehljivo kralj, moral zreti na to mesto Svojih očetov, katero Ga je sramotno vrglo iz svojega krila v plen razjarjeni tolpi.

Solnce se je povspenjalo na središče neba, stranski griči so nastavljali svoje nage prsi pod poljube njegovih žarkov — daljše verige gorâ so se oblačile v bager, kakoršnega jim je solnce milostljivo metalo na rame.

V mestu se ti je zdelo, da se tudi svetišče, palače in stolpi oblačijo v prazniško obleko, kakor na čast in ponos onih, ki so se ozirali ter zrli na sveto stolico.

Nakrat pa se je senca raztegnila čez nebo — zdelo se je, da hoče prezgodnji mrak zakriti solnčni blesk. Senca in mrak sta postajala vsaki hip gostejša. Pa tudi prezirljivi krič in smeh sta čimdalje bolj potihovala.

Z začudenjem in strahon so ljudje zrli drug drugega in potem gledali nebo, gore, ki so jim izginevale izpred očíj, ter na oni grič, kjer je visel Križani. Na to so znovič zrli drug drugega in bledele, in kakor so pred trenutkom še hrumeli, tako so stali sedaj molcé.

„To je samo oblak,“ je pojašnjeval Simonides preplašeni Esteri. „Takoj se zopet zjasni. Ne boj se!“

Drugače pa je mislil Ben-Hur.

„To ni oblak,“ ogласi se čez trenutek. „Duše onih, ki so umrli — prerokov in svetnikov — spuščajo na svet to temo, da bi ljudje ne videli dela svojih rok. Pravim ti, kakor Bog živi, da ta Križani je Mesija! Ti jedini, o častivredni!“ je dejal, pokleknivši poleg Baltazarja, „ti jedini si videl jasno — Nazareneec je Sin božji!“

Egipčan potegne k sebi Judo ter šepeta s trepetajočim glasom:

„Videl sem Ga kot otroka, položenega v jasi, torej sem Ga spoznal poprej nego ti, ne čudi se! Čemu, o Gospod, sem doživel današnji dan? Srečen Melhior! Srečen ti Gašpar!“

Mrak se je spremenil v popolno temo.

Toda oni predrzneži na griču niso prenehali v svojem sramotnem delu. Dva tolovaja so zaporedoma pribili na križa ter ju postavili na desnici in leviци Moža iz Nazareta.

„Hej! Ako si kralj židovski, stopi s križa!“ zakliče jeden vojak.

Pa tudi duhovni, učitelji in starešine ljudstva so rogaје se govorili:

„Ti, ki podiraš cerkev božjo in jo čez tri dni znovič sezidaš, pomagaj sam sebi!“

Kakšno krivico jim je storil, da so kuhali takšno sovraštvo do Njega?

Med množico je bilo dokaj takšnih, ki so skusili na samih sebi Njegovo ljubezen in čudeže; drugi so Ga videli sedaj prvokrat ob tej poslednji uri; toda Gospod je hotel, da bi bilo trpljenje okrutno, tako, kakor bi imelo biti polno slave vstajenje.

In dasiravno je to breme za dokaj presegalo navadno težo, ga je On vendar obdržal, kajti imel je v sebi moč Boga in ljubezen, v kateri so kot reke v morju izginile vse krivice in prestopki te množice.

Ta nadprirodna noč je kot debela plahta padla na svet in napolnjevala s strahom pogumnejše — tembolj še Estero.

„Vrniva se domu“, je prosila očeta zaporedoma. „To je jeza božja. Še kaj hujšega se utegne pripetiti. Bojim se, oče!“

Toda Simonides je ni poslušal. Bil je pod vplivom najmočnejšega ganutja v svojem življenju.

Ko je ob drugi uri gneča okrog Golgate nekoliko ponehala, je nekoliko teh ljubljencev Kristusovih — on in njegovi tovariši — stopilo bliže h križu.

Tam so razločno slišali vzdihljaje Nazarenca, ki so pričali o velikem Njegovem trpljenju, med tem ko sta tolovaja, viseča na Njegovi strani, stokrat manj trpela ter presunljivo ječala.

Druga ura po križanju je minila tako, kakor prva. Za Sina Marije je bila to ura zasmehovanja, roganja in počasnega umiranja.

Samo enkrat je odprl On Svoja usta.

Nekoliko žensk se je približalo ter pokleknilo pri vnožju križa. Sredi njih je spoznal Mater in poleg nje stoječega učenca, katerega je ljubil nad vse druge.

„Žena,“ reče s slabim glasom, „to je tvoj Sin.“

Učencu pa reče:

„To je tvoja Mati.“

Napočila je tretja ura. Množica je še neprestano stala okolo griča, ni pa več hrumela tako, kakor poprej.

Samo časih pa časih je bilo v tem slišati, kakor bi jedna tolpa klicala drugo.

Okolo poltretje ure se je množica jela razhajati, a ne tako kakor je prišla semkaj, truščeno in ponosno, marveč molče in v strahu. Ta in drugi je stopil pod drevo križa, pogledal kvišku na obešeno Postavo ter se oddaljil.

Celo rimska straža, ki je še pred nedavnim vadjala za Njegovo vsakdanjo stkanost, je izgubila svojo prezirljivo malomarnost ter zrla več na tega jedinega Mučenika nego na tisoče ónih, ki so šli mimo. Sama ne vedé čemu, je pričakovala nenavadnega znamenja.

Najbolj čudno pa je bilo obnašanje velikega duhovna in njegovega spremstva, to je onih, ki so bili sodili Nazarenca minulo noč ter Ga obsodili v sramotno smrt.

Ko je nastala tema, jih je prevzel čuden strah, dasiravno so to bili učeni možje, katerim niso bili neznani vzroki prirodnih prikaznij, ki so s strahom napolnjevale prostake.

Brž, ko je svitloba dneva jela slabeti, so se zgrnili v gosto tolpo poleg višjega duhovna.

„Mesec je v ščipu“, so dejali, „torej to ne more biti solnčni mrak“.

Toda kaj je bilo to, tega nobeden teh učenjakov ni mogel pojasniti, a v globeli svojega srca je družil to prikazen s smrtjo Nazarenca, in čimdalje večji strah se je polasčeval onih mož, za katere priroda ni imela nikakih tajnostij.

Stojé nekoliko oddaljeno, so pazili na vsako besedo Križanega, lovili z ušesom vsak Njegov vzdihljaj.

„Ha!“ so šepetali med seboj, „ko bi ta Mesija zares bil to, kakor je rekel?“

In tudi oni so pričakovali čudeža.

A ves ta čas ni Ben-Hur niti za trenutek omahoval v tej novi veri, ki se je zčila vanj z besedami napovedi drugega, boljšega življenja. V njegovem srcu je zavladal doslej nepoznan mir.

Simonides je strmé gledal na skrivajoče se solnce, kakor bi je hotel vprašati, kam je delo svoj blesk.

Estera se je stiskala k njemu.

„Ne boj se!“ jej je prigovarjal, „stoj in glej! Zamoreš preživeti dvakratno število mojih let, toda ničesa podobnega ne boš videla. Čakajva konca“.

Ko je napočila četrta ura, je nekoliko ljudij — izvržki iz votlin in grobov — stopilo h križu ter klicalo :

„To je novi kralj židovski!“

Drugi pa :

„Pozdravljen bodi kralj židovski! Klanjamo se!“

On pa je molčal in ni odprl Svojih ust.

„Ako si kralj židovski ali Sin božji, stopi s križa!“

Takrat je jeden zločinec, ki sta z njim vred visela, stokaje od bolečin, zaklical nanj :

„Dà, če si ti Kristus, pomagaj sebi in nama!“

Množica spodaj se je smejala ter se rogala.

A s križa ni bilo odgovora.

Takrat se oglasi drugi zločinec ter reče prvemu :

„Ali se ti ne bojiš Boga? Midva po pravici trpiva, ker sva s svojimi deli zaslužila to kazen, Ta pa ni nič hudega storil“.

Oni, ki so to slišali, so se močno čudili tem tolovajevim besedam. Ta pa se obrne k Nazarencu :

„Gospod!“ zakliče, „spomni se me, kadar prideš v Svoje kraljestvo!“

Simonides strepeta pri teh besedah.

... „Kadar prideš v svoje kraljestvo“. Vse njegove sanje so se vrtele okolo onega kraljestva. V njem je tičal klobčič nikdar doslej še ne dognanih poizvedb in dolgih razprav med njim in Baltazarjem.

„Ali si čul?“ ga vpraša Ben-Hur, „kraljestvo Nazarenca ne more biti od tega sveta. Ta tukaj-le priča, da božji Sin gre vanje sedaj, kakor sem to sam samo videl v svoji prikazni“.

„Tiho!“ zakliče Simonides tako zapovedujoče, kakor doslej še ni bil navajen govoriti z Judo. „Tiho! nemara dà Nazareneec odgovor!“

Zares, ko je to izrekel, se je dal s križa slišati tih, toda razločen glas Kristusov : „Resnično ti povem, še danes boš z menoj v Raju“.

Te besede so že utihnile, toda Simonides je še poslušal, poslušal njih odmev v svoji duši.

„O Gospod!“ zakliče, plakaje kakor dete. „Gospod, bodi pohvaljen! Razprašil si v meni temo. Sedaj vidim z očmi prave vere“.

Zvesti sluga je sprejel naposled svoje plačilo.

Ne dvigne se več polomljeno njegovo telo, niti se ne zató spomini prebitega trpljenja, ne vrnejo se leta bridkosti, toda sedaj je vedel, da se za grobom zbudi k novemu življenju, ki je čakalo nanj od trenutka, ko se je bil rodil, in da vse na svetu mine, samo ono ne mine nikdar. A to življenje bo prebleženo. Tam najde kraljestvo, o katerem je sanjal, ter zagleda kralja, prekašajočega z bleskom in močjo vse pozemeljske vladarje. A mir in sreča sta zavladali v pohabljenčevi duši.

Toda med rabini in duhovni so napravile besede Kristusove veliko zmešnjavo. Ker je hodil po deželi, nazivaje se Mesijo, za to so mu prisodili umreti na križu, a On pa na tem križu v navzočnosti zbranega

ljudstva, namesto odreči se onega naslova, ga še potrdi ter kot Sin božji obljubuje razbojniku sveti raj.

Prestrašili so se svojega ravnanja.

Dihanje Nazarenca je postalo težje, vzdihljaji globoki, pretrgani.

Tri ure je komaj visel na križu, a že je umiral.

Ta vest je šla od ust do ust, tako da jo je izvedel v tolpi poslednji človek.

Takrat je vse umolknilo. Utihsnil je tudi veter.

Težka megla je kakor s poljubom ovijala prostor kazni. Bilo je temno in tiho. Težavno je bilo zares verjeti, da to golo goro in križ obkoljuje tri milijone ljudi, ki so strmé čakali tega, kar se je še moglo zgoditi.

Nakrat pa se v temi, nad mnogoglavno hidro oglasi žalostni stok in besede velikih bolečin in tožbe:

„Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?“

Ta glas je prodiral v globine srca vseh onih, ki so ga slišali.

Bil je celo jeden, ki je padel od njega mrtev.

Ko so šli semkaj, so vojaki bili prinesli posodo, napolneno z vodo in vinom. Ni stala daleč proč od Jude. In spomnivši se, kako je pri vodnjaku v Nazaretu Ta, ki je umiral sedaj v bolečinah, oblažil pečena njegova usta, je Ben-Hur pograbil poleg ležečo gobo, jo namočil, ter natakivši jo na trs, stekel h križu.

„Pusti to“, so klicali jezno, „naj trpi!“

Toda on se ni zmenil za ta krik. Stopil je bliže ter nesel pijačo k ustam Kristusovim.

Prepozno je že, prepozno!...

Lice, pokrito s krvjo in prahom, se je nakrat razjasnilo, oči so se široko odprle ter zrle v nebo — temno za druge, toda polno svetlobe za Njega.

„Izpolnjeno je!“ je zaklical naposled z velikim glasom.

Sladke zenice je zakril mrak. Polagoma je s trnjem ovenčana glava omahnila na prsi, toda ni še to bila smrt. Odhajajoča duša je še za trenutek ostala na zemlji, in

ti, ki so stali bliže, so začuli razločno besede božje žrtve:

„Oče, v tvoje roke izročim svojo dušo!“

Smrtni strah je stresel Njegovo telo, težak vzdihljaj se mu je izvil iz prs — in z njim je odletelo tudi življenje, tako polno ljubezni do ljudi.

Ben-Hur se približa k svojim tovarišem.

„Končano je!“ reče jim. „Končal je življenje napovedani Mesija, Sin božji!“

„Končal“, „končal“, je šepetaje ponavljala množica. Njeni volji se je ustreglo. Nazarenc je zapustil svet, od koder so Ga prognali oni. Vendar ni bilo videti veselja na njihovih obrazih. Kri Njegova je padla na nje.

A ko so tako stali ter zrli drug drugega, se je stresla zemlja pod njihovimi nogami. Vsak je pograbil poleg stoječega, iskaje podpore.

Nakrat se je razkadila tema, in solnce se je prikazalo znovič. Vsi, kakor z jednim očesom, so zagledali tri križe, gugajoče se ob enem z zemljo.

Bili so trije, toda samo jeden je obrnil ná - se vseh pogled. Zdelo se jim je, da raste ter se dviga k nebesom, kazaje svetu svoje breme.

In vsakdo, kdor se je rogal Nazarencu, vsakdo, kdor Ga je bičal, vsakdo, kdor je zahteval Njegovo smrt — a teh je bilo deset proti jednemu — vsakemu se je zdelo, da ta grožnja velja njemu in da nanj jedinega meri kazen božja.

Jeli so bežati, in bežali so na vso moč — na konjih, velblodih in na vozeh, ali tudi peš, toda zemlja, kakor napolnena z razburjenostjo pri pogledu na njihovo zločinstvo, je stresala svojo notranjost ter jih metala na obcestno kamenje in strašila jih z ropotom valečih se skal. Oni, udarjajoči se ob prsi, so hiteli dalje, domačin in popotnik iz daljnih krajev, duhoven in revež, farizej in Saducej, vsi enako zbegani. A ko so klicali Gospoda, jim je osramočena zemlja odgovarjala z besnostjo, ne prizanašajoča nikomur. Pred njenim obličjem višji duhoven ni bil več vreden nego zločinci, ki so prišli iz jam in grobov, in s prahom je zasipavala njegovo pozlačeno obleko

ter polnila mu usta s peskom in glušila ž njim žvenket srebrnih kraguljčkov njegove zaprege.

Kri Nazarenca se je razlila nad vse enako.

Ko je solnce razsvetlilo Golgato, so pri vznožju križa ostali samo Kristusova Mati in njegov učenec, pa centurion s svojo četo ter Ben-Hurova družba.

Estera je v smrtnem strahu prišla Ben-Hura za roko.

Pri nogah Simonidesa ji je napravil prostor.

„Sedi tukaj“, jej je dejal, „ter stavi vse svoje zaupanje v Tega Križanega“.

„Ne“, omeni Simonides. „On je Kristus, Sin božji in odslej Ga nočemo imenovati drugače.“

Ben-Hur skloni glavo.

Toda uprav v tem hipu se strese zemlja. Krik zločincev se je razlegel divje in strašno.

Pri vznožju križa je ležal Baltazar, ne dajoč od sebe znamenja življenja. In ne z razburjenostjo kakor one, marveč sladko ga je zazibala zemlja v večno spanje.

Čista starčeva duša je ob enem z božjo šla v nebeško kraljestvo. Vreden je bil on takega odlikovanja.

Ako je bila vera močna v Gašparju, in ljubezen v srcu Melhiora, za koliko svetejši je bil še Baltazar, ki je sproved dolgo življenje, goječ vero, ljubezen in dobra dela!

Služabniki Egipčana so v splošnem strahu zbežali.

Zvesta Galilejca sta odnesla njegovo truplo nazaj v mesto.

Ta žalobni spreved je ob solnčnem zahodu stopil v Hurovo palačo.

Ob tej uri so tudi teló Kristusovo sneli s križa.

Mrtvo truplo Baltazarjevo so položili na pare v veliki dvorani stare hiše.

Služabniki so prileteli skupaj ter se jokali nad njim, toda na licu pravičnega moža se je igral takšen blag nasmeh, da so kmalu posušili svoje solze, govore: „Srečnejši je on sedaj zvečer nego je bil za rana, ko je odšel od tod.“

Še le sedaj je Ben-Hur zapazil, da hči Iras ni bila ž njimi na Golgati. Iskal jo je

povsod, da bi ji naznanil bolešno izgubo, toda ni je mogel najti. Tega dne je nihče ni videl. Vrnil se je torej k Baltazarjevimi telesnim ostankom ter se tam vsedel, kjer bi se imela vnesti ona.

Devetega dne po ozdravljenju gobovih, ko je pretekel čas, ki ga zapoveduje postava, je Juda peljal v staro palačo Hurov svojo mater in sestro.

In odslej se je v tej hiši dajala čast: Bogu Očetu in Njegovemu Sinu Kristusu.

* * *

Pet let po križanju je Estera, Hurova žena, sedela v atriumu zale vile v Miseneji.

Pri njenih nogah, na levovi koži, se je igralo dvoje otrok. Dovolj je bilo pogledati, s kakšno skrbjo je sledila z očmi vsako njuno gibanje, da si spoznal, da je ona njiju mati.

„Neka ženska vas hoče videti, gospa,“ reče vstopivši sluga.

„Naj vstopi,“ odvrne Estera.

Pri pogledu na vstopivšo žensko je Izraelka vstala.

„Zdi se mi,“ reče ji počasi, „da te poznam. Ti si...“

„Iras, Baltazarjeva hči.“

Oči naših znank se srečajo. Estera, srečna žena in mati, je bila v cvetu svojega razvoja.

Z davno njeno znanko pa usoda ni občevala tako ljubeznivo.

Razun ponosne in veličastne postave ni ostalo po zali Egipčanki dosti sledu. Njena nežna polt se je zgrbančila, oči so ji bile okrožene z rudečimi okvirji, na licu je ugasnila rudečica; namesto čarobnega smeha jej je prevara in grenkost pritisnila svoj pečat na usta. Življenje, kakoršno je živela, jo je oropalo krasote, in obleka na njej je bila zanemarjena.

Obrnila je svoj pogled na otroka, zabavajoča se na tleh.

„Ali sta tvoja?“ je vprašala.

„Da,“ odvrne jej s smehom Estera.

„Toda sedi, prosim.“

„Prišla sem povedat tvojemu možu, da njegov sovražnik ne živi več. Za nesrečo, ki jo je sproved ná-me, za njegovo podlost — sem ga ubila.“

„Njegov sovražnik?!“

„Dà, Messala. Pa povej še Huru, da za zaroto, ki sem jo kovala proti njemu, sem bila grozno kaznovana.“

Esteri se zablišče solze v obeh.

„Ne potrebujem nikakošnega pomilovanja,“ reče ponosno Iras. „Pa povej še svojemu možu, da sem se prepričala, da živinče in Rimljan — to je jedno.“

Krenila je proti vratom.

„Ostani pri nas,“ jo prosi Estera, „nemara utešimo tvoje trpljenje. Juda nima nikake mrznje do tebe, a jaz tudi ne. Kristijani smo. Ostani!“

„Ne,“ odvrne Egipčanka. „To, kar se ima zgoditi, naj se zgodi. Mir in tiho življenje mi ne ugaja.“

„Ali res ničesar ne moremo storiti zate?“ jo vpraša Estera, pomilovalno jo gledaje.

Na licu Egipčanke se pojavi nežnost. Pogled jej obstoji na dveh drobnih glavicah.

„Le za nekaj bi prosila,“ pošepeta bojazljivo.

Z ženskim srcem pogodivši njeno željo, jej reče Hurova žena:

„Le poljubi ju.“

Previdno, kakor bi se bala ugonobiti ju s svojim dotikljamem, objame Iras nedolžni bitji. A v tem hipu je bilo tudi njeno srce čisto, in čist poljub jima pritisne na rdeče ličice.

Na to brez slovesa z urnimi koraki odide iz sobe.

Odslej je nihče ni videl.

Svojo bolečino in obup je izročila višnjevkastim valovom zaliva.

In dobro so čuvali to tajnost.

Simonides je še dolgo živel. V desetem letu vladarstva Nerona se je odpovedal trgovini ter preživel svojo starost v Antijohiji.

V tem letu je nekega večera sedel na strehi svoje hiše, obkoljen od treh vnukov. Poleg njega sta stala ljubljena hči in zet.

Pri njihovih nogah, na vodah Orontesa, se je gugala ladja, ki je ravnokar dospela iz Italije. Prinesla je bila novice, kako Neronu preganja kristijane.

Ko so se uprav razgovarjali o tem, stopi k njim stari Malluh ter poda Ben-Huru zavoj papirosa.

„To je prinesel neki Arab,“ reče.

„Kje je?“

„Odšel je takoj.“

Zlomivši pečat, čita Juda:

„Jaz Ilderim, sin Ilderima Dobrotljivega ter šejk plemena Ilderima, Judu Hurovemu sinu.“

Znaj, o prijatelj mojega očeta, kako te je moj oče ljubil.

Prečitaj to, kar ti prilagam, in se prepričaj o tem. Volja njegova je moja volja. Torej, kar ti je dal, je tvoje.

Vse, kar so Partje ugrabili v veliki bitki, v kateri je padel moj oče, sem jim jaz izpulil iz krenipljev; med njimi je bilo vse potomstvo Mire — matere tolških zvezd, in to pismo, ki ti ga prilagam.

Mir s teboj in z vsemi tvojimi!

Ta glas iz puščave je glas

šejka Ilderima.

Priloženo pismo se je glasilo:

„Ilderim Dobrotljivi, šejk plemena Ilderima, k sinu, ki sprejme zapuščino za menoj.“

Vse, kar imam, o sin, kadar zaprem oči, bodi tvoje, izvzemši posestva poleg Antijohije, „Palmov gaj“ imenovanega. To oddaš sinu kneza Hura, ki nam je pridobil toliko slave na dirki v Antijohiji, oddaš mu v večno lastnino.

Spoštuj voljo svojega očeta.

Ilderim Dobrotljivi, šejk.

„Kaj rečeš ti na to?“ vpraša Ben-Hur Simonidesa.

Starec je molčal, a pogled je imel vprt v ladjo, dospevšo iz Italije.

Naposled reče svečano:

„Hurov sin! Bog te je nagradil obilno za prebito trpljenje. Ali te je zamán obsipal s tako velikim bogastvom?“

„To sem že davno spoznal“, odvrne Juda, „da mi je bogastvo podeljeno za to, da bi ga uporabil v slavo Darovalčevo. To hočem tudi storiti, toda na kak način — tega še sam ne vem. Kakor si mi vsikdar pomagal s svetom, tako, vrli starec, pridi mi tudi sedaj s svojo modrostjo na pomoč.“

Simonides mu pokaže ladjo.

„Evo“ — reče — „ob enem z volilom plemenitega šejka je prišla tudi novica o proganjanju naših bratov v Rimu. Vem, da si

bogato obdaril cerkev v Antiohiji, a sedaj se odpira za tvoje bogastvo še novo, širše polje. Vera ne sme ugasniti v prestolnici sveta. Čuj! Rimljani — celo sam Neron — spoštujejo dve reči: pepel mrtvih in grobove. Ako na zemlji ne moreš staviti svetišč v čast Gospoda krdel, pa jih zidaj pod zemljo! A da jih zavaruješ pred onečaščenjem, polagaj vanje trupla vernih mrtvih.“

„To je odlična misel“, zakliče Ben-Hur ter vstane. „Nočem odlašati z izvršitvijo. Ladija, ki je prinesla vest o trpljenju naših bratov, me ponese v Rim. Jutri odjadram“.

A obrnivši se k Malluhu, reče:

„Pripravi, kar je potrebno, pa tudi sam bodi pripravljen na pot!“

„A kaj porečeš ti na to, Estera?“ vpraša ženo.

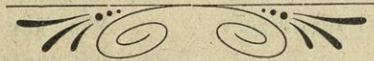
Ona mu položi roko na ramo in, zroč mu ganjena v oči, ga prosi:

„O dragi moj, ne zapusti me, vzemi tudi mene s seboj, da ti pomagam. Tudi jaz hočem služiti Kristusu.“

* * *

Ako pride kateri naših čitateljev v Rim, najde v najstarejših katakombah — svetega Kaliksa — pričo, kako je Ben-Hur uporabil svoje bogastvo.

Iz teh grobov je izšlo kristijanstvo, da zasede prestol Cezarjev....

KAZALO

Stran

PRVA KNJIGA.

I.	3
II.	5
III.	8
IV.	9
V. Semenj pri vratih Jafe	10
VI. Marija in Jožef na poti v Betlehem	12
VII. Votlina v Betlehemu	14
VIII. Luč na nebu	17
IX. Kristus se je rodil	18
X. Modrijani, dospевši v Betlehem	20
XI. Priče pred Herodom	21
XII. Modrijani najdejo Dete	25

DRUGA KNJIGA.

I. Jeruzalem pod rimsko vlado	26
II. Ben-Hur in Messala	27
III. Judova hiša	30
IV. Judova mati	31
V. Rim in Izrael. Primera	33
VI. Prigodek Gratusa	35
VII. Jetnik	39

TRETJA KNJIGA.

I. Kvint Arij	42
II. Pri veslu	44
IV. Številka 60	50
V. Bitka na morju	53
VI. Arij in Ben-Hur	55

ČETRТА KNJIGA.

I. Ben-Hur se vrne na vshod	59
II. Na valovih Orontesa	61
III. Prevara	62
IV. Zgodbe Simonidesa	66
V. Gaj Dafne	70
VI. Vrelec Kaštaliје	75
VII. Načrt maščevanja	77
VIII. Palmov gaj	80
IX. Malluhovo poročilo	82
X. Rimska gostija	86
XI. Šotor v Palmovem gaju	90
XII. Večerja pod šotorom	93
XIII. Prihaja. Kot rešitelj ? Kot kralj ?	95
XIV. Prevara	99

Stran

PETA KNJIGA.

I. Pismo Rimljana	101
II. Simonides šejku Ilderimu	105
III. Umetnost Kleopatre	106
IV. Messalova previdnost	111
V. Ilderim in Ben-Hur se posvetujeta	112
VI. Vožnja četvorke	114
VII. Simonides daje račun	116
VIII. Prihaja. Kot odrešenik ? Kot kralj ?	119
IX. Ben-Hur in Estera	124
X. Priprave k dirki	126
XI.	128
XII. Cirk	131
XIII. Odrinejo	133
XIV. Dirka	136
XV. Irasin poziv	140
XVI. V palači Ildernee	141

ŠESTA KNJIGA.

I. Stolp Antonija. Celica številka VI.	148
II. Gobavi	151
III. Znovič Jeruzalem	157
IV. Ben-Hur pred hišo svojih očetov	159
V. Grobišče ob griču Zlobnega sveta	162
VI. Pretep	165

SEDMA KNJIGA.

I. Jeruzalem gre preroku naproti	171
II. Srečanje v puščavi. Iras	172
III. Življenje duše	175
IV. Zapeljevanje	178
V. V Betabari	183

OSMA KNJIGA.

I. Gostje v Hurovi hiši	187
II. Ben-Hur pripoveduje o Nazarencu	191
III. Gobavi zapustita svoj grob	193
IV. Čudež	197
V. Popotniki iz daljnih krajev	200
VI. Kača iznad Nila	201
VII. Ben-Hur se vrne k Esteri	206
VIII. Getzemana. «Koga iščete ?»	207
IX. Pohod na Golgato	210
X. Križanje	214

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000099761

000155

